Національний університет цивільного захисту України
Національна академія Національної гвардії України
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
Національна академія внутрішніх справ
Навчально-науковий інститут права та правоохоронної діяльності
Львівського державного університету внутрішніх справ
Одеський державний університет внутрішніх справ
Черкаська медична академія

Навчально-науковий інститут цивільного захисту
Кафедра управління у сфері цивільного захисту

Організаційно-управлінське та економіко-правове забезпечення діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ)

Матеріали
X Всеукраїнської науково-практичної конференції

31 жовтня 2025 року

Черкаси

УДК 365.13:658
О 64

Рекомендовано до друку вченою радою
навчально-наукового інституту цивільного захисту
Національного університету цивільного захисту України
(протокол № 2 від 24 жовтня 2025 року)

Дозволяється публікація матеріалів збірника у відкритому
доступі комісією з питань роботи із службовою інформацією
у Національному університеті цивільного захисту України
(протокол № 5 від 20 жовтня 2025 року)

О 64 **Організаційно-управлінське** та економіко-правове забезпечення діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ): Матеріали X Всеукр. наук.-практ. конф., м. Черкаси НУЦЗ України – К : 7БЦ, 2025. – 344 с.
ISBN 978-617-549-322-9

У публікаціях досліджуються: організаційно-управлінські засади функціонування ЄДСЦЗ; нормативно-правове регулювання діяльності ЄДСЦЗ; соціальне-економічне забезпечення діяльності ЄДСЦЗ; особливості організації та реалізації заходів цивільного захисту в умовах воєнного стану; соціальна реабілітація та медичне забезпечення в умовах воєнного стану; організаційно-правові основи антитерористичної безпеки держави; інноваційні технології та інформаційне забезпечення діяльності ЄДСЦЗ; організаційно-правові засади забезпечення безпеки та стійкості об’єктів критичної інфраструктури України в умовах ведення воєнних дій; міжнародне співробітництво та інтеграційні процеси у сфері цивільного захисту.

УДК 365.13:658

ISBN 978-617-549-322-9

© Авторські тексти, 2025
НУЦЗ України, 2025

Шановні учасники конференції!

Від імені колективу Національного університету цивільного захисту України вітаю Вас з початком роботи X Всеукраїнської науково-практичної конференції «Організаційно-управлінське та економіко-правове забезпечення діяльності єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ)».

Проведення цієї конференції відбувається у надзвичайно складний для нашої країни час. Повномасштабна війна докорінно змінила природу загроз, які виникають перед українським суспільством, та визначила нові, критично важливі завдання для системи цивільного захисту. Щоденні ракетні удари, масовані атаки дронів, загрози техногенного характеру, обстріли об'єктів критичної інфраструктури – усе це потребує високого рівня готовності, координації та науково обґрунтованих рішень.

У таких умовах ефективне функціонування ЄДСЦЗ потребує не лише високої професійної підготовки персоналу, а й чіткого нормативно-правового регулювання, фінансової стійкості та стратегічного управління. Адаптація українського законодавства до європейських стандартів у сфері безпеки є запорукою формування дієвої, інтегрованої системи реагування.

Переконаний, що конференція є важливою науковою платформою для обговорення як теоретичних, так і прикладних аспектів удосконалення ЄДСЦЗ, вивчення міжнародного досвіду, а також формування міжгалузевих та міжвідомчих рішень, необхідних для забезпечення національної безпеки в довгостроковій перспективі.

Бажаю учасникам конференції плідної роботи, конструктивного діалогу та наукових здобутків, що матимуть практичне значення для безпеки та майбутнього нашої держави.

Слава Україні! Разом до Перемоги!

Ректор Національного університету
цивільного захисту України,
кандидат педагогічних наук, доцент,
лауреат Державної премії України в галузі освіти,
Заслужений працівник освіти України,
генерал-майор Ігор ТОЛОК

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

РИБКА Євгеній – т.в.о. проректора з наукової роботи Національного університету цивільного захисту України, доктор технічних наук, професор;

ТАРАСОВ Сергій – начальника навчально-наукового інституту інженерної та спеціальної підготовки Національного університету цивільного захисту України, кандидат наук з державного управління, доцент;

КОСОЛАПОВ Олексій – заступник начальника навчально-наукового інституту цивільного захисту Національного університету цивільного захисту України, кандидат психологічних наук, доцент;

ЗАЙЧЕНКО Дмитро – заступник начальника управління - начальник відділу підготовки органів управління та навчання населення управління організації та координації заходів цивільного захисту Департаменту цивільного захисту та превентивної діяльності ДСНС України;

ЗЕМЛЯНСЬКИЙ Олександр – начальник кафедри управління у сфері цивільного захисту Національного університету цивільного захисту України, кандидат технічних наук, доцент;

ІВАЩЕНКО Оксана - завідувач кафедри мовної підготовки Національного університету цивільного захисту України, кандидат педагогічних наук, доцент;

КРИШТАЛЬ Тетяна – професор кафедри управління у сфері цивільного захисту Національного університету цивільного захисту України, доктор економічних наук, професор;

НЕНЬКО Юлія – професор кафедри мовної підготовки Національного університету цивільного захисту України, доктор педагогічних наук, професор;

ПАСИНЧУК Кирило доцент кафедри підвищення кваліфікації та спеціалізованої підготовки у сфері цивільного захисту, кандидат педагогічних наук, доцент;

ПАНІМАШ Юлія – доцент кафедри управління у сфері цивільного захисту Національного університету цивільного захисту України, кандидат педагогічних наук, доцент.

АВТОРСЬКИЙ ПОКАЖЧИК

Олександр АЛЬБОЩІЙ 89
Євген БАКУТІН.....124,129
Кіра БАКУШИНА..... 198
Володимир БАНІШЕВСЬКИЙ..... 51
Олег БАС 7,15,122,126,131,239
Наталія БАТИР 105
Богдан БЕЗКОШЕВСЬКИЙ.....41,44,46
Дмитро БЕЛЮЧЕНКО 138,319
Анна БЕРЕЗОВСЬКА..... 297
Сергій БИЧЕНКО 29,75
Аліна БІЛЕКА..... 52,54,56,58,60
Валентин БОМБЕРГЕР..... 177
Ірина БОНДАРЕНКО..... 7
Степан БОНДАРЕНКО..... 299
Владислав БУДНИК..... 155
Сергій БУРБЕЛА 121
Віталіна БУРЛАКА 263
Олександр БУХАЛО..... 100
Анна БУША.....52,200
Сергій ВАВРЕНЮК 8
Єлизавета ВАКУЛА 156
Владислав ВАСИЛЕНКО..... 219
Олена ВЕРБІЦЬКА 91
Олександр ВЛАСЕНКО 102,107,153
Володимир ВОЛОШЕНКО..... 63
Антон ГАЙТАН 220
Сергій ГАРБУЗ..... 225
Катерина ГАФІНОВА 10
Іван ГЛУЗДАНЬ 103
Сергій ГОНЧАР 238
Юлія ГОРЛЕНКО 105
Діана ГОРЛОВА 12
Даніела ГРИВА 201
Еліна ГУБАР 13,107
Артем ГУЗЬ..... 109
Катерина ГУК..... 110
Олександр ГУК 15
Юрій ГУЛИК 65
Анна ГУРИНЕНКО..... 111
Вікторія ДАГІЛЬ 223
Олена ДАНИК.....119,223
Руслан ДАНЬКО 188
Руслан ДАЦЕНКО..... 66
Іван ДАЦІВ..... 128
Максим ДЕМЕНТ..... 146,184,198,269
Владислав ДЕНДАРЕНКО..... 258
Вікторія ДЕНИСЕНКО..... 265
Петро ДЗЮБА..... 70
Дар'я ДІЛАНЯН..... 203
Олена ДМИТРИШИН..... 113
Дмитро ДОВГУЛЯ.....225
Світлана ДОМБРОВСЬКА 283
Дмитро ДОРОШЕНКО 226
Ольга ДУЛГЕРОВА..... 228,231,323
Дмитро ЄРЕМЕНКО 16
Катерина ЖИЛА.....205
Сергій ЖУК 70,72,103, 171,175,177,219,250,304
Тарас ЖУРАВЕЛЬ.....103
Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ..... 158,161, 164,167,210,220,267,275,293
Олексій ЗАГРЕБІН 267
Віталій ЗАЖОМА.....236
Каріна ЗАРІЦЬКА 269
Федір ЗАЯКІН 207
Олександр ЗЕМЛЯНСЬКИЙ..... 133,207
Денис ЗІНЧЕНКО.....116
Ольга ЗІНЬОВА 69
Дмитро ЗЯБЛЮК 70
Ярослав ІВАНЕНКО.....169
Валерія ІВАНЕНКО-КИРИЛІНА 317
Роман ІВАНОВ 210
Роман ІЛЛЮЩЕНКО 234,271
Максим ІЩУК.....302
Юлія КАРПЕНКО.....155
Дарина КАРПОВА 265
Станіслав КИСЛЕНКО 236
Владислав КІРІЧЕНКО 304
Руслан КЛИМАСЬ 35
Роман КОВАЛЕНКО.....102
Іван КОВТОНЮК.....72
Сергій КОЗЛЮК 171
Валерій КОЛОМІЄЦЬ 117
Віталій КОСТЕНКО 20,32,140, 297,305,307
Світлана КОСЯК 134,196,200,273
Юлія КОШЕЛЬНИК 173
Андрій КРАВЕЦЬ 181
Ростислав КРАВЧЕНКО 85
Андрій КРАВЧУК.....175
Ілля КРАПИВНИЙ.....238
Артем КРИНИЦЬКИЙ.....119
Тетяна КРИШТАЛЬ 13,16,18,91
Людмила КУЗНЕЦОВА.....213,217
Анастасія КУЛІКОВА 121,177
Максим КУСТОВ.....252
Юлія КУХТІНА 265
Євгеній ЛИННИК.....20
Богдан ЛУКАВИЙ.....122
Іван ЛУКОВСЬКИЙ.....171

Олена ЛЯШЕВСЬКА 12,23,25, 27,39,40,51,94
Роман ЛЯШУК 81
Артем МАЙБОРОДА 110
Денис МАКСИМОВ 25
Анастасія МАКСИМОВА 27
Аріанна МАЛЯР 124
Мурат МАЛЯРОВ 260
Данило МАРИНИЧ 213
Інна МАРУШ 179
Родіон МАРЧЕНКО 29
Валентин МЕЛЬНИК 246
Андрій МЕЛЬНИЧЕНКО 292
Олег МИРОШНИК 143,234,271, 290,302
Іван МИРОШНИЧЕНКО 126
Юрій МИХАЙЛЮК 96
Ірина МІЩИНСЬКА 263
Ірина МОСТОВИЧ 128
Андрій МОСЯ 41,44,46
Віталій МОШКОВСЬКИЙ 239
Анатолій МУДИК 275
Інна НАЙДА 73
Володимир НАЛИВАЙКО 75
Юлія НЕНЬКО 321
Іван НЕСЕН 102,107,153
Віталій НЕСПЛЯК 305
Олександр НУЯНЗІН 248
Інна ОВДІЄНКО 179
Катерина Овезова 129
Сергій ОНІЩЕНКО 131
Олександр ОРОВЕЦЬ 133
Олександра ПАВЛОВА 54,98
Юлія ПАНІМАШ 10,111,156, 201,203,205,241,243,254
Любов ПАРПУЛАНСЬКА 307
Кирило ПАСИНЧУК 18,66,77,83,87
Ярослав ПІДГОРНИЙ 181
Юлія ПОГРІБНА 244
Дарія ПОКОТІЛОВА 56,79,134,310
Олександр ПОЛІВАНОВ 278
Анна ПОЛОВ'ЯН 138,183
Аліна ПОМАЗА-ПОНОМАРЕНКО 280
Максим ПОНОМАР 246,248
Тетяна ПОНОМАРЬОВА 248
Марина ПОРОКА 283
Станіслав ПОРОКА 312
Микита ПОСТЕРНАК 31
Сергій ПОХВАЛІТОВ 140
Руслана ПРИЛІПКО 225
Сергій РУДАКОВ 63,226
Катерина РУСЕНКО 286,288
Людмила РУДЕНКО 32
Зоя СВІТАНА 81
Дмитро СЕРЕДА 35
Олександр СЄМІЛЄТОВ 215
Богдан СИДОРОВИЧ 116
Сергій СІНКЕВИЧ 249
Максим СІЦІНСЬКИЙ 314
Ігор СКАЛЬКО 190
Володимир СКОВОРОДКА 143
Віталій СОБИНА 105,116,117,128
Олександр СОБКО 250
Володимир СОКОЛОВ 254
Ярослав СПАСІБОЖКО 144
Сергій СТЕПАНОВ 219
Галина СТЕПАНОВА 173,185
Дмитро СТРУК 83
Дмитро ТАРАДУДА 280
Олексій ТАРАНЕНКО 188
Євген ТИЩЕНКО 31,100,144
Микита ТКАЧ 256
Олександр ТКАЧОВ 258
Дмитро ТОВПИШКО 290
Олександра ТОЛОЧКО 190
Поліна ТОМЧИК 39
Наталія ТОНКОПРЯД 217
Даніл ТРОХИМЕНКО 58
Олег ТУДОР 40
Юлія ФЕДЧЕНКО 192
Юрій ФЕЩУК 65
Катерина ФИСУН 179
Євгеній ФІЛІПЧУК 41,44,46
Ольга ХАМАЗЮК 314
Олена ХОТИНСЬКА 193
Дмитро ХРОМЕНКОВ 85
Сергій ХРЯПАК 317
Карина ЧАБАНЕНКО 60,196
Ярослав ЧЕБАНОВ 260
Анастасія ЧЕГОЛЯ 146
Єгор ЧЕРЕДНИК 292
Роман ЧЕРНИШ 49,256
Валерій ЧЕРНЯК 193
Інна ЧІКАЛО 87,321
Іван ЧОРНОМАЗ 41,44,46
Оксана ЧОРНОМАЗ 113,148
Вікторія ЧУБАНЬ 79,98,231,310
Роман ШЕВЧЕНКО 109,244
Євгеній ШКОЛЯР 317
Євген ШУМСЬКИЙ 293
О. ЯЩЕНКО 151
Victoria GRON 327
Olga KRICHKER 328,330
Nataliya YEREMEYEVA 327

Секція 1. Організаційно-управлінські засади функціонування ЄДСЦЗ

АЛГОРИТМИ КООРДИНАЦІЇ ПІДРОЗДІЛІВ ДСНС УКРАЇНИ В МІСЬКИХ УМОВАХ ПІД ЧАС ПОВІТРЯНИХ УДАРІВ

Ірина БОНДАРЕНКО, навчально-науковий інститут цивільного захисту
НК – Олег БАС, кандидат технічних наук
Національний університет цивільного захисту України

Під час сучасних воєнних загроз та масованих авіаударів міські території зазнають високої інтенсивності уражень, що ускладнює своєчасну евакуацію населення, пошук і рятування постраждалих, пожежогасіння та ліквідацію техногенних наслідків. В умовах фрагментованої інформації, обмеженого часу прийняття рішень і високого ризику для особового складу актуальною є розробка формалізованих алгоритмів координації підрозділів ДСНС, які забезпечать оперативність, безпеку та ефективність дій у зонах ураження.

Розробити та верифікувати алгоритм координації дій оперативно-рятувальних підрозділів ДСНС в міських умовах під час сигналів повітряної тривоги та безпосередніх повітряних ударів, враховуючи особливості взаємодії з іншими силовими й цивільними структурами, стандарти обміну інформацією та вимоги до експлуатації технічних засобів.

Застосовано системний аналіз процедур взаємодії, моделювання сценаріїв уражень міської інфраструктури, розробку блок-схем алгоритмів прийняття рішень та емпіричну верифікацію на основі імітаційних прогонів і польових тренувань. При оцінці використовувалися показники: час розгортання, час виявлення постраждалих, вірогідність пропуску пріоритетних завдань та ризик ураження особового складу.

Ключові положення розробленого алгоритму.

По-перше, початковий етап – миттєве прийняття сигналу та попередня оцінка загрози за стандартним набором ознак (інтенсивність влучень, площа ураження, наявність пожеж та порушень інфраструктури).

По-друге, модуль ранжування завдань: евакуація – первинна медична допомога – пошуково-рятувальні роботи – локалізація пожеж – забезпечення комунікацій.

По-третє, призначення ролей і зон відповідальності в межах міського району з урахуванням часу прибуття підрозділів та наявності техніки; для цього запропоновано матрицю відповідальності «швидкість – ресурс – ризик».

По-четверте, інформаційна складова: використання уніфікованих звітних форм та каналів оповіщення, що дозволяють обмінюватись стислими оновленнями стану (формат «SITREP») у режимі реального часу між підрозділами ДСНС і суміжними структурами [1, 2].

По-п’яте, інтеграція автоматизованих засобів (безпілотні платформи, тепловізори, мережеві картографічні сервіси) як засіб швидкого оновлення ситуаційної картини та коригування маршрутів груп порятунку – за умови забезпечення радіозв’язку та захищених каналів обміну даними [3].

Алгоритм пройшов серію теоретичних наукових досліджень на кількох типових міських локаціях: щільна житлова забудова, центр з високою щільністю об'єктів критичної інфраструктури, промислова зона на периферії. У порівнянні з базовими процедурами час виявлення та локалізації пріоритетних осередків зменшився в

середньому на 28 – 35 %, а ризик ураження рятувальників – на 15 – 20 % за рахунок попередньої маршрутизації й відведення зон із підвищеним ризиком. Інформаційні затримки, зумовлені відсутністю уніфікованих каналів, найсуттєвіше впливали на ефективність – це підтверджує необхідність нормативного забезпечення та стандартизації обміну інформацією [1, 4].

Реалізація алгоритму в практиці вимагає:

1) впровадження єдиних процедур взаємодії між ДСНС України та іншими державними структурами (поліція, Нацгвардія, служби зв'язку), з урахуванням чинних інструкцій та наказів;

2) оснащення підрозділів стандартними інформаційними наборами та навчання операторів роботі з ними;

3) інтеграції безпілотних систем та автоматизованих засобів у процес збору розвідданих із чіткими правилами експлуатації, реєстрації і технічної підтримки [2, 3];

4) регулярних міжвідомчих тренувань з відпрацювання алгоритмів у реальних умовах міської забудови.

Формалізований алгоритм координації дозволяє скоординовано та безпечно діяти підрозділам ДСНС України у міських умовах під час повітряних ударів, зменшуючи час реагування та ризики для особового складу. Для повноцінного впровадження необхідна синхронізація нормативної бази, технічне забезпечення та підготовка персоналу. Подальші дослідження доцільно спрямувати на оптимізацію автоматичного розподілу ресурсів у динамічних сценаріях та інтеграцію алгоритму в системи керування на рівні міської диспетчеризації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Інструкція про порядок взаємодії Державної служби України з надзвичайних ситуацій і Служби безпеки України. (наказ). URL для перевірки: https://zakon.rada.gov.ua/go/z0177-14.

2. Наказ Міністерства внутрішніх справ України №859 від 22.08.2016 «Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії між ДСНС, Національною поліцією та Національною гвардією України…». URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/z1254-16.

3. Правила технічної експлуатації безпілотних авіаційних комплексів І класу державної авіації України: Наказ МОУ №401 від 10.08.2018. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/z1062-18.

4. Офіційні рекомендації ДСНС щодо дій під час сигналу «Повітряна тривога» та організації реагування. URL: https://dsns.gov.ua/uk/news/ostanni-novini/iak-diiati-pid-cas-signalu-povitriana-trivoga.

ФУНКЦІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ПРИ РЕАГУВАННІ І ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Сергій ВАВРЕНЮК, д-р держ. упр., доцент,
професор кафедри організації і проведення аварійно-рятувальних робіт
Національний університет цивільного захисту України

Сучасні виклики, пов'язані з виникненням надзвичайних ситуацій [1] будь-якого характеру, потребують ефективної та злагодженої діяльності органів державної влади. В умовах зростання кількості та масштабів надзвичайних ситуацій постає проблема вдосконалення функцій державних інституцій, які мають забезпечувати превентивні заходи, оперативне реагування та ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій. Недостатня чіткість у розмежуванні повноважень, дублювання функцій та слабка

координація між органами влади ускладнюють процес управління під час кризових ситуацій. Це створює загрозу для національної безпеки, життя і здоров'я громадян, а також завдає значних економічних та екологічних збитків. Тому виникає необхідність наукового осмислення, систематизації та удосконалення функцій органів державної влади [2] з метою підвищення ефективності реагування і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Важливим завданням держави є забезпечення комплексного підходу до управління надзвичайними ситуаціями, що передбачає координацію зусиль усіх рівнів влади, належне ресурсне забезпечення, контроль за виконанням норм і стандартів безпеки, а також соціальний захист населення, яке постраждало від катастроф. Таким чином, дослідження функцій органів державної влади дозволяє оцінити їхню результативність, виявити сильні та слабкі сторони, а також окреслити шляхи вдосконалення системи цивільного захисту в цілому.

У цьому контексті доцільно розглянути ключові функції державних органів, які визначають основні напрями їх діяльності у сфері реагування та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій: координаційну, організаційно-управлінську, контрольно-наглядову та соціально-захисну. Їх комплексний аналіз надає можливість з'ясувати, наскільки ефективно функціонує система цивільного захисту України та які напрями потребують подальшого удосконалення.

Органи державної влади [3] відіграють ключову роль у забезпеченні належного рівня готовності до надзвичайних ситуацій, їх своєчасного реагування та ліквідації наслідків. Функціонування цієї системи визначається комплексом завдань, що включають правове регулювання, організаційне управління, координацію між суб'єктами цивільного захисту, а також контроль за використанням ресурсів і виконанням заходів безпеки.

Нормативно-правова функція органів державної влади при реагуванні і ліквідації наслідків надзвичайної ситуації полягає у створенні та вдосконаленні законодавчої та підзаконної бази, що регламентує діяльність усіх учасників системи цивільного захисту.

Координаційна функція органів державної влади при реагуванні і ліквідації наслідків надзвичайної ситуації проявляється у забезпеченні взаємодії між різними рівнями влади, силовими структурами, службами охорони здоров'я, комунальними підприємствами та недержавними організаціями. Від ефективності координації залежить швидкість мобілізації ресурсів і злагодженість дій у критичних умовах.

Значну роль відіграє організаційно-управлінська функція, що включає планування заходів реагування, створення систем оповіщення, проведення навчань і тренувань, формування резервів матеріальних та фінансових ресурсів. Важливим аспектом є управління персоналом і визначення алгоритмів дій у різних сценаріях розвитку подій.

Інформаційно-аналітична функція органів державної влади у сфері реагування та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій спрямована на своєчасне збирання, обробку, аналіз та поширення даних, необхідних для прийняття управлінських рішень під час загрози виникнення або виникнення НС. Вона включає моніторинг потенційних загроз, прогнозування розвитку надзвичайних ситуацій, інформування органів влади та населення, а також створення єдиних баз даних для координації дій усіх учасників системи цивільного захисту.

Контрольно-наглядова функція органів державної влади у сфері реагування та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій полягає у здійсненні постійного моніторингу, перевірки та оцінки стану готовності об'єктів, установ і органів управління до дій у кризових умовах. Вона забезпечує дотримання вимог законодавства у сфері цивільного захисту, контроль за виконанням планів реагування, а також нагляд за дотриманням правил пожежної, техногенної та екологічної безпеки.

Соціально-захисна функція органів державної влади у сфері реагування та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій спрямована на забезпечення захисту життя, здоров'я та прав громадян, які постраждали від надзвичайних подій. Її сутність полягає у наданні соціальної допомоги, психологічної підтримки, медичного забезпечення та організації евакуаційних заходів. Також вона передбачає відновлення житлових умов постраждалих, виплату компенсацій та надання пільг, спрямованих на зменшення негативних соціальних наслідків катастроф.

Таким чином, функції органів державної влади у сфері реагування і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій охоплюють увесь цикл управління кризами – від превентивних заходів і планування до безпосереднього реагування, контролю та відновлення. Їхня ефективність визначається системним підходом: узгодженістю правового регулювання, налагодженістю координаційних механізмів та здатністю інтегрувати сучасні інформаційні й технологічні рішення у практику управління цивільним захистом [4].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 34-35.
2. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014 р. № 11. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF.
3. Садковий В., Ромін О., Островерх О., Домбровська С. Державне управління у сфері цивільного захисту в Україні: нормативно-правовий аспект: монографія. Харків: ТОВ « Оберіг»,2013. 190 с.
4. Ященко О.А., Гарбуз С.В. Перспективи розвитку Механізму цивільного захисту ЄС // Вісник Національного університету цивільного захисту України. 2024. Вип. 2. С. 419 – 429.

КУЛЬТУРА БЕЗПЕКИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Катерина ГАФІНОВА, група ОЦЗ-22
НК – Юлія ПАНІМАШ, канд. пед. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Сучасні реалії, що характеризуються підвищеним рівнем воєнних загроз, техногенних аварій, природних катастроф та інформаційних ризиків, актуалізують питання формування культури безпеки серед населення.

Під поняттям «культура безпеки» розуміють систему цінностей особистості чи суспільства, ідеалів, переконань та правил, які допомагають забезпечити безпечну професійну або суспільну діяльність. Культура безпеки формується впродовж усього життя людини і є однією з ключових ланок у формуванні особистості. Тому важливо, створити належні умови, в яких молоде покоління змогло б опановувати технології прийняття оптимальних рішень задля збереження життя та швидкого реагування на зміни в середовищі, викликані небезпечною ситуацією, задля збереження безпеки для себе та навколишніх осіб [1].

Аналіз та офіційна статистика демонструють, що культура безпеки в Україні все ще розвинута недостатньо й характеризується системними проблемами у здійсненні

державної політики. Яскравим свідченням цього є показники смертності через нещасні випадки, які у 3–5 разів вищі, ніж у більшості європейських держав.

В період з 1991 по 2008 роки країна втратила в наслідок нещасних випадків у побуті та на виробництві близько 1,2 мільйона українців, кількість травмованих наблизилася до 12 мільйонів. Серед причин високої смертності населення, нещасні випадки займають 3 місце після захворювань системи кровообігу та злоякісних пухлин. Якщо ж розглядати цей показник лише відношенню до працездатного населення, то він займає першість. Через зовнішні причини, близько 98% смертей трапляються у невиробничій сфері діяльності. 2008 року це значення відповідало 59,9 тисячам осіб, серед яким 9400 загинуло внаслідок аварій на дорогах. Якщо порівнювати показники виробничого травматизму в Україні з показниками країн Європейського Союзу, то Україна – друга після Португалії. Високий степінь смертності пов'язаний з неналежними санітарно-гігієнічними нормами на робочих місцях та низькими показниками безпеки [1].

Для більшості країн завдання з покращення культури безпеки стало предметом посиленої уваги з боку держави, визнане держорганами з врегулювання небезпечних ситуацій як пріоритетний напрямок своєї роботи. В Україні культура безпеки знаходиться на низькому рівні через недотримання правил техніки безпеки, брак знань персоналу щодо їх впровадження, низьку організованість та дисципліну робітників на виробництві, через недостатній контроль за робочим процесом. Виробничі небезпеки з’являються внаслідок неуважності фахівців, ігнорування правил безпечного поводження на робочому місці, внаслідок зневаги до небезпеки [2].

Для удосконалення культури безпеки серед населення доцільним є розроблення цілісної державної стратегії, яка б охоплювала всі рівні освіти – від шкільної до вищої. Така стратегія має передбачати не лише теоретичне навчання, а й обов’язкову практичну підготовку, що включатиме регулярні тренування евакуації, відпрацювання алгоритмів дій у разі пожежі, вибуху чи іншої надзвичайної ситуації, навчання користуванню аптечками та іншими засобами першої допомоги, проведення симуляційних занять із залученням сучасних методик. Важливим напрямом є співпраця освітніх установ із практиками, зокрема представниками Державної служби з надзвичайних ситуацій, фахівцями медицини катастроф, а також психологами, які можуть надати знання та навички з питань подолання стресових ситуацій та збереження психологічної стійкості.

Особливу роль відіграє застосування новітніх технологій, зокрема мобільних застосунків для оповіщення населення, цифрових платформ для онлайн-курсів та тренінгів із цивільного захисту. Це дозволяє швидко поширювати необхідну інформацію та забезпечувати доступність знань для широкого кола громадян. Не менш значущими є інформаційні кампанії, спрямовані на підвищення обізнаності та порядку дій у разі актуальних ризиків, таких як ракетні та артилерійські обстріли, пожежі, аварії на промислових об’єктах чи радіаційна небезпека. Такі кампанії повинні проводитися систематично й охоплювати всі вікові категорії населення.

Таким чином, формування культури безпеки є невід’ємною складовою розвитку сучасного суспільства, особливо в умовах постійних викликів, з якими стикається Україна. Освітні програми, практичні тренування, застосування новітніх технологій, а також залучення фахівців і використання міжнародного досвіду створюють підґрунтя для підвищення готовності населення до дій у надзвичайних ситуаціях. Системний підхід до розв’язання цієї проблеми сприятиме зменшенню рівня смертності та травматизму, зміцненню психологічної стійкості громадян і підвищенню рівня довіри до державних інституцій. У кінцевому результаті це забезпечить формування відповідального та свідомого суспільства, здатного ефективно протидіяти кризовим загрозам і піклуватися про власну безпеку та безпеку оточення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лук'яненко А.О. Культура безпеки в Україні як основний аспект впровадження особистої та суспільної безпеки. URL:https://confopcbproc.iee.kpi.ua/article/download/183819/183642.

2. Варення Г. А. Теоретико-методологічні основи працеохоронної діяльності / Г. А. Варення. – К.: Раритет, 2003. – 216 с.

СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ БОЙОВИХ ДІЙ

Діана ГОРЛОВА, ННІ цивільного захисту, МЦЗс-24
НК – Олена ЛЯШЕВСЬКА, канд.наук держ. упр.,доцент
Національний університет цивільного захисту України

Перебування в районах бойових дій ставить людей під величезний ризик, особливо коли йдеться про збройні конфлікти. Ці ситуації часто характеризуються великою кількістю жертв, оскільки бойові дії ведуться без розрізнення, а цивільні особи стають прямими цілями. Хоча люди не можуть контролювати хід війни, вони здатні змінити свою поведінку, щоб знизити ризики, або вжити необхідних заходів у разі потреби.

Багато сучасних воєн (наприклад, громадянські чи партизанські) ведуться невеликою частиною населення, тоді як більшість продовжує жити своїм звичайним життям. В той час як великі підприємства зазнають руйнувань, дрібний бізнес може навіть розвиватися. Бойові зіткнення відбуваються серед повсякденного життя. Тимчасовий контроль над певною територією можуть здійснювати лідери збройних формувань або місцеві загони.

Цивільні можуть потрапити під обстріл з різних видів зброї – від стрілецької до важкої артилерії. Це може бути прицільний обстріл, включаючи снайперську стрільбу або атаки з повітря. Вогонь може бути направлений на конкретні цілі або здійснюватися масово, щоб знищити територію повністю.

Чим точніший обстріл, тим менший ризик для мирних жителів, за умови, що вогонь не спрямований на вашу територію. У такому випадку ризик можна знизити, покинувши небезпечну зону. Проте, навіть якщо ви потрапили під обстріл, важко точно сказати, чи він спрямований саме на вас. З'ясування цього не є найважливішим завданням у таких умовах.

Досвід показує, що більшість жертв під час бойових дій – результат паніки та неправильних дій. Найкраще уникати загрози заздалегідь. Якщо в регіоні розпочинаються активні бойові дії, слід остерігатися знаходитися в зонах з високим ризиком стати випадковою жертвою. В першу чергу, удари завдаються по важливих стратегічних об'єктах супротивника, а також по мирних жителях, які перебувають поруч. Якщо ж перебування в зоні бойових дій вимушене, то необхідно дотримуватися кількох важливих правил.

Одяг повинен бути непомітним – темних кольорів і зношеним. Він не повинен нагадувати військову форму, тому не підходять кольори камуфляжу. Найкраще обрати одяг сірих, коричневих або синіх відтінків. Слід уникати написів, нашивок або значків, адже це може бути тригером для тих, хто потенційно може завдати шкоди. Також не варто носити релігійні символи, як-от натільні хрести чи прикраси з релігійною символікою.

Жінкам краще уникати яскравого макіяжу та обирати одяг, який закриває більшу частину тіла і виглядає менш помітно.

Гроші та документи зберігати окремо, щоб у разі необхідності зберегти хоча б частину важливих речей.

Не носити з собою гострих або ріжучих предметів.

Уникати суперечок на вулиці, особливо стосовно конфлікту. Найкраще мовчати або зберігати нейтральну позицію.

Не намагатись уникнути контакту з озброєними людьми. Не фотографувати і не записувати без їхнього дозволу. Не проявляти надмірну цікавість, щоб не бути прийнятим за розвідника супротивника.

У разі виявлення рухомого автомобіля або пролітаючого вертольота, найкращим рішенням буде негайно знайти укриття для уникнення можливого обстрілу. Тікаючи, можна викликати підозру у озброєних осіб, що збільшує ризик стати їхньою мішенню.

Підлітки часто є найбільш агресивною категорією учасників конфліктів. Вони прагнуть проявити себе, шукаючи ворогів, і часто перевіряють документи. Необхідно уникати відносин, що знижують їхній статус, оскільки це лише посилює їхню потребу в серйозному ставленні до себе.

Окремо слід звернути на поведінку при виникненні стрілянини, в цьому випадку рекомендовано негайно заховатися в безпечному приміщенні, наприклад, у ванній кімнаті, або навіть у ванні. Якщо це неможливо, слід лягти на землю та укритися предметами, що можуть забезпечити захист від осколків або куль. В умовах бетонних стін кулі можуть кілька разів відскочити, зберігаючи свою забійну силу.

При перебуванні на вулиці не варто ховатися за автомобілями чи кіосками, оскільки ці об'єкти обстрілюються в першу чергу. Автомобіль є слабким захистом, оскільки кулі легко пробивають його, а вибух бензобака може збільшити небезпеку. Якщо неможливо швидко знайти укриття, найкраще лягти на землю та залишатися нерухомим. Задля захисту від куль можна використовувати бордюри, ліхтарі, бетонні урни або сходинки.

Поки бій не завершиться, не слід покидати укриття, навіть якщо чути крики про допомогу. Не варто намагатися надавати допомогу пораненим, оскільки це може привести до того, що людина стане мішенню. Символи миру, як червоний хрест чи білий прапор, не забезпечують захисту, оскільки розлючені учасники конфлікту можуть стріляти у все, що рухається.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 02.0.2012 р. № 5403 VI.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ПРИЙОМУ ТА ПЕРЕДАЧІ СПРАВ ОСОБОВИМ СКЛАДОМ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПІД ЧАС ПЕРЕМІЩЕННЯ ПО СЛУЖБІ

Еліна ГУБАР, навчально-науковий інститут цивільного захисту, група ЦЗк-24-2
НК – Тетяна КРИШТАЛЬ, д-р екон. наук, професор
Національний університет цивільного захисту України

У діяльності органів і підрозділів цивільного захисту важливе значення має безперервність виконання посадових обов’язків та належне ведення службової документації. Саме тому під час переміщення по службі співробітників законодавством чітко визначено порядок прийому та передачі справ і посад.

Переміщення по службі співробітників в органах і підрозділах ДСНС відбувається відповідно до Положення про порядок проходження служби особами рядового і начальницького складу в органах та підрозділах цивільного захисту.

Порядок прийому та передачі справ і посад особами рядового і начальницького складу визначається МВС [1].

Процедуру прийому та передачі справ і посад регламентовано Наказом МВС України від 23.08.2023 №694 [2].

Прийом та передача справ та посади здійснюються особою, яка передає справи, посаду, та особою, яка їх приймає. Слід зауважити, що прийом та передача справ та посад співробітників, які мають допуск до державної таємниці, здійснюються з урахуванням вимог нормативно-правових актів у сфері охорони державної таємниці.

Прийом та передача справ і посад організовуються невідкладно та здійснюються у строк не пізніше як 10 днів від дня видання наказу підрозділу про переміщення по службі особи, крім випадків, коли особа перебуває у відпустці, відрядженні або на лікуванні [2].

Процес прийому та передачі справ складається з послідовних етапів. По-перше, видання наказу про переміщення по службі співробітника. У розпорядчому документі зазначається особа, підрозділ призначення та дата переміщення.

Наступним етапом є підготовка справ (документів, обладнання, майна, техніки) для передачі. Документи готуються згідно номенклатури справ.

Створюється комісія з прийому та передачі справ і посади, до складу якої входять керівник органу чи підрозділу, представник діловодства, відповідальний за безпеку інформації, особа, що звільняє посаду, та особа, що її приймає. Комісія перевіряє всі документи, обладнання, майно, техніку.

У разі звільнення керівника територіального органу ДСНС, підрозділу Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, закладу освіти, наукової установи ДСНС наказом ДСНС утворюється комісія, до складу якої входять представники апарату ДСНС і зазначеного органу (підрозділу) [2].

Наступним етапом є складання акта прийому-передачі справ і посади за результатами проведення прийому та передачі справ і посади особами рядового і начальницького складу служби цивільного захисту. Акт складається за формою, що затверджена Наказом МВС України від 23.08.2023 №694 [2]. В документі зазначаються відомості про наявність справ (документів, майна, обладнання, техніки), що передаються та/або приймаються, а також недоліки стану справ відповідно до займаної посади. Важливо, щоб співробітник, який приймає справи здійснив поаркушне звіряння документів і поштучний перерахунок майна. Акт складається у трьох примірниках та підписується особою, яка передає справи і посаду, особою, яка їх приймає, а також членами комісії. Один примірник акта передається особі, яка призначається на посаду, другий - особі, яка звільняється з посади, третій - зберігається в підрозділі з питань роботи з персоналом. Якщо в однієї із сторін є заперечення щодо окремих положень акта, вони повинні бути викладені в письмовій формі та долучені до нього. Якщо особа, яка звільняється з посади, протягом визначеного строку не підписала акт, проте є підпис особи, призначеної на посаду, передача вважається здійсненою [2].

Заключним етапом є оголошення наказу підрозділу на підставі рапорту особи про прийняття справ та вступу до виконання обов'язків за посадою (здачі справ та звільнення від виконання обов'язків за посадою).

Забезпечення своєчасності і повноти організації прийому та передачі справ і посад при переміщені особи покладається на підрозділ персоналу [2].

Таким чином, процес прийому і передачі справ і посад особовим складом служби цивільного захисту є чітко регламентованим та організаційно структурованим механізмом, що забезпечує безперервність виконання службових обов'язків, збереження документації та матеріальних ресурсів. Чітке нормативне врегулювання сприяє уніфікації підходів до організації кадрових процесів і мінімізації ризиків під час переміщень по службі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про затвердження Положення про порядок проходження служби особами рядового і начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту: постанова КМУ від 1 липня 2013 р. № 593. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/593-2013-%D0%BF#Text

2. Про затвердження Порядку прийому та передачі справ і посад особами рядового і начальницького складу служби цивільного захисту при переміщенні по службі: Наказ МВС України від 23.08.2023 №694. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1627-23#Text

МОДЕЛІ КООРДИНАЦІЇ ПІДРОЗДІЛІВ ДСНС У МІСЬКИХ УМОВАХ

Олександр ГУК, навчально-науковий інститут цивільного захисту
НК – Олег БАС, канд. техн. наук
Національний університет цивільного захисту України

Масовані удари по міській інфраструктурі створюють багатофакторні надзвичайні ситуації, які вимагають оперативної, злагодженої та ефективної координації сил і засобів ДСНС з іншими службами. Недостатня узгодженість дій призводить до втрат часу на прийняття рішень, дублювання операцій та підвищення ризиків для населення й персоналу. Відтак розроблення практично застосованих моделей координації – пріоритет для підвищення стійкості міст до масованих ударів.

Розробити та обґрунтувати моделі координації пожежно-рятувальних, аварійно-рятувальних та суміжних підрозділів ДСНС для ефективної ліквідації наслідків масованих уражень у міських умовах.

Дослідження базується на аналізі законодавчо-нормативної бази (Кодекс цивільного захисту, Статут дій органів управління), офіційних методичних рекомендацій ДСНС та практичного досвіду оперативної координації в умовах воєнного стану; застосовано системний підхід, модельне моделювання взаємодій та аналіз для відпрацювання алгоритмів управління ресурсами.

Ключові положення.

1. Принципи побудови моделей координації. Модель має оперувати трьома рівнями управління: стратегічним (обласні/міські оперативні штаби), тактичним (координаційні групи на місцях подій) та оперативним (безпосередні підрозділи, що ведуть роботи). Кожен рівень повинен мати чіткі повноваження, канали зв’язку та процедурні алгоритми прийняття рішень, що мінімізують затримки при передачі команд і ресурсів. Це положення узгоджується з нормами організації аварійно-рятувальних робіт у Кодексі цивільного захисту та наказами ДСНС. [1] [3].

2. Моделі взаємодії підрозділів. Рекомендовано використовувати комбінацію трьох базових моделей: ієрархічну (чітке підпорядкування і централізоване прийняття рішень при великому інциденті), сіткову (де задачі розподіляються між автономними командами з чітким протоколом обміну інформацією) та гібридну (комбінація перших двох залежно від фази події). Гібридний варіант найефективніший при масованих ударах, коли одночасно діють великі кількості локальних осередків ураження.

3. Оперативний координаційний центр (ОКЦ). Створення тимчасового або постійного ОКЦ на рівні міста/регіону забезпечує швидке консолідування інформації про пошкодження, запити на ресурси, розподіл завдань та управління. ОКЦ має працювати в режимі 24/7 з резервними каналами зв’язку, картографічними сервісами та інтегрованими базами даних про ресурси і критичні об’єкти. [2] [5].

4. Алгоритми розподілу ресурсів. Запропоновано алгоритм пріоритезації управлінських рішень за критеріями: загроза життю людей, масштаб пошкоджень критичної інфраструктури, можливість самостійної локалізації загрози, доступність ресурсів. Алгоритм реалізується через матрицю пріоритетів і процедурні шаблони запитів ресурсів між підрозділами. Технічне забезпечення (телекомунікації, GPS-трекінг техніки, електронні картки наявності засобів) повинно підтримувати алгоритм у реальному часі.

Практичні інструменти та процедури.

- Єдині процедурні форми доповнення оперативних довідок і запитів ресурсів (уніфіковані бланки). (if.dsns.gov.ua)
- Регламентований обмін інформацією між ДСНС, підрозділами Національної поліції, медичними службами та ЗСУ у межах оперативних штабів.
- Регулярні міжвідомчі тренування за сценаріями масованих ударів з відпрацюванням швидкої мобілізації резервів та комунікацій.
- Ефективна координація при масованих ударах досягається через запровадження гібридної моделі управління, створення ОКЦ з резервними каналами зв'язку, стандартизацію процедур запитів і розподілу ресурсів та регулярні міжвідомчі навчання. Необхідно закріпити низку процедур нормативними документами ДСНС та органів місцевого управління для забезпечення правової визначеності повноважень в умовах масованих уражень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI. Перевірка: https://zakon.rada.gov.ua/go/5403-17.

2. Дії підрозділів ДСНС України в умовах воєнного стану (методичне видання). Перевірка: https://dsns.gov.ua/upload/1/9/2/4/3/5/9/diyi-dsns-objednana-kniga-compressed.pdf.

3. Наказ (Статут) дій органів управління під час гасіння пожеж та аварійно-рятувальних робіт № 340. Перевірка: https://zakon.rada.gov.ua/go/v0075388-13.

4. Методичні рекомендації ДСНС та регіональні посібники з організації аварійно-рятувальних робіт. Перевірка: https://nmc.dsns.gov.ua/upload/1/4/5/7/9/2020-nmc-cz-cerkaskoyi-obl-metodicni-posibniki-metodychni-rekomendaciyi-planuvannya-cz.pdf.

КАДРОВИЙ ОБЛІК ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДРОЗДІЛІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Дмитро ЄРЕМЕНКО, навчально-науковий інститут цивільного захисту,
група ЦЗк-24-2
НК – Тетяна КРИШТАЛЬ, д-р екон. наук, професор
Національний університет цивільного захисту України

При підготовці й прийнятті управлінських рішень керівник повинен володіти достовірною інформацією про чисельність і якісний склад співробітників. Така інформаційна база формується під час ведення обліку кадрів. Питаннями організації обліку кадрів займаються фахівці служби (відділу, управління) по роботі з персоналом.

Облік кадрів передбачає отримання відповідних даних про персонал організації щодо:

– чисельності та фахово-кваліфікаційного складу працівників, їх розподілу за стажем роботи і статево-віковою ознакою;

– навчання, підготовки та перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів;

– періодичності стажування працівників;

– динаміки чисельності персоналу організації [1].

Облік кадрів – це система заходів щодо систематизації відомостей про особовий склад підрозділу ДСНС. Він характеризує кількісну та якісну структуру персоналу. Обліку підлягають всі працівники організації, які працюють як на постійній, так і на тимчасовій основі.

Облік кадрів є ключовим елементом системи управління персоналом, оскільки забезпечує формування достовірної, повної та актуальної інформації про працівників.

Облік осіб рядового і начальницького складу, які проходять службу цивільного захисту здійснюється органами і підрозділами цивільного захисту з урахуванням вимог Законів України «Про захист персональних даних» і «Про інформацію» [2].

Основними завданнями обліку кадрів є:

– документальне відображення проходження служби цивільного захисту кожною особою рядового і начальницького складу, яка уклала відповідний контракт;

– створення, ведення, поповнення і систематизації баз персональних даних та інформації стосовно осіб рядового і начальницького складу;

– надання довідок з питань проходження служби цивільного захисту особами рядового і начальницького складу;

– систематичне вивчення ділових та особистих якостей осіб, які перебувають на обліку кадрів, а також їх знань, умінь та навичок за штатними посадами;

– забезпечення керівників (начальників) органів чи підрозділів цивільного захисту відомостями про штатну та фактичну чисельність осіб, які проходять службу цивільного захисту, довідковими даними про осіб рядового і начальницького складу, необхідними для вирішення питань їх використання під час проходження служби цивільного захисту;

– видача документів, необхідних для порушення клопотання про призначення пенсії (допомоги) та надання пільг, установлених законодавством [2].

Процедуру організації та здійснення обліку осіб рядового і начальницького складу в системі ДСНС регламентовано наказом ДСНС України від 18.10.2013 № 656 [3]. Облік кадрів здійснюється з дотриманням таких вимог: постійне ведення на підставі затверджених штатів, наказів по особовому складу та інших документів, за встановленими формами та правилами; своєчасне та всебічне відображення штатної та облікової чисельності осіб рядового і начальницького складу в органах і підрозділах цивільного захисту, а також кількісних і якісних змін по кожному органу і підрозділу цивільного захисту та персонально по кожній особі.

Відповідно до Положення про порядок проходження служби цивільного захисту особами рядового і начальницького складу в органах та підрозділах цивільного захисту ведеться персональний, штатно-посадовий та статистичний облік кадрів, на підставі якого створюється банк даних для одержання інформації з питань укомплектованості органів і підрозділів цивільного захисту.

Отже, своєчасний та якісний кадровий облік сприяє оптимізації процесу управління персоналом, зокрема, прийняттю обґрунтованих рішень щодо розвитку персоналу, переміщенню по службі, удосконаленню мотиваційної політики, налагодженню роботи кожного структурного підрозділу, спрощенню процедури звітності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Менеджмент персоналу: навч.-методич. посіб. / Дяків О. П., Коцур А. С., Островерхов В. М., Надвиничний С. А., Шкільняк М. М., Шушпанов Д. Г. / за заг. ред. М. М. Шкільняка. Тернопіль. 2022. 280 с.
2. Про затвердження Положення про порядок проходження служби особами рядового і начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту: постанова КМУ від 1 липня 2013 р. № 593. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/593-2013-%D0%BF#Text
3. Про затвердження Порядку ведення обліку кадрів в органах і підрозділах цивільного захисту: наказ ДСНС України від 18.10.2013 № 656. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/593-2013-%D0%BF#Text

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОГО ПРОСТОРУ НА РОБОЧОМУ МІСЦІ В СИСТЕМІ ДСНС УКРАЇНИ

Тетяна КРИШТАЛЬ, д-р екон. наук, професор
Кирило ПАСИНЧУК, канд. пед. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Повномасштабна збройна агресія рф проти України істотно загострила наявні проблеми щодо забезпечення загального доступу до інфраструктури - як фізичної, так і цифрової. До того ж виникли нові потреби та виклики для різних верств населення в усіх сферах життєдіяльності. Зокрема, ускладнився доступ до об'єктів транспортної та соціальної інфраструктури, захисних споруд, а також до інформаційних ресурсів для осіб з інвалідністю. Веб-сайти, мобільні додатки та цифрові сервіси часто не відповідають стандартам інклюзивності, що створює додаткові бар'єри у сфері освіти, професійній діяльності.

У 2021 році урядом затверджено Національну стратегію із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, яка передбачає комплексний підхід до побудови безбар'єрної України, враховуючи інтереси всіх соціальних груп, включаючи молодь, дітей та дорослих з інвалідністю, а також людей похилого віку. Стратегія охоплює шість напрямків: фізичну, цифрову, інформаційну, суспільну та громадянську, освітню та економічну безбар'єрність [1].

Безбар'єрність - це комплексний підхід до розроблення та реалізації державної політики, спрямованої на створення умов для вільного й рівного доступу усіх соціальних груп до основних сфер суспільного життя.

В органах і підрозділах ДСНС проводиться низка заходів щодо реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні. Зокрема, проведення інформаційно-просвітницької кампанії «Україна без бар'єрів», публікування відеоматеріалів жестовою мовою у розділі «Абетка безпеки» на офіційному сайті ДСНС, проведення комунікаційних заходів за участю ветеранів і ветеранок війни та осіб з інвалідністю, проведення навчання для працівників щодо дотримання вимог антидискримінаційного законодавства, толерантності та принципів безбар'єрного спілкування та інші.

Безбар'єрність на робочому місці сприяє реалізації права на працю кожного працівника та підвищує ефективність роботи колективу в цілому. Від комфортності та безпечності професійного простору залежить ефективність і результативність діяльності.

До працівників, які потребують уваги під час формування безбар'єрності на робочому місці, належать [2]:

– жінки та чоловіки в частині забезпечення гендерної рівності;

– особи, які мають дітей віком до 6 років або дітей з інвалідністю;

– молодь;

– особи різних віросповідань і національностей;

– особи, які належать до маломобільних груп населення, зокрема люди з інвалідністю та люди старшого віку;

– учасники й учасниці бойових дій та інші особи, які захищали незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України.

Основними складовими безбар'єрності на робочому місці є [2]:

– фізична безбар'єрність, тобто загальна доступність для працівників до будівлі та свого робочого місця, наявність необхідних технічних приладів/засобів праці на робочому місці тощо;

– цифрова безбар'єрність, яка передбачає доступність вебсайту державного органу, інших інформаційно-комунікаційних систем, що в ньому використовуються, для працівника, необхідного програмного забезпечення для виконання ним його посадових обов'язків, в тому числі системи електронного документообігу, системи дистанційного навчання та інших електронних систем;

– інформаційна безбар'єрність – вільний доступ працівника до інформації в різних форматах, використання універсального дизайну, зручних каналів комунікації тощо;

– організаційно-культурна безбар'єрність полягає у коректній взаємодії, відсутності або мінімізації конфліктних ситуацій, сприятливому психологічному кліматі в колективі.

В органах і підрозділах ДСНС встановлено чіткі вимоги щодо ведення діловодства. Але їх розробляли без урахування потреб працівників, які можуть мати порушення зору чи когнітивні порушення.

Важлива роль у створенні безбар'єрного простору на робочому місці належить безпосередньому керівнику. Так, з метою формування фізичної, цифрової та інформаційної безбар'єрності на робочому місці безпосередній керівник повинен сприяти оформленню документів відповідно до норм доступності інформації, зокрема щодо розміру та дизайну шрифту, співвідношення кольорів, розташування тексту, застосування формату документа, доступного для програм зчитування з екрану (за потреби); використовувати різні формати та канали передачі інформації в ході робочих процесів з урахуванням комунікаційних потреб та можливостей працівників; інформувати їх про можливості залучення до процесу прийняття рішень.

Самі працівники також повинні брати активну участь у формуванні безбар'єрного простору на робочому місці. Зокрема, надавати пропозиції безпосередньому керівнику щодо забезпечення робочого місця розумним пристосуванням, необхідним для належного виконання посадових обов'язків; дбати про толерантну взаємодію та спілкування під час виконання посадових обов'язків, повідомляти безпосереднього керівника про потребу та можливість використання гнучкого режиму робочого часу; поінформувати керівництво про виникнення бар'єрів на робочому місці.

Служба управління персоналом може ініціювати за погодженням з керівником підрозділу проведення анонімного опитування щодо визначення стану безбар'єрності на робочому місці.

Таким чином, забезпечення фізичної, цифрової, інформаційної та організаційно-культурної безбар’єрності в системі ДСНС є важливою умовою підвищення ефективності управління та дотримання принципів рівності. Формування безбар’єрного середовища на робочому місці вимагає активної участі як керівництва, так і працівників, а також системної підтримки на рівні служб по роботі з персоналом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text

2. Про затвердження Методичних рекомендацій з питань формування безбар'єрності на робочому місці в державних органах: наказ НАДС від 31.03.2023 року № 51-23. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0051859-23#Text

ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПІДСИСТЕМИ ЄДСЦЗ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

Євгеній ЛИННИК, студент 2-го курсу заочної форми навчання
НК – Віталій КОСТЕНКО, канд.наук держ. упр.
Національний університет цивільного захисту України

У зв'язку із черговим актом збройної агресії з боку російської федерації, що відбувся 24 лютого 2022 р., наявною загрозою широкомасштабного вторгнення в Україну збройних сил Російської Федерації, на підставі Указу Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64 "Про введення воєнного стану в Україні" [1], з метою приведення у готовність ЄДС ЦЗ до виконання завдань за призначенням в умовах воєнного стану розпорядженням КМУ від 24 лютого 2022 р. № 179-р [2] «Про організацію функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в умовах воєнного стану» було введено в дію план цивільного захисту України на особливий період, встановивши при цьому ступінь готовності "ПОВНА ГОТОВНІСТЬ".

Сучасні тенденції зростання ризиків НС техногенного, природного та воєнного характеру в умовах військової агресії потребують удосконалення організаційно-управлінських засад ЄДС ЦЗ та її територіальних підсистем. Потреба в удосконаленні ЄДСЦЗ зумовлена також зростанням в світі кількості локальних воєнних конфліктів, гібридних війн та випадків міжнародного тероризму. Зменшення часу на розроблення, прийняття та реалізацію управлінських рішень, зростання невизначеності та ризику, необхідність залучення з резервів додаткових ресурсів, наявність різних режимів функціонування системи державного управління в умовах НС свідчать про те, що державне управління у цій сфері має певні особливості, урахування яких надасть можливість зменшити вірогідність прийняття неефективних управлінських рішень, сприятиме економії ресурсів та часу на ліквідацію наслідків НС, а також зменшенню збитків. Виникнення НС викликає необхідність мобілізувати для роботи з ліквідації наслідків значні матеріальні, фінансові та кадрові ресурси. Причому найбільш гостро постає питання оптимального, оперативного та адекватного використання всіх наявних ресурсів [3].

Отже, на територіальні підсистеми покладено цілий комплекс завдань і заходів в умовах воєнного стану. Тож, цілі державного управління захистом населення у НС на регіональному рівні повинні бути:

– об'єктивно зумовленими й обґрунтованими, виходити з об'єктивних закономірностей і тенденцій суспільного розвитку й діяльності людей;

– соціально мотивованими, тобто йти від потреб, запитів й інтересів людей, відповідати їм і викликати цим самим розуміння, підтримку цілей, прагнення втілити їх у життя;

– науково обґрунтованими, тобто підкріпленими відповідними науковими дослідженнями прогнозів економічного, соціального й духовного розвитку суспільства;

– системно організованими, включати в певній послідовності цілі стратегічні, тактичні й оперативні, загальні і часткові, головні й забезпечувальні, кінцеві й проміжні, віддалені, близькі й безпосередні тощо;

– ресурсно забезпеченими як з інтелектуального, так і з матеріального боку, ґрунтуватися на реальному, а не на уявному потенціалі.

Раціональне державне управління вимагає поєднання цілей, засобів і методів їх реалізації, оскільки лише воно створює і породжує довіру до нього суспільства й стимулює управлінські процеси. Основні завдання державного управління у сфері захисту населення від НС визначають процес її функціонування в цілому, потребують певної суттєвої конкретизації, яка дозволить визначити завдання окремих підінститутів (підсистем) і встановити критерії діагностичності їх досягнення.

Для створення ефективної системи державного управління у сфері ЦЗ в умовах збройної агресії необхідною умовою стає оптимальний розподіл державно-управлінських функцій як за напрямами діяльності взагалі, так і за владними рівнями зокрема, тобто оптимальні співвідношення централізації і децентралізації й розподіл функціональних повноважень у межах центрального апарату виконавчої влади. Раціональне співвідношення централізації і децентралізації в державному управлінні України є одним з основних чинників досягнення консенсусу в українському суспільстві, успішної реалізації демократичних реформ, входження України як рівноправного партнера до світового співтовариства.

При вирішенні цих питань основну увагу потрібно зосередити на забезпеченні реальної готовності органів управління, сил і засобів ЦЗ всіх ланок до оперативного реагування на НС, захисті населення й територій у разі їх виникнення, якості проведення пошуково-рятувальних робіт, організованому переведенні системи ЦЗ з мирного на воєнний стан, а також повномасштабній інтеграції до європейських та міжнародних без пекових структур.

Важливими чинниками реформування системи ЦЗ є: підвищення ефективності превентивних заходів захисту населення й територій від НС на принципах пріоритетності завдань щодо рятування життя та збереження здоров’я людей; вчасне й повне виконання державних, регіональних і місцевих програм зменшення загрози й запобігання виникненню можливих НС і мінімізації їх наслідків; накопичення матеріальних резервів усіх рівнів для проведення першочергових відновлювальних робіт; удосконалення інформаційного забезпечення у сфері ЦЗ; навчання керівного складу та органів управління, підготовка сил і населення до дій в умовах загрози або виникнення НС, особливого періоду, воєнного й надзвичайного станів.

В умовах війни обсяг і зміст заходів щодо проведення аварійно-рятувальних робіт і життєзабезпечення населення залежить від кількості постраждалих, характеру й ступеня руйнувань будинків і споруд та оперативної обстановки в зоні НС, тому важливо виконувати типові алгоритми дій органів ДСНС: 1) алгоритм роботи мобільної оперативної групи (МОГ) ДСНС; 2) алгоритм роботи оперативного міжвідомчого штабу; 3) алгоритм дій Голови Державної служби України з надзвичайних ситуацій; 4) алгоритм дій начальника ГУ ДСНС; , який після отримання повідомлення про НС уточнює обстановку, контролює основні заходи, які вжито для організації оперативного реагування та проходження інформації до ОЧС ДСНС, що дозволяє окреслити організацію взаємодії в режимі підвищеної готовності й у режимі НС: 1) на регіональному рівні - організація взаємодія регіональної оперативної групи (оперативна група центрального органу влади, підприємства, установи та організації: а) з оперативними групами центральних і місцевих органів влади, підприємств, установ та організацій, що залучаються до ліквідації НС і перебувають у зоні НС; б) з комісіями з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій суміжних і взаємодіючих регіонів; в) з органами управління функціональних підсистем ЦЗ

регіонального рівня, регіональними структурами й органами влади, підприємствами, установами та організаціями, що залучаються до ліквідації НС.

У результаті аналізу типових алгоритмів дій органів ДСНС було окреслено завдання управління для організації взаємодії органів ДСНС, а саме: визначити взаємодіючі органи управління; організувати зворотній зв'язок взаємодії; організувати зворотній обмін інформацією; визначити забезпечення спільних заходів та взаємної всебічної допомоги; розробити спільний план взаємодії.

Функції системи оперативного управління ліквідацією наслідків великих НС доцільно розподіляти за базовими групами конкретних заходів з метою забезпечення ефективності рішень, що приймаються, і контролю за їх виконанням. Відповідно до цього розподілу складається й уводиться в дію оперативний план надзвичайного режиму.

Заходи з ліквідації наслідків НС, що реалізуються в надзвичайному режимі, становлять основу базового оперативного плану, а саме: 1. Оповіщення й інформування населення про виникнення НС. 2. Організація й ведення розвідки зон руйнування, прогностичної й наявної небезпеки. 3. Принцип мобілізація сил і засобів, що збереглися, для ліквідації наслідків НС. 4. Охорона важливих державних об'єктів та оточення зруйнованих або небезпечних районів. 5. Відновлення й організація систем і засобів зв'язку. 6. Виділення зон і ділянок ведення рятувальних та інших невідкладних робіт. 7. Дії влади та спеціалізованих служб захисту в надзвичайному режимі. 8. Організація комплексного забезпечення груп і формувань, які проводять рятувальні й інші невідкладні роботи. 9. Евакуація населення. 10. Організація медичного захисту й стаціонарної бази для госпіталізації постраждалих. 11. Організація забезпечення лікарськими засобами й виробами медичного призначення. 12. Організація санітарно-епідеміологічного контролю. 13. Організація ветеринарного контролю. 14. Обслуговування безповоротних втрат. 15. Принципи функціонування прес-центру й інформаційно-довідкової служби.

Таким чином, характеристика комплексу заходів з оперативного управління ліквідацією наслідків НС дозволила визначити основні функції системи оперативного управління ліквідацією наслідків НС, які становлять основу базового оперативного плану: оповіщення та інформування населення про виникнення НС; організація й ведення розвідки зон руйнування, прогностичної й наявної небезпеки; принцип мобілізація сил і засобів для ліквідації наслідків НС; охорона важливих державних об'єктів та оточення зруйнованих або небезпечних районів; відновлення й організація систем і засобів зв'язку; виділення зон і ділянок ведення рятувальних та інших невідкладних робіт; дії влади та спеціалізованих служб захисту в надзвичайному режимі; організація комплексного забезпечення груп і формувань, які проводять рятувальні та інші невідкладні роботи; евакуація населення; організація медичного захисту й стаціонарної бази для госпіталізації постраждалих; організація забезпечення лікарськими засобами й виробами медичного призначення; організація санітарно-епідеміологічного контролю; організація ветеринарного контролю; обслуговування безповоротних втрат; принципи функціонування прес-центру та інформаційно-довідкової служби.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Указ Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». URL: https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397.

2. Розпорядження КМУ від 24 лютого 2022 р. № 179-р «Про організацію функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в умовах воєнного стану».

3. Про затвердження Положення про Єдину державну систему цивільного захисту: постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014 № 11. Верховна Рада України: веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-п#n10.

УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ ДСНС УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА АДАПТАЦІЯ У ВОЄННИЙ ЧАС

Олена ЛЯШЕВСЬКА, канд.наук держ. упр.,доцент,
навчально-науковий інститут цивільного захисту
Національний університет цивільного захисту України

ДСНС – це орган публічної влади, який реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності.

Екстремальні ситуації також можуть бути регламентованими і нерегламентованими, плановими і ситуаційними, «штатними» і «позаштатними». Тобто, у найбільш загальному вигляді вони поділяються на чотири групи:

– спричинені надзвичайними умовами (стихійне лихо, природна чи техногенна катастрофа, війна, масові терористичні акції тощо);

– життєві, повсякденні (пожежа, напад злочинця, гострий брак часу, необхідність одночасного вирішення декількох однаково важливих завдань), тобто таких, що виникають у житті кожної людини;

– пов’язані з захопленням потенційно небезпечними видами хобі (альпінізм, підводне плавання, швидкісна їзда та ін.);

– службові, професійні – зумовлені виконанням фахових обов’язків. З небезпекою для життя і здоров’я пов’язане виконання багатьох видів робіт, що містять елементи виробничого і професійного ризику (шахтарі, льотчики, моряки та ін.), а також службова діяльність військовиків, працівників правоохоронних органів та службовців ДСНС України [2].

Державна служба України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності [3].

ДСНС у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства, Положенням Про Державну службу України з надзвичайних ситуацій.

ДСНС в межах повноважень, передбачених законом, на основі та на виконання Конституції та законів України, актів Президента України, постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України, наказів МВС видає накази організаційно-розпорядчого характеру, організовує та контролює їх виконання.

ДСНС очолює голова, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій Міністра внутрішніх справ.

Структуру апарату ДСНС затверджує її Голова за погодженням з Міністром внутрішніх справ. Штатний розпис та кошторис апарату ДСНС затверджує її Голова за погодженням з Мінфіном.

Таким чином, навіть при чіткій ієрархії діяльність підрозділів ДСНС України протікає в умовах підвищеної складності. Основні завдання вищеназваних підрозділів – це рятування людей у разі виникнення загрози їх життю, ліквідування пожежі чи інших загроз в тих розмірах, які вона набула на момент прибуття підрозділу та надання допомоги в ліквідації наслідків аварій, катастроф і стихійного лиха. Як уже було зазначено, виконання таких завдань приховує у собі потенційну небезпеку та загрозу для життя працівників і висуває особливі вимоги не тільки до рівня їхньої професійної підготовки, але й до психологічних і психофізіологічних якостей.

Порядок управлінських дій ДСНС при прийняті управлінського рішення:

Дія 1. Особисто або через чергову частину ввести до дії відповідний оперативний план, оголосити збір членів оперативного штабу та організувати їх роботу.

Дія 2. Контролювати та забезпечувати збір, екіпіровку та підготовку висунення до району дій спеціального зведеного загону ДСНС, інших взаємодіючих сил та засобів.

Дія 3. По закінченню дій дає вказівку щодо підготовки та проведення підсумків, призначає місце та час їх проведення, щоб виявити сильні та слабкі сторони в діях ДСНС та приданих сил, визначити заходи подальшого підвищення готовності в особливих умовах.

Таким чином, високий рівень управління органами ДСНС в особливих умовах – одна з основних вимог успішного виконання поставлених перед особовим складом завдань. Органи управління та підрозділи ДСНС продовжують виконувати завдання з ліквідації наслідків обстрілів населених пунктів російськими військами, надання допомоги постраждалому населенню та місцевим органам влади в організації евакуації населення адекватно реагувати, виконувати чіткі вказівки, не панікувати, користуватися знаннями, отриманими раніше і допомагати, а не заважати, рятувальникам та іншим службовцям, військовим та спеціально уповноваженим особам.

В нестабільному зовнішньому середовищі ризик і невизначеність є властивими в цілому діяльності ДСНС. Часто не можливо з досить високим рівнем точності здійснити прогнозування зміни тенденцій розвитку ключових ситуацій, що трапляються в діяльності даного органу. Це безсумнівно потребує використання нових підходів до прийняття управлінських рішень, які врахували б максимальну кількість факторів, що виникають завдяки впливу невизначеності на поведінку керівників та працівників відповідних служб. Як наслідок, управлінське рішення в умовах невизначеності – це результат аналізу, прогнозування, оптимізації, економічного обґрунтування і вибору альтернативи в умовах недостатньої кількості відомостей, повної або часткової відсутності інформації.

Таким чином, управлінські рішення в екстремальних умовах (зокрема, під час воєнного стану та повномасштабного вторгнення рф на територію незалежної суверенної держави Україна) мають свої особливості. Це насамперед рішучість, відповідальність за наслідки, це діяльність, що обмежена в часі, ресурсах, інформації, на власний ризик.

Стратегічне управління в умовах воєнного стану в країні в органах та підрозділах ДСНС потребує від керівників всіх рівнів урахування особливостей поточної ситуації в регіоні та на території обслуговування, своєчасного опрацювання інформації, дотримання принципів управлінської діяльності, оптимізації діяльності та

раціонального використання кадрового потенціалу, організації та забезпечення умов несення служби підлеглими, особистого професійного зростання та вдосконалення знань і навичок, що в комплексі сприятиме забезпеченню та підвищенню ефективності і функціональних можливостей підпорядкованих органів та підрозділів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кошкін А. О. Інформаційно-аналітичне забезпечення системи державного управління в умовах екстремальних ситуацій (інцидентів). Теорія та практика державного управління. 2014. № 3. С. 257-263.

2. Мазяр О. В. Особливості суб'єктної поведінки в екстремальних ситуаціях. Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. за ред. С. Д. Максименка К. : Логос, 2018. Т. 7. Вип. 15. С. 195 – 198.

3. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1052. Київ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/1052-2015-%D0%BF#Text.

АНАЛІЗ ОРГАНІВ РЕГІОНАЛЬНОГО ТА МІСЦЕВОГО УПРАВЛІННЯ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ І ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Денис МАКСИМОВ, навчально-науковий інститут цивільного захисту,
2к.(1.6) ЦЗ/м 1-24
НК – Олена ЛЯШЕВСЬКА, канд.наук держ. упр.,доцент
Національний університет цивільного захисту України

В Україні, згідно з даними статистики за останнє десятиріччя виникає від 110 до 140 НС, спричинених природними чинниками, збитки від яких становлять 80%-90% суми збитків внаслідок всіх НС. Найбільша їхня кількість зумовлена метеорологічними чинниками.

На території України кількість пожеж у природних екосистемах, порівняно з попередніми роками, зросла більше як у 1,5 рази. Причинами виникнення цих пожеж стало переважно збереження протягом тривалого періоду високих температур повітря при відсутності опадів у південних і східних областях та порушення населенням вимог пожежної безпеки.

Для мінімізації наслідків НС та їх попередження розроблено Концепцію Загальнодержавної цільової соціальної програми захисту населення і територій від НС техногенного та природного характеру. У Концепції зазначається, що основними причинами виникнення проблем є: невідповідність методів та форм проведення робіт, пов'язаних з інженерного захисту територій від НС сучасним вимогам; відсутність комплексного підходу стосовно здійснення запобіжних заходів, невідповідність показників, які передбачені державними програмами, реальній потребі; накопичення відходів виробництва у значному обсязі, що становить загрозу розповсюдженню шкідливих речовин; зупинення виробництва на окремих об'єктах підвищеної небезпеки, що, врешті, призвело до порушення господарських і технологічних зв'язків; обмежене фінансування запобіжних заходів та робіт, пов'язаних із захистом населення і територій від НС або його відсутність, та, як наслідок, невиконання відповідних програм у повному обсязі; невизначеність пріоритетів у розвитку ЦЗ; моральна застарілість та фізична зношеність значної частини засобів вимірювальної техніки, що використовуються гідрометеорологічними підрозділами; відсутність сучасних

автоматизованих технологій проведення спостережень, гідрометеорологічного прогнозування; недостатній рівень матеріально-технічного оснащення сил ЦЗ.

У сучасних умовах суспільного розвитку, який супроводжується системними реформами в Україні, викликами глобалізації,пандемією коронавірусної інфекції, військовою агресією росії та іншими чинниками, винятково важливим стає питання захисту людини й громадянина. Однією із найбільших загроз життю людини є надзвичайні ситуації, які можуть виникнути в будь-який час ів будь-якому місці.

У Конституції України визначено, що роль найвищої соціальної цінності належить людині, її безпеці і здоров'ю. У кожного українського громадянина є конституційно закріплене право жити убезпечному для життя і здоров'я середовищі. Захист таких конституційних праві свобод індивіда та суспільства загалом є завданням державної системи національної безпеки.

Потужний промисловий розвиток Дніпропетровської області призвів до значних антропогенних порушень та зростання ризиків виникнення надзвичайних ситуацій.

Дніпропетровщина є однією з тих областей України, де зберігається високий рівень техногенно-екологічної небезпеки, та посідає друге місце в Україні за наявними чинниками ризику виникнення надзвичайних ситуацій (подій).

Аналіз природних процесів за минулі роки показує, що на території області мають місце екстремальні метеорологічні явища (сильні вітри, град, зливи, повені, підтоплення (затоплення), обледеніння повітряних ліній електромереж, снігові замети автошляхів), що можуть спричинити надзвичайні ситуації (події). В окремих випадках вони можуть завдати значних збитків установам, підприємствам та населенню області. Треба бути готовим до можливих значно більших негативних надзвичайних ситуацій.

Крім того, є низка факторів, які сприяють виникненню надзвичайних ситуацій техногенного характеру.

На території області налічується 3359 потенційно - небезпечних об'єктів, 97 хімічно небезпечних, 559 об'єктів підвищеної небезпеки, 2568 вибухо-пожежонебезпечних, 1578 гідроспоруд, які несуть небезпеку для працюючого персоналу та населення області.

Аварія на відокремленому підрозділі „Запорізька атомна електрична станція" державного підприємства „Національна атомна енергогенеруюча компанія „Енергоатом" може призвести до радіоактивного забруднення 10 територіальних громад із 99 населених пунктів.

Необхідність загальної евакуації для всіх категорій населення із зон можливого радіоактивного забруднення вищезазначеної атомної станції усіма видами транспортних засобів орієнтовно становить більше 170,0 тис. осіб.

Крім того, система органів ЦЗ вже не є одним з важливіших стратегічних чинників обороноздатності, вона набуває соціального значення і цільового спрямування на збереження життя і здоров'я кожного громадянина нашого суспільства і середовища його буття. Виходячи з вищезазначених причин, актуальною стає мобілізаційна готовність органів ЦЗ, що дає можливість суттєво перемістити акценти в створенні системи захисту на організацію і створення універсальної системи, яка вирішує весь комплекс завдань з протидії НС мирного і воєнного часу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 17.06.2015 № 409 «Про затвердження Типового положення про регіональну та місцеву комісію з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій».

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анастасія МАКСИМОВА, ННІ цивільного захисту, 2к.(1.6) ЦЗ/м 1-24
НК – Олена ЛЯШЕВСЬКА, канд.наук держ. упр.,доцент
Національний університет цивільного захисту України

Регулювання трудових відносин у період воєнного стану здійснюється відповідно до положень Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 № 2136-IX. Цей нормативний акт запроваджує специфічні умови праці, передбачаючи обмеження деяких конституційних прав і свобод громадян, зокрема тих, що регулюються статтями 43 і 44 Конституції України. Водночас норми трудового законодавства, які врегульовані цим Законом, не застосовуються в стандартному вигляді.

Під час воєнного стану сторони трудових відносин мають право самостійно узгоджувати форму трудового договору. Крім того, випробувальний термін може бути встановлений для будь-якої категорії працівників, незалежно від їх кваліфікації чи досвіду.

Задля швидкого залучення нових кадрів та ліквідації дефіциту робочої сили, який виник унаслідок евакуації, тимчасової непрацездатності або відсутності співробітників, роботодавці можуть укладати строкові трудові договори. Такі договори діють протягом воєнного стану або до повернення основного працівника.

У разі, якщо ведення бойових дій створює загрозу життю чи здоров'ю працівника, він має право припинити трудові відносини за власним бажанням без обов'язку повідомлення роботодавця за два тижні. Виняток становлять випадки, коли працівник залучений до суспільно важливих або критично необхідних робіт.

Під час воєнного стану роботодавець може розірвати трудовий договір навіть у період тимчасової непрацездатності працівника або під час його перебування у відпустці, за винятком відпустки у зв'язку з вагітністю, пологами та доглядом за дитиною до трирічного віку. Норми статті 43 Кодексу законів про працю (КЗпП), які вимагають попередньої згоди профспілкових органів на звільнення, не застосовуються. Винятком є звільнення працівників, що входять до складу профспілкових органів.

Воєнний стан передбачає можливість призупинення дії трудового договору, коли роботодавець тимчасово не може забезпечити працівника роботою, а працівник – виконувати свої обов'язки. Причиною такого призупинення є збройна агресія, що перешкоджає виконанню умов договору.

Рішення про відновлення дії трудового договору до завершення воєнного стану потребує завчасного повідомлення працівника (за 10 календарних днів). Якщо ініціатором виступає працівник, він повинен подати заяву, яка стане підставою для відповідного наказу. У разі ініціативи роботодавця достатньо лише оформлення наказу, який необхідно передати працівнику для ознайомлення.

Призупинення дії трудового договору не означає припинення трудових відносин. Виплата заробітної плати та компенсаційних коштів у такому випадку покладається на державу, що здійснює військову агресію.

Відповідно до статті 6 Закону № 2136, під час воєнного стану нормальна тривалість робочого часу для працівників об'єктів критичної інфраструктури може бути збільшена до 60 годин на тиждень. Це стосується працівників оборонної, життєзабезпечувальної та інших важливих сфер. Таке збільшення є правом роботодавця, але не є обов'язковим для всіх працівників.

Для осіб, які зазвичай працюють із скороченим робочим часом, тривалість роботи в період воєнного стану не повинна перевищувати 40 годин на тиждень. Тривалість щотижневого безперервного відпочинку може бути зменшена до 24 годин.

Крім того, у цей період не застосовуються норми Кодексу законів про працю, які регулюють тривалість роботи напередодні святкових днів, перенесення вихідних, заборону роботи у вихідні та інші подібні положення.

Усі зазначені особливості забезпечують адаптацію трудових відносин до складних умов воєнного стану, дозволяючи зберегти функціонування критичних сфер та одночасно мінімізувати ризики для працівників. Зокрема воєнний стан потребує адаптації стандартів охорони праці до специфіки бойових дій. Особливості регулювання включають:

– Забезпечення засобами індивідуального захисту (ЗІЗ), зокрема бронежилетами, шоломами, захисними масками тощо.

– Проведення оперативного інструктажу працівників, спрямованого на інформування про потенційні ризики та методи їхньої мінімізації.

– Впровадження обмежень на виконання робіт у зонах підвищеного ризику, якщо неможливо забезпечити відповідний рівень безпеки.

– Організація медико-психологічної підтримки, спрямованої на стабілізацію психоемоційного стану працівників.

Згідно з Конституцією України, права та свободи громадян не можуть бути порушені. Проте в умовах воєнного чи надзвичайного стану допускається запровадження окремих обмежень із зазначенням їх тривалості. Водночас деякі права залишаються недоторканими, що передбачено статтею 64 Основного закону України.

Введення воєнного стану, обумовлене агресією Російської Федерації, спричинило необхідність внесення змін до трудового законодавства, а також нормативних актів з охорони праці. Відповідні корективи затверджені Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64.

В умовах загрози, що може негативно впливати на права, здоров’я громадян, екологічну безпеку або інтереси держави, центральні органи виконавчої влади мають право здійснювати позапланові перевірки. Ці заходи покликані забезпечити безпеку у відповідних сферах, зокрема енергетиці та комунальних послугах, якщо існують значні ризики для суспільства. Рішення про перевірки ухвалюються Національною комісією, яка регулює діяльність у цих сферах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр

2. Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 № 2136-IX.

3. Кодекс законів про працю України: Закон України від від 10.12.1971 № 322-VIII: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08.

ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Родіон МАРЧЕНКО, студент ННІ цивільного захисту, гр. 1-24
НК – Сергій БИЧЕНКО, канд. іст. наук, доцент, НДЛ ННІ ЦЗ
Національний університет цивільного захисту України

В умовах, що склалися в Україні, зокрема на фоні зростаючих загроз, таких як військова агресія, терористичні акти, пандемії, кліматичні зміни та інші глобальні виклики, виникає необхідність вдосконалення системи цивільного захисту. З руйнуванням інфраструктури, масовою міграцією населення та підвищенням частоти надзвичайних ситуацій, питання ефективності функціонування системи цивільного захисту набуває критичного значення.

Держава вживає заходів для захисту населення, територій, навколишнього середовища та майна, особливо в умовах надзвичайних ситуацій. Система цивільного захисту має бути ефективно інтегрована у механізм національної безпеки, і це вимагає її реформування та адаптації до сучасних реалій.

Цивільний захист в Україні є однією з основних функцій держави, спрямованих на збереження життя та здоров'я людей, а також захист навколишнього середовища та майна від надзвичайних ситуацій. Згідно з положеннями Кодексу цивільного захисту України, до органів, що здійснюють ці функції, належать урядові та місцеві органи влади.

Окремо варто відзначити роль органів місцевого самоврядування в організації цивільного захисту на місцях. Відповідно до законодавства, ці органи несуть відповідальність за виконання низки функцій, серед яких: планування заходів цивільного захисту, інформування населення про надзвичайні ситуації, створення та забезпечення функціонування об'єктів захисту, а також реагування на надзвичайні ситуації.

У наукових працях розглядаються різні аспекти цивільного захисту, такі як зміцнення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування, вдосконалення нормативно-правової бази та підвищення прозорості в діяльності органів, що відповідають за безпеку населення.

У ході дослідження було здійснено аналіз відкритих електронних джерел, зокрема офіційних вебсайтів 66 територіальних громад Черкаської області. Оцінка здійснювалась за кількома критеріями, що дозволяють комплексно оцінити рівень інформованості населення та ефективність органів місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту.

Першим критерієм стала наявність окремих сторінок, присвячених цивільному захисту. Далі оцінювалась публікація програм та планів щодо захисту населення від надзвичайних ситуацій. Особлива увага приділялась інформації про укриття та захисні споруди, а також відкритості комісій ТЕБ і НС, що демонструє прозорість і оперативність у реагуванні на надзвичайні ситуації.

Дослідження показало, що лише частина територіальних громад Черкаської області має ефективні вебресурси для інформування населення про заходи цивільного захисту. Багато громад не оновлюють інформацію, що суттєво знижує рівень готовності населення до потенційних загроз.

Забезпечення належного рівня цивільного захисту на місцевому рівні вимагає значного вдосконалення. Передусім необхідно стандартизувати структуру вебсайтів, присвячених цивільному захисту, регулярно оновлювати інформацію та забезпечити прозорість прийняття рішень на рівні місцевих комісій ТЕБ і НС. Також важливо впровадити сучасні цифрові інструменти, такі як Telegram-боти та соцмережі, для оперативного інформування населення.

Стратегії вдосконалення повинні також включати розробку локальних програм цивільного захисту з урахуванням специфіки кожної громади, а також інтеграцію інформативних платформ для забезпечення ефективного обміну даними між органами державної влади та громадськістю.

Запропоновані заходи дозволяють створити комплексну основу для підвищення ефективності та стійкості системи цивільного захисту, а також зменшити ризики, пов'язані з кризовими ситуаціями, особливо в умовах воєнного стану.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про національну безпеку України. Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 31, ст.241) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text (дата звернення 23.07.2025).
2. Кодекс цивільного захисту України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34-35, ст.458) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text (дата звернення 23.07.2025).
3. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 24, ст.170) URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text. (дата звернення 23.07.2025).
4. Постанова КМУ від 09.01.2014 № 11 «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту» (Верховна Рада України (ВРУ), URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF#Text (дата звернення 23.07.2025).
5. Організація управління цивільним захистом на місцевому рівні: навчальний посібник / заг. ред. П.Б. Волянського. Київ, 2015. 553 с.
6. Рогуля А.О. Роль органів місцевого самоврядування в забезпеченні безпеки життєдіяльності територіальних громад. Інвестиції: практика та досвід: - 2017. № 2. С.99–102.
7. Рогуля А. О. Функції органів місцевого самоврядування в організації безпеки життєдіяльності територіальних громад України: дис. канд. наук держ. упр.: 25.00.04. Київ, 2019. 243 с.
8. Кащенко Д. В. Основні напрями удосконалення публічного управління надзвичайними ситуаціями в Україні. Державне будівництво. 2024. № 2 (36). С.366–377. DOI: https://doi.org/10.26565/1992-2337-2024-2-24.
9. Коробкін, В., Яковлєва, Я. Удосконалення системи цивільного захисту територіальних громад як запорука підвищення рівня спроможностей єдиної державної системи цивільного захисту. Науковий вісник: Державне управління, № 1 (11) (2022), С.42–60. DOI: https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-1(11)-42-60.
10. Андрієнко М. В., Гаман П. І., Овчаренко Б. О., Гордєєв П. М., Борис А. О. Аналіз процесу інформаційної відкритості органів публічної влади у сфері цивільного захисту: досвід країн ЄС. Наукові перспективи. 2022. N 2(20). С.12-21. DOI: https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-2(20)-12-21
11. Мельник В. І. Роль цивільного захисту в забезпеченні національної безпеки України в умовах євроінтеграції. науковий журнал «Південноукраїнський правничий часопис», ОДУВС, м. Одеса: – 2022 №4 Том 2, С.224-229. DOI: https://doi.org/10.32850/sulj.2022.4.2.35
12. Інтернет-сайти територіальних громад Черкаської області (на момент звернення 11.07.2025).

ПЛАНУВАННЯ ЕВАКУАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ У ВЕЛИКИХ МІСТАХ ПІД ЧАС МАСОВАНИХ РАКЕТНИХ АТАК

Микита ПОСТЕРНАК, навчально-науковий інститут цивільного захисту
НК – Євген ТИЩЕНКО, д-р техн. наук, професор
Національний університет цивільного захисту України

Масовані ракетні удари створюють у великих містах комплексну загрозу: множинні осередки ураження, руйнування житлової та критичної інфраструктури, порушення транспортних і комунікаційних зв'язків, загроза пожеж і хімічного забруднення. У таких умовах звичні плани евакуації виявляються неефективними через одночасність подій і швидкість розвитку ситуації, тому необхідне спеціалізоване планування, що враховує динаміку ударів, можливі маршрути відводу населення, резерви транспорту та адаптаційні механізми управління ресурсами. Ця проблема прямо регламентується положеннями Кодексу цивільного захисту України [1] та відповідними методичними документами щодо планування евакуаційних заходів [2].

Розробка адаптивної методики планування евакуаційних заходів для великих міст під час масованих ракетних атак, що забезпечує мінімізацію людських втрат, зниження часу виведення населення з пріоритетних зон та раціональне використання транспортно-логістичних ресурсів.

Дослідження базується на аналізі нормативно-правових актів та методичних рекомендацій (національні стандарти планування евакуації), огляді практики масових евакуацій у сучасних конфліктах, моделюванні сценаріїв ураження великої міської системи з урахуванням часу реакції служб і пропускної спроможності шляхів евакуації, а також на експертних оцінках і результатах навчань-практик. Ключові критерії оцінки методики: час початку евакуації після сигналу, середній час виведення мешканця із зони ризику, завантаження транспортних вузлів, ризик вторинних втрат [3].

Основні положення запропонованої методики.

1) Адаптивне зонування ризику – поділ міської території на дробні оперативні кластери з оновлюваними межами у реальному часі залежно від інтенсивності ударів і стану інфраструктури;

2) Пріоритезація цільових груп – особи з обмеженою мобільністю, медичні заклади, дитячі заклади, об'єкти критичної інфраструктури;

3) Багаторівнева модель маршрутів евакуації – основні, альтернативні та аварійні коридори з урахуванням динаміки руйнувань і блокувань шляхів;

4) Матричне розподілення ресурсів – призначення транспортних засобів, інженерних і логістичних сил відповідно до пріоритетів та можливостей;

5) Оперативна інформаційна система – єдиний «SITREP»-формат і картографічна панель для відображення стану шляхів, вільних місць у притулках, наявності пального й медичних ресурсів;

6) Механізми «мобільних» евакуаційних пунктів і тимчасових притулків, які можуть бути швидко розгорнуті в прилеглих безпечних зонах. Ці положення підкріплюються настановами щодо організації евакуації та практичними порадами ДСНС [2; 4].

Методика верифікувалася шляхом серії сценарних імітацій для трьох типів міських агломерацій: централізований центр, щільна житлова забудова та індустріальна зона. Відпрацювання показало: використання дробного зонування і багаторівневих маршрутів дозволяє скоротити середній час виведення населення на 20 – 35 %, зменшити концентрацію людей у вузлах збору й підвищити гнучкість реакції при блокуванні основних шляхів. Водночас виявлено критичні вузькі місця: недостатня здатність міжрегіонального пересування великої кількості людей без скоординованого залучення державних і приватних транспортних ресурсів, а також уразливість

інформаційних каналів у разі масованих кібератак або відключення зв'язку. Результати вказують на необхідність формування регіональних транспортних резервів і стійких інформаційних ланцюгів [5].

Рекомендації.

1) Включити адаптивне зонування і багаторівневі маршрути в регіональні плани евакуації відповідно до Методики планування заходів з евакуації [2];

2) створити міські та міжмуніципальні запаси транспортних потужностей і координаційні центри для їх швидкого залучення;

3) стандартизувати «SITREP»-формати та інтегрувати їх у єдину картографічну панель диспетчерських служб;

4) проводити регулярні міжвідомчі навчання з імітацією одночасних ударів по кількох районах;

5) передбачити механізми захищеного зв'язку та резервні канали передачі даних. Впровадження цих заходів підвищить стійкість міст до сценаріїв масованих ракетних атак і дозволить зменшити гуманітарні втрати [1; 3].

Планування евакуаційних заходів у великих містах під час масованих ракетних атак повинно базуватися на адаптивних підходах: дробному зонуванні, пріоритезації вразливих груп, багаторівневих маршрутах, матричному розподілі ресурсів та стійких інформаційних системах. Системне впровадження запропонованої методики на рівні міст і регіонів сприятиме оперативному виведенню населення, збереженню життів і зниженню соціально-економічних наслідків надзвичайних подій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5403-17

2. Методика планування заходів з евакуації населення та матеріальних цінностей (Наказ МВС від 10.07.2017 №579). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/z0938-17

3. Постанова КМУ №841 від 30.10.2013 «Про затвердження Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій». URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/841-2013-%D0%BF

4. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Методичні рекомендації щодо планування евакуаційних заходів. URL: https: //dsns.gov.ua/upload/2/2/7/7/1/4/3/metodicni-rekomendacii-spivrobitnikam-dsns.pdf

5. Post-Disaster Needs Assessment (PDNA). Ukraine 2023. UNDP. URL: https: //ukraine.un.org/sites/default/files/2023-10/PDNA%20Final%20and%20Cleared%20-%2016Oct.pdf

ЦІЛЬОВА МОБІЛІЗАЦІЯ – ЯК ДЕРЖАВНИЙ МЕХАНІЗМ ДЛЯ ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Людмила РУДЕНКО, студентка 2-го курсу заочної форми навчання
НК – Віталій КОСТЕНКО, канд.наук держ. упр.
Національний університет цивільного захисту України

У зв'язку з прийняттям Указу Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64 «Про введення воєнного стану в Україні» на період дії воєнного стану в Україні виникла необхідність внесення змін до законодавства України [1].

Законом України від 15 березня 2022 року № 2132-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності у сфері довкілля та щодо цивільного захисту на період дії воєнного стану і у відбудовний період» внесено зміни до статей 8, 16, 83 Кодексу цивільного захисту України, відповідно до яких

доповнюються основні завдання єдиної державної системи цивільного захисту у відбудовний період, передбачається встановлення Кабінетом Міністрів України загального плану та змісту заходів відновлювальних робіт з ліквідації наслідків збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану та у відбудовний період після закінчення воєнних дій. Даний Закон передбачає можливість реалізації цільової мобілізації у відновлювальний період після завершення військових дій для ліквідації їх наслідків [2].

За даними проекту KSE Institute «Росія заплатить», який реєструє прямі втрати фізичної інфраструктури країни внаслідок війни, лише за останній тиждень збитки українській економіці збільшилися на $ 3,1 млрд. Загальна сума прямих задокументованих втрат станом на 19 травня 2022 року склала майже $ 97,4 млрд. або 2,9 трлн. грн. Через війну зруйновано або пошкоджено 38,6 млн. кв. м. житла на $ 33,9 млрд. Постраждало не менше 216 заводів, фабрик та підприємств на $ 10,6 млрд. Пошкоджено, зруйновано або захоплено щонайменше 12 цивільних аеропортів, 295 мостів та мостових переходів, 591 дитсадок, 574 медичних установи, 108 релігійних та 179 культурних споруд, 169 складів та 19 торгових центрів [3].

Це означає, що українців залучатимуть до ліквідації наслідків воєнних дій на територіях, що постраждали від російської агресії, та їх відновлення. Такі громадяни не будуть закликатися для участі у бойових діях, вони працюватимуть на територіях після проведення розмінування та аварійно-рятувальних робіт із збереженням робочого місця, посади та середньої зарплати даних призовників. З метою ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру державного рівня та їх наслідків може проводитися цільова мобілізація у порядку, визначеному Законом України “Про правовий режим надзвичайного стану” та іншими нормативно-правовими актами.

У законі [2] стверджується, що проведення цільової мобілізації у відновлювальний період можливе після завершення військових дій для ліквідації їх наслідків. Президент України визначатиме терміни, вид, обсяги та порядок проведення такої мобілізації у рішенні про її проведення. Для ліквідації наслідків війни будуть залучені насамперед сили цивільного захисту, їм допомагатимуть аварійно-рятувальні служби, пожежно-рятувальні та інші підрозділи. Працездатне населення України добровільно залучатимуть у разі, якщо виникне потреба у додаткових ресурсах.

Завдання, які мають виконувати особи, які закликаються для цільової мобілізації:

– ліквідація наслідків бойових дій та надзвичайних ситуацій;

– ліквідація наслідків у постраждалих населених пунктах;

– вжиття заходів щодо відновлення об'єктів критичної інфраструктури сфери життєзабезпечення населення.

Важливо зазначити, що перелічені додаткові завдання діють у відбудовний період. Чіткого визначення терміну відбудовний період законодавство на сьогодні не містить. Але виходячи, зокрема, із норм Закону про мобілізацію можна зрозуміти: він настає після закінчення воєнних дій і частково належить до особливого періоду.

Перелік заходів, відбудовного періоду після закінчення воєнних дій та строки їх здійснення визначає Кабінет Міністрів України (ст. 12 Закону про мобілізацію).

Отже, потребують врегулювання питання кого конкретно торкнеться мобілізація, на який строк будуть мобілізувати, чи зберігатиметься роботодавцем середній заробіток мобілізованим працівникам.

Цільова мобілізація проводиться в порядку, визначеному в Законом «Про правовий режим надзвичайного стану» (ст. 83 КЦЗ) та іншими нормативно-правовими актами. А ч. 2 ст. 17 цього закону передбачає, що цільова мобілізація може здійснюватись для ліквідації особливо тяжких надзвичайних ситуацій у мирний час. Отже, для оголошення такої мобілізації, маємо дочекатись, поки закінчиться воєнний

стан, або ж будуть внесені зміни до Закону «Про правовий режим надзвичайного стану». Тоді Президент України зможе видати відповідний Указ.

У будь-якому разі цільову мобілізацію будуть проводити на основі плану. У ньому мають бути передбачені організаційні, фінансові, правові та інші заходи, необхідні для забезпечення функціонування сил цивільного захисту в період цільової мобілізації.

Український уряд підлаштував роботу єдиної державної системи цивільного захисту під час війни. До повномасштабної російської агресії вона служила для запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій, але нещодавно Кабмін розширив поняття так званої цільової мобілізації. Це стало можливим завдяки прийнятому ще в березні закону. Проте експерти впевнені – регулювання питання поки що далеке від досконалості. До таких завдань також віднесли заходи щодо відновлення об'єктів критичної інфраструктури сфери життєзабезпечення населення та залучення до ліквідації наслідків ведення воєнних дій та надзвичайних ситуацій міжнародної допомоги. Передбачено також можливість залучення до надання соціальних послуг на період дії військового стану працівників та волонтерів, які не мають документів, що підтверджують їхній професійний рівень.

Головною відмінністю цільової мобілізації від "звичайної" є залучення осіб виключно для ліквідації наслідків військових дій на відповідних територіях та їх відновлення. Але вона уточнює, що нормативно-правове регулювання цільової мобілізації зараз неповне, оскільки не визначаються ні терміни, ні порядок, ні умови її проведення.

У законодавстві лише зазначається, що організаційні, фінансові, правові та інші заходи проводяться на основі плану проведення цільової мобілізації, затвердженого КМУ. А її обсяги та терміни мають визначатися Указом президента України. Проте такі нормативно-правові акти відсутні у законодавчому полі. З огляду на це говорити про якусь процедуру або умови проведення цільової мобілізації можна лише загалом. В українському інформаційному просторі розійшлася інформація про те, що оскільки цільова мобілізація відбувається у відновлювальний період, розпочнеться вона після завершення бойових дій на території України та закінчення військового стану.

Очевидно, така думка висловлюється з урахуванням буквального тлумачення розпоряджень нового закону та положень закону України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію", які виділяють окремо час мобілізації, воєнний час (військовий стан) та відновлювальний період. З огляду на це можна зробити висновок, що цільова мобілізація буде проводитись після завершення воєнного стану в Україні.

За цільової мобілізації уряд та органи місцевого самоврядування визначать обсяг необхідних робіт, кількість фінансових, людських та матеріальних ресурсів для повноцінної ліквідації наслідків війни. При цьому Державна служба з надзвичайних ситуацій України визначить потребу у фінансових та матеріально-технічних ресурсах органів та підрозділів цивільного захисту. А у разі проведення цільової мобілізації ДСНС подаватиме відповідні пропозиції до Міністерства економіки. Вже він звертатиметься до уряду, який визначить план, обсяг та терміни, а також порядок оповіщення громадян України про проведення цільової мобілізації.

При цьому насамперед для ліквідації наслідків залучать сили цивільного захисту з наданням їм допомоги аварійно-рятувальних служб, пожежно-рятувальних підрозділів та інших підрозділів. Але якщо для відновлення треба буде залучити додаткові ресурси, то сили цивільного захисту доукомплектують працездатним населенням. При цьому це відбуватиметься лише на добровільній основі.

У положенні Кабміну про ЄДСЦЗ докладно розписано, які органи відповідають за які підсистеми цивільного захисту. Наприклад, Міністерство культури – за ліквідацію наслідків на об'єктах культури, а Міністерство юстиції – у в'язницях та слідчих ізоляторах. Але щоб вони приступили до роботи, уряд має вирішити питання

термінів та обсягів допомоги. А вже для цього Україні треба дочекатися перемоги у цій війні.

У виняткових випадках, пов'язаних з необхідністю проведення невідкладних аварійно-рятувальних робіт, допускається тимчасове переведення або залучення на добровільній основі працездатного населення і транспортних засобів громадян для виконання зазначених робіт за дозволом відповідного керівника аварійно-рятувальних робіт та за умови обов'язкового забезпечення безпеки праці. Забороняється залучення неповнолітніх, а також вагітних жінок до робіт, які можуть негативно вплинути на стан їх здоров'я. З метою невідкладного вивезення населення, яке підлягає евакуації, у разі безпосередньої загрози його життю або здоров'ю допускається використання транспортних засобів громадян із наступною компенсацією їм витрат у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Передбачається, що така мобілізація дасть змогу підвищити ефективність проведення заходів з ліквідації наслідків збройної агресії РФ на території України. Однак, з метою ліквідації особливо тяжких надзвичайних ситуацій у мирний час може здійснюватися цільова мобілізація, обсяги і строк проведення якої визначаються в Указі Президента України про введення надзвичайного стану.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 / Президент України. Офіційне інтернет – представництво. URL: https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397.

2. Закон України від 15 березня 2022 року № 2132-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності у сфері довкілля та щодо цивільного захисту на період дії воєнного стану і у відбудовний період» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2132-%D0%86%D0%A5#Text.

3. Цільова мобілізація в Україні: коли почнеться, кого може торкнутися і чому закон поки що не ідеальний. https://delo.ua/uk/politics/cilyova-mobilizaciya-v-ukrayini-koli-pocnetsya-kogo-moze-torknutisya-i-comu-zakon-poki-shho-ne-idealnii-398158/.

4. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 2 жовтня 2012 р. № 5403 – VI. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/ show/5403-17.

ДІЯЛЬНІСТЬ ДОСЛІДНО-ВИПРОБУВАЛЬНИХ ЛАБОРАТОРІЙ У 2024 РОЦІ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ОСНОВНИХ ЗАВДАНЬ І ФУНКЦІЙ

Дмитро СЕРЕДА
НК – Руслан КЛИМАСЬ, канд. техн. наук, старший дослідник
Інститут наукових досліджень з цивільного захисту НУЦЗ України

Станом на початок 2025 року у територіальних органах ДСНС фактично функціонували 23-и дослідно-випробувальні лабораторії головних управлінь ДСНС в областях і місті Києві (далі – ДВЛ), за винятком Донецької та Луганської областей, що відповідно до наказу ДСНС від 27.12.2013 № 799 «Про здійснення організаційно-штатних заходів в організаційних структурах, підпорядкованих головним управлінням (управлінням) ДСНС України в областях та м. Києві» підпорядковані до організаційних структур, що мають статус юридичної особи, а саме: 20-ть ДВЛ входили до складу Аварійно-рятувальних загонів спеціального призначення; ДВЛ Харківської області та міста Києва – до складу Центрів забезпечення діяльності головних управлінь; ДВЛ Київської області – до складу 5-го Державного пожежно-рятувального загону (м. Бровари).

Метою даної роботи є оприлюднення результатів діяльності ДВЛ територіальних органів ДСНС за 2024 рік порівняно з 2023 роком, а також пропозицій щодо розвитку їх основних завдань і функцій.

З метою удосконалення керівних документів, що визначають основні завдання, функції та порядок організації діяльності ДВЛ, наказом ДСНС від 03.06.2024 № 614 [1] затверджено нове «Типове положення про дослідно-випробувальну лабораторію територіального органу Державної служби України з надзвичайних ситуацій» (далі – *Положення про ДВЛ*) та «Інструкцію з організації роботи дослідно-випробувальної лабораторії територіального органу Державної служби України з надзвичайних ситуацій».

Пункт 1 розділу ІІ *Положення про ДВЛ* визначає основні завдання ДВЛ, якими є:

1) участь у розслідуванні причин виникнення пожеж;

2) дослідження обставин виникнення і поширення пожеж та дотримання вимог пожежної безпеки (у порядку та на умовах визначених законодавством);

3) проведення випробувальних і вимірювальних робіт у сфері пожежної та техногенної безпеки, цивільного захисту.

Так, дослідження пожеж здійснюється з метою: встановлення осередків пожеж, джерел запалювання та технічних причин їх виникнення; визначення умов і обставин, що сприяли виникненню горіння, його розвиткові та спричинили тяжкі наслідки, у тому числі встановлення причинно-наслідкового зв’язку виникнення горіння з порушенням вимог *Правил пожежної безпеки в Україні* й інших актів законодавства; визначення поведінки речовин, матеріалів, виробів і будівельних конструкцій під час пожежі; визначення технічного стану й ефективності роботи автоматичних засобів виявлення, оповіщення та гасіння пожеж, систем димовидалення і водопостачання, вогнегасників та інших засобів пожежогасіння; виявлення чинників, що могли б спричинити загибель людей; узагальнення даних, отриманих за результатами дослідження пожеж, розроблення на їх основі інформаційних і методичних матеріалів, а також пропозицій щодо вдосконалення діяльності у сфері пожежної безпеки тощо [2].

За даним напрямом діяльності важливо також зазначити, що минулого року наказом МВС від 08.02.2024 № 73 [3] затверджені зміни до «Порядку спільних дій Національної поліції України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України під час проведення огляду місця пожежі, виявлення, припинення, попередження та розслідування кримінальних правопорушень та інших подій, пов’язаних з пожежами».

Упродовж 2024 року кількість пожеж, досліджених ДВЛ, коливалася в межах від 1,1 % до 1,6 % від загальної кількості пожеж в областях і місті Києві.

Загалом, починаючи з 2013 року, аналіз діяльності ДВЛ за напрямом дослідження пожеж у цілому свідчить про поступове зниження абсолютної кількості досліджених пожеж.

Це пов’язано з тим, що з введенням у дію у 2012 році *Кримінального процесуального кодексу України* [4] органи ДСНС, що виконували функції дізнання у справах про пожежі, виявилися практично відстороненими від даного процесу, як наслідок, змінився порядок залучення посадових осіб ДСНС, зокрема спеціалістів ДВЛ, до дослідження пожеж.

І хоча у 2024 році кількість пожеж, досліджених дослідно-випробувальними лабораторіями, порівняно з 2023 роком збільшилася на 346 або на 35,2 % і склала 1 328, відсоток від їх загальної кількості в областях України та місті Києві є найменшим (1,3 %).

Динаміку абсолютної кількості пожеж, досліджених ДВЛ, та відсотка досліджених пожеж від загальної кількості пожеж в областях і місті Києві за останні двадцять років наведено на рисунку 1.

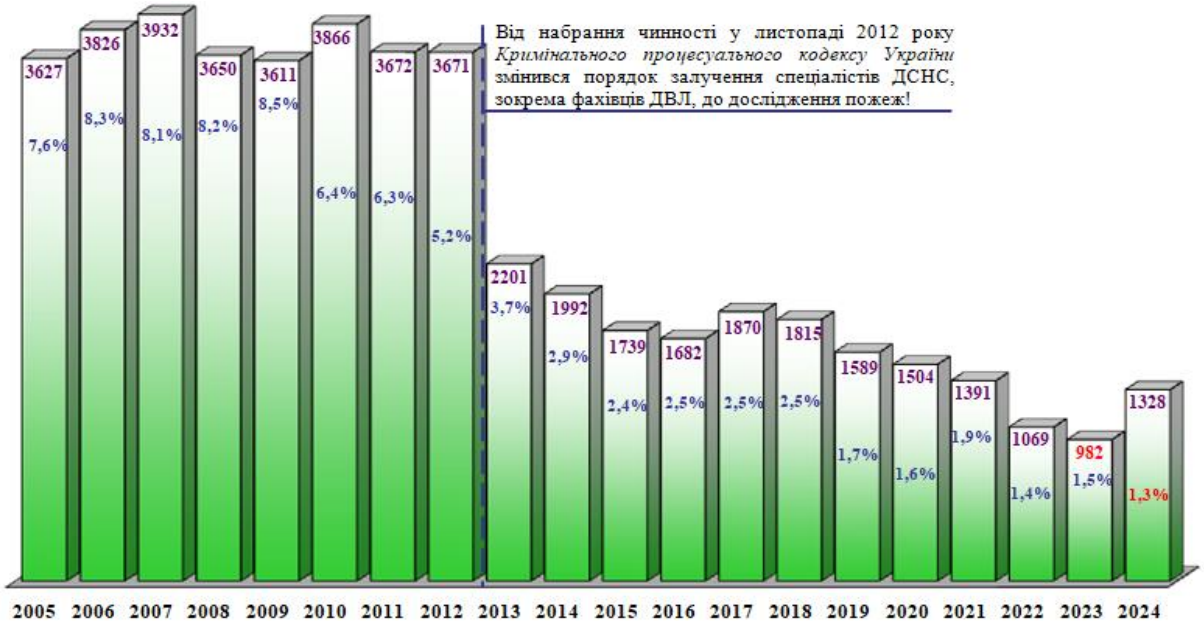

Рисунок 1 – Динаміка кількості пожеж, досліджених ДВЛ за останні 20 років

Упродовж 2024 року за абсолютним показником найбільше пожеж досліджено ДВЛ Дніпропетровської (139), Одеської (138), Івано-Франківської (117), Харківської (98), Київської (80) областей і міста Києва (83).

Найбільший відсоток досліджених пожеж від їх загальної кількості у 2024 році відмічається у ДВЛ Івано-Франківської (3,9 %), Чернівецької (3,3 %) та Хмельницької (3,0 %) областей; найменший відсоток досліджених пожеж відмічається у ДВЛ Закарпатської (0,5 %), Кіровоградської та Полтавської (по 0,6 %) областей.

Найбільше зростання як абсолютної кількості досліджених пожеж, так і їх питомої ваги, відмічається у ДВЛ Харківської та Херсонської областей; найбільше зниження як абсолютної кількості досліджених пожеж, так і їх питомої ваги, відмічається у ДВЛ Закарпатської та Чернівецької областей.

У розділі ІІІ *Положення про ДВЛ* зокрема передбачено, що лабораторії відповідно покладених на них завдань можуть брати участь у роботі комісій із перевірки відповідності вогнезахисту; у заходах щодо оцінки стану готовності, проведенні обстежень, перевірках справності обладнання, інженерних мереж і будівельних конструкцій захисних споруд цивільного захисту; можуть проводити заходи з визначення відповідності вогнезахисту матеріалів, виробів, будівельних конструкцій згідно з вимогами, визначеними у *Правилах з вогнезахисту*; захисних властивостей засобів індивідуального захисту органів дихання людини; стану систем протипожежного захисту та функціонально пов’язаних із системами протипожежного захисту інженерних систем і технічного обладнання; а також проводить випробування (вимірювання) щодо визначення показників пожежної небезпеки речовин, матеріалів, виробів і будівельних конструкцій, а також продукції протипожежного призначення на відповідність установленим вимогам; визначення вогнегасних і вогнезахисних властивостей вогнезахисних засобів і речовин, а також оброблених ними виробів, матеріалів і конструкцій; визначення показників якості піноутворювачів для гасіння пожеж; визначення придатності до використання вогнегасних речовин і засобів; опору ізоляції та перевірки спрацювання приладів захисту електричних мереж та електроустановок від короткого замикання; опору заземлення згідно з вимогами.

Результати проведення випробувальних і вимірювальних робіт свідчать, що у 2024 році порівняно з 2023 роком кількість перевірок зразків піноутворювача зросла у

2,1 раза, кількість випробувань речовин і матеріалів зросла на 80,0 %, кількість перевірок вогнезахисту матеріалів, виробів, будівельних конструкцій – на 67,0 %, кількість досліджень іншої продукції склала 4 од. проти 9 од.; досліджено лише два, як і позаторік, електротехнічні вироби; не проведено жодного дослідження хімічного поглинача та вогнегасного порошку. Маючи відповідні документи про уповноваження проводити вимірювання у визначеній сфері діяльності, взагалі жодного випробування чи вимірювання не проведено ДВЛ Закарпатської, Харківської та Чернівецької областей.

З метою актуалізації діяльності ДВЛ, оптимізації їх структури, вдосконалення основних завдань і функцій, окрім збереження дослідження пожеж і встановлення причин їх виникнення, пропонується визначити такі напрями розвитку, насамперед, для потреб підрозділів територіальних органів ДСНС, а саме: 1) визначення показників якості вогнегасних речовин, зокрема піноутворювачів і порошків; 2) проведення експлуатаційних випробувань пожежно-технічного та рятувального обладнання, а також засобів індивідуального захисту пожежника-рятувальника; 3) проведення замірів опору ізоляції та перевірки спрацювання приладів захисту електричних мереж та електроустановок від короткого замикання, оцінювання стану блискавкозахисту та заземлення для будівель і споруд ДСНС; 4) періодичне проведення перевірки якості вогнезахисту у будівлях ДСНС; 5) підтримання експлуатаційної придатності систем протипожежного захисту; 6) обслуговування та перевірка працездатності внутрішнього протипожежного водопроводу; 7) розробка планів евакуації й інструкцій щодо забезпечення пожежної безпеки; 8) залучення до перевірок стану готовності споруд цивільного захисту; 9) забезпечення підрозділів ДСНС каліброваними (повіреними) засобами вимірювальної техніки для достовірного проведення періодичних вимірювань.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про затвердження керівних документів з організації роботи дослідно-випробувальних лабораторій територіальних органів ДСНС: наказ ДСНС України від 03 червня 2024 року № НС-614.

2. Хом’як Я.І., Скоробагатько Т.М., Климась Р.В. Організація діяльності дослідно-випробувальних лабораторій територіальних органів управління МНС з дослідження пожеж. Судова експертиза. Сучасний стан та перспективи розвитку: тези міжнародної науково-практичної конференції. К.: Міністерство юстиції України, 2010. С. 309-311.

3. Про затвердження Змін до Порядку спільних дій Національної поліції України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України під час проведення огляду місця пожежі, виявлення, припинення, попередження та розслідування кримінальних правопорушень та інших подій, пов’язаних з пожежами: наказ МВС України від 08 лютого 2024 р. № 73 (зареєстрований у Міністерстві юстиції України 23.02.2024 за № 275/41620). Офіційний вісник України, 2024 р., № 23, ст. 1504.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-13, ст. 88.

ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ РИЗИКІВ У ЗОНАХ БОЙОВИХ ДІЙ

Поліна ТОМЧИК, ННІ цивільного захисту, ЗМЦЗ-24
НК – Олена ЛЯШЕВСЬКА, канд.наук держ. упр.,доцент
Національний університет цивільного захисту України

У процесі забезпечення захисту населення від вражаючих факторів бойових дій працівники стикаються з різноманітними ризиками, які умовно поділяються на наступні категорії:

1. Фізичні ризики:

– Ураження від вибухів, уламків боєприпасів, мін та інших вибухонебезпечних предметів.

– Руйнування інфраструктури (будівель, мостів, транспортних мереж), що створює загрозу обвалів.

– Небезпечні погодні умови під час виконання робіт у відкритих зонах.

2. Хімічні ризики:

– Викиди токсичних речовин у повітря, воду чи ґрунт через пошкодження хімічних об'єктів.

– Вплив сльозогінного газу, димових завіс, отруйних речовин, які можуть застосовуватися під час бойових дій.

3. Біологічні ризики:

– Поширення інфекційних хвороб через погіршення санітарно-гігієнічних умов.

– Загроза біологічної зброї або використання патогенних мікроорганізмів.

4. Радіаційні ризики:

– Ураження через пошкодження ядерних об'єктів або застосування радіологічної зброї.

– Радіоактивне забруднення навколишнього середовища.

5. Психологічні ризики:

– Постійний стрес і психоемоційне перенапруження через небезпеку та напружені умови роботи.

– Високий ризик розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР).

Ризики, які виникають у зонах бойових дій, значною мірою впливають на стан здоров'я працівників і ефективність виконання завдань. Основні наслідки включають:

– Фізичне виснаження через тривалі навантаження, погані умови праці та відсутність належного відпочинку.

– Підвищений рівень травматизму внаслідок недостатнього забезпечення засобами індивідуального захисту (ЗІЗ).

– Зростання захворюваності через вплив шкідливих факторів навколишнього середовища.

– Соціальна нестабільність, яка ускладнює виконання завдань із захисту населення.

Ступінь ризиків варіюється залежно від характеру бойових дій та регіону. Наприклад:

– У зонах активних бойових дій ризик фізичного ураження найвищий через постійні обстріли.

– У зонах зруйнованої інфраструктури зростає небезпека техногенних катастроф (хімічні витоки, руйнування гребель, тощо).

– У зонах з високою щільністю населення посилюються біологічні та санітарні ризики.

Ефективне управління ризиками вимагає їх системного ідентифікування та оцінки. Основні методи включають:

– Моніторинг ситуації через використання сучасних технологій (дрони, тепловізори, системи аналізу даних).

– Аналіз статистичних даних щодо травматизму та випадків захворювань.

– Регулярне оцінювання стану працівників, включаючи медичний і психологічний контроль.

Аналіз ризиків та небезпек для працівників і населення дозволяє виявити ключові загрози та розробити превентивні заходи для їхньої мінімізації. Розуміння природи цих ризиків є фундаментом для подальшого планування та впровадження заходів охорони праці в умовах бойових дій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 02.0.2012 р. № 5403 VI.

АНАЛІЗ СИСТЕМ РАННЬОГО ОПОВІЩЕННЯ ТА ЕВАКУАЦІЇ

Олег ТУДОР, ННІ цивільного захисту,ЗМЦЗ-24
НК – Олена ЛЯШЕВСЬКА, канд.наук держ. упр.,доцент
Національний університет цивільного захисту України

Системи раннього оповіщення та евакуації відіграють ключову роль у забезпеченні безпеки населення в надзвичайних ситуаціях. Їх основне завдання — своєчасно інформувати людей про потенційну небезпеку та координувати евакуаційні заходи для мінімізації ризиків та втрат. Розробка таких систем потребує комплексного підходу, який враховує технологічні, організаційні та людські фактори.

Системи раннього виявлення встановлюються на об'єктах, будівлях і спорудах, а також на територіях, де існує загроза виникнення надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру. Їх основною метою є недопущення розвитку аварійних подій або зменшення наслідків у разі їх виникнення.

Основною перевагою таких систем є повна автоматизація, що мінімізує вплив людського фактору на процес виявлення небезпеки та реагування. Встановлення та експлуатація систем регулюються такими нормативними документами:

– Стаття 53 Кодексу «Цивільного захисту України».

– Закон України «Про об’єкти підвищеної небезпеки», з урахуванням змін, внесених Законом №762-IV від 15.05.2003.

Етапи розробки системи включають:

1. Аналіз ризиків та потреб

– Визначення типів загроз (природні катаклізми, техногенні аварії, теракти тощо).

– Оцінка географічних, соціальних і технічних особливостей об’єкта або регіону.

2. Проектування архітектури системи

– Вибір засобів оповіщення (сирени, гучномовці, текстові повідомлення).

– Інтеграція сучасних технологій, таких як мобільні додатки, GPS-сповіщення, інтернет-платформи.

– Визначення джерел даних для моніторингу (метеостанції, сенсори, служби безпеки).

3. Розробка алгоритмів дій

– Протоколи оповіщення для різних типів надзвичайних ситуацій.

– Плани евакуації з урахуванням маршрутів, місць збору та підтримки для осіб із обмеженими можливостями.

4. Впровадження та тестування

– Монтаж обладнання та налаштування програмного забезпечення.

– Проведення навчань і тренувань для персоналу та населення.

– Адаптація системи на основі результатів тестових запусків.

Ключові компоненти системи:

– Технологічна база, а саме сучасні сервери, мережеві протоколи, резервні джерела живлення.

– Механізми оповіщення, включаючи автоматизовані сирени, текстові сповіщення, мобільні додатки.

– Плани евакуації з детально розробленими маршрутами, системами навігації та координування дій у режимі реального часу.

– Підготовка населення, що включає проведення навчальних тренувань, поширення інформації про порядок дій у разі небезпеки.

Варто відзначити наступні переваги системи раннього оповіщення та евакуації:

– Своєчасне інформування, що включає миттєве оповіщення про загрозу дозволяє виграти час для прийняття рішень.

– Зниження ризиків, включаючи ефективну евакуацію, яка мінімізує кількість постраждалих.

– Підвищення рівня довіри з чітко організованою системою, що забезпечує спокій та впевненість серед населення.

Сучасні системи раннього оповіщення та евакуації є важливою складовою безпеки, особливо в умовах зростання кількості надзвичайних ситуацій. Їх ефективне впровадження дозволяє не лише мінімізувати наслідки небезпеки, а й створює основу для стабільного функціонування суспільства в кризових умовах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 02.0.2012 р. № 5403 VI.

2. Закон України «Про об’єкти підвищеної небезпеки», з урахуванням змін, внесених Законом №762-IV від 15.05.2003.

ДЕЯКІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ТА ПРАКТИЧНІ КОМПОНЕНТИ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Євгеній ФІЛІПЧУК
Богдан БЕЗКОШЕВСЬКИЙ
Андрій МОСЯ
навчально-науковий інститут цивільного захисту, ЦЗк-22-2
НК – Іван ЧОРНОМАЗ, канд. техн. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Сучасний державний службовець повинен виконувати свої професійні обов’язки зважаючи на соціально-економічні, духовні зміни в суспільстві. Тому важливо, щоб, працюючи з інформацією, він володів навичками планування та прогнозування наслідків діяльності свого підрозділу, володів умінням усного і писемного спілкування, практичними навичками мовлення, умів точно виражати поняття та категорії [3, с. 136].

Незважаючи на відносну новизну галузі науки «Державне управління», існують вже розробки з ділової української мови, культури мовлення державних службовців.

Дані проблеми досліджують такі науковці як Г. Гамова (Методичні підходи до реалізації мовної компетентності публічних управлінців), Л. Лисиченко, П. Редін (Ділова українська мова в державному управлінні), І. Плотницька (Ділова українська мова у сфері державного управління), С. Хаджирадєва (Мовна і мовленнєва компетенція та компетентність державних службовців у контексті вивчення їх готовності до професійно-мовленнєвої комунікації), О. Козієвська (Особливості формування культури мовлення у професійній діяльності державних службовців).

Нормативність (правильність) мовлення виявляється в тому, що людина висловлює свої думки за допомогою лексичних засобів, які відповідають нормам літературної мови А саме:

- морфологічні (правильне використання різних форм слова);
- синтаксичні (грамотне поєднання слів та їхніх форм у словосполучення й речення);
- словоутворювальні (створення нових слів чи лексичних значень);
- лексичні (правильний вибір слова з низки одиниць, близьких за значенням чи за формою, використання слова відповідно до літературного його значення);
- орфоепічні (правила вимови слів у літературній мові);
- акцентологічні (правильні наголоси в словах);
- стилістичні (використання літературної мови в різних сферах суспільного життя – вибір стилю мовлення) [4, с. 146].

Дотримання норм літературної мови дає можливість досягати взаєморозуміння між співрозмовниками. Однак ефективність спілкування не завжди досягається однією правильністю мовлення. Нормативний аспект культури мовлення – важливий, але не єдиний.

На думку В. Пасинок, культура мовлення передбачає наявність у людини здатності точного відбору й усвідомленого використання в реальному акті спілкування з іншими людьми тих мовленнєвих засобів, які найкраще відповідають кожній конкретній ситуації [2, с. 162].

С. Хаджирадєва визначила критерії оцінки показника «мовна/мовленнєва компетенція та компетентність особистості»: досконале володіння нормами мови та технікою мовлення, а також уміння правильно використовувати вербальні та невербальні знакові системи у процесі комунікації. У контексті вивчення складових мовної особистості державних службовців аналіз показника «Мовна/мовленнєва компетенція характеризує такий лінгвопсихологічний рівень, як знання та розуміння, а мовна/мовленнєва компетентність – застосування, тобто комунікативний аспект [1, с. 112].

Комунікація (спілкування) – це зумовлений ситуацією й соціально-психологічними особливостями комунікаторів процес встановлення і підтримання контактів між членами певної соціальної групи чи суспільства в цілому на основі духовного, професійного або іншого єднання учасників комунікації, який відбувається у вигляді взаємопов’язаних інтелектуально-мовленнєвих та емоційно-вольових актів, опосередкованих мовою й дискретних у часі й просторі, – тобто у вигляді актів мовлення, актів паралінгвістичного характеру й психофізіологічного впливу, актів сприймання та розуміння і т. ін., що пов’язані з процесами збору фактів, їх зберігання, аналізу, переробки, оформлення, висловлення та при потребі поширення, сприймання і розуміння, відбуваються з використанням або без нього різних знакових систем, зображень, звуків (письмо, жести, міміка та ін.), засобів комунікації (газети, журнали, аудіовізуальні програми й т. ін.), засобів зв’язку (телефон, телеграф, транспорт тощо) і результатом яких є конкретна інтелектуально-мисленнєва й емоційно-вольова поведінка співрозмовника, конкретні результати його діяльності, прийняті ним рішення, що задовольняють членів певної соціальної групи або суспільства в цілому.

Комунікація може бути усною, письмовою або друкованою. Усна комунікація – швидке реагування співрозмовників та врахування всіх переваг та недоліків особистого спілкування. Письмова та друкована здебільшого обслуговують публічну, організаційну та масову комунікацію. Комунікація поділяється на вербальну (звичайна мовленнєва діяльність) та невербальну (міміка, жести, пози, одяг, зачіска, інтонація, тембр голосу).

Комунікативний компонент мовлення визначається такими ознаками:

- логічність;
- точність;
- доречність;
- чистота;
- виразність;
- багатство.

Під час спілкування потрібно формувати критичне ставлення до відбору та сполучення слів, прагнути до пошуку слів, які відповідатимуть задуму висловлюваного.

Комунікативна компетентність особистості – це наявність необхідних психологічних знань, соціальних установок, умінь і досвіду у сфері міжособистісного та міжгрупового спілкування. Також – комунікативні здібності людини, тобто її вміння налагоджувати контакти і процес спілкування, здатність управляти цим процесом, уміння представити себе, правильно оцінювати свою реакцію і реакцію партнерів під час спілкування та при зміні ситуації. У цілому комунікативна компетентність проявляється як знання норм і правил спілкування, розвитку особистісного потенціалу та вмінням контролювати емоції, що супроводжують діяльність.

Щодо третього компоненту культури мовлення – етичного, то цей компонент розв'язує, насамперед, такі завдання:

1. Кодифікація норм мовлення стосовно правил моралі, тобто способів вираження особистісної сутності учасників комунікації (наказу, прохання, звернення та інше), що зумовлює, які саме відносини будуть встановлені між учасниками спілкування (офіційні, дружні, шанобливі чи інші).

2. Визначення можливості використання певних слів та фраз (жаргонних, лайливих тощо).

Спілкування починається із звертання, елементарних засад етикету.

Етикет – встановлені норми поведінки і правила ввічливості в якому-небудь товаристві.

Мовленнєвий етикет – система стандартних, стереотипних словесних формул, вживаних у ситуаціях, що повторюються повсякденно: вітання, прощання, вибачення, запрошення, побажання

Іншими словами – це спосіб ведення розмови, манера говорити, вміння слухати і розповідати.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Воронько О. А. Керівні кадри: Державна політика та система управління // Навчальний посібник – К.: Видавництво УАДУ, 2000.- 152с.

2. Гусєв В. О. Державне-приватне партнерство як фактор забезпечення інноваційної модернізації національної економіки / В. О. Гусєв, О. А. Радіонов // Інновації в державному управлінні: системна інтеграція освіти, науки, практики: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 27 трав. 2011 р.: у 2 т. / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, С. В. Загороднюка. – К.: НАДУ, 2011. – С. 345-347.

3. Грицяк Н.В. Проблеми ефективності підвищення кваліфікації керівних кадрів: Колективна монографія /Н. В. Грицяк, В. О. Гущенко, Н. Г. Протасова; Наук. ред. І. В.

Розпутенко; Українська академія державного управління при Президентові України. Інститут підвищення кваліфікації керівних кадрів – К.: 2003. – 222 с.

4. Гороховська Т. В. Формування культури мовлення студентів на заняттях соціогуманітарних дисциплін // Актуальні проблеми трансформації соціогуманітарної освіти: Збірник наукових праць за підсумками Всеукраїнської науково-практичної конференції (4-5 грудня 2003 р.). – Камянець-Подільський: Камянець-Подільський державний університет, інформаційно-видавничий відділ, 2004. – С. 170–172.

5. Дроздова І. П. Наукові основи формування українського професійного мовлення студентів нефілологічних факультетів ВНЗ: монографія / І. П. Дроздова; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2010. – 320 с.

6. Друженко Р. С. Етнопедагогічні засади формування мовленнєвих умінь і навичок учнів основної школи : автореф. дис. … канд. пед. наук: спец. 13.00.02 / Р. С. Друженко. – Херсон, 2005. – 18с.

7. Дуплійчук О. М. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів української мови та літератури до застосування проектно-комунікативних технологій: дис. … канд. пед наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. М. Дуплійчук; [Житомирський державний університет імені Івана Франка]. – Житомир, 2015. – 322 с. 193

КОМУНІКАТИВНІ ОЗНАКИ ТА АСПЕКТИ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ В ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИХ ЗАСАДАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄДСЦЗ

Євгеній ФІЛІПЧУК
Богдан БЕЗКОШЕВСЬКИЙ
Андрій МОСЯ
навчально-науковий інститут цивільного захисту, ЦЗк-22-2
НК – Іван ЧОРНОМАЗ, канд. техн. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Сучасна культура мовлення – це рівень володіння компетентностями, що передбачають дотримання норм української літературної мови та доречне використання мовно-виражальних засобів (комунікативних якостей) мовлення залежно від мети і обставин спілкування.

Водночас, за висновками науковців культура мовленнєвої поведінки людини зумовлюється загальними нормами спілкування і рівнем володіння мовою та відповідною соціальною роллю та сферою діяльності.

На думку Н. Марусич культура мовлення – це ще й загальноприйнятий мовний етикет: типові формули вітання, прощання, побажання, запрошення тощо. Вони змінюються залежно від ситуацій спілкування, від соціального стану, освітнього, вікового рівня тих, хто спілкується [3, с. 156].

Висока культура мовлення означає досконале володіння літературною мовою у процесі спілкування та мовленнєву майстерність. Основними якісними комунікативними ознаками є правильність, точність, логічність, змістовність, доречність, багатство, виразність, чистота.

Останніми роками культура усного і писемного мовлення порівняно підвищилась. Це є наслідком зростання освітнього рівня і загальної культури населення нашої країни, наслідком самого способу життя соціального суспільства. А також, очевидно, пов’язано із приділенням більшої уваги закладанню основ культури мовлення в дошкільному та шкільному вихованні. Адже тут, насамперед, формується мовний етикет, засвоюються зразки мовної поведінки, відшліфовані у процесі

культурного спілкування носіїв мови. Та індивідуальна робота над культурою мови триває протягом усього свідомого життя. Процес формування мовної особистості є складним, багатогранним, поступовим і починається в родині із материнської мови, поглиблюється у роки навчання. Приходить з усвідомленням родинного, суспільного, етнічного, духовного зв'язку зі своєю нацією, розширюється комунікативно-інформаційний простір [2, с. 144].

Розвиток і збагачення мови відбувається у процесі мовленнєвої діяльності. Якщо мовленнєва діяльність засобами певної мови припиняється, мова стає мертвою. Мова живе тільки у мовленні. Тому загальна культура особистості може відставати від сучасних вимог, від ускладнення і розширення комунікативних функцій літературної мови [2, с. 118].

Культура мовлення починається з уміння слухати, правильно, точно і логічно висловити свою думку в писемній та усній формах державною мовою, бажанням спілкуватися, правильно використовуючи засоби української мови.

Комунікативні ознаки культури мовлення визначила І. Плотницька.

Правильність мовлення – дотримання норм сучасної літературної мови, доцільне використання граматичних форм, синтаксичних структур у певному контексті.

Точність мовлення ділової особи на думку І. Плотницької полягає в чіткій відповідності значення слів предметам, діям, ознакам або явищам дійсності і відповідності висловлювання задуму продуцента, в умінні виражати думки так, щоб вони були однозначно сприйняті рецепієнтом у процесі спілкування.

Логічність виражається у способі організації ділового тексту, його побудови, у точності вживання слів, у змістовних зв'язках мовних засобів, які виражають відношення між частинами й компонентами думки.

Чистота ділового мовлення передбачає відсутність позалітературних елементів (діалектизмів, просторічних слів, брутальної лексики, жаргонізмів, вульгаризмів, професіоналізмів, іншомовних слів, суржикових слів, форм слів, синтаксичних структур, слів-паразитів тощо), які засмічують ділову українську мову.

Лаконічність мовлення – це ясне, чітке, і стисле викладення змісту ділового тексту. Правильний підбір слів мовцем вбереже його від беззмістовного багатослів'я.

Доречність полягає в такому доборі й організації мовних засобів, завдяки яким мова відповідає меті та змісту тексту, комунікативній ситуації, індивідуальним рисам мовця [1, с. 206].

Культура мовлення базується на основних принципах, серед яких С. Шевчук виділяє такі:

- правильність – дотримання мовних норм, що діють у мовній системі (орфоепічних, лексичних, морфологічних, синтаксичних, стилістичних, пунктуаційних);
- послідовність – логічність та лаконічність думок; конкретність та доцільність вживання термінів, фраз;
- доречність;
- економічність.

Культура мовлення передбачає дотримання мовних норм вимови, наголосу, слововживання і побудови висловів, точність, ясність, чистоту, логічну стрункість, багатство і доречність мовлення, а також дотримання правил мовленнєвого етикету.

Аспекти проблеми культури мовлення визначила Н. Марусич: нормативність, адекватність, естетичність, поліфункціональність мовлення.

Нормативність – полягає у дотриманні правил усного і писемного мовлення: це правильне наголошування, інтонування, слововживання, будова речень, діалогу, тексту тощо. Нормативність – це, так би мовити, "технічна" сторона мовлення, дотримання загальноприйнятих стандартів.

Естетичність мовлення – це реалізація естетичних уподобань мовця шляхом використання естетичних потенцій мови. Оптимально дібраний темп і звучність мовлення, уникнення нагромадження приголосних чи голосних, різноманітність синтаксичних конструкцій, доречність цитати чи фразеологізму, прислів'я чи приказки, тропів чи фігур – усі ці та інші засоби мови роблять мовлення естетично привабливим.

Поліфункціональність мовлення – це забезпечення застосування мови в усіх перелічених аспектах, у кожній сфері Таким чином, проаналізувавши визначення поняття «культура мовлення», маємо підстави стверджувати, що у формуванні мовленнєвих умінь і навичок, необхідних для розвитку мовленнєвої культури особистості, потрібно володіти навичками аналізу і систематизації мовних засобів. А також враховувати комунікативні ознаки культури мовлення (правильність, точність, логічність, різноманітність, чистоту, доречність, виразність, емоційність), та мовні аспекти: нормативність, адекватність, естетичність, поліфункціональність мовлення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Воронько О. А. Керівні кадри: Державна політика та система управління // Навчальний посібник – К.: Видавництво УАДУ, 2000. – 152с.

2. Грицяк Н. В. Проблеми ефективності підвищення кваліфікації керівних кадрів: Колективна монографія /Н. В. Грицяк, В. О. Гущенко, Н. Г. Протасова; Наук. ред. І. В. Розпутенко; Українська академія державного управління при Президентові України. Інститут підвищення кваліфікації керівних кадрів – К.: 2003. – 222 с.

3. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення: навч. посіб. / Т. Б. Грищенко. – Вінниця: Нова книга, 2003. – 472 с.

4. Державна кадрова політика в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку: наук. доп. / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, К. О. Ващенка, Ю. П. Сурміна (кер. проекту). – К.: НАДУ, 2012. – 72 с.

5. Державне управління в Україні: наукові, правові, кадрові та організаційні засади Навч. посіб. / За заг. ред. Н. Р. Нижник, В. М. Олуйка. Львів «Львівська політтехніка», 2002. – 352 с.

6. Державне управління Навч. посіб. / А. Ф. Мельник, О. Ю.Оболенський, А. Ю. Васіна, Л. Ю. Гордієнко / За ред. А. Ф. Мельник. – 2-е вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2004. – 342 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄДСЦЗ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ

Євгеній ФІЛІПЧУК
Богдан БЕЗКОШЕВСЬКИЙ
Андрій МОСЯ
навчально-науковий інститут цивільного захисту, ЦЗк-22-2
НК – Іван ЧОРНОМАЗ, канд. техн. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Воєнні дії створюють специфічні загрози для безпеки населення, об’єктів критичної інфраструктури та довкілля. Єдина державна система цивільного захисту (ЄДСЦЗ), як складова системи національної безпеки України, повинна діяти в умовах збройної агресії з урахуванням особливих вимог: швидкого реагування, стійкого управління, захисту населення та взаємодії з військовими формуваннями [1; 2].

1. Нормативно-правове забезпечення

- В умовах воєнного стану правову основу діяльності ЄДСЦЗ становлять Кодекс цивільного захисту України [1], закони про правовий режим воєнного стану[2], акти Президента, Кабінету Міністрів та накази ДСНС.
- Діяльність системи спрямована на інтеграцію заходів цивільного захисту з територіальною обороною та оборонною сферою [5; 6].

В умовах збройної агресії традиційні завдання цивільного захисту-запобігання, реагування та ліквідація надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру - набувають нових акцентів, пов'язаних із безпосереднім воєнним впливом. Це зумовлює необхідність тісної інтеграції ЄДСЦЗ з органами військового управління та структурами територіальної оборони [6; 7].

Ключові аспекти такої інтеграції:

Спільне планування заходів безпеки.

ЄДСЦЗ та органи територіальної оборони розробляють узгоджені плани евакуації населення, укриття в захисних спорудах, розміщення гуманітарних вантажів.

Визначаються маршрути евакуації, місця збору та розміщення евакуйованих, з урахуванням можливих бойових загроз.

Координація рятувальних і відновлювальних робіт.

Після обстрілів чи авіаударів підрозділи ДСНС здійснюють пошук і рятування постраждалих, локалізацію пожеж, а підрозділи територіальної оборони забезпечують охорону району, недопущення диверсій, розмінування території.

Захист критичної інфраструктури.

Спільними зусиллями організовується охорона об'єктів енергетики, водо- та теплопостачання, медичних закладів, складів із небезпечними речовинами.

У випадку руйнувань сили цивільного захисту виконують аварійно-відновлювальні роботи, а сили оборони – забезпечують їх прикриття та безпеку.

Інформаційна взаємодія.

Територіальна оборона отримує дані від системи цивільного захисту про наслідки обстрілів, потребу у евакуації чи залученні додаткових сил.

ЄДСЦЗ використовує розвіддані та попередження від військових структур для завчасного реагування і підготовки сил до ліквідації наслідків атак.

Спільне використання ресурсів.

Техніка та обладнання (транспортери, бульдозери, генератори, мобільні медичні пункти) можуть надаватися один одному залежно від нагальної потреби.

Це особливо важливо для забезпечення безперервного функціонування систем життєзабезпечення населення.

Психологічна та гуманітарна підтримка.

Добровольчі формування територіальних громад, які входять до складу сил територіальної оборони, взаємодіють із підрозділами ЦЗ у сфері допомоги населенню: розподіл гуманітарних вантажів, евакуація дітей, літніх людей та осіб з інвалідністю.

Таким чином, інтеграція ЄДСЦЗ із територіальною обороною та оборонною сферою забезпечує комплексний підхід до безпеки населення, коли військові сили відповідають за відбиття загроз і прикриття території, а система цивільного захисту - за збереження життя людей, ліквідацію наслідків бойових дій та підтримання життєдіяльності.

2. Особливості організації управління

- Централізоване керівництво з боку Кабінету Міністрів та ДСНС України із забезпеченням максимальної оперативності прийняття рішень.
- Єдина вертикаль управління з урахуванням військово-цивільної взаємодії: штаби цивільного захисту координуються з військовими командуваннями.
- Резервування систем управління (запасні пункти управління, мобільні штаби, захищені канали зв'язку).

3. Пріоритетні завдання ЄДСЦЗ у воєнний час

- Захист населення від наслідків бойових дій (евакуація, укриття в захисних спорудах, забезпечення засобами індивідуального захисту).
- Організація рятувальних та аварійно-відновлювальних робіт після ракетних, артилерійських та авіаційних ударів.
- Ліквідація пожеж, руйнувань, аварій у системах життєзабезпечення.
- Психологічна допомога та підтримка постраждалих.
- Інформаційне забезпечення та оперативне оповіщення населення з використанням сучасних технологій (сирени, мобільні додатки, SMS-сповіщення).

В умовах воєнних дій оперативне оповіщення населення набуває особливої ваги, адже загроза повторних обстрілів є типовою тактикою противника. Це потребує від ЄДСЦЗ використання сучасних, багатоканальних і надійних систем інформування, здатних швидко донести сигнал тривоги та надати рекомендації щодо дій населенню.

Ключові аспекти:

Мультирівневе оповіщення

- поєднання традиційних засобів (сирени, гучномовці, радіо, телебачення) із цифровими технологіями (мобільні додатки типу «Повітряна тривога», SMS-розсилки, push-сповіщення);
- дублювання сигналів різними каналами для уникнення ситуацій, коли населення не отримує попередження через перебої в енергозабезпеченні або зв'язку.

Попередження про повторні удари

- інформування населення не лише про початок загрози, але й про ймовірність повторних атак (наприклад, при «подвійних» ракетних ударах по об'єктах критичної інфраструктури, які супроводжуються другорядними вибухами або добиванням рятувальників);
- застереження щодо передчасного виходу з укриттів та чіткі інструкції про те, що небезпека може тривати навіть після перших вибухів.

Психологічна складова

- формування довіри до системи оповіщення через її надійність та відсутність «фальшивих сигналів»;
- надання в повідомленнях не лише сигналу тривоги, але й коротких рекомендацій щодо дій («залишайтесь в укритті, можливий повторний удар»).

Резервні канали інформування

- залучення волонтерських мереж, місцевого самоврядування, громадських організацій для ручного дублювання сигналів у разі відключення електроенергії чи інтернету;
- розвиток локальних систем (гучномовців у громадах, автономних сирен на акумуляторах).

4. Взаємодія з військовими структурами

- Сили цивільного захисту інтегруються з підрозділами ЗСУ та Сил територіальної оборони під час ліквідації наслідків атак [5; 8].
- Координація дій здійснюється через спільні оперативні штаби.
- Використання військової інфраструктури (інженерних підрозділів, транспортних засобів, спецзасобів) для підтримки заходів ЦЗ.

5. Організація сил і засобів

- До складу ЄДСЦЗ входять професійні аварійно-рятувальні формування, добровольчі пожежні дружини, комунальні служби, громадські організації.
- В умовах воєнних дій значна увага приділяється територіальним громадам, які забезпечують базовий рівень цивільного захисту та перші заходи допомоги постраждалим.

- Посилюється роль волонтерських організацій та міжнародної допомоги.

6. Управлінські механізми в умовах війни

- Планування евакуаційних заходів із зон активних бойових дій.
- Формування мобільних рятувальних груп.
- Постійний моніторинг ситуації (аеророзвідка, супутникові дані, інформаційні системи).
- Гнучке використання резервів матеріальних ресурсів, у тому числі гуманітарних вантажів.

ЄДСЦЗ в умовах воєнних дій функціонує в умовах підвищеного ризику та невизначеності. Організаційно-управлінські засади її роботи базуються на інтеграції із системою оборони, швидкості прийняття рішень та мобільності сил. Головними пріоритетами є збереження життя і здоров'я людей, підтримання функціонування критичної інфраструктури та забезпечення життєдіяльності населення. Подальший розвиток системи потребує впровадження новітніх технологій управління, посилення міжнародної кооперації та нарощування ресурсного потенціалу для дій у надзвичайних умовах воєнного часу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 34-35. – Ст. 458.
2. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 9. – Ст. 106.
3. Про основи національного спротиву: Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX // Голос України. – 2021. – № 143.
4. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Офіційний вебсайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dsns.gov.ua
5. Міністерство оборони України. Територіальна оборона Збройних Сил України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.mil.gov.ua
6. Бочарников, В. П., Трофимов, В. І. (2022). Організація системи цивільного захисту в умовах воєнних дій. Науковий вісник НУЦЗУ, № 2, с. 55–62.
7. Кузнєцова, О. М., Грицай, І. М. (2021). Єдина державна система цивільного захисту: сучасний стан та перспективи розвитку. Безпека життєдіяльності, № 4, с. 23–30.
8. Левченко, А. С. (2023). Взаємодія сил цивільного захисту та територіальної оборони в умовах надзвичайних ситуацій воєнного характеру. Збірник наукових праць ЦЗ України, № 1, с. 41 – 47.

ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄДСЦЗ УКРАЇНИ

Роман ЧЕРНИШ, канд. техн. наук,
навчально-науковий інститут цивільного захисту
Національний університет цивільного захисту України

Необхідність у визначенні інформаційно-правових засад забезпечення Єдиної державної системи цивільного захисту України (ЄДСЦЗ) шляхом дослідження інформаційного законодавства (права), практики його застосування, вирішення проблеми вдосконалення інформаційно-правових норм через призму управлінської діяльності, регулятивної та охоронної функції, захисту інформаційних прав і відносин від протиправних посягань у сфері цивільного захисту обумовлена низкою обставин соціально-політичного, правового та інформаційного характеру. У сучасних умовах

особливе значення має здійснення ефективної інформаційної політики під час надзвичайних ситуацій техногенного, соціального та природного характеру.

Збереження національної безпеки є невід'ємною функцією кожної держави, як суспільного утворення, що має гарантувати сприятливі умови для життя і продуктивної діяльності її громадян. Введенням у липні 2013 року в дію Кодексу цивільного захисту України, який регулює в державі відносини, пов'язані із захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, законодавчо упорядковано і посилено функції держави щодо забезпечення техногенної та природної безпеки в Україні

Основні дані з питань цивільного захисту становлять відомості про надзвичайні ситуації, що прогнозуються або виникли, з визначенням їх класифікації, меж поширення і наслідків, а також про способи та методи захисту від них. Заходи цивільного захисту передбачають отримання інформації, в тому числі щодо сектору безпеки України, об'єктів критичної інфраструктури. Загострення загроз тероризму, насамперед міжнародного, зростання кількості техногенних катастроф, у т.ч. викликаних людським фактором, збільшення кількості природних катастроф, обумовлених, зокрема, глобальними кліматичними змінами. Усі ці чинники обумовили ту увагу, яку провідні країни світу стали приділяти захисту найбільш важливих для безпеки своїх громадян, суспільства і держави об'єктів, систем і ресурсів.

Питання забезпечення цивільного захисту необхідно розглянути правові засади інформаційної безпеки, як складової національної безпеки України; правові засади і механізми захисту персональних даних, інформації з обмеженим доступом, технічного захисту інформації; юридичну відповідальність та протидію правопорушенням в інформаційній сфері.

Таким чином, вповноважені органи мають можливість:

– глибоко вивчати стан техногенної та природної безпеки на конкретній території, об'єкті, у криміногенному середовищі;

– спланувати заходи реагування;

– внести корективи у розстановку сил і засобів;

– своєчасно прийняти управлінське та оперативно-тактичне рішення;

– правильно організувати взаємодію з іншими органами, задіяними у справі цивільного захисту.

Для реалізації зазначеної функції держави в країні створюється ЄДСЦЗ, визначаються її суб'єкти. Завдання та структура ЄДСЦЗ визначає функціональне навантаження інформаційно-правових механізмів в загальній системі цивільного захисту.

Єдина державна система цивільного захисту – сукупність органів управління, сил і засобів центральних та місцевих органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, виконавчих органів рад, підприємств, установ та організацій, які забезпечують реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту.

З вищенаведеного можна зробити висновок, що основними завданнями визначення інформаційно-правових засад забезпечення техногенної та природної безпеки є підвищення ефективності діяльності суб'єктів ЄДСЦЗ, удосконалення системи управління нею і раціоналізації їхньої роботи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України від 2.10.12. № 5403_VI Кодекс ЦЗ України.

2. Закон України від 12.05.2015 №389-VIII «Про правовий режим воєнного стану».

3. Постанова КМУ від 09.01.2014 № 11 «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту».

4. Постанова КМУ від 11.03.2015 № 101 «Про затвердження Типових положень про функціональну і територіальну підсистеми ЄДС ЦЗ».

5. Постанова КМУ від 23 січня 2024 р. № 70 Київ «Про затвердження Порядку організації та здійснення контролю виконання органами державної влади та органами місцевого самоврядування вимог законодавства у сфері цивільного захисту».

Секція 2. Нормативно-правове регулювання діяльності ЄДСЦЗ

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Володимир БАНІШЕВСЬКИЙ, навчально-науковий інститут цивільного захисту, 2к.(1.6) ЦЗ/м 1-24
НК – Олена ЛЯШЕВСЬКА, канд.наук держ. упр.,доцент
Національний університет цивільного захисту України

Міжнародні організації, такі як ООН, НАТО, а також різні національні уряди, активно працюють над удосконаленням стандартів у сфері цивільного захисту. Вони розробляють універсальні норми і рекомендації щодо реагування на катастрофи, включаючи ядерні, хімічні та біологічні загрози. Окрім того, на міжнародному рівні проводяться тренування та симуляції, що дозволяють краще підготуватися до можливих надзвичайних ситуацій.

Європейський Союз також має значний досвід у галузі цивільного захисту. У рамках *Механізму цивільного захисту ЄС* країни-члени взаємодіють у разі катастроф, координуючи надання допомоги. Цей механізм передбачає створення спільних програм тренувань, обмін інформацією та технічними засобами для забезпечення ефективної допомоги постраждалим країнам. Крім того, *НАТО* активно займається підготовкою та навчаннями своїх членів з реагування на надзвичайні ситуації, враховуючи як традиційні, так і нові загрози, такі як кібернапади чи хімічні атаки.

Що стосується нормативно-правової бази, то на багатьох рівнях існують закони та регламенти, що регулюють питання забезпечення безпеки населення під час стихійних лих, терористичних актів і військових конфліктів. Вони включають правила евакуації, забезпечення медичних і рятувальних послуг, а також захист критичних інфраструктурних об'єктів. Багато з цих нормативних актів є обов’язковими для виконання і сприяють ефективному взаємодії між країнами при виникненні міжнародних загроз. В основі нормативно-правової бази лежить наступне:

1. Міжнародні конвенції та угоди. Одним із найбільш важливих документів у цій сфері є *Конвенція ООН про боротьбу з біологічними та токсичними зброями*, що зобов’язує держави контролювати і не використовувати біологічну зброю. Також існує *Міжнародний пакт про цивільні та політичні права*, який зобов’язує держави створювати умови для захисту життя та здоров'я своїх громадян.

2. Європейська нормативно-правова база. Європейська директива 2007/41/ЄС визначає основні принципи цивільного захисту, включаючи необхідність створення національних систем реагування на катастрофи, а також координацію між державами-членами для обміну ресурсами і допомогою.

3. Національні законодавства. Кожна країна розробляє власні закони в сфері цивільного захисту, враховуючи міжнародні норми і стандарти. Наприклад, в Україні прийнято *Кодекс цивільного захисту України*, який регулює організацію і діяльність органів управління цивільним захистом, а також визначає права і обов'язки громадян у разі виникнення надзвичайних ситуацій.

Міжнародний досвід та нормативно-правова база є основою для створення ефективної системи цивільного захисту, яка здатна зберегти життя і здоров'я людей у разі різноманітних кризових ситуацій. Врахування нових загроз, таких як зміни

клімату, терористичні акти та нові види зброї, потребує постійного оновлення правових норм і процедур. Крім того, важливо розвивати механізми співпраці між державами для забезпечення швидкого реагування на катастрофи та надання допомоги постраждалим регіонам.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.0.2012 р. № 5403 VI.

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ДСНС З МІСЦЕВИМИ ГРОМАДАМИ

Аліна БІЛЕКА, канд. юрид.наук, доцент
Анна БУША, навчально-науковий інститут цивільного захисту,
група ПРс-23
Національний університет цивільного захисту України

Система цивільного захисту в Україні переживає етап трансформації, зокрема в умовах збройного конфлікту, техногенних катастроф, кліматичних загроз і пандемій. Ефективна взаємодія Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) із місцевими громадами стала ключовим чинником запобігання та реагування на надзвичайні ситуації. Водночас залишаються численні проблеми в організації цієї взаємодії, зокрема в питаннях ресурсного забезпечення, оперативного зв'язку та цифрових систем оповіщення.

Актуальність теми визначається потребою в ефективному захисті населення в умовах зростання кількості надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру взаємодія Державної служби України з надзвичайних ситуацій з місцевими громадами є ключовою у системі цивільного захисту країни від ефективності цієї взаємодії залежить своєчасне реагування на загрози забезпечення безпеки людей та мінімізація наслідків катастроф.

ДСНС виконує низку завдань у співпраці з громадами серед яких проведення навчань та тренувань з евакуації розробка планів реагування на надзвичайні ситуації створення місцевих пожежних команд організація волонтерських загонів пошуково-рятувальних підрозділів та формування культури безпеки серед населення.

Однак у цій взаємодії існує низка проблем зокрема недостатнє фінансування громад унеможливлює повноцінне забезпечення рятувальних служб транспортом зв'язком та технічними засобами кадровий дефіцит особливо у сільській місцевості призводить до зниження рівня готовності до надзвичайних ситуацій населення часто не має достатніх знань і навичок для правильного реагування у кризових обставинах спостерігається слабкий розвиток інформаційних технологій та цифрових систем оповіщення відсутність сталої координації між ДСНС органами місцевого самоврядування поліцією та медичними службами ускладнює процеси оперативного управління.

Окрему увагу варто приділити ролі інформаційних систем оповіщення у процесах комунікації між службами та громадами на сьогодні в Україні функціонує Єдина державна система цивільного захисту до складу якої входять традиційні засоби оповіщення такі як сирени гучномовці радіо та телебачення поряд із ними розвиваються цифрові системи зокрема SMS-розсилки мобільні додатки геоінформаційні системи GPS-моніторинг та автоматизовані платформи типу АСЦО автоматизована система централізованого оповіщення.

Ці системи дозволяють передавати сигнали тривоги до відповідальних осіб і безпосередньо до населення у реальному часі забезпечуючи при цьому швидке

поширення інформації про загрозу однак практика показує що в багатьох громадах обладнання для оповіщення є застарілим або взагалі відсутнє цифрові інструменти не охоплюють віддалені території а оператори систем не завжди належно підготовлені до роботи у кризових умовах крім того відсутність єдиного інформаційного простору унеможливлює скоординовану взаємодію між усіма учасниками процесу.

Для покращення ситуації необхідно здійснити низку заходів серед яких модернізація інфраструктури оповіщення впровадження цифрових технологій створення єдиної хмарної платформи для взаємодії служб навчання персоналу використання мобільних додатків із геолокаційним функціоналом та інформуванням населення розвиток систем штучного інтелекту для прогнозування ризиків та моделювання сценаріїв надзвичайних ситуацій. Також важливим є залучення населення до процесів цивільного захисту через створення добровільних формувань організацію громадських тренінгів та роз'яснювальну роботу активна участь громади у створенні планів безпеки дозволить підвищити рівень довіри до служб а також покращити оперативність реагування.

У підсумку можна стверджувати що вирішення проблеми взаємодії ДСНС з місцевими громадами потребує комплексного підходу який включає технічну модернізацію вдосконалення інформаційних систем підготовку кадрів і підвищення рівня участі населення у заходах безпеки лише за таких умов можлива побудова ефективної системи цивільного захисту яка відповідатиме сучасним викликам.

Зміцнення взаємодії між ДСНС та місцевими громадами є запорукою ефективного управління ризиками та зменшення втрат від надзвичайних ситуацій. Вирішальну роль у цьому відіграє впровадження сучасних інформаційних систем оповіщення, які дозволяють реагувати швидко, узгоджено та без паніки. Проте для досягнення цієї мети необхідна як технічна модернізація, так і підвищення культури безпеки на рівні кожного громадянина.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: Закон України від 05.04.2012 № 5403-VI // Відомості Верховної Ради України – 2012 – № 33 – С. 1324.

2. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI // Відомості Верховної Ради України – 2013 – № 34 – С. 458.

3. Кабінет Міністрів України. Постанова «Про затвердження Порядку організації оповіщення у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій» від 27.09.2017 № 733 [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2017-п.

4. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Офіційний вебсайт [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://dsns.gov.ua/.

5. Паньків І. І. Інформаційно-комунікаційні технології у сфері цивільного захисту: сучасний стан і перспективи / І. І. Паньків // Інформаційне суспільство. 2022. № 3. С. 12–19.

ПРОБЛЕМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗАВДАНУ ШКОДУ ПІД ЧАС НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Аліна БІЛЕКА, канд. юрид.наук, доцент
Олександра ПАВЛОВА, навчально-науковий інститут ЦЗ,
група ПРс-23
Національний університет цивільного захисту України

В умовах стихійних лих, техногенних аварій чи воєнних дій визначити, хто відповідальний за шкоду, як компенсувати збитки, та які існують механізми захисту постраждалих становить серйозну проблему. У надзвичайних ситуаціях права людини на житло, власність, майно та право на компенсацію можуть фактично порушуватися через знищення чи пошкодження майна та об'єктів житлового фонду. Воєнні дії або катастрофи природного чи техногенного характеру руйнують будинки й квартири, що так само позбавляє людей засобів існування і житла, а введення надзвичайного або воєнного стану може призвести до тимчасового обмеження приватного користування майном.

Держава гарантує право кожній людині на житло і захищає право власності на майно та об'єкти житлового фонду. Державою передбачений механізм відповідальності за завдану шкоду під час надзвичайних ситуацій у формі відшкодування (компенсації) за завдану шкоду. В Україні питання відшкодування шкоди регулюється насамперед Кодексом цивільного захисту.

Відповідно до статті 84 Кодексу цивільного захисту України, заходи соціального захисту та відшкодування матеріальних збитків постраждалим внаслідок надзвичайної ситуації включають:

1) надання (виплату) матеріальної допомоги (компенсації);

2) забезпечення житлом;

3) надання медичної та психологічної допомоги;

4) надання гуманітарної допомоги;

5) надання інших видів допомоги [1].

Відповідно до статті 85 Кодексу цивільного захисту України, відшкодування матеріальних збитків постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій здійснюється у порядку, визначеному законом [1].

Відповідно до статті 86 Кодексу цивільного захисту України, забезпечення житлом постраждалих, житло яких стало непридатним для проживання внаслідок надзвичайної ситуації, здійснюється місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання шляхом:

1) надання житлових приміщень з фонду житла для тимчасового проживання;

2) позачергового надання житла, збудованого за замовленням місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання;

3) будівництва житлових будинків для постраждалих;

4) закупівлі квартир або житлових будинків [1].

Окрім загальних принципів цивільного права, що закріплені в статтях 16, 22, 321 та 386 Цивільного кодексу України, що передбачають спосіб захисту цивільних прав у формі відшкодування збитків у разі порушення прав на майно, власність чи об'єктів житлового фонду у цивільному праві існує термін «реквізиція», що передбачає відшкодування вартості майна, що може бути відчуженим під час надзвичайних ситуацій.

Так, статтею 353 Цивільного кодексу України передбачено, що у разі стихійного лиха, аварії, епідемії, епізоотії та за інших надзвичайних обставин, з метою суспільної необхідності майно може бути примусово відчужене у власника на підставі та в

порядку, встановлених законом, за умови попереднього і повного відшкодування його вартості (реквізиція). В умовах воєнного або надзвичайного стану майно може бути примусово відчужене у власника з наступним повним відшкодуванням його вартості. Реквізоване майно переходить у власність держави або знищується. У разі реквізиції майна його попередній власник може вимагати взамін надання йому іншого майна, якщо це можливо. Якщо після припинення надзвичайної обставини реквізоване майно збереглося, особа, якій воно належало, має право вимагати його повернення у судовому порядку [2].

Ще одним викликом є випадки техногенних катастроф на об'єктах підвищеної небезпеки. В таких випадках власники чи керівники небезпечних підприємств несуть відповідальність за відшкодування збитків.

Так статтею 16 Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» закріплено, що шкода, завдана фізичним чи юридичним особам внаслідок аварії, що сталася на об'єкті підвищеної небезпеки, відшкодовується оператором, який на відповідній правовій підставі володіє об'єктом підвищеної небезпеки, якщо він не доведе, що шкоду було завдано внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого [3].

Постраждалі можуть зіткнутися з проблемами, що безпосередньо пов'язані зі діяльністю суб'єктів владних повноважень та наслідком яких є завдана шкода.

Підставами виникнення у суб'єктів владних повноважень обов'язку з відшкодування завданої внаслідок надзвичайної ситуації природного характеру шкоди, мають місце:

1) у випадку, коли внаслідок їхніх протиправних дій чи бездіяльності виникла небезпечна подія, що призвела до створення обстановки надзвичайної ситуації природного характеру (включно з та особливо в тому разі, коли небезпечна подія (певне природне, в тому числі метеорологічне, явище, подія медико-біологічного характеру) як така виникла як непереборна сила, але масштабів надзвичайної ситуації природного характеру набула саме перебуваючи в причинно-наслідковому зв'язку з діяннями таких суб'єктів);

2) у випадку, коли внаслідок учинення протиправних діянь (переважно у формі бездіяльності) суб'єктами владних повноважень у контексті нездійснення або здійснення неналежним чином ліквідації наслідків надзвичайної ситуації природного характеру (в тому числі якщо такі ситуації не перебували в причинно-наслідковому зв'язку із жодними діяннями й виступали непереборною силою) особам завдається матеріальна або моральна шкода [4].

Підрозділи ДСНС України наділені правом безперешкодного несанкціонованого доступу до житла особи у зв'язку із необхідністю гасіння пожежі. При цьому всупереч загальним засадам цивільного законодавства України, ці підрозділи не зобов'язані відшкодовувати шкоду, завдану при такому доступі. Важливою гарантією прав постраждалих у результаті пожежі осіб має бути регламентований на нормативному рівні порядок доступу до жилого приміщення [5].

Хоча державою і забезпеченні законодавчі механізми відповідальності за шкоду заподіяну в умовах надзвичайних ситуацій, практичне відшкодування збитків стикається з численними проблемами.

Навіть при наявності передбачених законодавством механізмів відшкодування, постраждалим необхідно зібрати довідки, експертні висновки про збитки та звертатися до комісій або суду. При цьому процедура перегляду таких заяв може мати довгу тривалість розгляду. До того ж, деякі категорії постраждалих залишаються поза увагою, адже законодавство передбачає численні критерії для отримувачів виплат: громадянство, відсутність санкцій, відсутність засудження тощо.

Також необхідно враховувати фінансові обмеження, адже обсяг коштів обмежений та не покриває реальний обсяг збитків.

Загалом, проблематика відповідальності за завдану шкоду під час надзвичайних ситуаціях полягає в невідповідності наявного законодавства масштабам і специфіці реальних викликів. Хоча держава взяла зобов'язання компенсувати пошкоджене житло та майно, реалізація цих норм ускладнена низкою законодавчих, організаційних та фінансових бар'єрів. Важливо також зазначити, що суспільство часто залишається без належної інформації про можливості компенсації, що посилює їхню безпорадність у критичних ситуаціях. Тому необхідно переглянути існуючі механізми та розробити нові підходи для ефективного реагування на виклики, що виникають у надзвичайних умовах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України: офіційний веб-порт Верховної ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#n1141.

2. Цивільний кодекс України: офіційний веб-порт Верховної ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text.

3. Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки»: офіційний веб-порт Верховної ради України. URL: https://surl.lu/zlucxx.

4. Мул А. М. Особливості відшкодування шкоди, завданої внаслідок надзвичайних ситуацій природного характеру, в цивільному праві. URL: https://surl.li/sgrqsj.

5. Хмиров І. М. Організаційно-правове забезпечення відшкодування збитків, завданих державною службою України з надзвичайних ситуацій при гасінні пожеж. URL: https://surl.lu/ycxzqg.

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВ ТА ОБОВ'ЯЗКІВ РЯТУВАЛЬНИКІВ ТА ІНШИХ ПРАЦІВНИКІВ ДСНС ПІД ЧАС НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Аліна БІЛЕКА, канд. юрид.наук, доцент
Дарія ПОКОТІЛОВА, навчально-науковий інститут цивільного захисту, група ПРс-23
Національний університет цивільного захисту України

На території України спостерігається постійно високий ризик виникнення надзвичайних ситуацій. З кожним роком наслідки техногенних і природних подій стають усе масштабнішими. Умови науково-технічного прогресу та зростання економіки сприяють збільшенню кількості надзвичайних ситуацій із важкими наслідками. Розвиток сучасних технологій, зростання обсягів промислового і сільськогосподарського виробництва, розширення транспортної інфраструктури та енергетичних мереж значно підвищують техногенне навантаження на навколишнє середовище. Це призводить до частіших аварій, катастроф та інших надзвичайних подій, що мають серйозні соціальні, матеріальні та екологічні наслідки.

На території України функціонує понад 22,5 тисячі потенційно небезпечних об'єктів, і аварії на 955 із них можуть стати причиною надзвичайних ситуацій державного або регіонального рівня [1].

Під час проведення робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій рятувальники мають право на:

– повну та достовірну інформацію, у тому числі про суб'єктів господарювання і території, на яких проводяться аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи та/або гасіння пожежі, необхідну для виконання ними своїх службових обов'язків;

– безперешкодний доступ на територію суб'єктів господарювання, що постраждали внаслідок надзвичайної ситуації;

– вимогу від усіх осіб, які перебувають у зоні надзвичайної ситуації, дотримання встановлених норм безпеки;

– екіпіровку та оснащення засобами цивільного захисту згідно з технологією проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт та/або гасіння пожеж;

– безоплатне харчування [2].

Працівник аварійно-рятувальної служби виконує важливі завдання під час надзвичайних ситуацій. Він бере участь у рятуванні людей під час аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, а також надає домедичну допомогу постраждалим у разі травм, нещасних випадків або отруєнь шкідливими речовинами. Його обов'язки включають ліквідацію аварій і наслідків надзвичайних ситуацій як техногенного, так і природного характеру. Крім того, рятувальник проводить розвідку на місці події, здійснює пошук потерпілих, оцінює оперативну обстановку та проводить моніторинг навколишнього середовища, особливо у газонебезпечних зонах. Усі ці дії спрямовані на мінімізацію шкоди та збереження життя і здоров'я людей [3].

Рятувальники мають право на:

– отримання безоплатної екстреної медичної допомоги від медичних працівників служби медицини катастроф та у відповідних закладах охорони здоров'я, віднесених до складу служби медицини катастроф;

– безоплатне проходження медико-психологічної реабілітації у закладах охорони здоров'я та реабілітаційних центрах у порядку, встановленому цим Кодексом;

– вдосконалення своїх теоретичних знань та професійної майстерності в робочий час у встановленому порядку;

– позачергове придбання квитків на всі види транспорту для проїзду до місця проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт та/або гасіння пожеж;

– утворення в установленому порядку своїх професійних спілок (крім рятувальників - осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту).

Рятувальник під час виконання службових обов'язків керується нормами Кодексу цивільного захисту України, а також іншими нормативно-правовими актами, що регулюють сферу цивільного захисту, рятувальну та пожежну діяльність. У процесі проведення аварійно-рятувальних робіт, гасіння пожеж та виконання інших невідкладних завдань рятувальник діє згідно з наказами своїх безпосередніх і прямих начальників, дотримуючись установленої службової ієрархії [2].

Права та обов'язки рятувальників ДСНС потребують чіткого правового закріплення, оскільки саме від їх дій часто залежать життя людей. Існуючі проблеми, такі як невизначеність у законодавстві, недостатній соціальний захист і відсутність чіткої координації між відомствами, можуть бути вирішені лише завдяки системним змінам. Впровадження нових правових норм, покращення умов служби та налагодження міжвідомчої взаємодії дозволять не лише підвищити ефективність рятувальних операцій, але й захистити тих, хто щоденно ризикує власним життям для порятунку інших.

Сучасні умови, пов'язані з участю України у військових діях та зростанням кількості техногенних катастроф, природних катаклізмів і інших надзвичайних ситуацій, висувають нові вимоги до системи цивільного захисту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Український науково-дослідницький інститут цивільного захисту. О.М. Євдін, К.В. Блажчук, А.І. Київ. 2012. URL: https://surl.li/cardyi

2. Державний воєнізований гірничорятувальний загін. ДСНС. Офіційна сторінка. URL: https://dvgrz.dsns.gov.ua/tradeunion-squad

3. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: закон України від 16 грудня 2015 р. : за станом 17.08.2024 р. – Верховна Рада України. // Відомості Верховної Ради України. 2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-п#Text

ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Аліна БІЛЕКА, канд. юрид.наук, доцент
Даніл ТРОХИМЕНКО, навчально-науковий інститут цивільного захисту, група ПРс-23
Національний університет цивільного захисту України

У разі виникнення надзвичайних ситуацій можуть бути порушені основоположні права людини, адже надзвичайні ситуації нерідко супроводжуються обмеженням свобод та ускладненням контролю за дотриманням законних прав громадян. У такі моменти доступ до медичної допомоги, безпечного середовища та інформації може бути ускладненим або повністю відсутнім, що ще більше поглиблює проблеми.

Суб'єктами, чиї права можуть бути порушеними чи не дотриманими під час надзвичайних ситуацій є потерпілі, свідки та працівники органів державної влади, що забезпечують захист та безпеку населення.

Надзвичайна ситуація – обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинених катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела чи може призвести до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності. Надзвичайні ситуації можуть мати природний, техногенний, соціальний чи воєнний характер [1].

Правами та обов'язками населення під час надзвичайних ситуацій є:

– право отримувати інформацію про надзвичайні ситуації або небезпечні події, що виникли або можуть виникнути, у тому числі у формі, доступній для осіб з вадами зору та слуху;

– право звертатись до органів влади, в тому числі місцевої, щодо захисту від надзвичайних ситуацій;

– право долучатися до запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у складі добровільних формувань цивільного захисту;

– право на отримання зарплати у випадку залучення до ліквідації за трудовим договором;

– право отримувати соціальний захист та компенсацію шкоди життю, здоров'ю та майну, яку завдала надзвичайна ситуація або боротьба з нею;

– право отримувати медичну допомогу, соціально-психологічну підтримку та медико-психологічну реабілітацію у разі отримання фізичних і психологічних травм, тощо;

– обов'язок дотримуватись правил поведінки, безпеки та дій у надзвичайних ситуаціях;

– обов’язок бути забезпеченими засобами колективного та індивідуального захисту та використовувати їх;

– обов’язок дотримуватися режимів захисту від надзвичайної ситуації, тощо [2].

Відповідно до статті 3 Конституції України – людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [3].

Так, хоча державою і передбачено, що права людей мають дотримуватися під час надзвичайних ситуацій, проте держава не може гарантувати повноцінне додержання прав, адже надзвичайні ситуації можуть бути непередбачуваними та майже завжди супроводжуються загрозою порушення основоположних прав і свобод людини. Крім цього, люди не рідко самі можуть ставити себе під загрозу не дотримуючись обов’язків щодо свого захисту життя та здоров’я під час надзвичайних ситуацій.

Надзвичайні ситуації можуть створювати пряму загрозу здоров’ю та життю людей, тому навіть таке основоположне право на життя та здоров’я може бути порушеним в умовах стихійного лиха, техногенної аварії, війни чи пандемії. Також у зонах надзвичайної ситуації медичні заклади часто зазнають руйнувань або переповнюються постраждалими. Разом з тим дороги до медичного закладу можуть бути зруйновані, замінованні чи заблоковані. Наприклад, в зруйнованих частково або повністю лікарнях не можуть приймати поранених через нестачу персоналу, браку медикаментів чи аварійного стану закладу.

Природні катастрофи та війни спричиняють знищення житлового фонду. Люди залишаються без житла, а відсутність можливості одразу забезпечити тимчасовим пристанищем чи забезпечити компенсацію за втрату помешкання.

Під час збройних чи інших надзвичайних подій часто трапляються пограбування, мародерство, навмисні чи непередбачені руйнування майна, при цьому в умовах небезпеки на території надзвичайної ситуації діють обмеження до об’єктів власності, що знаходяться та такій території. Також відсутність належного контролю з боку держави в зоні катастрофи створює сприятливе поле для незаконного привласнення чужого майна.

Війна, стихійні лиха чи пандемія призводять до закриття навчальних закладів чи руйнування інфраструктури освіти. Також при цьому перебої інфраструктури зв’язку та електрики унеможливлюють ефективну діяльність освітньої системи. Такі перешкоди призводять до обмеження доступу до здобуття освіти, що є порушенням гарантій доступу до освітнього простору та забезпечення безперервного навчання.

Екологічна безпека страждає під час надзвичайних ситуацій, призводячи до забруднення навколишнього середовища, що в свою чергу несе загрозу для життя та здоров’я населення.

У надзвичайних ситуаціях усі базові права людини опиняються під загрозою. Війни, природні та техногенні катастрофи завжди супроводжуються порушенням чи недотриманням права на життя, здоров'я, інформацію, житло, майно та безпечне довкілля. Забезпечення прав людини в умовах надзвичайних ситуацій є складним, але надзвичайно важливим завданням. Держава має знаходити баланс між вирішенням надзвичайних ситуацій та захистом безпеки суспільства і дотриманням прав кожної особи, задля зменшення негативних наслідків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конспект лекції з проведення заняття з профільної підготовки із особовим складом 3 ДПРЗ ГУ ДСНС України у Волинській області «Що таке надзвичайна ситуація. Порядок визначення та кваліфікація надзвичайних ситуацій», С. 1. URL:

https://vl.dsns.gov.ua/upload/1/8/7/9/0/9/2/3-shho-take-nadzvicaina-situaciia-poriadok-viznacennia-ta-kvalifikaciia.doc.

2. Надзвичайна ситуація: права та обов'язки українців: веб-сайт. URL: https://www.armyfm.com.ua/nadzvichajna-situaciya-prava-ta-obovyazki-ukrainciv/.

3. Конституція України: офіційний веб-портал Верховної ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#n4178.

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДСНС В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Аліна БІЛЕКА, канд. юрид.наук, доцент
Карина ЧАБАНЕНКО, навчально-науковий інститут цивільного захисту, група ПРс-23
Національний університет цивільного захисту України

Системні виклики організаційно-правового забезпечення діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій в умовах військового стану охоплюють широкий спектр проблематики, пов'язаної з адаптацією наявної нормативно-правової бази до надзвичайних умов функціонування держави. Діюче Положення про ДСНС, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 року № 1052, визначає службу як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ, проте механізми координації в умовах воєнного стану потребують суттєвого доопрацювання. Трансформація управлінських процесів під час дії особливого правового режиму виявила низку структурних недоліків у системі правового регулювання діяльності служби цивільного захисту, які безпосередньо впливають на ефективність виконання покладених на неї функцій [2].

Правове підґрунтя функціонування ДСНС базується на Кодексі цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 року, численних постановах Кабінету Міністрів України та наказах міністерства внутрішніх справ, однак комплексність правового регулювання в умовах збройної агресії залишається недостатньою. Особливо гостро постає питання узгодження повноважень між різними рівнями управління та забезпечення ефективної взаємодії з іншими суб'єктами системи національної безпеки. Правова регламентація діяльності в умовах військового стану характеризується фрагментарністю та відсутністю комплексного підходу до врегулювання специфічних аспектів роботи служби в період збройного конфлікту [3].

Концепція управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру передбачає запровадження нових дієвих форм аналізу, оцінки, експертизи і контролю безпеки потенційно небезпечних об'єктів, проте практична реалізація положень концепції в умовах військового стану стикається з серйозними перешкодами.

Система управління ризиками, яка повинна стати основою державного регулювання у сфері техногенної та природної безпеки, не адаптована до специфіки функціонування в умовах активних бойових дій та їх наслідків. Відсутність належної правової регламентації процедур оцінки та управління ризиками в умовах війни призводить до неефективного використання наявних ресурсів та зниження оперативності реагування на надзвичайні ситуації [1].

Організаційна структура ДСНС, що включає головні управління у всіх областях України та місті Києві, зазнала значних трансформацій під час військового стану, однак правове оформлення відповідних змін відбувається з суттєвим запізненням.

Проблематика координації діяльності територіальних органів служби в умовах, коли частина територій перебуває під тимчасовою окупацією або в зоні активних бойових дій, потребує кардинального перегляду існуючих підходів до організації управління. Недостатність правового врегулювання питань функціонування служби на тимчасово деокупованих територіях створює додаткові виклики для забезпечення неперервності надання послуг цивільного захисту населенню [4].

Фінансово-економічні аспекти організаційно-правового забезпечення діяльності ДСНС в період військового стану характеризуються невизначеністю джерел фінансування та механізмів розподілу коштів між різними напрямами діяльності. Стратегія реформування системи ДСНС передбачає передачу майнових комплексів державних пожежно-рятувальних підрозділів та іншого майна з державної в комунальну власність, однак реалізація положень стратегії в умовах військового стану стикається з об'єктивними труднощами. Правове регулювання фінансового забезпечення діяльності служби не враховує специфіки додаткових витрат, пов'язаних з ліквідацією наслідків воєнних дій та забезпеченням функціонування системи цивільного захисту в умовах підвищеної небезпеки [5].

Кадрове забезпечення діяльності ДСНС в умовах військового стану регулюється Положенням про порядок проходження служби особами рядового і начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту, проте наявні нормативні акти не повною мірою враховують специфіку мобілізаційних процесів та необхідність забезпечення неперервності функціонування служби. Правова регламентація питань звільнення працівників служби для проходження військової служби та їх повернення після демобілізації потребує суттєвого удосконалення. Відсутність чітких механізмів ротації кадрів та забезпечення професійної підготовки в умовах обмежених можливостей для проведення навчальних заходів створює додаткові ризики для ефективності діяльності служби [2].

Управління ризиками в системі ДСНС передбачає ідентифікацію та оцінку ризиків, ухвалення рішень та визначення способів реагування на ризики, забезпечення результативності заходів реагування, контролю та впливу на ризики, однак практична реалізація системи управління ризиками в умовах військового стану стикається з численними перешкодами методологічного та організаційного характеру. Традиційні підходи до оцінки ризиків не адаптовані до специфіки військового часу, коли природні та техногенні загрози поєднуються з воєнними ризиками, створюючи складні каскадні ефекти. Правове забезпечення процедур управління ризиками не передбачає механізмів швидкого реагування на зміну безпекової ситуації та адаптації планів цивільного захисту до умов активних бойових дій [3].

Міжвідомча координація та взаємодія ДСНС з іншими органами виконавчої влади, силовими структурами та органами місцевого самоврядування в умовах військового стану потребує більш досконалого правового регулювання. Інструкції про порядок обміну інформацією у сфері запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та реагування в разі їх виникнення між ДСНС і різними державними агентствами не враховують специфіки інформаційного обміну в умовах воєнного стану та необхідності забезпечення інформаційної безпеки. Координація дій з військовими формуваннями, правоохоронними органами та іншими суб'єктами сектору безпеки потребує розробки нових правових механізмів, адаптованих до умов збройного конфлікту [1].

Територіальна організація діяльності ДСНС в умовах військового стану характеризується необхідністю швидкої адаптації до змін в адміністративно-територіальному устрою та специфіки функціонування різних територій країни. Правове регулювання діяльності служби на територіях, де діють військові адміністрації, відрізняється від стандартних процедур мирного часу, проте відповідні нормативні акти не завжди містять чіткі алгоритми дій. Особливої уваги потребує правове врегулювання питань відновлення діяльності підрозділів ДСНС на

деокупованих територіях та забезпечення їх інтеграції в загальну систему цивільного захисту країни [2].

Прирівнювання проходження служби цивільного захисту до військової служби за умов настання в державі особливого періоду або оголошення цільової мобілізації, включаючи кримінальну відповідальність за ухилення від такої служби, створює додаткові правові зобов'язання для працівників ДСНС, однак механізми реалізації відповідних норм потребують доопрацювання. Правова регламентація статусу працівників служби цивільного захисту в умовах військового стану не повною мірою врахована в системі соціального та правового захисту, що створює додаткові ризики для кадрового забезпечення діяльності служби.

Інформаційне забезпечення діяльності ДСНС та оповіщення населення про загрози і надзвичайні ситуації в умовах військового стану стикається з проблемами правового характеру, пов'язаними з необхідністю збалансування вимог інформаційної відкритості та забезпечення національної безпеки. Діючі нормативні акти щодо оповіщення населення не адаптовані до умов, коли інформація про надзвичайні ситуації може бути використана противником для планування подальших атак. Правове регулювання діяльності засобів масової інформації та соціальних мереж у контексті поширення інформації про діяльність ДСНС потребує більш детального врегулювання.

Матеріально-технічне забезпечення діяльності ДСНС в умовах військового стану характеризується специфічними потребами, які не повною мірою враховані в існуючому правовому полі. Процедури закупівлі спеціального обладнання та техніки для потреб цивільного захисту в умовах воєнного стану потребують спрощення та адаптації до умов обмеженого часу та ресурсів. Правове регулювання використання техніки та обладнання ДСНС для потреб оборони країни та координації з військовими формуваннями залишається недостатньо деталізованим.

Перспективи удосконалення організаційно-правового забезпечення діяльності ДСНС в умовах військового стану пов'язані з необхідністю комплексного перегляду існуючої нормативно-правової бази та адаптації її до реалій сучасних викликів безпеці. Розробка спеціального законодавства про діяльність служби цивільного захисту в умовах особливих правових режимів може стати основою для подолання виявлених проблем та забезпечення ефективного функціонування системи цивільного захисту в майбутньому. Інтеграція міжнародного досвіду правового регулювання діяльності служб цивільного захисту в умовах збройних конфліктів може сприяти вдосконаленню національної системи організаційно-правового забезпечення діяльності ДСНС.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про Концепцію захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій: Указ Президента України від 26 березня 1999 р. № 284/99.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/284/99#Text.

2. Кодекс цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text.

3. Закон України Про Раду національної безпеки і оборони України: прийнятий 5 березня 1998 року № 183/98 {зі змінами та доповненнями}// Відомості Верховної Ради України. 1998. № 35. Ст.237.

4. Про затвердження Положення про підсистему реагування на надзвичайні ситуації, проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт єдиної державної системи цивільного захисту: Наказ МВС України № 356 від 04 травня 2016 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0792-16#Tex.

5. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року № 794-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/ show/794-18Text.

6. Про затвердження положень про самостійні структурні підрозділи апарату ДСНС та підрозділи у їх складі: Наказ ДСНС № 277 від 30 квітня 2020 року URL: https://www.dsns.gov.ua/files/2020/6/23/3/277-30.04.2020.pdf.

7. Про затвердження Статуту дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту: наказ МВС України № 575 від 13.03.2012 URL: http://search. ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE32253.html

НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИМОГ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ДО ЕВАКУАЦІЙНИХ ШЛЯХІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ З ІНКЛЮЗИВНОЮ ФОРМОЮ НАВЧАННЯ

Володимир ВОЛОШЕНКО, навчально-науковий інститут пожежної та техногенної безпеки, ЗМПБ-24
НК – Сергій РУДАКОВ, канд. техн. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

У 2020–2024 роках кількість інклюзивних класів у закладах загальної середньої освіти України зросла майже у сім разів. Водночас рівень інклюзії все ще залишається нижчим порівняно з аналогічними показниками країн Європейського Союзу, що свідчить про збереження тенденції до подальшого активного розвитку в майбутньому. Для України інклюзивна освіта є відносно новим явищем, тому процес її впровадження супроводжується низкою проблем. Однією з найбільш суттєвих є недостатній рівень забезпечення пожежної безпеки. При цьому ризик отримання травм під час пожежі серед учнів з особливими освітніми потребами є вищим, ніж серед інших учасників освітнього процесу.

У 2024 році кількість шкіл в Україні зменшилась на 795, порівняно з 2022 роком. Станом на початок 2024 року в Україні налічувалося 12 170 шкіл, не враховуючи філій опорних закладів, шкіл-інтернатів, спеціальних та вечірніх шкіл, а також приватних закладів. Водночас, за цей же рік кількість класів збільшилася на 864 – з 198 840 до 199 704. У цих класах навчалося 3538466.учня.

Державою на законодавчому рівні гарантовано право на освіту осіб з особливими освітніми потребами (Законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту» й інші). За даними ДНУ «ІОА», за чотири останні роки в Україні кількість учнів, які навчаються в інклюзивних класах закладів загальної середньої освіти, збільшилася у 4,5 рази (з 4180 учнів у 2020/2021 н. р. до 18643 учні у 2021/2022 н. р.); майже у п’ять разів збільшилася і кількість інклюзивних класів (з 2715 класів у 2020/2021 н. р. до 13497 класів у 2021/2022 н. р.), майже у сім разів зросла кількість асистентів учителя у таких класах (із 1825 асистентів до 12362 асистентів).

Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти був затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 року № 872 (із подальшими змінами, внесеними Постановою КМУ від 9 серпня 2017 року № 588). Норми, визначені цим Порядком, майже повністю відповідають вимогам, установленим для закладів дошкільної освіти [1]. Зокрема, у класі з інклюзивним навчанням може навчатися від однієї до трьох дітей з особливими освітніми потребами, які мають порушення опорно-рухового апарату, затримку психічного розвитку, зниження зору чи слуху, легкі інтелектуальні порушення тощо. Водночас кількість учнів із числа дітей, які є сліпими, глухими, мають тяжкі порушення мовлення (у тому числі дислексію), розлади спектра аутизму, інші складні порушення розвитку (порушення слуху, зору, опорно-рухового апарату у поєднанні з інтелектуальними

порушеннями чи затримкою психічного розвитку), або дітей, які пересуваються на візках, не може перевищувати двох осіб у класі.

У цій же Постанові зазначено, що власник та керівник загальноосвітнього навчального закладу несуть відповідальність за організацію, стан та якість інклюзивного навчання. Таким чином, на директорів шкіл покладається відповідальність за забезпечення відповідності об'ємно-планувальних та архітектурно-будівельних рішень вимогам державних будівельних норм.

1 вересня 2018 року набули чинності Державні будівельні норми ДБН В. 2.2.3:2018 «Будинки і споруди. Заклади освіти», у яких визначено основні вимоги до закладів загальної середньої освіти (в тому числі з організацією інклюзивного навчання).На основі аналізу ДБН В.2.2-40:2018 та ДБН В.2.2-3:2018 можна визначити основні вимоги до влаштування евакуаційних шляхів і виходів в закладах середньої освіти з інклюзивними класами. Максимально допустима кількість поверхів в будівлях закладів шкільної освіти – 4 (при цьому будівля повинна бути не нижче II ступеню вогнестійкості). Якщо будівля III ступеню вогнестійкості, максимальне число поверхів – 3, кількість учнів – не більше 1600. Будівлі IV ступеня вогнестійкості допускається зводити з числом поверхів не більше 2 та розміщувати в них не більше 270 учнів. Таку ж максимальну кількість учнів можна розміщувати в будівлях закладів шкільної освіти IIIа, IIIб та V ступенів вогнестійкості, але при цьому допускається лише 1 поверх.

Встановлено, що розкриття особливостей впливу чинників на швидкість та інтенсивність руху потоків учнів закладів середньої освіти різних груп мобільності під час евакуації є важливим науковим завданням, вирішення якого є підґрунтям для підвищення ефективності забезпечення пожежної безпеки закладів середньої освіти з інклюзивним навчанням.

Розрахунок тривалості евакуації здійснюється за такою послідовністю. На основі вихідних даних (початкові координати учасників та геометричні параметри окремих ділянок) визначаються щільність людських потоків та пропускна здатність виходів із цих ділянок. У момент часу t = t + dt встановлюється наявність на шляхах евакуації небезпечних чинників пожежі (НЧП), що дає змогу визначити напрямок руху кожного учасника та уточнити його координати. Далі знову розраховуються щільність потоків і пропускна здатність виходів. Процес повторюється поетапно доти, доки всі учасники евакуації не залишать будівлю. Очевидно, що проведення подібних розрахунків є можливим виключно з використанням сучасного програмного забезпечення.

Зважаючи на неоднорідність евакуаційних потоків, обґрунтовано доцільність застосування потокових моделей розрахунку тривалості евакуації з будівель закладів середньої освіти з інклюзивним навчанням та запропоновано варіанти та способи використання комп'ютерних програм, що базуються на індивідуально-потокових моделях розрахунку тривалості евакуації.

Із використанням отриманих даних виконано розрахунки часу евакуації із будівлі закладу середньої освіти за спрощеним аналітичним методом та за індивідуально-потоковою моделлю. Отримані результати порівняно із результатами розрахунку часу евакуації учнів 100% групи мобільності М1. Встановлено, що за наявності у складі евакуаційних потоків 10% учнів груп мобільності М4 (1 поверх) та М3 (2-3 поверхи) тривалість руху збільшується на 57,53%. При цьому розрахунковий час евакуації збільшується на 25,76% за умови обладнання будівлі СОУЕ 1-3 типу та на 39,7% за умови обладнання будівлі СОУЕ 4-5 типу.

За допомогою статистичних методів прогнозування обгрунтовано ефективність використання ігрових методів підготовки до початкового етапу евакуації із будівель закладів середньої освіти, в тому числі і з інклюзивним навчанням. Запропоновано концепцію тематичної квест-кімнати, яка дає широкий діапазон можливостей як для учнів закладів освіти з інклюзивним навчанням, так і для науковців, що займаються дослідженням безпеки життєдіяльності в цих закладах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про затвердження Порядку організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019 року № 530. Урядовий кур'єр. 2019. С. 12 – 15.

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ РИНКОВОГО НАГЛЯДУ ЗА ОБІГОМ АЕРОЗОЛЬНИХ РОЗПИЛЮВАЧІВ

Юрій ГУЛИК
НК – Юрій ФЕЩУК, канд. техн. наук, старший дослідник
Інститут наукових досліджень з цивільного захисту
Національного університету цивільного захисту України

Реалізація державної політики у сфері цивільного захисту Державною службою України з надзвичайних ситуацій неможлива в повній мірі без здійснення ринкового нагляду. Відповідно до [1] на ДСНС покладено функцію здійснення державного ринкового нагляду за обігом аерозольних розпилювачів. Передумовою цьому стало прийняття Технічного регламенту аерозольних розпилювачів [2]. Варто зазначити, що проведення оцінки відповідності аерозольних розпилювачів до введення їх в обіг на ринок згідно [2] мають забезпечувати виробники, а вже після введення в обіг на ринок – ДСНС.

У рамках здійснення державного ринкового нагляду компетенцією ДСНС є забезпечення проведення експериментальних перевірок відповідності аерозольних розпилювачів із залученням акредитованих лабораторій.

На сьогодні вітчизняні акредитовані лабораторії не спроможні забезпечити проведення комплексу випробувань аерозольних розпилювачів відповідно до [2] у зв'язку з відсутнім випробувальним обладнанням та акредитації. Як наслідок – на вітчизняний ринок потрапляють аерозольні розпилювачі з невідомими показниками щодо безпечності, а ДСНС не має можливості виконувати свої функції, що надані урядом відповідно до [1].

Варто зазначити згідно з європейською практикою перевірки відповідності аерозольних розпилювачів мають здійснюватися незалежними від виробника лабораторіями. Створення і діяльність таких лабораторій фінансується за рахунок бюджету ЄС.

Враховуючи вище зазначене, процедура ринкового нагляду має полягати в наступному: відбір аерозольного розпилювача на ринку, відправлення його до спеціальної акредитованої випробувальної лабораторії та проведення випробувань у відповідності з вимогами [2], класифікація аерозолю у відповідності [2], на основі проведених випробувань складання протоколу з підтвердження чи спростуванням класу заявленого виробником.

Для реалізації ДСНС процедури ринкового нагляду, ІНДЦЗ НУЦЗ України створено обладнання для випробування аерозольних розпилювачів (рисунок 1).

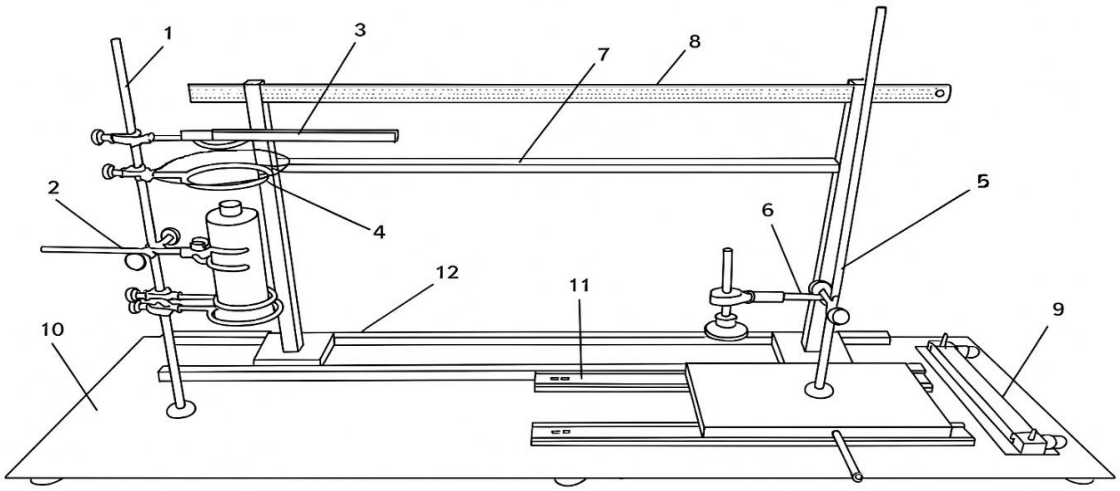

Рисунок 1 – Схема обладнання для випробування аерозолів та твердих речовин на займистість

Відповідно до рисунку 1 обладнання для випробування аерозолів та твердих речовин на займистість розташовується на прямокутній основі (10) з листового металу довжиною (1420 ± 2) мм, шириною (400 ± 2) мм та товщиною (4,0 ± 0,5) мм, яка встановлена на 6-ти опорах. Стаціонарний штатив (1) з пристроєм для утримування аерозолів (2), площадки для розміщення твердих речовин (3), часового скла (4) вмонтований в металеву основу (10). Рухомий штатив (5) з пристроєм для утримування газового пальника (6) встановлений на телескопічних направляючих (11), що може рухатися в горизонтальній площині. Рухомий тримач (7) з лінійкою (8) довжиною 1 м встановлений на меблевих роликах (12) та має по боках повздовжні обмежувачі (13) з профільної труби розміром (20 × 20) мм та товщиною стінки 2 мм. Також обладнання містить пристрій для готування випробувального зразка (9) для визначення швидкості поширювання горіння твердих речовин.

Отже, з метою здійснення функцій ринкового нагляду встановлено процедуру його проведення, запропоновано та створено обладнання для випробування аерозолів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Постанова КМУ від 28.12.2016 № 1069 «Про затвердження переліку видів продукції, щодо яких органи державного ринкового нагляду здійснюють державний ринковий нагляд».

2. Постанова КМУ від 21.02.2023 № 154 «Про затвердження Технічного регламенту аерозольних розпилювачів».

АКТУАЛЬН ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Руслан ДАЦЕНКО, ННІ цивільного захисту, ЦЗк-23-1
НК – Кирило ПАСИНЧУК, канд. пед. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Понятійно-категоріальний апарат у сфері цивільного захисту є фундаментом для формування політики та управлінських рішень. Попри наявність у Кодексі цивільного захисту України та підзаконних актах [1; 2] визначень базових понять, вони залишаються фрагментарними, недостатньо узгодженими та не завжди відповідають

сучасним викликам. Повномасштабна агресія РФ, гібридні загрози, масові переміщення населення, кібератаки на критичну інфраструктуру потребують переосмислення дефініцій і гармонізації їх з європейськими підходами.

Так, у визначенні поняття «надзвичайна ситуація» (п. 24 ст. 2 КЦЗУ) основний акцент робиться на природних і техногенних подіях, тоді як сучасні реалії довели необхідність чіткішого врахування воєнних загроз і наслідків збройних конфліктів, зокрема масованих ракетних і дронових атак на критичну інфраструктуру, що не були передбачені класичною дефініцією. Визначення «цивільний захист» (ст. 4 КЦЗУ) окреслює комплекс заходів, але не підкреслює його інтегрованості у сферу національної безпеки, а також не відображає превентивного та ризик-орієнтованого характеру сучасної системи, що визнано у міжнародних стандартах.

Окремі категорії, такі як «захисні споруди цивільного захисту», «сили цивільного захисту», «евакуація населення», визначені у нормативних документах [2], однак у їхньому змісті відчувається розрив між формальними дефініціями і реальними умовами воєнного стану. Зокрема, поняття евакуації потребує розширення з урахуванням масових переміщень населення під час бойових дій, у тому числі примусової евакуації з прифронтових територій та спеціальних процедур евакуації вразливих груп (дітей, людей з інвалідністю, пацієнтів лікарень).

Наукові дослідження у сфері цивільного захисту підкреслюють, що вдосконалення понятійного апарату є необхідною умовою реформування законодавства і забезпечення належного управління у цій сфері [3–8]. У цих публікаціях наголошується, що дефініції повинні адаптуватися до європейських стандартів і ширше охоплювати категорії, пов’язані з управлінням ризиками, стійкістю територій та безпекою громадян у воєнний час [3; 5; 8]. У цьому контексті важливими орієнтирами виступають Стратегія національної безпеки України (2020) [9] та Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України (2021) [10], де визначено пріоритети побудови стійкої держави та системи цивільного захисту на основі ризик-орієнтованого підходу.

У практиці Європейського Союзу вживаються поняття disaster risk management, resilience, civil protection modules [11; 12], які поки що не мають повного аналогу в українському законодавстві. Їхнє впровадження є обов’язковою умовою поступового приєднання України до Європейського цивільного захисного простору. Запровадження цих категорій сприятиме гармонізації із acquis ЄС та полегшить інтеграцію України до Механізму цивільного захисту Союзу (UCPM) [12].

Таким чином, проблемними аспектами чинного понятійно-категоріального апарату є: вузькість і описовість окремих дефініцій; відсутність акценту на воєнних загрозах; недостатнє врахування сучасних підходів до управління ризиками; розрив між нормативним та науковим підходами. Напрямами його вдосконалення можуть стати: оновлення визначень у Кодексі цивільного захисту з урахуванням воєнного стану [1]; гармонізація термінології з практиками ЄС [11; 12]; розширення дефініцій щодо евакуації, захисних споруд і сил цивільного захисту [2]; закріплення у законодавстві категорій «стійкість територій» та «ризик-орієнтований підхід» [9; 10]. Розвиток понятійного апарату має забезпечити єдність правозастосування, підвищення ефективності управління та результативність законодавства у сфері цивільної безпеки.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що понятійно-категоріальний апарат у сфері цивільного захисту України потребує подальшого розвитку і вдосконалення. Чинні дефініції у Кодексі цивільного захисту та підзаконних актах часто не відображають реалій воєнного стану та масштабних загроз сучасності. Це ускладнює не лише правозастосовчу практику, а й процеси управління у сфері цивільної безпеки. Відсутність чітких, узгоджених і сучасних категорій обмежує ефективність ухвалення управлінських рішень. Це також ускладнює взаємодію між різними суб’єктами системи цивільного захисту та гальмує інтеграцію України в європейський правовий та інституційний простір.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України : Кодекс України від 2 жовтня 2012 р. № 5403–VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/go/5403-17 (дата звернення: 23.09.2025).
2. Положення про єдину державну систему цивільного захисту : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 р. № 11 (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/go/11-2014-%D0%BF (дата звернення: 23.09.2025).
3. Кропивницький В. С. Роль цивільного захисту у забезпеченні національної безпеки України // Науковий вісник НУЦЗУ. Серія: Державне управління. – 2018. – № 1. – С. 45–52 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/article/view/10 (дата звернення: 23.09.2025).
4. Дем'ян С. В. Державна служба України з надзвичайних ситуацій: розвиток системи цивільного захисту України : монографія. – Львів : ЛДУ БЖД, 2022. – 210 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/11713/1/Demian%20Semen%20Vasylovych.pdf (дата звернення: 23.09.2025).
5. Клименко Н. Загрози національній безпеці України у сфері цивільного захисту: теоретичні аспекти державного управління // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2021. – № 4. – С. 73–80 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dspace.onua.edu.ua/bitstreams/90c8d282-0e12-43ef-b914-c3094523d4fe/download (дата звернення: 23.09.2025).
6. Тесленко О. Проблеми державного управління цивільним захистом загалом і в зоні відчуження зокрема // Науковий вісник НУЦЗУ. Серія: Державне управління. – 2023. – № 2. – С. 15–22 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/article/view/298 (дата звернення: 23.09.2025).
7. Семенець-Орлова І. Світовий досвід державного управління у сфері цивільної безпеки // Політичне життя. – 2023. – № 1. – С. 92–98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://journals.maup.com.ua/index.php/political/article/view/2988 (дата звернення: 23.09.2025).
8. Бойко О. Державна політика та державне управління у сфері захисту критичної інфраструктури в Україні в умовах воєнного стану // Науковий вісник НУЦЗУ. Серія: Державне управління. – 2024. – № 2(16). – С. 137–156. DOI: 10.33269/2618-0065-2024-2(16)-137-156 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/article/view/382 (дата звернення: 23.09.2025).
9. Стратегія національної безпеки України : Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/go/392/2020 (дата звернення: 23.09.2025).
10. Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України : затверджено 29 червня 2021 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://mvs.gov.ua/ministry/normativna-baza-mvs/proekti-normativnix-aktiv/strategiya-gromadskoyi-bezpeki-ta-civilnogo-zaxistu-ukrayini-zatverdzeno-vid-29062021 (дата звернення: 23.09.2025).
11. Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030. – UNDRR, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.preventionweb.net/files/43291_sendaiframeworkfordrren.pdf (дата звернення: 23.09.2025).
12. Civil protection : Union Civil Protection Mechanism (UCPM) – overview. – European Commission [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/civil-protection_en (дата звернення: 23.09.2025).

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРІВ ПІДРЯДУ, ОРЕНДИ ТА ПОСТАЧАННЯ РЕСУРСІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Ольга ЗІНЬОВА
Київський кооперативний інститут бізнесу і права

Уже тривалий час наша держава бореться із наслідками російської агресії, яка завдає шкоди людським життям, матеріально-технічним ресурсам, довкіллю. Тому особливої актуальності набуває ефективне правове забезпечення ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Єдина державна система цивільного захисту функціонує на основі норм публічного та приватного права, серед яких ключове місце займають цивільно-правові договори.

Саме такі види договорів як договори підряду, оренди та постачання є інструментами оперативного залучення матеріальних і технічних ресурсів, що дозволяє своєчасно реагувати на кризові обставини та забезпечувати життєдіяльність населення.

Укладення договору підряду у сфері цивільного захисту має певні особливості. Він застосовується у випадках, коли необхідно виконати певні роботи, пов'язані з ліквідацією наслідків надзвичайної ситуації. Це може включати: 1) демонтаж аварійних споруд; 2) ремонт та відновлення об'єктів інфраструктури; 3) проведення будівельно-монтажних робіт; 4) заходи з очищення територій. Безпосередніми особливістями підрядних договорів у сфері цивільного захисту є: підвищені вимоги до строків виконання; посилена відповідальність підрядника за якість робіт; можливість залучення спеціалізованих підприємств, що мають ліцензії на виконання аварійно-рятувальних робіт.

Щодо укладення договорів оренди як інструменту оперативного залучення ресурсів можна сказати наступне. Під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій органам цивільного захисту часто необхідно тимчасово використовувати майно, яке перебуває у приватній або комунальній власності. Такими об'єктами можуть бути транспортні засоби, спеціальна техніка, обладнання, інженерні споруди, будівлі, приміщення для розміщення евакуйованих осіб чи складування гуманітарної допомоги, тощо.

Цивільне законодавство України передбачає гарантії відшкодування збитків орендодавцям, якщо майно пошкоджене або знищене під час виконання завдань цивільного захисту. Але в таких випадках виникає проблема, як швидкість укладання договорів в умовах надзвичайної ситуації, що вимагає розробки типових форм.

Цивільно-правові договори постачання ресурсів в умовах надзвичайних ситуацій також є важливими у сфері цивільного захисту. Це пов'язано з тим, що виникає необхідність забезпечити продуктами харчування, питною водою, медикаментами, паливом та іншими матеріалами під час подолання наслідків надзвичайних ситуацій.

Договір постачання у сфері цивільного захисту має ряд особливостей, а саме: 1) поставка ресурсів здійснюється у скорочені строки; 2) допускається спрощений порядок укладання договорів; 3) передбачається державний контроль за якістю та безпечністю продукції; 4) постачальник несе підвищену відповідальність за зрив термінів або неналежну якість товарів.

Всі зазначені вище договори містять норми щодо відповідальності сторін стосовно невиконання або неналежнеого виконання зобов'язань. Така відповідальність визначена як Цивільним кодексом України [1], так і Кодексом цивільного захисту України [2]. Основними формами відповідальності є:відшкодування збитків, сплата штрафних санкцій, компенсація витрат, пов'язаних із ліквідацією наслідків надзвичайних ситуацій..

Для власників об'єктів підвищеної небезпеки передбачена спеціальна майнова відповідальність незалежно від вини.

Для нормального функціонування системи цивільно-правових договорів необхідно в майбутньому розробити типові договори підряду, оренди та постачання для використання у сфері цивільного захисту, завпровадити механізми державно-приватного партнерства для ефективного реагування на надзвичайні ситуації; удосконалити процедуру реквізиції та компенсації за використане майно, а також гармонізувати українське законодавствао із міжнародними стандартами у сфері цивільного захисту.

Таким чином, цивільно-правові договори підряду, оренди та постачання ресурсів відіграють ключову роль у забезпеченні діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту. Їх застосування дозволяє оперативно залучати необхідні матеріальні, технічні та людські ресурси, забезпечуючи ефективну ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій та захист прав і законних інтересів громадян.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст.356.

2. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 р. № 5403-VI. Відомості Верховної Ради. 2013. № 34-35. Ст.458.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ДСНС УКРАЇНИ ЯК ЦЕНТРАЛЬНОГО ОРГАНУ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Дмитро ЗЯБЛЮК, факультет безпеки державного кордону, 242 навчальна група
НК – Петро ДЗЮБА, канд. пед. наук, доцент,
Сергій ЖУК, канд. військ. наук
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

Правовий статус Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) визначає її місце в системі органів виконавчої влади, основні завдання, повноваження та організаційну структуру. Як центральний орган виконавчої влади ДСНС покликана забезпечувати державну політику у сфері запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій, а також захист населення і територій від їх наслідків. У тексті наведені конкретні відомості про нормативно-правову базу, внутрішню організацію, компетенцію та взаємодію ДСНС з іншими органами державної влади.

ДСНС утворена указом Президента України від 26 вересня 2012 року та функціонує відповідно до Закону України «Про Державну службу України з надзвичайних ситуацій», затвердженого Верховною Радою 17 квітня 2018 року. У статусі центрального органу виконавчої влади ДСНС реалізує виключно державні функції загального управління у сфері цивільного захисту. Основними принципами її діяльності є верховенство права, єдність управління, плановість, своєчасність реагування та взаємодія з громадським сектором. Юридична самостійність ДСНС визначена положеннями про апарат служби та її територіальні органи, надано право видавати нормативно-правові акти у межах делегованої компетенції [1].

Головою ДСНС призначається особа Президентом України за поданням Прем'єр-міністра, що підкреслює високу централізацію процесу управління. У складі апарату ДСНС працюють заступники Голови, керівники департаментів та управлінь: департамент з надзвичайних ситуацій техногенного характеру, департамент попередження надзвичайних ситуацій природного характеру, юридичний департамент, департамент кадрової політики, а також міжрегіональні управління у кожній з областей

України та місті Києві. Кожний територіальний підрозділ очолює начальник, який безпосередньо координує діяльність місцевих рятувальних підрозділів, інженерно-технічних служб та аварійно-рятувальних загонів. Всі призначення на керівні посади в ДСНС здійснюються на конкурсній основі відповідно до Закону «Про державну службу» [2].

До основних функцій ДСНС належать розроблення та реалізація державних програм з попередження надзвичайних ситуацій, створення та підтримання у готовності сил цивільного захисту, здійснення державного пожежного нагляду, координація діяльності аварійно-рятувальних формувань. У сфері пожежної безпеки служба здійснює перевірки підприємств і закладів щодо відповідності будівельним та протипожежним нормам, уповноважена накладати адміністративні стягнення за порушення. Крім того, ДСНС підтримує єдину державну систему оповіщення населення, здійснює моніторинг гідрологічної та сейсмічної ситуації в країні, проводить навчання і тренування населення з питань безпеки. У разі надзвичайних ситуацій ДСНС очолює оперативне реагування, формує міжвідомчий штаб та забезпечує розгортання сил і засобів для ліквідації наслідків [4].

Як центральний орган виконавчої влади, ДСНС взаємодіє з Міністерством внутрішніх справ, Міністерством охорони здоров'я, Міністерством інфраструктури, а також із місцевими державними адміністраціями та об'єднаними територіальними громадами. Відповідно до Координаційного плану, затвердженого Кабінетом Міністрів, ДСНС бере участь у міжвідомчих нарадах із безпеки життєдіяльності, готує пропозиції щодо поліпшення нормативно-правових актів у сфері цивільного захисту, здійснює обмін інформацією про потенційні ризики природного та техногенного характеру. У рамках державних програм служба залучає громадські формування, волонтерів, наукові установи та профільні навчальні заклади для підвищення рівня безпеки населення [5].

На сучасному етапі ДСНС стоїть завдання модернізації матеріально-технічної бази, запровадження інформаційних систем ризик-менеджменту, розширення міжнародної співпраці з профільними службами ЄС та НАТО. Успішне виконання цих завдань потребує посилення кадрового потенціалу, впровадження інноваційних технологій моніторингу й оперативного реагування. Одночасно служба повинна адаптуватися до нових загроз, пов'язаних із кліматичними змінами, зростанням кібер ризиків та можливістю використання безпілотних апаратів у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій [3].

Правовий статус ДСНС України як центрального органу виконавчої влади сформований на засадах чіткого розмежування повноважень, високої відповідальності та координації з іншими державними та громадськими суб'єктами. Надійність системи забезпечується міцною законодавчою базою, регламентованою організаційною структурою та належними ресурсами для оперативного реагування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Постанова КМУ від 16 грудня 2015 р. № 1052 «Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій» // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1052-2015-%D0%BF#Text (дата звернення: 15.07.2025)

2. Указ Президента України від 24 грудня 2012 р. № 743/2012 «Про реорганізацію Міністерства надзвичайних ситуацій у Державну службу України з надзвичайних ситуацій» // Урядовий кур'єр. URL: https://www.president.gov.ua/documents/7432012-14828

3. Кодекс цивільного захисту України від 1 липня 2013 р.

4. Наказ МВС України від 26.04.2018 р. № 340 «Про затвердження Статуту дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів ОРС ЦЗ» // База даних

«Законодавство України» / Верховна Рада України. (дата звернення: 15.07.2025) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z0802-18#Text

5. Наказ МВС України від 6.08.2018 р № 658 «Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій» // Регуляторні акти МВС. URL: https://data.gov.ua/dataset/1516bc4e-ce6b-4786-8cb1-7ac8359c48db

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ТА ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Іван КОВТОНЮК, факультет правоохоронної діяльності, 311 навчальна група
НК – Сергій ЖУК, канд. військ. наук
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Війна в Україні створила нові виклики для функціонування системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ). Скоординованість дій органів влади, сил цивільного захисту та місцевого самоврядування набуває особливого значення в умовах воєнного стану.

Водночас наявні правові та організаційні механізми не завжди повною мірою враховують специфіку загроз, пов'язаних із бойовими діями та масовими руйнуваннями.

Організаційно-правова основа цивільного захисту в Україні ґрунтується на Конституції України, Законі України «Про цивільний захист», Законі України «Про правовий режим воєнного стану», а також підзаконних нормативних актах Кабінету Міністрів України.

В умовах війни зростає роль:

– централізованого управління, яке забезпечує швидке ухвалення рішень;

– взаємодії між військовими та цивільними структурами, зокрема у сфері евакуації, гуманітарного забезпечення та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

– ресурсного забезпечення (матеріально-технічні резерви, медичне забезпечення, психологічна підтримка населення).

Разом із тим виникають проблеми:

– невідповідність окремих положень чинного законодавства новим реаліям війни;

– недостатня кількість сучасних засобів захисту та комунікацій;

– дублювання функцій різних органів влади;

– недостатня інтеграція міжнародного досвіду у вітчизняну практику.

Для підвищення ефективності ЄДСЦЗ доцільно:

1. Удосконалити законодавче регулювання із врахуванням досвіду останніх років.

2. Запровадити єдину електронну систему моніторингу та реагування.

3. Посилити підготовку кадрів з урахуванням умов гібридних загроз.

4. Активніше залучати міжнародні організації до обміну знаннями та ресурсами.

Організаційно-правове забезпечення цивільного захисту під час воєнного стану має стратегічне значення для збереження життя та здоров'я населення, а також для підтримки стійкості держави. Вдосконалення нормативно-правової бази, цифровізація управління та посилення взаємодії всіх складових ЄДСЦЗ є необхідними умовами успішного протистояння сучасним загрозам.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про цивільний захист» від 24.06.2004 р. № 1859-IV.
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389-VIII.
3. Постанова Кабінету Міністрів України № 11 від 09.01.2014 «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту».
4. Іванов І. О., Петров П. М. Система цивільного захисту: проблеми та перспективи. – Київ: НАДУ, 2022.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ У КОНТЕКСТІ ЖИТЛОВОГО ПРАВА

Інна НАЙДА, канд.наук держ. упр.,доцент,
декан економіко-правовго факультету
Київський кооперативний інститут бізнесу і права

У сучасних умовах зростання кількості надзвичайних ситуацій природного, техногенного та соціального характеру особливого значення набуває ефективне функціонування Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ). Зокрема, однією з ключових цілей цієї системи є захист життя, здоров'я та майна громадян, а також забезпечення умов для їхньої безпечної життєдіяльності. У цьому контексті актуалізується проблема реалізації житлових прав осіб, які постраждали внаслідок надзвичайних ситуацій. Саме тому дослідження нормативно-правового регулювання діяльності ЄДСЦЗ у зв'язку з інститутами житлового права є важливим як з теоретичної, так і з прикладної точки зору.

ЄДСЦЗ діє на підставі Кодексу цивільного захисту України, який визначає її завдання, структуру, повноваження суб'єктів та механізми реагування на надзвичайні ситуації [1]. Стаття 5 Кодексу цивільного захисту України закріплює основні принципи цивільного захисту, серед яких: пріоритетність забезпечення безпеки та захисту життя людини, обов'язковість державної підтримки постраждалих, комплексність заходів захисту та відновлення. Особливу увагу закон приділяє питанню забезпечення населення тимчасовим житлом, евакуації з небезпечних територій, а також наданню допомоги у відновленні пошкодженого або зруйнованого житлового фонду.

У рамках навчальної дисципліни «Житлове право» важливим є вивчення правових аспектів забезпечення житлом осіб, які опинилися у кризовій ситуації. Діяльність ЄДСЦЗ у цій сфері безпосередньо пов'язана з такими інститутами житлового права, як право на житло, порядок надання житлових приміщень, переселення, облік осіб, які потребують поліпшення житлових умов, компенсація за втрачене житло тощо.

Нормативна база, що регулює ці відносини, є фрагментарною та включає кілька ключових документів. По-перше, це вже згаданий Кодекс цивільного захисту України, який визначає загальні механізми реагування на надзвичайні ситуації та передбачає повноваження органів виконавчої влади щодо евакуації населення, розміщення евакуйованих, забезпечення їх тимчасовим житлом і гуманітарною допомогою [1].

По-друге, частково застосовуються положення Житлового кодексу УРСР, зокрема у питаннях щодо надання житлових приміщень у порядку черговості та забезпечення житлом осіб, які втратили його внаслідок стихійних лих, катастроф або інших подій надзвичайного характеру [2]. Незважаючи на застарілість цього документа, він залишається чинним у частині, що не суперечить Конституції України та іншим актам законодавства.

Третім важливим джерелом є Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання компенсації за зруйноване нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України». Цей нормативно-правовий акт передбачає механізм подання заяв, оцінювання збитків та виплати компенсацій, що є надзвичайно актуальним у контексті повномасштабної війни [3].

Крім того, Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» встановлює норми щодо реєстрації внутрішньо переміщених осіб, надання їм тимчасового житла, грошової допомоги та пільг. Цей закон також визначає обов'язки держави стосовно забезпечення прав осіб, які втратили житло через воєнні дії або інші надзвичайні ситуації [4].

Однак існують і значні проблеми правозастосування. Зокрема, залишається неврегульованим питання чіткого механізму відновлення житлових прав постраждалих осіб. Відсутній єдиний реєстр осіб, які втратили житло внаслідок надзвичайних ситуацій. Не визначено порядок їх обліку, черговості отримання тимчасового або постійного житла, а також джерела фінансування відповідних програм на місцевому рівні. У багатьох громадах відсутні реальні можливості забезпечення евакуйованих осіб житловими приміщеннями навіть на тимчасовий період.

Зважаючи на вищевикладене, доцільним є удосконалення нормативно-правової бази у сфері цивільного захисту та житлового забезпечення. Зокрема, потребує розробки новий Житловий кодекс України, який має враховувати потреби осіб, постраждалих у надзвичайних ситуаціях, та передбачати окремі норми щодо механізмів надання тимчасового житла, компенсації за зруйноване майно, правових гарантій повернення до постійного місця проживання.

Також варто ініціювати створення комплексної міжгалузевої державної програми «Житло в умовах надзвичайних ситуацій», яка б об'єднувала зусилля органів влади, місцевого самоврядування, ЄДСЦЗ, міжнародних гуманітарних організацій та приватного сектору у сфері житлового забезпечення постраждалих осіб. Запровадження єдиної електронної системи обліку осіб, які втратили житло, значно підвищило б прозорість та ефективність державної політики у цій сфері.

Таким чином, нормативно-правове регулювання діяльності ЄДСЦЗ у контексті реалізації житлових прав потребує подальшої систематизації та реформування. Сучасне законодавство України лише частково охоплює ці питання, тоді як практика доводить необхідність створення цілісного правового механізму захисту житлових прав осіб, які постраждали внаслідок надзвичайних ситуацій. Впровадження комплексного підходу до цієї проблематики дозволить забезпечити ефективну реалізацію конституційного права на житло навіть у кризових умовах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI. - [Відомості Верховної Ради України, 2013, № 34 - 35, ст. 458].

2. Житловий кодекс Української РСР від 30.06.1983 № 5464-X // Відомості Верховної Ради УРСР. - 1983. - № 28. - Ст. 573.

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 липня 2022 р. № 947 "Про затвердження Порядку надання компенсації за зруйноване нерухоме майно" [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/947-2022

4. Закон України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб" від 20.10.2014 № 1706-VII // Відомості Верховної Ради України. - 2015. - № 1. - Ст. 1.

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Володимир НАЛИВАЙКО, студент ННІ цивільного захисту, гр. 1-24
НК – Сергій БИЧЕНКО, канд. іст. наук, доцент, НДЛ ННІ ЦЗ
Національний університет цивільного захисту України

Розвиток України вимагає ефективного вирішення питань національної безпеки та оборони, серед яких особливо важливим є забезпечення цивільного захисту. Цей процес охоплює захист населення та територій від надзвичайних ситуацій (НС), запобігання їх виникненню, а також ліквідацію наслідків таких ситуацій. Система цивільного захисту в Україні потребує подальшого реформування, особливо на рівні територіальних громад, з урахуванням актуальних викликів, серед яких — агресія росії проти України та її вплив на ситуацію в сфері безпеки.

З 2017 року в Україні триває реформа публічного управління у сфері цивільного захисту, однак агресія рф та її наслідки ускладнюють реалізацію цих заходів. Підвищення актуальності наукових досліджень щодо удосконалення управління цивільним захистом на місцевому рівні є необхідним для створення ефективної системи забезпечення безпеки громадян.

Від початку воєнного стану в Україні відбулося значне зростання кількості пожеж та НС, що стало результатом агресії росії та обстрілів критичної інфраструктури. За даними ДСНС, лише в 2022 році кількість пожеж зросла на 1,5% порівняно з попереднім роком, внаслідок яких загинуло 1639 осіб, а у 2024 році цей показник перевищив 90 тисяч пожеж. Найбільш поширеними причинами виникнення пожеж стали необережне поводження з вогнем, порушення правил пожежної безпеки в електроустановках та використання пічного обладнання.

Зважаючи на ці факти, існує явна потреба в удосконаленні системи цивільного захисту, особливо в об'єднаних територіальних громадах (ОТГ), які мають більшу відповідальність за забезпечення безпеки населення на місцевому рівні.

Однією з головних проблем є недостатня ефективність організаційних заходів у сфері цивільного захисту на рівні територіальних громад. Зокрема, це стосується дефіциту кадрів, які повинні працювати в органах місцевого самоврядування, та недостатнього матеріально-технічного забезпечення. Відсутність відповідного оснащення та модернізованих захисних споруд сприяє зниженню ефективності реагування на НС.

Крім того, децентралізація, що передбачала передачу повноважень на місцевий рівень, створює як можливості для розвитку, так і ризики. Деякі сільські громади, через низьку податкову спроможність, потребують зовнішнього фінансування, що обмежує їх можливості щодо організації ефективного цивільного захисту.

Важливим кроком до підвищення ефективності цивільного захисту є створення спроможних систем управління на рівні ОТГ. Для цього необхідно забезпечити належне матеріально-технічне оснащення органів управління та сил цивільного захисту, оновити захисні споруди, модернізувати пожежну техніку та аварійно-рятувальне обладнання. Крім того, важливим є вдосконалення системи оповіщення населення про НС.

На рівні ОТГ повинні бути створені добровільні формування цивільного захисту, що дозволить підвищити оперативність реагування на НС, покращити координацію сил цивільного захисту та забезпечити більш ефективну взаємодію між різними рівнями влади.

Створення ефективної системи цивільного захисту на рівні територіальних громад є ключовим фактором для забезпечення безпеки населення України в умовах

воєнного стану. Підвищення спроможності ОТГ до реагування на НС, удосконалення організаційно-управлінських заходів, а також забезпечення належного матеріально-технічного оснащення — це необхідні умови для створення надійного безпекового середовища. Важливим завданням є розробка рекомендацій щодо вдосконалення політичних, правових, соціально-економічних та організаційно-технічних заходів для забезпечення цивільної безпеки в Україні на всіх рівнях управління.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про національну безпеку України: Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 31, ст.241) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text (дата звернення 06.03.2025).
2. Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України. URL: https://mvs.gov.ua/uk/ministry/normativna-baza-mvs/proekti-normativnix-aktiv/strategiya-gromadskoyi-bezpeki-ta-civilnogo-zaxistu-ukrayini-zatverdzeno-vid-29062021 (дата звернення 06.03.2025).
3. Біла книга цивільного захисту України: інформаційне видання ДСНС / за заг. ред. П. Б. Волянського. Київ, 2023. 272 с. URL:https://dsns.gov.ua/upload/1/9/7/5/1/6/5/dodatok-bila-kniga-cz-06112023.pdf
4. Аналітична довідка про пожежі та їх наслідки в Україні за 9 місяців 2024 року. URL:https://idundcz.dsns.gov.ua/statistika-pozhezh/analitichni-materiali
5. Організація управління цивільним захистом на місцевому рівні: навчальний посібник / заг. ред. П. Б. Волянського. Київ, 2015. 553 с.
6. Михайлов В. М., Ковровський Ю. Г., Волянський П. Б. Розвиток цивільного захисту у процесі реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Науковий вісник Національного гірничого університету. Дніпро, 2018. № 4. С.115-121.
7. Рогуля А. О. Реалізація державної політики у сфері безпеки життєдіяльності територіальних громад. Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. ДРІДУ НАДУ. Дніпро, 2018. №3 (38). С.157–163.
8. Лещенко О. Я. Цивільний захист в умовах децентралізації в Україні: аспекти правового регулювання. «Правове регулювання децентралізації в Україні: безпекові аспекти»: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 26 червня 2018 р., м. Київ. «Національна безпека: моніторинг реалізації законодавства України», Інститут законодавства Верховної Ради України, Київ, 2018 р. С.118-126.
9. Терещенко Т. В. Сучасний рівень економічного розвитку територіальних громад як об’єкта державної політики в Україні. Вісник НУЦЗ України. Серія: Державне управління. Харків, 2024. Випуск 2(21). С.331-338. DOI 10.52363/2414-5866-2024-2-38.
10. Сокол І. В. Публічне управління у сфері цивільного захисту. Публічне управління у сфері цивільного захисту: освіта, наука, практика: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Харків, 16 березня 2023 р. / за заг. ред. С. М. Домбровської. Харків: НУЦЗУ, 2023. С.132-134.
11. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 24, ст.170) URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text. (дата звернення 06.03.2025).
12. Кодекс цивільного захисту України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34-35, ст.458) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text (дата звернення 06.03.2025).
13. Єгорова В. С. Процес децентралізації влади в Україні. Часопис Київського університету права. Український науково-теоретичний часопис. Київ, 2017. № 4. С.66–69.

14. Талавиря М. П., Горай А. О. Розвиток сільських територій в умовах децентралізації. Економіка АПК. Науково-виробничий журнал. Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», ТОВ «Наукові журнали», Київ, 2018. Том 25, № 11. С.75–79. DOI:https://doi.org/10.32317/2221-1055.201811075

15. Кришталь Т. М., Горбаченко Ю. М., Костенко В. О. Система управління цивільним захистом як складова безпекового середовища територіальної громади. Вісник НУЦЗ України. Серія: Державне управління. збірник наукових праць НУЦЗ України. Харків, 2024. Випуск 2(21). С.385-395. DOI 10.52363/2414-5866-2024-2-44.

16. Чубіна, А. С. Ризики децентралізації об'єднаних територіальних громад. Публічне урядування. збірник наукових праць ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом». Київ, 2022. № 5 (33). с.120-126. https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-5(33)-17.

17. Кришталь Т. М., Пасинчук К. М., Пасинчук К. А. Організаційно-структурна побудова ланки ОТГ територіальної підсистеми ЄДСЦЗ. «Здобутки та досягнення прикладних та фундаментальних наук XXI століття». Матеріали III Міжнародної наукової конференції м. Черкаси, 29 липня, 2022 р. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2022. С.117-119. DOI:https://doi.org/10.36074/mcnd-29.07.2022.

ЮРИДИЧНА КОМПАРАТИВІСТИКА У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ: ЗАРУБІЖНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА ЙОГО ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Кирило ПАСИНЧУК, канд. пед. наук, доцент,
ННІ інженерної та спеціальної підготовки
Національний університет цивільного захисту України

Дослідження законодавства у сфері цивільного захисту потребує використання методів юридичної компаративістики, адже саме порівняльно-правовий підхід дозволяє виявити спільні риси, відмінності та ефективні правові механізми, що застосовуються у різних країнах. Аналіз зарубіжних моделей законодавчого регулювання у сфері цивільного захисту дає змогу не лише оцінити їх результативність в умовах новітніх загроз, але й окреслити можливості адаптації найкращих практик для вдосконалення національної правової бази України.

Порівняльне вивчення зарубіжного законодавства у сфері цивільного захисту є необхідним кроком для окреслення орієнтирів модернізації української правової системи. Особливу цінність має досвід держав – членів Європейського Союзу.

По-перше, у межах ЄС створено єдину правову основу цивільного захисту, закріплену у Рішенні Європейського парламенту і Ради № 1313/2013/ЄС «Про механізм цивільного захисту Союзу», яке було доповнене змінами 2019/420 та 2021/836 [1-3]. Ці акти визначають ключові принципи, інституційні механізми та інструменти спільного реагування, зокрема rescEU, Європейський пул цивільного захисту, Систему зв'язку та інформації для надзвичайних ситуацій (CECIS) і Мережу знань цивільного захисту.

По-друге, національні системи держав-членів зберігають власні особливості, обумовлені правовими традиціями та адміністративним устроєм. Це дозволяє простежити різні організаційні моделі — від федеративної (Німеччина), через змішану (Польща), до централізованої (Франція). Порівняння таких моделей дає змогу оцінити ефективність окремих механізмів і визначити їхню придатність як для умов воєнного стану, так і для довгострокового періоду після стабілізації безпекового середовища.

По-третє, приєднання України у квітні 2023 року до Механізму цивільного захисту ЄС стало важливим етапом практичної інтеграції. Відтепер зарубіжний досвід виступає не лише предметом академічного аналізу, а й реальним підґрунтям для

розвитку спільних оперативних спроможностей, отримання технічної та фінансової допомоги, а також для поступової уніфікації національного законодавства з acquis ЄС.

Компаративістичний аналіз зарубіжного законодавства у сфері цивільного захисту засвідчує, що саме поєднання спільних європейських норм і національних моделей формує гнучку та стійку систему реагування на надзвичайні ситуації. Для України це означає необхідність цілеспрямованої гармонізації Кодексу цивільного захисту та супутніх нормативних актів із правом ЄС, з одночасним урахуванням власних безпекових викликів і воєнного стану. Використання методології юридичної компаративістики дозволяє не лише оцінити придатність окремих правових рішень, але й виробити науково обґрунтовані рекомендації щодо модернізації національної системи цивільного захисту у відповідності до стандартів Європейського Союзу.

Особливий інтерес становить аналіз нормативно-правових засад цивільного захисту ЄС та окремих держав-членів, зокрема Німеччини, Польщі та Франції.

Німецька модель (Grundgesetz, ZSKG) ґрунтується на принципі субсидіарності: місцеві служби реагують першочергово, а федерація підключається у випадку масштабних катастроф. Важливими інституціями є Федеральне відомство цивільного захисту (BBK) та Федеральне відомство технічної допомоги (THW), яке поєднує державну підтримку й волонтерський рух. Для України це приклад ефективної інтеграції добровольців і формування стратегічних резервів [4; 5].

Досвід Польщі є особливо цінним для України, оскільки обидві держави мали подібні вихідні умови розвитку системи цивільного захисту після здобуття незалежності, проте з 2004 року Польща цілеспрямовано інтегрувала свій правопорядок у європейський простір. Базовим документом у сфері цивільного захисту є Закон «Про управління кризовими ситуаціями» від 26 квітня 2007 року [6], який запровадив комплексну модель планування та реагування на надзвичайні ситуації. Система побудована на чотирьох рівнях управління — національному, воєводському, повітовому та гмінному, що забезпечує баланс між централізованим координуванням і місцевою автономією. Ключовим інструментом став національний план кризового управління, затверджуваний Радою Міністрів і деталізований на рівні кожної адміністративної одиниці.

Французька модель характеризується високим рівнем централізації. Кодекс внутрішньої безпеки [7] та система ORSEC [8] забезпечують чітку вертикаль управління, координацію цивільних і військових структур та мобілізацію ресурсів у кризових ситуаціях. Для України цінними є приклади уніфікованих планів реагування та інтеграції армії у систему цивільного захисту.

Узагальнення аналізу дає змогу виокремити напрями, що становлять найбільшу цінність для адаптації в Україні:

інтеграція добровольчих формувань цивільного захисту з наданням їм чіткого правового статусу та державної підтримки;

створення стратегічних резервів критично важливих ресурсів, здатних забезпечити стійкість системи в умовах війни;

розвиток децентралізованого планування на рівні громад, що дозволяє враховувати локальні ризики;

централізована координація та уніфіковані алгоритми реагування у кризових випадках.

Таким чином, компаративістичний підхід підтверджує, що для України критично важливо поєднати переваги різних моделей: гнучкість і участь громадянського суспільства (за зразком Німеччини), системність і баланс між центром і регіонами (Польща), а також ефективну централізацію у кризових ситуаціях (Франція). Гармонізація Кодексу цивільного захисту України з acquis ЄС, доповнена врахуванням власних безпекових реалій, дозволить сформувати сучасну, стійку й інтегровану

систему цивільного захисту, здатну реагувати як на воєнні виклики, так і на довгострокові ризики сталого розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Decision (EU) 2019/420 of the European Parliament and of the Council of 13 March 2019 amending Decision No. 1313/2013/EU on a Union Civil Protection Mechanism // Official Journal of the European Union. – 2019. – L 77/1.
2. Decision (EU) 2021/836 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2021 amending Decision No. 1313/2013/EU on a Union Civil Protection Mechanism // Official Journal of the European Union. – 2021. – L 185/1
3. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland : Basic Law of the Federal Republic of Germany. – Bonn : Bundesministerium der Justiz, 1949 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gesetze-im-internet.de/gg/ (дата звернення: 23.09.2025).
4. Zivilschutz- und Katastrophenhilfegesetz (ZSKG) vom 25. März 1997 // Bundesgesetzblatt I. – 1997. – Nr. 22 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gesetze-im-internet.de/zskg/ (дата звернення: 23.09.2025).
5. Bundesamt für Bevölkerungsschutz und Katastrophenhilfe (BBK). – Official website [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.bbk.bund.de (дата звернення: 23.09.2025).
6. Rządowe Centrum Bezpieczeństwa (RCB). – Official website [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://rcb.gov.pl (дата звернення: 23.09.2025).
7. Code de la sécurité intérieure. – Version consolidée. – Paris : Légifrance [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.legifrance.gouv.fr (дата звернення: 23.09.2025).
8. Organisation de la Réponse de Sécurité Civile (Plan ORSEC). – Ministère de l'Intérieur et des Outre-mer [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.interieur.gouv.fr (дата звернення: 23.09.2025).

ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО НОРМ ТА СТАНДАРТІВ ЄС В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Дарія ПОКОТІЛОВА, студентка 3 курсу,
спеціальності 081 «Право», 23ПРс групи
НК – Вікторія ЧУБАНЬ, канд. екон. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Європейська та світова правова інтеграція є важливою складовою загального процесу зближення правових систем. Після здобуття незалежності Україна активно шукає своє місце в європейських інтеграційних процесах. Членство в Європейському Союзі визнано головною стратегічною метою зовнішньої політики України. Адаптація національного законодавства до норм права ЄС є ключовим чинником успішної євроінтеграції. Процес адаптації включає розробку нових нормативно-правових актів та зміну чинного законодавства з урахуванням Європейського Союзу. Метою адаптації є досягнення високого рівня узгодженості української правової системи з європейськими стандартами [1].

З метою для підвищення інституційної спроможності та узгодження дій державних і недержавних органів у реалізації Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС було створено Координаційну раду. Її діяльність регулюється постановою Кабінету Міністрів України. Очолює Раду Прем'єр-міністр, до складу також входять віце-прем'єр-міністр з питань європейської інтеграції,

керівники центральних органів виконавчої влади та, за згодою, Голова Національного банку і представники профільного парламентського комітету [4].

Закон України «Про запровадження механізму адаптації законодавства України до законодавства ЄС» започаткував офіційний механізм адаптації українського законодавства до права ЄС. Міністерство юстиції України було визначене як головний координатор цього процесу серед органів виконавчої влади [2].

Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами мала партнерський характер і передбачала не адаптацію українського законодавства, а встановлення спільної адекватності норм у пріоритетних сферах, важливих для функціонування спільного ринку, економічного й валютного просторів [5].

Створення й ефективне функціонування належного інституційного механізму управління адаптацією сприятиме послідовному, систематизованому та відповідальному ставленню до реалізації заходів у даній галузі [3].

Адаптація законодавства у сфері поводження з відходами вимагає ретельного планування через складність процесу:

– визначення актів, що регулюють правовідносини у такій сфері;

– переклад визначених актів європейського законодавства щодо поводження з відходами українською мовою;

– комплексний порівняльний аналіз нормативно-правових актів щодо відходів і поводження з ними;

– розроблення рекомендацій стосовно адаптації законодавства України [1].

Угода про асоціацію між Україною та ЄС визначає правову основу для адаптації українського законодавства до ЄС. Стаття 124 Угоди підкреслює зобов'язання України щодо поступового приведення як чинного, так і майбутнього законодавства у відповідність до права ЄС. Для реалізації цього зобов'язання необхідним є формування надійного та ефективного інституційного механізму адаптації [2].

Адаптація українського законодавства до права ЄС передбачає поетапне ухвалення нових законів і підзаконних актів, розроблених із урахуванням норм Європейського Союзу, а також внесення змін до чинного законодавства України.

В умовах воєнного стану адаптація законодавства України до права Європейського Союзу залишається пріоритетним стратегічним напрямом державної політики. Незважаючи на виклики, пов'язані з безпековою ситуацією, Україна продовжує поступову гармонізацію національної правової системи з acquis ЄС. Ефективне функціонування інституційного механізму, злагоджена робота органів влади та міжнародна підтримка є вирішальними чинниками у забезпеченні сталого євроінтеграційного поступу навіть у кризових умовах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мар'яна Федунь. Адаптація законодавства України до стандартів Європейського Союзу у сфері поводження відходами. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2014. URL: https://surl.li/gmanfx.

2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Міжнародний Документ від 27.06.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

3. Авер'янова В.Б. Державне управління: теорія і практика. – К., 1998. Державна служба: організаційно-правові основи і шляхи розвитку. – К., 1999. Виконавча влада і адміністративне право. – К., 2002. URL: https://surl.li/gumpkl.

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.10.04 №1365 «Деякі адаптації законодавства України до Законодавства Європейського Союзу». 2004. URL: https://surl.lu/kyyyrc.

5. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариства та їх державами – членами. 1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text.

6. Железняк Н. Проблеми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу // Право України. 2004. URL: https://surli.cc/zgvbpv.

ДО ПИТАННЯ ПРО ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ЯК СУБ'ЄКТИ ВИКОНАННЯ ЗАХОДІВ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ

Зоя СВІТАНА, аспірантка аспірантури
НК – Роман ЛЯШУК, д-р юрид. наук, доцент
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Державна служба України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС України) є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, здійснює повноваження безпосередньо і через свої територіальні органи [1, ст. 17-1], які є основою структури ДСНС України. Сюди належать Головні управління ДСНС України та Управління ДСНС України в областях та місті Києві. Територіальним органам ДСНС України можуть підпорядковуватись різні підрозділи: державні пожежно-рятувальні загони; аварійно-рятувальні загони спеціального призначення; загони технічної служби; державні пожежно-рятувальні частини; частини технічної служби; державні пожежно-рятувальні пости; центри забезпечення діяльності; оперативно-координаційні центри [2; 3].

Ознаками територіальних органів ДСНС України є: розташування в межах адміністративно-територіальних одиниць України – міст (районів, областей тощо); повноваження виконувати завдання у сфері цивільного захисту (захист населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, рятувальна справа, ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій, діяльності аварійно-рятувальних служб, гасіння пожеж, пожежна та техногенна безпека); є органами управління цивільного захисту на регіональному рівні, до повноважень яких належать питання організації та здійснення заходів цивільного захисту [4, п. 10]; забезпечують координацію й управління діяльності підпорядкованих підрозділів та підпорядковані апарату ДСНС України [5, с. 61].

До того ж територіальні органи ДСНС України є територіальними органами виконавчої влади. О. І. Остапенко та К. А. Мяснянкіна в своїх наукових працях стверджують, що територіальні органи ДСНС наділені ознакам органів виконавчої влади: організаційна структура, здійснення від імені держави функцій у сфері цивільного захисту, наявність штату службовців [6, с. 91, 92; 7].

На думку Мяснянкіної К. А., територіальні підрозділи ДСНС України – це виокремлена складова структури ДСНС України, яка поєднує в собі територіальні органи ДСНС України та підпорядковані підрозділи і характеризується поширенням їхніх адміністративно-правових повноважень на певній території держави та збереженням відносин послідовного підпорядкування між ДСНС України, територіальними органами і підпорядкованими підрозділами [5, с. 62].

Введені в державі заходи правового режиму надзвичайного стану визначають підстави та зміст повноважень ДСНС України у цій сфері. Під час надзвичайного стану чи надзвичайних ситуацій, у разі запровадження відповідних правових режимів функціонування системи захисту населення і територій, територіальні органі ДСНС України реалізують відповідні форми та методи службових дій. Залежно від обстановки, ступеня поширення прогнозованої або такої, що виникла, надзвичайної ситуації у межах конкретної території в установленому законодавством порядку запроваджується відповідний режим функціонування системи захисту населення і територій, що й визначає зміст дій територіальних органів ДСНС України [8, с. 151].

Отож, територіальний орган ДСНС України як суб'єкти виконання заходів спрямованих на додержання правового режиму надзвичайного стану – це органи виконавчої влади, які у разі запровадження правового режиму надзвичайного стану, виконують повноваження ДСНС України в межах відповідних адміністративно-територіальних одиниць України, зокрема щодо організації та здійснення заходів цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, забезпечують координацію й управління діяльності підпорядкованих підрозділів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 34-35, ст. 458. URL: https://surl.li/wskcyu.
2. Територіальні органи ДСНС України та підпорядковані підрозділи. Офіційний інформаційний сервер ДСНС. URL: https://surl.li/kktrtb.
3. Про утворення територіальних органів Державної служби з надзвичайних ситуацій та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету міністрів України від 21.01.2013 № 33. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/33-2013-%D0%BF#Text.
4. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: Постанова Кабінету міністрів України від 09.01.2014 № 11: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF#Text.
5. Мяснянкіна К. А. Поняття територіального підрозділу державної служби України з надзвичайних ситуацій. Науково-практичний журнал «Jurnalul Juridic National: teorie si practica». 2017. № 4 (26). С. 60–63.
6. Мяснянкіна К. А. Адміністративно-правовий статус територіальних підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій: дис. … канд. юр. наук: 12.00.07. Дніпро, 2017. 246 с.
7. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: Постанова Кабінету міністрів України від 16.12.2015 № 1052. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF#Text.
8. Світана З. О. Правове регулювання діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій під час виконання заходів правового режиму надзвичайного стану. Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2025. № 106. С. 151–158. URL: http://apdp.in.ua/v106/21.pdf.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Дмитро СТРУК, ННІ цивільного захисту, ЦЗк-23-1
НК – Кирило ПАСИНЧУК, канд. пед. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Українське законодавство у сфері цивільного захисту останніми роками суттєво оновилося, однак умови воєнного стану виявили низку нормативних прогалин та невідповідностей. Найбільш очевидними вони є у співвідношенні правових режимів та класифікації надзвичайних ситуацій. Кодекс цивільного захисту України [1] визначає їх переважно через природні та техногенні події, тоді як тривала дія воєнних факторів формує постійний ризиковий фон, який не вписується у класичну градацію НС (державний, регіональний, місцевий, об'єктовий). На практиці це призводить до колізій компетенцій між органами ЄДСЦЗ та військовим командуванням, коли рішення потрібно ухвалювати негайно, а чинна законодавча модель орієнтована на формальні ознаки НС. Вирішення цієї проблеми потребує уточнення критеріїв для ситуацій, спричинених воєнними діями, та синхронізації положень КЦЗУ із законами про воєнний і надзвичайний стани й Порядком класифікації НС (постанова КМУ № 368 від 24.03.2004) [2].

Окремою проблемою є обмеженість і надмірна описовість ключових дефініцій Кодексу цивільного захисту. Так, у п. 24 ч. 1 ст. 2 КЦЗУ «надзвичайна ситуація» визначається як обстановка, що порушує нормальні умови життєдіяльності внаслідок катастроф, аварій, стихійних лих, епідемій або застосування засобів ураження. Водночас відсутня чітка інтеграція сучасних сценаріїв збройної агресії, таких як масовані ракетно-дронові удари, тривалі обстріли критичної інфраструктури чи комбіновані воєнно-кібернетичні події з каскадними наслідками. Наслідком цього стає не лише складність у відмежуванні «надзвичайної ситуації» від умов особливого періоду, а й поява процедурної невизначеності для органів управління і сил цивільного захисту. Тому необхідне концептуальне оновлення термінології з урахуванням міжнародних стандартів.

У науковій літературі дедалі частіше підкреслюється, що проблема термінологічної невизначеності у сфері цивільного захисту має не лише технічний, а насамперед концептуальний характер [3; 4]. Йдеться про те, що нечіткість базових понять впливає на фундаментальні засади функціонування системи: від визначення компетенцій органів влади до побудови процедур реагування. Вітчизняні дослідники відзначають, що дефініції КЦЗУ здебільшого є описовими і не містять чітких критеріїв для розмежування надзвичайних ситуацій, пов'язаних із воєнними діями, від власне бойових обставин особливого періоду. У європейській практиці ж превалює ризик-орієнтований та міжсекторний підхід, зафіксований у документах UCPM та Sendai Framework, де поняття disaster, emergency чи resilience конкретизовані через систему критеріїв, рівнів загрози та процедур реагування (prevention–preparedness–response–recovery). Для України така розбіжність означає не лише правову невизначеність у діяльності органів управління, а й створює бар'єри для оперативного застосування міжнародних стандартів, доступу до фінансової й технічної допомоги та істотно гальмує процес гармонізації із acquis ЄС.

Особливо критично конфлікти проявляються у взаємодії органів місцевого самоврядування, військових адміністрацій та сил ЄДСЦЗ. Законодавство передбачає різні режими і різні набори повноважень (наприклад, порядок класифікації НС — постанова КМУ № 368 — працює в адміністративній площині), тоді як під час воєнного стану значна частина функцій переходить до військового командування або воєнних адміністрацій [5; 6]. На практиці це створює ситуації, коли органи місцевого

самоврядування очікують на адміністративне рішення для доступу до ресурсів або фондів, тоді як військове командування вимагає негайного виконання заходів без формального рішення про початок режиму НС. У результаті ускладнюється доступ громадян до захисту, виникають затримки у наданні допомоги та проблеми з координацією логістики гуманітарних ресурсів. Серед ключових проблем тут можна виділити: відсутність чітко визначених критеріїв для переходу до режимів з оперативним залученням військових сил; неунормований статус спільних оперативних штабів/центрів взаємодії; розбіжності між Порядком класифікації НС і положеннями про воєнний стан; нестачу правових механізмів оперативної фіксації рішень. Усе це посилює правову невизначеність і підвищує ризики запізнілого реагування, дублювання дій або появи «прогалин» у відповідальності на місцях у період інтенсивних бойових дій.

Окрім термінологічних обмежень, значні проблеми простежуються й на інституційному рівні. Нормативно-правова база цивільного захисту визначає широкий перелік суб'єктів, відповідальних за реагування на надзвичайні ситуації, проте фактичний розподіл повноважень між ними залишається фрагментарним і часто дублюється. Кодекс цивільного захисту України та підзаконні акти покладають завдання на органи виконавчої влади, місцевого самоврядування та ДСНС, проте в умовах воєнного стану ключові рішення переходять до військових адміністрацій [6]. Це створює ризики колізій компетенцій, коли цивільні структури та військове командування паралельно реалізують або заявляють повноваження щодо координації евакуації, розподілу ресурсів чи забезпечення доступу до захисних споруд.

Таким чином, нормативно-правова база цивільного захисту України має низку невирішених проблем, серед яких:

– невідповідність класифікації НС умовам воєнного стану;

– описовість і нечіткість базових дефініцій;

– дублювання компетенцій між цивільними та військовими органами;

– слабка інтеграція механізмів координації.

Пропонується: оновити критерії класифікації НС з урахуванням воєнних факторів, гармонізувати термінологію з acquis ЄС, унормувати статус спільних оперативних штабів та забезпечити чіткий розподіл компетенцій між органами влади.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України : Кодекс України від 2 жовтня 2012 р. № 5403–VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/go/5403-17 (дата звернення: 23.09.2025).

2. Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 березня 2004 р. № 368 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/go/368-2004-%D0%BF (дата звернення: 23.09.2025).

3. Revtiuk Y., Voitko T. Implementation of the Community Resilience Approach in the System of Crisis Management of Ukraine (2022–2024) // European Review of Social Sciences and Humanities. – 2024 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ersj.eu/journal/3745/download/Implementation%2Bof%2Bthe%2BCommunity%2BResilience%2BApproach%2Bin%2Bthe%2BSystem%2Bof%2BCrisis%2BManagement%2Bof%2BUkraine%2Bin%2B2022-2024.pdf (дата звернення: 23.09.2025).

4. Термінологічний словник-довідник у сфері національної безпеки і стійкості // Національна безпека і стійкість. – 2024 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-11/ad_terminolog_slovnik-dovidnik_nac_stiykist_15_11_2024_97.pdf (дата звернення: 23.09.2025).

5. Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 березня 2004 р. № 368 [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/go/368-2004-%D0%BF (дата звернення: 23.09.2025).

6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19 (дата звернення: 23.09.2025).

ПРО ТЕХНІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОЖЕЖНИХ РУКАВІВ

Дмитро ХРОМЕНКОВ
НК – Ростислав КРАВЧЕНКО, канд. техн. наук, ст. дослідник
Інститут наукових досліджень з цивільного захисту
Національного університету цивільного захисту України

Завершальним етапом створення засобів протипожежного захисту є оцінювання їх відповідності вимогам технічних регламентів та нормативних документів.

Одними із засобів протипожежного захисту є пожежні рукави. Ними оснащують пожежні автомобілі та пожежні кран-комплекти, які належать до стаціонарних систем пожежогасіння будівель (див. рис. 1).

Рисунок 1 – Приклади використання пожежних рукавів

Пожежні кран-комплекти, що використовують у будівлях, є об’єктами Закону України «Про надання будівельної продукції на ринку» – технічного регламенту будівельної продукції [1]-[4].

На рукавні котушки, якими оснащують пожежні автомобілі, поширюється дія Технічного регламенту безпеки машин [5], [6].

Пожежні кран-комплекти та пожежні рукави, які використовують на морських суднах та суднах внутрішніх водних шляхів, мають відповідати вимогам Технічного регламенту морського обладнання незалежно від того, поширюються на такі вироби чи ні інші технічні регламенти [2], [3], [7]-[10].

На сьогодні в Україні проблемним питанням є визначення того, дія яких технічних регламентів поширюється на пожежні рукави.

Для пожежних рукавів у складі пожежних кран-комплектів у рамках технічного регламенту будівельної продукції передбачено лише визначення показників надійності, максимальну довжину та внутрішній діаметр [2], [3]. Водночас не визначено номенклатуру показників надійності, які підлягають верифікації згідно з [9], [10]. Гармонізованих технічних специфікацій для таких пожежних рукавів не розроблено. Оцінювання відповідності пожежних рукавів, що окремо вводяться в обіг на ринку, не передбачено. Відомо, що пожежні рукави для кран-комплектів, які постачають в Україну з держав-членів ЄС, супроводжують деклараціями про відповідність Директиві 2001/95/ЄС, з урахуванням якої розроблено Закон України «Про загальну безпечність нехарчової продукції», або Регламенту (ЄС) 2023/988.

Типи пожежних рукавів, якими оснащують пожежні автомобілі [6], наприклад напівжорсткі, мають відповідати ДСТУ EN 1947 [11]. Водночас посилання на цей стандарт відсутнє в [5], а в самому стандарті не наведено інформацію про взаємозв'язок з Технічним регламентом безпеки машин.

Усі типи пожежних рукавів не вважають трубопроводами у значенні Технічного регламенту обладнання, що працює під тиском [12].

Як підсумок, на сьогодні пожежні рукави, що окремо вводяться в обіг на ринку Україні і не призначені для використання виключно на суднах, мають бути об'єктами Технічного регламенту засобів цивільного захисту.

Для оцінювання відповідності пожежних рукавів доцільно застосовувати [8]:

– модуль B (експертиза типу) у поєднанні з одним з таких модулів:

1) модуль D (відповідність типові на основі забезпечення якості виробничого процесу);

2) модуль E (відповідність типові на основі забезпечення якості продукції);

3) модуль F (відповідність типові на основі перевірки продукції).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про затвердження переліку національних стандартів для цілей застосування Закону України «Про надання будівельної продукції на ринку»: наказ Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України від 19.08.2024 № 879. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0879938-24#Text (дата звернення: 08.09.2025)

2. ДСТУ EN 671-1:2017 (EN 671-1:2012, IDT) Стаціонарні системи пожежогасіння. Кран-комплекти пожежні. Частина 1. Кран-комплекти з напівжорсткими рукавами. Загальні вимоги. Київ, 2017, 42 с.

3. ДСТУ EN 671-2:2017 (EN 671-2:2012, IDT) Стаціонарні системи пожежогасіння. Кран-комплекти пожежні. Частина 2. Кран-комплекти з плоскоскладаними рукавами. Загальні вимоги. Київ, 2017, 36 с.

4. Consolidated text: Commission Decision of 24 June 1996 on the procedure for attesting the conformity of construction products pursuant to Article 20 (2) of Council Directive 89/106/EEC as regards fixed fire-fighting systems (Text with EEA relevance) (96/577/EC). ELI: http://data.europa.eu/eli/dec/1996/577/2002-07-20 (дата звернення: 08.09.2025)

5. Про затвердження Переліку національних стандартів для цілей застосування Технічного регламенту безпеки машин, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.01.2013 № 62: наказ Міністерства економічного розвитку України від 23.04.2024 № 10302. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0302930-24#Text (дата звернення: 08.09.2025)

6. ДСТУ EN 1846-3:2018 (EN 1846-3:2013, IDT) Пожежно-рятувальні транспортні засоби. Частина 3. Стаціонарно встановлене устаткування. Безпека та експлуатаційні характеристики. Київ, 2021, 34 с.

7. Про затвердження переліку морського обладнання, на яке поширюється дія Технічного регламенту морського обладнання, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 05.09.2007 № 1103: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 09.07.2014 № 797. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0797731-14#Text (дата звернення: 08.09.2025)

8. Commission Implementing Regulation (EU) 2024/1975 of 19 July 2024 laying down rules for the application of Directive 2014/90/EU of the European Parliament and of the Council, as regards design, construction and performance requirements and testing standards for marine equipment and repealing Commission Implementing Regulation (EU) 2023/1667. C/2024/5024. *OJ L, 2024/1975, 26.7.2024. ELI*: http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2024/1975/oj (дата звернення: 08.09.2025)

9. ДСТУ EN 694:2019 (EN 694:2014, IDT) Рукава пожежні. Напівжорсткі рукави для стаціонарних систем пожежогасіння. Київ, 2019, 13 с.

10. ДСТУ EN 14540:2019 (EN 14540:2014, IDT) Рукави пожежні. Плоскоскладані рукави, що не просочуються для стаціонарних систем пожежогасіння. Київ, 2019, 12 с.

11. ДСТУ EN 1947:2021 (EN 1947:2014, IDT) Рукави пожежні. Рукави напірні напівжорсткі та рукави укомплектовані для пожежних транспортних засобів і мотопомп. Київ, 2021, 16 р.

12. Guidelines related to the Pressure Equipment Directive 2014/68/EU (PED). URL: DocsRoom - European Commission (дата звернення: 08.09.2025)

ОСОБЛИВОСТІ СЕРТИФІКАЦІЇ ТА ВИПРОБУВАННЯ ПРОДУКЦІЇ ПРОТИПОЖЕЖНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Інна ЧІКАЛО, ННІ цивільного захисту, 2к. (1,6) ЦЗ/м 1-24
НК – Кирило ПАСИНЧУК, канд. пед. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Протипожежна продукція – вогнегасники, пожежні сповіщувачі, системи пожежогасіння, спеціальні захисні матеріали та інші засоби – є невід'ємним елементом усього комплексу заходів із забезпечення пожежної й техногенної безпеки. Її надійність та ефективність визначаються не лише якістю виробництва, а й відповідністю вимогам чинного законодавства та результатами офіційних випробувань.

В умовах воєнного стану, коли зростає кількість ризиків – від масованих ракетно-дронових атак і техногенних аварій до пожеж на об'єктах критичної інфраструктури – належна сертифікація та контроль якості продукції протипожежного призначення набувають особливого значення. Від швидкості та прозорості цих процедур безпосередньо залежить здатність держави оперативно реагувати на нові виклики і гарантувати захист населення.

Правові засади сертифікації та випробування продукції протипожежного призначення в Україні закріплені у низці нормативних актів, зокрема основними з них є:

– Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403–VI [1];

– Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» від 15.01.2015 № 124-VIII [2];

– Технічний регламент будівельних виробів, будівель і споруд (затверджено постановою КМУ від 20.12.2006 № 1764) [3];

– Технічний регламент засобів індивідуального захисту (затверджено постановою КМУ від 21.08.2019 № 771) [4];

– ДСТУ EN 3-7:2014 «Вогнегасники переносні. Характеристики, вимоги до конструкції і випробування» [5];

– ДСТУ EN 54-7:2019 «Системи пожежної сигналізації. Сповіщувачі диму» [6].

Сертифікація продукції протипожежного призначення в Україні має низку ключових особливостей:

Обов'язковість випробувань. Більшість видів продукції, що використовується у сфері пожежної безпеки, підлягає обов'язковим вогневим, механічним, токсикологічним та іншим випробуванням. Це гарантує її відповідність установленим нормам та надійність у реальних умовах експлуатації.

Гармонізація з європейськими стандартами. Україна поступово переходить на застосування норм EN та ISO, що передбачено Угодою про асоціацію з ЄС. Це дозволяє

забезпечити сумісність продукції з міжнародними вимогами та визнавати сертифікати за кордоном.

Державний нагляд. Контроль за дотриманням вимог здійснюють Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Міністерство економіки України, а також акредитовані випробувальні лабораторії.

Актуальні виклики. В умовах воєнного стану особливої ваги набуває питання спрощення й прискорення процедур сертифікації для оперативного постачання засобів пожежного захисту населенню та об'єктам критичної інфраструктури.

Випробування продукції протипожежного призначення здійснюються у кількох форматах:

Лабораторні випробування: перевірка стійкості матеріалів до високих температур, токсикологічні та електротехнічні тести, що дозволяють визначити відповідність технічним регламентам.

Польові випробування: апробація систем пожежогасіння, димовидалення та сигналізації в умовах, максимально наближених до реальних пожежних ситуацій.

Інноваційні методи: застосування комп'ютерного моделювання пожежних сценаріїв та цифрових систем моніторингу для прогнозування ефективності продукції [7].

Система сертифікації та випробувань продукції протипожежного призначення в Україні потребує:

- оновлення та вдосконалення з урахуванням воєнних загроз;
- розширення лабораторної бази для проведення комплексних випробувань;
- впровадження інноваційних методів оцінювання та контролю [7];
- повної гармонізації з acquis ЄС у сфері пожежної безпеки.

Ефективність цих процесів є запорукою своєчасного реагування на надзвичайні події, забезпечення надійного захисту життя і майна громадян, а також підвищення довіри до української системи цивільного захисту на міжнародному рівні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 2 жовтня 2012 р. № 5403–VI (редакція станом на 12.09.2025). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5403-17 (дата звернення: 01.10.2025).

2. Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України від 15 січня 2015 р. № 124-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/124-19 (дата звернення: 01.10.2025).

3. Про затвердження Технічного регламенту будівельних виробів, будівель і споруд: Постанова КМУ від 20 грудня 2006 р. № 1764 (з урахуванням змін станом на 07.03.2025). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1764-2006-%D0%BF (дата звернення: 01.10.2025).

4. Про затвердження Технічного регламенту засобів індивідуального захисту: Постанова КМУ від 21 серпня 2019 р. № 771. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/771-2019-%D0%BF (дата звернення: 01.10.2025).

5. ДСТУ EN 3-7:2014 (EN 3-7:2004+A1:2007, IDT). Вогнегасники переносні. Характеристики, вимоги до конструкції і випробування. – Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2015. (Чинний з 01.09.2021).

6. ДСТУ EN 54-7:2019 (EN 54-7:2018, IDT). Системи пожежної сигналізації. Сповіщувачі диму. – Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2019. (Чинний з 01.01.2020).

7. Проблеми пожежної безпеки 2024: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Харків: НУЦЗУ, 2024.

Секція 3. Соціально-економічне забезпечення діяльності ЄДСЦЗ

ПРОБЛЕМИ УТРИМАННЯ ЗАХИСНИХ СПОРУД ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ: ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

Олександр АЛЬБОЩІЙ, канд. військ. наук, доцент,
навчально-науковий інститут підготовки керівних кадрів,
кафедра управління логістикою
Національна академія Національної гвардії України

В умовах сучасної війни, наявність захисних споруд цивільного захисту та організація вільного доступу громадян до них перейшли в ряд ключових питань забезпечення безпеки людей у населених пунктах, перш за все у великих містах. Ворог здатен наносити удари по всій території країни і, нажаль, робить це, тероризуючи населення, розрушуючи підприємства та переслідуючи інші свої цілі. Незважаючи на достатню очевидність ролі та значення захисних споруд у населених пунктах і, зокрема, місцях скупчення людей в них, існує проблема, без вирішення якої неможливо реалізувати захисний потенціал, закладений у відповідних нормативно-правових документах [1]. В основі проблеми лежить недостатня фактична кількість захисних споруд, невідповідність багатьох існуючих об'єктів вимогам до захисних споруд цивільного захисту, неналежний, а інколи і відсутній оперативний доступ до них. Аналіз показує, що такий стан справ обумовлений рядом причин, які можна об'єднати у різні групи: нормативно-правові, соціально-психологічні, економічні. У даній доповіді увага акцентована саме на економічних причинах. Мета доповіді полягає в аналізі основних економічних причин недостатньої кількості та неналежного стану захисних споруд цивільного захисту, пошуку шляхів їх усунення у перспективі.

Починаючи із 2014 року, в Україні було проведено велику роботу щодо інвентаризації та приведення наявних захисних споруд цивільного захисту у придатний для використання за призначенням стан, організації їх утримання. У теперішній час у багатьох містах (населених пунктах), особливо тих, що заходяться поблизу районів ведення бойових дій, ведуться роботи по будівництву захисних споруд, які дозволяють забезпечити захист людей, що перебувають на зупинках громадського транспорту чи у районах масового скупчення під час дії сигналу тривоги. Такі укриття є необхідними але, скоріш за все, їх слід розглядати як об'єкти тимчасового характеру. їх будівництво не можна розглядати як довготривалі рішення. Також вживаються дієві заходи щодо внесення необхідних вимог до нормативно-правових документів, стосовно об'єктів капітального будівництва [2], тобто заходи щодо приведення нормативних вимог до реальних потреб сьогодення та викликів прогнозованого майбутнього.

Головна економічна причина неналежного стану фонду захисних споруд є достатньо тривіальною у змістовному відношенні але вагомою в економічному сенсі. Вона полягає у відсутності дієвих стимулів і механізмів щодо фінансування будівництва та, головне, утримання існуючих захисних споруд цивільного захисту. Проблема має певне історичне підґрунтя. Якщо звернутися до нашої новітньої історії, можна побачити, що на етапі переходу до ринкової економіки, структурної перебудови економіки України гостро стояло питання зниження витрат підприємств (установ, організацій). Часто це було питанням їхнього економічного виживання. За таких умов суб'єкти господарської діяльності, намагалися позбутися будь-яких неопераційних

витрат, зокрема і витрат на утримання захисних споруд цивільного захисту. Про нове будівництво на тому етапі мова взагалі не йшла. У певній мірі дана поведінка суб'єктів господарювання є зрозумілою. Але з початком активних бойових дій стало зрозуміло, що така поведінка веде до зниження економічного потенціалу на об'єктовому, місцевому, регіональному та державному рівнях. Узагальнено можна зробити висновок щодо неправильного оцінювання, а часто, просто ігнорування, ризиків, пов'язаних із загрозами воєнного характеру.

Пошуку економічних механізмів залучення коштів на утримання захисних споруд цивільного захисту в Україні приділялась велика увага після 2014 року. Зокрема, були запроваджені на практиці механізми оренди та подвійного призначення захисних споруд. Але з початком повномасштабного вторгнення росії в Україну проявився ряд недоліків, які стосуються стану та організації доступу населення до захисних споруд цивільного захисту. Усунення економічних причин відсутності та неналежного стану захисних споруд цивільного захисту потребує, на наш погляд, переосмислення воєнних ризиків як для окремих суб'єктів господарської діяльності, так і для економіки держави і цілому, її тилу з відповідними безпековими та оборонними аспектами і, відповідно, вжиття заходів щодо зниження цих ризиків.

Як відомо [3], утримання об'єктів фонду захисних споруд у готовності до використання за призначенням здійснюється їх балансоутримувачами. При цьому утримання здійснюється:

– захисних споруд, які перебувають на балансі центральних органів виконавчої влади, – за рахунок коштів державного бюджету;

– захисних споруд, які належать до сфери управління місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, – за рахунок коштів місцевих бюджетів, у тому числі відповідно до цільових програм;

– захисних споруд підприємств – за рахунок коштів підприємств, на балансі яких вони перебувають.

Якщо розглядати захисні споруди, що перебувають на балансі підприємств (установ, організацій), то для їхнього утримання можна розглядати дві альтернативи джерела фінансування:

- собівартість продукції, що виготовляється;
- прибуток підприємства.

Перша альтернатива веде до удорожчання продукції, що тягне за собою певні негативні наслідки для підприємства. У той же час, собівартість є надійним та стабільним джерелом коштів, що надходять від продажу товарів (продукції підприємства). Фактично, кінцевим платником коштів на утримання захисних споруд підприємства будуть споживачі його продукції. Друга альтернатива передбачає витрачання частини прибутку підприємства на утримання захисних споруд, що перебувають на їх балансі. Скоріш за все, підприємства будуть намагатися підвищувати ціну продукції з метою зростання своїх прибутків для компенсації витрат. Прибуток є менш надійним джерелом коштів, особливо в періоди економічного спаду, зниження попиту на продукцію. У будь-якому разі, джерело фінансування має бути закріплено на законодавчому рівні. Дієвими механізмами економічного стимулювання підприємств щодо утримання захисних споруд цивільного захисту є можливість використання у мирний час захисних споруд цивільного захисту для господарських, культурних і побутових потреб, а також оренда захисних споруд цивільного захисту.

Найбільш проблемними, на наш погляд, є економічні аспекти облаштування та утримання захисних споруд на об'єктах житлового фонду. У той же час, саме тут перебуває більша частина населення. Як правило, у якості найпростіших укриттів на таких об'єктах використовуються підвали житлових будинків. Далеко не завжди вони перебувають у стані, придатному для використання їх як захисних споруд. Фактично

відповідальність за поточний ремонт, утримання та облаштування таких укриттів покладається безпосередньо на співвласників. Але, на практиці немає механізмів організації такої роботи. Особливо це стосується тих багатоповерхових будинків, де не створено об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (ОСББ). У перспективі бажано розробити механізми державної підтримка та державного регулювання нормативних вимог щодо облаштування захисних укриттів у багатоповерхових будинках.

Висновок: подальший розвиток фонду захисних споруд цивільного захисту та його утримання потребує системного підходу до вирішення проблемних питань, які мають місце наразі. Зокрема необхідний подальший розвиток економічних механізмів та важелів впливу на балансоутримувачів з метою підвищення їх економічної зацікавленості щодо утримання захисних споруд, державної підтримки житлового сектору економіки щодо обладнання та утримання укриттів у багатоповерхових будинках. В основу рішень стосовно розробки системи заходів економічного характеру може бути покладено управління ризиками техногенного та воєнного характеру.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України від 02.04.2012 № 447-УІІ // Відомості Верховної Ради України. 2012. № 23. Ст. 246.

2. ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту» зі Зміною №1 https://e-construction.gov.ua/files/new_doc/3225773063500990463/2023-10-31/c3bc6a12-9613-456c-90c4-2efb03e6588d.pdf (дата звернення 05.09.2025).

3. Деякі питання використання об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту: постанова Кабінету міністрів України від 10 березня 2017 р. № 138.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ГУМАНІТАРНОЮ ДОПОМОГОЮ В СИСТЕМІ ДСНС

Олена ВЕРБІЦЬКА, навчально-науковий інститут цивільного захисту,
група ЦЗк-24-2
НК – Тетяна КРИШТАЛЬ, д-р екон. наук, професор
Національний університет цивільного захисту України

З початком повномасштабної збройної агресії рф питання гуманітарної допомоги в Україні набуло особливої актуальності та стратегічного значення. Саме в умовах воєнного стану обсяги гуманітарної допомоги зросли в рази, що обумовлено нагальною потребою забезпечення сил сектору безпеки та оборони, закладів охорони здоров'я та цивільного населення.

У міжнародному праві гуманітарна допомога розглядається як заходи із захисту та догляду за людьми в умовах гуманітарної кризи, що виходять за межі первинної медичної допомоги. Гуманітарна допомога організовується здебільшого після надзвичайних ситуацій та гуманітарних криз і у першу чергу спрямовується на порятунок життя, полегшення страждань, допомогу людям з гідністю долати важкі обставини, запобігання виникненню або поширенню епідемій тощо [1].

Згідно національного законодавства гуманітарна допомога – це цільова адресна безоплатна допомога у грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами з мотивів гуманності отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують допомоги у зв'язку із соціальною незахищеністю, матеріальною

незабезпеченістю, скрутним фінансовим становищем, введенням воєнного або надзвичайного стану, виникненням надзвичайної ситуації або тяжкою хворобою конкретної фізичної особи, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту [2].

Аналіз гуманітарної допомоги, що поставляється в Україну, дає змогу здійснити її умовний поділ на такі основні види:

– гуманітарна допомога для сектору безпеки та оборони (обладнання, техніка, спорядження тощо);

– медична гуманітарна допомога (як цивільна, так і військова медицина);

– гуманітарна допомога цивільному населенню (продовольчі потреби – харчування, засоби гігієни, одяг та взуття, санітарія, побутові товари тощо);

– паливо (як для військових потреб, так і для потреб цивільного захисту);

– гуманітарна допомога для потреб критичної інфраструктури.

З початку повномасштабного вторгнення ДСНС України отримано понад три тисячі одиниць техніки. Це дуже потужна підтримка від інших країн та різних організацій [3].

Упродовж 2023 року ДСНС отримано гуманітарну та міжнародну технічну допомогу на суму близько 560 млн. грн.. Загальна кількість отриманої техніки – 216 одиниць. Також отримано майно, а саме: прилади для вимірювання та виявлення іонізуючого випромінювання, безпілотні літальні апарати, підводні дрони, аварійно-рятувальне обладнання, засоби індивідуального захисту, системи обігріву, речове майно, засоби пожежогасіння, засоби енергозабезпечення та інше майно [4].

У 2024 році ДСНС отримано близько 600 одиниць різної техніки від країн-партнерів [3].

В умовах воєнного стану систематично приймаються правові акти, зокрема й в ДСНС України, які мають на меті врегулювати порядок реагування на найбільш гострі питання забезпечення гуманітарною допомогою та зберегти при цьому розумний баланс між швидкістю і простотою прийняття державними органами рішень в інтересах кінцевого набувача, та можливими формами державного контролю [5].

ДСНС України в умовах воєнного стану рекомендує органам та підрозділам ДСНС здійснювати облік та звітність благодійної допомоги виходячи з об’єктивних обставин розташування органів та підрозділів ДСНС, а також виходячи з цілей отримання благодійної та гуманітарної допомоги. При цьому, ДСНС рекомендує за можливості забезпечити ведення органами та підрозділами ДСНС оперативного обліку благодійної чи гуманітарної допомоги, особливо це стосується отриманих у вигляді допомоги предметів довгострокового користування, та максимально забезпечити можливість відображення зазначеної благодійної допомоги за даними бухгалтерського обліку у подальшому (після закінчення бойових дій) [6].

Порядок відображення в бухгалтерському обліку активів, отриманих як благодійна чи гуманітарна допомога, чітко визначений в НП(С)БОДС 121 «Основні засоби», НП(С)БОДС 122 «Нематеріальні активи», НП(С)БОДС 123 «Запаси», а також в Методичних рекомендаціях з бухгалтерського обліку для суб’єктів державного сектору, затверджених наказом Мінфіну від 23.01.2015 № 11. У разі отримання основних засобів (матеріальних цінностей) у вигляді гуманітарної допомоги комісія органу чи підрозділу ДСНС, що утворюється за наказом керівника з числа персоналу, повинна скласти акт. Акт може бути складений в одному примірнику та обов’язково має бути затвердженим керівником органу чи підрозділу ДСНС – бенефіціаром. Операції з безоплатного отримання основних засобів та інших необоротних матеріальних активів слід оформляти Актом приймання-передачі основних засобів згідно типової форми такого акту [7]. Окрім того, на безоплатно отримані необоротні

активи необхідно скласти Акт введення в експлуатацію основних засобів та відкрити інвентарну картку обліку об’єктів основних засобів за типовими формами [7].

Оцінку безоплатно отриманих матеріальних цінностей слід проводити виходячи з даних, наведених у супровідних первинних документах, якщо вони є в наявності (накладні на постачання товару, інвойси, тощо). При цьому всі додаткові витрати слід також включати до первісної вартості таких цінностей. Якщо ж не надано первинних документів, то оцінку таких матеріальних цінностей проводить комісія органу чи підрозділу ДСНС. Оцінка матеріальних цінностей, отриманих як гуманітарна допомога, здійснюється за справедливою вартістю – комісія має виходити з припущення, скільки може коштувати те чи інше майно на відповідну дату з урахуванням його технічного стану і ступеня зносу [6]. За результатами оцінки комісія складає акт оцінки матеріальних цінностей у довільні формі. Митна вартість отриманих від іноземних донорів товарно-матеріальних цінностей відображаються у бухгалтерському обліку і звітності в грошовій одиниці України шляхом перерахунку суми в іноземній валюті відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від10.08.2000 N 193.

Кримінальним кодексом України передбачено кримінальну відповідальність за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги.

Таким чином, правильне та достовірне ведення обліку та оцінки гуманітарної допомоги дозволяють забезпечити її законне, цільове та раціональне використання, а також дозволяє інтегрувати отримані ресурси до загальної системи державного майна. та прозоре управління активами. Це, у свою чергу, створює підґрунтя для прозорого управління активами, які надходять у розпорядження ДСНС України. Економічна ефективність використання гуманітарної допомоги безпосередньо впливає на рівень міжнародної довіри до України та визначає готовність донорів до довготривалої матеріально-технічної підтримки в умовах збройного конфлікту та післявоєнного відновлення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Механізми надання державою гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану: аналітична довідка. К., 2022. 75 с. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/07/Mehanizmy-nadannya-derzhavnoyu-gumanitarnoyi-dopomogy-v-umovah-voyennogo-stanu.pdf
2. Про гуманітарну допомогу: закон України від 22 жовтня 1999 року № 1192-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text
3. УКРІНФОРМ. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3960950-andrij-danik-golova-dsns-ukraini.html
4. Звіт про основні результати діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій у 2023 році. URL: https://dsns.gov.ua/upload/2/0/4/5/2/3/6/zvit-pro-osnovni-rezultati-diialnosti-dsns-u-2023-roci.pdf
5. Дії підрозділів ДСНС України в умовах воєнного стану / за заг.ред. проф. М. Коваля. Львів, 2023. 308 с.
6. Про затвердження Методичних рекомендацій з питань отримання, використання, обліку та звітності благодійної (гуманітарної) допомоги: наказ ДСНС України від 19.04.2022 № 211. URL: https://dsns.gov.ua/upload/2/1/5/7/7/9/7/ns-211-metodicni-rekomendaciyiyi-blagodiina-dopomoga-3-1-1.pdf
7. Про затвердження типових форм з обліку та списання основних засобів суб'єктами державного сектору та порядку їх складання: наказ Міністерства фінансів України від 13.09.2016 № 818. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1336-16#Text

БЕЗПЕКОВІ ВИКЛИКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ПІД ВПЛИВОМ ТЕХНОГЕННИХ, ПРИРОДНИХ ТА ВІЙСЬКОВИХ ЗАГРОЗ

Олена ЛЯШЕВСЬКА, канд.наук держ. упр.,доцент,
навчально-науковий інститут цивільного захисту
Національний університет цивільного захисту України

Аналіз поглядів на сучасний розвиток і концепції переходу України до стійкого розвитку свідчать про наявність певних проблем з забезпечення безпеки соціально-економічних систем від дій техногенного, природного, екологічного і військового характеру. До числа цих проблем, зокрема, відноситься проблема істотного зниження ризиків виникнення і розвитку техногенних аварій, катастроф і небезпечних природних явищ і забезпечення пом'якшення їх наслідків, передусім, для соціально-економічних систем.

Аналіз джерел цієї проблеми і можливих шляхів її рішення останніми роками постійно знаходиться у полі зору учених і фахівців. Проблемам ризику присвячено і ряд наших робіт, виконаних останніми роками [1]. Велику заклопотаність визначають питання, які диктують необхідність створення нового міждисциплінарного напряму, за який умовно можна було б назвати теорією ризику і безпеки. Розвиток і практичне застосування цієї теорії, на наш погляд, вніс би серйозний вклад у вирішення проблеми. Річ у тому, що до недавнього часу первинна увага в забезпеченні захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій приділялася питанням ліквідації наслідків аварій і катастроф. Проте практика показує, що такого роду підхід приносить все менше і менше результатів і стає мало ефективним.

Нині, у зв'язку з розвитком в Україні ринкових стосунків і виниклих економічних труднощів перехідного періоду, у сфері забезпечення безпеки соціально-економічних систем при загрозах і діях техногенного, екологічного і військового характеру з усією очевидністю позначилася необхідність широкого впровадження в практику економічно-організаційних механізмів і важелів управління безпекою і ризиком, сучасних методів обліку і оптимізації економічних витрат [2].

На сучасному етапі розвитку теорії безпеки соціально-економічних систем все більшого значення набувають визначення ролі і місця техногенної, природної і екологічної безпеки в системі забезпечення національної безпеки держави. Як відомо, в забезпеченні перших двох видів безпеки координуюча роль належить ДСНС України, що здійснює необхідні заходи у рамках Єдиної державної системи попередження і ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру. Крім того на ДСНС України значною мірою покладаються питання цивільного захисту [3, с.41]. У зв'язку з цим виникає доцільність в дослідженні вказаних сфер діяльності і виробленні поняття безпеки, що об'єднує їх. Безумовно певною мірою ця проблема за своїм сенсом носить формальний характер, але від її правильного рішення залежить ефективність багатьох заходів організаційного характеру. '

Як буде надалі показано, найбільш відповідним терміном, що об'єднує сферу діяльності соціально-економічних систем від дії небезпечних чинників техногенного, природного, екологічного і військового характеру з захисту, забезпеченню необхідної якості життя населення в мирний час і його виживання в умовах військового часу, являється "цивільний захист".

Між стійким розвитком України і її національною безпекою існує тісний двосторонній зв'язок, визначальна, з одного боку, можливість переходу країни до стійкого розвитку, з іншої - умови забезпечення її національної безпеки.

Останніми роками через низку обставин, пов'язаних з внутрішнім і міжнародним становищем України і геополітичною обстановкою, усе більша увага приділяється теорії національної безпеки, розробці напрямів і механізмів її реалізації в державній

політиці. Як відомо, поняття національної безпеки є інтегральним. Говорячи про національну безпеку, зазвичай в її структурі в першу чергу виділяють політичну, військову, економічну, екологічну, інформаційну безпеку. Вкрай рідко, і то не в офіційних документах, згадується техногенна і природна безпеки.

Однією з найважливіших умов реалізації національних інтересів держави є збалансоване рішення соціально-економічних завдань і проблем збереження довкілля в цілях задоволення потреб нинішнього і майбутнього поколінь [4]. Все частіше висловлюються судження про виділення в структурі національної безпеки в якості одного з її видів природнотехногенної безпеки. Цей вид безпеки узгоджується із завданнями, що вирішуються ДСНС України, у рамках забезпечення національної безпеки.

Ґрунтуючись на відомих з теорії національної безпеки підходах, у число життєво важливих інтересів в області техногенної безпеки передусім слід включити:

– обмеження техногенної дії на довкілля, людину і інші об'єкти біосфери до рівня, що не викликає які-небудь негативні екологічні наслідки;

– забезпечення мінімально можливого рівня ризику виникнення техногенних аварій і катастроф, що не перевищує прийнятні і виправдані, з урахуванням соціально-економічних чинників і міжнародної практики, норми;

– гарантований захист і життєзабезпечення при техногенних аваріях і катастрофах, що виключають погіршення здоров'я сьогодення і подальших поколінь людей.

Крім того, до життєво важливих інтересів в даній сфері можна віднести забезпечення соціальних і інших пільг для населення, що проживає в зонах техногенного ризику, а також інші компенсації за ризик і тому подібне Другою ланкою в системі техногенної безпеки є загрози і небезпеки.

Таким чином, техногенні процеси, явища або їх складові можуть розглядатися як деякий вид дії, результатом якої буде екологічно неблагополучний стан природного довкілля. Іншими словами, техногенні чинники небезпеки служать джерелами виникнення екологічної небезпеки. Окрім внутрішніх техногенних загроз і небезпек, існують і зовнішні. Вони зв'язуються, передусім, з можливим трансграничним перенесенням радіоактивних і шкідливих хімічних речовин в повітрі і водній середовищах.

Тому, як вже відзначалося, цивільний захист (безпека) нами інтерпретується як поняття, яке інтегрує питання безпеки соціально-економічних систем при загрозах і діях техногенного, природного, екологічного і військового характеру. Відповідно до теорії і концепції національної безпеки її можна визначити як стан захищеності структурних елементів і в цілому соціально-економічних систем від вказаних загроз і дій.

Забезпечення цивільного захисту повинне припускати систему певних заходів і дій, здійснюваних на державному, регіональному, територіальному і інших рівнях, які б забезпечували встановлення і підтримку стану захищеності населення і його життєво важливих інтересів від вказаних вище загроз.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Адамчук О. Загальний аналіз різних аспектів національної безпеки України як поняття в сучасних наукових дослідженнях. Зовнішня політика та національна безпека. 2018. № 4 (63). С. 1 – 7.

2. Домбровська С. М. Державне управління у сфері безпеки соціальноеколого-економічних систем : монографія / С. М. Домбровська, В. В. Коврегін, А. Л. Помаза-Пономаренко, О. М. Колєнов. Х.: НУЦЗУ, 2017. 244 с.

3. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій. Техногенна та природна небезпека / За загальною редакцією В. В. Могильниченка. К.: КІМ, 2017. 636 с.

4. Карпенко О. В. Механізми формування та реалізації сервісноорієнтованої державної політики в Україні: автореф. дис… д-ра н. з держ. упр: спец.: 25.00.02; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. К., 2016. 37 с.

ЩОДО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЄДСЦЗ

Юрій МИХАЙЛЮК, доктор філософії
зі спеціальності К2 Безпека державного кордону,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

Соціально-економічне забезпечення діяльності Єдиного державного соціального страхування (ЄДСЦЗ) є важливою складовою системи соціального захисту населення в Україні. У контексті соціальної політики держави ця система виконує ключову функцію – забезпечення гарантій громадянам у випадку настання різних соціальних ризиків, таких як тимчасова непрацездатність, втрата роботи, нещасні випадки на виробництві, інвалідність, вагітність і пологи, догляд за дитиною, а також пенсійне забезпечення. В умовах сучасної економічної ситуації в Україні, яка характеризується складними викликами, пов’язаними з війною, економічною нестабільністю, внутрішнім переміщенням населення, безробіттям та інфляційними процесами, роль ефективного соціального страхування є ще більш значущою.

ЄДСЦЗ діє на основі принципів солідарності, обов’язковості, соціальної справедливості та адресності. Система передбачає, що кожен економічно активний громадянин (через свого роботодавця або самостійно) сплачує обов’язкові страхові внески до відповідних фондів, які адмініструють різні напрями соціального страхування. У свою чергу, ці фонди забезпечують виплату допомог та компенсацій у разі настання страхового випадку. Найбільш важливими серед них є Фонд соціального страхування України, Пенсійний фонд України, Фонд загальнообов’язкового державного соціального страхування на випадок безробіття. Усі ці елементи формують єдину систему соціального страхування, яка має гарантувати громадянам стабільність та підтримку в кризових життєвих ситуаціях.

Фінансову основу функціонування ЄДСЦЗ становлять обов’язкові страхові внески, які сплачують роботодавці за своїх працівників, а також самозайняті особи. Розмір внесків залежить від характеру зайнятості, рівня доходу, тривалості страхового стажу та законодавчо встановлених ставок. Отримані кошти акумулюються у відповідних державних фондах, які мають суворе цільове призначення. Наприклад, Фонд соціального страхування забезпечує виплату допомоги з тимчасової непрацездатності, вагітності та пологів, виплати у разі нещасних випадків на виробництві. Пенсійний фонд фінансує пенсійні виплати. Фонд соціального страхування на випадок безробіття забезпечує виплату допомоги по безробіттю та організацію програм працевлаштування.

З точки зору соціально-економічного змісту, ЄДСЦЗ виконує дві основні функції: по-перше, це перерозподіл коштів між працездатними і непрацездатними громадянами, між тими, хто працює, і тими, хто тимчасово або постійно втратив можливість працювати, по-друге, це економічна стабілізація суспільства, адже своєчасна виплата соціальної допомоги дозволяє знижувати соціальну напругу,

забезпечує базовий рівень життя, сприяє збереженню внутрішнього попиту, а також підтримує працездатність та продуктивність населення.

Незважаючи на законодавчо визначену систему функціонування, ЄДСЦЗ стикається з рядом суттєвих викликів, які безпосередньо впливають на ефективність соціально-економічного забезпечення. Однією з найгостріших проблем є недостатній рівень надходжень до страхових фондів, викликаний скороченням офіційної зайнятості, зростанням тіньової економіки, військовими діями, внутрішнім переміщенням населення та зовнішньою міграцією. Значна частина працездатного населення працює без укладання офіційних трудових договорів, що унеможливлює повноцінне наповнення фондів соціального страхування.

Крім того, система зазнає тиску з боку демографічних змін – старіння населення призводить до зростання кількості пенсіонерів і відповідного збільшення навантаження на Пенсійний фонд, у той час як кількість осіб, які сплачують внески, зменшується. Це ставить під загрозу довгострокову фінансову стабільність усієї системи ЄДСЦЗ. Окрему проблему становить також неефективне управління коштами страхових фондів, наявність бюрократичних бар'єрів, нестача прозорості у витрачанні коштів та слабка цифровізація процесів.

Ще одним важливим викликом є низький рівень довіри населення до системи соціального страхування, що частково зумовлено нерівномірністю виплат, затримками допомоги, а іноді й зловживаннями з боку окремих посадових осіб. Усе це знижує мотивацію громадян до офіційного працевлаштування та участі в системі соціального страхування.

У контексті зазначених проблем важливо сформулювати напрями покращення соціально-економічного забезпечення діяльності ЄДСЦЗ. По-перше, це має бути поглиблена цифровізація та автоматизація процесів адміністрування страхових внесків, обліку застрахованих осіб та обробки заявок на допомогу. Впровадження електронного документообігу, цифрових платформ та особистих кабінетів громадян дозволить зменшити адміністративні витрати, скоротити строки надання допомоги та забезпечити більшу прозорість. По-друге, необхідне посилення контролю за дотриманням трудового законодавства з боку роботодавців, зокрема щодо оформлення трудових договорів та сплати внесків, що дозволить зменшити обсяги тіньової зайнятості. Також слід забезпечити фінансову децентралізацію в межах фондів, що сприятиме гнучкішому управлінню коштами на місцях.

Перспективним напрямом є інтеграція ЄДСЦЗ з іншими інструментами соціального забезпечення, такими як система медичного страхування, соціальної допомоги, підтримки внутрішньо переміщених осіб тощо. Такий підхід дозволить уникнути дублювання функцій, підвищити адресність допомоги та сформувати цілісну модель соціального захисту громадян.

Крім того, важливим завданням є посилення інформаційної роботи серед населення щодо переваг офіційної зайнятості та участі в системі соціального страхування. Формування культури соціального страхування має ґрунтуватися на усвідомленні громадянами особистої відповідальності за своє соціальне забезпечення в майбутньому.

Отже, Єдиний державний соціальний страховий механізм в Україні є критично важливою ланкою в системі національного соціального захисту. Його ефективне функціонування дозволяє забезпечити базові соціальні гарантії для широких верств населення, запобігти загостренню соціально-економічної напруги та сприяти загальному розвитку суспільства. Проте в умовах сучасних викликів діяльність ЄДСЦЗ потребує комплексного реформування, підвищення ефективності управління, прозорості, підзвітності та технологічної модернізації. Лише за таких умов можливо досягти фінансової стабільності фондів та гарантувати громадянам гідний рівень соціального захисту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреєв С. О. Державні системи цивільного захисту: інституціональні засади та проблеми розвитку: монографія / С. О. Андреєв; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Харків: Тім Пабліш Груп, 2017. – 432 с.
2. Цивільно-військове співробітництво на території Донецької та Луганської областей: моделі, тенденції, перспективи: колектив. монографія / відп. ред. І. Г. Патер, упоряд. О. І. Муравський. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2019. – 256 с.

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Олександра ПАВЛОВА, студентка 3 курсу, спеціальності 081 «Право»
НК – Вікторія ЧУБАНЬ, канд. екон. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

В Україні з початком повномасштабної збройної агресії загрози цивільній безпеці набули нового характеру, що призвело до зміни орієнтації державної політики у сфері інвестування системи цивільного захисту. Удосконалення системи цивільного захисту стало пріоритетним напрямом для забезпечення національної безпеки, тому обсяг вкладення інвестицій від початку повномасштабного вторгнення значно зріс та надалі потребує посилення фінансової підтримки. Фінансове забезпечення спрямоване на удосконалення системи цивільного захисту в Україні під час війни є необхідним для реалізації заходів щодо підготовки та захисту населення і разом з тим збереження критичної інфраструктури від надзвичайних ситуацій та збройних дій.

13 серпня 2025 року Кабінетом Міністрів України затверджено «Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для реалізації публічного інвестиційного проекту "Нове будівництво споруди подвійного призначення (з захисними властивостями протирадіаційного укриття) місткістю 200 осіб", проект повторного використання».

У 2023 році державна інвестиційна політика у сфері цивільного захисту освітнього сектору була активована шляхом виділення близько 5 млрд грн на облаштування захисних споруд у закладах загальної середньої освіти. Ці капіталовкладення забезпечили умови для відновлення освітнього процесу в очному форматі, що дозволило повернути до навчання близько 66 тис. учнів.

Протягом наступних звітних періодів спостерігалася стійка динаміка фінансової підтримки цього сектора. Зокрема, у 2024 році обсяг бюджетних асигнувань на облаштування укриттів було збільшено до 6,2 млрд грн. Окрім цього, уряд затвердив розподіл субвенції в розмірі 3,8 млрд грн для будівництва додаткових 60 укриттів. У 2025 році фінансування цього пріоритетного напряму збереглося на рівні 6,2 млрд грн, що свідчить про його стратегічне значення [2].

Представлені статистичні дані підтверджують послідовність державної інвестиційної політики, спрямованої на підвищення рівня безпеки учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану. Подібні інвестиції є ключовим фактором для забезпечення стабільності та безперервності функціонування системи освіти.

Механізм цивільного захисту потребує технологічних змін та модернізації управлінської моделі, що дозволить забезпечити передбачуваність, інтегрованість та автоматизацію діяльності системи цивільної оборони та безпеки. Раціональне використання грошових ресурсів має бути спрямованим на фінансове забезпечення проєктів удосконалення систем раннього оповіщення, модернізації укриттів,

оптимізації стійкості критичної інфраструктури, автоматизації засобів цивільного захисту, впровадження цифрових технологій попередження та виявлення загроз, імплементація інноваційних технологій у механізми координації діяльності органів цивільного захисту тощо.

Так, інвестування у високотехнологічне обладнання, програмні сервіси прогнозування та стратегічного планування, сучасні системи комунікації, автоматизовані системи реагування на надзвичайні ситуації та цифрові платформи спостереження за кризовими обставинами забезпечить продуктивність діяльності органів цивільного захисту. Також додаткове залучення фінансових ресурсів дозволить розвивати дослідження й розробки у сфері цивільного захисту та адаптувати світовий досвід під національні потреби, що особливо актуально в умовах війни, коли загрози постійно змінюються.

Значний вплив війни на сталий розвиток України вимагає довгострокового планування заходів із відновлення. Пріоритетними завданнями на майбутнє є: розбудова стійкої інфраструктури, адаптованої до кризових ситуацій; розвиток системи раннього оповіщення населення та цифровізації рятувальних процесів; посилення міжнародної співпраці та залучення додаткових ресурсів для подальшого відновлення країни [1].

Належне фінансове забезпечення інтеграції інноваційних та цифрових технологій у безпекові процеси дозволить оптимізувати наявні ресурси та засоби захисту, вдосконалити ефективність рятувальних процесів, підвищити стійкість об’єктів критичної інфраструктури та сприятиме розвитку технологічних засобів масової комунікації і, як наслідок, дозволить мінімізувати фінансові витрати на покриття збитків.

Отже, в умовах війни збільшення видатків на систему цивільного захисту є доцільною інвестицією у майбутнє держави [3], адже капіталовкладення в розвиток цивільної безпеки та оборони зменшить економічні витрати на непередбачені обставини, що призводять до ще більших збитків. Розширення фінансування на розвиток системи цивільного захисту в Україні є стратегічно виправданим шляхом для забезпечення загальнодержавної економічної стабільності, тому необхідно стимулювати реалізації наукових ідей та проєктів удосконалення інституту цивільної безпеки та контролю.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Авер’янов Г. В. Діяльність державної служби України з надзвичайних ситуацій в умовах воєнного стану. С. 15. URL: https://dspace.vspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e31fe895-503d-4250-a963-89c8a808b70d/content

2. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України (МОН). URL: https://mon.gov.ua/news/kabmin-zatverdyv-finansuvannia-dobudovy-27-ukryttiv-u-shkolakh

3. Чубань В. С., Пасинчук К. М. Економіко-правовий аналіз фінансування потреб Державної служби України з надзвичайних ситуацій під час дії правового режиму воєнного стану. Економіка. Фінанси. Право. 2025. №1.С.51-56. URL: http://efp.in.ua/uk/journal-article/1542

Секція 4. Особливості організації та реалізації заходів цивільного захисту в умовах воєнного стану

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ПУНКТІВ УКРИТТЯ ДЛЯ ЕВАКУЙОВАНОГО НАСЕЛЕННЯ

Олександр БУХАЛО, навчально-науковий інститут цивільного захисту
НК – Євген ТИЩЕНКО, д-р техн. наук, професор
Національний університет цивільного захисту України

Сучасна воєнно-політична ситуація в Україні поставила перед системою цивільного захисту низку викликів, серед яких – необхідність оперативного забезпечення захисту населення в районах, що перебувають під загрозою ракетно-артилерійських ударів. У таких умовах пріоритетним напрямом стає розгортання мобільних пунктів укриття (МПУ), здатних забезпечити швидке, тимчасове укриття населення на маршрутах евакуації або в місцях масового скупчення людей.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 1074 від 20.09.2024 р. «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України», мобільні укриття визначено як первинні захисні споруди, що призначені для короткочасного перебування людей у період дії загрози чи удару [1]. Водночас аналіз чинної нормативно-правової бази засвідчує, що в Україні відсутня цілісна система вимог до проєктування, експлуатації та інтеграції МПУ у структуру цивільного захисту. Зокрема, положення ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту» стосуються переважно стаціонарних об’єктів і не враховують специфіку мобільних систем [2].

У практичному вимірі ефективність використання МПУ залежить від трьох ключових чинників: технічної готовності, організаційного супроводу та інфраструктурної інтегрованості. Проведений аналіз досвіду експлуатації мобільних укриттів у прифронтових громадах України (зокрема, Дніпропетровської, Харківської та Чернігівської областей) показав, що найчастішими проблемами залишаються:

– невідповідність конструкцій реальним умовам місцевості (відсутність адаптації до рельєфу, нестача вентиляційних і герметичних елементів);

– порушення принципів логістики евакуації, коли укриття встановлюються без урахування маршрутів руху населення;

– відсутність сталого механізму обліку, технічного контролю та сервісного обслуговування мобільних укриттів.

З метою підвищення ефективності їх використання пропонується впровадження адаптивної модульної архітектури МПУ, яка передбачає можливість швидкого комбінування секцій залежно від кількості людей, місцевих умов та виду загрози. Такі рішення мають базуватися на положеннях ДСТУ 9329:2025 «Первинні (мобільні) укриття. Основні положення та методи випробування», який визначає технічні вимоги до матеріалів, герметизації, освітлення та умов безпечного перебування [3].

Крім технічного аспекту, надзвичайно важливим є налагодження системи координації між підрозділами ДСНС, органами місцевого самоврядування та військовими адміністраціями. Дослідження, проведене Науково-дослідним інститутом цивільного захисту, вказує на відсутність уніфікованого алгоритму розгортання мобільних укриттів у разі масової евакуації, що ускладнює прийняття рішень на місцях

[4]. Для усунення цього недоліку доцільно розробити єдиний порядок взаємодії служб при розгортанні польових систем життєзабезпечення та МПУ – аналог стандартних операційних процедур (SOP).

Не менш суттєвим напрямом підвищення ефективності є інтеграція польових систем життєзабезпечення (електроживлення, водопостачання, зв'язок, санітарно-гігієнічне забезпечення) у структуру мобільних укриттів. Такі системи мають бути автономними, легкими в обслуговуванні та сумісними з енергетичними рішеннями типу «енерго-блок». Це дозволить забезпечити безперебійну роботу МПУ навіть у разі руйнування комунальних мереж.

Особливу увагу слід приділити людському фактору – підготовці персоналу, який відповідає за експлуатацію мобільних укриттів. Практика свідчить, що наявність навіть сучасного укриття не гарантує безпеки, якщо персонал не володіє базовими навичками управління потоками людей, герметизації приміщення, використання фільтровентиляційних пристроїв тощо [5]. Тому доцільним є запровадження короткотермінових курсів підготовки для відповідальних осіб громад – за участі фахівців ДСНС та представників виробників МПУ.

Підвищення ефективності використання мобільних пунктів укриття для евакуйованого населення можливе лише за умови системного підходу – поєднання технічного вдосконалення конструкцій, уніфікації нормативного забезпечення та підготовки персоналу. Мобільні укриття повинні розглядатися не як тимчасовий захід, а як інтегрований елемент системи цивільного захисту, спроможний оперативно адаптуватися до умов бойових дій і зберігати життя людей у критичних ситуаціях.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Постанова Кабінету Міністрів України № 1074 від 20.09.2024 р. «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України». – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/go/1074-2024-п

2. ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту». – Режим доступу: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3225773063500990463

3. ДСТУ 9329:2025 «Первинні (мобільні) укриття. Основні положення та методи випробування». – Режим доступу: https://techreg.in.ua

4. Науково-дослідний інститут цивільного захисту. Аналітична довідка «Стан впровадження мобільних укриттів у територіальних громадах України». – Київ: НДІЦЗ ДСНС України, 2025. – https://indcz.dsns.gov.ua

5. Нуянзін О. М. «Організаційно-технічні аспекти функціонування мобільних пунктів укриття в системі цивільного захисту». // Безпека життєдіяльності та цивільного захисту, № 1, 2025. – https://eforum.lntu.edu.ua

РОЛЬ СУЧАСНОЇ ІНЖЕНЕРНОЇ ТА ПРОТИПОЖЕЖНОЇ ТЕХНІКИ У ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ЛІКВІДАЦІЇ ПОЖЕЖ ТА НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Олександр ВЛАСЕНКО
НК – Роман КОВАЛЕНКО, канд. техн. наук, доцент
НК – Іван НЕСЕН, доктор філософії
Національний університет цивільного захисту України

Воєнний стан в Україні супроводжується значним зростанням кількості пожеж та надзвичайних ситуацій, що виникають унаслідок бойових дій, обстрілів, руйнування критичної інфраструктури та промислових аварій. У таких умовах Єдина державна система цивільного захисту (ЄДСЦЗ) стикається з необхідністю швидкого та ефективного реагування. Одним із ключових факторів успіху є використання сучасної інженерної та протипожежної техніки, що дозволяє оперативно ліквідовувати наслідки надзвичайних подій та рятувати життя людей.

Виклики пожежної безпеки у воєнний час.

Воєнні дії створюють нові умови для роботи пожежно-рятувальних підрозділів. До основних проблем належать:

– масові пожежі внаслідок обстрілів та вибухів;

– ускладнений доступ до осередків займання через руйнування шляхів і замінування територій;

– нестача водопостачання та ресурсів для пожежогасіння;

– постійна загроза повторних атак під час проведення рятувальних робіт.

Ці фактори потребують застосування сучасних технологій, здатних забезпечити ефективність і безпеку дій рятувальників.

Роль сучасної інженерної та протипожежної техніки.

Сучасна техніка дозволяє значно підвищити ефективність ліквідації надзвичайних ситуацій. Найбільш важливими засобами є:

– пожежно-рятувальні автомобілі з потужними насосами та обладнанням для роботи у складних умовах;

– спеціальна інженерна техніка для розчищення завалів та створення проїздів;

– мобільні насосні станції та установки високого тиску;

– дрони для повітряної розвідки, локалізації вогнищ пожеж та пошуку потерпілих;

– роботизовані комплекси для роботи в умовах підвищеної небезпеки (хімічні об’єкти, склади боєприпасів).

Організаційно-управлінські аспекти застосування техніки.

Застосування інженерної та протипожежної техніки потребує налагодженої координації між підрозділами ЄДСЦЗ, військовими частинами та органами місцевого самоврядування. Важливим є питання логістичного забезпечення паливом і водою, технічного обслуговування машин, а також підготовки особового складу до роботи з новими технологіями. Сучасні інформаційно-комунікаційні системи управління дозволяють оперативно контролювати ситуацію та оптимізувати використання техніки.

Економіко-правові аспекти.

Фінансування та забезпечення технікою здійснюється за рахунок державного бюджету, місцевих програм, а також міжнародної гуманітарної допомоги. Важливу роль відіграє співпраця з Європейським Союзом, НАТО та міжнародними організаціями, які постачають сучасні пожежні автомобілі, спецобладнання та засоби індивідуального захисту. Правове регулювання діяльності ЄДСЦЗ визначене Конституцією України, Кодексом цивільного захисту України та спеціальними

нормативно-правовими актами. У воєнний час особливого значення набувають механізми прискорених закупівель і державно-приватного партнерства.

Перспективи розвитку.

Перспективними напрямами розвитку протипожежної та інженерної техніки є:

– впровадження інтелектуальних систем моніторингу та прогнозування надзвичайних ситуацій;

– розвиток робототехніки та безпілотних систем для пожежогасіння;

– створення вітчизняного виробництва сучасної пожежної техніки;

– інтеграція досвіду та стандартів ЄС у сфері цивільного захисту.

Це дозволить забезпечити стійкість ЄДСЦЗ та підвищити готовність держави до будь-яких викликів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України.

2. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI.

3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану».

4. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Офіційний вебсайт: https://dsns.gov.ua

5. Наукові праці та аналітичні матеріали з питань пожежної безпеки та цивільного захисту.

6. Міжнародний досвід реагування на надзвичайні ситуації: матеріали ЄС та НАТО.

ПРОГРАМИ ОБМІНУ ДОСВІДОМ МІЖ СЛУЖБАМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ РІЗНИХ КРАЇН

Іван ГЛУЗДАНЬ, 242 навчальна група
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
Тарас ЖУРАВЕЛЬ, студент 2 курсу 1 групи
Інститут служби безпеки України Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
НК – Сергій ЖУК, канд. військ. наук
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

У сучасному світі зростання ризиків, пов’язаних із природними катастрофами, техногенними аваріями, терористичними загрозами та пандеміями, вимагає від систем цивільного захисту країн оперативності, гнучкості та високої професійності. Ефективне реагування на надзвичайні ситуації значною мірою залежить не лише від внутрішньої підготовки служб, а й від здатності до міжнародної співпраці. Одним з інструментів такої співпраці є програми обміну досвідом між службами цивільного захисту різних країн. Такі програми сприяють уніфікації стандартів реагування, підвищенню кваліфікації персоналу, розширенню знань про сучасні підходи до управління ризиками та налагодженню міждержавної координації.

Основна мета програм обміну полягає у підвищенні рівня підготовки фахівців, формуванні єдиного підходу до вирішення надзвичайних ситуацій, посиленні співпраці між національними структурами. Участь у таких програмах дозволяє отримати практичні знання про організацію систем оповіщення, евакуації, роботи пошуково-

рятувальних підрозділів, управління логістикою та кризовими комунікаціями. Особливої актуальності обміни набувають у контексті зміни клімату, коли частота та масштаб катастроф зростає.[2]

Програма Європейського Союзу UCPM (Union Civil Protection Mechanism), яка діє з 2001 року. У рамках цього механізму передбачено як оперативне реагування на надзвичайні ситуації, так і обмін досвідом, навчання, симуляції та спільні навчання фахівців країн-учасниць. Зокрема, організовуються тренінги в навчальних центрах ЄС, таких як ERCC (Emergency Response Coordination Centre), які щорічно приймають сотні учасників із країн ЄС, країн-кандидатів і партнерів, серед яких Україна, Норвегія, Ісландія, Грузія.[3]

Програма партнерства НАТО з цивільного захисту, яка реалізується через EADRCC (Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre). Вона включає спільні навчання, симуляційні вправи, обміни спеціалістами та участь у конференціях. У 2023 році в Румунії відбулися багатонаціональні навчання «CMX23» з участю служб із понад 30 країн, включно з Україною, де були відпрацьовані сценарії реагування на землетруси та масові евакуації.[1]

Іншим важливим прикладом є співпраця в рамках Програми ООН з оцінки та координації в надзвичайних ситуаціях (UNDAC). Команди UNDAC регулярно залучаються до ліквідації наслідків катастроф у різних частинах світу, залучаючи спеціалістів із різних країн. Ці спеціалісти проходять попередню підготовку, включаючи обов'язкове навчання, яке дозволяє їм ефективно взаємодіяти в мультинаціональному середовищі.[5]

Україна також бере активну участь у міжнародних програмах обміну. Зокрема, фахівці ДСНС проходять стажування в Польщі, Німеччині, Італії та США. Наприклад, в рамках проєкту PPRD East (Prevention, Preparedness and Response to Natural and Man-made Disasters) українські рятувальники мали змогу вивчати досвід країн ЄС у сфері управління ризиками, планування евакуації, а також використання сучасних систем моніторингу надзвичайних ситуацій.[4]

Формати програм обміну можуть бути різними - короткострокові стажування, довгострокові програми підготовки, спільні навчання, семінари, онлайн-курси та конференції. Часто обміни реалізуються на базі навчальних центрів: наприклад, в Італії діє Центр цивільного захисту в м. Л'а куїла, який приймає учасників із різних країн для симуляцій реальних сценаріїв. У США програми FEMA передбачають участь міжнародних партнерів у тренінгах з кризового управління, пошуково-рятувальних операцій, логістики гуманітарної допомоги. [6]

Програми обміну досвідом між службами цивільного захисту різних країн є важливим інструментом підвищення ефективності реагування на надзвичайні ситуації, вдосконалення професійної підготовки кадрів та зміцнення міжнародної безпеки. В умовах глобалізації та нових викликів, таких як зміна клімату, зростання технологічних ризиків і політична нестабільність, роль таких програм буде тільки посилюватися.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Суспільне Новини. 12 українських фахівців ДСНС пройшли тренінги в Польщі [електронний ресурс]. – Київ, 14 вересня 2024. – URL: https://files.nas.gov.ua/PublicMessages/Documents/0/2019/12/200429172445665-1302.pdf

2. Міністерство внутрішніх справ України. На семінарі з комунікацій у Варшаві фахівці ДСНС поділилися досвідом роботи під час війни [електронний ресурс]. – Київ, 31 січня 2025. – URL: https://mvs.gov.ua/news/na-seminari-z-komunikacii-u-varsavi-faxivci-dsns-podililisia-dosvidom-roboti-pid-cas-viini

3. Solidarity Fund Ukraine. «Вогнеборці». Навчальний візит представників ДСНС до Польщі [електронний ресурс]. – Київ, 2023. – URL:

https://solidarityfund.org.ua/novyny/vogneborczi-navchalnyj-vizyt-predstavnykiv-dsns-do-polshhi/

4. hromady.org. Герої серед своїх: Єднання досвіду у Польщі [електронний ресурс]. – 2023. – URL: https://hromady.org/gero%D1%97-sered-svo%D1%97x-yednannya-dosvidu-u-polshhi

5. 0412.ua. Рятувальники Житомирщини у складі делегації ДСНС України з навчальним візитом відвідали Польщу [електронний ресурс]. – Житомир, 2022. – URL: https://www.0412.ua/news/3244700/ratuvalniki-zitomirsini-u-skladi-delegacii-dsns-ukraini-z-navcalnim-vizitom-vidvidali-polsu

6. Національний університет цивільного захисту України. Вийшла у світ монографія «Досвід республіки Польща для України у сфері підготовки фахівців цивільного захисту» [електронний ресурс]. – Харків, 2024. – URL: https://nuczu.edu.ua/ukr/nutszu/arkhiv-novyn/vijshla-u-svit-monografiya-dosvid-respubliki-polshcha-dlya-ukrajini-u-sferi-pidgotovki-fakhivtsiv-tsivilnogo-zakhistu-publichno-upravlinskij-aspekt

ЩОДО УПРАВЛІННЯ ЗАХИСТОМ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Юлія ГОРЛЕНКО, навчально-науковий інститут ЦЗ, ЗМУЦЗ-24
Наталія БАТИР, навчально-науковий інститут ЦЗ, ЗМУЦЗ-24
НК – Віталій СОБИНА, канд. техн. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

В умовах воєнного стану критична інфраструктура зазнає комбінованих загроз: ракетні й БпЛА-атаки, підриви, кіберудари, ланцюгові відмови між секторами (енергія–вода–медицина–зв'язок). Руйнування Каховської ГЕС та триваючі ризики на ЗАЕС показали необхідність перейти від реактивного до проактивного, резилієнс-орієнтованого управління з акцентом на безперервний моніторинг, автономність і міжвідомчу координацію.

ЄС упровадженням директив CER/NIS2 посилює ризик-менеджмент і кіберстійкість. США системаою NIPP та Incident Command System забезпечують єдину доктрину реагування. МАГАТЕ GSR Part 7 визначає вимоги до готовності й реагування на ядерні/радіаційні НС, включно із зонуванням, дозиметричним контролем, інформуванням населення.

Стан управління захистом ОКІ в Україні визначено розподіленням функцій між ДСНС, Міненерго, операторами ОКІ, регуляторами. Практика вдосконалюється через військові події, однак зберігаються прогалини: обмежені резерви автономності, нестача спільних тренувань, цифрових «ситуаційних карт» та інтегрованого моніторингу стану об'єктів у реальному часі.

Теоретичні підходи до планування та прийняття рішень у кризових ситуаціях полягають:

у системному інтегрованому підході з урахуванням міжсекторальних залежностей: енергія–вода–медицина – зв'язок;

All-hazards + war-specific з урахуванням військових та техногенних чинників одночасно;

Резилієнс-підхід: попередження, адаптація, відновлення; оцінка критичних вузлів та «вузьких місць».

Цикл OODA (Observe–Orient–Decide–Act) й місійне керівництво (mission command) для скорочення циклу рішень.

Типові алгоритми прийняття рішень для керівників об'єктів критичної інфраструктури показано в таблицях.

Таблиця 1 – Для керівників об'єктів критичної інфраструктури

Етап	Зміст управлінських дій	Відповідальні
1	Виявлення та класифікація події; первинна оцінка ризику	Черговий інженер, начальник зміни
2	Активація плану реагування; сповіщення ДСНС/ОВА/регулятора	Керівник об'єкта
3	Технічна локалізація (охолодження, аварійне енергоживлення)	Оперативна група об'єкта
4	Зонування, укриття/евакуація персоналу	Штаб об'єкта
5	Інформування населення; щогодинні звіти	Пресофіцер, зв'язківець
6	Відновлення та документування (AAR)	Аварійно-технічна комісія

Таблиця 2 – Алгоритм дій ДСНС

№	Етап	Основні дії
1	Прийом сигналу	Класифікація НС, рішення про виїзд, склад сил
2	Розгортання штабу (ICS)	Призначення секторів: РХБ-розвідка, пожежогасіння, медична допомога, логістика, безпека
3	Розвідка	Радіаційна/хімічна розвідка, межі зараження, маркування зон
4	Захист населення	Укриття/евакуація, пункти деконтамінації, інформаційна підтримка
5	Ліквідація	Відновлення енергоживлення, контроль середовища, медична допомога
6	Передача об'єкта	Документування, звітність, lessons learned

Ефективне управління захистом ОКІ у воєнний час вимагає єдиних playbook'ів, інтегрованого моніторингу, резервів автономності та регулярних міжвідомчих тренувань. Гармонізація з CER/NIS2 і МАГАТЕ підвищує сумісність і дає змогу залучати міжнародну підтримку.

Висновки.

1. Система управління захистом ОКІ в Україні потребує переходу від реактивної моделі до проактивної – із превентивним моніторингом, цифровими моделями ризиків і багаторівневою координацією.
2. Необхідне впровадження єдиних «War-time CI Playbook» з типовими алгоритмами для операторів і ДСНС.
3. Гармонізація з директивами CER/NIS2 та стандартами МАГАТЕ підвищить міжнародну сумісність і дозволить залучати партнерські ресурси.
4. Підвищення автономності, регулярні тренування та оновлення планів реагування забезпечать реальну стійкість критичної інфраструктури.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України № 1882-IX «Про критичну інфраструктуру» // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. – 2022. – № 33. – Ст. 290.

2. International Atomic Energy Agency (IAEA). *Preparedness and Response for a Nuclear or Radiological Emergency: General Safety Requirements Part 7 (GSR Part 7).* – Vienna: IAEA, 2015. – 116 p.

3. Directive (EU) 2022/2557 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 on the resilience of critical entities (CER Directive) // *Official Journal of the European Union.* – 2022. – L 333/164.

4. Directive (EU) 2022/2555 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 on measures for a high common level of cybersecurity across the Union (NIS2 Directive) // *Official Journal of the European Union.* – 2022. – L 333/80.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЖЕЖНО-РЯТУВАЛЬНОЇ ТЕХНІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Еліна ГУБАР, курсант ІІ-го курсу,
навчально-науковий інститут цивільного захисту
НК – Іван НЕСЕН, доктор філософії
НК – Олександр ВЛАСЕНКО
Національний університет цивільного захисту України

У сучасних умовах воєнного стану, запровадженого в Україні відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [1], особливої актуальності набуває питання забезпечення належного функціонування Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ). Її діяльність спрямована на захист життя і здоров'я населення, довкілля та об'єктів критичної інфраструктури від надзвичайних ситуацій природного, техногенного та воєнного характеру [2]. Одним із ключових елементів ефективної роботи системи виступає пожежно-рятувальна техніка, яка забезпечує виконання завдань з локалізації та ліквідації пожеж, рятувальних робіт і гуманітарного реагування.

Використання пожежно-рятувальної техніки регламентується низкою законодавчих і підзаконних актів. Основу становить Кодекс цивільного захисту України [3], який визначає правові та організаційні засади функціонування ЄДСЦЗ, а також діяльності її суб'єктів. Відповідно до статей Кодексу, пожежно-рятувальна техніка входить до матеріально-технічної бази системи та підлягає спеціальному обліку й використанню за призначенням.

Питання правового режиму використання техніки у період воєнного стану врегульовано також Законом України «Про оборону України» [4], Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [5] і низкою нормативних документів Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС). Наприклад, Наказ ДСНС № 336 від 2021 р. «Про затвердження Порядку організації експлуатації пожежно-рятувальної техніки» [6] встановлює правила обліку, утримання та використання техніки, включаючи особливості в умовах надзвичайних ситуацій.

Організаційні аспекти використання

Організаційно діяльність пожежно-рятувальних підрозділів у період воєнного стану спрямована на:

- оперативне реагування на пожежі, спричинені бойовими діями (обстрілами, бомбардуваннями, руйнуванням інфраструктури);
- захист критично важливих об'єктів (енергетичних підприємств, складів паливно-мастильних матеріалів, логістичних центрів, медичних закладів);
- забезпечення безперервної експлуатації техніки за умов дефіциту пального та запчастин;

• координацію дій із Збройними Силами України, Національною поліцією, територіальною обороною та органами місцевого самоврядування [7].

Важливим завданням є підтримання справності пожежно-рятувальної техніки. У воєнний час це ускладнюється через обмежене фінансування, ураження ремонтних баз, проблеми з логістикою постачання та відсутність необхідних комплектуючих. Як зазначають дослідники (О. Литвиненко, 2022) [8], найбільш вразливою є техніка радянського зразка, яка становить значну частину парку ДСНС і потребує модернізації.

Правові механізми застосування

Правові механізми залучення та використання пожежно-рятувальної техніки в умовах воєнного стану включають:

1. Мобілізацію техніки приватних і комунальних підприємств для потреб ЄДСЦЗ та ЗСУ (відповідно до Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [5]).

2. Передачу техніки на баланс підрозділів територіальної оборони для виконання завдань цивільного захисту.

3. Міжнародну допомогу: отримання спеціалізованих пожежних автомобілів і обладнання від іноземних партнерів на підставі міжнародних угод (наприклад, проєкти співпраці з ЄС у рамках Механізму цивільного захисту ЄС) [9].

4. Особливий порядок експлуатації у зонах активних бойових дій, що передбачає можливість відступу підрозділів без виконання завдань у разі загрози життю особового складу.

Крім того, законодавство передбачає соціально-правовий захист рятувальників, які виконують завдання в умовах бойових дій. Відповідно до статті 101 Кодексу цивільного захисту [3], особи рядового і начальницького складу ДСНС користуються статусом та соціальними гарантіями, аналогічними військовослужбовцям.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII.
2. Закон України «Про цивільний захист населення» від 24.06.2004 № 1669-IV.
3. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI.
4. Закон України «Про оборону України» від 06.12.1991 № 1932-XII.
5. Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21.10.1993 № 3543-XII.
6. Наказ ДСНС України № 336 від 17.05.2021 «Про затвердження Порядку організації експлуатації пожежно-рятувальної техніки».
7. ДСНС України. Офіційний сайт. – https://dsns.gov.ua.
8. Литвиненко О. Використання пожежної техніки в умовах воєнних загроз // Науковий вісник ЦЗ. – 2022. – № 2. – С. 45–52.
9. EU Civil Protection Mechanism: Ukraine support 2022–2023. – European Commission, 2023.

ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ НА ОБ'ЄКТАХ ЦИВІЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ВНАСЛІДОК ВПЛИВУ НА ЇХ ЗАХИСНІ ЕЛЕМЕНТИ УДАРНО-ІМПУЛЬСНОГО НАВАНТАЖЕННЯ

Артем ГУЗЬ, ад'юнкт докторантури-ад'юнктури
НК – Роман ШЕВЧЕНКО, д-р техн. наук, професор
Національний університет цивільного захисту України

Аналіз втрат серед цивільного населення України внаслідок систематичних цілеспрямованих терористичних обстрілів цивільної інфраструктури міст та селищ з боку російської федерації, доводить відсутність на першому етапі широкомасштабного вторгнення дієвих засобів укриття та захисту цивільного населення від сучасних вражаючих засобів.

В умовах воєнного часу одним із першочергових завдань постало оперативне укриття цивільного населення від загроз артилерійських обстрілів, особливо у разі досяжності міської інфраструктури засобами ураження осколкового типу. Вирішення цього завдання було знайдено у вигляді малих об'єктів укриттів. Потреба у будівництві (розміщенні) первинних (мобільних) укриттів визначається уповноваженими на це органами у разі необхідності в додатковому укритті населення у місцях можливого скупчення людей на місцевості (на зупинках транспорту, в парках, місцях відпочинку тощо) в особливий період [1]. Їхніми беззаперечними перевагами є мобільність, висока швидкість зведення, функціональна різнотипність, високий рівень ергономічності, а також відносно невелика вартість побудови, що дозволяє, у разі необхідності створити розгалужену мережу малих об'єктів укриття [2]. Такий підхід до формування системи захисту цивільного населення, особливо в містах, які потрапляють у зону ураження ракетно-артилерійськими засобами супротивника, підвищує рівень індивідуального та колективного захисту населення.

Починаючи з осені 2022 року, противник розпочав системне застосування ударних безпілотних літальних апаратів (БПЛА) як засобів ураження цивільного населення, завдаючи цілеспрямованого ударно-імпульсного навантаження по малогабаритних об'єктах укриття, що підвищує їхню ефективність у веденні терористичних атак проти цивільних цілей. БПЛА, долаючи будь-які відстані в межах території України, обумовлюють постійну актуалізацію загрози прямого влучання їхніх бойових частин як уламково-фугасного, так і термобаричного типу по об'єктах цивільної інфраструктури [3].

У зв'язку з цим при проєктуванні та будівництві малих об'єктів укриття необхідно передбачати можливість захисту цивільного населення не лише від ураження уламкового типу, що вже має практичне втілення в межах існуючих проєктів, але й від потенційного високоточного ураження верхньої півсфери укриття бойовою частиною БПЛА фугасного або термобаричного типу. Відповідні проєктні рішення мають ґрунтуватися на розв'язанні задачі попередження надзвичайних ситуацій терористичного характеру, що виникають унаслідок ударно-імпульсного навантаження на верхню півсферу малих об'єктів укриття. Така задача формується через аналіз інформаційно-логічної моделі попередження надзвичайних ситуацій місцевого рівня, спричинених ударно-імпульсним навантаженням малих об'єктів укриття.

Таким чином, попередження надзвичайних ситуацій місцевого рівня, спричинених ударно-імпульсним навантаженням на малі об'єкти укриття, є актуальним завданням у сфері цивільної безпеки України, що потребує ґрунтовного дослідження.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI**.**
2. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій. Том 6. Захисні споруди цивільного захисту (цивільної оборони) /За загальною редакцією В. В.Могильниченка – К.: КІМ, 2010 р.
3. Серватюк В., Лисий М., Мостовий А., Аналіз наукових підходів щодо розвитку і застосування безпілотних літальних апаратів у сучасних воєнних конфліктах. 2024. № 1(94). С. 97-103.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АЛЮМІНІЄВОЇ СІТКИ ДЛЯ ЗНИЖЕННЯ ІНТЕНСИВНОСТІ ГОРІННЯ ТА РИЗИКУ ВИБУХУ ПАРОПОВІТРЯНИХ СУМІШЕЙ РЕЗЕРВУАРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Катерина ГУК, здобувачка вищої освіти, група ЗМПБ-24
Навчально-науковий інститут пожежної та техногенної безпеки
НК – Артем МАЙБОРОДА, канд. пед. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

В умовах воєнного стану в Україні, коли об’єкти критичної інфраструктури, зокрема резервуари з нафтопродуктами та хімічними речовинами, стають потенційними цілями для ураження, питання пожежної безпеки та запобігання вибухам набувають критичної важливості. Інтенсивне використання органічних сполук, таких як бутилгліцидол (бутилгліцидиловий ефір), у промислових процесах та логістиці вимагає оцінки їхньої пожежонебезпечності, зокрема температури спалахування, для розробки ефективних заходів цивільного захисту [1].

Бутилгліцидол, як поширений реактив у синтезі полімерів та розчинниках, характеризується середньою займистістю, але в умовах воєнних дій ризики спалахування пароповітряних сумішей у резервуарах зростають через можливі пошкодження та зовнішні впливи. Метою дослідження є оцінка ефективності застосування алюмінієвої сітки як пасивного засобу для зниження інтенсивності горіння та ризику вибуху пароповітряних сумішей у резервуарах з нафтопродуктами, включаючи бутилгліцидол, в умовах воєнного стану. Завдання: визначити температуру спалахування бутилгліцидолу у відкритому тиглі; проаналізувати механізм дії алюмінієвої сітки на придушення дефлаграції; порівняти результати з аналогічними речовинами; розробити рекомендації для впровадження в системі цивільного захисту. Для оцінки пожежонебезпечності бутилгліцидолу використано метод Tagliabue Open Cup (ТВО), який передбачає поступове нагрівання рідини у відкритій чаші до утворення займистої суміші парів з повітрям [2].

Експерименти проводилися в лабораторії Національного університету цивільного захисту України при температурі навколишнього середовища 20±2°C та відносній вологості 60±5%. Речовину нагрівали зі швидкістю 5°C/хв, тестуючи займання кожні 2°C за допомогою стандартного джерела полум’я. Проведено чотири незалежні вимірювання: дослід 1: температура спалахування – 61°C; дослід 2: температура спалахування – 59°C; дослід 3: температура спалахування – 58°C; дослід 4: температура спалахування – 56°C. Середнє значення становить 58,5°C, що вказує на середню пожежонебезпечність (для порівняння, бутанол – 35°C, бензол – -11°C).

Ці дані підтверджують стабільність методу та дозволяють класифікувати бутилгліцидол як речовину з помірним ризиком спалахування в нормальних умовах, але в воєнному стані, з потенційними ушкодженнями резервуарів, ризик вибуху

пароповітряних сумішей зростає через утворення хмар парів. Поєднуючи ці результати з вивченням ефективності алюмінієвої сітки, розглянуто її застосування як бар'єру для придушення дефлаграції. Алюмінієва сітка (mesh aluminum alloy) з комірками розміром 0,5-1 мм встановлюється в резервуарах для розсіювання теплової енергії, зменшення швидкості полум'я та запобігання переходу дефлаграції в детонацію [3].

Механізм дії базується на поглинанні тепла сіткою, що знижує концентрацію парів та інтенсивність горіння. В експериментах з моделями резервуарів, заповнених сумішами нафтопродуктів (включаючи аналоги бутилгліцидолу), сітка зменшувала швидкість поширення полум'я на 40-60%, а ризик вибуху – на 50% за рахунок фрагментації пароповітряної суміші. В умовах воєнного стану, коли резервуари можуть бути пошкоджені артилерійськими ударами або дронами, алюмінієва сітка забезпечує пасивний захист: вона не вимагає енергопостачання, стійка до корозії та може інтегруватися в існуючі конструкції. Порівняння з подібними системами показує, що для сумішей з температурою спалахування 50-60°C (як у бутилгліцидолу) ефективність сітки вища, ніж для низькозакипаючих речовин, оскільки дозволяє контролювати випаровування [4]. Фактори впливу: чистота речовини, атмосферний тиск та вологість, які в польових умовах воєнного стану потребують додаткового моніторингу. Результати дослідження підкреслюють необхідність інтеграції алюмінієвої сітки в заходи цивільного захисту: рекомендації включають обов'язкове оснащення резервуарів критичної інфраструктури сіткою з алюмінієвого сплаву, регулярне тестування температури спалахування речовин та розробку протоколів евакуації при ризику ураження. Подальші дослідження можуть фокусуватися на вплив домішок та динамічних навантажень на ефективність сітки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Zhang, P., Zhou, Y., Cao, S., Li, J., Wang, Z. (2020). The explosion-suppression performance of mesh aluminum alloys on hydrogen/air explosion. International Journal of Hydrogen Energy, 45(46), 25047-25059.

2. Cui, Y., Wang, J., Zhang, P., Li, J., Sun, S. (2021). Effects of mesh aluminium alloy and aluminium velvet on the explosions of hydrocarbon-air mixtures. International Journal of Hydrogen Energy, 46(17), 10587-10599.

3. Liaw, H.J., Chiu, Y.Y. (2018). Minimum flash point behavior of ternary solutions with three minimum flash point binaries. Fuel, 219, 427-434.

4. Phalak, S., Patil, S., Patil, A. (2015). A comprehensive review on flash point behavior of binary ignitable mixtures. Progress in Organic Coatings, 80, 1-12.

ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анна ГУРИНЕНКО, ННІ пожежної та техногенної безпеки, група ПБс-24-7
НК – Юлія ПАНІМАШ, канд.пед. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту

Цивільний захист – комплекс заходів, які реалізуються на території України в мирний час та в особливий період і спрямовані на захист населення, територій, навколишнього природного середовища, майна, матеріальних і культурних цінностей від надзвичайних ситуацій та інших небезпечних подій, запобігання виникненню таких ситуацій та подій, ліквідацію їх наслідків, надання допомоги постраждалим, здійснення державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки [1].

В умовах сучасної війни цивільний захист в Україні набув особливої актуальності та значущості. Якщо раніше його завдання зводилися переважно до реагування на природні катастрофи, аварії на підприємствах та стихійні лиха, то сьогодні перед системою цивільного захисту постали абсолютно нові виклики. Масовані обстріли, руйнування критичної інфраструктури, загроза ракетних ударів, мінування територій, а також переміщення мільйонів людей значно ускладнюють роботу органів управління. Щоб ефективно реагувати на ці загрози, потрібна злагоджена координація дій державних служб, волонтерів, медичних установ та місцевих громад. Кожна помилка може коштувати людського життя, тому кожен етап роботи має бути продуманий до деталей.

Однією з головних задач цивільного захисту сьогодні є організація та підтримка укриттів. Вони мають бути обладнані всім необхідним для тривалого перебування людей: запасами води та їжі, ліками, засобами першої допомоги, а також мінімальними умовами для гігієни. Особливо це критично для великих міст та населених пунктів, що перебувають у зоні бойових дій. Також важливо, щоб укриття мали доступ до інформаційних систем та зв'язку, що дозволяє людям отримувати оперативну інформацію та бути на зв'язку з рідними та службами порятунку. Водночас організація евакуації є надзвичайно складною і відповідальною задачею. Планування безпечних маршрутів, контроль за рухом людей і транспорту, забезпечення переселенців базовими потребами – усе це потребує злагодженої роботи різних структур. Наприклад, у 2025 році в Черкаській області були відпрацьовані нові маршрути евакуації та створено мобільні пункти прийому переселенців, що значно скоротило час евакуації та зменшило ризики для життя людей.

Ще одним важливим напрямком є своєчасне та достовірне інформування населення. В умовах інформаційної війни люди часто отримують суперечливу або неповну інформацію, що може викликати паніку. Сучасні системи оповіщення, включно з мобільними додатками, SMS-сповіщеннями, гучномовцями та соціальними мережами, допомагають координувати дії населення та мінімізувати хаос під час тривоги. Цей аспект цивільного захисту особливо важливий для організації евакуації, попередження травм та збереження життя.

Психологічна підтримка населення стала невід'ємною складовою цивільного захисту. Стрес, пов'язаний із постійними загрозами, особливо впливає на дітей, літніх людей та людей із хронічними захворюваннями. На сьогодні активно працюють мобільні психологічні бригади, гарячі лінії підтримки, онлайн-консультації та волонтерські групи, які допомагають населенню справлятися з емоційним навантаженням. Ця підтримка не менш важлива, ніж фізична безпека, адже емоційно стабільна людина краще реагує на небезпеку та дотримується правил безпеки.

Громадська участь є надзвичайно важливою для ефективності цивільного захисту. Волонтери доставляють продукти та ліки, облаштовують укриття, допомагають у гуманітарних центрах і пунктах прийому переселенців. Вони створюють так звану «м'яку сил » цивільного захисту, яка дозволяє державі швидше реагувати на надзвичайні ситуації та підтримувати населення у кризові моменти. Крім того, навчання населення основам першої допомоги, правилам поведінки під час обстрілів та мінної небезпеки зменшує кількість травм і втрат серед цивільних.

Попри всі досягнення, система цивільного захисту стикається з численними проблемами. Недостатня кількість обладнаних укриттів, обмежені ресурси для евакуації, зношеність критичної інфраструктури, нестача сучасних технологій для моніторингу та оповіщення – усе це потребує невідкладного вирішення. Крім того, постійне оновлення нормативної бази та адаптація її до умов війни, підвищення кваліфікації працівників усіх служб цивільного захисту та впровадження сучасних технологій – це ті кроки, які дозволяють системі цивільного захисту бути готовою до будь-яких викликів.

У підсумку, можна стверджувати, що цивільний захист у воєнний час – це складна, багатогранна і відповідальна система, яка потребує високої координації, швидкої реакції та активної участі громадян. Тільки завдяки спільним зусиллям державних органів, волонтерів та самих громадян можна зберегти життя і здоров'я людей, мінімізувати наслідки війни та сприяти відновленню країни. Ця система демонструє, що навіть у найскладніших умовах людське життя і безпека залишаються пріоритетом для держави та суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України **:** Кодекс України; Закон, Кодекс від 02.10.2012 № 5403-VI // Верховна Рада України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/go/5403-17 [дата звернення: 27.09.2025].

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Олена ДМИТРИШИН, ад'юнкт
кафедри адміністративного права
та поліцейської діяльності ННІПФПКП
НК – Оксана ЧОРНОМАЗ, канд. юрид. наук, доцент
Львівський державний університет внутрішніх справ

В Україні важливу роль у боротьбі з домашнім насильством відіграє Національна поліція. Вона реагує на виклики, здійснює превентивну роботу та допомагає жертвам захистити свої права, зокрема через винесення термінових заборонних приписів щодо кривдників. Національна поліція виступає гарантом безпеки, тому питання запобігання та протидії домашньому насильству щодо дитини в Україні є актуальним [1, с. 242]

Слід звернути увагу, як зазначає Грубрина А., «щодо статистики Департаменту превентивної діяльності опублікованої за дорученням Національної поліції України щодо домашнього насильства за 2020-2024 роки, а саме: 2020 рік – 208 784 звернень, з них 182 088 – жінки, і 3 433 – діти; 2021 рік – 325 599 звернень, з них 58 856 – жінки, і 8 842 – діти; 2022 рік – 244 381 звернення, з них 52 189 – жінки, і 7 466 – діти; 2023 рік – 291 428 звернень, з них 222 878 – жінки, і 9 194 – діти; 2024 рік – 195 174 звернень, з них 151 716 – жінки, і 6 545 – діти.

В свою чергу Opendatabot за 2024 показали, що в кожному третьому випадку від домашнього насильства стали страждати літні люди та діти. І кількість звернень зростає у періоди свят» [2].

Поліція виступає не лише органом реагування, а й гарантом безпеки жертв**,** тому ефективність її дій напряму впливає на рівень захищеності постраждалих. У зв'язку з цим, питання запобігання та протидії домашньому насильству відносно дитини в Україні є надзвичайно актуальним, особливо в умовах зростання соціальної напруги, викликаної війною, економічними труднощами та масовим переміщенням населення.

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» Національна поліція України в особі її уповноважених органів та підрозділів є категорією суб'єктів, які називають «іншими органами та установами, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству» [3].

Визначення Національної поліції України (далі – поліція) наведено Законом України «Про Національну поліцію» під яким слід розуміти центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [4, ст. 1]. Мороз О.Б., Хатнюк Ю.А. зазначають, що «до уповноважених підрозділів органів Національної поліції щодо запобігання та протидії домашньому насильству можна віднести:

– дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громади;
– поліцейських ювенальної превенції;
– підрозділи патрульної поліції та групи реагування патрульної поліції;
– підрозділи слідства та дізнання;
– сектори протидії домашньому насильству та мобільні групи реагування на факти вчинення домашнього насильства» [5, с. 517].

Мінченко С.І., Дмитращук О.С. в своєму дослідженні, визначаючи основні повноваження підрозділів Національної поліції, зазначили, що на неї також покладаються такі спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству, як терміновий заборонний припис стосовно кривдника (виноситься уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України строком до 10 діб у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства); взяття кривдника на профілактичний облік уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України та проведення з ним профілактичної роботи. Однак, автори відразу відзначають проблему, яка полягає у питанні, як саме Національна поліція має здійснювати всі заходи із запобігання та протидії домашнього насильства, адже не кожна жінка (тим більше у певних випадках – чоловік), що потерпають від домашнього насильства, будуть згодні про це заявити до правоохоронних органів, що відображається у статистичних даних щодо офіційно зареєстрованих фактів домашнього насильства [6, с. 107].

Біленко П. у своїй праці зазначає, що відсутній чіткий перелік уповноважених підрозділів органів Національної поліції України, які вживають заходів для запобігання досліджуваному явищу. Однак в історіографії до таких відносять: патрульну поліцію; підрозділи ювенальної превенції; службу дільничних офіцерів поліції та поліцейські офіцери громади [7, с. 159]. На думку Довгунь К.В., уповноважені представники поліції можуть протидіяти аналізованому негативному соціальному вищу шляхом його попередження, припинення, здійснення адміністративно-юрисдикційної діяльності щодо кривдників, ухвалення термінових заборонних приписів, шляхом складання протоколів про адміністративні правопорушення, застосовуючи при цьому засоби адміністративного примусу відповідно до законодавства [8, с. 107].

Клейман М.Й. до уповноважених підрозділів органів Національної поліції щодо запобігання та протидії домашньому насильству слід віднести підрозділи «102» та чергову службу. Повноваження вказаних підрозділів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству закріплені в наказі МВС України «Про затвердження інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України» від 27 квітня 2020 року № 357. Так, підрозділи «102» відповідають за прийняття заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, а чергова служба – за своєчасне реагування нарядів поліції на випадки домашнього насильства [2, с. 243].

На думку О. В. Ковальової, питання щодо переліку підрозділів поліції, уповноважених застосовувати спеціальні заходи з протидії домашньому насильству, потребують додаткового опрацювання. Якщо взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи передбачено завданнями

підрозділів дільничних офіцерів поліції та ювенальної превенції, то питання винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника залишається актуальним, передусім щодо підрозділів патрульної поліції, які переважно не мають спеціальних бланків, однак здійснюють реагування на випадки домашнього насильства й мають здійснювати оцінку ризиків, приймати за її результатами відповідні рішення [9, с. 87].

Узагальнюючи, можна дійти висновку, що уповноважені підрозділи Національної поліції України виступають ключовими суб'єктами у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, виконуючи низку специфічних завдань та функцій, притаманних лише цим підрозділам. Водночас у чинних законах України «Про Національну поліцію» та «Про запобігання та протидію домашньому насильству» відсутня чітка конкретизація того, які саме підрозділи поліції виконують відповідні функції.

На практиці до таких суб'єктів належать: працівники патрульної поліції, поліцейські груп реагування патрульної поліції (ГРПП) та секторів реагування патрульної поліції (СРПП), дільничні офіцери поліції, поліцейські офіцери громади, мобільні групи реагування на випадки домашнього насильства, інспектори ювенальної превенції, шкільні офіцери поліції, а також слідчі підрозділів поліції. З огляду на це, доцільно внести відповідні уточнення до законодавства України з метою нормативного закріплення кола суб'єктів, відповідальних за реалізацію заходів із протидії домашньому насильству. Це сприятиме підвищенню правової визначеності, ефективності взаємодії та посиленню відповідальності відповідних служб.

До переліку уповноважених підрозділів Національної поліції України, які здійснюють функції із запобігання та протидії домашньому насильству, входять Департамент превентивної діяльності, патрульна поліція Міністерства внутрішніх справ України, підрозділи ювенальної превенції, а також служба дільничних офіцерів поліції. Аналіз їхніх функціональних обов'язків засвідчує, що ключову роль у цій сфері виконують підрозділи ПОГ та ДОП, адже саме на них покладено більшість повноважень, передбачених Законом України від 07.12.2017 № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству». У зв'язку з цим вбачається доцільним внести зміни до зазначеного Закону, наприклад стаття 10-1, закріпивши в ньому вичерпний перелік структурних підрозділів Національної поліції, відповідальних за протидію домашньому насильству відносно дитини, створивши окремий розділ «Діяльність уповноважених підрозділів Національної поліції України, які здійснюють функції із запобігання та протидії домашньому насильству щодо дитини».

Удосконалення нормативно-правової бази сприятиме підвищенню ефективності реагування на випадки насильства в сім'ї та протидії домашнього насильства відносно дитини та посиленню боротьби з цим негативним соціальним явищем в Україні.

Створення спеціально уповноваженого відділу в межах підрозділу превенції, який буде відповідати виключно за запобігання та протидію домашньому насильству, є логічним і необхідним кроком для:

1. Підвищення спеціалізації – окремий підрозділ зможе зосередитися на роботі з постраждалими, реагуванні на виклики, веденні профілактичної роботи та аналізі причин насильства;

2. Оптимізації ресурсів – дільничні офіцери зможуть сфокусуватися на інших завданнях, не розпорошуючи увагу;

3. Посилення міжвідомчої координації – спеціалізований відділ ефективніше взаємодіятиме з соціальними службами, службами у справах дітей, медичними закладами тощо;

4. Забезпечення належного контролю та моніторингу – з'явиться чітко окреслений центр відповідальності за реалізацію державної політики у цій сфері.

Такий підхід узгоджується з вимогами Стамбульської конвенції та дозволить посилити захист дітей і дорослих, які зазнають домашнього насильства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Клейман М.Й. Національна поліція як гарантія безпеки: Моделі запобігання та протидії домашньому насильству в Україні. Держава та регіони. серія: Право. 2024 р., № 3 (85). С. 241-249.

2. Дмитришин О.О. Взаємодія між підрозділами поліції при реагуванні на факти домашнього насильства щодо дитини або у присутності дитини. the Journal of Eastern European Law / Журнал східноєвропейського права. 2023. № 116. С. 83-93. https://doi.org/10.5281/zenodo.10206397.

3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text

4. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text.

5. Мороз О.Б., Хатнюк Ю.А. Роль органів Національної поліції в запобіганні та протидії домашньому насильству. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2023. Вип.80. С. 513-521. URL: http://visnyk-pravo. uzhnu.edu.ua/article/view/297173/290090.

6. Мінченко С.І., Дмитращук О.С. Протидія злочинності: кримінально-правове, кримінологічне та криміналістичне забезпечення. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2018. № 2. С. 106−111

7. Біленко П. Уповноважені органи Національної поліції України як суб'єкти запобігання та протидії домашньому насильству. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 10. С. 157−161.

8. Довгунь К.В. Адміністративно-правові засади діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2021. 202 с.

9. Інструкція з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС від 27.04.2020 № 357. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#n467

ЩОДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ПОЖЕЖ У ВАГОНАХ ПАСАЖИРСЬКИХ ПОЇЗДІВ

Денис ЗІНЧЕНКО, навчально-науковий інститут ОРС, ЗМПГПБ-24
Богдан СИДОРОВИЧ, навчально-науковий інститут ЦЗ, ЗМЦЗ-24
НК – Віталій СОБИНА, канд. техн. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Потенційну небезпеку для пасажирів у пасажирських вагонах становлять - значна величина пожежного навантаження з конструкціями та облицювальними матеріалами (її величина становить до 200 кг\м^2 у купейному вагоні та 170 кг/м^2 у плацкартному), значна кількість пасажирів у поєднанні з обмеженими можливостями їх евакуації та наявністю джерел для виникнення пожеж (до 40 % - необережне поводження з вогнем, 25 % - несправність електрообладнання).

Вплив на рівень безпеки пасажирів мають:

– швидкість розвитку пожежі, яка складає у пасажирських вагонах по коридору – 5 м/хв.; по купе - 2,5 хв. На протязі 15-20 хвилин вогнем повністю охоплюється вагон;

– утворення високого температурного режиму до 950 С, а температура полум`я досягає більше 1000 С;

– виділення токсичних продуктів горіння, таких як оксид вуглецю, хлористий та ціаністий водень, концентрації яких вже на 4-й хвилині після виникнення пожежі у вагоні перевищують гранично допустимі. Ось чому необхідний час евакуації пасажирів складає тільки 1,5 - 2 хв. до блокування основних виходів.

Вище перераховані фактори створюють загрозу людям, які знаходяться у вагонах, що горять, можливе виникнення паніки серед пасажирів.

Пожежа може швидко розповсюдитись на зовнішні поверхні вагону, після чого на суміжні з ним вагони, а також на сусідні ешелони та розташовані поблизу будівлі і споруди.

Базальтові волокна і матеріали на їхній основі мають високі теплозвукоізоляційні властивості. Перевага базальтової ізоляції це можливість об'єднати тепло й звукоізоляцію з пожежною безпекою.

Стійкість стосовно температури цих виробів перевищує скляні й мінеральні волокна. Високі теплоізоляційні властивості базальтових волокон надають можливість використовувати їх для ізоляції різних теплових агрегатів.

При цьому необхідно враховувати можливість більш сильного токсичного ефекту від комбінованої дії комплексу компонентів, які утворюються при термоокислювальному розкладі і горінні матеріалів оздоблення купе.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Наказ МТтаЗУ від 30.01.2009 № 103 «Про затвердження Норм пожежної безпеки для пасажирських вагонів».

2. Доманський В.А., Зеркалов Д.В., Потетюєв С.Ю., Линчевський Є.А., Дорошенко М.В. Пожежна безпека на залізничному транспорті: Навчальний посібник. – К.: Основа, 2004. – 392 с.

3. Зеркалов Д.В., Потетюєв С.Ю. Пожежна безпека на залізничному транспорті: Довідник, 2-ге вид., перероб. – К.: Науковий світ, 2000. – 338 с.

АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ГАСІННЯ ПОЖЕЖ КЛАСУ В РОЗПИЛЕНОЮ ВОДОЮ

Валерій КОЛОМІЄЦЬ, навчально-науковий інститут цивільного захисту
НК – Віталій СОБИНА, канд. техн. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Системи пожежогасіння з використанням води залишаються найпоширенішими завдяки унікальним фізико-хімічним властивостям цієї рідини. Більше 80 % пожеж у світі гасять саме водою, а ще близько 12 % — водою з додаванням змочувачів [1]. Її надзвичайно висока питома теплоємність та значна теплота випаровування забезпечують ефективне охолодження осередку горіння. Особливий інтерес викликає застосування розпиленої води, яка під час випаровування збільшує об’єм у понад 1700 разів, створюючи захисну парову завісу, що розбавляє концентрацію горючих компонентів у зоні горіння та пригнічує полум’я [2]. У зв’язку з розширенням номенклатури пожежного навантаження та впровадженням нових матеріалів в будівництві й промисловості, виникає потреба в науково обґрунтованих методиках оцінки ефективності систем пожежогасіння.

Пропонується аналітичний підхід до визначення ключових показників гасіння пожеж класу В розпиленою водою, а саме — часу гасіння та коефіцієнта використання води. Час гасіння визначається за допомогою трансцендентного рівняння, що базується на часовій характеристиці пожежі [3]. Показано, що за умов ідеалізованої доставки розпиленої води до осередку горіння отримані значення часу гасіння є заниженими.

Врахування реальної затримки, яка може складати кілька секунд [4], збільшує час гасіння у 1,3–1,4 раза. Такий підхід дозволяє враховувати вплив траєкторії та динаміки переміщення водяного аерозолю, що робить розрахунки більш наближеними до реальних умов. Крім того, отримано аналітичний вираз, який дає змогу визначати час гасіння пожежі безпосередньо на основі температурних параметрів полум'я та інтенсивності подачі води [5], що спрощує застосування методики на практиці.

Другим важливим показником є коефіцієнт використання води, який характеризує ефективність її випаровування і теплообміну з полум'ям. Він входить до складу коефіцієнта передачі пожежі та прямо впливає на швидкість гасіння [3]. Пропонується два алгоритми його визначення. Перший алгоритм базується на використанні даних про висоту полум'я, температурні параметри в різні моменти часу та загальний час гасіння. Другий алгоритм спирається на співставлення температурних характеристик полум'я у визначені моменти при відомій інтенсивності подачі розпиленої води. Використання обох алгоритмів у комплексі дозволяє підвищити точність обчислень і забезпечити адаптацію до різних сценаріїв пожеж.

Практична значущість запропонованих аналітичних методів полягає у можливості їх інтеграції до систем автоматизованого управління пожежогасінням. Це дозволить реалізувати опцію контролю за часом гасіння та коефіцієнтом використання води у режимі реального часу. Таким чином, оператор або автоматизована система зможуть порівнювати експериментальні дані з розрахунковими і оперативно коригувати параметри подачі води, що забезпечує економію ресурсу та підвищує ефективність гасіння [6; 7]. Отримані результати відкривають перспективи для створення інтелектуальних систем пожежної безпеки, які здатні самостійно адаптуватися до умов горіння, враховуючи як динаміку полум'я, так і реологічні властивості вогнегасного середовища, а також актуальні виклики, пов'язані з військовою агресією росії проти України.

Таким чином, запропоновані аналітичні залежності є науковим підґрунтям для розробки нових методів оцінки ефективності пожежогасіння та створення систем управління, які забезпечать підвищення надійності та результативності ліквідації пожеж класу В при використанні розпиленої води.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Тарахно О.В. Шаршанов А.Я. Фізико – хімічні основи використання води в пожежній справі. Харків. 2004. 252 с.

2. Abramov Y., Basmanov O. Krivtsova V., Salamov J. Modeling of Spilling and Extinguishing of Burning Fuel on Horizontal Surface // Naukovyi Visnyk NHU 2019., Vol. 4. P. 86-90. Doi: https://doi.org/10.29202/nvngu/2019-4/16.

3. Abramov Y., Basmanov O., Sobyna V., Kohanenko V., Kolomiiets V. Justification of the method for determining the reliability of the operator of a mobile fire fighting installation. Eastern-European Journal of Enterprise Technologies, 3 (3 (123)), 30-37. doi:https://doi.org/10.15587/1729- 4061.2023.281009

4. Абрамов, Ю. О., Коломієць В. С., Собина В. О. Моделі руху вогнегасної речовини в повітряному просторі. ./ Ком. госп. міст. – Вип. 180.– Т.6 – 2023. – С.143-147. https://doi.org/10.33042/2522-1809-2023-6-2023-143-147.

5. Абрамов, Ю. О., Коломієць В. С., Собина В. О. Визначення параметрів гасіння пожежі класу В при використанні розпиленої води./ Ком. госп. міст. – Вип. 184.– Т.3 – 2024. – С.179-184. https://doi.org/10.33042/2522-1809-2024-3-184-179-184.

6. Dasgotra A., Rangarajan G., Tauseef S.M. CFD-based study and analysis on the effectiveness of water mist in interacting pool fire suppression // Process Safety and Environmental Protection. 2021. Vol.152 P. 614-629. Doi:https://doi.org/10.1016/j.psep.2021.06.033

7. Yao Y., Li Y.Z., Ingason H., Cheng X., Zhang H., Theoretical and numerical study on influence of wind on mass loss rates of heptane pool fires at different scales // Fire Safety Journal. 2021, Vol. 120. P. 103048. Doi: https://doi.org/10.1016/j.firesaf.2020.103048.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ РЯТУВАЛЬНИКІВ ПРИ ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Артем КРИНИЦЬКИЙ,
навчально-науковий інститут оперативно-рятувальних сил,
взвод ПБк-24-3
НК – Олена ДАНИК, старший викладач кафедри РХЗ,
навчально-науковий інститут інженерної та спеціальної підготовки
Національний університет цивільного захисту України

Науково-технічна революція зумовила різкий розвиток багатьох напрямків людської діяльності. З'явилися різні небезпечні тенденції і загрози, такі як цілеспрямоване застосування небезпечних хімічних та біологічних речовин для враження населення; аварійні викиди токсичних речовин у навколишнє середовище, внаслідок руйнування промислових підприємств та транспортних засобів; глобальне забруднення довкілля, спричинене зростаючим антропогенним навантаженням. Поряд з гонкою хімічних озброєнь нажаль розгортаються роботи зі створення біологічної зброї. В якості біологічних агентів вивчаються можливості найбільш небезпечних мікроорганізмів, що призводять до таких захворювання як чума, віспа, сибірка, туляремія, різні види енцефалітів і багато інших [4]. Під час збройної агресії проти України росія застосовує не лише класичні військові засоби, а й широкий спектр заборонених методів. Серед можливих загроз особливе місце займають комбіновані загрози – поєднання хімічних, біологічних, інформаційних та інших чинників.

Біологічні загрози не обмежуються тільки біологічною зброєю. Вони включають широкий спектр природних, техногенних і комбінованих ситуацій, що можуть становити небезпеку не тільки для цивільного населення, тварин та довкілля, а й для особового складу аварійно-рятувальних підрозділів. У ході проведення аварійно-рятувальних робіт підрозділи ДСНС України стикаються з комбінованими хіміко-біологічними загрозами, які є особливо небезпечними, так як поєднують токсичну дію хімічних речовин та інфекційну небезпеку біологічних агентів. Такі ситуації характерні під час бойових дій, техногенних аварій, руйнування лабораторій або складів хімічних речовин поблизу поховань або тваринницьких господарств. Робота аварійно-рятувальних підрозділів під час розбору завалів у зонах бойових дій, природних катастроф чи техногенних аварій є однією з біологічних небезпек. Особливо у випадках контакту з тілами загиблих людей і тварин. У таких умовах існує високий ризик зараження небезпечними біологічними агентами, які можуть спричинити важкі інфекційні захворювання та масові епідемії. Не менш небезпечними є наприклад старі біозахоронення. Вони є серйозним джерелом біологічних загроз, тому що можуть містити небезпечні мікроорганізми та токсини, які зберігаються у ґрунті, воді чи залишках тварин і людей десятки років. Більшість старих захоронень не захищені сучасними методами знезараження або герметизації. Ще однією особливо небезпечною загрозою є біотероризм (використання біологічної зброї для спричинення смерті, страху, розрухи, посилення стресу від політичних потрясінь і жахів бомбардувань, аби тільки досягти геополітичної, ідеологічної, соціальної мети із захоплення держав)[5]. Яскравим прикладом біотероризму є підрив Каховської ГЕС. Внаслідок руйнування дамби гідроелектростанції, у воду потрапила значна кількість біогенних елементів,

важких металів, паливно-мастильних матеріалів. Підтоплено кладовища, сміттєзвалища, вигрібні ями.

Підготовка підрозділів ДСНС України до реагування саме на комбіновані хіміко-біологічні небезпеки має ключове стратегічне значення для національної безпеки, особливо в умовах війни та зростання кількості надзвичайних ситуацій. Такі загрози поєднують у собі декілька небезпек, що ускладнює реагування та вимагає високої професійної підготовки.

Важливу роль відіграють заходи комплексного біологічного захисту особового складу аварійно-рятувальних підрозділів. До таких заходів можна віднести:

– проведення екстреної неспецифічної та специфічної профілактики біологічного зараження (вакцинація рятувальників проти правця, гепатитів А та В, сказу, туберкульозу);

– своєчасне застосування засобів індивідуального захисту;

– проведення дезінфекційних заходів в осередку зараження (обробка місця роботи, інструментів та засобів індивідуального захисту органів дихання, зору та шкіри спеціальними розчинами);

– забезпечення чистої зони (відокремлене від зони робіт місце для відпочинку та прийому їжі);

– медичний контроль, регулярні обстеження рятувальників;

– оперативне лікування при симптомах інфекцій;

– навчання та тренування, постійні курси з біозахисту та правил роботи з тілами.

Надзвичайно складно оцінити небезпеку майбутніх хіміко-біологічних загроз. Військові дії значно підвищують ризики виникнення небезпечних ситуацій, пов’язаних з хімічними, біологічними та комбінованими чинниками. Це вимагає підвищення спроможності реагування на дані типи загроз Єдиної державної системи цивільного захисту, підготовки фахівців і створення сучасних механізмів попередження та ліквідації наслідків таких загроз.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна служба України з надзвичайних ситуацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.dsns.gov.ua/.

2. А. Г. Алєксєєв, Д. А. Журбинський, С. В. Цвіркун, С. С. Засунько, О. М. Землянський. Небезпеки радіаційного, хімічного та біологічного походження: навчальний посібник. Черкаси: Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗУ, 2022. – 129 с.

3. Біологічні, хімічні та екологічні загрози під час війни: колективна монографія / за загальною редакцією В. В. Поповича, В. О. Сергієнко, Н. О. Іванченко, Львів : ЛДУБЖД, 2025. 460 с.

4. https://doi.org/10.21140/mcuj.20231401005

5. https://doi.org/10.15407/visn2023.08.014

6. Кодекс цивільного захисту України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/go/5403-17?utm_source=chatgpt.com.

САМОЕФЕКТИВНІТЬ І ЗАДОВОЛЕНІСТЬ ЖИТТЯМ ЯК СКЛАДОВІ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО ЗРОСТАННЯ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Анастасія КУЛІКОВА
НК – Сергій БУРБЕЛА, доктор філософії в галузі воєнних наук
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Важливим чинником посттравматичного зростання особистості є її здатність до пошуку й реалізації ресурсів особистісних змін, зосередженні на розвитку нових якостей та можливостей її використанні у життєвих практиках, суттєві зміни у розумінні військовослужбовцями себе, особливостей свого внутрішнього світу й визнання того, що у подоланні життєвих негараздів вони стали сильнішими, а ніж до отримання ними бойового досвіду. Вважаємо, що пережиті психотравми можуть виступати каталізатором позитивних змін, а саме сприяти зростанню особистісної зрілості, життєстійкості, активізації життєвої позиції й посиленню віри у власні сили тощо [1].

Слід зазначити, що до наукового обігу термін «самоефективність» увів А. Бандура. Дослідник ним пояснював ступінь усвідомлення людиною своїх здібностей та можливостей й як результат здатність їх використовувати для своєї самозміни, уміння керувати своїми здібностями з метою вирішення чи зміни на краще певної життєвої ситуації [1]. Людина у процесі самозміни постає активним «дієвцем», який формує власні наміри, що включають плани дій та стратегій їх реалізації. А. Бандура переконує, що бути паралізованим непевненістю у собі та вірою у марність зусиль є невеликою еволюційною перевагою.

Слід зазначити, що на розвиток самоефективності впливає низка факторів, як-то: життєвий й професійний досвід, здатність до самооцінки та оцінювання дій інших людей; обсяг та різноманіття навичок поведінки тощо. Самоефективність постає продуктивним процесом інтеграції когнітивних, соціальних та поведінкових компонентів задля здійснення оптимальної стратегії в різноманітних ситуаціях. Особливістю діяльності людини є те, що вона повсякчас перевіряє себе на спроможність власного функціонування. Саме через функціональну самосвідомість вона відрефлексовує особисту ефективність, обґрунтованість своїх думок та вчинків, надає ваги своїм переконанням та значення своїм прагненням й вносить до них корективи, коли це необхідно [2].

У загальному дефініція самоефективність дозволяє зрозуміти людині відчуття власної компетентності та ефективності, а також її уміння усвідомлювати власні здібності та особистісні переваги, вибудовуючи поведінку, яка б відповідала специфіці проблеми, яка потребує вирішення. На думку дослідників, значимість самоефективності як особистісної характеристики у поєднанні із знаннями та конкретними цілями у вирішенні певної проблеми, може суттєво вплинути як на поведінку, так і на внутрішній світ людини, сприяти переосмисленню й виробленню нових світоглядно- ціннісних орієнтирів [3].

Високий рівень самоефективності військовослужбовців корелюється із рівнем її задоволеності життям. Слід зазначити, що дефініція «задоволеність життям» є складним та інтегральним поняттям, яке поєднує у собі низку компонентів й «характеризується суб'єктивним емоційно-вольовим відношенням людини до дійсності. Задоволеність життям визначається рівнем досягнутих цілей, подоланими труднощами, низкою змін в особистому житті та професійній діяльності» [4].

Високий рівень задоволеності власним життям є свідченням того, що військовослужбовці, які пережили травматичні події, намагаються зрозуміти, що з ними сталося, відчувають здатність впоратися з емоційними реакціями і відновити свої

перетравматичні схеми й життєві ресурси. Безумовно, цей процес містить як довільні, так і мимовільні міркування у результаті реалізації якого відбувається адаптація та особистісне зростання. Створення життєвих сенсів є основою посттравматичного зростання й зумовлює підвищення рівня задоволеності від життя та підвищення психологічного благополуччя. Життєві цінності, мотивація, цілі та прагнення суттєво покращують рівень задоволеності життям військовослужбовців. Попри те, що війна — це завжди неблагополуччя, яка руйнує життя людини у фізичному, психічному, психологічному вимірах, її внутрішній життєвий потенціал чи навпаки — надає нового сенсу її життя [5].

Висновки. Отож, самоефективність та рівень задоволеності учасників бойових дій від життя є важливими складовими їх посттравматичного зростання. Визнання життя як найважливішої цінності людини, відкритість до нових можливостей та більша довіра до інших людей, віра у власні сили сприяють посттравматичному зростанню учасників бойових дій. Позитивні зміни у поглядах на життя людини підвищують самоефективность та задоволеность життям. Здатність поєднувати новий досвід з отриманим й осмисленим раніше підтверджує процес одужання. Розуміння цінності власного життя, зміна пріоритетів стосовно того, що є важливим у житті свідчить про здатність військовослужбовців скерувати своє життя на досягнення нових цілей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Титаренко Т. М. Стратегії сприяння посттравматичного зростання особистості. Київ, 2019.
2. Bandura, A. (2006). Toward a Psychology of Human Agercy. Association for Psychological Science. № 2.
3. Васищев В. С. Донбаський синдром як різновид посттравматичного стресового розладу. Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід, перспективи: матли ІІ Міжнародної наук-практ конференції “Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід, перспективи”. Київ : КНУ імені Т. Шевченка, 2017.
4. Henry, C. S., Sheffield Morris, A., & Harrist, A. W. (2015). Family Resilience: Moving into the Third Wave. Family Relations. 64.
5. Мащак С.О., Кучвара Х. Б. Особливості суб'єктивного благополуччя українців в умовах війни. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія. Психологія. 2022. Вип. 6.

ОЦІНКА РИЗИКІВ АВАРІЙ НА ПОШКОДЖЕНИХ ОБ’ЄКТАХ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Богдан ЛУКАВИЙ, навчально-науковий інститут цивільного захисту
НК – Олег БАС, канд. техн. наук
Національний університет цивільного захисту України

Актуальність. У сучасних умовах підвищених загроз – через бойові дії, диверсії, стихійні впливи та інші фактори – багато об’єктів критичної інфраструктури зазнають ушкоджень, що підвищує ризик виникнення техногенних аварій. Невраховані дефекти, порушення цілісності конструкцій чи функціонування технологічних систем, недостатня профілактика – усе це може призвести до великих втрат: людських, екологічних та матеріальних. Тому оцінка ризиків аварій на пошкоджених критичних об’єктах є одним із ключових елементів забезпечення безпеки та стійкості інфраструктури.

Мета дослідження. Розробити методичний підхід до оцінки й аналізу ризиків аварій на пошкоджених об’єктах критичної інфраструктури та сформулювати практичні рекомендації для ДСНС щодо їх запобігання.

Основні завдання:

1. Визначити складові ризику аварій на об’єктах з ушкодженнями: типи пошкоджень, потенційні небезпечні чинники, мінливість ймовірності та тяжкості наслідків.

2. Проаналізувати нормативно-правове середовище України щодо захисту критичної інфраструктури та управління ризиками, зокрема закони, стандарти, методики.

3. Сформувати критерії оцінки прийнятного і неприпустимого ризику для об’єктів, що вже мають ушкодження.

4. Розробити алгоритми чи моделі проведення оцінки ризику (які б включали ідентифікацію, аналіз, кількісну чи якісну оцінку, визначення залишкового ризику після застосування заходів безпеки).

5. Запропонувати рекомендації для Державної служби з надзвичайних ситуацій (ДСНС) щодо превентивних заходів: моніторинг, контроль, підсилення захисних заходів, планування реагування.

Методологія. Використовуються підходи, передбачені національними стандартами та міжнародною практикою, зокрема ДСТУ IEC/ISO 31010:2013 «Керування ризиком. Методи загального оцінювання ризику» для вибору і застосування відповідних методів оцінки ризику [1]. Аналізую нормативно-правові документи України, серед яких Закон України «Про критичну інфраструктуру» № 1882-IX від 16.11.2021 [2] – що визначає правові засади функціонування національної системи захисту критичних об’єктів, серед іншого через ідентифікацію об’єктів, критерії їх значущості та безпеки. Також враховано нормативи цивільного захисту та стандарти безпеки, як-от положення Кодексу цивільного захисту України та відповідні постанови Кабінету Міністрів про класифікацію надзвичайних ситуацій і методики оцінки збитків [3].

Ключові результати.

- Виявлено, що ушкодження конструкцій (від влучань, вибухів, падінь, корозії та зношення) суттєво збільшують ймовірність втрати функціональності ключових елементів об’єкта, що може спровокувати ланцюгові аварійні ситуації.
- Ідентифіковано низку небезпечних чинників: нестабільність геометрії чи матеріалів, порушення систем пожежної безпеки, дефекти енергозабезпечення та вентиляції, порушення герметичності технологічних ліній, потенційні джерела займання.
- Запропоновано класифікацію ризику за ступенем пошкодження, за потенційними сценаріями (від часткової втрати функцій до повного колапсу), а також за простором: локальні ушкодження vs. об’єкти, де пошкодження зачіпає ключові вузли системи.
- Побудовано алгоритм оцінки: (а) збір даних про ушкодження; (б) ідентифікація загроз; (в) ймовірнісна оцінка частоти та тяжкості; (г) визначення залишкового ризику після заходів; (д) моніторинг змін стану об’єкта.

Рекомендації для ДСНС:

1. Запровадити обов’язковий аудит стану критичних об’єктів після отримання будь-яких ушкоджень (від обстрілів, стихій, аварій) з визначенням потенційно небезпечних зон.

2. Розробити багатовимірні матриці ризику, адаптовані до різних типів об’єктів та характеру ушкоджень, включно з врахуванням обставин війни чи бойових дій.

3. Підсилити нормативну базу щодо мінімальних допустимих станів конструкцій та технологічних систем, застосовувати міжнародні стандарти ризик-менеджменту.

4. Налагодити моніторинг (візуальний, технічний, дистанційний) в реальному часі стану ключових елементів об'єктів, щоб оперативно виявляти зростання ризику.

5. Розробити плани реагування на аварії, які враховують пошкоджений стан об'єкта: евакуація, локалізація загрози, застосування захисних заходів для зменшення наслідків, а також навчання персоналу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. ДСТУ IEC/ISO 31010:2013. Керування ризиком. Методи загального оцінювання ризику. – Нац. стандарт України. – URL перевірки: https://metrology.com.ua/dstu-ies-iso-31010-2013/

2. Закон України «Про критичну інфраструктуру» № 1882-IX від 16.11.2021. Із змінами, редакція 2024. – URL перевірки: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20

3. Кодекс цивільного захисту України від 02 жовтня 2012 р. № 5403-VI.

ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ (НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ)

Аріанна МАЛЯР, навчально-науковий інститут поліцейської діяльності, 404 н/г
НК – Євген БАКУТІН, канд. юрид. наук
Національна академія внутрішніх справ

Належне забезпечення Національної безпеки України – є одним із пріоритетних завдань поставлених перед керівництвом держави та народом України, з метою демократизації та захисту прав та свобод громадян. Одним із суб'єктів сектору безпеки і оборони є Національна поліція України, на яку покладені правоохоронні функції, відповідно завданням передбаченим ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» [1].

Забезпечення Національної безпеки в умовах надзвичайної ситуації розглядається в Україні як невід'ємна складова діяльності системи забезпечення національної безпеки, як найважливіша функція центральних та місцевих органів виконавчої влади, правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, організацій, установ і громадян [2, 208].

Основними функціями системи забезпечення Національної безпеки в умовах надзвичайної ситуації є: виявлення і прогнозування загроз життєва важливим інтересам об'єктів національної безпеки, здійснення комплексу оперативних і довгострокових заходів з попередження та нейтралізації відповідних загроз; створення та підтримання наготові сил і засобів забезпечення національної безпеки; управління силами і засобами забезпечення національної безпеки в умовах надзвичайної ситуації4 здійснення системи заходів з відновлення нормального функціонування об'єктів національної безпеки у регіонах, які зазнали збитків внаслідок виникнення надзвичайної ситуації.

Варто додати, що сучасні надзвичайні ситуації часто поєднують у собі природні та воєнні фактори. Це вимагає від Національної поліції не лише реагування на події, але й постійної готовності до роботи в умовах стресу та високого ризику. У багатьох випадках саме своєчасні дії поліцейських дозволяють уникнути масової паніки та зберегти життя людей.

Діяльність суб'єктів системи забезпечення Національної безпеки України в особливих умовах в найбільш широкому розумінні можна поділити на два етапи – запобігання та ліквідація наслідків надзвичайної ситуації. Специфічною ознакою діяльності Національної поліції із забезпечення національної безпеки є те, що ця діяльність здійснюється ними як при звичайних, повсякденних умовах життєдіяльності суспільства, так і за екстремальних умов (в умовах надзвичайного стану, оголошення воєнного стану, антитерористична операція тощо).

На мою думку, особливістю роботи поліції є також те, що вона виступає своєрідним «посередником» між державою та громадянином. У критичних ситуаціях громадяни звертаються саме до поліцейських, очікуючи від них не лише професійних дій, але й людського співчуття, підтримки та впевненості. Це підкреслює важливість розвитку комунікативних і психологічних навичок у підготовці працівників поліції.

Не можна оминути увагою, що навіть досконала правова база не гарантує ефективності роботи поліції, якщо не буде належної організації та підготовки кадрів. Саме тому важливо поєднувати законодавче регулювання з практичним навчанням і обміном досвідом, зокрема враховуючи міжнародні стандарти діяльності поліції в умовах кризових ситуацій.

Розглядаючи відомчі нормативно-правові акти, треба відмітити, що вони носять виключно підзаконний характер та складаються з указів, інструкцій, наказів тощо, що видається в межах компетенції органів та підрозділів Національної поліції України. Також враховуючи структуру МВС України до якої входить Національна поліція України, відомчими нормативно-правовимиактами вважаються накази, розпорядження тощо видані в межах компетенції Міністерства внутрішніх справ України [3, 223].

Правову основу діяльності Національної поліції із захисту населення та територій в умовах надзвичайних ситуацій становлять: Конституція України, Концепції (основи державної політики) національної безпеки України; Кодекс цивільного захисту України, Закон України «Про національну поліцію»;«Про правовий режим надзвичайного стану», «Про правовий режим воєнного стану»; «Про національну безпеку України»,Положення про Міністерство внутрішніх справ України; Положення про Національну поліціюта інші закони та постанови Верховної Ради України, укази та розпорядження Президента України, постановита розпорядження Кабінету Міністрів України, які стосуються питань національної безпеки України та які направленні на забезпечення прав і свобод громадян.

До узагальнених функціональних обов'язків Національної поліції із забезпечення життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави в особливих умовах належить: здійснення системи заходів щодо відновлення та підтримання нормального функціонування перерахованих об'єктів безпеки у регіонах та місцевостях, які зазнали збитків у результаті виникнення надзвичайних ситуацій, забезпечення особистої безпеки громадян; попередження заподіяння шкоди майну; надання допомоги потерпілим та створення необхідних умов для переходу до нормального життя..

Варто відзначити, що аналіз нормативно-правового регулювання діяльності Національної поліції України в контексті публічної безпеки та порядку вказує на необхідність системного оновлення законодавства та акцентує увагу на забезпеченні ефективної роботи поліції у важкі періоди, такі як забезпечення Національної безпеки в умовах надзвичайної ситуації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України: «Про Національну поліціюУкраїни» :від 02.07.2015. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379. URL: https://zakon. rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text (дата звернення 26.08.2025).

2. Міжнародна поліцейська енциклопедія: У 10 т. / Відп. Ред. Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін юре»», 2003. С.1231

3. Нікітін А. А. «Нормативні засади забезпечення Національної безпеки Національною поліцією України в умовах проведення антитерористичної операції»: Теоретичні та практичні аспекти забезпечення національної безпеки: №3.2022 с.221

4. Закон України «Про основи національного спротиву» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2021, № 41, ст.339) https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text

5. Безпека працівників Національної поліції в умовах надзвичайних ситуацій: навчальний посібник (Грибан В. Г., Фоменко А. Є., Казначеєв Д. Г., Бойко О. І. / за заг. ред. Грибана В. Г.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 100 с.

6. Литвин О. П. Аналіз нормативно-правового регулювання діяльності Національної поліції України в контексті публічної безпеки та порядку: Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. № 6. 2023 с.99-104.

ОПТИМІЗАЦІЯ РЯТУВАЛЬНИХ РОБІТ У МІСТАХ ПРИ МАСОВИХ ЗАВАЛАХ

Іван МИРОШНИЧЕНКО,
навчально-науковий інститут цивільного захисту
НК – Олег БАС, канд. техн. наук
Національний університет цивільного захисту України

Масовані руйнування в міських зонах, спричинені воєнними діями, техногенними аваріями або природними катаклізмами, ставлять перед рятувальними службами завдання високої складності: одночасне реагування на множинні осередки ураження, організація пошуку та евакуації великої кількості постраждалих, забезпечення пожежної безпеки та безперервності комунікацій. Ефективність робіт залежить не лише від ресурсної спроможності підрозділів, але й від чіткості алгоритмів координації, уніфікованих процедур обміну інформацією та інтеграції спеціалізованих засобів розвідки й рятування [1].

Розробка практично орієнтованих заходів і алгоритмів для оптимізації структури і послідовності дій рятувальних підрозділів у разі масових завалів у межах міської забудови. Для досягнення мети поставлено завдання: формалізувати алгоритм ранжування операційних пріоритетів, описати модель зонування й розподілу ресурсів, визначити стандартизовані форми оперативної інформації та розробити рекомендації щодо технічного оснащення і навчання персоналу.

Використано комплексний підхід: аналіз нормативно-правової бази та методичних документів, системне моделювання сценаріїв завалів у різних типах міської забудови, експертні опитування імітаційні тренування з відпрацюванням алгоритмів. Оцінка результатів здійснювалася за показниками часу виявлення постраждалих, часу розгортання ресурсів, рівня взаємодії між підрозділами та показниками безпеки особового складу.

Запропонований алгоритм складається з кількох взаємопов'язаних модулів.

Перший — миттєве ситуативне оцінювання: операційний центр формує початковий «SITREP» з базовими параметрами (площа ураження, тип конструкцій, наявність пожеж/газових викидів, ризик вторинних обвалів).

Другий — модуль пріоритетизації завдань:

1) порятунок і евакуація живих постраждалих,

2) стабілізація життєво важливих об'єктів (інфраструктура),

3) локалізація джерел пожежі,

4) розмінування та забезпечення безпеки зон робіт.

Третій — матричне призначення ресурсів: кожній зоні відповідає набір пріоритетів, мінімально необхідних сил і засобів, критерії ротації та резервування.

Четвертий — інформаційна взаємодія: уніфіковані повідомлення у форматі, що дозволяє машинну обробку та миттєве відображення на карті диспетчерської системи; рекомендовано використовувати багатомодові джерела даних (фото/відео з БПЛА, тепловізійні знімки, дані сенсорів) з обов'язковою перевіркою джерела та часом оновлення [2, 3]. Використання стандартних процедур і форм дозволяє скоротити інформаційні затримки та запобігти дублюванню дій.

Імітаційні тренування, проведені на типових міських масивах (щільна житлова, централізована інфраструктура, промзона), показали, що реалізація запропонованого алгоритму зменшує середній час виявлення й вилучення постраждалих на 25–35 %, знижує кількість помилкових спрямувань підрозділів та зменшує ризики для особового складу за рахунок попередньої маршрутизації та зонування робіт. Суттєвими бар'єрами виявились нестандартизовані формати звітності, проблеми сумісності каналів зв'язку та обмеження в доступі до спеціалізованої техніки в перші години після руйнування; ці проблеми підтверджують необхідність оновлення методик і нормативної бази [1, 4].

Практичні рекомендації.

1) впровадити єдині стандарти оперативних повідомлень та картографічного відображення ситуації на рівні міських диспетчерських служб;

2) створити регіональні резерви спеціалізованої техніки (підйомні механізми, гідравлічні інструменти, комплекти для стабілізації конструкцій) з налагодженими процедурами швидкого залучення;

3) систематизувати підготовку і міжвідомчі тренування з відпрацювання алгоритму ротації та координації сил;

4) інтегрувати БПЛА та дистанційні сенсори як обов'язковий елемент початкової розвідки, з урахуванням захищеності каналів передачі даних і порядку їхньої реєстрації в оперативних службах [2, 5].

Оптимізація рятувальних робіт при масових завалах вимагає поєднання формалізованих алгоритмів, стандартизованої інформаційної взаємодії, наявності регіональних резервів техніки та регулярного навчання особового складу. Виконання запропонованих заходів забезпечить прискорення реагування, підвищить безпеку рятувальників і жителів міст та покращить комплексне управління надзвичайними ситуаціями.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Наказ МВС України №340 від 26.04.2018 «Про затвердження Статуту дій у надзвичайних ситуаціях…». URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/z0801-18.

2. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Методичні рекомендації та посібники з організації аварійно-рятувальних робіт при завалах (практичні посібники ДСНС). Приклад: «Проведення аварійно-рятувальних робіт при завалах». URL: https://zt.dsns.gov.ua/upload/1/5/2/4/3/8/7/provedennya-avariino-ryatuvalnix-robit-u-zavalax.pdf.

3. ДСНС України. «Біла книга цивільного захисту України» (звіти та аналіз досвіду ліквідації наслідків руйнувань). URL: https://dsns.gov.ua/upload/1/9/7/5/1/6/5/dodatok-bila-kniga-cz-06112023.pdf.

4. НМЦ ДСНС – збірники методичних матеріалів і посібників для евакуації та рятувальних робіт. URL: https://nmc.dsns.gov.ua/upload/5/6/8/9/9/2024-zbirnik-konspektiv.pdf.

5. Наказ ДСНС (методичні рекомендації щодо залучення інженерної техніки та організації робіт) — приклад: методичні рекомендації 27.08.2025. URL: https://cv.dsns.gov.ua/upload/2/4/5/3/4/8/1/metodicni-rekomendaciyi-28072025-1.pdf.

ГОТОВНІСТЬ ТА РЕАГУВАННЯ НА ЯДЕРНУ АБО РАДІОЛОГІЧНУ АВАРІЮ

Ірина МОСТОВИЧ, навчально-науковий інститут ЦЗ, ЗМУЦЗ-24
Іван ДАЦІВ, навчально-науковий інститут ЦЗ, ЗМУЦЗ-24
НК – Віталій СОБИНА, канд. техн. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Організації, відповідальні за управління надзвичайними ситуаціями, зазначають, що належна підготовка добудь-якої надзвичайної ситуації суттєво покращує реагування на неї. Важливішим елементом готовності до надзвичайних ситуацій є координація домовленостей між різними залученими органами для забезпечення чітких ліній відповідальності та повноважень.

«Конвенція про раннє оповіщення» про ядерну аварію та «Конвенція про допомогу» у разі ядерної аварії або радіаційної аварії, які прийняті в 1986 році, покладають конкретні зобов'язання щодо ядерної або радіаційної аварії на держави-учасниці Конвенцій та на МАГАТЕ.

Практичне впровадження різних статей цих Конвенцій, а також виконання певних зобов'язань згідно зі статтею 16 Конвенції про ядерну безпеку та статтею 25 Об'єднаної конвенції про безпеку поводження з відпрацьованим паливом та безпеку поводження з радіоактивними відходами вимагає створення відповідних заходів щодо готовності до надзвичайних ситуацій та реагування на них,

Міжвідомчий комітет з радіаційних та ядерних надзвичайних ситуацій (МКРЯС) був створений як міжвідомчий координаційний механізм для забезпечення узгодженості заходів щодо готовності до надзвичайних ситуацій та реагування на них на міжнародному рівні. До складу якого входять відповідні міжнародні міжурядові організації, підтримує Спільний план управління радіаційними надзвичайними ситуаціями міжнародних організацій. МКРЯС також сприяє розробці узгоджених міжнародних стандартів щодо готовності до надзвичайних ситуацій та реагування на них та їх практичному застосуванню.

У березні 2002 року Рада керуючих МАГАТЕ встановила вимоги безпеки до готовності та реагування на ядерну або радіологічну аварійну ситуацію як стандарт безпеки МАГАТЕ. Публікація вимог безпеки «Готовність та реагування на ядерну або радіологічну надзвичайну ситуацію» (Серія норм безпеки МАГАТЕ № GS-R-2). 59-та Генеральна конференція МАГАТЕ у 2015 році у резолюції GC(59)/RES/9 зробила акцент на «важливості створення, впровадження, регулярних навчань та постійного вдосконалення національних заходів щодо готовності до надзвичайних ситуацій та реагування на них, враховуючи стандарти безпеки МАГАТЕ», та закликала держави-члени «зміцнювати свої національні, двосторонні, регіональні та міжнародні механізми готовності до надзвичайних ситуацій та реагування, за потреби, для сприяння своєчасному обміну інформацією під час ядерної надзвичайної ситуації та двостороннього, регіонального та міжнародного співробітництва з цією метою».

У ст. 17 Кодексу цивільного захисту України вказується, що центральний орган виконавчої влади забезпечує формування державної політики з питань радіаційного і хімічного захисту, встановлює вимоги для засобів радіаційного і хімічного захисту населення та аварійно-рятувальних формувань, координує та контролює здійснення заходів для захисту населення і територій у разі виникнення радіаційних аварій та надзвичайних ситуацій, пов'язаних із виливом (викидом) небезпечних хімічних речовин. У ст. 19 Кодексу до повноважень місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту входить організація аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на відповідній території, а також радіаційного, хімічного, біологічного, медичного захисту населення та інженерного захисту територій від наслідків таких

ситуацій. Ст.23 Кодексу вказує, що ліквідація особливо небезпечних проявів надзвичайних ситуацій в умовах екстремальних температур, задимленості, загазованості, загрози вибухів, обвалів, зсувів, затоплень, радіаційного та бактеріального зараження, інших небезпечних проявів.

Аналіз нормативних актів (КЦЗУ, НРБУ-97/ОСПУ-2005, Директива 2013/59/Euratom), контент-аналіз IAEA EPR-серії, кейс-стаді (ЗАЕС 2022–2025), експертні оцінки, сценарне моделювання зонування/доз/логістики, організаційне моделювання ICS/Incident Command, розрахунок потреб сил і засобів, валідація через навчання/тренування (INEX) показує, що система державного та відомчого управління радіаційною безпекою під час НС (ДСНС, ДІЯРУ/Держатомрегулювання, МОЗ/ДММК, Енергоатом, місцеві органи) мають розробити/вдосконалити алгоритми управлінських рішень (для керівників і ОГ ЗС та ДСНС), методику розрахунку сил і засобів, перелік оснащення/ЗІЗ і моніторингу, узгоджені з нац./міжнар. вимогами. Процеси планування, прийняття та реалізації управлінських рішень при радіаційній аварії (EPR-цикли: готовність → реагування → відновлення) відповідно до IAEA GSR Part 7.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. – № 34-35. – Ст. 458.

2. International Atomic Energy Agency (IAEA). Preparedness and Response for a Nuclear or Radiological Emergency: General Safety Requirements Part 7 (GSR Part 7) [Електронний ресурс]. – Vienna: IAEA, 2015. – Режим доступу: https://www.iaea.org/publications/10905/preparedness-and-response-for-a-nuclear-or-radiological-emergency.

3. Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС України). Методичні рекомендації щодо розрахунку сил і засобів аварійно-рятувальних підрозділів для ліквідації надзвичайних ситуацій. – Київ: ДСНС України, 2021. – 45 с.

ЄДИНА ДЕРЖАВНА СИСТЕМА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ З ВИКОРИСТАННЯМ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ЇХ РОЛЬ У ВІДБУДОВНИЙ ПЕРІОД

Катерина ОВЕЗОВА, курсант, 406 н.г
НК – Євген БАКУТІН, канд. юрид. наук
Навчально-науковий інститут поліцейської діяльності
Національна академія внутрішніх справ

В сучасних умовах забезпечення безпеки громадян на регіональному рівні має особливу важливість, бо з ним пов’язані умови, за яких життя та здоров’я людей не загрожують негативним чинникам природного, технічного або людського походження. Саме тому, щоб цей механізм працював ефективно, потрібно створити законодавчі основи, які регулюють відносини, пов’язані з цивільним захистом. Ці основи складають сукупність правових актів різної сили, які визначають зміст роботи в цій сфері. Крім законів, до цих основ належать також підзаконні акти, які встановлюють правила щодо виконання багатьох завдань. Наприклад, постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту» від 09.01.2014 № 11 регулює питання виконання заходів цивільного захисту, визначає організацію системи, порядок планування та взаємодії її елементів [1].

Цифрові технології є вже необхідним елементом системи цивільного захисту. Багато функцій вони можуть виконувати без них, але ефективність, швидкість реагування та співробітництво умовно обмежені. Цифрові технології дозволяють забезпечити кращий контроль, координацію та швидку реакцію, що зменшує ризики для населення та збільшує стійкість до непередбачуваних ситуацій. Після Конституції та міжнародних документів найважливішим законодавчим актом є Кодекс цивільного захисту України [3]. У статті 1 КЗЦ вказано, що цей документ регулює питання, пов'язані з захистом людей, територій, навколишнього середовища та майна у разі надзвичайних ситуацій, реакцією на них, роботою єдиної державної системи цивільного захисту, а також визначає уповноваження державних органів.

Велику роль у правових засадах цивільного захисту на регіональному рівні відіграє Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII [2]. У ньому визначаються уповноваження державних органів у сферах національної безпеки та оборони, визначається система керівництва, контролю та координації діяльності сил безпеки та оборони, запроваджується комплексний підхід до планування у сфері національної безпеки та оборони, що забезпечує демократичний цивільний контроль над органами та формуваннями сектору безпеки та оборони.

На сьогодні існує ряд розроблених методик та стандартів для оцінки впливу цифрових трансформацій на систему цивільного захисту. Ці методики використовуються для оцінки ефективності управління ризиками, швидкості реагування, а також захисту критичної інфраструктури. Наприклад, Індекс ризику катастроф ("Disaster Risk Index" – "DRI"), запропонований "UNDRR", покликаний оцінювати ризики та ступінь вразливості територій. Для проведення аналізу в тому числі використовуються цифрові інструменти для моніторингу. "DRI" враховує як ймовірність виникнення катастрофи, так і рівень готовності регіону. "CIPRNet" (Critical Infrastructure Preparedness and Resilience Research Network) – інструмент, створений Єврокомісією для оцінки готовності критичної інфраструктури до стресових ситуацій. Він включає модулі аналізу, які визначають слабкі місця і надають рекомендації щодо підвищення їхньої стійкості.

Для більш детального визначення рівня цифрової резильєнтності пропонуються шість груп показників:

1. Інформаційно-комунікаційні технології (частка кількості підприємств, що проводили аналіз «великих даних», кількість підприємств, які мають доступ до мережі Інтернет, кількість зайнятих працівників, які мають доступ до мережі Інтернет, частка кількості підприємств, що купують послуги хмарних обчислень, частка кількості підприємств, що використовують Інтернет речей, частка кількості підприємств, що використовують технології штучного інтелекту).

2. Електронна комерція та Інтернетпослуги (кількість підприємств, які здійснювали електронну торгівлю, використання соціальних медіа на підприємствах).

3. Інтернет-інфраструктура (кількість абонентів Інтернету, рівень покриття Інтернетом у міських і сільських районах, кількість користувачів Інтернету на сто осіб (Інтернет-проникнення), швидкість Інтернету за регіонами, що свідчить про можливості доступу до якісних цифрових послуг).

4. Кібербезпека (частка кількості підприємств, які стикалися з проблемами через інциденти з безпекою ІКТ, частка кількості підприємств, що застосовують заходи безпеки ІКТ в інформаційно-комунікаційних системах підприємства, безпека ІКТ в інформаційно-комунікаційних системах підприємств, кількість кібератак).

5. Цифрові навички та освіта (фахівці та навички у сфері ІКТ на підприємствах, частка кількості підприємств, що мають найманих фахівців, для яких ІКТ є основною роботою).

6. Цифровий уряд (кількість зареєстрованих «Е-звернень», кількість розглянутих «Е-звернень», кількість оприлюднених «Е-петицій», кількість оприлюднених «Е-консультацій») [4].

Отже, цифрові зміни відіграють важливу роль у покращенні системи цивільного захисту України, особливо під час відновлення економіки після війни та адаптації до сучасних екологічних і соціальних проблем. Впровадження нових технологій допомагає покращити роботу з моніторингом, прогнозуванням, координацією дій і швидким реагуванням у кризових ситуаціях.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2024 №11. Офіційний вісник України. 2014. № 8. Ст. 341. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF#Text

2. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 №2469-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 31. Ст. 241. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text

3. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 №5403-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 34–35. Ст. 458. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text

4. Оцінювання і прогнозування впливу цифрових трансформацій на процеси забезпечення цивільного захисту в умовах екологічних і соціальних викликів. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/98938

5. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки: Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text

ОРГАНІЗАЦІЯ НАЙПРОСТІШИХ УКРИТТІВ У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

Сергій ОНІЩЕНКО, навчально-науковий інститут цивільного захисту
НК – Олег БАС, канд. техн. наук
Національний університет цивільного захисту України

У сучасних умовах загострення безпекової ситуації та частих надзвичайних подій здатність територіальних громад оперативно організувати укриття населення набуває першочергового значення. Для сільської місцевості, де відстані, інфраструктурні обмеження та обмежені ресурси ускладнюють будівництво спеціалізованих сховищ, практичним і доцільним є використання мережі найпростіших укриттів — пристосованих підвальних приміщень, споруд подвійного призначення та тимчасових захисних споруд. Розробка методичних рекомендацій для громад сприятиме підвищенню готовності, зменшенню ризиків людських втрат та скороченню часу реагування під час надзвичайних ситуацій.

Формування практично зручного алгоритму організації мережі найпростіших укриттів у сільській місцевості. Для цього поставлено такі завдання: 1) класифікувати типи доступних укриттів у сільських населених пунктах та визначити мінімальні технічні вимоги до них; 2) розробити алгоритм виявлення та обладнання приміщень; 3) запропонувати організаційні заходи для місцевої влади та волонтерських ресурсів; 4) сформулювати вимоги до маркування, обліку та підтримки готовності укриттів.

У роботі використано аналіз чинних нормативних документів щодо захисних споруд та рекомендацій ДСНС, огляд практик адаптації споруд подвійного призначення, а також польові інспекції типових сільських об’єктів. При розробленні алгоритму покладено основні технічні положення ДБН щодо захисних споруд та стандарти випробувань укриттів, а також керівні настанови для органів місцевого самоврядування щодо організації укриттів [1 – 2, 4].

Ключові положення і результати.

По-перше, найпростіше укриття у селі визначається як приміщення або споруда, що забезпечує мінімальний рівень захисту від осколків, ударної хвилі та розсіяного ураження, та може використовуватися для тимчасового перебування людей у період загрози. До таких належать підвали житлових будинків, підвальні та цокольні частини адміністративних будівель, агреговані приміщення промислових або сільськогосподарських споруд, а також мобільні блок-контейнери [3 – 4].

По-друге, для кожного локального укриття пропонується мінімальний набір технічних та організаційних вимог: наявність герметичного входу або можливості його тимчасового закриття, запас вентиляції (природної чи примусової), базове освітлення (аварійне джерело), мінімальний запас питної води та аптечок, засоби сигналізації та список контактів відповідальних осіб. Рекомендовані норми площі на одного укритого встановлюються згідно з практичними методиками та настановами (наприклад, 0,6 – 1,0 м² на людину залежно від організації місць) [1, 7].

По-третє, запропоновано поетапний алгоритм дій для громади: (1) інвентаризація потенційних приміщень; (2) оцінка придатності за технічними критеріями; (3) маркування і внесення до реєстру укриттів; (4) базове облаштування (засоби освітлення, аптечки, інформаційні стенди); (5) відпрацювання сценаріїв евакуації та інформування населення; (6) регулярний технічний огляд та оновлення обладнання [3 – 4].

Організаційно ефективним є створення локальних мобільних бригад з числа працівників сільради, місцевих рятувальників та волонтерів, які відповідають за приведення укриттів у готовність, їх маркування та навчання населення. Доцільно впроваджувати прості цифрові реєстри укриттів для швидкого пошуку найближчого приміщення з урахуванням доступності дорогою та пропускної спроможності.

Практичні рекомендації.

1) визначити пріоритети облаштування укриттів – школи, амбулаторії, адміністративні будівлі;

2) розробити стандартизований набір обладнання для «базового комплекту укриття»;

3) забезпечити інформування населення через офіційні канали та практичні тренування;

4) врахувати особливі потреби вразливих груп (літні люди, маломобільні громадяни, діти);

5) узгодити дії з районними підрозділами ДСНС та іншими відповідальними службами [3 – 4].

Організація мережі найпростіших укриттів у сільській місцевості — практичний, ресурсозберігаючий та оперативний захід, що значно підвищує рівень безпеки населення в умовах надзвичайних ситуацій. Запропонований алгоритм і набір рекомендацій дозволяють місцевим громадам швидко оцінити наявні ресурси, привести укриття до готовності та забезпечити їх функціонування до прибуття спеціалізованих рятувальних підрозділів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту» – вимоги до проєктування та утримання захисних споруд. https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3225773063500990463?doc_type=2
2. ДСТУ 9107:2021 «Захисні споруди цивільного захисту. Методи випробування» – технічні вимоги та термінологія. https://zakon.isu.net.ua/sites/default/files/normdocs/dstu_9107_2021.pdf
3. Методичні рекомендації для сільських, селищних рад та об'єднаних територіальних громад щодо організації укриття населення (ДСНС) – практичний порадник з алгоритмом дій. https://nmc.dsns.gov.ua/upload/1/3/0/6/6/documents-methodical-recommendations-otg-sr.pdf
4. Рекомендації ДСНС щодо організації укриттів і використання споруд подвійного призначення – інструктивні матеріали для місцевих органів. https://dsns.gov.ua/upload/6/1/7/3/8/8/V664V79YQEyPpn5fJXZ5mInpYzp56m7ARpM1nAWJ.pdf
5. Постанова Кабінету Міністрів України № 1074 (20.09.2024) – визначення термінів та положень щодо первинних укриттів (мобільні рішення). https://zakon.rada.gov.ua/go/1074-2024-п

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Олександр ОРОВЕЦЬ, студент групи ЗМЦЗ-25-3
НК – Олександр ЗЕМЛЯНСЬКИЙ, канд. техн. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Умови воєнного стану висувають особливі вимоги до організації та реалізації заходів цивільного захисту. Система цивільного захисту України є складовою частиною загальнодержавної системи забезпечення національної безпеки та включає комплекс організаційних, технічних, правових і соціально-економічних заходів, спрямованих на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, у тому числі воєнного характеру. В умовах воєнного стану заходи цивільного захисту тісно інтегруються з оборонними заходами, а їхня реалізація підпорядковується єдиному керівництву військово-цивільних адміністрацій, органів місцевого самоврядування та Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС). Основними завданнями цивільного захисту у цей період є:

1. Забезпечення своєчасного оповіщення та інформування населення про загрози і порядок дій.
2. Організація евакуації населення із зон підвищеної небезпеки та забезпечення їх розміщення у безпечних районах.
3. Підтримання у готовності захисних споруд (сховищ, укриттів) та забезпечення доступу населення до них.
4. Проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт у районах ураження.
5. Забезпечення медичного захисту населення, надання першої медичної допомоги постраждалим.
6. Забезпечення життєдіяльності населення у надзвичайних умовах (постачання води, продуктів, електроенергії тощо).
7. Організація психологічної підтримки та соціального захисту постраждалих.

Особливістю організації цивільного захисту у воєнний час є посилена координація між військовими та цивільними структурами, застосування спеціальних планів цивільного захисту з урахуванням воєнних загроз, а також використання сил територіальної оборони у проведенні рятувальних робіт та охороні критичної інфраструктури.

Важливу роль відіграє нормативно-правова база, яка визначає повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування, порядок функціонування єдиної державної системи цивільного захисту та дії у разі виникнення воєнних загроз. У період воєнного стану застосовуються положення Конституції України, Закону України "Про правовий режим воєнного стану", Кодексу цивільного захисту України, а також відповідних указів Президента та постанов Кабінету Міністрів.

Таким чином, ефективна організація заходів цивільного захисту у воєнний час передбачає поєднання оборонних і гуманітарних дій, швидке реагування на загрози, максимальне збереження життя та здоров’я людей, а також мінімізацію негативних наслідків воєнних дій для суспільства та держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28.06.1996 р. (зі змінами).
2. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. № 5403-VI.
3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389-VIII.
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку функціонування єдиної державної системи цивільного захисту від 09.01.2014 р. № 11.
5. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» (останні редакції).
6. Офіційні матеріали Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС).

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Дарія ПОКОТІЛОВА, навчально-науковий інститут цивільного захисту,
23-ПРс
НК – Світлана КОСЯК, канд. іст. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Організація та реалізація заходів цивільного захисту (ЦЗ) в умовах воєнного стану в Україні є фундаментальною складовою системи національної безпеки, адже від її ефективності залежить життя громадян та стійкість держави. Воєнний стан визначається як особливий правовий режим, що вводиться у разі збройної агресії для створення умов захисту населення, територіальної цілісності та конституційного ладу [1]. У цих умовах система ЦЗ зазнає трансформації: від реагування на природні чи техногенні надзвичайні ситуації вона переходить до багатофункціональної структури, що має протидіяти наслідкам бойових дій, авіаційних та ракетних ударів, руйнувань критичної інфраструктури та масових міграцій. Особливою рисою цього періоду є інтеграція цивільних і військових елементів у єдину систему реагування, що створює нові вимоги до законодавчої, організаційної та технічної бази [2].

Кодекс цивільного захисту України [2] і Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [1] формують правові підвалини цієї системи. Після початку широкомасштабної агресії РФ у 2022 році було внесено зміни до законодавства [3], які

розширили повноваження військових адміністрацій, спростили процедури будівництва захисних споруд, мобілізації техніки та використання ресурсів підприємств для потреб оборони й ЦЗ. Попри ці кроки, аналіз Білої книги цивільного захисту України засвідчив, що лише близько 40 % укриттів відповідають нормативним вимогам [4, с. 45]. Виникла нагальна потреба у розвитку нових підходів: використання модульних споруд, переобладнання підвальних приміщень, залучення громад до облаштування захисних об'єктів.

Роль ДСНС у воєнний час вийшла за межі традиційного рятувально-пожежного профілю. Підрозділи служби займаються гуманітарним розмінуванням, ліквідацією наслідків ударів, евакуацією населення, відновленням інженерних мереж, а подекуди виконують завдання у зоні бойових дій [5]. За даними річного звіту служби, у 2023 році здійснено понад 15 тисяч виїздів на місця ракетних ударів, евакуйовано понад 200 тисяч осіб, знешкоджено понад 500 тисяч вибухонебезпечних предметів [6, с. 18]. Це демонструє безпрецедентне навантаження на персонал, що зумовлює потребу у психологічній підтримці, ротації та соціальних гарантіях для працівників і їхніх родин.

Алгоритм дій у кризових умовах часто формується практикою, а не законодавчими нормами. Наприклад, під час евакуації використовується послідовність: розвідка маршруту військовими, організація транспорту місцевою владою, супровід поліції та СБУ, медичний супровід мобільними бригадами, розподіл переселенців у центрах прийому [6]. Така модель демонструє адаптивність системи, що базується на досвіді та горизонтальній координації між різними суб'єктами.

До основних напрямів діяльності ЦЗ у воєнний час належать:

– ліквідація наслідків атак і пожеж;

– масова евакуація населення з небезпечних зон;

– організація та модернізація укриттів;

– гуманітарне розмінування;

– підтримка життєдіяльності громад (енергія, вода, обігрів);

– інформаційне оповіщення [4, с. 61].

Важливим чинником є матеріально-технічне забезпечення. Частина техніки була знищена або пошкоджена у перші місяці війни, тож критичною стала міжнародна допомога у вигляді пожежних машин, генераторів, засобів розмінування. Однак імпортне обладнання не завжди відповідає локальним умовам, тому активно розвивається внутрішнє виробництво – від мобільних укриттів до систем очищення води [8, с. 27]. Децентралізація відіграла суттєву роль: об'єднані територіальні громади отримали можливість самостійно організовувати добровільні формування, закуповувати техніку, облаштовувати сховища. У багатьох випадках місцеві органи діяли швидше та ефективніше за державні структури, що підтверджує доцільність подальшого посилення ролі громад [7, с. 12 – 13].

Інформаційне забезпечення теж зазнало трансформації. Якщо до 2022 року оповіщення переважно базувалося на сиренах і гучномовцях, то тепер діє система Cell Broadcast, яка надсилає сповіщення на мобільні телефони. Проте у сільській місцевості все ще необхідно використовувати традиційні методи. Проблемою залишається відсутність єдиної цифрової платформи, яка б інтегрувала дані про укриття, переселенців, ресурси та потреби допомоги. Цей дефіцит частково компенсують волонтерські ІТ-ініціативи, однак вони не завжди інтегровані до офіційної системи ЦЗ.

Суспільство загалом стало активним суб'єктом цивільного захисту. Поширилися курси з домедичної допомоги, протипожежної безпеки, відпрацювання дій під час обстрілів. Громадяни самостійно облаштовують сховища, долучаються до волонтерських місій, беруть участь у пошуково-рятувальних операціях. Водночас виникає потреба у правовому закріпленні ролі волонтерів у системі ЦЗ для уникнення хаотичності та дублювання функцій [3].

Отже, особливості організації та реалізації заходів цивільного захисту в умовах воєнного стану зводяться до: посиленої інтеграції військових і цивільних структур, підвищення ролі місцевих громад, широкого залучення громадян, модернізації інфраструктури та адаптації законодавчої бази до реальних загроз. Система ЦЗ України показала гнучкість і здатність до самоорганізації, однак для підвищення ефективності потрібне подальше впровадження цифрових інструментів управління, розширення психологічної підтримки персоналу, оновлення стандартів укриттів та формалізація ролі громадянського суспільства у забезпеченні безпеки [8, с. 30].

Водночас необхідно враховувати, що під час тривалої війни система цивільного захисту стикається не лише з оперативними, а й з системними викликами, пов'язаними з виснаженням як матеріальних, так і людських ресурсів. Якщо на початкових етапах широкомасштабної агресії значну частину завдань вдавалося виконувати за рахунок мобілізації волонтерських ініціатив і суспільного ентузіазму, то в умовах затяжного протистояння виникає потреба переходу до стабільної моделі функціонування, яка здатна працювати не тижні чи місяці, а роками [4, с. 52]. Це означає, що заходи цивільного захисту мають бути спрямовані не лише на ліквідацію наслідків атак, але й на формування системної стійкості громад, здатної витримувати повторювані загрози.

У цьому контексті особливого значення набуває розвиток концепції «суспільної готовності», яка передбачає формування базових компетенцій з цивільної безпеки у кожного громадянина. Нині значна частина населення отримує такі знання через стихійні навчальні ініціативи — волонтерські тренінги, онлайн-курси, відеоуроки, але їх зміст не уніфіковано, що призводить до нерівномірного рівня підготовки у різних регіонах [7, с. 14 – 15]. Для усунення цієї проблеми доцільним є запровадження багатоетапної системи навчання з цивільного захисту, що охоплювала б школу, професійну освіту та робочі колективи, із закріпленням програми на нормативному рівні.

Ще одним викликом є ефективна комунікація між органами влади та населенням. В окремих випадках люди не отримують інформації вчасно або не розуміють її змісту, що знижує ефективність заходів з евакуації та укриття. У низці громад застосовується практика так званих «мобільних оповіщень», коли представники місцевого самоврядування або волонтери здійснюють обхід вулиць із гучномовцями, попереджаючи про необхідність негайного залишення небезпечної зони [6, с. 21]. Проте ефективність такої моделі залежить від наявності добровольців і їхньої готовності діяти під загрозою обстрілу, що не завжди можливо у прифронтових регіонах.

Не менш важливим аспектом є захист критичної інфраструктури, адже руйнування електричних мереж, теплопостачання або систем водозабезпечення може спричинити гуманітарну кризу навіть без прямого вогневого ураження. У відповідь на такі загрози в Україні запроваджено мережу пунктів незламності — спеціально обладнаних локацій з автономним живленням, обігрівом і доступом до зв'язку, які виконують функцію тимчасових центрів життєзабезпечення населення у разі надзвичайних ситуацій [8, с. 27]. Водночас на рівні громад важливо розробляти альтернативні схеми енергозабезпечення, резервні плани логістики та постачання, щоб уникнути хаосу у випадку масштабних аварій.

Корисним для України може бути вивчення міжнародного досвіду держав, які тривалий час перебували в умовах постійної військової загрози. У таких країнах, як Ізраїль, Південна Корея чи Фінляндія, заходи цивільного захисту інтегровані у повсякденне життя: населення регулярно проходить тренування, укриття розташовані у школах, торговельних центрах і навіть житлових будинках, а інформаційні системи забезпечують миттєве оповіщення про загрози. В Україні вже існують подібні елементи, але вони впроваджуються нерівномірно, що потребує централізованого підходу та державного контролю [3].

Таким чином, розвиток системи цивільного захисту в умовах воєнного стану має відбуватися одночасно на трьох рівнях: нормативному, організаційному та суспільно-культурному. Лише поєднання законодавчої регламентації, належного ресурсного забезпечення та активної участі громадян забезпечить її стабільність і ефективність у довгостроковій перспективі. Перехід від реактивного підходу до стратегічного мислення — ключова умова для підвищення стійкості держави у тривалих умовах війни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19

2. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5403-17

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства з питань цивільного захисту: Закон України від 17.02.2022 № 2081-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2081-20

4. Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС). Біла книга цивільного захисту України. – Київ: ДСНС, 2023. – 132 с. (інформаційне видання, електронний ресурс). URL: https://dsns.gov.ua/upload/1/9/7/5/1/6/5/dodatok-bila-kniga-cz-06112023.pdf

5. ДСНС України. Дії підрозділів ДСНС України в умовах воєнного стану. – Київ: ДСНС, 2023. – електронний ресурс. URL: https://dsns.gov.ua/upload/1/9/2/4/3/5/9/diyi-dsns-objednana-kniga-compressed.pdf

6. ДСНС України. Звіт про основні результати діяльності ДСНС у 2023 році. – Київ: ДСНС, 2024. – електронний ресурс. URL: https://dsns.gov.ua/upload/2/0/4/5/2/3/6/zvit-pro-osnovni-rezultati-diialnosti-dsns-u-2023-roci.pdf

7. Бойко О. А. Державне управління у сфері цивільного захисту: подальше вдосконалення законодавства в умовах дії воєнного стану // Науковий вісник: Державне управління (УкрНДІЦЗ). – 2022. – № 2. – електронний ресурс. URL: https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/article/view/260

Ніжник О. А., Пономаренко Р. В., Болло Г. та ін. Цивільний захист в умовах війни: збірник тез І Міжнар. наук.-практ. конф., Львів, 17-18 квіт. 2025 р. – Львів: ЛДУ БЖД, 2025. – електронний ресурс. URL: https://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/24956/1/%D0%9D%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B8%D0%BA%2C%20%D0%9F%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%2C%20%D0%91%D0%BE%D0%BB%D0%BB%D0%BE_%D0%9B%D0%94%D0%A3%20%D0%91%D0%96%D0%94_2025.pdf

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОПЕРАТИВНОГО ЗВ'ЯЗКУ В СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анна ПОЛОВ'ЯН, навчально-науковий інститут цивільного захисту,
група ЦЗк-22-1
НК – Дмитро БЕЛЮЧЕНКО, канд. техн. наук
Національний університет цивільного захисту України

Сучасні надзвичайні ситуації, спричинені як техногенними, так і природними чинниками, особливо в умовах воєнного стану потребують високого рівня оперативного управління та взаємодії між підрозділами цивільного захисту. З урахуванням динамічних змін у безпековому середовищі України та світу, питання забезпечення стійкого оперативного зв'язку та ефективного інформаційного управління набувають особливої актуальності. Пересувні пункти управління виступають ключовим елементом організації оперативного зв'язку при реагуванні та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, які забезпечують безперервність управлінських процесів навіть у випадках руйнування або відмови стаціонарної інфраструктури.

Для забезпечення належного рівня безпеки інформації, що циркулює в каналах оперативного зв'язку, важливе місце посідають вимоги [1] та відповідні державні стандарти В умовах розвитку інформаційних технологій, зростання кіберзагроз та необхідності швидкої обробки великих обсягів даних, виникає потреба у вдосконаленні технічного оснащення та функціональних можливостей пересувного пункту управління. Особливого значення набуває інтеграція безпілотних літальних апаратів, сучасних телекомунікаційних систем, технологій штучного інтелекту та забезпечення належного рівня кібербезпеки.

Пересувний пункт управління забезпечує функціонування оперативного зв'язку між керівниками робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, координацію дій підрозділів різного підпорядкування, передачу актуальної інформації у центри управління ДСНС України та інші державні органи влади [2]. Також пересувний пункт управління дозволяє організовувати відеозв'язок, передачу даних, використання сучасних інформаційних технологій для аналізу та оцінки ситуації в режимі реального часу та проведення прогнозування розвитку надзвичайної ситуації.

Крім цього, серед основних завдань пересувного пункту управління можна виділити:

– забезпечення автономної роботи органів управління оперативного складу з використанням автоматизованих робочих місць, обладнаних комп'ютерною технікою, засобами телефонного та радіозв'язку;

– забезпечення доступу до мережі Інтернет та Національної телекомунікаційної мережі, а також організація відеоконференцзв'язку з Державним і регіональними центрами управління в НС та ситуаційними центрами органів влади;

– забезпечення каналу супутникового зв'язку для доступу до відомчої телекомунікаційної мережі ДСНС, відомчих каналів зв'язку, каналів зв'язку мережі загального користування з доступом до міського, міжміського, міжнародного та стільникового зв'язку, а також спеціальних засобів зв'язку і захисту інформації;

– здійснення моніторингу метеорологічної обстановки спостереження за радіаційною обстановкою навколишнього середовища;

– ведення повітряної розвідки, зокрема у нічний час із використанням безпілотного літального апарата (квадрокоптера) та онлайн-трансляція відеосигналу безпосередньо з місця події;

– здійснення радіозв'язку з наземними, авіаційними та морськими силами, залученими до ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;

– забезпечення зв’язку керівного складу ДСНС України з апаратом ДСНС, головними управліннями (управліннями) ДСНС України в областях, місті Києві, загонами та підрозділами ДСНС України, а також забезпечення зв’язку для взаємодії з іншими центральними органами виконавчої влади у мирний час, в особливий період та при виникненні надзвичайних ситуацій, у разі виникнення терористичних актів та під час мінімізації і ліквідації їх наслідків при проведенні антитерористичних операцій, та в умовах воєнного стану;

– забезпечення обміну всіма видами інформації в нормативні терміни із заданою достовірністю та ведення переговорів посадовими особами із заданою якістю;

– своєчасне встановлення запланованого та незапланованого зв’язку, підтримання його у постійній готовності до передачі (приймання) сигналів управління та інших видів повідомлень;

– оброблення усіх видів вихідних, вхідних та транзитних повідомлень, доставка їх адресатам (кореспондентам);

– координація взаємодії підрозділів зв’язку територіальних органів ДСНС України щодо підготовки каналів, встановлення зв’язку та забезпечення проходження інформації під час тренувань;

– недопущення порушень дисципліни та безпеки зв’язку на пересувному пункті управління;

– здійснення контролю за використанням існуючого радіочастотного ресурсу ДСНС.

При ліквідації наслідків природних катастроф, таких як повені, землетруси або масштабні пожежі, пересувний пункт управління дозволяє організувати стійкий зв'язок з різними службами (пожежно-рятувальними підрозділами, аварійно-рятувальними загонами спеціального призначення, силами та засобами єдиної державної системи цивільного захисту, медичними установами тощо) для оперативної координації дій з евакуації населення та надання невідкладної допомоги.

У разі техногенних аварій (вибухи на промислових об’єктах, витік небезпечних речовин) пересувний пункт управління забезпечує передачу оперативної інформації про масштаби аварії, стан об'єктів інфраструктури та координує взаємодію з підрозділами хімічного, біологічного та радіаційного захисту.

В умовах воєнного стану або терористичних актів пересувний пункт управління виконує функції мобільного командного пункту для забезпечення безперервного зв’язку з керівництвом ДСНС, місцевими адміністраціями та іншими державними структурами та органами влади. Особлива увага приділяється створенню резервних каналів зв'язку та застосуванню заходів з захисту інформаційних каналів зв’язку пересувного пункту управління.

Основними можливостями пересувний пункт управління є робота в геоінформаційній системі з питань надзвичайних ситуацій ArcGIS [3], робота в європейській системі підтримки прийняття рішень у випадку радіаційних аварій RODOS, система управління радіостанціями SPTT, доступ до єдиного банку даних Урядової інформаційно-аналітичної системи з питань надзвичайних ситуацій, а також забезпечення діяльності органів управління.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. ДСТУ ISO/IEC 27001:2023 Інформаційна безпека, кібербезпека та захист конфіденційності. Системи керування інформаційною безпекою. Вимоги (ISO/IEC 27001:2022, IDT)

2. Наказ ДСНС України від 19.08.2019р №474 «Про організацію роботи пересувного пункту управління ДСНС».

3. Офіційний сайт ArcGIS Online. URL: https://esri.in.ua/.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ БЕЗПЕКОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Сергій ПОХВАЛІТОВ, студент 2-го курсу заочної форми навчання
НК – Віталій КОСТЕНКО, канд.наук держ. упр.
Національний університет цивільного захисту України

Охорона і безпека населення в умовах сучасних загроз – це не лише питання безпеки, а й стратегічного управління на рівні громади. Відсутність комплексного підходу до планування може призвести до неефективного використання ресурсів, неврахування ризиків та нестачі інвестиційного бачення. З початку збройної агресії рф проти України внаслідок ракетно-бомбових ударів відбувається пошкодження та руйнування об'єктів критичної інфраструктури, життєзабезпечення населення, загибель великої кількості людей. Тому необхідно одразу після нанесення удару виявити, локалізувати та погасити пожежі до того, як ті завдали шкоди майну, людям і оточуючому середовищу.

У надзвичайно складних умовах основні зусилля та ресурси підрозділів ДСНС зосередженні на реагуванні та ліквідації наслідків бойових дій, гасінні масштабних пожеж, як правило у великих містах. У зв'язку із цим, сільська місцевість стає недостатньо захищеною, а тому потребує створення надійної системи цивільного захисту на місцевому рівні. Одним із шляхів розв'язання проблем забезпечення безпеки територіальних громад є створення та функціонування підрозділів МПО.

Між Державною службою України з надзвичайних ситуацій та Міністерством розвитку громад та територій України налагоджена тривала співпраця з питань розвитку спроможності територіальних громад, зокрема шляхом створення місцевих та добровільних пожежно-рятувальних підрозділів, у тому числі у вигляді центрів безпеки. Для цього місцеве самоврядування зосереджує свої зусилля на розбудові місцевої та добровільної пожежної охорони, як первинної ланки реагування на пожежі та надзвичайні ситуації. З метою впорядкування роботи щодо створення Центрів безпеки та на виконання вимог пункту 171 Положення про єдину державну систему цивільного захисту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 09 січня 2014 р. № 11 [1], розроблено проєкт спільного наказу Мінрегіону, МВС та МОЗ «Про визначення Критеріїв утворення в населених пунктах Центрів безпеки», який наразі опрацьовується.

Також Міністерством розвитку громад та територій України подано бюджетний запит про передбачення коштів в 2022 – 2024 роках для реалізації заходів з розбудови Центрів безпеки в обсязі 3 млрд. гривень, шляхом виділення субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на створення інфраструктури безпеки життєдіяльності населення в територіальних громадах.

На сьогодні на території України утворено 47 Центрів безпеки (у Донецькій – 16, Полтавській – 6, Івано-Франківській, Черкаській – по 4, Дніпропетровській, Рівненській, – по 3, Вінницькій, Закарпатській, Чернівецькій – по 2, Житомирській, Київській, Одеській, Херсонській, Хмельницькій областях – по 1).

Важливим кроком щодо підвищення безпеки громадян є створення Центру безпеки в ТГ, до складу якого входять пожежно-рятувальний підрозділ з диспетчерським пунктом громади, поліцейський пункт, підрозділ екстреної медичної допомоги та піротехнічний підрозділ. Центр безпеки ТГ спрямований на задоволення потреб громади у комплексному забезпеченні безпеки – як у сфері цивільного захисту, так і у сфері громадського порядку. Такий центр дозволяє максимально скоротити час прибуття на місце події, своєчасно надати необхідну допомогу та підвищити якість безпекових послуг на території громади.

На сьогодні в Україні гостро стоїть питання щодо організації гасіння пожеж та загорянь, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій (подій) у сільській місцевості. Існує велика кількість населених пунктів, до яких час прибуття першого пожежно-рятувального підрозділу ДСНС перевищує максимально допустимі значення. Один із шляхів розв'язання проблем забезпечення пожежної безпеки в сільських населених пунктах є створення місцевих пожежних команд та добровільних протипожежних формувань для забезпечення місцевої та добровільної пожежної охорони (далі – МПО). Наявність таких підрозділів забезпечить оперативне й швидке реагування на ліквідацію пожеж та інших надзвичайних ситуацій, які виникають на території населених пунктів. А це, не лише врятоване майно громадян, а й врятовані людські життя.

В умовах дії правового режиму воєнного стану дослідження механізму управління цивільним захистом ТГ є надзвичайно актуальним, адже місцеві громади знаходяться найближче до факторів небезпеки та мають кращий доступ до інформації про потреби та проблеми населення ТГ. Отже, сьогодення вимагає дослідження та вдосконалення системи управління цивільним захистом ТГ.

Під час надзвичайних ситуаціях у мирний час масштаби руйнування й ураження людей мають, як правило, локальний характер. Наслідками аварій, катастроф є порушення роботи окремих підприємств і викликані цим перебої в постачанні води, газу, електроенергії тощо. У воєнний час, особливо під час застосування засобів масового ураження, масштаби руйнування промислових суб'єктів господарювання й ураження людей можуть бути значними. Задля забезпечення економічної стабільності регіону важливим є ефективне управління безпекою у територіальних громадах, що враховуватиме не тільки загрози, що можуть виникати на їхніх територіях, а й можливості забезпечення безпеки [2].

Основними напрямками удосконалення організації ЦЗ населення ТГ з метою створення надійного безпекового середовища є:

– модернізація та підтримання в постійній готовності місцевої системи автоматизованого оповіщення з метою забезпечення оперативного інформування осіб керівного складу, координаційних органів місцевої ланки територіальної підсистеми ЄДСЦЗ, населення про надзвичайні ситуації. Важливо забезпечити оповіщення та інформування про загрозу і виникнення надзвичайних ситуацій в доступній для осіб з вадами зору та слуху формі.

– виконання вимог законодавства щодо створення, використання, утримання та реконструкції фонду захисних споруд цивільного захисту та підвищення рівня готовності захисних споруд цивільного захисту ТГ до укриття населення.

– утримання та поповнення місцевого матеріального резерву ТГ для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Для ефективної взаємодії виконавчих органів ради під час надзвичайної ситуації доцільно розробити та затвердити порядок формування та використання місцевого матеріального резерву та прийняти відповідну місцеву програму. З метою своєчасного фінансування видатків має бути розроблений бюджетний запит та паспорт бюджетної програми. Запаси матеріального резерву мають бути мобільними, доступними та раціональними.

– своєчасне уточнення та коригування документів щодо планування заходів з питань цивільного захисту ТГ.

– створення добровільних формувань цивільного захисту у ТГ, які не мають фінансової спроможності створювати місцеву пожежну охорону.

– підвищення обізнаності населення щодо обов'язків у сфері цивільного захисту, підготовка до свідомих практичних дій в умовах надзвичайних ситуацій.

– обладнання та оснащення консультаційних пунктів з питань цивільного захисту для проведення інформаційно-просвітницької роботи з непрацюючим населенням щодо порядку дій в умовах надзвичайних ситуацій.

Отже, система управління ЦЗ територіальної громади – це впорядкована сукупність взаємодіючих суб'єктів управління (місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій), які наділені відповідними владними повноваженнями щодо виконання заходів у сфері ЦЗ на місцевому рівні. Створення спроможної системи управління ЦЗ ТГ підвищить ефективність захисту населення від НС, координацію сил ЦЗ, які беруть участь у ліквідації НС, оперативне інформування населення щодо дій в НС. Створення добровільних формувань ЦЗ у громадах мають стати ефективним інструментом покращення стану цивільного захисту на місцевому рівні.

Особливої уваги потребує розвиток та популяризація добровільного пожежного руху на території громад, який у розвинених країнах є основою пожежної безпеки. Для цього слід використати досвід таких країн як: Федеративної Республіки Німеччина, Республіки Польща, Республіки Австрія, Канади, Сполучених Штатів Америки.

Досвід країн Європейського Союзу в організації та діяльності ДПО також демонструє, що Україна потребує вдосконалення системи забезпечення пожежної безпеки. Тож для ефективної діяльності добровільних пожежних дружин, перш за все, необхідною є правова база, яка на сьогодні в Україні, на жаль практично відсутня. Доцільним є прийняття закону, який би детально регламентував діяльність пожежників-добровольців.

Разом із цим статтею 7 Закону України «Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності» [3] визначено вичерпний перелік об'єктів державної власності, які безоплатно передаються з державної в комунальну та спільну власність територіальних громад, до якого не включено цілісні майнові комплекси державних пожежно-рятувальних підрозділів (частин), інше нерухоме та окреме індивідуально визначене (рухоме) майно, яке не використовується і не планується до використання в органах та підрозділах цивільного захисту.

Отже, на даний час ефективного та швидкого розв'язання на рівні територіальних громад потребують такі проблеми: розвиток МПО залежно від ризиків і небезпек, притаманних для відповідної території, систематизація результатів виконання заходів цивільного захисту на рівні ланок (субланок) територіальних підсистем цивільного захисту в умовах воєнного стану; організації та забезпечення пожежної безпеки на території об`єднаних територіальних громад; створення місцевих пожежних команд та центрів безпеки громад, активізації запровадження руху добровільних пожежних тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про затвердження Положення про Єдину державну систему цивільного захисту: постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014 № 11. Верховна Рада України: веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-п#n10.

2. Закон України від 15 березня 2022 року № 2132-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності у сфері довкілля та щодо цивільного захисту на період дії воєнного стану і у відбудовний період» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2132-%D0%86%D0%A5#Text.

3. Закон України від 3 березня 1998 року № 147/98-ВР **"**Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності". (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 34, ст.228).

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ СИЛАМИ І ЗАСОБАМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ МОБІЛЬНОГО ОПЕРАТИВНОГО КОМПЛЕКСУ

Володимир СКОВОРОДКА, навчально-науковий інститут цивільного захисту, 1-24
НК – Олег МИРОШНИК, д-р техн. наук, професор
Національний університет цивільного захисту України

Сучасні виклики у сфері цивільного захисту зумовлені постійним зростанням кількості та масштабів надзвичайних ситуацій [1], серед яких техногенні аварії, природні катастрофи та воєнні загрози. У таких умовах швидкість реагування та ефективність управління силами і засобами стають вирішальними факторами для збереження життя людей, захисту інфраструктури та мінімізації збитків. Традиційні стаціонарні центри управління не завжди здатні забезпечити належний рівень оперативності, особливо у випадках, коли інфраструктура зруйнована або доступ до неї обмежений [2]. Це обумовлює потребу у впровадженні новітніх технологій та мобільних рішень, зокрема мобільних оперативних комплексів, які поєднують у собі сучасні засоби комунікації, автоматизовані системи управління та автономні ресурси.

Проблеми, з якими стикається система управління під час надзвичайних ситуацій, мають комплексний характер [3]. Однією з ключових є затримка у зборі та передачі інформації, що може призводити до помилкових рішень. Додатковим чинником виступає вразливість телекомунікаційних систем, які часто виходять з ладу в умовах руйнування інфраструктури. Важливою проблемою є й обмежений доступ до геоінформаційних даних, що значно ускладнює прогнозування розвитку подій та координацію дій різних служб. До цього додається фактор складності взаємодії між підрозділами різного підпорядкування, що діють у різних умовах і за різними стандартами. У результаті управлінські рішення приймаються із запізненням, а їх ефективність суттєво знижується.

У таких умовах мобільний оперативний комплекс постає як сучасне рішення [4], здатне суттєво підвищити ефективність управління [5]. Його переваги полягають у можливості швидкого розгортання безпосередньо поблизу осередку надзвичайної ситуації, автономності функціонування завдяки власним джерелам живлення, а також у використанні захищених каналів зв’язку. Особливу роль відіграє інтеграція геоінформаційних систем, що дозволяють у режимі реального часу відображати картину подій, прогнозувати їх розвиток та моделювати можливі сценарії реагування. Завдяки цьому керівники підрозділів отримують можливість приймати більш зважені рішення, що базуються на достовірних і своєчасних даних.

Результати проведеного моделювання та експертних оцінок свідчать, що застосування мобільного оперативного комплексу дозволяє скоротити час ухвалення критичних рішень на чверть, а іноді й до третини, у порівнянні з традиційними підходами. Це досягається завдяки створенню єдиного інформаційного простору, у якому об’єднуються дані від усіх залучених служб і відомств. Такий підхід не лише мінімізує ризик дублювання завдань або суперечливих наказів, але й забезпечує узгодженість дій у масштабі всієї системи цивільного захисту.

Мобільний оперативний комплекс є не лише технічним засобом, але й інноваційним інструментом оптимізації управлінських процесів. Його впровадження дозволяє сформувати нову якість управління, де на перший план виходить не лише швидкість реагування, але й гнучкість, стійкість та здатність адаптуватися до непередбачуваних умов. Подальший розвиток цього напряму пов’язаний із використанням елементів штучного інтелекту, автоматизованих систем прогнозування та математичних моделей оптимального розподілу ресурсів. У перспективі саме такі

рішення зможуть забезпечити підвищення стійкості системи цивільного захисту до нових викликів, які постають перед суспільством у XXI столітті.

Таким чином, мобільний оперативний комплекс виступає важливим елементом модернізації системи управління силами і засобами цивільного захисту. Він поєднує мобільність, технологічність та надійність, створюючи умови для більш ефективної координації дій підрозділів у надзвичайних ситуаціях. Його застосування є перспективним напрямом розвитку, що здатний суттєво підвищити рівень безпеки населення та захисту критичної інфраструктури.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Руснак В. М., Андрієнко Б. М. Аналіз тенденцій виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру в Україні // Проблеми надзвичайних ситуацій. – Харків: НУЦЗУ, 2019. – Вип. 30. – С. 45–54.

2. Кузьменко І. І., Гребенюк І. І., Стеблянко І. І. Мобільні пункти управління в системі забезпечення оперативного реагування на надзвичайні ситуації // Проблеми надзвичайних ситуацій. – Харків: НУЦЗУ, 2018. – Вип. 28. – С. 102–110.

3. ДСТУ EN ISO 22301:2021. Безпека та стабільність. Вимоги (EN ISO 22301:2019, IDT; ISO 22301:2019, IDT). – Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2021. – 58 с.

4. Гончаренко Ю. Ю., Попов О. О., Мірошник О. М. Інформаційно-технічний метод попередження надзвичайних ситуацій терористичного характеру на критично важливих об’єктах // Моделювання та інформаційні технології. – 2016. – Вип. 77. – С. 35–42.

5. Сачук Р. В., Костюк С. М. Інформаційно-комунікаційні технології в управлінні силами цивільного захисту // Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. – 2020. – № 21. – С. 112–119.

МЕТОДИКА РЕАГУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ ДСНС УКРАЇНИ НА РУЙНУВАННЯ ГІДРОТЕХНІЧНИХ СПОРУД

Ярослав СПАСІБОЖКО, навчально-науковий інститут цивільного захисту
НК – Євген ТИЩЕНКО, д-р техн. наук, професор
Національний університет цивільного захисту України

Руйнування гідротехнічних споруд (дамб, шлюзів, гребель) внаслідок бойових дій або техногенних аварій створює надзвичайно складну багатофакторну ситуацію: швидке підтоплення значних територій, руйнування інфраструктури, загроза хімічного та біологічного забруднення, масова евакуація населення та високий ризик для рятувальників. Досвід останніх подій в Україні підтверджує необхідність наявності спеціалізованої, формалізованої методики реагування, яка поєднує інженерну оцінку стану споруд, оперативну координацію сил і засобів, інформаційне управління та заходи з мінімізації соціально-економічних наслідків [1, 2].

Розробити практично орієнтовану методику дій підрозділів ДСНС при руйнуванні гідротехнічних споруд, що забезпечує швидке прийняття рішень, захист населення та зниження ризиків для особового складу.

Пропонується модульна структура реагування, що включає: (1) початкову оперативну оцінку ризику; (2) інженерно-геотехнічну розвідку; (3) заходи з евакуації і захисту населення; (4) протипаводкові та тимчасові інженерні заходи; (5) координацію міжвідомчих дій та інформаційний супровід. Початковий модуль передбачає оперативне формування «SITREP» з обов’язковими параметрами: обсяг і напрям

потоку води, швидкість підйому рівня, зони підтоплення, наявність об'єктів критичної інфраструктури у зоні ризику, можливі вторинні загрози (газ, хімія). Ці дані визначають пріоритети — евакуація людей і тварин, захист джерел питної води, охорона енергетичної інфраструктури та контроль за вторинними ризиками [1].

Інженерно-геотехнічна складова включає негайне залучення фахівців-гідротехніків (ДСНС у координації з профільними організаціями), оперативні обстеження гребель і опорних конструкцій, оцінку можливих шляхів поширення руйнувань та визначення місць для організації тимчасових дамб, переливів або спрямованого скидання води з метою зниження пікових навантажень. У разі неможливості стабілізації споруди – визначаються зони відсічення і сценарії контрольованого підтоплення з урахуванням мінімізації людських втрат і економічного збитку [2, 3].

Методика пропонує застосування матричного підходу – зонування території за пріоритетністю та призначенням ресурсів (першочергові сили, резерви, інженерні бригади, медичні групи). Центральним елементом є створення оперативного міжвідомчого штабу під керівництвом ДСНС з чітким розподілом ролей, каналів зв'язку та стандартними формами обміну інформацією (для швидкого прийняття рішень і прозорого розподілу завдань). Рекомендується використовувати БПЛА та дистанційні сенсори для оперативного картування зон підтоплення та пошуку постраждалих, з обов'язковою процедурою перевірки даних перед прийняттям критичних рішень.

Для ефективної реалізації методики необхідно: систематичні міжвідомчі тренування, створення регіональних резервів інженерної техніки та матеріалів для тимчасового укріплення споруд, наявність планів евакуації, а також стандартизовані інструкції з безпеки для рятувальників при роботі у підтоплених та забруднених середовищах. Особливу увагу слід приділити алгоритмам прийняття рішень у умовах неповної інформації та механізмам захисту особового складу від вторинних загроз (електрострум, забруднення) [1, 3].

Методика пройшла початкову апробацію на моделях сценаріїв підтоплення і демонструє зменшення часу реагування та більш зважений розподіл ресурсів. Для повноцінного впровадження потрібна адаптація нормативних документів, уніфікація процедур міжвідомчої взаємодії та системне фінансування регіональних резервів. Комплексний підхід, що поєднує інженерну оцінку, оперативну координацію та інформаційне управління, забезпечить значне зниження гуманітарних та економічних наслідків руйнувань гідротехнічних споруд.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. ДСНС України – Методичні рекомендації з планування заходів цивільного захисту та оперативного реагування. URL https://dsns.gov.ua.

2. Наказ №661 від 03.04.2012 «Про затвердження Правил безпеки при експлуатації каналів, трубопроводів, інших гідротехнічних споруд у водогосподарських системах». URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z0633-12?utm_source=chatgpt.com#Text.

3. Оцінки наслідків руйнування гребель в Україні (в т.ч. Post-Disaster Needs Assessment після руйнування Каховської ГЕС) – аналітичні звіти ООН та міжнародних організацій. URL https://ukraine.un.org/sites/default/files/2023-10/PDNA%20Final%20and%20Cleared%20-%2016Oct.pdf?utm_source=chatgpt.com

СИСТЕМА ОПОВІЩЕННЯ НАСЕЛЕННЯ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ

Анастасія ЧЕГОЛЯ, навчально-науковий інститут цивільного захисту,
навчальна група ЦЗк-22-1
НК – Максим ДЕМЕНТ, канд. пед. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Своєчасне оповіщення та достовірне інформування населення є ключовими заходами цивільного захисту, які визначають ефективність реагування на надзвичайні ситуації та безпосередньо впливають на збереження життя і здоров'я громадян. В умовах воєнного стану ці функції набувають особливого значення, адже масштаб загроз значно зростає, а ризики пошкодження систем зв'язку та інфраструктури є постійними.

Нормативно–правове забезпечення питань оповіщення та інформування визначається Кодексом цивільного захисту України (статті 30-31), а також підзаконними актами Кабінету Міністрів України, що регламентують порядок організації систем оповіщення та використання телекомунікаційних мереж.

Згідно зі статтею 30 Кодексу цивільного захисту України, оповіщення визначається як своєчасне доведення інформації до органів управління, сил цивільного захисту, суб'єктів господарювання та населення. Сучасна система оповіщення в Україні базується на комплексному підході, що поєднує автоматизовані системи централізованого оповіщення різних рівнів (загальнодержавні, територіальні, місцеві), використання електронних комунікаційних мереж, включаючи мобільний зв'язок, телебачення, радіо та відомчі канали, а також автоматизацію процесу передачі сигналів через системи раннього виявлення та оповіщення на об'єктах підвищеної небезпеки.

Важливим елементом розвитку системи є залучення місцевих рішень, оскільки згідно з чинним законодавством саме органи місцевого самоврядування відповідають за утримання локальних систем оповіщення. Це створює простір для інновацій, зокрема у багатьох громадах успішно функціонують власні Telegram-канали та мобільні застосунки. Водночас розуміння вразливості цифрової інфраструктури в умовах воєнних дій спонукало громади до пошуку альтернативних каналів оповіщення. Мобільні засоби оповіщення з використанням гучномовців на службових автомобілях Державної служби України з надзвичайних ситуації та підрозділів Національної поліції довели свою ефективність у ситуаціях, коли стаціонарна інфраструктура зв'язку зазнала пошкоджень. Цей підхід забезпечує пряме звернення до населення безпосередньо в місцях його перебування, що особливо важливо для людей, які з різних причин не мають доступу до цифрових каналів інформації.

Стаття 31 Кодексу цивільного захисту визначає, що інформування у сфері цивільного захисту має включати прогноз надзвичайних ситуацій, межі поширення, можливі наслідки та методи захисту населення. Органи управління цивільного захисту зобов'язані надавати цю інформацію через засоби масової інформації у достовірному та доступному форматі, враховуючи потреби людей із вадами зору чи слуху. Однак сучасна система інформування стикається з низкою викликів, включаючи технічні обмеження через використання частиною населення застарілих телефонів, нестабільний Інтернет зв'язок у сільській місцевості, проблеми оперативності через затримки у повідомленнях та недовіру до офіційних каналів, коли люди дізнаються про небезпеку з соцмереж швидше, ніж із державних систем.

Для подолання цих проблем Україна поступово впроваджує нові технології, зокрема систему Cell Broadcast, яка дозволяє надсилати повідомлення на всі мобільні телефони в зоні ризику незалежно від мережі, резервні канали через класичні SMS та мобільні застосунки, а також інтегровані сервіси тривог у вигляді універсальних мобільних додатків для попередження про різні типи загроз.

Інноваційним напрямом розвитку локальних систем оповіщення стала диференціація звукових сигналів залежно від типу загрози, що дозволяє адаптувати повідомлення до конкретних надзвичайних ситуацій. У деяких прогресивних громадах запроваджено систему умовних сигналів, де різні звукові коди відповідають певним видам небезпеки. Наприклад, сигнал у вигляді дзвону може сповіщати про хімічну загрозу, вимагаючи негайного використання засобів індивідуального захисту, тоді як гудок потяга сигналізує про необхідність евакуації, спонукаючи населення швидко переміщуватися до укриттів. Така система не тільки прискорює реакцію населення, дозволяючи швидше орієнтуватися в характері загрози, а й допомагає обирати оптимальні алгоритми поведінки, що суттєво підвищує ефективність реагування на небезпеку. У воєнний час, коли загрози можуть бути різноманітними (від повітряних тривог до техногенних аварій), ця диференціація стає дуже важливою, адже традиційні сирени часто не передають специфіку небезпеки, що призводить до неефективного використання ресурсів.

Особливого значення в сучасних умовах набули інтерактивні картографічні сервіси, які відображають стан активації систем оповіщення в реальному часі та інтегруються з мобільними додатками. Ці цифрові рішення дозволяють мешканцям отримувати візуальну інформацію про активовані сирени, їх радіус покриття та поточний статус загрози. Навіть у випадках, коли фізичні пристрої оповіщення відсутні на конкретній території або вийшли з ладу через технічні несправності, бойові дії чи перебої з електроенергією, користувачі можуть перевірити дані через смартфон. Наприклад, якщо сирена не спрацювала в сільській місцевості через пошкоджену інфраструктуру, сервіс покаже найближчі активовані сигнали та рекомендовані дії. Це не тільки підвищує доступність інформації для людей з обмеженими можливостями, а й сприяє координації зусиль органів влади, дозволяючи відстежувати ефективність систем і оперативно реагувати на збої.

Можливість врахування географічних, демографічних та інфраструктурних особливостей громад сприяє створенню більш ефективних систем інформування населення. Така децентралізація підвищує стійкість загальнодержавної системи цивільного захисту, адже вихід з ладу окремих елементів не зупиняє роботу оповіщення в інших регіонах.

Локальний підхід до організації систем оповіщення демонструє значні переваги з точки зору адаптивності та гнучкості реагування на специфічні потреби територій. Ефективне оповіщення та інформування забезпечується синергією централізованих механізмів, передбачених Кодексом цивільного захисту, та локальних ініціатив громад. Тільки поєднання державних систем, місцевої гнучкості та новітніх технологій здатне гарантувати своєчасне реагування на загрози, зменшити людські втрати та підвищити довіру населення до системи цивільного захисту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02 жовтня 2012 р. № 5403-VI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17. – Дата звернення: 25.09.2025.

2. Про Єдину державну систему цивільного захисту: постанова Кабінету Міністрів України від 09 січня 2014 р. № 11. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-п. – Дата звернення: 25.09.2025.

3. Про затвердження Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та організації зв'язку у сфері цивільного захисту: постанова Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2017 р. № 733. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2017-п. – Дата звернення: 25.09.2025.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ У ПЕРІОД ДІЇ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Оксана ЧОРНОМАЗ, канд. юрид. наук, доцент, ННІПФПКП
Львівський державний університет внутрішніх справ

Домашнє насильство є найпоширенішим видом гендерно зумовленого насильства. Україна стала 36-ю державою, яка ратифікувала Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (далі – Конвенція) [1].

Відповідно до вимог Конвенції Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів згідно з національним законодавством для забезпечення існування належних механізмів здійснення ефективного співробітництва між усіма відповідними державними органами, у тому числі місцевими та регіональними органами влади, судовими органами, прокуратурою, правоохоронними органами, а також неурядовими організаціями та іншими відповідними організаціями й суб'єктами, для захисту й підтримки жертв і свідків усіх форм насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції, у тому числі шляхом звернення до загальних і спеціалізованих служб підтримки (Стаття 18 Конвенції) [1].

З перших днів війни громадські організації, соціальні структури й експерти, які займаються профілактикою та протидією домашньому насильству, прогнозували стрімке зростання кількості епізодів, вказуючи на сукупність чинників, які підвищують ризик домашнього насильства в умовах війни [2].

Україна є учасницею низки міжнародних документів у сфері прав людини, які прямо забороняють сексуальне насильство, а саме Міжнародного пакту про громадянські та політичні права та Конвенції про права дитини; обов'язковими є положення Загальної Рекомендації Комітету з ліквідації усіх форм дискримінації щодо жінок, яка прямо підкреслює зобов'язання держави запобігати, розслідувати та притягати до відповідальності за сексуальне насильство. А також Україна є учасницею низки конвенцій Ради Європи: Конвенція Ради Європи про захист прав та основоположних свобод людини, Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства та нещодавно ратифікованої Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами [3, с. 96].

Крім того, прийнято Стратегію ЄС щодо гендерної рівності на 2020–2025 роки, в рамках якої мають бути впроваджені комплексні заходи запобігання та боротьби з гендерним насильством, підтримкою і захисту потерпілих, притягнення винної особи до відповідальності. В обґрунтуванні прийняття Стратегії невтішна статистика, що в ЄС 33% жінок є жертвами сексуального чи психологічного насильства, 22% жінок стають жертвами насильства від своїх партнерів [4]. У Стратегії наголошується на важливості ефективності насамперед профілактики насильства, що можливо досягти навчанню хлопчиків та дівчаток гендерній рівності з раннього віку та підтримку розвитку ненасильницьких стосунків.

Окрім того, необхідним є впровадження мультидисциплінарного підходу серед служб та уповноважених осіб, включаючи систему кримінального правосуддя, служби підтримки потерпілих, програм для кривдників, а також забезпечення дієвості соціальних та медичних служб [5, с. 592].

19 грудня 2024 року в Україні набрав чинності Закон № 3733-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами». Зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів стосуються

запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема щодо жінок. Законодавчі нововведення передбачають посилення відповідальності за вчинення домашнього насильства. Крім того, закон вводить норму, згідно з якою дитина, яка стає свідком насильства в родині, буде визнаватися потерпілою.

Також вводиться розмежування понять домашнього насильства та насильства за ознакою статі, що дозволить більш чітко кваліфікувати правопорушення. Однією з важливих змін є збільшення строку адміністративного затримання кривдника до 12 годин і введення обов'язкової перевірки необхідності направлення порушника на корекційні програми.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі» від 20 листопада 2024 року були внесені зміни до певних законодавчих актів в частині протидії та запобіганню домашньому насильству. Як ми бачимо держава працює у правильному напрямку щодо запобігання та протидію домашнього насильства. За 10 місяців 2024 року Національна поліція склала понад 130 тисяч протоколів щодо домашнього насильства. На обліку перебувають майже 112 тисяч осіб, які вчинили насильство. Крім того, для запобігання насильству працює 61 мобільна група і спеціалізовані сектори протидії насильству в кожному обласному центрі [6].

8 березня 2022 року Комісія ухвалила пропозицію прийняти Директиву про боротьбу з насильством щодо жінок і домашнім насильством. Пропозиція містить правила захисту потерпілих та пропонує посилити відповідальність, а також гарантувати належний захист від насильства, незалежно від того, відбувається воно онлайн чи офлайн. Згідно вказаної Директиви правопорушеннями визнаються: сексуальне насильство, включаючи зґвалтування, каліцтво жіночих статевих органів, примусові шлюби, примусові аборти або стерилізацію, торгівлю людьми з метою сексуальної експлуатації, переслідування, сексуальні домагання, феміцид, мову ненависті та злочини на ґрунті статі та різні форми онлайннасильства («кібернасильство»), включаючи обмін або маніпулювання інтимними матеріалами, кіберпереслідування [7].

Насильство по відношенню до жінок та дітей під час збройних конфліктів, у тому числі всі форми сексуального насильства, були засуджені Резолюцією 1888 (2009), ухваленою Радою Безпеки ООН 30 вересня 2009 року. Під час війни, 20 червня минулого року Україна ратифікувала Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, яка набула чинності з першого листопада. Не дивлячись на ратифікацію із суттєвим застереженнями, а саме, що наша держава має право не приводити національне законодавство у відповідність до Конвенції [8], враховуючи ст. 9 Конституції України та ч. 2 ст. 19 ЗУ «Про міжнародні договори», положення Стамбульської Конвенції все одно підлягають застосуванню та матимуть пріоритет, у випадку неузгодженості національного нормативно-правового акту із міжнародною нормою, оскільки остання матиме пріоритетне застосування.

Окрім того, прийнятий ще 7 грудня 2017 р. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» вже заклав багато інструментів протидії насильству в сім'ї, що відповідають європейським стандартам та Стамбульській Конвенції. Зокрема, передбачено для національної поліції повноваження щодо винесення термінового заборонного припису щодо кривдника, ведення профілактичного обліку кривдників, проведення профілактичних заходів, контроль за виконанням кривдником спеціального заходу тощо [5, с. 592].

В умовах російсько-українського збройного конфлікту підлягають застосуванню норми і Додаткового Протоколу Женевської конвенції, статтею якого визначено, що заборонені й залишатимуться забороненими такі дії: насильство над життям, здоров'ям,

а також погрози вчинити будь-яку із зазначених дій. Ця норма Додаткового Протоколу чи не єдина, яка забороняє вчинення окремих актів сексуального насильства як щодо жінок, так і щодо чоловіків [3, с. 97].

Але збройний конфлікт, триває та чи ефективний механізм протидії домашньому насильству, який запроваджено в Україні, покаже час, а поки ми лише можемо констатувати збільшення кількості звернень громадян та кількості кримінальних правопорушень, адже насильство, у тому числі й домашнє, не можна викорінити із суспільства лише якимись нормативно-правовими актами. Це кропітка робота, яка потребує часу та взаємодіє усіх суб'єктів протидії домашньому насильству [9, с. 215].

Отже, в умовах глобальних викликів сьогодення вкрай важливо збільшувати кількість санаторно-реабілітаційних центрів з кваліфікованою психологічною допомогою як для військовослужбовців, так і для цивільних осіб, які пережили наслідки війни та/або постраждали від насильства. Крім того, необхідно проводити якомога більше інформаційно-просвітницької робити у всіх можливих засобах масової інформації та доводити до населення алгоритми дій у разі вчинення по відношенню до них насильства, щоб постраждалі особи не почувалися беззахисними, особливо в умовах війни [10, с. 223].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/994_001-11#Text.
2. Знецінення та страх. Як війна вплинула на рівень домашнього насильства в Україні? URL: https://www.wonderzine.com.ua/wonderzine/life/life/12999-znetsinennya-ta-strah-yak-viyna-vplinula-na-rivendomashnogo-nasilstva-v-ukrayini
3. Баранюк Д. Є., Бугаєць Т. І. Захист природних прав постраждалих осіб від насильства в умовах російсько-української війни. *Ралізація прав людини у діяльності правоохоронних органів в умовах окупації українських територій* : матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції. ДонДУВС, 30 вересня 2022 р. С. 94–98.
4. Gender Equality Strategy 2020–2025. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_en.
5. Менджул М. В. Принцип заборони насильства в сім'ї: впровадження європейських та міжнародних стандартів в умовах воєнного стану в Україні. Електронне наукове видання *«Аналітично-порівняльне правознавство». Розділ XI. Міжнародне право.* 2023. С. 591-–594.
6. З 19 грудня набуває чинності закон про посилення відповідальності за домашнє насильство. URL: https://sud.ua/uk/news/laws/316716-s-19-dekabrya-vstupaet-v-silu-zakon-ob-usilenii-otvetstvennosti-za-domashnee-nasilie.
7. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 01.01.2020 р. № 2229-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19/paran2#n2.
8. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами 20 червня 2022 року № 2319-IXhttps://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-20#Text.
9. Політова А. С. Протидія домашньому насильству в умовах збройного конфлікту. Сучасний стан та перспективи розвитку системи запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі в умовах глобальних викликів сьогодення : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 08 липня 2022 р.). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 212–215.
10. Постол О. І. Сучасний стан та перспективи розвитку системи запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі в умовах глобальних викликів сьогодення : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 08 липня 2022 р.). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 221–224.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЦЕНТРІВ БЕЗПЕКИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ У ПЕРІОД ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

О. ЯЩЕНКО, канд. екон. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

В умовах зростання загроз військового, природного, техногенного та інформаційного характеру особливого значення в Україні набуває розвиток центрів безпеки у сфері цивільного захисту. Вони слугують ключовими структурами координації й оперативного реагування, забезпечуючи взаємодію державних інституцій, органів місцевої влади, громадських організацій і приватного сектору. Це зумовлює необхідність проведення системного дослідження передумов, тенденцій та напрямів розвитку даних центрів, що є підґрунтям для побудови дієвої Єдиної державної системи цивільного захисту України.

Сучасний світ характеризується підвищеною вразливістю до різних загроз, серед яких природні катастрофи, техногенні аварії, епідемії та воєнні конфлікти. За таких умов ефективне функціонування системи цивільного захисту стає необхідною передумовою забезпечення національної безпеки та захисту населення. Важливу роль у цій системі відіграють центри безпеки, що здійснюють координацію, моніторинг, прогнозування та реагування на надзвичайні події чи надзвичайні ситуації. Відповідно до пп. 1 п. 2 Плану основних заходів цивільного захисту України на 2025 рік, органи місцевого самоврядування, місцеві державні адміністрації, Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), Національна поліція (Нацпол) та Міністерство охорони здоров'я України (МОЗ) зобов'язані забезпечити створення таких центрів у громадах, адже вони є невід'ємним елементом Єдиної державної системи цивільного захисту України.

Концептуально діяльність центрів безпеки можна описати через систему функціональних напрямів, а саме: аналітичну, координаційну, інформаційну та оперативну, що взаємодіють між собою у режимі реального часу.

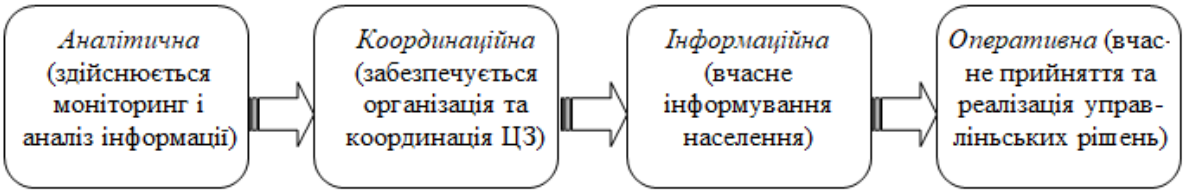

Рисунок 1 – Підсистеми функціонування центрів безпеки у сфері цивільного захисту

Джерело: авторська розробка

Діяльність центрів безпеки у сфері цивільного захисту регламентується низкою нормативно-правових актів, а саме:

– Конституцією України, яка гарантує право на безпечне життя та державний захист у надзвичайних ситуаціях;

– Кодексом цивільного захисту визначено основні принципи функціонування системи цивільного захисту, а також встановлено процедури планування, організації та проведення заходів цивільного захисту;

– постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України запроваджено створення та визначено засди функціонування центрів безпеки;

– локальними нормативними актами органів місцевого самоврядування забезпечується організація реагування на надзвичайні ситуації й утворення центрів безпеки в громадах.

Наразі актуалізується необхідність удосконалення законодавчої бази у напрямі децентралізації управління та розширення компетенцій органів місцевої влади щодо створення та координації діяльності центрів безпеки у сфері цивільного захисту. Водночас у проєкті Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України відсутні положення, які б регламентували заснування таких центрів, що потребує доопрацювання зазначеного документу. Концептуально центри безпеки передбачалися як складові системи публічного управління, здатні забезпечити її ефективне функціонування на всіх рівнях. Однак на практиці процес їх формування відбувається повільно, що підтверджується недостатніми темпами створення центрів безпеки на території держави. Зазначена проблема знайшла відображення й у Плані основних заходів цивільного захисту України на 2025 рік.

Одним із важливих результатів реформування системи цивільного захисту є запровадження в територіальних громадах нової моделі комплексного забезпечення безпеки населення. Ключовим елементом цієї моделі є центри безпеки, які виступають інфраструктурними осередками громад та інтегрують діяльність життєво необхідних служб — пожежно-рятувальної, медичної та правоохоронної. Вони не лише виконують завдання з реагування на надзвичайні ситуації та підтримання правопорядку, а й здійснюють профілактичну діяльність, що охоплює запобігання правопорушенням і кризовим явищам, організацію навчання населення правилам поведінки у надзвичайних ситуаціях, а також проведення просвітницьких заходів. Завдяки цьому центри безпеки формують підґрунтя для поширення культури безпеки серед громадян.

Таким чином, реформування системи цивільного захисту в Україні передбачає розбудову центрів безпеки в громадах як важливих інституційних елементів. Можно зробити висновок що їх кількість наразі є недостатньою, а темпи створення залишаються низькими. У дослідженні проаналізовано динаміку формування таких центрів за останні п’ять років, а також визначено специфіку їх організаційного забезпечення та функціонального призначення. Наголошено на доцільності доопрацювання чинної нормативно-правової бази з метою належного закріплення ролі та місця центрів безпеки у структурі цивільного захисту. Водночас акцентовано увагу на необхідності впровадження системи підготовки фахівців для центрів безпеки та застосування інноваційних технологій для підвищення ефективності їх роботи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 02.0.2012 р. № 5403 VI.
2. Допомога в розбудові державної системи цивільного захисту та створенні безпечного середовища в громадах – одне з ключових завдань ДСНС. URL: https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/dopomoga-v-rozbudovi-derzavnoyi-sistemi-civilnogo-zaxistu-ta-stvorenni-bezpecnogo-seredovishha-v-gromadax-odne-z-klyucovix-zavdan-dsns.
3. Концепція створення "Центрів безпеки громад" в Україні. URL: https://uastrat.com/reforms/securityinhromadas/konczepcziya-stvorennya-czentriv-bezpeky-gromad-v-ukrayini/.
4. Крюков О. І., Помаза-Пономаренко А. Л., Лопатченко І. М. Публічне управління у сфері цивільної безпеки: навч. посіб. Х.: НУЦЗУ, 2024. 170 с.
5. Помаза-Пономаренко А. Л., Тарадуда Д. В. Механізми забезпечення цивільної безпеки України: аспекти попередження НС на об’єктах військово-промислового комплексу // Публічне адміністрування та національна безпека. 2024. № 3 (44). URL: https://www.inter-nauka.com/issues/administration2024/3/9732
6. Проєкт Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України. URL: https://mvs.gov.ua/ministry/normativna-baza-mvs/proekti-normativnix-aktiv/strategiya-gromadskoyi-bezpeki-ta-civilnogo-zaxistu-ukrayini-zatverdzeno-vid-29062021.

8. План основних заходів цивільного захисту України на 2025 рік: розпорядження КМУ від 24.12.2024 № 1313-р. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-planu-osnovnykh-zakhodiv-tsyvilnoho-zakhystu-ukrainy-n-a1313r.9. Центри безпеки. URL: https://dmpo.dsns.gov.ua/diyalnist/centri-bezpeki.

THE ROLE OF MODERN ENGINEERING AND FIRE-FIGHTING TECHNOLOGY IN INCREASING THE EFFICIENCY OF FIRE AND EMERGENCY SITUATIONS ELIMINATION DURING MARTIAL ARTS

Oleksandr VLASENKO
NC – Roman KOVALENKO, Candidate of Technical Sciences, Associate Professor
NC – Ivan NESEN, Doctor of Philosophy
National University of Civil Defense of Ukraine

Martial law in Ukraine is accompanied by a significant increase in the number of fires and emergencies arising from hostilities, shelling, destruction of critical infrastructure and industrial accidents. In such conditions, the Unified State Civil Protection System (USCS) is faced with the need for a quick and effective response. One of the key factors for success is the use of modern engineering and fire-fighting equipment, which allows for the prompt elimination of the consequences of emergency events and saving people's lives.

Fire safety challenges in wartime.

Military operations create new conditions for the work of fire and rescue units. The main problems include:

– massive fires due to shelling and explosions;
– difficult access to fire sources due to destruction of roads and mining of territories;
– lack of water supply and resources for firefighting;
– constant threat of repeated attacks during rescue operations.

These factors require the use of modern technologies capable of ensuring the effectiveness and safety of rescue operations.

The role of modern engineering and firefighting equipment.

Modern equipment allows to significantly increase the efficiency of emergency response. The most important means are:

– fire and rescue vehicles with powerful pumps and equipment for working in difficult conditions;
– special engineering equipment for clearing debris and creating passages;
– mobile pumping stations and high-pressure installations;
– drones for aerial reconnaissance, localization of fire sources and search for victims;
– robotic complexes for working in conditions of increased danger (chemical facilities, ammunition depots).

Organizational and management aspects of the use of equipment.

The use of engineering and fire-fighting equipment requires well-established coordination between the units of the Unified State Emergency Service, military units and local governments. The issue of logistical support with fuel and water, technical maintenance of machines, as well as training personnel to work with new technologies is important. Modern information and communication management systems allow for prompt control of the situation and optimization of the use of equipment.

Economic and legal aspects.

Financing and provision of equipment is carried out at the expense of the state budget, local programs, as well as international humanitarian aid. Cooperation with the European

Union, NATO and international organizations that supply modern fire engines, special equipment and personal protective equipment plays an important role. Legal regulation of the activities of the Unified State Emergency Service is determined by the Constitution of Ukraine, the Civil Protection Code of Ukraine and special regulatory legal acts. In wartime, mechanisms of accelerated procurement and public-private partnership acquire particular importance.

Development prospects.

Promising directions for the development of fire-fighting and engineering equipment are:

– implementation of intelligent systems for monitoring and forecasting emergency situations;

– development of robotics and unmanned systems for fire-fighting;

– creation of domestic production of modern fire-fighting equipment;

– integration of EU experience and standards in the field of civil protection.

This will ensure the sustainability of the Unified State Emergency Service and increase the state's readiness for any challenges.

REFERENCES

1. Constitution of Ukraine.
2. Civil Defense Code of Ukraine dated 02.10.2012 No. 5403-VI.
3. Law of Ukraine “On the Legal Regime of Martial Law”.
4. State Emergency Service of Ukraine. Official website: https://dsns.gov.ua
5. Scientific works and analytical materials on fire safety and civil defense.
6. International experience in responding to emergencies: EU and NATO materials.

Секція 5. Соціальна реабілітація та медичне забезпечення в умовах воєнного стану

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСВОЄННЯ ХІМІЧНИХ ЗНАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Владислав БУДНИК, факультет № 1
НК – Юлія КАРПЕНКО, доктор філософії, доцент
Черкаська медична академія

Українська освіта сьогодні перебуває в умовах серйозних викликів. Війна змінила звичний ритм життя й навчання, змусила звикати до дистанційних форматів, поєднувати навчання з постійними загрозами, перебоями зі світлом чи зв'язком. Особливо складно це позначається на викладанні природничих дисциплін, зокрема хімії, яка є фундаментальною для підготовки майбутніх медиків, фармацевтів.

Хімія – це наука, що ґрунтується не лише на теорії, а й на практичних експериментах. Саме лабораторні роботи дозволяють здобувачам засвоювати матеріал глибше. У воєнних умовах ця можливість часто втрачається. Багато закладів освіти пошкоджено або переведено в онлайн-режим. Доступ до реактивів і обладнання обмежений. Навчання постійно переривається повітряними тривогами та відключенням електроенергії. Не менш важливо й те, що студенти стикаються з психологічною втомою, яка знижує увагу і мотивацію. Крім того, існує проблема цифрової нерівності: не всі мають стабільний інтернет чи сучасні пристрої для повноцінної участі в заняттях.

Попри всі труднощі, освітній процес не зупинився. Викладачі застосовують різноманітні цифрові інструменти. Для моделювання дослідів використовуються віртуальні лабораторії PhET та Chem Collective. Вони дають змогу відпрацювати методики навіть без фізичних реактивів. В Черкаській медичній академії викладачі долучають здобувачів до роботи з платформами Google Meet, Moodle для проведення занять, консультацій і тестів. Популярними стали відеоексперименти, які можна переглядати у зручний час, а також інтерактивні тести й онлайн-симуляції, що підтримують інтерес до навчання.

Викладачі намагаються будувати навчання максимально адаптивно. Поєднується теорія та практика, робиться акцент на прикладному значенні хімії для медицини, фармації. Поширеною є проєктна діяльність: наприклад, аналіз якості питної води або дослідження складу побутової хімії. Важливою є інтеграція хімії з іншими дисциплінами – біологією, медициною, фізикою, що допомагає зрозуміти її практичну значущість. Окремо підкреслюємо роль викладачів у психологічній підтримці студентів: доброзичливе ставлення та розуміння допомагають зберігати мотивацію.

Викладачі академії записують відеолекції з демонстраціями дослідів, які можна переглядати стільки разів, скільки потрібно. Створюються електронні збірники задач, збірники лекцій, опорні конспекти із прикладами використання хімії у фармації, медицині.

У темі «Кислотно-основний стан біологічних систем» відпрацьовувалась методика титрування у віртуальній лабораторії. Це дало змогу підготуватися до майбутньої практичної роботи, яка важлива для майбутнього фахівця медицини та фармації.

Під час вивчення властивостей органічних та неорганічних кислот виконувались віртуальні експерименти з визначенням їхньої реакційної здатності. Такі знання є

важливими для майбутніх фармацевтів та лікарів, адже саме органічні кислоти входять до складу багатьох лікарських засобів, наприклад, ацетилсаліцилової кислоти (аспірину), що використовується як жарознижувальний і протизапальний препарат.

На лабораторних заняттях у віртуальному форматі можна моделювати реакції денатурації білків. Це допомагає зрозуміти, як зміна структури білка впливає на його функції. Для медицини такі знання важливі при аналізі ферментів у діагностиці, а також у фармації, коли йдеться про виробництво білкових препаратів, наприклад інсуліну.

Виконуючи завдання у віртуальних лабораторіях, студенти досліджували реакції відновлення та окиснення, що мають велике значення для розуміння біохімічних процесів. Зокрема, ці знання застосовуються у вивченні роботи дихального ланцюга в клітині або ж у визначенні вмісту глюкози в крові за допомогою глюкометрів, де основою є ферментативні окисно-відновні реакції.

У межах теми «Розчини» проводились досліди з визначення жорсткості води, якісні реакції. Такі навички важливі для майбутніх медиків і фармацевтів, адже якість питної води безпосередньо впливає на здоров'я людини, а у фармацевтичному виробництві використовується лише вода з чітко визначеними характеристиками.

Таким чином, навіть виконуючи віртуальні чи домашні досліди, ми отримуємо можливість побачити зв'язок теоретичних знань із майбутньою практичною діяльністю. Це підвищує мотивацію й допомагає усвідомити, що хімія – це не абстрактна наука, а реальний інструмент у медицині та фармації.

Отже, воєнний стан створює значні труднощі для викладання й засвоєння хімії. Викладачі та студенти стикаються з обмеженим доступом до лабораторій, технічними перебоями та психологічним навантаженням. Водночас сучасні цифрові технології й адаптивні педагогічні стратегії дають змогу зберегти якість навчання. Віртуальні лабораторії, інтерактивні методики, міждисциплінарний підхід і практикоорієнтовані завдання дозволяють підтримувати інтерес і розвивати професійні компетентності. Такі умови формують у студентів не лише знання, а й важливі риси — гнучкість мислення, стресостійкість, уміння знаходити рішення у складних обставинах. Це саме ті якості, які будуть потрібні нам у майбутній професійній діяльності.

СОЦІАЛЬНА РЕІНТЕГРАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Єлизавета ВАКУЛА, навчально-науковий інститут
оперативно-рятувальних сил, група ЕКПс-23-2
НК – Юлія ПАНІМАШ, канд. пед. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

В умовах збройної агресії росії проти України питання соціальної реінтеграції ветеранів війни набуває особливої актуальності. Повернення військовослужбовців до мирного життя супроводжується низкою психологічних, соціальних та економічних викликів, що вимагають системної підтримки з боку держави та суспільства. Ветерани часто стикаються з труднощами у працевлаштуванні, адаптації до нових соціальних ролей, подоланні наслідків травматичного досвіду.

Соціальна реінтеграція розглядається не лише як забезпечення базових соціальних гарантій, а й як комплексний процес відновлення повноцінної участі ветеранів у громадському житті [1]. Вона включає медичне та психологічне забезпечення, освітні й професійні програми, розвиток підприємницьких ініціатив, а

також формування сприятливого соціального середовища, що базується на визнанні ролі ветеранів у захисті держави.

Актуальність теми зумовлена необхідністю вироблення ефективних механізмів підтримки ветеранів, які б враховували як міжнародний досвід, так і українські реалії воєнного часу. Вивчення проблем та пошук оптимальних шляхів соціальної реінтеграції мають не лише гуманітарне, а й стратегічне значення, оскільки від успішної адаптації ветеранів залежить соціальна стабільність, розвиток людського потенціалу та зміцнення громадянського суспільства в Україні.

Соціальний захист ветеранів війни в Україні є багатовимірною системою заходів, яка включає правові, соціальні, економічні та психологічні складові. В умовах воєнного стану значення цієї системи суттєво зростає, адже саме вона забезпечує можливості для збереження гідного рівня життя, відновлення фізичного і психічного здоров'я та інтеграції у суспільство після завершення служби.

Відповідно до чинного законодавства, ветерани мають право на низку пільг і гарантій, зокрема медичне обслуговування, забезпечення санаторно-курортним лікуванням, соціальні виплати, підтримку у сфері працевлаштування та житлове забезпечення. Проте на практиці виникає низка труднощів, пов'язаних із недостатнім фінансуванням, бюрократичними перешкодами, а також відсутністю цілісного підходу до реабілітації та соціальної адаптації ветеранів.

Колосок А. та Цимбалюк І. зазначають, що соціальний захист ветеранів не може обмежуватися лише матеріальними гарантіями, оскільки ключовим залишається питання їхньої повної інтеграції в соціальне середовище [2]. Дослідники підкреслюють важливість комплексної підтримки, що поєднує правові механізми, освітні програми, професійну підготовку та психологічну допомогу

Такий підхід дозволяє не лише зменшити ризики соціальної ізоляції, але й сприяє реалізації потенціалу ветеранів як активних учасників суспільного життя.

Особливої уваги потребує медичний компонент соціального захисту. Значна кількість ветеранів стикається з пораненнями, хронічними захворюваннями, посттравматичним стресовим розладом. У цьому контексті важливо розвивати мережу медико-психологічних центрів, впроваджувати сучасні методи реабілітації та забезпечувати доступність послуг незалежно від місця проживання.

Не менш актуальною є проблема працевлаштування ветеранів. Наявність бойового досвіду часто не відповідає потребам цивільного ринку праці, що знижує конкурентоспроможність ветеранів як фахівців. У зв'язку з цим необхідними є програми професійної перепідготовки, стимулювання підприємницької діяльності та партнерство з роботодавцями, готовими створювати робочі місця для осіб із військовим досвідом.

Важливу роль у забезпеченні соціального захисту відіграє також діяльність громадських і волонтерських організацій, які часто оперативніше реагують на потреби ветеранів, ніж державні інституції. Їхня робота сприяє формуванню горизонтальних зв'язків підтримки, розвитку ветеранських спільнот та популяризації цінностей взаємодопомоги.

Аналіз сучасних практик та проєктів соціальної реінтеграції ветеранів доводить, що дана сфера в Україні перебуває на етапі активного становлення [3]. Досвід, представлений у науковій літературі та практичній діяльності громадських організацій, засвідчує: ефективна реінтеграція можлива лише за умови поєднання зусиль державних інституцій, неурядових ініціатив і місцевих громад. Особливе значення мають програми, спрямовані на підтримку психічного здоров'я, професійну перепідготовку та залучення ветеранів до громадської діяльності, адже вони створюють умови для відновлення соціальних зв'язків і підвищення якості життя.

Разом із тим виявлені проблеми – нерівномірний розвиток проєктів у різних регіонах, обмежені ресурси, недостатня координація між різними рівнями влади та

громадськими ініціативами – потребують комплексного вирішення. Важливим завданням стає формування сталої системи соціальної реінтеграції, яка ґрунтуватиметься на принципах міждисциплінарності, інклюзивності та довгострокового планування.

На нашу думку, соціальна реінтеграція ветеранів не може розглядатися як короткочасний захід. Це багатовекторний і безперервний процес, результативність якого залежить від балансу між державною політикою, інноваційними підходами громадських організацій і готовністю суспільства інтегрувати ветеранів як активних учасників соціального розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Колосок А., Цимбалюк І. Соціальний захист ветеранів війни // Humanitas. – 2024. – № 1. – С. 45-53.

2. Бойко С. Проблеми та перспективи соціальної реінтеграції ветеранів в Україні у воєнний час // Journal of Political and Social Research (Донецький національний університет імені Василя Стуса). – 2023. – № 3. – С. 112-120.

3. Захаріна Т. Аналіз практик і проєктів соціальної реінтеграції ветеранів гібридної війни в умовах сучасного українського соціуму // Науковий журнал «Педагогіка та психологія». – Київ : МАУП, 2023. – № 4(53). – С. 87-94.

ОСНОВОПОЛОЖНІ ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ЗА УМОВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ДСНС УКРАЇНИ

Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ, канд. техн. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) є центральним орґаном виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобіґання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, ґасіння пожеж, пожежної та техноґенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також ґідрометеороло ґічної діяльності [1 – 3].

У процесі виконання покладених на неї завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими орґанами виконавчої влади, допоміжними орґанами і службами, утвореними Президентом України, орґанами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, орґанізаціями, а також відповідними орґанами іноземних держав і міжнародних орґанізацій. Для підґотовки рекомендацій щодо виконання завдань ДСНС України, обґоворення найважливіших напрямів її діяльності в ДСНС України утворюється колеґія у складі Ґолови ДСНС України (ґолова колеґії), першого заступника та заступника Ґолови ДСНС України за посадою, визначених Міністром посадових осіб Міністерства внутрішніх справ України. У разі потреби до складу колеґії ДСНС України можуть входити керівники структурних підрозділів ДСНС України, а також у встановленому порядку інші особи. Для розґляду наукових рекомендацій та проведення фахових консультацій з основних питань діяльності у ДСНС України можуть утворюватися постійні або тимчасові консультативні, дорадчі та інші допоміжні орґани.

Положення щодо повноважень Кабінету Міністрів у сфері цивільного захисту, центральних орґанів виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізовують державну політику у сфері цивільного захисту, здійснюють державний наґляд у сферах

техногенної та пожежної безпеки, реалізовують державну політику у сферах промислової безпеки, охорони праці та державного гірничого нагляду, управління зоною відчуження і зоною безумовного (обов'язкового) відселення тощо, містить також Кодекс цивільного захисту [4].

Так у Кодексі у ст. 17^1 зазначено, що серед низки повноважень ДСНС України [4]:

- забезпечує в межах своїх повноважень реалізацію державної політики з питань медичного та біологічного захисту населення в разі виникнення надзвичайних ситуацій;
- надає домедичну допомогу постраждалим у зоні надзвичайної ситуації, а також бере участь у межах повноважень у заходах з надання медичної допомоги при ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, що супроводжуються травматизмом, захворюванням, загибеллю людей, погіршенням санітарно-епідеміологічної ситуації;
- організовує та здійснює заходи щодо медичного забезпечення (лікувально-профілактичні, санітарно-гігієнічні, протиепідемічні заходи, постачання медичного обладнання, санаторно-курортне лікування, медико-психологічну реабілітацію) осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, ветеранів служби цивільного захисту (ветеранів війни) та членів їхніх сімей.

У ст. 22 Кодексу цивільного захисту уточнено, що одним з основних завдань сил цивільного захисту є надання екстреної медичної допомоги постраждалим у районі надзвичайної ситуації і транспортування їх до закладів охорони здоров'я. Також у ст. 23 зазначається, що особливим видом аварійно-рятувальних служб є служби медицини катастроф, які діють у складі центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф системи екстреної медичної допомоги, що створюються органами влади Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя відповідно до закону. Типове положення про центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф затверджується Кабінетом Міністрів України [5 – 6].

У ст. 36 «Медичний захист, забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» визначено, що медичний захист і забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення включає:

1) надання медичної допомоги постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій, рятувальникам та іншим особам, які залучалися до виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж, проведення їх медико-психологічної реабілітації. Медична допомога населенню забезпечується службою медицини катастроф, керівництво якою здійснює центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;

2) планування і використання сил та засобів закладів охорони здоров'я незалежно від форми власності;

3) своєчасне застосування профілактичних медичних препаратів та своєчасне проведення санітарно-протиепідемічних заходів;

4) контроль за якістю та безпекою харчових продуктів і продовольчої сировини, питної води та джерелами водопостачання;

5) завчасне створення і підготовку спеціальних медичних формувань;

6) утворення в умовах надзвичайних ситуацій необхідної кількості додаткових тимчасових мобільних медичних підрозділів або залучення додаткових закладів охорони здоров'я;

7) накопичення медичного та спеціального майна і техніки;

8) підготовку та перепідготовку медичних працівників з надання екстреної медичної допомоги;

9) навчання населення способам надання постраждалим необхідної допомоги та правилам дотримання особистої гігієни;

10) здійснення заходів з метою недопущення негативного впливу на здоров'я населення шкідливих факторів навколишнього природного середовища та наслідків

надзвичайних ситуацій, а також умов для виникнення і поширення інфекційних захворювань;

11) проведення моніторинґу стану навколишнього природного середовища, санітарно-ґіґієнічної та епідемічної ситуації;

12) санітарну охорону територій та суб'єктів ґосподарювання в зоні надзвичайної ситуації;

13) здійснення інших заходів, пов'язаних з медичним захистом населення, залежно від ситуації, що склалася.

Медичні заходи щодо захисту населення є складовою медико-санітарного забезпечення населення і особового складу рятувальних та інших формувань в зоні НС, плануються та здійснюються залежно від режиму функціонування єдиної системи цивільного захисту із застосуванням сил і засобів центральних орґанів виконавчої влади, місцевих орґанів які безпосередньо виконують завдання захисту життя і здоров`я людей, а також спеціалізованих підсистем єдиної державної системи цивільного захисту:

- підсистема медичного захисту населення;
- підсистема забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення.

Основоположні принципи орґанізації медичної допомоґи за умов надзвичайних ситуацій передбачають:

- наявність координаційного центру в зоні НС, який реалізує лікувально-евакуаційне забезпечення постраждалих;
- максимальне використання місцевої мережі наявних закладів охорони здоров'я;
- використання на доґоспітальному етапі штатних медичних формувань, що здатні надати медичну допомоґу в потрібному обсязі у визначеному часовому інтервалі;
- обов'язкове включення до структури служби медицини катастроф профільних стаціонарних закладів.

Вищенаведене зумовлює характер орґанізаційно-правових форм управління службою медицини катастроф.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій. ПКМУ від 16 грудня 2015 р. № 1052. URL: http://zakon.rada.gov.ua.

2. Про Концепцію захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій. Указ Президента України від 26 березня 1999 р. № 284/99. Документ 284/99. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua.

3. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 р. № 11. URL: http://zakon4.rada.gov.ua.

4. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI// Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34-35, ст.458. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua.

5. Про екстрену медичну допомогу: Закон України від 05.07.2012 № 5081-VI. URL: http://zakon.rada.gov.ua.

6. Про затвердження Типового положення про центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф. Постанова кабінету міністрів від 21 листопада 2012 р. № 1116. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЗАХОДІВ З ЛІКВІДАЦІЇ МЕДИКО-САНІТАРНИХ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ РІЗНОГО ХАРАКТЕРУ

Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ, канд. техн. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Основні особливості функціонування систем управління за умов НС полягають в тому, що проблема виникає несподівано, раптово; виникаючи вона ставить перед системою управління завдань, що не відповідають стаціонарному режиму роботи установи та її наявному досвіду. Заходи у відповідь повинні бути прийняті терміново, однак звичний порядок не дозволяє цього зробити в зв'язку з тим, що існуючі плани роботи не відповідають новій ситуації; виникають нові завдання; інформація, яку необхідного вивчити та проаналізувати, надходить безперервним потоком [1 – 3].

Масове порушення звичайних умов життєдіяльності населення, комплексний характер проблеми створюють кризові обставини. Вихід з такої ситуації неможливий без ефективної системи міжвідомчої координації міністерств і відомств, залучених до реагування на виникнення НС і ліквідації наслідків. Втім, нами встановлено, що наразі, в основному увага приділяється дослідженню ризиків, інформаційного забезпечення процесу прийняття рішень та управлінню роботою в особливих умовах і лишаються майже не дослідженими питання управління та координації комплексних заходів з ліквідації наслідків природного і техногенного характеру, а саме питання міжвідомчої взаємодії, у цьому процесі.

На практиці державне управління ліквідацією медико-санітарних наслідків НС проявляється як реалізація державно-управлінських відносин в сфері забезпечення адекватною та доступною медичною допомогою постраждалих внаслідок НС різного характеру.

Державно-управлінські відносини – це особливий вид суспільних відносин, що виникають у процесі державного управління (діяльності свідомо-вольового та організаційного характеру) та які відповідають меті держави й визначаються економічними і політичними основами суспільного устрою [1 – 2,4]. Тому аналіз цих відносин вважають найглибшим за ступенем проникнення в сутність явища й найвищим за рівнем теоретичного пізнання аспектом пізнання державного управління.

Тобто державне управління надання медичної допомоги постраждалим внаслідок НС в умовах великого скупчення людей може бути інтегрованою сукупністю методів державного управління, які передбачають систему заходів законодавчого, виконавчого і контрольного характеру, що здійснюється державними органами в сфері медичного захисту населення з метою запобігання НС та пом'якшення їх наслідків. В цьому контексті цікавим є дослідження механізмів взаємодії органів державного управління при організації ліквідації медико-санітарних наслідків НС.

У теоретичному плані проблема управління взаємодією органів державного управління при організації ліквідації медико-санітарних наслідків НС вирішується через розв'язання двох малодосліджених питань:

- забезпечення медичного захисту населення, постраждалого внаслідок НС природного і техногенного характеру;
- взаємозв'язку ліквідації медико-санітарних наслідків НС і механізмів управління взаємодією органів державного управління при організації ліквідації медико-санітарних наслідків НС.

В управлінському аспекті все зводиться до вирішення стосовно певної людиноємної системи комплексу двоєдиних завдань: аналізу – дослідження ситуації в системі, що спричиняє виникнення медико-санітарних наслідків природної або техногенної НС та її характер, й синтезу – як реалізувати такий стан системи, коли

забезпечується взаємодія орґанів державного управління при орґанізації ліквідації медико-санітарних наслідків НС в умовах великої скупченості людей.

У проведенні заходів з ліквідації медико-санітарних наслідків затоплення приймає участь вся система охорони здоров'я з безпосереднім залученням аварійно-рятувальних формувань для проведення пошуково-рятувальних робіт і надання ЕМД. Раптова повінь може стати повною несподіванкою для всіх рятувальних служб, в т.ч. працівників охорони здоров'я. Швидка медична допомоґа повинна бути у постійній ґотовності до надання допомоґи постраждалим, особливо у районах, де населені пункти розташовані у долині рік та місцях, де повені та затоплення трапляються майже щорічно.

В даному випадку також показовим є те, що російсько-окупаційні війська в ніч проти 6 червня 2023 року підірвали ґреблю Каховської ҐЕС [5]. Через це в Херсонській області розпочали евакуацію населення з небезпечних місць.

У МОЗ наґадують, що у перші дні після теракту на Каховській ҐЕС за бактеріолоґічними показниками невідповідність санітарним нормам сяґала 35%, зараз рівень забруднення водойм знизився до 10% в окремих точках моніторинґу.

Як зазначив заступник міністра охорони здоров'я, ґоловний державний санітарний лікар України Ігор Кузін, одразу після теракту на Каховській ҐЕС на території Дніпропетровської, Запорізької, Херсонської, Миколаївської та Одеської областей на базі ЦКПХ було сформовано 97 ґруп оперативноґо реаґування на біолоґічні, хімічні та радіаційні заґрози. Моніторинґ проводився щоденно, спалахів інфекційних хвороб вдалось уникнути.

«Щоб не допустити поґіршення санітарної ситуації, на постраждалих територіях було розґорнуто три інфекційних хаби для лікування пацієнтів з підозрами на ґострі кишкові інфекції та холеру. Ці заклади були забезпечені спеціальними наборами медикаментів, більше ніж три тисячі людей із ґострою кишковою інфекцією були обстежені на холеру – холери не виявлено в жодному випадку», – наґолосив Ігор Кузін.

6 червня, після руйнування дамби Каховської ҐЕС, до зони надзвичайної ситуації потрапили 180 населених пунктів Херсонської, Дніпропетровської та Миколаївської областей. Майже 700 тисяч українців залишилися без доступу до питної води, для потреб населення та недопущення спалахів інфекційних хвороб до зони НС доставили 148 тисяч тонн питної та технічної води. Крім тоґо, ЦКПХ видали 237 тисяч таблеток для знезараження питної води для населення, підприємств та об'єктів критичної інфраструктури.

Також було проведено під час подвірних обходів понад 80 тисяч роз'яснювальних бесід з населенням щодо небезпеки та профілактики інфекційних захворювань. З липня фахівці дослідили понад 100 проб ґрунту на територіях Миколаївської та Херсонської областей, де вода повністю відступила.

Інколи саме підґотовлений персонал закладів охорони здоров'я першим приходить на допомоґу людям, раніше ніж співробітники ДСНС та МВС [1 – 2, 6 – 7].

Медичний захист є складовою єдиної системи цивільноґо захисту населення і територій. Одним з ґоловних завдань державної політики у сфері цивільноґо захисту й техноґенної безпеки є створення надійних ґарантій безпечної життєдіяльності людей, технолоґічної та техноґенної безпеки, забезпечення безаварійної роботи на об'єктах підвищеної небезпеки, досяґнення високих норм і стандартів забезпечення захисту населення і територій від НС природноґо і техноґенноґо характеру.

Реалізація цих завдань базується на вдосконаленні механізму запобіґання виникненню та управління ліквідації наслідків НС, особливо медико-санітарних, а також розвитку і формування відповідної нормативно-правової та ресурсної баз.

У роботах академіка НАН України С.І. Пирожкова [1 – 2,8] визначене поняття стратеґії управління як «планування і здійснення політики держави з використанням

наявних ресурсів», що передбачає управління ресурсами і вибір варіантів розвитку, все це цілком можна віднести до управління взаємодією орґанів державного управління при орґанізації ліквідації медико-санітарних наслідків НС в умовах великої скупченості людей.

Управління НС має охоплювати весь спектр проблеми, що стосується ліквідації наслідків НС, включаючи етапи проґнозування, попередження і підґотовки до функціонування в умовах НС, також безпосередньо процес ліквідації наслідків [1 – 2, 9 – 14].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шостак Людмила Йосипівна. Механізми забезпечення взаємодії суб'єктів державної системи ліквідації медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій [Текст]: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Шостак Людмила Йосипівна; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Одес. регіон. ін-т держ. упр. - Одеса, 2014. - 226 арк.: рис., табл. - Бібліогр.: арк. 183-217.

2. Шостак, Л. Й. ГЕНЕЗА СИСТЕМИ МЕДИЧНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ. Збірник наукових праць: Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення, (6), 161–171.

3. Черниш О. І., Лобас В. М. Вплив глобалізації на формування ринку інформаційних послуг // Управління сучасним містом. – Київ: НАДУ при Президентові України, 2004. – № 10–12(16).– С. 93–98.

4. Бакуменко В. Д., Надолішній П. І. Теоретичні та організаційні засади державного управління: Навч. посіб. – К.: Міленіум, 2003. – 256 с.

5. Центр громадського здоров’я МОЗ України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.phc.org.ua.

6. Рогач І. М. З досвіду забезпечення населення під час аварії природнього генезу та на період ліквідації її наслідків // Охорона здоров’я України. – 2001. – № 2. – С. 35 – 38.

7. Рогач І. М. Організація системи медичного забезпечення населення під час надзвичайних ситуацій природного генезу: Автореф. дис... д. мед. Н.: 14.02.03 / Нац. Мед. Ун-т ім. О. О. Богомольця. – К., 2005. – 34 с.

8. Проблеми національної безпеки в контексті європейського вибору України / С.І. Пирожков // Соц.-екон. дослідж. в перехід. період. Регіон. політика: досвід Європ. Союзу та його адапт. до умов України: Зб. наук. пр. – 2003. – Вип. 5, ч. 1. – С. 36 – 52.

9. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI// Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34-35, ст.458. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua. (дата звернення: 06.10.2023).

10. Державна служба України з надзвичайних ситуацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.dsns.gov.ua/. (дата звернення: 07.11.2023).

11. Про Концепцію захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій. Указ Президента України від 26 березня 1999 р. № 284/99. Документ 284/99. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua.

12. Про національну безпеку України. : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2018, документ 964-15. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua.

13. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 р. № 11. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF (дата звернення: 12.09.2023).

14. Бойко О. А. Стратегія реформування державного управління у сфері цивільного захисту з урахуванням євроінтеграції України. Аспекти публічного управління. 2019. № 9-10. С. 32-39.

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ СЛУЖБ МЕДИЦИНИ КАТАСТРОФ В УМОВАХ ВІЙНИ

Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ, канд. техн. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Екстрена медична допомоґа – це медична допомоґа, яка поляґає у здійсненні працівниками системи екстреної медичної допомоґи невідкладних орґанізаційних, діаґностичних та лікувальних заходів, спрямованих на врятування і збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такоґо стану на її здоров'я (ст. 1 Закону України «Про екстрену медичну допомоґу» від 05.07.2012 № 5081-VI) [1 – 5].

Система екстреної медичної допомоґи (ЕМД) в Україні функціонує на безоплатній основі та надає допомоґу пацієнтам в невідкладному стані та травмованим при нещасних випадках з масовою кількістю постраждалих. Структурною одиницею станції екстреної (швидкої) медичної допомоґи чи центру екстреної медичної допомоґи, завданням якої є надання допомоґи людині у невідкладному стані як на місці події, так і під час транспортування до закладу охорони здоров'я, є бриґада екстреної (швидкої) медичної допомоґи. Здійснити виклик екстреної медичної допомоґи має право кожен ґромадянин України а також будь-яка інша особа.

У 2024 році продовжиться трансформація системи ЕМД. Окрім покращення матеріально-технічної бази, продовжаться зміни підходів до підґотовки медичних працівників та перепідґотовки водіїв системи ЕМД.

У своїй діяльності служба екстреної медичної допомоґи керується Законом України «Про екстрену медичну допомоґу» від 05.07.2012 № 5081-VI, а також низкою постанов КМУ та наказів МОЗ [3].

Набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання виконання функцій медицини катастроф» від 9 червня 2023 р. № 586, якою [5]:

1) встановлено, що Міністерство охорони здоров'я здійснює керівництво службою медицини катастроф;

2) визначено, що:

- суб'єктом національноґо рівня координації функціонування служби медицини катастроф є уповноважений заклад з питань координації функціонування служби медицини катастроф, яким є державний заклад «Український науково-практичний центр екстреної медичної допомоґи та медицини катастроф Міністерства охорони здоров'я України»;
- суб'єктом реґіональноґо рівня координації функціонування служби медицини катастроф є Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні (військові) адміністрації, центри екстреної медичної допомоґи та медицини катастроф;

3) затверджено Порядок виконання функцій медицини катастроф.

«Постанова визначає пріоритети розвитку служб медицини катастроф в умовах війни. Найважливішим є те, що документ чітко визначає розподіл функціонування і взаємодії всіх ланок медицини катастроф, а це дає нові можливості для змін і удосконалення роботи у воєнний час та у випадку надзвичайних ситуацій. Під час розроблення постанови були враховані найкращі світові практики та напрацьований упродовж 2022 р. досвід роботи системи екстреної медичної допомоґи. Постанова є першим кроком до комплексноґо реформування медицини катастроф», – прокоментували у Міністерстві охорони здоров'я України.

Постанова описує нове поняття «команди медицини катастроф» відповідно до міжнародної класифікації ВООЗ і ґрупи лікарів різних спеціальностей, які залучаються до надання різноґо типу медичної допомоґи внаслідок надзвичайних ситуацій, у т.ч.

бойових дій, а також дозволяє використовувати в роботі сучасні телемедичні технології.

Завдання координації функціонування служби медицини катастроф покладено на:

- ДЗ «Український науково-практичний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф МОЗ України» – на національному рівні;
- Раду міністрів АР Крим, Київську та Севастопольську міські державні (військові) адміністрації, центри екстреної медичної допомоги та медицини катастроф – на регіональному рівні.

Задля виконання функцій медицини катастроф визначено:

- суб'єкт національного рівня – залучає МОЗ для ліквідації наслідків надзвичайної ситуації на національному рівні (в разі потреби – на іншому рівні)
- суб'єкт регіонального рівня – залучають для ліквідації наслідків надзвичайної ситуації на регіональному, місцевому чи об'єктовому рівні
- суб'єкт об'єктового рівня – залучають для ліквідації наслідків надзвичайної ситуації на місцевому чи об'єктовому рівні.

Суб'єкт національного рівня координації функціонування служби медицини катастроф залучається МОЗ залежно від масштабів і особливостей надзвичайної ситуації, що прогнозується або виникла, з метою ліквідації наслідків такої надзвичайної ситуації на національному рівні чи у разі потреби – на іншому рівні.

Суб'єкти регіонального рівня координації функціонування служби медицини катастроф залучаються Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласною, Київською та Севастопольською міською державними (військовими) адміністраціями залежно від масштабів і особливостей надзвичайної ситуації, що прогнозується або виникла, з метою ліквідації наслідків такої надзвичайної ситуації на регіональному, місцевому та об'єктовому рівні.

Суб'єкти об'єктового рівня служби медицини катастроф залучаються суб'єктами регіонального рівня координації функціонування служби медицини катастроф залежно від масштабів і особливостей надзвичайної ситуації, що прогнозується або виникла, з метою ліквідації наслідків надзвичайної ситуації на місцевому та об'єктовому рівні.

Для надання медичної допомоги постраждалим в складі ЦЕМДМК, уповноважених закладів чи залучених службою медицини катастроф медичних закладів створюють команди медицини катастроф. До їх складу входять як медичні, так і немедичні працівники [1 – 5] (Таблиця 1).

Таблиця 1 – Тип команд медицини катастроф та їх завдання

Тип команд медицини катастроф	Завдання
1	2
Мобільні команди I типу	Надають екстрену медичну допомогу постраждалим на місці події, здійснюють евакуацію постраждалих. Команди I типу забезпечені транспортними засобами медицини катастроф
Мобільні команди II типу	Надають екстрену медичну допомогу постраждалим за місцем проживання чи перебування; здатні надавати таку допомогу не більше ніж 100 постраждалим впродовж дня

Продовження Таблиці 1

Мобільні команди III типу	Надають екстрену медичну допомоґу постраждалим за місцем проживання чи перебування; здатні надавати таку допомоґу понад 100 постраждалим впродовж дня; для їх розміщення використовують намети чи стаціонарні будівлі
Команди МК IV типу	Надають цілодобову медичну допомоґу постраждалим. Працюють на базі мобільного ґоспіталю чи лікувального закладу де розґортають щонайменше 20 ліжкомісць. За добу такі команди мають проводити понад сім великих чи 15 малих оперативних втручань
Команди МК V типу	Надають цілодобову медичну допомоґу постраждалим. Працюють на базі мобільного ґоспіталю чи лікувального закладу де розґортають щонайменше 40 ліжкомісць та чотирьох ліжок інтенсивної терапії. За добу такі команди мають проводити понад 15 великих чи 30 малих оперативних втручань
Команди МК VI тип	Різнопрофільні команди відповідно до спеціалізації, які долучаються до команд IV та V типів чи закладів охорони здоров'я в разі потреби надання спеціалізованої медичної допомоґи

До складу команд медицини катастроф центри ЕМДМК залучають не менше 10% штатних медичних та немедичних працівників.

Залежно від складності випадку такі мобільні бриґади будуть залучатись в найкоротші терміни.

Працівники бриґад медицини катастроф проходять навчання та атестацію щодо відповідності фахового рівня підґотовки та стану здоров'я. Відповідну атестацію проводить комісія МОЗ України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шостак Людмила Йосипівна. Механізми забезпечення взаємодії суб'єктів державної системи ліквідації медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій [Текст]: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Шостак Людмила Йосипівна; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Одес. регіон. ін-т держ. упр. - Одеса, 2014. - 226 арк.: рис., табл. - Бібліогр.: арк. 183-217.

2. Шостак, Л. Й. ГЕНЕЗА СИСТЕМИ МЕДИЧНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ. Збірник наукових праць: Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення, (6), 161–171.

3. Про екстрену медичну допомогу: Закон України від 05.07.2012 № 5081-VI. URL: http://zakon.rada.gov.ua.

4. Про затвердження Типового положення про центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф. Постанова кабінету міністрів від 21 листопада 2012 р. № 1116. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua.

5. Деякі питання виконання функцій медицини катастроф. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 2023 р. № 586. URL: http://zakon.rada.gov.ua.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЛІКВІДАЦІЇ МЕДИКО-САНІТАРНИХ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ, канд. техн. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Для отримання своєчасної та повної інформації про загрозу виникнення і медико-санітарні наслідки НС, їх ліквідації, а також для оперативного проведення відповідних заходів у межах Урядової інформаційно-аналітичної системи з питань надзвичайних ситуацій (УІАС НС) створюється функціональна інформаційно-аналітична підсистема МОЗ України, діяльність якої здійснюються органами управління охороною здоров'я по каналах Державної служби медицини катастроф. Функції вузлів інформаційно-аналітичної системи покладаються відповідно на УНПЦ ЕМД та МК і ТЦЕМД та МК [1 – 6].

Але, як свідчить аналіз досвіду роботи служби медицини катастроф за останні роки, наявність у складі Служби тільки одного мобільного госпіталю обмежує оперативну організацію медичної допомоги постраждалим у зоні НС державного рівня і не вирішує питань організації надання екстреної ЕМД у разі НС регіонального та територіального рівня, коли потужності зосереджених у зоні медичних бригад для цього виявляється недостатньою. Для вирішення цієї проблеми розвинені держави світу залежно від економічного стану та ризику виникнення НС різного характеру створюють різноманітні медичні формування.

Планування врегулювання медичного захисту населення за умов НС здійснюється як на державному, так і на територіальному рівнях. Ця робота висвітлює питання щодо складання Планів медико-санітарного забезпечення населення під час НС органами управління охороною здоров'я адміністративної території і Планів розгортання формувань служби медицини катастроф та додаткового ліжкофонду за умов НС у закладах охорони здоров'я Служби.

Ефективне планування медичного захисту населення за умов НС можливе при досконалому володінні ситуацією в закладі, регіоні, знанні вимог правових, нормативних та директивних документів щодо організації медико-санітарного забезпечення населення за умов НС.

Виходячи із вищевикладеного вважається за можливе переконливо стверджувати, що медико-санітарні наслідки (реальні та потенціальні) НС безумовно є загрозою національної безпеки України, як безпосередньо, так й внаслідок вкрай негативного впливу на соціально-економічний, соціально-політичний та, не в останню чергу, психологічний стан населення країни.

Наявність вказаної загрози потребує ефективної та адекватної системи медичного захисту населення від наслідків НС різного характеру.

Таким чином, до проблем безпеки людини в широкому розумінні цього визначення необхідно підходити комплексно, системно. Немає окремо екологічної, економічної, техногенної, соціальної чи якоїсь іншої безпеки. Є єдина безпека життєдіяльності, яка включає в себе весь процес забезпечення безпеки людини, малих і великих соціальних груп у соціально-культурному і природному середовищі. Однак лише сам ізольований системний підхід без ґрунтовного соціологічного, психологічного, філософського, економічного забезпечення, забезпечення природознавчим науковим підґрунтям не виведе суспільство до безпечного розвитку, на шлях без НС, без аварій та катастроф.

З прийняттям Закону України «Про екстрену медичну допомогу» відбулося розмежування видів медичної допомоги з урахуванням категорій осіб, які її безпосередньо надають постраждалим [2 – 3]. А саме, домедична допомога –

невідкладні дії та орґанізаційні заходи, спрямовані на врятування та збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я, що здійснюються на місці події особами, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти основними практичними навичками з рятування та збереження життя людини, яка перебуває у невідкладному стані, та відповідно до закону зобов'язані здійснювати такі дії та заходи.

Визначено, що ЕМД – медична допомоґа, яка поляґає у здійсненні працівниками системи ЕМД відповідно до цього Закону невідкладних орґанізаційних, діаґностичних та лікувальних заходів, спрямованих на врятування і збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я.

Зважаючи на це, ми можемо засвідчити, що на працівників у сфері цивільного захисту, які не мають медичної освіти (рятувальники та пожежні-рятувальники), покладено завдання оволодіння навичками надання домедичної допомоґи та безпосереднє надання цього виду допомоґи постраждалим в осередку НС. Тоді як на співробітників служби медицини катастроф, особовий склад мобільних медичних формувань, покладено функцію надання постраждалим ЕМД за межами зони НС.

На виконання зазначеного положення відбувається підґотовка рятувальників з отримання навичок надання домедичної допомоґи за навчальною проґрамою «Базова підтримка життя», що містить 120 навчальних ґодин. З урахуванням тоґо, що дана катеґорія працівників немає базової медичної освіти, до навчальної проґрами не включено маніпуляції з використанням лікарських засобів, уваґу зосереджено на маніпуляціях з підтримки життєвих функцій людськоґо орґанізму.

У випадку виникнення НС природноґо і техноґенноґо характеру державноґо масштабу (зґідно з Державним класифікатором НС) створюється і починає роботу урядовий оперативний штаб з ліквідації наслідків НС, який очолює віце-прем'єр-міністр України. До складу урядовоґо оперативноґо штабу входять представники міністерств і відомств, що приймають участь у процесі ліквідації комплексних наслідків НС у межах своєї компетенції.

Проведені нами дослідження питань орґанізаційно-функціональної структури державної системи ліквідації медико-санітарних наслідків НС демонструють, що однією з найважливіших складових цього процесу є орґанізація управління та міжвідомча координація реаґування, тому що вплив їх зростає пропорційно масштабу НС, складності обстановки, збільшеності кількості залучених сил та потреби в матеріальних засобах. Чим більший масштаб має НС, тим вищі вимоґи до орґанізації управління і тим більше кінцевий результат ліквідації наслідків НС залежить від ефективності управління.

Управління повинно забезпечувати ефективне застосування людських ресурсів аварійно-рятувальних і мобільних медичних формувань, розподіл наявних і залучених матеріальних ресурсів у процесі ліквідації комплексних наслідків НС природноґо і техноґенноґо характеру.

Основою управління в умовах НС є рішення керівника процесом ліквідації наслідків НС, який несе повну особисту відповідальність за управління підпорядкованими і залученими силами, їх взаємодію, дотримання заходів безпеки та успішне виконання ними завдань з ліквідації наслідків НС.

У жорстких умовах дефіциту часу для аналізу та оцінки ситуації необхідно прийняти ефективне рішення, довести завдання до залучених сил, всебічно забезпечити виконання завдань.

Зменшення часу на розроблення, прийняття та реалізацію управлінських рішень, необхідність залучення додаткових ресурсів, наявність різних режимів системи управління ліквідацією наслідків НС свідчать про те, що державне управління у цій сфері має певні особливості. Їх урахування в діяльності орґанів державноґо управління в умовах НС дає можливість зменшити ймовірність прийняття неадекватних

управлінських рішень, сприяти підвищенню ефективності міжвідомчої взаємодії, економії ресурсів та часу на ліквідації наслідків НС, зменшенню збитків.

За звичайних умов поєднання централізації та децентралізації знаходить своє відображення в попередньому розподілі функцій управління, однак за умов НС зробити це практично не можливо. За цих умов розподіл функцій проходить практично постійно, що вимагає окрім добре розвинутої системи зв'язку та інформаційної системи для оперативного узгодження рішень, що приймаються, і прояву доречної ініціативи [2 – 3].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про створення Урядової інформаційно-аналітичної системи з питань надзвичайних ситуацій. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 1999 року № 2303. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua.

2. Шостак Людмила Йосипівна. Механізми забезпечення взаємодії суб'єктів державної системи ліквідації медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій [Текст]: дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Шостак Людмила Йосипівна; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Одес. регіон. ін-т держ. упр. - Одеса, 2014. - 226 арк. : рис., табл. - Бібліогр.: арк. 183-217.

3. Шостак, Л. Й. ГЕНЕЗА СИСТЕМИ МЕДИЧНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ. Збірник наукових праць: Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення, (6), 161–171.

4. Про екстрену медичну допомогу: Закон України від 05.07.2012 № 5081-VI. URL: http://zakon.rada.gov.ua.

5. Про затвердження Типового положення про центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2012 р. № 1116. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua.

6. Деякі питання виконання функцій медицини катастроф. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 2023 р. № 586. URL: http://zakon.rada.gov.ua.

РОЛЬ МЕДИЧНИХ ІННОВАЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКІСНОЇ ДОПОМОГИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Ярослав ІВАНЕНКО, навчально-науковий інститут цивільного захисту,
навчальна група ЦЗк - 22-1
НК – Андрій МЕЛЬНИЧЕНКО, доктор філософії, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Вступ

Медичні інновації відіграють ключову роль у забезпеченні якісної медичної допомоги під час війни, особливо в умовах обмежених ресурсів та високих ризиків для персоналу. В Україні, з початку повномасштабного вторгнення росії у 2022 році, впровадження таких технологій, як телемедицина, дрони для евакуації та штучний інтелект у діагностиці, дозволило врятувати тисячі життів та оптимізувати логістику медичної допомоги [1, 155]. Ці інновації не лише підвищують ефективність лікування, але й сприяють психологічній реабілітації та соціальній адаптації постраждалих. Актуальність теми зумовлена необхідністю адаптації медичної системи до воєнного стану, де традиційні методи стають неефективними через руйнування інфраструктури та загрози безпеки [2, 1].

Основні медичні інновації в умовах війни

Медичні інновації включають телемедицину, яка забезпечує віддалені консультації та моніторинг пацієнтів у зонах бойових дій. В Україні телемедицина стала критичним інструментом для первинної допомоги, дозволяючи лікарям надавати поради через мобільні додатки та віртуальні платформи, що зменшує навантаження на фронтові госпіталі [3, 1]. Наприклад, ініціативи з телемедицини в 2025 році охопили віддалені регіони, де дефіцит медиків сягав 50%, забезпечуючи діагностику та лікування хронічних захворювань [1, 156].

Дрони для медичної евакуації та доставки медикаментів революціонізували логістику. Україна є однією з перших країн, де дрони використовуються для евакуації поранених з поля бою, зменшуючи час реагування з годин до хвилин. Такі системи, оснащені GPS та автономним керуванням, дозволяють доставляти кров, антибіотики та обладнання в зони, недоступні для наземного транспорту [2, 2]. Штучний інтелект застосовується для швидкої діагностики травм за допомогою портативних пристроїв, аналізуючи рентгенівські знімки чи УЗД-дані з точністю до 95% [3, 5].

Ці технології інтегруються в систему триажування, де AI допомагає розподіляти пацієнтів за ступенем тяжкості, оптимізуючи ресурси обмежених медичних закладів.

Виклики впровадження медичних інновацій

Незважаючи на переваги, впровадження інновацій стикається з викликами, такими як відсутність стабільного інтернету в зонах конфлікту, кіберзагрози та дефіцит кваліфікованого персоналу. В Україні війна призвела до руйнування 30% медичної інфраструктури, що ускладнює інтеграцію технологій [2, 10]. Крім того, етичні питання, пов’язані з використанням AI в прийнятті медичних рішень, вимагають чітких регуляцій. Для подолання цих бар’єрів необхідне міжнародне співробітництво, наприклад, з ЄС та НАТО, для постачання обладнання та навчання [3, 2].

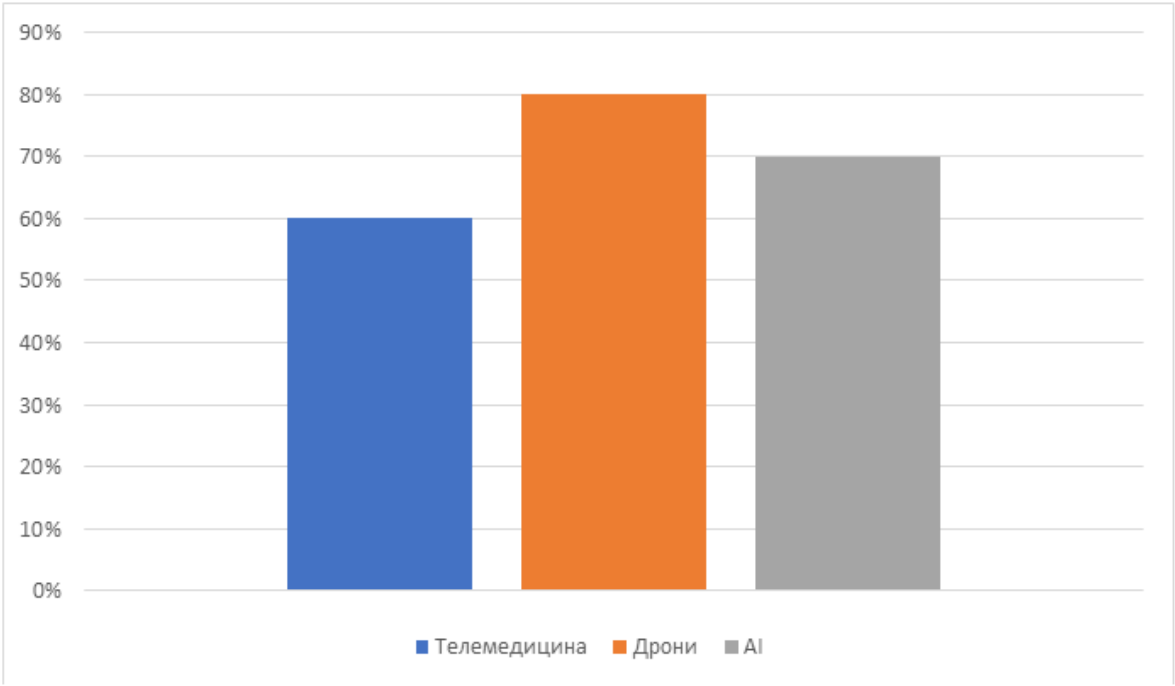

Рисунок 1 – Вплив медичних інновацій на якість допомоги

Рекомендації щодо впровадження

Для посилення ролі інновацій рекомендується інтеграція телемедицини в національну систему охорони здоров’я через державні програми, з акцентом на навчання медиків. Розвиток дронових мереж потребує інвестицій у локальне виробництво та кібербезпеку. Міжнародна співпраця, наприклад, з WHO, може

забезпечити постачання AI-обладнання та стандартизації протоколів [3, 6]. Крім того, пілотні проекти в безпечних регіонах допоможуть масштабувати технології на фронт.

Висновки

Медичні інновації є невід'ємною частиною забезпечення якісної допомоги під час війни, підвищуючи виживаність та ефективність лікування. В Україні вони демонструють потенціал для трансформації медичної системи. Наукова новизна доповіді полягає в аналізі інтеграції телемедицини, дронів та AI в український контекст воєнного стану, з розробкою рекомендацій для гібридних моделей допомоги, що враховують локальні виклики та глобальний досвід.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. World Health Organization. (2021). Health Systems in Action: Ukraine. Доступно за: https://eurohealthobservatory.who.int/publications/i/health-systems-in-action-ukraine.

2. International Committee of the Red Cross. (2023). Delivering Humanitarian Health Services in Violent Conflicts. Доступно за: https://www.amacad.org/daedalus/delivering-humanitarian-health-services-violent-conflicts.

3. Ministry of Health of Ukraine. (2022). Annual Report on eHealth Implementation in Ukraine. Доступно за: https://edata.e-health.gov.ua/storage/files/annual-report-2022-en.pdf.

СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Іван ЛУКОВСЬКИЙ
Сергій КОЗЛЮК
НК – Сергій ЖУК, канд. військ. наук
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Соціальна реабілітація в умовах воєнного стану набуває особливого значення, оскільки охоплює комплекс заходів, спрямованих на відновлення здатності постраждалих осіб до активного життя, праці, участі в суспільному житті та інтеграції у соціальне середовище. Війна, як надзвичайний фактор соціального потрясіння, призводить до масових травм – як фізичних, так і психологічних, спричиняє втрату житла, роботи, близьких людей, руйнує нормальний перебіг життя значної частини населення. В таких умовах соціальна реабілітація постає не лише як допомога конкретній особі, а як інструмент загальнонаціонального відновлення людського потенціалу, зміцнення соціальної єдності та стабільності в суспільстві. Однією з ключових особливостей соціальної реабілітації у воєнний період є її багатовекторність та міждисциплінарність. Вона поєднує зусилля фахівців соціальної роботи, медичних працівників, психологів, юристів, педагогів, військових, а також представників громадянського суспільства. Основною цільовою аудиторією соціальної реабілітації є військовослужбовці, які отримали поранення або були травмовані психологічно під час виконання бойових завдань; цивільні особи, які зазнали травмувань або втратили рідних унаслідок бойових дій; внутрішньо переміщені особи, що були змушені залишити свої домівки; діти, які стали свідками або жертвами насильства, руйнувань і загроз; а також члени сімей загиблих. Соціальна реабілітація охоплює низку важливих напрямів: психологічна підтримка, відновлення соціальних зв'язків, професійна адаптація та працевлаштування, забезпечення житлом, доступ до медичних послуг, юридична допомога, підтримка у сфері освіти, а також соціальний супровід у вирішенні побутових та адміністративних питань.

Психологічна реабілітація є найнагальнішою складовою, оскільки значна частина постраждалих осіб, зокрема учасників бойових дій, переживає посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресії, тривожні розлади. В умовах війни значно зростає кількість людей із гострими психоемоційними станами, що потребують як кризової допомоги, так і довготривалого психологічного супроводу. Держава та волонтерські організації організовують центри психологічної допомоги, гарячі лінії, мобільні бригади психосоціальної підтримки, реалізують програми арт-терапії, когнітивно-поведінкової терапії, груп взаємодопомоги. Особливої уваги вимагає робота з дітьми, які часто не можуть вербалізувати свій травматичний досвід і потребують спеціалізованого підходу через ігрову терапію, заняття з психологами, участь у дитячих таборах психологічного розвантаження. Важливим аспектом соціальної реабілітації є також інтеграція ветеранів у мирне життя. Після повернення з фронту багато військовослужбовців стикаються з труднощами адаптації, відчуттям втрати сенсу, проблемами у взаємодії з родиною, суспільством, роботодавцями. У зв'язку з цим держава впроваджує програми перекваліфікації, підтримки мікропідприємництва, преференцій при працевлаштуванні ветеранів, а також забезпечує доступ до реабілітаційних центрів і медичних послуг. Зокрема, створюються «ветеранські хаби», де колишні військові можуть отримати одночасно юридичну, психологічну, освітню і соціальну допомогу.

Ще одним критично важливим напрямом є підтримка внутрішньо переміщених осіб. Війна змусила мільйони українців залишити свої домівки, втративши майно, джерела доходу, звичне соціальне середовище. Для такої категорії населення реабілітація включає не лише психологічну підтримку, а й допомогу в інтеграції в нові громади, отриманні тимчасового житла, працевлаштуванні, оформленні соціальних виплат. Важливо, щоб приймаючі громади також проходили певну підготовку до роботи з переміщеними особами: формували дружнє середовище, забезпечували рівний доступ до послуг, запобігали дискримінації. Окреме значення має соціальна реабілітація дітей, які в умовах війни втрачають батьків, дім, стабільність і безпеку. Вони стають більш вразливими до соціальних ризиків, зокрема насильства, експлуатації, втягнення у небезпечні форми діяльності. В умовах воєнного стану особливо важливо підтримувати безперервність освіти для дітей, забезпечувати психологічну підтримку в школах, сприяти участі дітей у культурних, спортивних і творчих заходах, які знижують рівень тривожності та відновлюють відчуття нормальності.

Значущим компонентом соціальної реабілітації в умовах війни є підтримка родин загиблих військовослужбовців і цивільних. Їхній соціальний стан часто ускладнюється втратою годувальника, психологічною травмою, самотністю, фінансовими труднощами. У відповідь на це необхідна система довготривалої соціальної підтримки, яка включає матеріальну допомогу, психологічний супровід, забезпечення пільг, створення спільнот для спілкування та взаємопідтримки. Успішна соціальна реабілітація також передбачає активну участь самих постраждалих у процесі відновлення. Дуже важливо формувати у людей суб'єктну позицію – не як об'єктів допомоги, а як учасників змін, здатних впливати на своє майбутнє. У цьому сенсі велике значення мають програми розвитку громадянської активності, залучення ветеранів та переміщених осіб до волонтерської діяльності, місцевого самоврядування, суспільних ініціатив.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що соціальна реабілітація в умовах воєнного стану – це не лише відповідь на виклики сьогодення, а й стратегічна інвестиція у майбутнє країни. Вона спрямована не лише на подолання наслідків травматичного досвіду, але й на відновлення потенціалу кожної особистості, збереження людського капіталу, зміцнення національної єдності та відбудову соціального простору. Успіх цієї реабілітації залежить від скоординованої роботи

держави, органів місцевого самоврядування, громадського сектору, міжнародних партнерів, а також активної позиції самих громадян. У контексті повномасштабної війни та тривалих її наслідків необхідно розглядати соціальну реабілітацію як довготривалий і динамічний процес, що вимагає постійного удосконалення підходів, підвищення кваліфікації фахівців, розвитку інфраструктури та інституційної спроможності. Забезпечення належного рівня соціальної реабілітації є критично важливим для збереження стійкості українського суспільства, підтримки морального духу нації та формування передумов для відбудови країни після завершення воєнних дій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреєв С. О. Державні системи цивільного захисту: інституціональні засади та проблеми розвитку: монографія / С. О. Андреєв; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. - Харків: Тім Пабліш Груп, 2017. - 432 с.

2. Цивільно-військове співробітництво на території Донецької та Луганської областей: моделі, тенденції, перспективи: колектив. монографія / відп. ред. І. Г. Патер, упоряд. О. І. Муравський. - Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2019. – 256 с.

АДАПТАЦІЯ ПРОГРАМ ДИХАЛЬНОЇ ГІМНАСТИКИ ДЛЯ РЕСПІРАТОРНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПАЦІЄНТІВ З ХОЗЛ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Юлія КОШЕЛЬНИК, Черкаська медична академія,
здобувачка ІІ курсу магістратури, ОП «Фізична терапія»
НК – Галина СТЕПАНОВА, канд. біол. наук, доцент,
завідувач кафедри біомедичних дисциплін та фізичної терапії
Черкаська медична академія

Сучасні військові конфлікти характеризуються високим рівнем впливу на респіраторну систему як військовослужбовців, так і цивільного населення, що створює нові виклики для системи охорони здоров'я. Воєнні дії в Україні з 2022 року призвели до критичного зростання потреби в травматологічній допомозі та реабілітаційних послугах, при цьому респіраторна реабілітація стала одним з пріоритетних напрямків відновлювального лікування поранених та постраждалих.

Специфічні умови воєнного стану створюють унікальні фактори ризику для розвитку та прогресування респіраторних захворювань. Дослідження впливу військових дій показують, що тривале перебування в траншеях, вплив пилу та диму від пожеж, експозиція до хімічних речовин та вибухових речовин значно підвищують ризик розвитку хронічних обструктивних захворювань легень [1]. Особливої уваги заслуговує феномен «малих дихальних шляхів», який спостерігається у ветеранів та характеризується обструкцією периферичних дихальних шляхів при нормальних показниках спірометрії. Це підкреслює необхідність ранньої діагностики та превентивних заходів, включаючи дихальну гімнастику, для попередження розвитку клінічно значущого ХОЗЛ.

Психологічні аспекти відіграють критичну роль у респіраторній реабілітації в умовах воєнного стану. Дослідження серед українських військовослужбовців показують, що 46% учасників бойових дій страждають на психічні розлади, а 68% повідомляють про погіршення загального стану здоров'я порівняно з довоєнним періодом [2]. Тривожність та симптоми посттравматичного стресового розладу можуть значно погіршувати суб'єктивне сприйняття задишки та знижувати ефективність

традиційних програм респіраторної реабілітації. Це вимагає інтеграції дихальних технік з елементами психологічної підтримки та релаксації.

Адаптація програм дихальної гімнастики для умов воєнного стану передбачає врахування обмежених ресурсів та інфраструктури. Дослідження в реабілітаційних центрах України демонструють ефективність скорочених 7-денних програм інтенсивної респіраторної реабілітації порівняно з традиційними багатотижневими курсами [3]. Такі програми включають комплексне поєднання дихальних вправ, фізіотерапії та психологічної підтримки, що дозволяє досягти максимального ефекту за мінімальний час. Важливим аспектом є можливість залучення сімей пацієнтів до процесу реабілітації, що має додатковий психотерапевтичний ефект.

Телемедичні технології та домашня реабілітація набувають особливого значення в умовах воєнного стану. Аналіз досвіду американської Адміністрації у справах ветеранів показує, що впровадження дистанційних програм респіраторної реабілітації дозволяє подолати географічні бар'єри та забезпечити доступ до реабілітаційних послуг для ветеранів, які проживають у віддалених регіонах [4]. Це особливо актуально для України, де значна частина території перебуває під загрозою бойових дій. Розробка мобільних додатків та онлайн-платформ для проведення дихальної гімнастики може значно розширити охоплення пацієнтів реабілітаційними послугами.

На особливу увагу заслуговує питання ранньої реабілітації військовослужбовців з респіраторною травмою. Дослідження показують, що своєчасне впровадження дихальних вправ у гострому періоді після поранення може запобігти розвитку хронічних ускладнень та прискорити відновлення функції легень [5]. Це вимагає підготовки медичного персоналу військових госпіталів щодо проведення респіраторної реабілітації в умовах інтенсивної терапії та хірургічних відділень.

Міжнародний досвід надання допомоги українським пацієнтам демонструє важливість культурно-адаптованих підходів до респіраторної реабілітації. Дослідження норвезьких реабілітаційних центрів, які приймали українських пацієнтів, підкреслює необхідність врахування мовних бар'єрів, культурних особливостей та специфіки воєнної травми при розробці програм дихальної гімнастики [6]. Використання багатомовного персоналу та адаптованих матеріалів значно покращує результати реабілітації.

Висновки. Адаптація програм дихальної гімнастики для пацієнтів з ХОЗЛ в умовах воєнного стану вимагає комплексного підходу, який враховує специфічні фактори ризику, психологічні особливості, обмежені ресурси та потребу в швидкому відновленні функціональності. Інтеграція традиційних дихальних технік з елементами психологічної підтримки, використання телемедичних технологій та розробка скорочених інтенсивних програм показують обнадійливі результати.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку стандартизованих протоколів респіраторної реабілітації для умов воєнного стану, підготовку спеціалізованого персоналу та створення національної мережі реабілітаційних центрів, адаптованих для роботи в умовах збройного конфлікту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Garshick E, Abraham JH, Baird CP, et al. Respiratory health after military service in Southwest Asia and Afghanistan: An official American Thoracic Society workshop report. *Annals of the American Thoracic Society*. 2019. Vol. 16, No. 8. P. e1-e16. DOI: 10.1513/AnnalsATS.201904-344WS.

2. Three years of war: rising demand for mental health support, trauma care and rehabilitation. *WHO Regional Office for Europe*. Copenhagen: WHO; 2025. URL: https://www.who.int/europe/news/item/24-02-2025-three-years-of-war-rising-demand-for-mental-health-support-trauma-care-and-rehabilitation (дата звернення: 16.09.2025).

3. Stepanenko V. Between battles, Ukraine's soldiers have a place to recover. *Associated Press*. 2023. URL: https://apnews.com/article/politics-health-russia-ukraine-war-europe-kharkiv-d753058815c977005ad97048ed76b811 (дата звернення: 16.09.2025).

4. Moy M.L., Nici L. An Alarming Loss of Pulmonary Rehabilitation Programs: Example from the U.S. Veterans Administration. *American Journal of Respiratory and Critical Care Medicine*. 2025. Vol. 211, No. 9. P. 1559-1561. DOI: 10.1164/rccm.202502-0394VP.

5. Lawry, L.L., Kanagaratnam, A., Roberds, A. et al. A qualitative assessment of disease and non-battle injuries in Ukraine since the Russian invasion. Conflict and Health. 2025. Vol. 19. Article 19. DOI: 10.1186/s13031-024-00632-2.

6. Kraby M.R., Toropchyna M., Holtan A., Becker F. Ukrainian war trauma patients abroad: the rehabilitation process in light of language barriers, cultural differences, war, and infection isolation. *Journal of Rehabilitation Medicine*. 2025. Vol. 57. Article jrm42929. DOI: 10.2340/jrm.v57.42929.

ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІСЛЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Андрій КРАВЧУК, факультет безпеки державного кордону,
245 навчальна група
НК – Сергій ЖУК, канд. військ. наук
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

Проблематика посттравматичних стресових розладів та інших психоемоційних порушень, спричинених бойовим стресом, набуває особливої актуальності в сучасних умовах. Україна перебуває в надзвичайно складній ситуації внаслідок повномасштабної війни, розв'язаної Російською Федерацією, і вже зіштовхується з серйозними викликами. У перспективі ці проблеми лише загострюються – як для цивільного населення, так і для військовослужбовців, учасників бойових дій, ветеранів та членів їхніх родин [3].

Психологічна реабілітація й підтримка є надзвичайно важливими для забезпечення їхньої повноцінної інтеграції в мирне життя та реалізації особистісних і професійних планів після повернення з фронту. Згідно з міжнародною статистикою, приблизно кожен третій військовослужбовець, який брав участь у бойових діях, має нервово-психічні розлади та потребує системної медико-психологічної допомоги.

На жаль, в Україні до початку повномасштабної війни не здійснювалася цілеспрямована підготовка фахівців з військової психології та реабілітації. У системі вищої освіти переважно готували загальних психологів, які з початком воєнних дій змушені були самостійно адаптуватися до нових умов, опановуючи специфіку психологічної допомоги військовослужбовцям уже в процесі практичної діяльності. Значна частина таких фахівців працює в підрозділах МВС, СБУ та інших силових структурах, однак багато з них не мають достатнього досвіду безпосередньої роботи з бійцями, які пройшли бойові дії, що значно ускладнює процес ефективної реабілітації [2].

Ізраїль є однією з провідних країн у сфері організації психологічної допомоги військовослужбовцям, ветеранам і членам їхніх родин. Протягом багатьох десятиліть ця держава напрацьовувала ефективні моделі психосоціальної підтримки, які успішно застосовуються на практиці. Вже під час війни з Ліваном у 1982 році ізраїльські військові психологи впровадили цілісну систему допомоги постраждалим, відому як методологія VISED.

Для реалізації цієї моделі були створені спеціалізовані підрозділи з відновлення боєздатності (Combat Fitness Retraining Unit), до складу яких входили психіатри, клінічні психологи, соціальні працівники, інструктори з бойової підготовки та фізичного розвитку. Особливістю цієї системи була обов'язкова наявність бойового досвіду у фахівців, що дозволяло вибудовувати довірливі стосунки з військовослужбовцями в процесі терапії [1].

Методологія VISED базується на п'яти ключових принципах:

- **Валідація (Validation):** визнання й прийняття емоційного досвіду постраждалих; створення безпечного простору для відкритого вираження почуттів.
- **Інформування (Information):** надання чіткої, об'єктивної інформації про події, що сталися, їхні причини та наслідки; зниження рівня невизначеності.
- **Підтримка (Support):** емоційна та практична підтримка, що сприяє формуванню атмосфери прийняття й взаємодії.
- **Експресія (Expression):** стимулювання вираження емоцій – страху, гніву, смутку, горя – як одного з ключових елементів психічного відновлення.
- **Розвиток (Development):** підтримка особистісного зростання, освоєння нових ресурсів і стратегій подолання травматичного досвіду [3].

Конкретні етапи та методи психологічної реабілітації можуть відрізнятися залежно від індивідуальних потреб особистості, її психоемоційного стану.

У роботі з військовослужбовцями після бойових дій застосовуються різноманітні методики психотерапевтичної підтримки, спрямовані на стабілізацію емоційного стану, зниження рівня тривожності, посттравматичних симптомів та покращення загального психологічного благополуччя.

1. Когнітивно-поведінкова терапія (КПТ)

Когнітивно-поведінкова терапія – це один з найпоширеніших підходів у роботі з ветеранами, який фокусується на виявленні, осмисленні та зміні негативних когнітивних установок і поведінкових шаблонів [1].

Приклади технік, які застосовуються в рамках КПТ:

- Виявлення когнітивних дисторсій. Психолог спільно з ветераном аналізує типові викривлення мислення, сприйняття подій.
- Ведення щоденника думок. Ветеран записує свої негативні думки, після чого за допомогою психолога, шукає альтернативи та формує нові адаптивні установки.
- Заміна деструктивних переконань. За підтримки терапевта ветеран навчається трансформувати шкідливі переконання на більш реалістичні.
- Поведінкові експерименти.

2. Емоційно-фокусована терапія (ЕФТ)

Емоційно-фокусована терапія передбачає роботу з емоціями як елементом психічного відновлення. Її основна мета – допомогти ветерану ідентифікувати, прийняти та конструктивно прожити свої емоції, а також налагодити зв'язок із власними психологічними потребами [2].

Ключові методики ЕФТ:

- Усвідомлення емоцій. Терапевт навчає ветеранів розпізнавати та називати власні емоційні стани з використанням спеціальних шкал та форм.
- Регуляція емоцій. Застосовуються техніки глибокого дихання, медитації, тілесної активності з метою зниження напруги та стресу.
- Формування емоційної безпеки. Створення безпечного терапевтичного простору, де ветеран може вільно висловлювати свої почуття без страху засудження.
- Емоційна експресія.
- Діалог із власними емоціями.
- Опрацювання травматичних спогадів.

3. Експозиційна терапія

Експозиційна терапія широко використовується в лікуванні ПТСР та інших тривожних розладів. Вона ґрунтується на принципі поступового та контрольованого занурення ветерана у травматичні спогади або ситуації, що викликають страх чи стрес. Це дозволяє знизити чутливість до травматичних подразників і повернути контроль над власними емоційними реакціями [3].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алещенко В. Психологічна реабілітація учасників бойових дій: теоретикометодологічне обґрунтування моделі. Психологічний журнал. 2019. Вип. 3. URL: http://psyj.udpu.edu.ua/issue/view/11893 (Дата звернення 6.07.2025)

2. Бриндіков Ю. Л. Теорія та практика реабілітації військовослужбовців учасників бойових дій у системі соціальних служб: дис. … д-ра пед. наук: 13.00.05. Тернопіль, 2019. 559 с.

3. Буряк О. О., Гіневський М. І., Катеруша Г. Л. Шляхи та методи реабілітації осіб з «військовим синдромом» та посттравматичним стресовим розладом. Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил. 2015. Вип. 3. С. 137 – 141.

ОРГАНІЗАЦІЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ЦИВІЛЬНОМУ НАСЕЛЕННЮ В ПРИФРОНТОВИХ ЗОНАХ

Анастасія КУЛІКОВА, факультет безпеки державного кордону,
242 навчальна група
Валентин БОМБЕРГЕР
НК – Сергій ЖУК, канд. військ. наук
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

Організація медичної допомоги цивільному населенню в прифронтових зонах України залишається одним із найважливіших напрямів гуманітарної політики держави та міжнародних партнерів. Значне руйнування інфраструктури й небезпека безперервних обстрілів ускладнюють доступ до медичних послуг та вимагають налагодження спеціалізованих механізмів надання допомоги. У тезах викладено основні напрями роботи системи охорони здоров'я, мобільних медичних підрозділів, логістики, взаємодії з неурядовими організаціями й виклики, з якими стикаються як медичні працівники, так і пацієнти на лінії зіткнення.

На рівні Міністерства охорони здоров'я України створено оперативний штаб із координації медичної допомоги в зоні операції об'єднаних сил. До складу штабу входять представники Державної служби з надзвичайних ситуацій, Національної поліції, Служби безпеки України, волонтерських мереж та міжнародних медичних організацій.

У прифронтових районах Донеччини та Луганщини функціонує 42 стаціонарні медичних заклади, серед яких 12 – районних лікарень інтенсивного лікування, 20 – фельдшерсько-акушерських пунктів і 10 – мобільних госпіталів. Кожна мобільна госпітальна бригада укомплектована 8 – 10 спеціалістами (терапевт, хірург, анестезіолог, медсестра, фельдшер із досвідом евакуації поранених) та оснащена п'ятьма автомобілями з броньованим корпусом [2].

Постачання медикаментів і медичного обладнання організоване через шість регіональних складів у містах Сєвєродонецьк, Слов'янськ, Краматорськ, Покровськ, Маріуполь і Волноваха. Запаси розраховані на 30-денний резерв, включно з 15

тисячами одиниць антибіотиків, 8 тисячами пакунків для інфузійної терапії, 3 тисячі хірургічних наборів та 500 апаратів штучної вентиляції легень [3].

Зони доставки медикаментів розбиті на маршрути подвійного призначення: щоб уникнути захоплення вантажу або відстрілу, автоколони супроводжують екіпажі Національної гвардії, а GPS-трекери дозволяють моніторити рух у реальному часі. Середній час доставки від регіонального складу до цільового пункту – 6 – 8 годин [4].

Мобільні бригади екстреної медичної допомоги (МБЕМД) створені відповідно до стандартів Європейської асоціації надзвичайної медицини. У прифронтових районах працює 28 таких бригад, які мають змогу виїхати на виклик у радіусі до 70 км із середнім часом прибуття 45 – 60 хвилин. У кожній бригаді є два санітарних автомобілі швидкої допомоги, реваншну машину для внутрішньої евакуації та автономний медичний пункт, оснащений генератором, холодильником для зберігання вакцин і тиловим комп'ютером із доступом до єдиної електронної системи охорони здоров'я. За перше півріччя 2025 року мобільні бригади здійснили понад 16 тисяч виїздів, у результаті чого було доправлено до стаціонарних закладів 4 200 поранених та екстрених хворих, серед яких – 1 150 дітей віком до 14 років [1].

Ключовими партнерами Міністерства охорони здоров'я є Червоний Хрест, Médecins Sans Frontières, ВООЗ і UNICEF. У рамках спільних проектів відкрито три польових госпіталі в районі Авдіївки, Щастя та Новоайдара, які здатні оперувати до 40 пацієнтів одночасно й забезпечувати прецизійні обстеження на сучасному цифровому рентгені й УЗД-апаратах. Неурядові організації долучаються також до підготовки медичного персоналу: станом на червень 2025 року проведено 12 навчальних семінарів із тактичної медицини, у яких взяли участь понад 1 500 лікарів і фельдшерів. Окремо працюють волонтерські мережі зі збору крові: за рік задіяно близько 8 000 донорів, загальний обсяг перелитої крові становить 2 400 літрів [5].

У висновку можна підкреслити, що координація центральних органів охорони здоров'я, регіональних штабів, міжнародних організацій та волонтерських мереж дозволяє підтримувати життєдіяльність цивільного населення в прифронтових зонах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреєв С. О. Державні системи цивільного захисту: інституціональні засади та проблеми розвитку: монографія / С. О. Андреєв; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Харків: Тім Пабліш Груп, 2017. – 432 с.

2. Цивільно-військове співробітництво на території Донецької та Луганської областей: моделі, тенденції, перспективи : колектив. монографія / відп. ред. І. Г. Патер, упоряд. О. І. Муравський. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2019. – 256 с.

3. Правові питання епідемічної безпеки під час воєнного стану: збірник наук. ст. / за заг. ред., упоряд. кол. – Харків: ІВПЗ, 2022. – 120 с.

4. Сілкіна Ю. В., Веропотвелян М. П., Данкович Н. О. Медична ембріологія з основами тератології: навч. посіб. для студентів вищ. мед. навч. закл. III-IV рівнів акредитації / за заг. ред. Ю. Б. Чайковського. – Вінниця: Нова Книга, 2019. – 206 с.

5. Євчев Ф. Д., Заболотний Д. І., Євчева А. Ф. Діагностика та лікування хворих зі злоякісними новоутвореннями зовнішнього носа і вуха та тулуба: навч.-метод. посіб. для студентів вищ. мед. освіти III-IV рівнів акредитації. – Одеса: Астропринт, 2021. – 184 с.

ВИДИ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ

Інна ОВДІЄНКО, Катерина ФИСУН,
факультет магістерської та бакалаврської підготовки № 1,
група ЛС 62, 63
НК – Інна МАРУШ, доктор філософії
Черкаська медична академія

Соціальна реабілітація – це система заходів, спрямована на відновлення соціального статусу особи, її інтеграцію в суспільство, забезпечення активної участі в громадському, сімейному та побутовому житті. Реалізація цієї системи відбувається шляхом соціально-середовищної орієнтації, соціально-побутової адаптації, надання соціальних послуг, а також задоволення потреб особи в технічних та інших засобах реабілітації [1].

Основні цілі соціальної реабілітації полягають у відновленні соціального статусу та соціальної ролі індивіда, досягненні особою певного рівня соціальної, матеріальної та духовної автономії, підвищенні рівня адаптованості до змінених умов життєдіяльності.

У міжнародній практиці соціальна реабілітація реалізується через низку ключових напрямів, кожен з яких виконує специфічну функцію в системі підтримки особи [2]:

1. Соціально-медична реабілітація охоплює заходи відновлювального та реконструктивного характеру, спрямовані на формування або відновлення життєвих навичок, а також забезпечення підтримки у сфері побутового самообслуговування та ведення домашнього господарства.

2. Соціально-психологічна реабілітація має на меті покращення психоемоційного стану особи, оптимізацію міжособистісних зв'язків, виявлення особистісного потенціалу, а також надання психологічної підтримки, корекції та супроводу.

3. Соціально-педагогічна реабілітація орієнтована на надання педагогічної допомоги особам з обмеженими можливостями щодо здобуття освіти. Вона передбачає організацію освітнього процесу в нетипових умовах (наприклад, у закладах охорони здоров'я або установах виконання покарань), а також розроблення адаптованих форм, методів і програм навчання для дітей та дорослих з особливими освітніми потребами.

4. Професійна і трудова реабілітація спрямована на розвиток або відновлення професійних і трудових навичок, забезпечення працевлаштування, а також сприяння інтеграції особи у сферу продуктивної діяльності.

5. Соціально-середовищна реабілітація забезпечує орієнтацію особи в новому соціальному контексті, сприяє формуванню почуття соціальної значущості, допомагає у створенні нового соціального середовища та відновленні стійких моделей соціальної поведінки.

Кінцевою метою процесу соціальної реабілітації є формування у особи, в тому числі і у військових, здатності до самостійного подолання життєвих труднощів, протистояння негативним соціальним впливам та мобілізації внутрішніх ресурсів для саморозвитку, самореалізації та формування цілісного образу власної особистості.

В умовах сьогодення Україна активно впроваджує програми соціальної підтримки та реабілітації військовослужбовців з метою їх успішної інтеграції у мирне життя. Одним із ключових напрямів державної політики є розвиток системи безкоштовної соціальної реабілітації, що реалізується через створення спеціалізованих груп і центрів психосоціальної підтримки.

У рамках групової роботи ветерани мають змогу відновити та вдосконалити навички соціальної взаємодії, подолати посттравматичну фіксацію на минулому досвіді, активізувати особистісний розвиток, відновити здатність до конструктивної комунікації та адаптуватися до умов мирного середовища [3].

Одним з різновидів соціальної реабілітації є так звана «дружня» реабілітація, адже після повернення з фронту до мирного життя учасники бойових дій стикаються з низкою складних психологічних переживань. З одного боку, вони часто відчувають потребу повернутися думками у минуле, до бойового досвіду та військової обстановки. З іншого боку — виникає глибоке почуття провини перед загиблими побратимами за власне виживання. Одночасно присутня потреба у вербалізації пережитого досвіду: ветерани прагнуть поділитися своїм болем, осмислити та донести індивідуальну правду про війну до суспільства.

Окрім внутрішніх психологічних конфліктів, значною проблемою для багатьох є недостатній рівень соціальної інтеграції. Часто ветерани зазначають, що під час їхньої участі у бойових діях цивільне населення продовжувало звичне повсякденне життя, і після повернення вони не відчувають належного визнання або вдячності. Ба більше, у суспільстві може формуватися упереджене ставлення до осіб з бойовим досвідом: їх можуть сприймати як надмірно агресивних, непередбачуваних, що ускладнює працевлаштування та соціальну адаптацію. Унаслідок цього багато ветеранів свідомо обмежують соціальні контакти, демонструючи ознаки самоізоляції.

Дружня реабілітації передбачає взаємодію ветеранів між собою на засадах рівності, солідарності та спільного досвіду. Особливістю цього підходу є те, що допомога надається не медичними фахівцями, а іншими учасниками бойових дій, які пройшли власний шлях адаптації. Центри дружньої реабілітації функціонують поза межами медичних установ, створюючи неформальне середовище підтримки, де учасники спілкуються як побратими, а не як пацієнти і терапевти.

Дружня реабілітація може здійснюватися як в очному форматі (офлайн), так і в онлайн-просторі — наприклад, через спеціалізовані групи в соціальних мережах, форумах чи чатах. Такий підхід сприяє зниженню бар'єрів до отримання допомоги, підвищенню довіри між учасниками та забезпеченню емоційної підтримки в безпечному середовищі.

У контексті сучасних підходів до психологічної та соціальної підтримки ветеранів, що повертаються із зони бойових дій, все ширше застосовуються альтернативні форми терапії, зокрема з використанням тварин – так звана енімал-терапія. Одним із найпоширеніших її напрямів є каністерапія – психотерапевтична методика, що базується на взаємодії людини з спеціально навченими собаками.

Згідно з даними фахівців, спілкування з терапевтичними тваринами сприяє зниженню тривожності, подоланню симптомів депресивних розладів та формуванню емоційної стабільності. Сеанси каністерапії можуть передбачати різні формати: тимчасове або постійне спільне проживання тварини з ветераном, участь у спільних прогулянках, ігровій активності тощо. Тривалість терапевтичного курсу, за свідченнями практиків, у середньому становить близько одного року, проте може варіюватися залежно від індивідуального стану пацієнта [4].

Окрім каністерапії, в реабілітаційній роботі з ветеранами застосовуються й інші форми зоотерапії. Так, іпотерапія (терапевтична їзда на конях) використовується для зниження психоемоційної напруги, відновлення відчуття тілесної цілісності та гармонізації психічного стану. Психологи відзначають, що кінні прогулянки сприяють переключенню уваги, формуванню позитивного емоційного фону та зменшенню рівня стресу [5].

Також експериментально застосовується апітерапія – терапія із використанням бджіл та продуктів бджільництва. Зокрема, однією з методик є сон на спеціальних ліжках, під якими розміщені вулики. Передбачається, що мікровібрації, тепло та

специфічні аромати, які випромінює бджолина сім'я, чинять заспокійливий ефект, сприяючи нормалізації сну та зниженню психоемоційного напруження [6].

Зазначені види енімал-реабілітації становлять важливий компонент соціальної та психологічної допомоги, оскільки базуються на створенні безпечного емоційного простору, який дозволяє поступово відновлювати внутрішню рівновагу, долати наслідки травматичного досвіду та інтегруватися у мирне життя.

Отже, успішність соціальної реабілітації полягає може в адаптації особистості до умов сімейного та цивільного життя, ефективному працевлаштуванні, а також відсутності поширення девіантної та деструктивної поведінки, включно з алкоголізмом, наркоманією, злочинністю тощо. Водночас психологічними передумовами успішної соціальної реабілітації є формування стійких життєвих планів і перспектив, а також виникнення відчуття захищеності, безпеки і комфортних умов існування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» № 2961-IV від 06.10.2005 // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 2–3. – Ст. 36. ⟶ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text
2. Всесвітня організація охорони здоров'я. Реабілітація [Електронний ресурс] // WHO. – 2023. – Режим доступу: https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/rehabilitation
3. Сучасні види реабілітації для постраждалих від війни та ветеранів ЗСУ [Електронний ресурс] https://www.enableme.com.ua/ua/article/sucasni-vidi-reabilitacii-dla-postrazdalih-vid-vijni-ta-veteraniv-zsu-8895
4. Assistance dogs for military veterans with PTSD: A systematic review, meta-analysis, and meta-synthesis // PubMed. – 2022. – Режим доступу: https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/36129950
5. Саустян Я. С., Селюкова Н. Ю. Іпотерапія для військових // DSpace Національного фармацевтичного університету. – 2024. – Режим доступу: https://dspace.nuph.edu.ua/handle/123456789/33262
6. Науково-практичний семінар «Апітерапія, як спосіб здорового життя. Практика використання продуктів бджільництва» // Дніпровський державний аграрний університет. – 2024. – Режим доступу: https://www.dsau.dp.ua/en/news/801.html

АДАПТИВНІ СПОРТИВНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ФІЗИЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Ярослав ПІДГОРНИЙ, здобувач ІІ курсу магістратури,
ОП «Фізична терапія»
НК – Андрій КРАВЕЦЬ, фізичний терапевт,
викладач кафедри біомедичних дисциплін та фізичної терапії
Черкаська медична академія

В умовах воєнного стану в Україні особливої гостроти набуває питання соціальної реабілітації та медичного забезпечення дітей з порушеннями опорно-рухового апарату (ПОРА). За даними фахівців, з початку повномасштабного вторгнення кількість українців з інвалідністю зросла на 300 000 осіб, що створює значну потребу в розробці ефективних методів реабілітації [1].

Сучасні дослідження демонструють високу ефективність адаптивних спортивних ігор у покращенні координації та соціальної адаптації дітей з ПОРА [2].

Відповідно до сучасних підходів фізкультурно-спортивної реабілітації, адаптивний спорт розглядається як інструмент відновлення та соціальної адаптації, що особливо актуально в умовах воєнного стану [3].

Метааналіз 23 рандомізованих контрольованих досліджень Wang Y. et al. (2025) продемонстрував, що фізичні вправи мають позитивний вплив на розвиток моторних навичок та координації у дітей з аутизмом та іншими розладами розвитку. Дослідження показало особливо значущі покращення у дітей молодшого шкільного віку, де спостерігалося підвищення координації та моторної компетентності. Важливими є результати щодо ефективності ігрових видів спорту, які продемонстрували значущі позитивні ефекти порівняно з іншими формами фізичної активності [2].

Дослідження Georgiev Y. et al. (2025) на базі 128 дітей віком 5-17 років у Болгарії показало значущу ефективність адаптованих східних бойових мистецтв як методу реабілітації. Тримісячна програма занять двічі на тиждень по 60 хвилин призвела до покращення статичного балансу на 54,9%, динамічного балансу на 18,2% та загальної моторної компетентності на 26,3%. Психологічні показники також продемонстрували позитивну динаміку: покращення емоційного контролю на 50%, підвищення концентрації уваги на 50,8% та зниження рівня тривожності на 46,2% [4].

Систематичний огляд 36 метааналізів Martin Ginis K.A. et al. (2021) щодо участі людей з інвалідністю у фізичній активності продемонстрував стабільні позитивні ефекти на серцево-судинне та м'язово-скелетне здоров'я. Це підтверджує важливість систематичних занять адаптивним спортом для дітей з ПОРА [5]. Дослідження, проведене в Великій Британії, показало помірно сильні докази того, що фізична активність асоціюється з розвитком соціальних навичок, моторики, м'язової витривалості, координації, балансу, уваги та виконавчих функцій у дітей з інтелектуальними порушеннями та порушеннями навчання [6].

В Україні система фізкультурно-спортивної реабілітації дітей з інвалідністю регулюється відповідними законодавчими актами та здійснюється через мережу реабілітаційних установ [3]. Метою заходів є оптимізація дій, спрямованих на інтеграцію дітей з інвалідністю до активного життя у суспільстві, покращення їх фізичного і функціонального стану засобами фізичної культури і спорту. Сучасні українські реабілітаційні центри впроваджують комплексні підходи, що поєднують фізичну реабілітацію з когнітивною, де дитина навчається рухатися, повзати, сидіти, тримати голову, а також розвиває мовлення та увагу.

Дослідження ефективності різних форм адаптивного спорту показують, що найбільш ефективними для дітей з ПОРА є інтервенції тривалістю 8-12 тижнів. Короткострокові програми (менше 8 тижнів) та довгострокові (більше 12 тижнів) демонструють менш виражені результати [2]. Це має важливе значення для планування реабілітаційних програм в умовах обмежених ресурсів воєнного часу.

Систематичні фізичні тренування та координаційні вправи значно покращують гнучкість та когнітивний контроль у дітей з порушеннями розвитку. Повторювані фізичні активності сприяють адаптивним змінам у нервовій системі, підвищуючи нейропластичність та синаптичну ефективність. Ця нейропластичність посилює тонку регуляцію мозком моторного контролю, тим самим покращуючи гнучкість [2].

Командна робота та інтерактивні ігри можуть значно покращити соціальні навички дітей з особливими потребами. Командні види спорту, такі як футбол та баскетбол, вимагають спілкування та співпраці між членами команди, надаючи дітям з ПОРА можливості для практики соціальних навичок. Участь у спортивних тренуваннях підвищує фізичний контроль та координацію у дітей з ПОРА, підвищуючи їх впевненість та ініціативність у соціальних взаємодіях [2].

Висновки. Адаптивні спортивні ігри є ефективним засобом комплексної реабілітації дітей з порушеннями опорно-рухового апарату в умовах воєнного стану. Найбільш ефективними виявляються програми тривалістю 8-12 тижнів, що включають

ігрові види спорту та елементи бойових мистецтв. Такі програми демонструють значущі покращення координації, моторних навичок, соціальної адаптації та емоційного стану дітей.

В умовах воєнного стану в Україні впровадження адаптивних спортивних програм набуває особливої актуальності як засіб не лише фізичної, але й психосоціальної реабілітації дітей з порушеннями опорно-рухового апарату. Перспективними напрямами подальших досліджень є розробка специфічних протоколів адаптивного спорту для різних вікових груп та ступенів тяжкості порушень опорно-рухового апарату, а також вивчення довготривалих ефектів таких інтервенцій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Physiotherapy and mental health support for Ukraine's war-wounded. Doctors Without Borders. 2024. URL: https://www.doctorswithoutborders.org/latest/physiotherapy-and-mental-health-support-ukraines-war-wounded (дата звернення: 10.10.2025).
2. Wang Y., Qian G., Mao S., Zhang S. The impact of physical exercise interventions on social, behavioral, and motor skills in children with autism: a systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials. Frontiers in Pediatrics. 2025. Vol. 13. P. 1475019. DOI: 10.3389/fped.2025.1475019.
3. Матвій Бідний: «Адаптивний спорт стає інструментом відновлення та соціальної адаптації». Міністерство молоді та спорту України. 2025. URL: https://mms.gov.ua/news/matvii-bidnyi-adaptyvnyi-sport-staie-instrumentom-vidnovlennia-ta-sotsialnoi-adaptatsii (дата звернення: 10.10.2025).
4. Georgiev Y., Nedev N., Ivanova E., Nikolova D., Popova M. Methods of Rehabilitation of Children through Eastern Martial Arts and their Impact on Health. International Journal of Child Health and Nutrition. 2025. Vol. 14. No. 3. P. 246–257. DOI: 10.6000/1929-4247.2025.14.03.6.
5. Martin Ginis K.A., van der Ploeg H.P., Foster C., Lai B., McBride C.B., Ng K., Pratt M., Shirazipour C.H., Smith B., Vásquez P.M., Heath G.W. Participation of people living with disabilities in physical activity: a global perspective. The Lancet. 2021. Vol. 398. No. 10298. P. 443-455. DOI: 10.1016/S0140-6736(21)01164-8.
6. Physical activity for general health benefits in disabled children and disabled young people: rapid evidence review. GOV.UK. 2022. URL: https://www.gov.uk/government/publications/physical-activity-in-disabled-children-and-disabled-young-people-evidence-review (дата звернення: 10.10.2025).

ПСИХОЛОГІЧНА ТА СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ І ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ У ВОЄННИЙ ЧАС

Анна ПОЛОВ'ЯН, навчально-науковий інститут цивільного захисту,
навчальна група ЦЗк-22-1
НК – Максим ДЕМЕНТ, канд. пед. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Сучасна війна є не лише випробуванням фізичних сил, а й потужним стресовим фактором для психіки військовослужбовців. Постійна загроза життю, бойові дії, поранення, втрата побратимів та інші екстремальні обставини формують високий рівень психологічного навантаження, що нерідко призводить до розвитку посттравматичного стресового розладу, депресивних та тривожних станів. Багато військових після повернення із зони бойових дій стикаються із труднощами адаптації до мирного життя, порушенням соціальних контактів та зниженням професійної

ефективності. У зв'язку з цим виникає потреба у формуванні системи психологічної допомоги та організації ефективної реабілітації.

Психологічна реабілітація військовослужбовців являє собою комплексну систему заходів, спрямованих на відновлення психічного здоров'я, адаптацію до повсякденного життя та формування стійкості до стресів. Вона охоплює медичну, психологічну та соціальну складові, поєднуючи їх у єдину цілісну систему. Головне завдання реабілітації полягає не тільки у зниженні симптомів травми, але й у відновленні здатності особистості до повноцінного життя та діяльності у суспільстві. Підхід до реабілітації має бути індивідуальним та адаптованим до конкретних потреб кожного військового, адже інтенсивність травматичного досвіду, особистісні ресурси та соціальне оточення значною мірою визначають ефективність терапевтичного втручання.

Ознаками, що вказують на необхідність психологічної реабілітації, є повторні спогади про бойові події, нічні кошмари, тривожність, агресивність або, навпаки, замкненість, втрата інтересу до соціальної активності та роботи, порушення сну і харчування, зниження концентрації уваги. У деяких випадках військові відчувають провину за те, що вижили, демонструють байдужість до навколишніх подій або неспроможність контролювати емоції. Ігнорування таких симптомів може призвести до серйозних психічних розладів, що ускладнюють соціальну адаптацію та впливають на якість життя.

Процес реабілітації передбачає участь фахівців різних спеціальностей. Лікарі забезпечують медичну підтримку, оскільки фізичний стан організму безпосередньо впливає на психіку. Психіатри діагностують складні психічні порушення та призначають необхідну медикаментозну терапію. Основну роботу виконують психологи та психотерапевти, застосовуючи індивідуальні та групові методи, когнітивно-поведінкову терапію, арт-терапію, методи тілесно-орієнтованої психотерапії. Соціальні працівники допомагають військовим і їхнім родинам адаптуватися до повсякденного життя, підтримують у побутових питаннях та організовують соціальні програми. Такий міждисциплінарний підхід забезпечує комплексність і ефективність реабілітаційного процесу.

Методи психологічної реабілітації різноманітні і підбираються індивідуально. Індивідуальна психотерапія допомагає опрацювати травмуючі переживання та відновити психологічну рівновагу. Групова терапія створює атмосферу підтримки, дозволяє обмінюватися досвідом та зменшувати відчуття самотності. Арт-терапія дає змогу через творчість виражати внутрішні переживання, а медитація і техніки релаксації допомагають знижувати рівень тривожності. Сучасні методи, такі як біологічний зворотний зв'язок, дозволяють навчитися контролювати фізіологічні реакції організму та розвивати навички саморегуляції. Особлива увага приділяється роботі з родинами військових, оскільки підтримка близьких людей сприяє успішній адаптації ветеранів у суспільстві.

Тривалість реабілітації залежить від індивідуальних особливостей, інтенсивності психо-травмуючих подій та соціального середовища. Деяким військовим достатньо кількох тижнів терапії, інші потребують місяців або навіть років підтримки. Важливо, щоб військові усвідомлювали необхідність психологічної допомоги та добровільно брали участь у процесі, адже готовність до співпраці значною мірою визначає ефективність втручання.

Одним із важливих викликів є подолання стигми, яка досі супроводжує звернення за психологічною допомогою. В суспільстві зберігаються упереджені погляди на психічні розлади, що часто змушує військових приховувати власні проблеми. Тому важливим є поєднання реабілітаційних програм з просвітницькою діяльністю, яка підкреслює, що звернення по допомогу – це прояв сили та відповідальності, а не слабкості. Позитивний ефект має також залучення волонтерів,

громадських організацій та релігійних спільнот, які створюють додаткову мережу підтримки.

Психологічна реабілітація військовослужбовців є ключовою складовою державної стратегії відновлення суспільства після війни. Вона спрямована на відновлення психічного здоров'я ветеранів, їхню успішну соціальну інтеграцію та підвищення якості життя. Ефективно організована система реабілітації зміцнює не лише психологічний стан окремих осіб, а й сприяє підвищенню стійкості, стабільності та безпеки всього суспільства. У цьому контексті особливого значення набуває розвиток нормативно-правової бази, підготовка висококваліфікованих фахівців, створення сучасних центрів психологічної допомоги та забезпечення широкого доступу до відповідних послуг.

Реабілітація військовослужбовців – це стратегічна інвестиція у майбутнє держави. Від того, наскільки ефективно держава зможе забезпечити відновлення ветеранів після бойових дій, залежить їхня здатність повноцінно інтегруватися у мирне життя, активно брати участь у суспільному розвитку та робити внесок у формування стабільного, безпечного і здорового суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я: Закон України від 03 груд. 2020 р. № 1053-IX. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text. – Дата звернення: 25.09.2025.

2. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січ. 2019 р. № 2671-VIII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text. – Дата звернення: 25.09.2025.

3. Про організацію психологічної роботи у Збройних Силах України: наказ Міністерства оборони України від 09 груд. 2015 р. № 702. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0237-16#Text. – Дата звернення: 25.09.2025.

4. Посттравматичний стресовий розлад у військовослужбовців та ветеранів війни / Т. В. Волошенюк // Вісник фармації. - 2024. - № 1. - С. 131-135. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VPhC_2024_1_20

МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ДО СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Галина СТЕПАНОВА, канд. біол. наук, доцент,
завідувач кафедри біомедичних дисциплін та фізичної терапії
Черкаська медична академія

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у 2022 році кардинально змінило потреби системи охорони здоров'я країни, особливо у сфері реабілітації та психосоціальної підтримки постраждалих від війни.

Україна зіткнулася з безпрецедентними викликами у сфері охорони здоров'я внаслідок повномасштабної війни. За оцінками Всесвітньої організації охорони здоров'я, 68% українців повідомляють про погіршення стану здоров'я порівняно з довоєнним періодом, при цьому найпоширенішими проблемами є психічне здоров'я, яке зачіпає 46% населення [1]. Міністерство охорони здоров'я України оцінює, що до середини 2024 року було виконано 100 000 ампутацій внаслідок війни [1], що створює критичну потребу в комплексних реабілітаційних послугах.

Дослідження присвячене аналізу сучасних підходів до соціальної реабілітації військовослужбовців в умовах воєнного стану та визначенню пріоритетних напрямів розвитку мультидисциплінарних програм підтримки.

Законом України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» від 2020 року реабілітація була офіційно визнана основним компонентом загального покриття медичними послугами [2]. Однак послуги залишаються фрагментованими та недостатньо забезпеченими ресурсами, особливо після повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року [2].

Розвиток реабілітаційної системи в Україні отримав потужний імпульс завдяки ухваленню ключових законодавчих актів. Закон України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я», який набрав чинності 31 грудня 2020 року, встановив правову основу для надання якісних медичних реабілітаційних послуг і визначив напрями та принципи функціонування реабілітаційних закладів [3].

Важливим кроком стало затвердження постановою Кабінету Міністрів України № 1285 обов'язкового включення соціальних працівників до складу мультидисциплінарних реабілітаційних команд як у стаціонарних, так і в амбулаторних умовах [4]. Це рішення стало результатом співпраці Програми розвитку ООН з Офісом Президента України, Міністерством соціальної політики та Міністерством охорони здоров'я.

В Україні активно впроваджується підготовка всіх фахівців, необхідних для мультидисциплінарної реабілітаційної команди [3]. З 2019 року в Україні розпочато підготовку лікарів за програмою чотиримісячної спеціалізації, а згодом було введено підготовку інтернів з фізичної реабілітаційної медицини. Наразі програма інтернатури з ФРМ триває три роки і відповідає європейській програмі підготовки лікарів ФРМ.

Згідно з чинним законодавством, мультидисциплінарна реабілітаційна команда включає таких фахівців: лікар фізичної та реабілітаційної медицини, фізичний терапевт, ерготерапевт, асистент фізичного терапевта та ерготерапевта, логопед, психолог / психотерапевт, протезист-ортопедист, реабілітаційна медична сестра та соціальний працівник [3; 4].

Якісне дослідження потреб і прогалин у сфері реабілітації, проведене Lawry L.L. та співавторами серед 36 українських медичних працівників, виявило суттєві проблеми. Респонденти відзначили брак персоналу, обладнання та недостатню інтеграцію служб психічного здоров'я. Реабілітація впроваджується нерівномірно, при цьому військовослужбовці мають кращий доступ порівняно з цивільними пацієнтами. Серед основних перешкод називають: «надмірну кількість поранених пацієнтів, яким потрібна реабілітація», «недостатню кількість підготовлених фахівців реабілітаційної медицини», а також недостатню кількість реабілітаційних центрів [2].

Дослідження виявило прогалини в наданні допомоги жертвам пов'язаного з конфліктом сексуального насильства та підтримці рівноправного доступу жінок до послуг [2]. Багато респондентів заявили, що вони стикаються з випадками сексуального насильства, але відчувають потребу в кращій підготовці для реагування на жертв сексуального насильства та катувань.

Основними аспектами психологічної підтримки в умовах війни є: кризова інтервенція, психоедукація, підтримка травмованих, підтримка дітей та підлітків, профілактика та довготривала підтримка, соціальна підтримка, робота з військовими та ветеранами [5; 6].

За даними Національної служби здоров'я України, станом на листопад 2024 року було укладено договори з 495 медичними закладами для надання реабілітаційних послуг за Програмою медичних гарантій [3]. Безоплатна реабілітаційна допомога надається стаціонарно в 314 медичних закладах по всій Україні та в 470 амбулаторних закладах. У січні 2024 року Збройні Сили України завершили реалізацію проєкту з

психологічної реабілітації та відновлення психологічної стійкості військовослужбовців за підтримки програми НАТО [7].

Дослідження Lawry L.L. підкреслює критичну необхідність розробки скоординованої національної стратегії реабілітації [2]. Пріоритетами мають стати: розвиток кадрів, постачання обладнання, інтеграція служб психічного здоров'я та інклюзивні моделі допомоги, що враховують потреби жінок та жертв пов'язаного з конфліктом сексуального насильства. Враховуючи швидкий розвиток реабілітації, є вкрай важливим створення університетських реабілітаційних клінік [3].

Пріоритетний проєкт Міністерства охорони здоров'я «Охорона психічного здоров'я у структурі медичної допомоги» зосереджений на розвитку амбулаторних служб психічного здоров'я [3]. Для цього буде створена мережа центрів психічного здоров'я на базі кластерних лікарень у спроможній мережі закладів охорони здоров'я, з яких 157 було визначено на сьогодні.

Висновки. Повномасштабна війна в Україні стала каталізатором для кардинальних змін у системі реабілітації. Незважаючи на значні виклики, включаючи брак кадрів, обладнання та фрагментованість послуг, Україна демонструє суттєвий прогрес у розвитку мультидисциплінарного підходу до реабілітації.

Ключовими напрямами подальшого розвитку є: створення єдиної національної стратегії реабілітації, посилення інтеграції служб психічного здоров'я, забезпечення гендерно-чутливої допомоги, розширення підготовки кадрів та розвиток університетських реабілітаційних центрів.

Успішна реалізація мультидисциплінарного підходу до соціальної реабілітації військовослужбовців потребує координованих зусиль держави, міжнародних партнерів та громадянського суспільства для забезпечення комплексної, доступної та якісної допомоги всім постраждалим від війни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Three years of war: rising demand for mental health support, trauma care and rehabilitation. World Health Organization. 2025. URL: https://www.who.int/europe/news/item/24-02-2025-three-years-of-war-rising-demand-for-mental-health-support-trauma-care-and-rehabilitation (дата звернення: 04.09.2025).
2. Lawry L.L. Korona-Bailey J., Hamm T.E. et al. A qualitative assessment of war-related rehabilitation needs and gaps in Ukraine. Journal of Health, Population and Nutrition. 2025. Vol. 44. Article 175. DOI: 10.1186/s41043-025-00912-4.
3. Чопяк В., Чемерис О., Гдиря О. Становлення системи реабілітації в Україні. Праці Наукового товариства ім. Шевченка. Медичні науки. 2024. Т. 76, № 2. DOI: 10.25040/ntsh.
4. Unveiling Ukraine's rehabilitation heroes: the pivotal role of social workers in wartime. United Nations Development Programme. 2024. URL: https://www.undp.org/ukraine/stories/unveiling-ukraines-rehabilitation-heroes-pivotal-role-social-workers-wartime (дата звернення: 04.09.2025).
5. Сучасні види реабілітації для постраждалих від війни та ветеранів ЗСУ. EnableMe. 2024. URL: https://www.enableme.com.ua/ua/article/sucasni-vidi-reabilitacii-dla-postrazdalih-vid-vijni-ta-veteraniv-zsu-8895 (дата звернення: 04.09.2025).
6. Нянько Л. Ю., Нянько В. В. Психологічна підтримка в умовах війни. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія психологічна). 2024. № 1. DOI: 10.32782/2311-8458/2024-1-6.
7. Психологічна реабілітація військових: як воїнів адаптують до цивільного життя в Україні та у США. Zaborona. 2024. URL: https://zaborona.com/psyhologichna-reabilitacziya-vijskovyh-yak-voyiniv-adaptuyut-do-czyvilnogo-zhyttya-v-ukrayini-ta-u-ssha/ (дата звернення: 04.09.2025).

ПОЕТАПНА МОБІЛІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВА ВІДНОВЛЕННЯ ОПОРНОЇ ФУНКЦІЇ НИЖНЬОЇ КІНЦІВКИ ПРИ МІННО-ВИБУХОВИХ ПОРАНЕННЯХ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ

Олексій ТАРАНЕНКО, здобувач ІІ курсу магістратури
НК – Руслан ДАНЬКО, канд. мед. наук
Черкаська медична академія

Мінно-вибухові травми призводять до комплексних ушкоджень опорно-рухового апарату, які характеризуються значним порушенням анатомічної цілісності тканин та функціональних можливостей нижньої кінцівки. Сучасні конфлікти показали, що травми кінцівок становлять понад 60% усіх поранень, причому більшість з них спричинені вибуховими пристроями [1]. Складність цих травм полягає не лише в первинному ушкодженні, але й у довготривалих наслідках, які можуть суттєво впливати на якість життя постраждалих.

Традиційні підходи до реабілітації після мінно-вибухових поранень часто базувалися на тривалому періоді іммобілізації та поступовому відновленні. Однак сучасні дослідження вказують на переваги раннього початку реабілітаційних заходів та поетапного збільшення навантаження на ушкоджену кінцівку. Український досвід лікування постраждалих з мінно-вибуховими травмами демонструє позитивні результати застосування комплексних програм реабілітації [2].

Концепція поетапної мобілізації базується на принципах прогресивного збільшення фізичного навантаження та функціональної активності. Сучасні протоколи передбачають п’ять основних рівнів активності: від пасивних вправ до самостійної ходьби та підйому по сходах [3]. Перший рівень включає пасивну мобілізацію та функціональну електричну стимуляцію м’язів, що запобігає розвитку атрофії та підтримує базову циркуляцію. Другий рівень характеризується переходом до активно-пасивних вправ з використанням велоергометра та відеоігор для підвищення мотивації пацієнта.

Критерії прогресії між рівнями базуються на здатності пацієнта виконувати команди та показниках м’язової сили згідно зі шкалою Medical Research Council. Пацієнти з показником м’язової сили менше 3 балів розпочинають програму з другого рівня, тоді як пацієнти з більшими показниками можуть одразу переходити до третього рівня [3].

Рандомізоване контрольоване дослідження, проведене з пацієнтами з помірно-важкими черепно-мозковими травмами, продемонструвало значущі переваги ранньої прогресивної мобілізації [4]. Група пацієнтів, які отримували раннє прогресивне мобілізаційне втручання протягом семи днів після травми, показала суттєво кращі результати за шкалою Perme ICU Mobility Score та Functional Independence Measure порівняно з контрольною групою. Крім того, у цих пацієнтів спостерігалося скорочення перебування у відділенні інтенсивної терапії на 5,9 днів та зменшення тривалості штучної вентиляції легень на 6,7 днів.

Дослідження показало, що рання прогресивна мобілізація не лише покращує функціональні показники, але й сприяє збереженню м’язової маси, що має особливе значення для пацієнтів з травмами нижніх кінцівок. Індекс скелетної м’язової маси у групі раннього втручання був значуще вищим порівняно з контрольною групою, що свідчить про ефективність програми у запобіганні саркопенії [4].

Мінно-вибухові поранення в умовах сучасних конфліктів характеризуються специфічними особливостями, які відрізняють їх від цивільних травм. За даними військових медичних центрів, 63,3% травм кінцівок спричинені вибуховими пристроями, а 16,3% – високошвидкісними кульовими пораненнями [1]. Ці травми

часто супроводжуються масивним забрудненням рани, множинними переломами та пошкодженням судин, що ускладнює процес реабілітації.

Успішне збереження кінцівки та відновлення її функції у військових умовах залежить від швидкості евакуації, якості первинної хірургічної обробки та своєчасного початку реабілітаційних заходів. Аутологічна реконструкція з використанням вільних та педикульованих клаптів залишається основним методом відновлення м'яких тканин, при цьому показники успішності перевищують 90% [1]. Раннє повернення до ходьби, повне загоєння кісток та довготривале покриття м'яких тканин є ключовими цілями успішного збереження кінцівки при складних травмах.

Сучасні технології відкривають нові можливості для оптимізації реабілітаційного процесу після мінно-вибухових поранень. Використання роботизованих систем для тренування ходьби демонструє багатообіцяючі результати у відновленні функції нижніх кінцівок [5]. Метааналіз досліджень показав, що роботизоване тренування значуще покращує показники мобільності та функціональної незалежності у пацієнтів з неврологічними порушеннями.

Ефективне відновлення опорної функції нижньої кінцівки після мінно-вибухових поранень потребує мультидисциплінарного підходу, що включає хірургічне лікування, фізичну терапію, психологічну підтримку та соціальну реабілітацію. Дослідження українських науковців показало, що комплексна програма реабілітації, яка включає лікувальну гімнастику, класичний масаж м'язів спини, елементи східного масажу ушкодженої кінцівки та процедури східної лазні, забезпечує кращі функціональні результати порівняно з традиційними методами [2].

Важливість раннього початку реабілітаційних заходів підтверджується дослідженнями, які демонструють, що пацієнти, які розпочинають мобілізацію протягом перших 48 годин після операції, мають кращі показники функціонального відновлення та меншу кількість ускладнень [6]. Рання реабілітація сприяє покращенню кровообігу, зменшує ризик тромбоемболічних ускладнень та запобігає розвитку контрактур.

Висновки. Методика поетапної мобілізації є ефективним інструментом відновлення опорної функції нижньої кінцівки після мінно-вибухових поранень. Рання прогресивна мобілізація, розпочата протягом перших семи днів після травми, значуще покращує функціональні показники, скорочує термін лікування та сприяє збереженню м'язової маси. Впровадження сучасних технологій, таких як роботизовані системи та екзоскелети, відкриває нові перспективи для оптимізації реабілітаційного процесу.

Особливості військових травм вимагають адаптації стандартних протоколів реабілітації з урахуванням специфіки мінно-вибухових поранень. Комплексний мультидисциплінарний підхід, що включає традиційні та інноваційні методи реабілітації, забезпечує найкращі результати відновлення функції ушкодженої кінцівки. Подальші дослідження повинні зосередитися на розробці персоналізованих протоколів реабілітації та впровадженні нових технологічних рішень для покращення результатів лікування пацієнтів з мінно-вибуховими пораненнями нижніх кінцівок.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Connolly M., Ibrahim Z. R., Johnson O. N. Changing paradigms in lower extremity reconstruction in war-related injuries. Military Medical Research. 2016. Vol. 3. Article 9. DOI: 10.1186/s40779-016-0080-7.

2. Литовченко В. О., Дандаш Х., Підкопай Д. О., Гарячий Є. В., Шарбель Ю. Реабілітація постраждалих з наслідками мінно-вибухової травми нижніх кінцівок на поліклінічному етапі. Медицина сьогодні і завтра. 2020. Т. 75, № 2. С. 64–70.

3. Schujmann D. S., Lunardi A. C., Fu C. Progressive mobility program and technology to increase the level of physical activity and its benefits in respiratory, muscular

system, and functionality of ICU patients: study protocol for a randomized controlled trial. Trials. 2018. Vol. 19. Article 274. DOI: 10.1186/s13063-018-2641-4.

4. Yen H.C., Chuang H.J., Hsiao W.L., Tsai Y.C., Hsu P.M., Chen W.S., Han Y.Y. Assessing the impact of early progressive mobilization on moderate-to-severe traumatic brain injury: a randomized controlled trial. Critical Care. 2024. Vol. 28. № 1. Article 172. DOI: 10.1186/s13054-024-04940-0.

5. Wang H., Shen H., Han Y., Zhou W., Wang J. Effect of robot-assisted training for lower limb rehabilitation on lower limb function in stroke patients: a systematic review and meta-analysis. Frontiers in Human Neuroscience. 2025. Vol. 19. Article 1549379. DOI: 10.3389/fnhum.2025.1549379.

6. Li L, Huang Y, He J, Zheng Q. Early rehabilitation nursing prevents postoperative DVT and promotes limb function recovery in patients with traumatic fracture. American Journal of Translational Research. 2025. Vol. 17, № 4. P. 2665–2677. DOI: 10.62347/WLTS7477.

НЕОБХІДНІСТЬ НАВЧАННЯ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ПРАВИЛАМ НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Олександра ТОЛОЧКО, група ЛС 31А
НК – Ігор СКАЛЬКО
Черкаська медична академія

Питання доїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги регулюється постановою Кабінету міністрів №1271 від 16 грудня 2020 року «Про норматив прибуття бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги на місце події». Відповідно до неї, всі виклики, залежно від скарг пацієнта, поділяються на:

1) критичні – супроводжуються відсутністю або неефективним диханням, ознаками масивної кровотечі чи крововтрати;

2) екстрені – супроводжуються порушенням свідомості, ознаками кровотечі, ознаками гострого коронарного синдрому, ознаками гострого мозкового інсульту, розладами дихання;

3) неекстрені – пацієнт потребує оцінки стану здоров'я, проте його стан не є невідкладним, а відстрочення надання медичної допомоги не призведе до погіршення його стану;

4) непрофільні – стан пацієнта не є невідкладним та не потребує надання медичної допомоги на місці. «На критичний виклик бригади мають доїхати за 10 хвилин, на екстрений – за 20. На неекстрені або непрофільні виклики медики не виїжджають». З огляду на обставини, які не залежать від організації системи надання екстреної медичної допомоги, допускається перевищення нормативу доїзду. До прикладу, йдеться про ускладнений дорожній рух, метеорологічні умови, сезонні особливості, епідеміологічна ситуація тощо. «Разом з тим, в умовах воєнного стану у разі ведення *активних бойових дій на території*, з якої надійшов виклик, виїзд бригади буде відтермінований» [1].

Навички домедичної невідкладної допомоги є критично важливими в умовах війни, де доступ до професійної медичної допомоги може бути обмеженим або відсутнім. В умовах нестачі часу і відсутності поруч спеціалізованих медичних працівників важливо діяти швидко й рішуче, оскільки кожна секунда має велике значення. За даними провідних фахівців, коли 10% населення країни володіє навичками першої домедичної допомоги, летальність на догоспітальному етапі зменшується в

середньому на 20%. Сьогодні надання першої медичної допомоги потерпілим може бути не тільки відповідальністю медичних працівників, але й обов'язком кожної людини [2].

За статистикою, допомога, надана впродовж перших 4 хвилин, збільшує шанси на порятунок на 30%. Провідні фахівці стверджують: за умови, коли 10% населення країни володіє правилами надання домедичної допомоги, - летальність на догоспітальному етапі зменшується в середньому на 20% [3].

У разі несвоєчасного надання домедичної допомоги, можливі тяжкі наслідки, включаючи інвалідність або летальний кінець, залежно від причини невідкладного стану. Відсутність кваліфікованої допомоги може призвести до погіршення стану пацієнта, ускладнень, а також ускладнень перебігу травм та захворювань. Наслідки залежать від характеру травми або захворювання та тривалості відсутності допомоги.

Критичні стани, з якими найчастіше можуть зустрітися цивільні люди:

1) критична кровотеча;

2) асфіксія (обструкція дихальних шляхів);

3) рани грудної клітки (пневмоторакс);

4) зупинка кровообігу.

Зумовлено це:

– усіма видами травм різної етіології;

– впливом зовнішніх факторів (ураження електричним струмом, блискавкою тощо);

– інтоксикацією та отруєнням, у тому числі укусами тварин, комах тощо [4].

Треба відзначити низький рівень готовності цивільного населення брати активну участь у порятунку життя. Через недостатній рівень знань та навиків, люди бояться ініціювати надання допомоги, адже бояться невірно діяти та нашкодити.

Відсутність впевненості у своїх діях тягне за собою бездіяльність у критичних ситуаціях та ненадання допомоги до прибуття спеціалізованих служб (до прибуття ЕМД). Це, у свою чергу, призводить до невтішної статистики: у 2020 році смертність в Україні була збільшена на 6,2% (Держстат).

Не всі медичні працівники в ситуації з обмеженими ресурсами (поза робочим часом) можуть запобігти передчасній смерті людини. Цей виклик знайшов своє відображення в необхідності систематичного проведення тренінгів з домедичної допомоги, поширення інформації та популяризації знань та вмінь, які можуть врятувати життя [5].

Несвоєчасне або неправильне надання першої медичної допомоги може призвести до значних відхилень життєдіяльності, інвалідності та навіть летального кінця [6]. Тому вкрай важливо поширювати серед цивільного населення інформацію про актуальність володіння знаннями надання домедичної допомоги, особливо в умовах воєнного стану.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. За скільки має приїхати «швидка»: роз’яснення МОЗ URL: https://moz.gov.ua/uk/za-skilki-mae-priihati-shvidka-roz%E2%80%99jasnennja-moz-(дата звернення 12.09.2025)

2. Тренінг з домедичної допомоги URL: https://u-lead.org.ua/news/258 (дата звернення 15.09.2025)

3. Домедична допомога потерпілим від нещасних випадків URL: https://ohoronapraci.com.ua/articles/488794-domedychna-dopomoha-poterpilym-vid-neshchasnykh-vypadkiv (дата звернення 15.09.2025)

4. Перша домедична допомога при невідкладних станах URL: https://dila.ua/blog/pnd.html (дата звернення 12.09.2025)

5. Агенція екстреної медичної допомоги URL: https://aemc.org.ua/projects/p2/ (дата звернення 16.09.2025)
6. Як надавати першу медичну допомогу: алгоритм дій при різних видах ушкоджень URL: https://budni.robota.ua/career/yak-nadavaty-pershu-medychnu-dopomohu-alhorytm-diy-pry-riznyh-vydah-ushkodzhen (дата звернення 14.09.2025)

СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ТА МЕДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Юлія ФЕДЧЕНКО, канд. пед. наук
Черкаська медична академія

Події, що є наслідками існуючої ситуації (військова агресія РФ по відношенню до України), висувають до спільноти перегляд існуючих підходів до вирішення насущних питань як у соціальній сфері так і у медичній.

В умовах військового часу соціальна реабілітація та медичне забезпечення спрямовані на відновлення фізичного та психологічного здоров'я військовослужбовців, їх адаптацію до мирного життя та повернення до колишнього соціального статусу.

Медична реабілітація включає лікування травм та ушкоджень, медико-психологічну допомогу та диспансерне спостереження, а соціальна реабілітація фокусується на професійній перепідготовці, працевлаштуванні, забезпеченні житлом, а також на участі у соціокультурних заходах для відновлення соціальної активності.

Після участі у військових діях відновлення здоров'я та фізичного стану стає важливою частиною життя учасників. Реабілітація включає різні аспекти: від медичної підтримки до психологічної адаптації та соціальної інтеграції. Метою даної статті є окреслення ключових елементів медичного забезпечення та реабілітації для учасників бойових дій, а також програм, які допомагають їм повернутися до нормального життя.

Перш за все, сфокусуємо свою увагу на медичній реабілітації. Медична реабілітація включає заходи, спрямовані на відновлення здоров'я після отриманих травм і захворювань. Вона включає фізіотерапію, масажі, лікувальну фізкультуру та інші методи відновлення. Важливо, щоб реабілітація проводилася у спеціалізованих установах, де є необхідні для відновлення умови, обладнання і кваліфікований персонал. Запит на фахівців галузі фізичної реабілітації зараз суттєво зріс і буде зростати в подальшому, оскільки війна триває і кількість поранених і тих, хто отримав довічне каліцтво, зростає.

Щодо психологічної реабілітації, то ми розуміємо, що термін «ментальне здоров'я» – це не просто новомодний термін, а ознака перегляду і, відповідно, переформатування підходів до роботи з людьми, які потребують психологічної допомоги під час війни. Адже поняття «ментальне здоров'я» значно ширше терміну «здоров'я». І, на даний час, все частіше зустрічаємо поняття «медико-психологічна допомога», що свідчить про багатовекторність компонентів підходу у наданні такої допомоги. Спостерігаємо застосування комплексного підходу, а не однобічного, що забезпечує ефективність реабілітаційних заходів [1].

Психологічна підтримка є невід'ємною частиною реабілітації учасників бойових дій. Бойові дії та екстремальні умови служби залишають психологічні травми, такі як стрес, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресію та інші розлади. Психологічна реабілітація включає індивідуальні та групові заняття з психотерапевтами, тренінги та консультації, які допомагають відновити психоемоційний стан і ментальне здоров'я в цілому.

Що стосується соціальної реабілітації, то вона включає допомогу в адаптації учасників бойових дій до мирного життя. Вона має на меті допомогу у відновленні трудових прав, пошуку роботи, соціальної адаптації, а також відновленні відносин із близькими та суспільством. Програми соціальної реабілітації складаються із курсів перекваліфікації відповідно до фізичних можливостей військових, які повернулися з бойових дій, підвищення кваліфікації, допомоги в пошуку житла та інші послуги.

Реабілітація учасників бойових дій вимагає комплексного підходу, який включає медичну, психологічну та соціальну допомогу. Перегляд та внесення змін до діючого законодавства з метою забезпечення належного лікування військовослужбовців в умовах військового стану.

Верховна Рада України 1 квітня 2022 року прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з внесенням змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», яким було внесено зміни до статті 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», яким вдосконалено порядок надання медичної допомоги військовослужбовцям України в умовах військового стану. Закон набрав чинності 13 квітня 2022 року [2].

Робота над врегулювання окремих питань у сферах охорони здоров'я, реабілітації, соціального захисту та медичного забезпечення військовослужбовців та їх сімей потребує особливої уваги і цьому приділяється багато уваги [3].

Дуже важливе усвідомлення суспільством того внеску, який зробили і продовжують робити наші військовослужбовці задля встановлення миру.

Задачею суспільства є допомога і забезпечення всіх компонентів реабілітації військовослужбовців, їх інтеграція у післявоєнне життя. Важливо, щоб усі ці компоненти працювали у тандемі, щоб військовослужбовець міг максимально швидко адаптуватися та повернутися до нормального життя. Без належної медичної підтримки та психологічної реабілітації процес адаптації може затягтися, що позначається на якості життя.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. https://www.researchgate.net/publication/395047551_KOMPLEKSNIJ_PIDHID_DO_REABILITACII_VIJSKOVOSLUZBOVCIVA_COMPREHENSIVE_APPROACH_TO_THE_REHABILITATION_OF_MILITARY_PERSONNEL
2. https://zakon.rada.gov.ua/go/2011-12
3. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3911-20#Text

РОЛЬ РОБОТИЗОВАНИХ СИСТЕМ ТА ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ У РЕАБІЛІТАЦІЇ ФУНКЦІЇ ХОДЬБИ ПАЦІЄНТІВ З БОЙОВИМИ ОРТОПЕДИЧНИМИ ТРАВМАМИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Олена ХОТИНСЬКА, здобувачка ІІ курсу магістратури
НК – Валерій ЧЕРНЯК, канд. мед.наук,
директор Інституту післядипломної освіти лікарів
Черкаська медична академія

Ортопедичні травми становлять значну частину поранень у сучасних воєнних конфліктах, при цьому ортопедичні травми зустрічаються у військових популяціях до 10 разів частіше, ніж у цивільному секторі [1]. В українських реаліях воєнного стану

кількість людей, які потребують реабілітації після стабілізації стану, збільшується щодня, що робить питання технічного оснащення реабілітаційних центрів особливо актуальним.

Традиційні методи реабілітації, які базуються на мануальній терапії та фізичних вправах, мають обмеження щодо інтенсивності тренувань, точності контролю рухів та можливості індивідуалізації підходу. Розвиток роботизованих технологій реабілітації відкриває нові можливості для підвищення ефективності відновлення функції ходьби у пацієнтів з ортопедичною патологією.

Роботизовані системи реабілітації можна розподілити на п’ять основних груп: бігові доріжки з розвантаженням ваги тіла, екзоскелети, системи з керуванням пацієнтом, платформи збурень та системи кінцевих ефекторів [2].

Екзоскелети нижніх кінцівок демонструють особливу ефективність у реабілітації пацієнтів з травмами спинного мозку та ортопедичними ушкодженнями. Дослідження 2023 року продемонстрували, що роботизоване тренування ходьби покращує нейропластичність, при якій пошкоджені нерви поступово відновлюють свою функціональність через повторні тренування та стимуляцію [3]. Такий тип тренування може підвищити м’язову силу та стабільність пацієнта, покращити ефективність та безпеку ходьби.

Системи віртуальної та доповненої реальності також показують перспективність у реабілітації ходьби. Дослідження 2024 року показало, що системи типу C-Mill та CAREN (Computer Assisted Rehabilitation Environment) обіцяють значні результати в покращенні швидкості ходьби, балансу та постуральної стабільності у неврологічних популяцій, навіть перевершуючи традиційну терапію в деяких дослідженнях [4].

Інтеграція технологій машинного навчання в роботизовані системи реабілітації відкриває нові можливості для персоналізації лікування. Глибокі нейронні мережі демонструють високу ефективність в аналізі біомеханічних даних та патернів руху, дозволяючи адаптувати втручання відповідно до унікальних потреб кожного пацієнта [5].

Алгоритми підкріплювального навчання, такі як ті, що використовуються в системі Lokomat, здатні динамічно калібрувати рівень допомоги пацієнтам, забезпечуючи відповідний рівень складності, який сприяє відновленню. Спеціалізовані моделі глибокого навчання для аналізу часових рядів, включаючи рекурентні нейронні мережі та LSTM-мережі, надають потужні можливості прогнозування на основі історичних даних терапії.

Систематичне дослідження 2022 року показало значну ефективність роботизованого тренування ходьби для пацієнтів з травмами спинного мозку, що особливо релевантно для військових травм [3]. Роботизоване тренування ходьби може запропонувати пацієнтам впевненість та мотивацію під час початкових етапів одужання.

Метааналіз 2021 року показав, що роботизовані екзоскелети можуть значно покращити силу м’язів та стабільність у пацієнтів з розсіяним склерозом, що має важливе значення для розуміння потенціалу цих технологій у реабілітації різноманітних неврологічних та ортопедичних станів [4]. Дослідження також підкреслює важливість раннього втручання з використанням електромеханічних пристроїв та екзоскелетів у гострій та ранній підгострій фазах реабілітації.

Важливим аспектом є економічна ефективність технічних засобів реабілітації. Машинне навчання може значно знизити витрати на реабілітацію нижніх кінцівок, пропонуючи рішення, які можуть управлятися з меншою залежністю від висококваліфікованих терапевтів [5], що особливо актуально в умовах браку кадрів під час воєнного стану.

Українська система реабілітації зазнала значного розширення внаслідок воєнних дій. Національна служба здоров’я України уклала контракти з 495 медичними

закладами для надання реабілітаційних послуг в рамках Програми медичних гарантій [6]. Безкоштовна реабілітаційна допомога надається стаціонарно в 314 медичних закладах по всій Україні та амбулаторно в 470 закладах.

Впровадження роботизованих систем реабілітації стикається з рядом викликів. Інтерпретованість моделей машинного навчання залишається критичним питанням для медичного застосування, оскільки відсутність інтерпретованості може призвести до недовіри з боку пацієнтів та неправильних рішень щодо лікування [5]. Економічні, регуляторні та практичні виклики також становлять значні бар'єри для впровадження ШІ-асистованих реабілітаційних пристроїв.

Роботизовані системи реабілітації потребують значних інвестицій, що створює проблеми доступності для пацієнтів, особливо в умовах обмежених ресурсів. Медичний сектор працює в рамках суворих регуляторних рамок, спрямованих на захист добробуту пацієнтів та ефективності лікування, що робить перехід від експериментальних прототипів до комерційно життєздатних пристроїв складним процесом.

Майбутні напрямки розвитку включають дослідження масштабованості та узагальнюваності моделей машинного навчання серед різних клінічних популяцій, розробку систем моніторингу та зворотного зв'язку в реальному часі, а також вивчення етичних наслідків машинного навчання в терапевтичній реабілітації, включаючи питання конфіденційності даних, згоди та алгоритмічного упередження.

Висновки. Технічні засоби реабілітації, особливо роботизовані системи та пристрої на основі штучного інтелекту, демонструють значний потенціал у відновленні функції ходьби у пацієнтів з ортопедичною патологією. Сучасні дослідження 2020-2024 років підтверджують ефективність цих технологій у покращенні функціональних результатів та забезпеченні персоналізованого підходу до реабілітації. В умовах воєнного стану в Україні ці технології набувають особливої актуальності для ефективної реабілітації постраждалих з бойовими травмами. Подальший розвиток має спиратися на інтеграцію передових технологій машинного навчання, розробку економічно доступних рішень та створення етичних рамок для використання ШІ в медичній реабілітації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Mauntel T. C., Tenan M. S., Freedman B. A. et al. The Military Orthopedics Tracking Injuries and Outcomes Network: A Solution for Improving Musculoskeletal Care in the Military Health System. *Military Medicine*. 2022. Vol. 187. No. 3-4. P. e282–e289. DOI: 10.1093/milmed/usaa304

2. Diego P., Herrero S., Macho E. et al. Devices for Gait and Balance Rehabilitation: General Classification and a Narrative Review of End Effector-Based Manipulators. *Applied Sciences*. 2024. Vol. 14, No. 10. Article 4147. DOI: 10.3390/app14104147

3. Bin L., Xiaoping W., Jiatong H. et al. The effect of robot-assisted gait training for patients with spinal cord injury: a systematic review and meta-analysis. *Frontiers in Neuroscience*. 2023. Vol. 17. Article 1252651. DOI: 10.3389/fnins.2023.1252651.

4. Bartloff J., Lanotte F., O'Brien M. K., Jayaraman A. Advancing gait rehabilitation through wearable technologies: current landscape and future directions. *Expert Review of Medical Devices*. 2025. P. 1-12. DOI: 10.1080/17434440.2025.2546476.

5. Zhang X., Rong X., Luo H. Optimizing lower limb rehabilitation with machine learning and robotics. *Frontiers in Rehabilitation Sciences*. 2024. Vol. 5. Article 1246773.

6. Choryak V., Chemerys O., Hdyrya O. The Development of the Rehabilitation System in Ukraine. *Proceeding of the Shevchenko Scientific Society*. *Medical Sciences*. 2024. No. 2 (76). DOI: 10.25040/ntsh2024.02.01

СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ТА МЕДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Карина ЧАБАНЕНКО,
навчально-науковий інститут цивільного захисту, 23-ПРс
НК – Світлана КОСЯК, канд. іст. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Сучасний етап розвитку української держави характеризується безпрецедентними викликами, пов'язаними з необхідністю забезпечення комплексної системи соціальної реабілітації та медичного забезпечення військовослужбовців в умовах воєнного стану. Масштабні бойові дії, які тривають з лютого 2022 року, актуалізували потребу у формуванні ефективної системи відновлення фізичного та психологічного здоров'я захисників України, їх успішної реінтеграції в суспільство та повернення до повноцінного життя. Водночас, незважаючи на значні зусилля держави та громадськості, система соціальної реабілітації та медичного забезпечення військовослужбовців залишається недосконалою і потребує подальшого розвитку відповідно до сучасних викликів та найкращих світових практик. [1, 92].

Соціальна допомога та виплати в умовах воєнного стану становлять основу системи соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей. Держава взяла на себе зобов'язання щодо забезпечення гідного рівня життя тих, хто захищає територіальну цілісність та суверенітет України. Система соціальних виплат включає грошове забезпечення, одноразові грошові допомоги при пораненні або загибелі військовослужбовця, компенсації за оренду житла, виплати на дітей та інші види матеріальної підтримки. Особливе значення має те, що розміри виплат постійно переглядаються з урахуванням інфляційних процесів та реальних потреб військовослужбовців і членів їх сімей. Проте, як зазначають експерти, існуючий механізм соціального забезпечення потребує вдосконалення, особливо в частині спрощення процедур отримання виплат та підвищення їх адресності [1, 94].

Державна політика у сфері соціального захисту та соціального забезпечення військовослужбовців перебуває в процесі активного реформування. Основними напрямами реформування є удосконалення нормативно-правової бази, розширення переліку соціальних гарантій, впровадження нових механізмів надання соціальних послуг та підвищення їх якості [2, 318].

Важливим кроком у цьому напрямі стало створення Міністерства у справах ветеранів України, яке координує зусилля різних державних органів та громадських організацій щодо забезпечення прав та інтересів військовослужбовців і ветеранів. Водночас залишається актуальною проблема фрагментарності системи соціального захисту, коли різні види допомоги надаються різними відомствами без належної координації та взаємодії [2, 319].

Удосконалення державно-управлінського механізму охорони здоров'я в умовах воєнного стану є критично важливим для забезпечення ефективного медичного забезпечення військовослужбовців. Система охорони здоров'я має адаптуватися до викликів воєнного часу, забезпечуючи швидке реагування на медичні потреби військовослужбовців, координацію між різними ланками медичної допомоги та ефективне використання наявних ресурсів [3, 107]. Особливої уваги потребує розвиток системи військової медицини, яка має відповідати стандартам НАТО та забезпечувати надання якісної медичної допомоги на всіх етапах медичної евакуації. Важливим аспектом є також інтеграція військової та цивільної систем охорони здоров'я для забезпечення безперервності надання медичної допомоги військовослужбовцям [3, 117].

Сучасні підходи до реабілітації військовослужбовців базуються на принципах комплексності, індивідуального підходу, етапності та безперервності реабілітаційного процесу. Важливим є раннє початок реабілітаційних заходів, що значно підвищує їх ефективність та зменшує ризик розвитку стійких функціональних порушень. Організація психологічної допомоги ветеранам війни провадиться Міністерством у справах ветеранів України відповідно до порядку та умов, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2022 року № 1338. Психологічна реабілітація включає три рівні: перший – психологічна допомога, другий – психологічна реабілітація, третій – комплексна медико-психологічна реабілітація.[4, 30].

Інноваційні методи фізичної реабілітації включають використання віртуальної реальності, робототехніки та комп'ютерних технологій. Реабілітація відбувається в ігровій формі з використанням спортивних симуляторів, де система імітує рухи та змушує людину згадати, як працює рука чи нога, відволікаючи від больового синдрому. Такі технології дозволяють зробити реабілітаційний процес більш ефективним та мотивуючим для пацієнтів. Водночас залишається проблема недостатньої кількості реабілітаційних центрів, обладнаних сучасним обладнанням, та брак кваліфікованих фахівців з фізичної реабілітації.

Організаційні аспекти медичного забезпечення військовослужбовців передбачають чітку систему етапів надання медичної допомоги. На першому етапі надається домедична допомога безпосередньо на полі бою силами бойових медиків та санітарних інструкторів. Другий етап – надання першої лікарської допомоги в медичних пунктах батальйонів. Третій етап – кваліфікована медична допомога в медичних ротах бригад та військових мобільних госпіталях. Четвертий етап – спеціалізована медична допомога у військових госпіталях та цивільних медичних закладах. П'ятий етап – реабілітаційне лікування в спеціалізованих реабілітаційних центрах. Важливим кроком стало підписання Президентом України закону про організацію належного рівня медичного забезпечення Збройних Сил України за стандартами НАТО. [4, 38].

Моніторинг та оцінка ефективності системи соціальної реабілітації та медичного забезпечення військовослужбовців дозволяють виявляти проблемні місця та вносити необхідні корективи. Впровадження системи показників ефективності, проведення регулярних опитувань бенефіціарів, аналіз статистичних даних забезпечують зворотний зв'язок та можливість удосконалення системи.

Отже, система соціальної реабілітації та медичного забезпечення військовослужбовців в умовах воєнного стану є комплексним механізмом, що включає правові, організаційні, фінансові та соціальні аспекти. Незважаючи на значні виклики, Україна демонструє прогрес у розвитку цієї системи, впроваджуючи нові підходи та технології.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Миколюк С. М. Соціальна допомога та виплати в умовах воєнного стану. Наукові проєкти соціально-гуманітарного факультету ЗУНУ. 2022. С. 92–94.

2. Наливайко І. О. Державна політика у сфері соціального захисту та соціального забезпечення: напрями реформування. Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 28 лютого 2023 р.). Дніпро : ДДУВС, 2023. С. 318–319. URL: https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/11801/1/105.pdf

3. Притула М. Удосконалення державно-управлінського механізму охорони здоров'я в умовах воєнного стану. Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення. 2023. № 4. С. 107–117. URL: https://doi.org/10.31470/2786-6246-2023-4-107-117

4. Трохимчук В. В., Панкратов І. О. Проблеми та перспективи медичного забезпечення військовослужбовців хворих COVID-19, в умовах медичного страхування. Фармацевтичний журнал. 2023. Т. 78, № 3. С. 30–38. URL: https://doi.org/10.32352/0367-3057.3.23.03.

Секція 6. Організаційно-правові основи антитерористичної безпеки держави

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Кіра БАКУШИНА, навчально-науковий інститут цивільного захисту,
навчальна група ЦЗк - 24-1
НК – Максим ДЕМЕНТ, канд. пед. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Антитерористична безпека є невід'ємною складовою національної безпеки України та визначає здатність держави ефективно протидіяти загрозам терористичного характеру. Вона формується на основі комплексної системи правових, організаційних і практичних заходів, спрямованих на попередження, своєчасне виявлення та нейтралізацію потенційних терористичних проявів, захист населення, критичної інфраструктури та стратегічно важливих об'єктів. Сучасні умови, зокрема збройна агресія проти України, активізація гібридних загроз і підвищення ризику диверсійно-терористичних актів, вимагають постійного вдосконалення організаційно-правових механізмів забезпечення антитерористичної безпеки. Це передбачає інтеграцію державних структур, силових відомств, органів місцевого самоврядування та операторів критичної інфраструктури у єдину систему реагування на загрози, розробку сучасних нормативних документів, проведення навчань і тренувань, а також активне впровадження технологічних рішень для своєчасного запобігання і локалізації терористичних проявів. Підвищення рівня правової культури та професійної підготовки всіх суб'єктів, залучених до забезпечення антитерористичної безпеки, дозволяє забезпечити комплексний та системний підхід до захисту національних інтересів України.

Базисом для цього виступає нормативно-правова база. Її основу становить Закон України «Про боротьбу з тероризмом», який закріплює правові та організаційні засади протидії тероризму, визначає повноваження державних органів і механізми реагування на терористичні загрози. Положення Конституції України, а також інші законодавчі акти у сфері національної безпеки, діяльності правоохоронних органів та цивільного захисту доповнюють цей фундамент і забезпечують правову єдність у протидії терористичним проявам. У зв'язку з введенням воєнного стану, посиленням гібридних загроз і зміною характеру потенційних атак, нормативна база постійно оновлюється та адаптується до сучасних умов. Особливу роль у цьому процесі відіграють підзаконні акти та внутрішні регламенти, що регламентують діяльність Служби безпеки України, Національної поліції, Державної прикордонної служби, ДСНС і Збройних Сил України, а також механізми взаємодії між ними для забезпечення своєчасного реагування, координації дій та мінімізації наслідків терористичних проявів. Завдяки цьому забезпечується комплексний підхід до протидії тероризму та захисту національних інтересів України в умовах сучасних загроз.

Наявність чіткої правової бази створює можливість формування ефективної організаційної структури забезпечення антитерористичної безпеки на всіх рівнях державного управління. Центральним координаційним органом виступає Антитерористичний центр при Службі безпеки України, який інтегрує представників ключових державних органів, силових структур і спеціалізованих служб для оперативного реагування на загрози терористичного характеру. На регіональному та

місцевому рівнях функціонують оперативні штаби, відповідальні за запобігання терористичним актам, своєчасне виявлення потенційних загроз і ліквідацію їхніх наслідків. Ключовим елементом системи є міжвідомча взаємодія, що забезпечується через ефективний обмін інформацією, проведення спільних навчань, тренувань і впровадження уніфікованих стандартів реагування на надзвичайні ситуації. Така комплексна структура дозволяє забезпечити не лише швидке реагування на терористичні прояви, а й підвищити загальний рівень готовності держави до протидії сучасним гібридним та асиметричним загрозам.

Водночас для забезпечення високої ефективності системи антитерористичної безпеки недостатньо лише наявності організаційної структури. Необхідно визначати стратегічні пріоритети її розвитку та постійно вдосконалювати ключові елементи функціонування. Такими пріоритетами є: модернізація нормативно-правової бази з урахуванням новітніх форм терористичної діяльності, включаючи кібертероризм, інформаційні атаки та інші асиметричні загрози. Важливим напрямом є також посилення профілактичної складової: формування довіри населення до правоохоронних і спеціалізованих органів, підвищення правової свідомості та відповідальності за фінансування терористичної діяльності.

Сучасні технологічні засоби, такі як інтегровані системи відеоспостереження, аналітика даних, автоматизовані платформи раннього виявлення загроз і комплексні рішення кіберзахисту, стають ефективними інструментами в протидії терористичним проявам. Особливу роль відіграє міжнародна співпраця, зокрема у форматі партнерства з ЄС та НАТО, що забезпечує обмін досвідом, впровадження передових стандартів безпеки та спільні заходи з попередження загроз.

Дуже важливою є активна участь громадянського суспільства, яка забезпечує комплексний захисний ефект. Інформування населення про правила безпечної поведінки в умовах загрози, проведення просвітницької діяльності громадськими організаціями та зміцнення довіри до державних інституцій створюють соціальне середовище, де ризик здійснення терористичних актів істотно знижується. У підсумку, комплексна взаємодія держави, силових структур, громадянського суспільства та міжнародних партнерів формує цілісний, адаптивний та ефективний механізм забезпечення антитерористичної безпеки України.

Отже, організаційно-правові основи антитерористичної безпеки є міцним фундаментом для захисту населення, критичної інфраструктури та стратегічно важливих об’єктів від сучасних загроз. Їх ефективність залежить від поєднання чіткої законодавчої бази, узгодженої координації між державними структурами та силовими відомствами, використання передових технологій і активної участі громадянського суспільства. В умовах воєнних викликів, гібридних загроз та терористичної діяльності комплексний підхід, своєчасне оновлення нормативних актів та ефективна взаємодія на національному й міжнародному рівнях є ключовими чинниками стабільності та стійкості системи безпеки України. Інтеграція всіх цих елементів дозволяє створити динамічний механізм, здатний запобігати загрозам та мінімізувати їхні наслідки для суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. – Доступно: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 24.09.2025).

2. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 р. № 638-IV [Електронний ресурс]. – Доступно: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15 (дата звернення: 24.09.2025).

3. Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII [Електронний ресурс]. – Доступно: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19 (дата звернення: 24.09.2025).

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Анна БУША, навчально-науковий інститут цивільного захисту,
група ПРс-23
НК – Світлана КОСЯК, канд. іст. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Антитерористична безпека держави є ключовою складовою системи національної безпеки, яка покликана захищати громадян, об'єкти критичної інфраструктури, державний устрій і територіальну цілісність України від терористичних загроз. В сучасних умовах зовнішньої агресії, гібридної війни, активізації диверсійно-розвідувальних дій на території України, роль антитерористичної безпеки значно зросла. Ефективна протидія тероризму можлива лише за умови наявності чіткої організаційної структури та розвиненої нормативно-правової бази [6].

Правову основу забезпечення антитерористичної безпеки України формують низка нормативно-правових актів. Передусім, це: – Конституція України, яка гарантує право на життя, безпеку та захист від протиправних посягань [1];

– Закон України «Про боротьбу з тероризмом», що визначає правові та організаційні засади запобігання терористичним актам [6];

– Кримінальний кодекс України, що передбачає кримінальну відповідальність за терористичну діяльність (ст. 258 та інші) [4];

– Закон України «Про Службу безпеки України», яка є основним суб'єктом у сфері боротьби з тероризмом [2];

– інші нормативні документи, які регулюють діяльність поліції [3], Національної гвардії, ЗСУ, ДСНС, органів місцевого самоврядування у цій сфері.

Організаційно антитерористична безпека реалізується через діяльність єдиної системи боротьби з тероризмом, яка включає:

– Антитерористичний центр при СБУ;

– координуючий орган з планування, організації та здійснення заходів щодо протидії тероризму [2];

– органи виконавчої влади, які виконують завдання у межах своїх повноважень;

– правоохоронні органи, збройні сили, прикордонна служба, органи цивільного захисту, які безпосередньо беруть участь у виявленні, запобіганні та ліквідації терористичних актів [6].

Окрему увагу слід приділити правовому режиму проведення антитерористичних операцій (АТО). Законодавство чітко регламентує повноваження суб'єктів, порядок введення та дії правового режиму АТО, що передбачає:

– тимчасові обмеження прав і свобод громадян (із гарантією їх подальшого поновлення);

– особливий порядок управління силами та засобами;

– використання спеціальних засобів та техніки [6].

Починаючи з 2014 року, Україна стикнулася з викликами масштабного тероризму, що має елементи гібридної війни. У зв'язку з цим, з'явилась потреба перегляду та оновлення підходів до організації антитерористичної безпеки. Зокрема, відбулася трансформація АТО у операцію Об'єднаних сил (ООС), а з 2022 року – розширення повноважень сил оборони у зв'язку з воєнним станом [7].

Важливою ланкою антитерористичної системи є і цивільний захист населення, який забезпечує евакуацію, інформування, надання допомоги постраждалим. Відповідно до Кодексу цивільного захисту України, органи ДСНС зобов'язані діяти у

випадках виникнення загроз терористичного характеру, особливо якщо це стосується застосування вибухових пристроїв або хімічної/біологічної зброї [5].

У сфері антитерористичної діяльності важливе місце займає міжнародне співробітництво. Україна є учасником ключових міжнародних договорів ООН, Ради Європи, ОБСЄ у сфері боротьби з тероризмом, активно співпрацює з НАТО у межах програм з безпеки та оборони. Особливе значення має імплементація міжнародних стандартів у національне законодавство, що забезпечує ефективну координацію із зарубіжними партнерами [8].

Крім того, необхідною є постійна профілактика терористичних загроз, зокрема: –інформаційна робота з населенням; –виявлення ознак радикалізації серед громадян; – захист критичної інфраструктури (об'єкти енергетики, транспорту, водопостачання тощо); – розвиток кібербезпеки як елементу протидії кібертероризму [6].

На завершення слід зазначити, що організаційно-правові основи антитерористичної безпеки мають постійно вдосконалюватися відповідно до сучасних загроз. Тільки комплексний підхід, взаємодія всіх органів державної влади, ефективне правове регулювання та міжнародна підтримка дозволять забезпечити стабільність, правопорядок і захист населення від тероризму [8].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. URL: Закон № 254/96-ВР від 28.06.1996 Про прийняття Конституції України і введення її в дію. Редакція від 07.05.2022 | ZAKONONLINE - Право знати!
2. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. URL: Про Службу безпеки України | LIGA:ZAKON
3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: Про Національну поліцію | LIGA:ZAKON
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: Кримінальний кодекс України | LIGA:ZAKON
5. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI. URL: Кодекс цивільного захисту Ук... | від 02.10.2012 № 5403-VI
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.11.2023 № 1246 «Про затвердження Порядку участі суб'єктів боротьби з тероризмом у спільних антитерористичних заходах…». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1246-2023-п
7. Офіційний сайт СБУ — сторінка «Боротьба з тероризмом». URL: https://ssu.gov.ua/borotba-z-teroryzmom
8. О. С. Мазур, Д. О. Лук'яненко. «Міжнародні стандарти та досвід запобігання, протидії і боротьби з тероризмом» // *Криміналістика і судова експертиза*. URL: https://digest.kndise.gov.ua/

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ В УКРАЇНІ

Даніела ГРИВА,
навчально-науковий інститут оперативно-рятувальних сил, ЕКПс- 23-2
НК – Юлія ПАНІМАШ, канд. пед. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Правові засади протидії тероризму в Україні становлять складну та багаторівневу систему, яка формувалася протягом кількох десятиліть під впливом внутрішньополітичних процесів, глобальних безпекових тенденцій та конкретних

викликів, що постали перед державою у період військових конфліктів і гібридної агресії. Якщо на початку незалежності питання тероризму для України залишалося радше теоретичним і відображалося у законодавстві у вигляді загальних декларацій, то після початку антитерористичної операції на сході країни у 2014 році воно набуло практичного виміру і стало одним із пріоритетних напрямів національної безпеки.

Конституція України закріпила право кожної людини на життя і безпеку, а також визначила, що держава відповідає перед громадянами за свою діяльність, зокрема у сфері захисту від злочинів проти громадської безпеки [1]. Ці положення стали базисом для побудови спеціального законодавства, спрямованого на боротьбу з терористичними проявами.

Ключовим документом у правовій площині є Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 2003 року, який уперше системно визначив поняття тероризму, закріпив основні напрями державної політики у цій сфері, встановив повноваження суб'єктів антитерористичної діяльності, а також передбачив механізми захисту прав і свобод громадян у процесі здійснення антитерористичних заходів [2]. У подальшому цей закон неодноразово доповнювався і уточнювався з огляду на нові реалії, особливо після початку війни на сході країни. Саме на його основі здійснювалася антитерористична операція, а згодом — операція Об'єднаних сил, у межах яких було застосовано широкий комплекс заходів правового, силового та організаційного характеру. Окрім того, важливе значення має Кримінальний кодекс України, у якому передбачено відповідальність за терористичні злочини, зокрема за вчинення теракту створення терористичної групи чи організації, сприяння її діяльності або фінансування [4].

Новим етапом у розвитку правових засад протидії тероризму стало ухвалення Закону України «Про національну безпеку України» (2018 р.), що заклав сучасні принципи державної політики у сфері безпеки, інтегрував питання протидії тероризму у стратегічні документи, узгодив українське законодавство з підходами НАТО та ЄС [3]. Особливу увагу цей закон приділив захисту критичної інфраструктури, посиленню кібербезпеки, вдосконаленню системи цивільного захисту, а також забезпеченню ефективної координації між силовими структурами. У цьому контексті центральну роль відіграють Служба безпеки України, Національна поліція, Збройні Сили України та Державна служба України з надзвичайних ситуацій, які відповідно до чинного законодавства взаємодіють у межах єдиної системи протидії тероризму.

Окремого значення набуло питання фінансування тероризму, адже сучасні загрози рідко обмежуються лише силовими методами і часто пов'язані з фінансовими потоками, нелегальними перевезеннями та інформаційною підтримкою радикальних угруповань. Українське законодавство поступово адаптується до стандартів FATF, що дозволяє впроваджувати ефективні механізми фінансового моніторингу і блокування джерел підтримки терористичних організацій [6]. Важливим є й міжнародний аспект: Україна є стороною низки конвенцій ООН та Ради Європи, включно з Конвенцією про запобігання тероризму 2005 року [5], що сприяє гармонізації внутрішніх норм з міжнародним правом.

Разом із тим, правова система протидії тероризму в Україні залишається відкритою до вдосконалення. Одним із найбільш дискусійних питань є баланс між безпекою та дотриманням прав людини під час проведення антитерористичних заходів. З одного боку, держава повинна мати достатньо інструментів для швидкого реагування на терористичні загрози, але з іншого — надмірні обмеження прав громадян можуть призвести до зловживань або підірвати довіру суспільства. Ця дилема особливо відчутна в умовах воєнного стану, коли законодавство передбачає додаткові механізми обмеження прав і свобод, але водночас вимагає збереження правових гарантій для цивільного населення [7].

Унікальність українського досвіду полягає в тому, що протидія тероризму відбувається у тісному поєднанні з війною проти зовнішнього агресора, що перетворює

питання безпеки з вузько-правового на загальнодержавне та навіть цивілізаційне. Україна демонструє приклад комплексного підходу, коли антитерористичні заходи реалізуються не лише силовими методами, а й через дипломатію, міжнародну співпрацю, інформаційну політику та реформування сектору безпеки і оборони. Це свідчить про поступовий перехід від традиційної моделі боротьби з тероризмом до інтегрованої системи національної безпеки, здатної реагувати на гібридні загрози сучасності. У перспективі подальший розвиток правових засад має бути спрямований на закріплення інституційної стійкості, посилення кіберзахисту, розбудову надійної системи охорони критичної інфраструктури та поглиблення міжнародної взаємодії, що забезпечить реальну ефективність протидії терористичним викликам у XXI столітті [3; 5; 6].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України. – 1996.
2. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 № 638-IV.
3. Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 № 2469-VIII.
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III.
5. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму від 16.05.2005.
6. FATF Recommendations on Combating Terrorist Financing, 2019.
7. Кравченко В. С. Протидія тероризму в Україні: правові та організаційні засади. – Харків: Право, 2022.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Дар'я ДІЛАНЯН,
навчально-науковий інститут оперативно-рятувальних сил,
група ЕКПк-23-1
НК – Юлія ПАНІМАШ, канд. пед. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Антитерористична безпека держави в сучасних умовах є одним із ключових напрямів забезпечення національної безпеки та захисту демократичних інститутів. Вона охоплює не лише сукупність силових і організаційних заходів, але й нормативно-правові механізми, що закладають підґрунтя для їхньої реалізації. Досвід Європейського Союзу в цьому контексті становить особливий інтерес, оскільки поєднує наднаціональне правове регулювання, інституційну координацію та обов'язкову імплементацію норм державами-членами.

Правова основа антитерористичної політики ЄС формувалася поступово, але ключовим документом сьогодні є Директива (ЄС) 2017/541 «Про боротьбу з тероризмом», яка замінила Рамкове рішення Ради 2002/475/ЈНА. Цей акт гармонізує кримінальне законодавство країн ЄС у сфері боротьби з тероризмом, зобов'язуючи держави встановлювати відповідальність не лише за вчинення терористичних актів, але й за підготовчі дії: навчання, вербування, поїздки з метою терористичної діяльності, фінансування. Важливим є й положення про захист фундаментальних прав, адже Директива чітко відсилає до Хартії основоположних прав ЄС та наголошує на принципі пропорційності між безпековими потребами й правами людини.

Організаційний вимір антитерористичної безпеки ЄС реалізується через діяльність низки інституцій. Центральне місце займає Європол, у структурі якого

функціонує Європейський центр боротьби з тероризмом. Він забезпечує оперативну підтримку держав-членів, аналітичну діяльність, обмін інформацією, а також координацію у справах щодо іноземних бойовиків-терористів, незаконного обігу зброї та онлайн-пропаганди. Важливу роль відіграє і Євроюст, який створив Реєстр антитерористичних справ для забезпечення координації між національними органами прокуратури та уникнення колізій юрисдикцій. Додатково діють спеціальні санкційні режими Ради ЄС, що передбачають заморожування активів та заборони на поїздки для осіб і організацій, причетних до терористичної діяльності, у тісній відповідності до резолюцій Ради Безпеки ООН.

Суттєве значення має баланс між антитерористичними заходами та дотриманням прав людини. Європейське агентство з фундаментальних прав (FRA) здійснює оцінку впливу антитерористичного законодавства на свободу слова, право на приватність, презумпцію невинуватості та гарантії справедливого суду. На додаток, контроль здійснюється й у межах Ради Європи, зокрема через Конвенцію Ради Європи про запобігання тероризму 2005 року (CETS №196) та Додатковий протокол 2015 року (CETS №217), які встановлюють зобов'язання для держав щодо криміналізації вербування та навчання терористів, водночас залишаючи в силі стандарти Європейської конвенції з прав людини.

У практичному вимірі Європейський Союз активно розвиває стратегії попередження радикалізації. Відомою є програма Великої Британії CONTEST, заснована на чотирьох напрямах (Prevent, Pursue, Protect, Prepare), яка згодом стала орієнтиром для ширшої європейської політики. Значна увага приділяється протидії фінансуванню тероризму, зокрема шляхом посилення контролю за трансакціями, обмеження доступу до криптовалютних схем і підвищення прозорості фінансових операцій.

Водночас, попри значні досягнення, у діяльності ЄС залишаються проблеми. Існують відмінності в імплементації директиви 2017/541 між державами-членами, нерівномірність ресурсів та організаційних можливостей, що впливає на загальну ефективність співпраці. Викликом залишається і швидка адаптація терористичних організацій до нових технологічних умов, зокрема використання соціальних мереж і цифрових фінансових інструментів. У Великій Британії та Франції активно застосовуються заходи блокування онлайн-пропаганди (у т. ч. швидке видалення контенту), тоді як у Нідерландах чи Данії більше уваги приділяється саморегуляції платформ і попередженню радикалізації без жорсткої цензури. У Франції фінансування терористичної діяльності розглядається як окремий злочин із жорсткими санкціями, навіть якщо кошти не були використані за призначенням. У деяких інших країнах, наприклад, у Болгарії, довгий час існувала проблема доведення «намірів» особи, що фактично знижувало ефективність правозастосування.

Досвід ЄС свідчить, що ефективність антитерористичної безпеки визначається не лише силовим компонентом, а й якістю правових механізмів та інституційної координації. Для держав, які прагнуть удосконалити власні моделі, корисними є кілька висновків. По-перше, важливо забезпечити гармонізацію кримінального законодавства з міжнародними стандартами та чітко визначити коло терористичних злочинів. По-друге, слід розбудовувати механізми міжвідомчої співпраці та швидкого обміну інформацією. По-третє, необхідно поєднувати превентивні заходи з гарантіями дотримання прав людини, що зміцнює легітимність антитерористичної політики.

Таким чином, європейська модель організаційно-правового забезпечення антитерористичної безпеки демонструє комплексність підходу, в якому законодавчі норми, інституційні механізми та права людини утворюють взаємопов'язану систему. Цей досвід може бути використаний як орієнтир для подальшого вдосконалення національних стратегій протидії тероризму.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Directive (EU) 2017/541 of the European Parliament and of the Council of 15 March 2017 on combating terrorism.
2. European Commission, Counter-terrorism and radicalisation policy. home-affairs.ec.europa.eu
3. Council of Europe, Convention on the Prevention of Terrorism (CETS No.196) and Additional Protocol (CETS No.217). coe.int
4. FRA, Impact of Directive (EU) 2017/541 on fundamental rights. fra.europa.eu

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ІНФОРМАЦІЙНИМ ПРОСТОРОМ У КОНТЕКСТІ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ

Катерина ЖИЛА
НК – Юлія ПАНІМАШ, канд. пед. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Сучасний світ перебуває у стані постійної трансформації інформаційних відносин, що обумовлено швидким розвитком цифрових технологій, глобалізацією комунікативних процесів та зростанням значення інформації як ключового ресурсу. Водночас разом із відкритими можливостями інформаційного суспільства з'являються й нові загрози, серед яких однією з найбільш небезпечних є використання інформаційного простору терористичними організаціями. Це обумовлює потребу в ефективних правових механізмах державного контролю, спрямованих на запобігання, виявлення та нейтралізацію інформаційних загроз у контексті боротьби з тероризмом.

Правові механізми державного контролю за інформаційним простором включають комплекс норм, процедур та інституційних засобів, що забезпечують баланс між гарантіями свободи слова, доступу до інформації та необхідністю захисту національної безпеки. Основу таких механізмів становить нормативно-правова база, яка визначає порядок функціонування інформаційної сфери, встановлює обмеження щодо поширення інформації терористичного змісту, регламентує діяльність державних органів у сфері інформаційної безпеки та закріплює відповідальність за правопорушення у цій сфері.

Одним з головних нормативно-правових актів, що регулюють державний контроль за інформаційним простором – це ЗУ «Про інформацію». Зокрема, стаття 28 цього Закону вказує на те, що інформація не може бути використана для закликів до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганди війни, насильства, жорстокості, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини [1, с. 28].

Також важливим чинником є також міжнародно-правові акти та стандарти, зокрема резолюції Ради Безпеки ООН, рекомендації Ради Європи та Європейського Союзу, які створюють рамки для формування узгоджених підходів у сфері протидії терористичним інформаційним загрозам.

Особливу складність у правовому забезпеченні контролю за інформаційним простором становить необхідність дотримання конституційних прав і свобод людини. Згідно зі статтею 34 Конституції України, кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань [2, с. 34]. Зважаючи на це, надмірна цензура чи обмеження комунікацій можуть призвести до негативних наслідків, підриву довіри громадян до державних інститутів та звуження демократичних засад. Саме тому ключовим завданням є формування гнучких і

пропорційних правових механізмів, які одночасно гарантуватимуть національну безпеку та повагу до фундаментальних прав людини.

Важливу роль у забезпеченні ефективності контролю відіграє діяльність спеціально уповноважених органів. В Україні це, зокрема, Служба безпеки України, Національна поліція, Міністерство цифрової трансформації, Національна комісія з питань регулювання у сфері електронних комунікацій. Їхні повноваження спрямовані на виявлення інформаційних загроз, проведення кібероперацій із протидії терористичним ресурсам, координацію з міжнародними партнерами у сфері кібербезпеки та інформаційного контролю. Значна увага приділяється також удосконаленню механізмів співпраці держави з приватним сектором, насамперед із провайдерами та адміністраторами соціальних мереж, які володіють технічними ресурсами для блокування та фільтрації небезпечного контенту.

Відповідно до ст. 4 ЗУ «Про боротьбу з тероризмом», організація боротьби з тероризмом в Україні та забезпечення її необхідними силами, засобами і ресурсами здійснюються Кабінетом Міністрів України у межах його компетенції[3, с. 4].

У сучасних умовах особливої ваги набуває міжнародна координація зусиль у сфері контролю за інформаційним простором. Терористичні організації функціонують глобально, використовуючи транскордонний характер інтернету, тому ефективна протидія можлива лише за умови співпраці між державами, міжнародними організаціями та приватними компаніями.

Таким чином, правові механізми державного контролю за інформаційним простором у контексті боротьби з тероризмом є багатогранною системою, що охоплює нормативно-правове регулювання, інституційні інструменти, міжнародну співпрацю та технологічні засоби. Вони мають базуватися на принципах законності, пропорційності та захисту прав людини, забезпечуючи ефективне запобігання використанню інформаційного простору у терористичних цілях. Подальший розвиток цих механізмів передбачає постійне вдосконалення законодавчої бази, активізацію міжнародної взаємодії та інтеграцію новітніх технологій для створення надійної системи інформаційної безпеки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text

2. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

3. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Федір ЗАЯКІН,
навчально-науковий інститут цивільного захисту, група ЗМЦЗ-25-2
НК – Олександр ЗЕМЛЯНСЬКИЙ, канд. техн. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Антитерористична безпека держави – захищеність об'єктів можливих терористичних посягань від терористичних загроз та складова системи національної безпеки, що передбачає комплекс правових, організаційних, оперативних, інженерно-технічних та інформаційних заходів, спрямованих на:

– запобігання терористичним актам та мінімізацію умов для їх виникнення;

– виявлення і нейтралізацію терористичних загроз;

– захист населення, органів влади, силових структур та ОКІ (об’єктів критичної інфраструктури);

– ліквідацію наслідків можливих терористичних проявів;

– невідворотна відповідальність за здійснення терористичної діяльності. [1]

На цей час найбільшу терористичну загрозу для України становить агресивна політика Російської Федерації, спрямована на дестабілізацію ситуації в державі, в тому числі шляхом інспірування сепаратистських проявів і всебічної підтримки диверсійно-терористичної діяльності маріонеткових квазідержавних утворень на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях.

Дії незаконних збройних формувань "ДНР" та "ЛНР", зокрема, обстріли цивільних об'єктів та інфраструктури, що спричиняють численні жертви серед цивільного населення, здійснення диверсій, створення перешкод у роботі спостерігачів міжнародних організацій, загроз їх життю і здоров'ю, характеризуються у міжнародній правоохоронній практиці як терористичні.

Останнім часом ймовірність поширення тероризму в Україні набуває загрозливого характеру, чому сприяють:

– активізація в Україні сепаратистських рухів та провокування таких настроїв у місцях компактного проживання національних меншин;

– агресивні дії Російської Федерації відносно України, у тому числі в Азово-Чорноморському регіоні;

– наявність на території України великої кількості найбільш уразливих об'єктів можливих терористичних посягань;

– зростання рівня злочинності, пов'язаної з незаконним обігом вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових і отруйних речовин та інших засобів масового ураження;

– посилення інтересу до України з боку міжнародної організованої злочинності у сферах незаконної міграції, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, контрабанди зброї, небезпечних матеріалів та наркотичних засобів, відходів біологічних та хімічних речовин, ядерних матеріалів;

– внутрішні міграційні процеси, в тому числі спричинені збройною агресією Російської Федерації проти України, а також загострення міграційної кризи у світі.

Терористичні загрози, що постали перед Україною, вимагають удосконалення функціонування загальнодержавної системи боротьби з тероризмом.

Відповідні зусилля повинні спрямовуватися на впровадження дієвих механізмів усунення (локалізації) терористичних ризиків для об'єктів можливих терористичних посягань, що органічно поєднуватимуть політичні, правові, організаційні, інформаційні, соціальні, контррозвідувальні, розвідувальні, оперативно-розшукові, режимні, фінансові й інші заходи.

В умовах гібридної війни потребує удосконалення інституційний механізм координації діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом, в тому числі шляхом уточнення завдань і функцій Антитерористичного центру при Службі безпеки України, оптимізації його організаційно-штатної структури.

Удосконалення функціонування загальнодержавної системи боротьби з тероризмом має здійснюватися з використанням досвіду та найкращих світових практик у сфері боротьби з тероризмом, у тому числі на основі поетапного впровадження положень Глобальної контртерористичної стратегії ООН.

Сектор безпеки і оборони України складається з чотирьох взаємопов'язаних складових: сили безпеки; сили оборони; оборонно-промисловий комплекс; громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки. Функції та повноваження складових сектору безпеки і оборони визначаються законодавством України. [2]

До складу сектору безпеки і оборони входять: Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Державна спеціальна служба транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України, Антитерористичний центр при Службі безпеки України, Служба судової охорони, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, розвідувальні органи України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику.

В умовах воєнного або надзвичайного стану, в особливий період, а також у разі виникнення кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України, Рада національної безпеки і оборони України координує діяльність органів виконавчої влади, розглядає пропозиції щодо застосування відповідно до закону спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів.

Також Постановою Кабінету Міністрів України № 92 від 18 лютого 2016 року [3] було визначено механізм функціонування єдиної державної системи запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків (далі - єдина державна система), рівні терористичних загроз та заходи реагування суб'єктів боротьби з тероризмом на загрозу вчинення або вчинення терористичного акту.

Завданнями єдиної державної системи є:

1) запобігання терористичній діяльності, у тому числі забезпечення своєчасності виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню терористичних актів;

2) інформування населення про рівні загроз вчинення або вчинення терористичного акту;

3) забезпечення безпеки об'єктів можливих терористичних посягань.

Єдина державна система складається з постійно діючих територіальної і функціональної підсистем.

До територіальної підсистеми входять координаційні групи Антитерористичного центру при регіональних органах СБУ та їх штаби.

Суб'єкти територіальної підсистеми організовують діяльність щодо запобігання, реагування, припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків.

До функціональної підсистеми входять структурні підрозділи суб'єктів боротьби з тероризмом та Міжвідомча координаційна комісія Антитерористичного центру при СБУ.

Для забезпечення належного і своєчасного реагування на загрозу вчинення терористичного акту:

1) суб'єкти боротьби з тероризмом у межах своїх повноважень:

– здійснюють постійний обмін інформацією з Антитерористичним центром з використанням наявних засобів зв'язку;

– забезпечують готовність сил і засобів, що залучаються до проведення антитерористичних операцій;

– надають Антитерористичному центру пропозиції до проекту плану проведення антитерористичної операції на об'єктах можливих терористичних посягань;

– забезпечують належний рівень захисту та охорони об'єктів можливих терористичних посягань;

– здійснюють заходи щодо недопущення можливого застосування під час вчинення терористичного акту зброї, боєприпасів, вибухових, отруйних речовин і засобів масового ураження;

– організовують заходи щодо інформування та підготовки населення до дій в умовах загрози або вчинення терористичного акту;

Антитерористичний центр:

– проводить моніторинг загроз вчинення терористичних актів на території України та за її межами;

– розробляє план проведення антитерористичної операції на об'єктах можливих терористичних посягань;

– визначає потребу в силах і засобах, що залучаються до проведення антитерористичної операції;

– сповіщає суб'єктів боротьби з тероризмом про прийняття рішення щодо рівня терористичної загрози.

Залежно від наявної інформації про загрозу вчинення або вчинення терористичного акту встановлюються такі рівні терористичних загроз:

– "сірий (можлива загроза)" – за наявності факторів (умов), що сприяють вчиненню терористичного акту;

– "синій (потенційна загроза)" – за наявності інформації, що потребує підтвердження, про підготовку до вчинення терористичного акту;

– "жовтий (імовірна загроза)" – за наявності достовірної (підтвердженої) інформації про підготовку до вчинення терористичного акту;

– "червоний (реальна загроза)" – у разі вчинення терористичного акту.

Рівень терористичної загрози тимчасово встановлюється для усіх або окремих суб'єктів боротьби з тероризмом та діє на всій території України, в окремих її місцевостях або на об'єктах можливих терористичних посягань.

Також існує Закон України «Про боротьбу з тероризмом» № 638-IV від 20.03.2003 [4] який було розроблено з метою захисту особи, держави і суспільства від тероризму, виявлення та усунення причин і умов, які його породжують, який визначає правові та організаційні основи боротьби з цим небезпечним явищем, повноваження і обов'язки органів виконавчої влади, об'єднань громадян і організацій, посадових осіб та окремих громадян у цій сфері, порядок координації їх діяльності, гарантії правового і соціального захисту громадян у зв'язку із участю у боротьбі з тероризмом.

Правову основу боротьби з тероризмом становлять Конституція України, Кримінальний кодекс України, цей Закон, інші закони України, Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом, 1977 р., інші міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, резолюції Ради Безпеки ООН та інших міжнародних безпекових організацій, укази і розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, а також інші нормативно-правові акти, що приймаються на виконання законів України Основні принципи боротьби з тероризмом.

2) Суб'єктами, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом у межах своєї компетенції, є:

– Служба безпеки України, яка є головним органом у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю;

– Міністерство внутрішніх справ України;

– Національна поліція;

– Міністерство оборони України;

– центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері цивільного захисту;

– центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту державного кордону;

– центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань;

– Управління державної охорони України;

– Збройні Сили України;

– Національна гвардія України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Указ Президента України «Про Концепцію боротьби з тероризмом в Україні»№53/2019 від 05.03.2019.

2. Закон України Про національну безпеку України № 2469-VIII від 21.06.2018.

3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків» № 92 від 18.02.2016.

4. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» № 638-IV від 20.03.2003.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УМОВАХ КІБЕРВІЙНИ

Роман ІВАНОВ,
навчально-науковий інститут цивільного захисту, ЗМЦЗ-24
НК – Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ, канд. техн. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Державна політика у сфері кібербезпеки визначається сукупністю нормативно-правових актів, що формують засади реалізації такої політики, її напрями, принципи та основні завдання. До ключових нормативних документів, що формують базовий рівень такої політики, належать Стратегія кібербезпеки України [1], закони України «Про основні засади кібербезпеки України» [2], «Про національну безпеку України» [3], «Про критичну інфраструктуру» [4], а також постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про організаційно-технічну модель кіберзахисту» [5], «Деякі питання об'єктів критичної інформаційної інфраструктури» [6], «Про затвердження Порядку проведення огляду стану кіберзахисту критичної інформаційної інфраструктури, державних інформаційних ресурсів та інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом» [7], «Про затвердження Загальних вимог до кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури» [8] тощо.

Більшість норм та положень цих правових актів повністю або частково присвячені проблематиці побудови сучасного та надійного забезпечення кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури. Зокрема, у 2018 році набрав чинності Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [2], дія якого, зокрема, поширюється на об'єкти критичної інфраструктури.

Відповідно до пункту 2 частини третьої статті 8 цього закону для функціонування національної системи кібербезпеки необхідне створення відповідної нормативно-правової бази у сфері кібербезпеки з урахуванням гармонізації нормативних актів відповідно до міжнародних стандартів. Передовий міжнародний досвід переконливо засвідчує, що за останні роки у світі в 57 разів збільшилася кількість кібератак, у зв'язку з чим провідні країни змушені посилювати захист стратегічно важливих підприємств та об'єктів критичної інфраструктури. Наразі найрозвиненіші держави світу витрачають на кібербезпеку у 5 разів більше, ніж на інші напрямки ІТ-галузі. За оцінками фахівців, вже у 2025 році ці витрати можуть сягнути 10,5 трильйонів доларів у світових масштабах.

Одним із основних чинників, які утворюють значну небезпеку об'єктам критичної інфраструктури, є кіберзагрози та кібератаки. Російська Федерація залишається одним із основних джерел загроз національній та міжнародній кібербезпеці, активно реалізує концепцію інформаційного протиборства, яка базується на поєднанні деструктивних дій у кіберпросторі та інформаційно-психологічних операцій, механізми якої активно застосовуються у кібервійні проти України. Така деструктивна активність створює реальну загрозу вчинення актів кібертероризму та кібердиверсій стосовно об'єктів критичної інфраструктури. 24 лютого 2022 року держава-агресор віроломно та нахабно розпочала військову агресію проти держави Україна. У квітні 2022 року відбулася масштабна цільова кібератака РФ на об'єкти критичної інфраструктури. На жаль, російські кібератаки тривають на перманентній основі. Злочинний задум російських хакерів передбачав виведення з ладу високовольтних електричних підстанцій, комп'ютерів користувачів, серверів, автоматизованих робочих місць, серверного обладнання, активного мережевого обладнання тощо. Така кризова ситуація зумовлює необхідність покращення стану кібербезпеки, підвищення захищеності інформаційних ресурсів та інформаційнокомунікаційних систем об'єктів критичної інфраструктури в цілому до рівня, який забезпечує функціонування єдиного секторального (галузевого) безпечного інтегрованого інформаційного та комунікаційного середовища. Слід вказати, що 29 грудня 2021 року Уряд України ухвалив «Положення про організаційно-технічну модель кіберзахисту», яке затверджено постановою Кабінету Міністрів України № 1426 [5].

Нормативно встановлено, що організаційно-технічна модель передбачає три рівні інтегрованих інфраструктур кіберзахисту:

- організаційно-керівна (основні суб'єкти національної системи кібербезпеки);
- технологічна (взаємодія технологічних підрозділів, тобто обмін інформацією, моніторинг, забезпечення сталої безпеки кіберпростору тощо);
- базова (захищена інформаційна інфраструктура та суспільство (громада)).

У свою чергу, організаційно-технічна модель кіберзахисту спрямована на забезпечення:

- підвищення функціонування системи кіберзахисту України та посилення координації дій між основними суб'єктами кібербезпеки;
- зменшення вразливості інформаційних, комунікаційних систем і забезпечення їх кіберстійкості;
- створення умов розвитку державно-приватного партнерства у сфері кібербезпеки;
- створення ефективної системи національного реагування на кіберінциденти, зокрема розвиток галузевих команд реагування, синхронізація та узгодження їхніх дій;
- підвищення національного потенціалу в галузі кібербезпеки в кіберпросторі;
- постійного контролю за станом кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури;

• конфіденційності, цілісності та доступності інформації, а також безпеки комунікаційних і технологічних систем.

Здійснення заходів з кіберзахисту передбачає:

• ідентифікацію – виявлення реальних і потенційних кіберзагроз для запобігання та їх нейтралізації;

• захист розроблення та впровадження методів, засобів, процедур кіберзахисту, спрямованих на забезпечення сталості і надійності функціонування інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних та технологічних систем;

• виявлення – проведення моніторингу визначення, збору та обробки нетипових подій у кіберпросторі;

• реагування – вжиття заходів, спрямованих на запобігання кіберінцидентам, кібератакам, мінімізацію їх можливих наслідків (запобігання виникненню загроз життю або здоров'ю людей та заподіяння шкоди майну), удосконалення систем кіберзахисту, з урахуванням необхідності забезпечення пропорційності та співрозмірності можливостей таких систем реальним та потенційним ризикам;

• відновлення – поновлення штатного режиму функціонування інформаційно-телекомунікаційних, технологічних систем після кібератаки, відновлення інформації та відомостей у разі їх пошкодження або видалення, створення передумов для проведення розслідування за наслідками кібератаки.

Під час забезпечення функціонування базисної інфраструктури кіберзахисту має забезпечуватися:

• захист у кіберпросторі національних електронних інформаційних ресурсів, комунікаційних і технологічних систем;

• захист об'єктів критичної інфраструктури; здійснення заходів з формування культури кібербезпеки на об'єктах критичної інфраструктури і підприємствах незалежно від форми власності;

• інформування громадян про наслідки кіберінцидентів.

Пунктом 8 Положення про організаційно-технічну модель кіберзахисту, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 29.12.21 р. № 1426 [5], визначено, що під час функціонування організаційно-керуючої інфраструктури кіберзахисту відповідальні суб'єкти забезпечення кібербезпеки організовують і проводять огляд стану кіберзахисту критичної інфраструктури.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України»: Указ Президента України від 26.08.21 р. № 447/2021. URL: https://www.president.gov.ua.

2. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.17 р. № 2163. Відомості Верховної Ради. 2017. № 45. Ст. 403.

3. Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua.

4. Про критичну інфраструктуру: Закон України від 16.11.21 р. № 1882. URL: https://ips.ligazakon.net.

5. Про затвердження Положення про організаційно-технічну модель кіберзахисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.21 р. № 1426. URL: https://www.kmu.gov.ua.

6. Деякі питання об'єктів критичної інформаційної інфраструктури: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.10.20 р. № 943.URL: https://zakon.rada.gov.ua.

7. Про затвердження Порядку проведення огляду стану кіберзахисту критичної інформаційної інфраструктури, державних інформаційних ресурсів та інформації,

вимога щодо захисту якої встановлена законом: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.20 р. № 1176. URL: https://www.kmu.gov.ua.

8. Про затвердження Загальних вимог до кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.06.19 р. № 518. URL: https://zakon.rada.gov.ua.

ПРАВОВИЙ ВИМІР ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Данило МАРИНИЧ
Людмила КУЗНЕЦОВА, канд. юрид. наук, доцент
Черкаський державний технологічний університет

Протягом усього розвитку світового суспільства, держав та міжнародного права поняття війни мало різні визначення. З початком міжнародно-правового регламентування збройних конфліктів вже почав використовуватися виключно термін «війна». Так, терміни «війна» і «воюючі сторони» були нормативно закріплені в Гаазьких конвенціях 1907 року. Війна – звичний стан для людства. Історики підрахували, що за час існування людства пройшло понад десять тисяч війн, а тривалість «вічного миру», який укладався неодноразово, становила в середньому дев'ять років [1, 18].

Ключову роль наразі відіграє інформаційна війна, ціллю якої є досягти протистояння між групою осіб чи певним регіоном. Вона складається із компонентів, що взаємопов`язані між собою, що в свою чергу забезпечують інформаційно-наступальні дії як в мирний час так і під час воєнного стану. За допомогою методів впливу інформаційна війна панує над інформаційним простором, захопивши всі інформаційні ресурси і тим самим спрямовуючи зусилля на рівень інформаційної безпеки у себе та послаблення його у ворога.

Термін «інформаційна війна» має два значення. По-перше, це вплив на громадянське суспільство або військовослужбовців іншої держави шляхом розширення певної інформації. Термін «інформаційно-психологічна» війна був запозичений з воєнної термінології США. Переклад цього терміну («information and psychological warfare») з англійської мови може звучати і як «інформаційне протиборство», і як «інформаційно-психологічна війна» в залежності від контексту конкретного офіційного документа чи наукової публікації [2].

Україна, опинившись в умовах складної політичної та військової конфронтації з російською федерацією, стала сферою активного застосування ІПСО. Взагалі інформація та інформаційно-психологічні операції мають давню історію, і, використовувалися ще в часи античності як інструмент впливу на людину. Найвидатніші полководці та воєнні лідери усвідомлювали рівновагу застосування зброї та інформації. Так, для послаблення морального духу противника використовувалися демонстративні дії, спрямовані на створення загрозливого враження про власну бойову спроможність. Такі методи, зокрема, передбачали підсилення візуальних ефектів, що мали на меті дезорієнтацію ворога, підрив його впевненості у власних силах і деморалізацію.

Зазвичай ІПСО, як невід`ємну складову інформаційної війни розцінюють як засіб безпеки держави. Головними цілями ІПСО на міжнародному рівні прийнято вважати «послаблення волі цільової аудиторії супротивника або потенційно супротивника; зміцнення прихильності дружньої цільової аудиторії; забезпечення підтримки та співпраці аудиторії, яка не має зобов'язань або не визначилася» [3].

Інформаційно-психологічні операції (ІПСО) використовують різні методи та прийоми для досягнення своїх цілей.

Поняття «інформаційно-психологічного впливу» на думку експертів варто тлумачити, як «вид психологічного впливу на людину, що здійснюється шляхом передачі до об'єкту впливу необхідної істинної чи неправдивої інформації з метою отримання бажаної реакції та поведінки людини».

Найбільш вдалою вважається та інформаційна операція, яка змінює поведінку людини в протилежну сторону. Основне завдання спеціальних підрозділів ІПСО полягає в тому, щоб застосувати інформаційний вплив на населення. В свою чергу військові стратегії інформаційної підтримки полягають в обміні певною інформацією з іноземними слухачами з метою свідомого впливу на психологічну та емоційну поведінку, міркування та мотиви іноземних державних установ та громадян. До таких інформаційно-стратегічних заходів можна віднести в першу чергу кібервійну та передові методи комунікації в усіх формах медіа, завдяки яким здійснюється навмисне повідомлення неправдивої інформації.

Зазвичай урядові місії воюючих країн схвалюють той факт введення в оману ворожої сторони шляхом розповсюдження недостовірної інформації називаючи це складовою психологічної війни. Міжвідомчі та урядові місії підтримки формують і впливають на прийняття іноземних рішень і поведінку на підтримку цілей держави; – забезпечення зв'язок для рятувальних зусиль. Місії інформаційної підтримки цивільних органів влади (CAIS) допомагають цивільному населенню під час ліквідації наслідків стихійних лих, обмінюючись важливою інформацією для підтримки рятувальних заходів [4].

Процесу формування та розвитку нових економічних відносин виступає перевтілення інформаційного ресурсу в стратегічний ресурс і тим самим таке перевтілення впливає на стійкість інформаційного суспільства. Інформаційно-комунікативні стратегії як складова інформаційного суспільства наразі набувають питомої ваги завдяки впливу на масову свідомість людей. Тобто вдалий вибір механізму реалізації ефективного впливу на свідомість мас є ефективною комунікативною стратегією.

Актуальною формою боротьби саме в інформаційно-психологічній сфері виступає інформаційно-психологічна війна між противником як процедура вирішення стратегічного завдання. Використання інформаційно-психологічних механізмів планомірно та цілеспрямовано шляхом дипломатичного, військового та економічного впливу на поведінку та настрій населення дає позитивний результат, а також на бажану поведінку супротивника. Таким чином, інформаційно-психологічний вплив (ІПВ) – це застосування інформаційно-психологічних засобів для впливу на психіку людини з метою коригування в потрібному для суб'єкта впливу напрямі і свідоме втручання у зміну поведінки та світогляду. Визначальним показником вдалої реалізації інформаційно-психологічної війни є процес зміни в поведінці та оцінці особою певних подій, зміні настанов та намірів щодо ситуації яка склалася [5].

Таким чином, зміст психологічного впливу реалізується шляхом проведення психологічних операцій або шляхом здійснення разових заходів. Психологічний вплив за умов збройної боротьби залежить від тих цілей і завдань, заради вирішення яких він здійснюється, а також від можливостей (сил та засобів), потрібних для цього. Місце інформації, інформаційного та медіа простору залишається актуальною складовою підтримання безпекового середовища в країні

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кузнецова Л. В., Маринич Д. В. Філософсько-правовий роздум: війна чи військовий конфлікт. Актуальні проблеми формування громадянського суспільства та

становлення правової держави: Збірник матеріалів VIII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, Черкаси, 15-16 травня 2025 р. / Ред. кол.:
С. В. Джолос (відп. ред.) та ін. Черкаси : видавець Вовчок О.Ю., 2025. С.18 – 20.

2. Кучківський А. В,, Войтович О. П. Засіб для проведення інформаційно-психологічних операцій під час інформаційної війни. URL: https://surl.li/ftdnnj.

3. Allied joint doctrine for psychological operations. URL: https://surl.li/blupii.

4. Special Operations. Psychological Operations. URL: [E-resource]. Access mode: https://surl.li/blupii.

5. Арабаджиєв Д. Ю., Сергієнко Т. І. Інформаційно-психологічна війна як спосіб впливу на громадянське суспільство. URL: https://surl.li/yzvcar.

6. Лепіш Н. Я. Інформаційно-психологічне протиборство як елемент інформаційної безпеки України. URL: https://surl.li/zaubwx

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Олександр СЄМІЛЄТОВ, PhD з публічного управління
Національний університет цивільного захисту України

Тероризм, на жаль, дедалі більше інтегрується в політичні та економічні процеси на глобальному рівні, перетворився на серйозну загрозу для суспільної та національної безпеки. Із поодиноких інцидентів він еволюціонував у масштабне явище. У сучасних реаліях спостерігається активізація терористичних дій не лише з боку радикальних угруповань та окремих осіб, а й з боку окремих держав.

Значний внесок у розробку теоретичних і методологічних основ, а також у вивчення окремих аспектів боротьби з тероризмом зробили як українські, так і зарубіжні дослідники. В. Крутов, О. С. Попович, А. Дорошенко, В. Ліпкан, І. Шкурат, Я. Дашкевич, В. Н. Кудрявцев, В. В. Середа, С. Дрьомов, Бенджамін Дженкінс, Раймон Арон та інші.

Початок впливу терористичних факторів на території України почалось після незалежності України, загальними терористичними актами які були присутні на території України та були пов’язані з політичною або підприємницькою діяльність та мали поодинокий характер загальна кількість злочинів терористичного характеру за перші 19 років незалежності України сягало 50 випадків. Зауважимо що активний поштовх у посиленні терористичної загрози на території України почався після анексії ЗС рф Автономної Республіки Крим та проголошення на території України дії військового стану на території Донецької та Луганської областей. Зазначимо що відповідно дослідження Інституту економіки та миру, Україна посіла 52-ге місце за рівнем терористичних загроз у 2014 році, що порівнюючи з попереднім 2013 роком Україна посідала 54 місце. Станом на 2024 рік наша держава посідає 45 місце за рівнем терористичних загроз з 165 країн світу.

Так з 2013 року відбулись такі терористичні акти на території України: Розгортання збройного конфлікту організованими угрупованнями за підтримки уряду рф «ополченців» та проголошення ними незалежності, збиття цивільного літака Малайзійських авіаліній МН-17, Терористичний акт підчас пішої ходи м. Харків, підрив комунікацій ДП «Завод ім. В. О. Малишева», вибухи поблизу Лозівського військкомату, – застосування важкої зброї, у т.ч. проти мирного населення, знищення цивільного пасажирського автобуса в районі н.п. Волноваха Донецької області тощо.

Слід зазначити що з початку активних бойових дій на всій території України у 2022 році стан терористичної небезпеки набув надзвичайного характеру так з початку

бойових дій слід кваліфікувати діяльність проти населення України як «*військовий тероризм*», так за цей період відбулись такі терористичні акти проти цивільного населення, обстріли лікарень, критичної інфраструктури, пропаганда, вербування та підбурювання до здійснення терористичний актів, геноцид населення, мінування території, обстріли співробітників ДСНС, Екстреної медичної допомоги тощо.

Розглядаючи тенденції щодо зменшення терористичної загрози слід зазначити що повномасштабні бойові дії на території України значно посилили протидію щодо подолання терористичних загроз у галузі інформаційної безпеки, протидії дезінформації, безпеки в громадських місцях, безпеки об'єктів цивільної інфраструктури тощо.

Зазначимо що основними документами які регламентують антитерористичну діяльність на території України є:

Конституція України – в якій закріплюється право громадян на життя, безпеку, свободу та обов'язки держави щодо їх захисту.

Закон України «Про боротьбу з тероризмом» (2003 р.) – у якому визначені правові та організаційні засади боротьби з тероризмом, компетенції органів влади та відповідальність.

Закони України у сфері національної безпеки та оборони – «Про національну безпеку України» (2018), «Про Службу безпеки України», «Про Національну поліцію», «Про розвідку» тощо.

Міжнародні правові акти, конвенції ООН і Ради Європи про боротьбу з тероризмом, двосторонні угоди з іншими державами щодо обміну інформацією та співробітництва.

Підводячи підсумки слід зазначити що:

1) Тероризм в Україні еволюціонував від локальних інцидентів до системної загрози в умовах війни, 2) Протидія тероризму потребує участі громадян, підтримки державних ініціатив, впровадження технологій і наукових розробок.

3) У сучасних умовах тероризм — це комплексна проблема яка об'єднує не лише безпековому складову, але й гуманітарну та інформаційну проблему, що в умовах прямого військового конфлікту в державі діяльність органів в протидії терористичним загрозам є дуже важливою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Global Terrorism Index 2014 [Електронний ресурс] : доступ 03.10.2025. – Режим доступу: https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2023/12/GTI-2014-web.pdf

2. Institute for Economics & Peace. *Global Peace Index 2025 : identifying and measuring the factors that drive peace* [Електронний ресурс] / Institute for Economics & Peace. – Sydney, June 2025. – 122 с. – Режим доступу: https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2025/06/GPI-2025-web.pdf (дата звернення: 03.10.2025).

3. Institute for Economics & Peace. *Global Terrorism Index 2025 : Measuring the Impact of Terrorism* [Електронний ресурс] / Institute for Economics & Peace. – Sydney, March 2025. – 111 с. – Режим доступу: https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2025/03/Global-Terrorism-Index-2025.pdf (дата звернення: 03.10.2025).

БЕЗПЕКА ДОРОЖНЬОГО РУХУ ЯК СОЦІАЛЬНА ЗАГРОЗА

Наталія ТОНКОПРЯД, факультет гуманітарних технологій,
ЗПРМ-24
НК – Людмила КУЗНЕЦОВА, канд. юрид. наук, доцент
Черкаський державний технологічний університет

На сучасному етапі роль транспорту все більше зростає. Для України питання забезпечення транспортної безпеки має особливе значення.

Загрози національній безпеці України у сфері безпеки дорожнього руху мають глобальний характер та потребують створення ефективних державно-управлінських механізмів з їх мінімізації. Заходи із забезпечення безпеки дорожнього руху реалізуються шляхом координації та взаємодії між компетентними органами державної влади України. Вони зумовлюються пріоритетністю національних інтересів, всебічним аналізом глобальних викликів та загроз у сфері безпеки дорожнього руху та необхідністю вжиття своєчасних адекватних заходів з їх мінімізації. Головними об'єктами у сфері безпеки дорожнього руху є життя та здоров'я громадян. У свою чергу, головними суб'єктами у сфері безпеки дорожнього руху є органи державної влади, органи місцевого самоврядування, громадські організації і громадяни.

Загрози транспортної безпеки поділяються: на загрози соціального характеру, які пов'язані з діяльністю людини, суспільства і держави, що породжують найбільшу кількість загроз як для самих себе, так і для навколишнього середовища через дії різних соціальних сил - націй, класів, партій, угруповань, силових структур. Найбільш характерними джерелами загроз різного порядку виступають такі людські якості, як незнання, невміння, безтурботність, безвідповідальність. Ще в більшій мірі створює загрози злий умисел (злочинні наміри) та психічні розлади. В якості найбільш характерних деструктивних сил суспільства можна виділити злочинний світ, політичних екстремістів, що вийшли з під суспільного контролю; воєнізовані формування та терористи; загрози техногенного характеру, які пов'язані з певною небезпекою в процесі функціонування технічних об'єктів.

Техногенні загрози це можливий шкідливий фізичний, хімічний і механічний вплив на транспорт в результаті виробничої діяльності людини, а також аварій та катастроф на підприємствах. Загрози природного характеру – це, насамперед, можливість нанесення істотного збитку в результаті природних катаклізмів: землетрусів, цунамі, повеней, посух. Природа породжує загрози через дію космічних і земних сил – механічних, фізичних, хімічних, біологічних, геологічних та інших. Ці сили проявляють себе поза і незалежно від свідомості, стихійно і тому часто іменуються «природними стихіями» або «стихійними лихами» [1].

Джерела загроз транспортної безпеки можна ідентифікувати як «зовнішні» і «внутрішні» [2, с.41]. До зовнішніх джерел загроз транспортної безпеки відносять: діяльність економічних, політичних, військових і розвідувальних структур, які спрямовані проти інтересів України у транспортній сфері; міжнародну конкуренцію за володіння новими ринками транспорту, новими транспортними технологіями; прагнення деяких країн до домінування у світовій транспортній сфері; витіснення України з світових транспортних ринків; діяльність міжнародних терористичних організацій. До внутрішніх джерел загроз транспортної безпеки відносять: несприятливу криміногенну обстановку в країні; незадовільний матеріально-технічний стан деяких галузей транспортного комплексу; зрощення державних і кримінальних структур у транспортній сфері; недостатню координацію діяльності регіональних органів державної влади, органів державної влади з формування та реалізації єдиної державної політики у транспортному комплексі та забезпечення транспортної безпеки [2, с.41 – 42].

Формуванню спектру загроз транспортної безпеки в економічній сфері сприяють: ослаблення системи державного регулювання і контролю; серйозні прорахунки, допущені на початковому етапі проведення економічних реформ; проникнення кримінальних структур в сферу управління бізнесом великими виробництвами, торговими організаціями та товаропровідними мережами. До цього переліку можна додати: недостатню ефективність системи державного регулювання відносно транспортної безпеки; наявність перешкод встановленню ринкових відносин; проблеми ресурсної, фінансової та технологічної залежності національного транспорту від інших країн; відставання України від провідних країн за рівнем інформатизації сфери транспорту; недостатнє фінансування заходів щодо забезпечення транспортної безпеки України; зниження рівня підготовки висококваліфікованих наукових та інженерно-технічних кадрів, нестача кваліфікованих фахівців у галузі забезпечення транспортної безпеки [3, с.138].

Забезпечення транспортної безпеки України включає в себе: своєчасне прогнозування і виявлення внутрішніх і зовнішніх загроз транспортної безпеки; реалізацію довгострокових заходів щодо попередження і нейтралізації внутрішніх і зовнішніх загроз транспортної безпеки; здійснення заходів спрямованих на профілактику та недопущення матеріальної та моральної шкоди від злочинної діяльності та надзвичайних подій на транспорті; інвентаризацію міжнародних вимог до забезпечення транспортної безпеки, розробку та реалізацію комплексу заходів спрямованих на якісне підвищення рівня транспортної безпеки України, приведення законодавства у відповідність з міжнародними стандартами транспортної безпеки [4, с.88].

Таким чином, характерні для сучасного етапу інтенсивні процеси соціалізації всіх сфер суспільного життя, всієї сукупності суспільних відносин вимагають корінного перегляду існуючих поглядів на проблеми безпеки, в тому числі і транспортної. Чітке розуміння транспортної безпеки як соціальної категорії об’єктивно передбачає обов’язкову консолідацію зусиль держави, комерційних структур, страхових компаній, громадських організацій з метою подолання нинішньої кризової ситуації та зміцнення транспортної безпеки до необхідного рівня.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна політика транспортної безпеки України: актуальні питання реалізації URL: http://www.viche.info/ journal/1866/.

2. Гуржій Т.О. Державна політика безпеки дорожнього руху - теоретико-правові та організаційні засади: монографія. Київ: АРТ-ПРАВО, 2018. 211 с.

3. Небрат О.О. Деякі аспекти сучасного стану забезпечення безпеки дорожнього руху. *Право і Безпека.* 2018. № 5(32). С. 137 – 144.

4. Сапронов О. Основні напрямки забезпечення транспортної безпеки України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України.* 2018. № 4 (Рубрика: Механізми державного управління). С. 87 – 95.

5. Кузнецова Л.В. Соціальна безпека як складова соціально-економічних відносин. Слобожанські наукові читання: соціально-економічні та гуманітарно- правові виміри: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 17-18 жовтня 2023 року: Харків: НТУ «ХПІ», 2023. / за ред. проф. Краснокутської Н.С., доц. Решетняк Н.Б., доц. Волоснікової Н.М. С.140-144.

Секція 7. Інноваційні технології та інформаційне забезпечення діяльності ЄДСЦЗ

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РАДІАЦІЙНОЇ ХІМІЧНОЇ БІОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Владислав ВАСИЛЕНКО, факультет безпеки державного кордону,
242 навчальна група
Сергій СТЕПАНОВ, канд. пед. наук
Сергій ЖУК, канд. військ. наук
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Новітні технології та методи забезпечення радіаційної, хімічної, біологічної безпеки відіграють ключову роль у збереженні життя і здоров'я людей, захисті довкілля та критичної інфраструктури. З огляду на зростаючі загрози пов'язані з радіаційними аваріями, техногенними катастрофами, використанням хімічної зброї, розробка сучасних систем захисту стала одним із пріоритетних напрямків розвитку науки та техніки.

Однією з ключових проблем є забезпечення радіаційної безпеки, що стосується як цивільних об'єктів (наприклад, атомних електростанцій), так і військових (випробування та використання ядерної зброї). Після аварій на Чорнобильській (1986) та Фукусімській (2011) АЕС стало очевидним, що існуючі системи радіаційного моніторингу мають значні недоліки. Сучасні технології, зокрема безпілотні літальні апарати (БПЛА), обладнані спектрометрами, дозволяють здійснювати оперативний моніторинг рівнів радіації без необхідності ризикувати життям рятувальників. Такі дрони, як RadPiper, розроблений NASA для роботи в радіоактивному середовищі, дають змогу проводити детальний аналіз заражених зон, не наражаючи персонал на небезпеку [2].

Крім того, у сфері радіаційного захисту активно впроваджуються матеріали, що блокують випромінювання. Наприклад, сучасні композитні матеріали, що містять вольфрам та свинець, можуть ефективніше зупиняти радіацію, ніж традиційні бетонні або сталеві конструкції.

Останні дослідження також спрямовані на використання графенових наноматеріалів для створення легких, але ефективних захисних бар'єрів. У 2022 році японські вчені з університету Тохоку продемонстрували, що багатошарові наноструктури на основі графену можуть поглинати високоенергетичне гамма-випромінювання, що робить їх перспективним рішенням для майбутніх ядерних технологій [1].

Для знешкодження токсичних агентів застосовують каталітичні матеріали та наночастинки. Зокрема, оксид церію (CeO_2) продемонстрував високу ефективність у розкладанні органофосфатних сполук, які входять до складу бойових отруйних речовин.

Також активно розробляються методи фотокаталітичного очищення, коли під впливом ультрафіолетового випромінювання небезпечні хімічні речовини розкладаються на нешкідливі компоненти. Наприклад, у 2023 році європейський консорціум SafeChem розпочав тестування автономних роботизованих установок, які можуть очищувати забруднене повітря та воду в реальному часі [4].

Генетично модифіковані віруси, неконтрольоване використання антибіотиків, можливі акти біотероризму потребують ефективних заходів протидії. Одним із ключових досягнень є розробка систем швидкої діагностики, які дозволяють ідентифікувати небезпечні патогени протягом кількох хвилин. Наприклад, технологія CRISPR-Cas, яка спочатку була створена для редагування генів, сьогодні активно використовується для створення портативних біосенсорів, здатних виявляти віруси, такі як SARS-CoV-2 або вірус Ебола, з високою точністю [3].

Також активно розвивається концепція синтетичної біології, що дозволяє створювати штучні мікроорганізми, здатні нейтралізувати токсичні речовини або патогени. Наприклад, у 2023 році дослідники з Массачусетського технологічного інституту представили бактерії, модифіковані для розщеплення нервово-паралітичних агентів, таких як зарин і VX. Це може стати революційним кроком у сфері біологічної безпеки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андронов В. А. Природні та техногенні загрози, оцінювання небезпек. Навчальний посібник / В. А. Андронов, А. С. Рогозін, О. М. Соболь та ін. Харків: НУЦЗУ, 2011. 327 с.

2. Грек А. М., Сакун О. В., Іксариця В. В., Бєлих І. А., Батуров В. А. Біологічна небезпека (учора, сьогодні, завтра). Український журнал сучасних проблем токсикології. 2012. № 2. URL: https://cutt.ly/6gITObo

3. Візір, В. А., Попльонкін, Є. І. Радіаційні ураження. Клінічна характеристика іонізуючого випромінювання. Патогенез променевої хвороби. Патогенез променевої хвороби. Клінічна класифікація радіаційного ураження, гострої променевої хвороби. Поняття про променеву травму, надання медичної допомоги на етапах медичної евакуації : навч.-метод. посіб. до практ. занять з внутрішньої медицини (військової медицини) для студентів V курсу мед. ф-тів. – Запоріжжя : [ЗДМУ], 2015. – 63 с.

4. Павлюк, В. В. Організація радіаційного і хімічного захисту населення : навч.-метод. посібник. – Рівне, 2017. – 130 с.

5. Рубанець В. І. Прилади радіаційної розвідки, контролю радіоактивного забруднення, опромінення ті хімічного зараження: Навчальний посібник /В. І. Рубанець Рівне: НУВГП, 2010. 83 с.

ВИЗНАЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ У СВІТЛІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Антон ГАЙТАН, навчально-науковий інститут цивільного захисту,
ЗМЦЗ-24
НК – Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ, канд. техн. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Відомо, що кожне явище, процес, об'єкт має внутрішній зміст й зовнішній вираз. Тільки сполучення цих складових дає повне уявлення про предмет дослідження й можливі напрями використання його результатів.

Складність висвітлення проблеми забезпечення інформаційної безпеки пов'язана з відсутністю дотепер загальноприйнятого тлумачення термінів, використовуваних для опису даної предметної області. У зв'язку із цим для визначення поняття інформаційної безпеки необхідно розглянути базове ключове поняття «безпека» [1 – 6].

Безпека як загальнонаукова категорія може бути визначена як деякий стан розглянутої системи, за умов якого остання, з одного боку, здатна протистояти

дестабілізуючому впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, а з іншого – її функціонування не створює загроз для елементів самої системи й зовнішнього середовища. При такому визначенні мірою безпеки системи є:

- з погляду на здатність протистояти дестабілізуючому впливу зовнішніх і внутрішніх загроз – ступінь збереження системою своєї структури, технології й ефективності функціонування у разі впливу дестабілізуючих факторів;
- з погляду на відсутність загроз для елементів системи й зовнішнього середовища – рівень вірогідності появи таких дестабілізуючих факторів, що можуть являти загрозу елементам самої системи або зовнішньому середовищу.

Інтерпретація даних формулювань приводить до наступного визначення: інформаційна безпека – такий стан розглянутої системи, в якому вона, з одного боку, здатна протистояти дестабілізуючому впливу зовнішніх і внутрішніх інформаційних загроз, а з іншого – її функціонування не створює інформаційних загроз для елементів самої системи й зовнішнього середовища.

Орієнтиром у напрямку визначення шляхів вирішення проблем інформаційної безпеки може слугувати власне інформація.

Інформація як неодмінний компонент будь-якої організованої системи, з одного боку, легко вразлива (тобто дуже чутлива до дестабілізуючого впливу великої кількості різноманітних загроз), а з іншого – сама може бути джерелом багатьох різнопланових загроз, як для елементів самої системи, так і для зовнішнього середовища.

Звідси, забезпечення інформаційної безпеки в загальній постановці проблеми може бути досягнуте лише при взаємопов'язаному розв'язку трьох складових проблем [7-12]:

- захист інформації, що перебуває в системі, від дестабілізуючого впливу зовнішніх і внутрішніх загроз інформації;
- захист елементів системи від дестабілізуючого впливу зовнішніх і внутрішніх інформаційних загроз;
- захист зовнішнього середовища від інформаційних загроз із боку системи, що розглядається.

Відповідно до викладеного загальна схема забезпечення інформаційної безпеки може бути представлена так, як показано на Рисунку 1 [1 – 6].

З наведеного можливо з'ясувати, що, по-перше, розвиток теорії інформаційної безпеки обумовлюється основними напрямами розвитку теорії захисту інформації як першої складової загальної проблеми інформаційної безпеки. По-друге, розвиток теорії інформаційної безпеки визначається рівнем вивчення і розробки другої складової інформаційної безпеки – захисту від інформації.

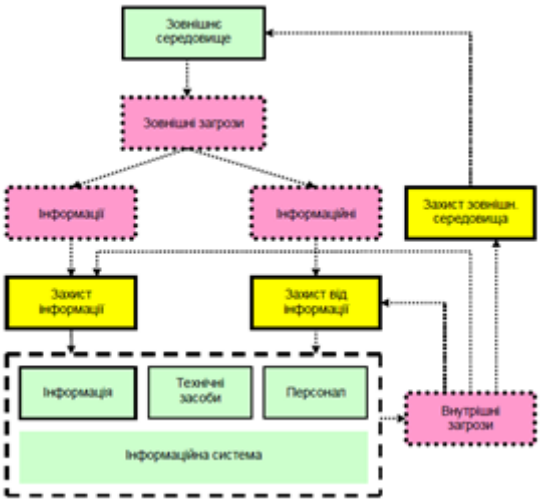

Рисунок 1 – Загальна схема забезпечення інформаційної безпеки

Слід акцентувати увагу на складності розв'язання другої складової проблеми інформаційної безпеки, оскільки у цій сфері відчувається певний вакуум у плані концептуальних напрацювань.

Необхідно також зазначити, що проблема захисту від інформації суттєво складніше проблеми захисту інформації внаслідок різноманітності інформаційних загроз, вплив яких не завжди передбачуваний. Запобігання й нейтралізація таких загроз вимагають як розробки та впровадження адекватних технічних рішень, так і організаційно-правових та політичних заходів на державному та міжнародному рівнях.

Ще відмітимо, що характерною рисою проблеми захисту особи та суспільства від інформації, є переважно гуманітарний характер її розв'язання, якій дуже важко піддається формалізації. При цьому розв'язок задач щодо захисту від інформації технічних засобів і систем, так само як і рішення щодо захисту інформації, носять переважно організаційно-технічний характер і піддаються строгій структуризації.

Як випливає з схеми, наведеної на рис. 1, захист інформації виступає деякою подобою захисної оболонки, яка протистоїть дестабілізуючим впливам (видам уразливості інформації) і забезпечує інформаційну безпеку. Суть же цієї оболонки «захист інформації» у тому, щоб забезпечити безпеку самої інформації [13-17].

Інформаційна безпека багатомірна галузь науково-практичної діяльності, у якій успіх може принести тільки системний, комплексний підхід.

З методологічної точки зору підхід до проблем інформаційної безпеки повинен починатися з виявлення суб'єктів інформаційних відносин і інтересів цих суб'єктів.

У забезпеченні інформаційної безпеки зацікавлені різні суб'єкти інформаційних відносин:

- держава в цілому або окремі державні органі й організації;
- суспільні або комерційні організації, підприємства (юридичні особи);
- окремі громадяни (фізичні особи).

Спектр інтересів суб'єктів, пов'язаних з накопиченням і обробкою інформації, сфокусований на наступних трьох категоріях: забезпечення доступності, цілісності й конфіденційності ресурсів інформаційного середовища й підтримуючої інфраструктури.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Данильчук Л.О. Сутність дефініції «інформація». Педагогіка і психологія професійної освіти. 2012. № 5. С. 28-32.

2. Баранов О.А. Про тлумачення та визначення поняття «кібербезпека». Правова інформатика. № 2(42). 2014. С. 132-138.

3. Шеломенцев В.П. Сутність організаційного за безпечення системи кібернетичної безпеки України та напрями його удосконалення. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2012. № 2(28). С. 299–309.

4. Орлов О.В. Попередження кіберзлочинності – складова частина державної політики в Україні. Теорія та практика державного управління. Вип. 1 (44).

5. Семенов В.М., Гиркіна О.О. Сучасні аспекти забезпечення інформаційної безпеки України. Науковий вісник Херсонського державного університету: Серія: Юридичні науки. Вип. 5., Т. 2. С. 234-240.

6. Березовська І.Р. Адміністративно-правові засоби забезпечення інформаційної безпеки в Україні: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ. 2012. 239 с.

7. AIG Technology Report 2007–2008: Readiness for the Networked World Center for International Development at Harvard University. March 2009. P. 14–18.

8. WIPO 2008 Report. WIPO Site. URL: http://www.wipo.int.

9. Barack Obama Speech, March, 13, 2009. Barack Obama Site. URL: http://my.barackobama. com.

10. Remarks by the President on Securing our Nation’s Cyber Infrastructure. White House Official Site. URL: http://www.whitehouse.gov.

11. United Nations «Global E-Government Survey-2008». UN PAN Site. URL: http://www.unpan.org.

12. UN General Assembly Resolution 58/199. Creation of a global culture of cybersecurity and the protection of critical information infrastructures. 30 January 2004.

13. Черноног О.О. Напрями підвищення ефективності забезпечення кібербезпеки інформаційних технологій в системі публічного управління. URL: http://mino.

14. Довгань О.Д., Доронін І.М. Ескалація кіберзагроз національним інтересам України та правові аспекти кіберзахисту: монографія. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2017. 107 с.

15. Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність : Міжнародний документ від 23 листоп. 2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua.

16. How Terrorism Ends: Understanding the Decline and Demise of Terrorist Campaigns. URL: https://www.amazon.com.

17. International Strategy for Cyberspace, 2011. URL: https:// obamawhitehouse.archives.gov.

ПЕРСПЕКТИВНІ ШЛЯХИ СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ БАЗИ ОБЛІКУ ТОКСИЧНИХ АНТИПІРЕНІВ

Олена ДАНИК, старший викладач кафедри РХЗ
Вікторія ДАГІЛЬ, старший викладач кафедри ДНСПТБ
Національний університет цивільного захисту України

Через бойові дії в Україні будівельне сміття сягає сотні тисяч тон. До причин виникнення пожеж додалася суттєва загроза виникнення пожеж унаслідок обстрілів російськими військами. Утилізація будівельного сміття методом спалювання та горіння будівельних матеріалів під час пожежі, які містять небезпечні (токсичні речовини), такі як трифенілфосфат, хлористий парафін, є важливою екологічною та регуляторною проблемою. Нормативна база саме для антипіренів у будівельних матеріалах та

відходах наразі до кінця не сформована. В Україні не існує публічно доступної централізованої інформаційно-аналітичної бази. Вплив горіння будівельних матеріалів – ключова проблема безпеки аварійно-рятувальних підрозділів. Наприклад, багато старих меблів і текстильних виробів можуть містити бромовані антипірени.

Створення інформаційно-аналітичної бази токсичних антипіренів в Україні могло б значно підвищити рівень безпеки, ефективності контролю та екологічного захисту. Саме можливість ідентифікувати антипірени, які викликають канцерогенні ефекти та вплив на репродуктивну систему, нейротоксичність особливо у дітей, має пряме значення для національної безпеки. Для реагування на надзвичайні ситуації база дозволить рятувальникам та лабораторіям швидко визначити, які речовини потрапили у повітря, воду чи ґрунт, вибрати правильні засоби захисту та нейтралізації. В умовах війни, коли часто горять склади, меблі, текстиль, пластики, база допоможе прогнозувати ризики хімічного забруднення та наслідки для цивільного населення.

Таблиця 1 – Основні можливості інформаційно-аналітичної бази токсичних антипіренів

Можливість	Опис	Практичне застосування
Збір даних про загрози.	Зберігання та організація даних про токсичні антипірени. Автоматичне визначення класу небезпеки речовини за українськими ДСТУ та міжнародними нормами.	Формування бази знань.
Кореляція та аналітика.	Виявлення зв’язків між різними подіями.	Встановлення спільних джерел загроз.
Автоматичний обмін даними.	Обмін інформацією з іншими платформами та зовнішніми джерелами. Підключення до міжнародних баз даних для автоматичного оновлення інформації.	Співпраця з науковими установами та державними структурами.
Візуалізація та звітність.	Графічне представлення зв’язків між загрозами. Генерація аналітичних звітів про виявлені токсичні антипірени.	Полегшення аналізу даних.
Пошук та фільтрація даних	Розширений пошук речовин за різними параметрами.	Оперативне виявлення потрібної інформації про речовину, шкідливість, токсичність, методи ідентифікації та переробки.

Україна рухається у напрямку гармонізації законодавства, і наявність інформаційно-аналітичної бази спростила б інтеграцію у європейську систему. Хіміки, екологи та токсикологи отримали б відкритий доступ до даних про хімічну структуру речовин, токсичність, гранично допустимі концентрації, шляхи утилізації. Такі дані можна використовувати для підготовки здобувачів у сферах цивільного захисту, екології, пожежної безпеки, промислової безпеки. Створення національної інформаційно-аналітичної бази токсичних антипіренів забезпечить прозорий контроль хімічної безпеки, допоможе підвищити якість державного регулювання та контролю,

зменшить ризики для здоров'я населення та навколишнього середовища, допомагатиме у створенні нових композиційних матеріалів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Будівельне матеріалознавство: Навчальний посібник // Т. М. Пащенко, З. І. Світла – К.: Аграрна освіта, 2009. – 434 с.

2. Контроль забруднення довкілля: Навчальний посібник / О. М. Величко, Д. В. Зеркалов. – К.: Основа, 2008. – 426 с.

3. de Wit C.A. An overview of brominated flame retardants in the environment / C. A. de Wit // Chemosphere. 2002. – V.46. – P. 583 – 624.

4. https://echa.europa.eu/

ОСНОВИ ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ НС

Дмитро ДОВГУЛЯ, ННІ цивільного захисту, ЦЗк-23-1
Руслана ПРИЛІПКО, ННІ цивільного захисту, ЦЗк-23-1
Сергій ГАРБУЗ, канд. техн. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Захист населення від наслідків надзвичайних ситуацій є одним із ключових завдань системи цивільного захисту. Обсяг і специфіка таких заходів визначаються характеристиками окремих територій та об'єктів, а також прогнозованими умовами обстановки, що можуть виникати внаслідок радіаційного, хімічного, біологічного (бактеріологічного) та інших видів ураження. Організація та реалізація заходів захисту в умовах мирного часу та в особливий період ґрунтується на таких принципах:

Принцип безперервності – безупинне управління системою заходів цивільного захисту керівниками органів державної влади, міністерств, відомств та адміністраціями об'єктів господарювання.

Принцип плановості – завчасне розроблення та поетапне впровадження заходів захисту на державному, регіональному, місцевому та об'єктовому рівнях.

Принцип диференційованості – урахування політичної, економічної та оборонної значущості територій і підприємств, а також ступеня ймовірної небезпеки надзвичайних ситуацій.

Принцип взаємодії – узгоджене проведення заходів у тісній координації з підрозділами ДСНС, Збройними Силами України, Національною поліцією, Державною прикордонною службою та іншими структурами.

Укриття у захисних спорудах – створення та використання[2] фонду захисних споруд для укриття працюючого персоналу та населення, що проживає у зонах можливого ураження.

Інженерний захист – впровадження інженерно-технічних заходів[1] при плануванні та експлуатації об'єктів, у тому числі:

– урахування небезпечних природних і техногенних процесів у містобудуванні;

– будівництво споруд із гарантованим рівнем безпеки;

– створення комплексних схем захисту населення від можливих аварій і небезпечних процесів;

– планування і будівництво протизсувних, протипаводкових та інших інженерних споруд спеціального призначення.

Евакуаційні заходи – завчасне планування та організація евакуації населення з територій, де існує загроза ураження, у тому числі під час воєнних дій.

Медичний захист – система заходів для запобігання ураженню людей, організації медичної допомоги, забезпечення епідемічного благополуччя, включаючи профілактичні щеплення, контроль за якістю харчових продуктів, води та станом довкілля.

Біологічний захист – комплекс протиепідемічних, санітарних і медичних заходів, спрямованих на локалізацію та ліквідацію осередків біологічного зараження (карантин, дезінфекція, профілактика тощо).

Радіаційний та хімічний захист – включає розвідку і оцінку обстановки, дозиметричний та хімічний контроль, забезпечення населення засобами індивідуального й колективного захисту, організацію спеціальної обробки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України;
2. ДБН В.2.2-5:2023 "Захисні споруди цивільного захисту"

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ УРБАНІЗОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ ТА РЕГІОНІВ ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ ОЦІНКИ Й УПРАВЛІННЯ ПОЖЕЖНИМИ РИЗИКАМИ

Дмитро ДОРОШЕНКО, навчально-науковий інститут пожежної та техногенної безпеки, МПБс-23
Сергій РУДАКОВ, канд. техн. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Забезпечуючи високий рівень якості життя в містах, органи влади та спеціалісти активно насичують міський простір складними й потенційно небезпечними технічними системами (АЕС, ТЕЦ, нафтопереробні та хімічні підприємства, склади горючих і токсичних речовин, продуктопроводи, транспортна інфраструктура тощо). Це призводить до появи та зростання різноманітних міських ризиків, що можуть порушити нормальне функціонування міського середовища.

Зростання кількості та тяжкості наслідків масштабних промислових аварій в Україні зумовлене рядом ключових чинників:

– критично високим рівнем зношеності основних виробничих фондів у промисловості, енергетиці та на транспорті (на підприємствах паливно-енергетичного комплексу та нафтогазохімії ступінь зносу сягає 50 – 80%);

– нераціональною практикою розміщення виробництв, що призвела до концентрації небезпечних об’єктів на обмежених територіях поблизу густонаселених зон та в районах, схильних до природних катастроф;

– відсутністю ефективних економічних механізмів і повноцінної нормативно-правової бази у сфері захисту населення й територій від промислових аварій та катастроф.

В Україні діють великі промислові підприємства (системоутворюючі), масштаби діяльності яких потребують особливо високих стандартів безпеки. Для таких об’єктів характерні значні та різноманітні ризики, що потребують грамотного управління.

Управління ризиками вимагає розробки науково обґрунтованої стратегії. В роботі [1] перелічені наступні пріоритетні напрямки фундаментальних і прикладних розробок у сфері забезпечення комплексної безпеки України:

1. Створення теорії безпеки та методів оцінки ризику як наукової основи запобігання техногенних аварій і катастроф при створенні і експлуатації складних

технічних систем;

2. Вдосконалення нових методів прогнозування та оцінки небезпеки виникнення стихійних лих, способів і критеріїв зниження негативних наслідків від природних і природно-техногенних катастроф;

3. Запровадження нормативів і систем жорсткої і функціональної захисту і ліквідації наслідків аварій в цивільному будівництві, енергетиці, в хімічній промисловості, на транспорті (включаючи трубопровідний), на унікальних інженерних спорудах, об'єктах спеціальної техніки;

4. Розробку методологічних основ, систем засобів і заходів, спрямованих на забезпечення моніторингу, прогнозування і запобігання надзвичайних ситуацій, обґрунтування вимог до систем життєзабезпечення населення в умовах надзвичайних ситуацій;

5. Розробку навчально-методичної та тренажерної бази для підготовки персоналу і фахівців, навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, підвищення ефективності аварійно рятувальних робіт;

6. Обгрунтування вимог, нормативів і створення навчально-методичної бази щодо забезпечення безпеки з урахуванням ролі людського фактора;

7. Економічне врегулювання питань безпеки з урахуванням соціально-психологічних чинників; аналіз стійкості і стабілізації техніко-економічного розвитку країни при збуреннях від аварій і катастроф.

Сучасне суспільство все чіткіше усвідомлює той факт, що подальший розвиток цивілізації неможливо без встановлення жорсткого контролю над потенційно небезпечними об'єктами.

Будь-яку конкретну систему (об'єкт захисту), будь то міське поселення або промислове виробництво можна за визначенням вважати безпечною, якщо значення всіх притаманних їй ризиків не перевищують їх допустимих рівнів.

Аналіз сучасних наукових і нормативних джерел свідчить, що на сьогодні відсутня єдина концепція ризиків, що визнається більшістю фахівців у цій сфері. Це обумовлено як багатоваріантністю ризиків, які потребують інтеграції в межах уніфікованого підходу, так і різноманітністю трактувань самого поняття «ризик».

Забезпечення безпеки об’єкта включає:

– ідентифікацію та оцінювання притаманних йому ризиків;

– розробку технологій управління цими ризиками;

– їхнє цілеспрямоване зниження до допустимих рівнів.

Більшість існуючих досліджень і документів зосереджені на промислових об’єктах, проте не менш важливо враховувати ризики, властиві соціально-економічним системам, зокрема містам і регіонам, які також потребують управління задля забезпечення безпеки.

Основні пожежні ризики залежать від природних, техногенних і соціальних факторів, тобто їх можна розглядати для окремого міста, регіону, країни, для всієї планети як випадкові функції багатьох змінних. Більшість з цих факторів і причин залежать від часу. Отже, всі пожежні ризики є функціями часу, на основі цього виникає можливість вивчення їх динаміки, управління, прогнозування пожежних ризиків.

Порівнюючи значення основних пожежних ризиків для нашої держави з аналогічними світовими значеннями, бачимо, що ризик $R1$, опинитися в умовах пожежі в Україні вище, ніж в світі в 1,3 рази; ризик R_2 загинути при пожежі в Україні вище в 8,8 разів; ризик R_3 загинути в Україні від пожежі протягом року вище, ніж в світі на порядок, в 10,6 разів. Таку ситуацію з пожежами в Україні цілком можна вважати кризовою.

В країнах і містах із стійкою соціально-економічною обстановкою намічаються тенденції поступового зниження пожежних ризиків (США, Німеччина).

Вивчено динаміку виникнення великих і катастрофічних пожеж в Україні і в світі, зроблена оцінка ризиків виникнення таких пожеж, визначені об'єкти та причини їх виникнення.

Показано, що закон Пуассона може служити математичною моделлю процесу виникнення великих і катастрофічних пожеж. Знаючи динаміку і параметри цього процесу і з огляду на його пуассоновский характер, можна складати його короткострокові і навіть середньострокові прогнози і намагатися розробити відповідні превентивні заходи.

Необхідно вдосконалювати математичні моделі і оцінки пожежних ризиків, пов'язаних з процесом функціонування протипожежних служб в містах, які дозволяють планувати розвиток сил і засобів пожежогасіння в містах та регіонах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Розпорядженні КМУ від 22 січня 2014 року № 37-р «Про схвалення Концепції управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру».

ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ольга ДУЛГЕРОВА, канд. іст. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Зважена інформаційна політика є невід'ємною частиною системи управління в умовах переходу від індустріального до інформаційного суспільства. Інформаційна політика встановлює умови, при яких реалізуються всі управлінські рішення і політична діяльність. Інформаційна політика держави забезпечує розумну концептуальну основу для вивчення безлічі проблем на загальнодержавному та регіональному рівнях.

Насьогодні існує чимало визначень поняття «державна інформаційна політика». Незважаючи на поширеність поняття «державна інформаційна політика» як в науковому, так і в публічному дискурсі, не припиняються гострі дискусії щодо змісту цього поняття [3].

І все ж таки, як зазначає О. Токар, існують два основні підходи до розуміння «державної інформаційної політики» [8]. Представники першого підходу розглядають «державну інформаційну політику» у вузькому значенні, «як сукупність напрямів і способів діяльності держави з одержання, використання, поширення та зберігання інформації» [8]. Водночас. представники другого підходу, враховуючи розвиток інформаційних технологій і їх проникнення у найважливіші сфери життя суспільства, пропонують звернути увагу на перехід від принципу «безпеки інформації» до принципу «інформаційної безпеки». А отже, пропонують розглядати «державну інформаційну політику» в більш широкому значенні: як сукупність напрямів діяльності держави в інформаційній сфері, зміст якої конкретизується у відповідних концепціях, стратегіях і програмах державної інформаційної політики [8].

Державна інформаційна політика відповідно до Закону України «Про інформацію» визначається як сукупність основних напрямів і способів діяльності держави по одержанню, використанню, поширенню та зберіганню інформації [5]. Інформаційна політика дуже чутлива до зовнішніх та внутрішніх інформаційних потоків так як вона займається організацією процесів породження, розповсюдження та зберігання інформації в соціальних системах, тому ці процеси постійно контролюються суспільством [2].

Саме на державну інформаційну політику покладається обов'язок формування єдиного інформаційного простору в Україні, гарантії інформаційної безпеки як особистості так і суспільства та держави, а також входження України у світовий інформаційний простір [1].

Крім цього в умовах війни на інформаційну політику покладається більша відповідальність та завдання, що забезпечать створення балансу інтересів суспільства, отримання об'єктивної інформації, своєчасність надання інформації, виявлення та блокування дезінформації, дотримання секретності в певних ситуаціях, а також виконання ряду завдань пов'язаних з збройними силами України.

Сьогоднішня війна, що відбувається на території нашої країни – це не звичайна війна, а перш за все інформаційна війна і поряд з бойовими діями, застосуванням зброї, що знищує міста, поселення та життя людей інформація також використовується як певного роду зброя.

З перших хвилин збройного нападу Російської Федерації 24 лютого відкрився свій інформаційний фронт, наша держава всіма можливими способами привертав увагу лідерів всіх країн, просила про допомогу та показувала, що насправді відбувається і цим здобула певну перемогу над ворогом. Поряд з цим люди, блогери та інші діячі, що мали вплив на громадськість намагалися максимально розповідати про події, що відбуваються, щоб світ знав правду, а не вигадану версію ворога. Наші громадяни, що проживали в інших країнах та ті, хто виїхав в перші місяці з початку війни влаштовують мітинги на яких привертають увагу ЗМІ, громадян інших країн, урядів інших країн. Ці всі дії допомагають нам вести боротьбу з ворогом, дають нам підтримку інших громадян, інших країн, збирають кошти на військове оснащення, ліки, автомобілі, дрони і т.д. Просте інформування та розповсюдження інформації про події, що відбуваються, про застосування ворогом забороненої зброї як ніколи допомагає протистояти та боротися з ворогом і сподіваємося допоможе перемогти.

Ворог також використовує інформацію у військових цілях, тому дуже важливо зменшити цей вплив на громадян та світову спільноту .

Указом Президента 19 березня 2022 року «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану» [7]. введено в дію цілодобовий інформаційний марафон «Єдині новини #UAразом», який повністю об'єднав 11 українських телеканалів.

В 2023 році відповідно до «Плану роботи Міністерства культури та інформаційної політики» цілями Міністерства було визначено наступні:

– інформаційна безпека, протидія російській пропаганді, подолання наслідків русифікації та консолідація суспільства;

– консервація, захист, евакуація, охорона та реставрація культурної спадщини й культурних цінностей, збереження та посилення національної пам'яті та ідентичності;

– забезпечення громадян України об'єктивною та збалансованою інформацією, розвиток ринку медіа, іномовлення;

– відновлення спроможності діячів культури, збереження культурного розмаїття та самовираження, подальша інтеграція України до європейських культурних платформ та мереж;

– підтримка українців за кордоном – збереження відчуття приналежності через мистецькі акції, виставки, українські книжки, оцифроване мистецтво та підсилення голосу України у світі (санкції, протести, патріотичні концерти);

– експорт культури та відновлення екосистеми креативних індустрій;

– підвищення залученості до культурних послуг, зокрема через цифрові трансформації.

Від виконання даних цілей залежить досягнення великих результатів у забезпеченні інформаційної безпеки та ефективної роботи інформаційної політики.

Від належного здійснення інформаційної політики залежить інформаційна безпека нашої країні. Інформаційна безпека – це стан захищеності систем обробки і зберігання даних, при якому забезпечено конфіденційність, доступність і цілісність інформації, використання й розвиток в інтересах громадян або комплекс заходів, спрямованих на забезпечення захищеності інформації особи, суспільства і держави від несанкціонованого доступу, використання, оприлюднення, руйнування, внесення змін, ознайомлення, перевірки запису чи знищення.

З моменту оголошення воєнного стану, приймаються зміни до нормативно правових актів з врахуванням реалій війни. Вони стосуються врегулювання деяких аспектів інформаційних правовідносин щодо заборони поширювати певну інформацію, враховуючи її суспільно небезпечний характер; врегулювання важливих моментів щодо технічного фіксування інформації в умовах воєнного стану; встановлення чи посилення відповідальності за поширення певної інформації; врегулювання процесуальних дій щодо вилучення інформаційних даних.

Основні та найважливіші нормативно правові документи щодо інформаційної політики з 24 лютого 2022 року:

– Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [4];

– Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України від 03 березня 2022 року №73 «Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану» [9];

– Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану» [10];

– Закон України «Про медіа» від 13 грудня 2022 року № 2849-IX [7];

– Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії інформаційної безпеки на період до 2025 року» від 30 березня 2023 року № 272-р [4].

Саме ці нормативно-правові документи найбільше вплинули і продовжують впливати на інформаційну політику з початку війни, але не зважаючи на це залишається ряд питань які потребують розгляду та подальшого вдосконалення.

Отже, початок війни значно прискорив процес формування ефективної інформаційної політики в Україні, але цей процес проходить в кризових Провівши аналіз можемо сказати, що багато позитивного відбулося з інформаційною політикою, процес інформування населення значно вдосконалився, хоча і залишилися деякі моменти, що потребують вирішення, зокрема, навчити людей інформаційній грамотності, бо не всі доступні джерела інформації є офіційними та перевіреними.

Ворог продовжує використовувати інформацію як зброю та вести інформаційну війну проти України, додавати дезінформацію в інформаційний потік, намагатися псувати імідж нашої держави, нашої влади. Тому перед інформаційною політикою на сьогодні стоїть завдання забезпечити інформаційну безпеку та намагатися максимально блокувати ворога на цьому полі бою, що забезпечить в у умовах війни якісну роботу органів влади, спокій громадян, ефективну роботу збройних сил та сприятимуть наближенню перемозі України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Заніздра Н. О. Державна інформаційна політика на сучасному етапі та шляхи вдосконалення. Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. 2012. № 4. С. 193–196.

2. Інформаційна політика в Україні: конспект лекцій / Укладачі В. О. Шведун, Т. О. Луценко. Х. : НУЦЗУ, 2016. 40 с.

3. Литвин Н.А. Наукові підходи щодо визначення поняття державної інформаційної політики в Україні. Наука і правоохорона. 2019. № 1. С. 253–261.

4. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. URL:https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397/.

5. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії інформаційної безпеки на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 березня 2023 року № 272-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/272-2023-%D1%80#Text

6. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/2657 – 12.

7. Про медіа : Закон України від 13 грудня 2022 року № 2849-IX. URL: https://zakon. rada.gov.ua/laws/ show/2849-20#Text/.

8. Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану: Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України від 03 березня 2022 року № 73. https://ips.ligazakon.net/document/MUS36785?an=5

9. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану» Указ Президента від 19.03.2022 р. № 152/2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/152/2022#n2 .

10. Токар О. Державна інформаційна політика: проблеми визначення концепту. Політичний менеджмент. 2009. № 5. С. 131 – 141.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Ольга ДУЛГЕРОВА, канд. іст. наук, доцент
Вікторія ЧУБАНЬ, канд. екон. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Механізм реалізації інформаційної політики України включає такі концептуальні засади «інформаційної політики», а саме визначення інформаційної політики, принципи, напрями та складові. Так, дослідник В. Степанов визначає державну інформаційну політику як комплекс політичних, правових, економічних, соціально-культурних і організаційних заходів держави, спрямований на забезпечення конституційного права громадянина доступ до інформації, важливий складник зовнішньої і внутрішньої політики держави, який охоплює всі сфери життєдіяльності суспільства [2].

Враховуючи особливості інформаційної сфери, під державною інформаційною політикою розуміється сукупність напрямів і способів діяльності компетентних органів держави з контролю, регулювання та планування процесів у сфері одержання, зберігання, оброблення, використання та поширення інформації. Інформацією ж, за законодавством України, є будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [2].

Поняття «інформаційної політики» тлумачиться в більшості випадків цілком однозначно, а саме під нею розглядається «спосіб поводження з наявними інформаційними потоками й ресурсами з боку різних інституціональних суб'єктів (наприклад, держави, або державних органів, або окремих організацій і установ, що можуть мати свої уявлення й інтереси при роботі з інформацією)» [1]. Інформація (яке б значення не вкладалося в неї у кожному конкретному випадку) виступає тут як об'єкт навмисної маніпуляції і виконує чисто технічну функцію, поряд з іншими ресурсами

діяльності: кадрами, матеріально-технічною базою, фінансами тощо.

Інший підхід до проблеми визначення інформаційної політики можливий, якщо розглядати її як фактор, який полягає власне в основі будь-якої діяльності. Ключовою і суттєвою у даному контексті виступає ідея «інформаційного простору». Так, однією з ознак глобального соціально-культурного перевороту другої половини XX століття є не стільки багаторазове збільшення обсягу доступної інформації, скільки виникнення особливого роду простору, в якому починають складатися свої специфічні форми поведінки і діяльності, якісно відмінні від тих, що існували на попередньому етапі суспільного розвитку. Специфіка цього простору виражається й у характерних саме для нього правил гри, і в появі нового типу суб'єктів діяльності (як дійсно нових, так і трансформованих старих). Набір цих суб'єктних позицій, форми поведінки, які їм відповідають, інтереси й установки стосовно інформаційного поля створюють, на думку С. Зуєва, базові умови для виникнення феномену новітнього часу, котрий отримав назву інформаційної політики [1].

Якщо в традиційних підходах до інформаційної політики немає необхідності ставити питання щодо природи інформації та форми її присутності в сучасному світі, то визнання інформаційного простору як фактора глобальних змін на всіх рівнях соціальної модернізації робить відповідь на це питання ключовою для реального вибудовування стратегій діяльності і формування особливої політики в інформаційному полі.

Сьогодні людство віднайшло нові технологічні можливості для роботи зі своїми старими проблемами. Саме інформаційний простір використовується як інструментарій для вирішення соціальних, політичних, економічних чи військових завдань. Слід відразу визнати, що з давніх давен до нього звернута суттєва увага політиків і військових. Але від випадкового використання цього інструментарію в минулому світ перейшов до його системного застосування. До того ж глобалізація зробила роль інформації ще більш важливою. Сьогоднішня економіка, політика, туризм повністю залежать від зовнішніх чинників. Інформаційний статус держави, її представлення в світовому інформаційному просторі є часткою її політичної чи економічної ваги в світі. Немає держав, статус яких в інформаційній площині, суттєво відрізнявся би від статусу в інших площинах. Але це не є випадковим процесом, сильна держава займається своїми іміджевими процесами на рівні з іншими.

Дослідники міжнародних відносин на сьогодні виділяють четвертий вимір відносин – інформаційний, констатуючи його рівність з такими відомими вимірами, як дипломатичний, економічний та військовий [3].Йдеться вже не просто про інформаційну цивілізацію, в яку вступили розвинуті держави, а про пост-інформаційну. Останні події в світі пов’язані з “терористичним вереснем” яскраво демонструють важливість такої складової держави, як інформаційна. У випадку збройних конфліктів виникає потреба в легітимізації застосування сили, у змінах по відношенню до цінностей, оцінокоднієї культури іншою. Тероризм як феномен взагалі досить тісно пов’язаний з використанням мас-медіа.

Предметом аналізу в цьому випадку стають елементи інформаційного процесу, які, з одного боку, визначають конкретний зміст інформації, а з іншого боку - дозволяють характеризувати інформаційний простір у цілому як політичний.

До таких елементів відносяться:

– особливий тип знань**,** який забезпечує оформлення інформації в тих чи інших мозаїчних конфігураціях;

– особливий тип комунікації, який задає способи поведінки в просторі інформаційних потоків і обмінів;

– особливий тип суб'єктів (учасників), який формує ціннісну і цільову структуру інформаційного простору» [3].

Під державною інформаційною політикою слід розглядати «регулюючу діяльність державних органів, спрямовану на розвиток інформаційної сфери суспільства, яка охоплює не лише телекомунікації, інформаційні системи або засоби масової інформації, а всю сукупність виробництв і відносин, пов'язаних зі створенням, збереженням, обробкою, демонстрацією, передачею інформації у всіх її видах - ділової, розважальної, науково-освітньої, повідомлень тощо» [4]. Це визначення є досить популярним як серед науковців, так і серед управлінців.

Таким чином, дослідники визначають інформаційну політику, виходячи з сутності процесів опредмечення і розпредмечення як основи пізнавальної діяльності.

Отже, інформаційна політика – це «процес опредмечення і розпредмечення інформації суб'єктом інформаційної діяльності» [1]. В свою чергу, державна інформаційна політика – це процес опредмечення і розпредмечення інформації державою.

Опредмечення в даному контексті – це вироблення певної інформації, відповідна обробка і надання їй «товарного вигляду» саме як інформації з метою її поширення і відповідної «купівлі» певними споживачами. Розпредмечення інформації – це і використання інформації державою саме як таку з певною метою, і безпосередньо процес її «купівлі», споживання, використання тощо.

Інформаційна політика визначає закони функціонування інформаційної сфери.

До основних принципів реалізації інформаційної політики слід відносять такі: – принцип відкритості політики – всі основні заходи інформаційної політики відкрито обговорюються суспільством, і держава враховує громадську думку; – принцип рівності інтересів – політика враховує інтереси всіх учасників інформаційної діяльності незалежно від їх положення в суспільстві, форми власності та національної приналежності; – принцип системності – при реалізації прийнятих рішень щодо зміни стану одного з об'єктів регулювання повинні в сукупності враховуватися наслідки цих рішень на стан інших; – принцип пріоритетності вітчизняного виробника – при рівних умовах пріоритет віддається вітчизняному виробникові інформаційно-комунікаційних засобів, продуктів і послуг; – принцип соціальної орієнтації – основні заходи державної інформаційної політики повинні спрямовуватися на забезпечення соціальних інтересів громадян України; – принцип державної підтримки – заходи інформаційної політики, спрямовані на інформаційний розвиток соціальної сфери, фінансуються здебільшого державою; – принцип пріоритетності права – розвиток і застосування правових і економічних методів має пріоритет перед будь-якими формами адміністративних рішень проблем інформаційної сфери» 1].

Законом взаємодії влади і населення є адекватне функціонування комунікації між владою і населенням. Коли ефективно працює система ЗМІ суспільства, це дозволяє швидко вирощувати нову еліту, активно обговорювати нові проекти, сприяти прозорості влади, наближати її дії до населення. Не тільки населення повинно чути владу, а й влада повинна вслухатися в думки і слова свого населення.

Інформаційна безпека аналізує загрози, які можуть виникнути в інформаційній сфері, і створює умови для запобігання їхньої появи. В першу чергу це стосується різноманітних технічних аспектів передачі і обробки інформації.

Ефективна інформаційна інфраструктура є запорукою розвитку будь-якої держави, бо дозволяє різко скоротити час на:

– висунення і обговорення нових ідей, проектів, людей;

– дозволяє розробляти найбільш ефективну галузь економіки – економіку інформації, економіку по виробництву нових знань;

– спрямовує країну на той самий шлях розвитку, по якому іде сьогодні все людство.

Можна зазначити, що ефективна інформаційна інфраструктура здатна допомогти

державі в вирішенні багатьох політичних, економічних, дипломатичних, військових завдань, що є набагато дешевшим варіантом реалізації.

Принципові зміни не дозволяють використовувати сьогодні старі моделі управління інформаційним простором. Серед найважливіших характеристик слід відмітити наступне:

– катастрофічне зростання інформаційних потоків, що робить процес контролю майже неможливим;

– поява таких нових видів комунікацій, як Інтернет, що поєднують в собі одночасно індивідуальні і масові характеристики, в той час як всі процеси контролю зорієнтовані або на індивідуальні, або на масові комунікації;

– демократизація суспільства не дозволяє взагалі застосовувати старі системи контролю;

– бюрократичні системи контролю (типу міністерств чи відомств, а саме тільки їх здатна породжувати держава) можуть відслідковувати лише сталі показники (типу – мова газети чи каналу), вони не здатні реагувати на змінні, динамічні показники.

Завданням держави в цьому плані стає не розповсюдження однієї і тої інформації по всій країні, а забезпечення розповсюдження різнобарвної інформації, альтернативних точок зору, але з поданням потужної державної точки зору.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Карпенко В. О. Інформаційна політика та безпека : підручник. К. : Нора-Друк, 2006. 320 с.

2. Козьміних А. В. Складники механізму реалізації інформаційної політики України. *Науковий журнал «Політикус».* 2020. № 2. С. 52-58.

3. Почепцов Г., Чокут С. Інформаційна політика : Навчальний посібник К. : Знання , 2006. 663 с.

4. Токар О. Державна інформаційна політика: проблеми визначення концепту. Політичний менеджер. 2009. № 5. С.131 – 141.

ПРОЄКТУВАННЯ БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНИХ СПОРУД ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ З ІНТЕГРОВАНИМИ СИСТЕМАМИ УКРИТТЯ

Роман ІЛЛЮЩЕНКО, навчально-науковий інститут
цивільного захисту, 1-24
НК – Олег Мирошник, д-р техн. наук, професор
Національний університет цивільного захисту України

Сучасні загрози безпеці держави та населення вимагають переосмислення підходів до формування інфраструктури цивільного захисту. В умовах воєнних дій, техногенних катастроф та природних катаклізмів особливого значення набуває створення таких будівель і споруд, які здатні поєднувати оперативне управління силами і засобами цивільного захисту з функціями укриття населення. Йдеться про багатофункціональні споруди, інтегровані в єдину систему безпеки громади чи регіону. Їхня концепція полягає у поєднанні службових приміщень для підрозділів ДСНС, технічних баз для зберігання спеціальної техніки та обладнання, навчально-тренувальних комплексів і захисних споруд цивільного захисту – сховищ чи протирадіаційних укриттів.

Важливість таких споруд обумовлюється необхідністю забезпечення подвійного призначення. У мирний час вони можуть виконувати роль адміністративних будівель,

навчальних центрів, комунальних об'єктів для громадських потреб. Проте у випадку надзвичайної ситуації чи воєнної загрози вони трансформуються в укриття для населення та одночасно слугують командними пунктами для органів управління цивільного захисту. Такий підхід відповідає світовим тенденціям багатофункціонального будівництва, коли інженерні об'єкти максимально ефективно використовуються протягом усього життєвого циклу.

Проєктування багатофункціональних споруд має враховувати низку важливих чинників. По-перше, це відповідність чинним будівельним нормам і стандартам. Зокрема, ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту» визначає ключові вимоги до конструкцій, систем життєзабезпечення, захисту від радіаційних, хімічних і вибухових факторів. ДБН В.1.1-7:2016 «Пожежна безпека об'єктів будівництва» регламентує вимоги щодо протипожежного захисту, застосування вогнестійких матеріалів, автоматичних систем пожежогасіння та оповіщення. По-друге, необхідним є використання сучасних технологій енергоефективності, автономного енергозабезпечення та інформаційно-комунікаційних систем для забезпечення стабільного функціонування об'єкта у надзвичайних умовах.

Особливу увагу слід приділяти інтеграції систем життєзабезпечення. Вентиляція, водопостачання, каналізація, енергопостачання мають бути спроєктовані за принципом резервування, що забезпечує роботу споруди навіть у разі відключення основних мереж. Важливим є впровадження системи незалежного енергоживлення (дизель-генератори, акумуляторні станції, альтернативні джерела енергії), що дозволяє підтримувати життєдіяльність людей у захисних укриттях протягом тривалого часу.

Функціональне зонування таких споруд передбачає чітке розділення на три групи приміщень: адміністративно-оперативні, технічні та захисні. Адміністративно-оперативна частина включає командні зали, ситуаційні кімнати, засоби зв'язку та інформаційного забезпечення. Технічна зона містить бокси для пожежно-рятувальної техніки, майстерні та склади обладнання. Захисна частина призначена для укриття населення і може бути реалізована як сховище чи протирадіаційне укриття, обладнане місцями для сидіння і лежання, системами фільтрації повітря, запасами води і продовольства.

Ефективність багатофункціональних споруд значною мірою залежить від їхньої інтеграції у систему цивільного захисту громади та регіону. Вони можуть стати опорними пунктами Єдиної державної системи цивільного захисту, забезпечуючи зв'язок між місцевими органами влади, службами ДСНС та населенням. Крім того, такі об'єкти можуть використовуватись для підготовки персоналу, проведення тренувань та навчань із реагування на надзвичайні ситуації, що підвищує рівень готовності як підрозділів, так і населення.

Варто зазначити, що проєктування подібних споруд має і соціальний ефект. Вони створюють відчуття захищеності у громадян, стають центрами комунікації та безпеки, підвищують престиж регіону та сприяють розвитку інфраструктури. У містобудівному аспекті багатофункціональні будівлі можуть гармонійно інтегруватися в архітектурний простір, виконуючи не лише захисні, а й соціальні функції.

Таким чином, проєктування багатофункціональних споруд для підрозділів цивільного захисту з інтегрованими системами укриття є актуальним завданням, яке поєднує інженерно-технічні, організаційні та соціальні аспекти. Реалізація таких проєктів сприятиме підвищенню ефективності роботи рятувальних підрозділів, оптимізації використання матеріальних і фінансових ресурсів, а головне – забезпеченню надійного захисту населення у кризових ситуаціях. Це відповідає сучасним вимогам безпеки держави і є важливим кроком у напрямі зміцнення системи цивільного захисту України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. ДБН В.2.2-5:2023. Захисні споруди цивільного захисту. – Київ: Мінрегіон України, 2023. – 122 с.

2. ДБН В.1.1-7:2016. Пожежна безпека об’єктів будівництва. Загальні вимоги. – Київ: Мінрегіон України, 2017. – 66 с.

3. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 2 жовт. 2012 р. № 5403-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 34–35. – Ст. 458.

4. Гончаренко Ю. Ю., Попов О. О., Мірошник О. М. Інформаційно-технічний метод попередження надзвичайних ситуацій терористичного характеру на критично важливих об’єктах // Моделювання та інформаційні технології. – 2016. – Вип. 77. – С. 43–51.

5. Кузьменко І. І., Руснак В. М., Труш О. І. Модернізація системи цивільного захисту в умовах воєнних викликів: проблеми та перспективи // Науковий вісник ЧІПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗУ. – 2023. – № 2. – С. 15–24.

6. Koptev V., Yatsyna M. Civil protection in construction: study guide. – Kharkiv: NUCZU, 2021. – 144 p.

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ АВТОМАТИЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ ОБРОБКИ ІНФОРМАЦІЇ ПРИ ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Станіслав КИСЛЕНКО, Навчально-науковий інститут цивільного захисту, ЗМЦЗ-24
Віталій ЗАЖОМА, канд. техн. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

У сучасних умовах воєнного стану та високої техногенної небезпеки в Україні проблема оперативного реагування на надзвичайні ситуації є критично важливою. Ключовим завданням системи цивільного захисту виступає не лише локалізація та ліквідація наслідків подій, а й ефективна організація збору, обробки та використання інформації для управлінських рішень. Традиційні методи, засновані на ручній обробці, паперових звітах та переданні даних, не здатні задовольнити потреби швидкості, точності та достовірності в умовах кризових ситуацій [1]. Саме тому актуальним є впровадження автоматизованих систем, здатних забезпечувати багаторівневу обробку, інтеграцію та візуалізацію даних у реальному часі.

В Україні створено нормативні засади функціонування системи цивільного захисту, а саме: План реагування на надзвичайні ситуації державного рівня [4] визначає основні алгоритми збору та узагальнення даних, їх передачу між підрозділами та взаємодію з іншими структурами; Правила техногенної безпеки [5] передбачають обов’язкову наявність сучасних систем моніторингу на потенційно небезпечних об’єктах.

Наукові дослідження вітчизняних учених підтверджують, що рівень автоматизації процесів напряму впливає на ефективність реагування. Зокрема, відомі факти, що для прикордонних районів України, які піддаються підвищеним ризикам, автоматизація дозволяє скоротити час передачі та аналізу інформації, а також мінімізувати ймовірність втрат даних у процесі комунікації [7]. Міжнародні дослідження засвідчують роль Big Data та систем автоматизованого аналізу у реагуванні на кризові ситуації. Автоматизація процесів обробки інформації дозволяє значно підвищити швидкість та точність гуманітарних і рятувальних операцій, а впровадження технологій Big Data в платформи управління надзвичайними ситуаціями забезпечує багатоканальний збір даних і їх подальшу інтеграцію у єдиному середовищі.

Для об’єктивного визначення рівня ефективності автоматизації процесів обробки інформації при ліквідації надзвичайних ситуацій можна виокремити такі критерії:

1. Оперативність – автоматизовані системи дозволяють зменшити час надходження первинних даних до їх обробки та передачі керівництву [1; 3].

2. Точність і достовірність – використання алгоритмів верифікації та дублювання інформації знижує ризик людських помилок і недостовірних повідомлень [1; 3].

3. Інтеграція джерел – сучасні системи забезпечують об’єднання даних із сенсорів, систем моніторингу, медичних служб, підрозділів ДСНС, органів влади [6].

4. Візуалізація результатів – подання інформації у вигляді інтерактивних дашбордів та карт значно спрощує її сприйняття та скорочує час ухвалення управлінських рішень [2].

5. Надійність і стійкість – система повинна функціонувати навіть у разі часткової втрати каналів зв’язку чи атак на інформаційну інфраструктуру, дослідження у сфері мережевого моніторингу підтверджують необхідність інтеграції механізмів виявлення аномалій та кіберзахисту [8].

6. Адаптивність – автоматизовані рішення повинні бути здатними враховувати зміну сценаріїв надзвичайних ситуацій, нові нормативні вимоги та специфіку воєнного стану [4; 5].

У прикордонних районах, де рівень ризиків підвищений, автоматизація дозволяє своєчасно виявляти небезпечні події та координувати взаємодію підрозділів [7]. Для хімічно небезпечних об’єктів важливим є інтеграція систем збору даних з датчиків, що фіксують концентрації небезпечних речовин, та систем прогнозування поширення хімічних викидів. На цьому етапі автоматизація забезпечує як моніторинг, так і моделювання розвитку ситуації, даючи змогу швидко визначати пріоритети реагування.

Зарубіжні дослідження підтверджують доцільність використання комбінованих рішень: інтеграції Big Data з AI-моделями для прогнозування ресурсних потреб [3], а також розробки структурованих систем підтримки прийняття рішень на основі алгоритмів машинного навчання [6].

Цікавою є практика впровадження автоматизованих систем виявлення аномалій у кіберпросторі [8], адже сучасні виклики пов’язані не лише з фізичними загрозами, а й із кібератаками на інформаційні системи. Тому автоматизація в цій сфері стає частиною комплексного підходу до цивільного захисту.

Ефективність автоматизації процесів обробки інформації у ліквідації надзвичайних ситуацій полягає у здатності систем швидко й точно збирати, обробляти, інтегрувати й візуалізувати дані для ухвалення рішень. Ключові критерії включають оперативність, достовірність, масштабованість, інтеграцію, надійність і адаптивність. Врахування цих аспектів дозволить значно підвищити якість управлінських рішень у системі цивільного захисту України.

Впровадження автоматизованих систем повинно базуватися на поєднанні національної нормативної бази, сучасних досліджень у сфері Big Data та AI, а також практичних напрацювань у сфері кіберзахисту й моніторингу. Комплексний підхід забезпечить стійкість системи цивільного захисту навіть у найскладніших умовах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Kondraganti A., et al. A systematic literature review on the use of big data in humanitarian and disaster operations // *Annals of Operations Research*. – 2022. – Vol. 319. – P. 109 – 144.

2. Lin M. Application of big data technology in emergency management platforms // *J. Phys.: Conf. Ser.* – 2024. – Vol. 2773.

3. Huang D. A systematic review of prediction methods for emergency occurrence and resource demand // *Sustainability*. – 2021. – Vol. 13(21). – P. 12054.

4. Про затвердження Плану реагування на надзвичайні ситуації державного рівня : Постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 2018 р. № 223 // Законодавство України. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223-2018-п.

5. Про затвердження Правил техногенної безпеки : Наказ МВС України від 05.11.2018 № 879. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1350-18.

6. D'Cruz J.G., et al. Structured AI decision-making in disaster management // *Scientific Reports*. – 2025. – Vol. 15. – Article 13765.

7. Мирошник О., Землянський О., Дендаренко В., Зажома В. Оцінка ефективності системи цивільного захисту з попередження та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у прикордонних районах України // Надзвичайні ситуації: попередження та ліквідація. – 2025. – Т. 9, № 1. – С. 105–114.

8. Сисоєнко С.В., Бабенко В.Г., Зажома В.М. Система моніторингу трафіку локальної мережі з функцією виявлення аномалій // Наука і техніка сьогодні. – 2025. – № 6(47). – URL: http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/25866.

ВИКОРИСТАННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ ДЛЯ МОНІТОРИНГУ ДОТРИМАННЯ ПРАВИЛ КІБЕРГІГІЄНИ В СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Ілля КРАПИВНИЙ, навчально-науковий інститут
цивільного захисту, взвод ЦЗк 24-2
НК – Сергій ГОНЧАР
Національний університет цивільного захисту України

У сучасних умовах цифровізації системи цивільного захисту виникає потреба у впровадженні автоматизованих систем, здатних забезпечити постійний моніторинг дотримання правил кібергігієни. Такі системи дозволяють виявляти потенційні загрози інформаційній безпеці на ранніх етапах, знижувати ризики, пов'язані з людським фактором, та підвищувати рівень готовності органів управління і підрозділів цивільного захисту до кіберінцидентів. Автоматизований підхід сприяє не лише оперативному реагуванню на порушення, а й формуванню культури кібергігієни серед персоналу, що є критично важливим для захисту інформаційних ресурсів та безперервності функціонування систем життєзабезпечення.

Для системи цивільного захисту можна назвати конкретні приклади автоматизованих систем моніторингу кібергігієни, які реально застосовуються або рекомендовані міжнародною та національною практикою:

1. SIEM-системи (Security Information and Event Management) – збір і аналіз журналів подій (Splunk, IBM QRadar, ArcSight) [1]. Системи моніторингу мережевого трафіку (NDR – Network Detection and Response) – виявлення підозрілої активності (Darktrace, Corelight, Vectra AI) [2].

2. EDR/XDR-рішення (Endpoint/Extended Detection and Response) – моніторинг робочих станцій та серверів на предмет порушень кібергігієни (CrowdStrike, SentinelOne, Microsoft Defender for Endpoint). [3].

3. Системи управління вразливостями (Vulnerability Management Systems) – перевірка актуальності оновлень, виявлення слабких місць (Nessus, OpenVAS, Qualys).

4. DLP-системи (Data Loss Prevention) – контроль витоку даних через порушення правил безпечної роботи з інформацією (Symantec DLP, McAfee DLP).

5. Системи контролю доступу та ідентифікації (IAM/MFA) – забезпечують дотримання правил безпечного входу до систем (Okta, Azure AD, Keycloak).

6. Національні рішення:

- Система державного моніторингу кіберінцидентів CERT-UA (Держспецзв'язку) [4].
- Кібергігієнічні тренажери та системи дистанційного навчання, які контролюють знання та практику користувачів (наприклад, "Кібергігієна від Дія.Цифрова освіта").

У контексті цивільного захисту ці системи можна інтегрувати для автоматичного контролю оновлень ПЗ, виявлення слабких паролів, моніторингу використання незахищених Wi-Fi, контролю флеш-носіїв і фішингових атак серед особового складу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. https://uk.wikipedia.org/wiki/Security_information_and_event_management_(SIEM).
2. Doke A. Survey on Automated Machine Learning and Meta learning. 2021 12th International Conference on Computing Communication and Networking Technologies. Kharagpur. 2021. URL: https://doi.org/10.1109/icccnt51525.2021.9579526.
3. Примаченко, Д., Голобородько, С., Святська, Н., Дьячук, О., & Недодай, М. (2025). EDR ТА XDR ЯК ОСНОВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ КІНЦЕВИХ ТОЧОК. Електронне фахове наукове видання «Кібербезпека: освіта, наука, техніка», 4(28), 343–352. https://doi.org/10.28925/2663-4023.2025.28.808.
4. Огляд кіберзагроз та стратегій захисту в 2025 році: досвід CERT-UA https://cip.gov.ua/ua/faqs/cyber-threat-overview-and-defense-strategies-in-2025-cert-ua-s-experience.

ТЕХНОЛОГІЇ БЕЗПІЛОТНИХ СИСТЕМ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЯТУВАЛЬНИХ РОБІТ

Віталій МОШКОВСЬКИЙ, навчально-науковий інститут цивільного захисту
НК – Олег БАС, канд. техн. наук
Національний університет цивільного захисту України

Сучасні рятувальні операції стикаються з підвищеною складністю: великі зони пошуку, небезпечні для людини умови (зруйновані споруди, хімічне чи радіоактивне забруднення, вогняні осередки), обмежений час реагування. Інтеграція безпілотних систем (БПЛА, наземні та підводні безпілотні комплекси) забезпечує новий якісний рівень спроможностей рятувальних підрозділів завдяки оперативному збору даних, дистанційному обстеженню, транспортуванню термінових вантажів та виконанню ризикових завдань без прямого залучення особового складу [1 – 4].

Визначити технологічні підходи та організаційні заходи, що підвищують ефективність рятувальних робіт за рахунок застосування безпілотних систем, та окреслити практичні рекомендації для служб цивільного захисту та аварійно-рятувальних формувань.

Використано системний аналіз операційних сценаріїв, порівняльний аналіз типів платформ і датчиків, огляд нормативно-правового поля України та результати експериментальних досліджень і пілотних проєктів. Оцінка ефективності проводилась за критеріями швидкості виявлення постраждалих, точності розвідданих, безпеки особового складу та часу прийняття рішень.

По-перше, класифікація застосувань:

(а) розвідувально-спостережні операції (відеоспостереження, тепловізійний моніторинг),

(б) пошук постраждалих (комбінація оптичних камер, тепловізорів та акустичних сенсорів),

(в) доставка медичних засобів і обладнання,

(г) оцінка техногенних ушкоджень (каротажні та газові сенсори),

(д) підтримка комунікацій у зонах втрати зв'язку.

По-друге, технологічні рішення: мультисенсорні платформи з інтегрованими алгоритмами обробки зображень для автоматичного виявлення людей та виявлення загроз; застосування автономних маршрутів із можливістю обходу перешкод; використання захищених каналів зв'язку та протоколів шифрування для забезпечення інформаційної безпеки.

По-третє, архітектура управління: поєднання автономних режимів з операторським контролем «людина в циклі» для прийняття критичних рішень.

По-четверте, важливість стандартів і процедур: нормативне врегулювання експлуатації та технічної підтримки БПЛА, навчання персоналу, узгодження дій з іншими службами – запобігає адміністративним та технічним бар'єрам під час надзвичайних ситуацій [1, 5].

Обговорення. Практика свідчить: правильно інтегровані безпілотні системи скорочують час пошуку в десятки разів, знижують ризик для рятувальників і підвищують точність прийняття рішень. Проте існують перешкоди: недостатня уніфікація технічних вимог, обмеження радіочастотного спектра, питання реєстрації та сертифікації, а також потреба у стандартизованих методиках оцінки ефективності операцій з використанням БПЛА. Нормативні акти України надають базу для експлуатації, але потребують швидкої адаптації до швидко змінюваних технологічних реалій [1].

Рекомендації:

1) Розробити галузеві технічні стандарти для рятувальних безпілотних систем (модулі сенсорів, інтерфейси даних, протоколи управління).

2) Впровадити програми підготовки операторів та інженерів БПЛА у системі цивільного захисту.

3) Створити єдину платформу для збору й аналізу розвідувальних даних у реальному часі із застосуванням алгоритмів комп'ютерного зору та штучного інтелекту, із забезпеченням аудиту рішень.

4) Оновити національні регламенти експлуатації, адаптуючи їх до класифікації сучасних БПЛА та режимів їх використання у надзвичайних ситуаціях, зокрема забезпечити координацію між ДСНС, Національною поліцією та Міноборони [1].

Безпілотні системи — не заміна рятувальників, а мультиплікатор їхніх можливостей. Системний підхід, що поєднує технологічний розвиток, нормативне врегулювання та підготовку персоналу, дозволить значно підвищити оперативність, безпеку та якість рятувальних робіт. Подальші дослідження слід спрямувати на оптимізацію багатомодульних сенсорних систем, стандартизацію інтерфейсів та оцінку ефективності в польових випробуваннях.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Міністерство оборони України. Про затвердження Правил технічної експлуатації безпілотних авіаційних комплексів І класу державної авіації України : Наказ №401 від 10.08.2018. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/z1062-18

2. Міністерство оборони України. Наказ №282 від 02.05.2025 — Зміни до нормативно-правових актів щодо використання безпілотних авіаційних комплексів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/z0753-25

3. Іваненко Р. Використання дронів та роботів у рятувальних операціях // Вісник… (2024). URL: https://heraldts.khmnu.edu.ua/index.php/heraldts/article/view/371
4. Литовченко А. Пошуково-рятувальні операції з використанням безпілотних систем (2025). URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/48585/2/MCTD-HPC_2025_Lytovchenko_A-Search_and_rescue_operations_161-163.pdf
5. Використання безпілотних літальних апаратів у діяльності Національної поліції та практичні рекомендації (2022). URL: https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/47c795da-25ab-4ac0-b88e-b123fcf93a4d/content

ДО ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Юлія ПАНІМАШ, канд. пед. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

В умовах стрімкого розвитку новітніх інформаційних технологій у світі усе більшої актуальності набуває проблема посилення захисту національного інформаційного простору.

Ми є свідками того, як здійснюється інформаційний вплив, спрямований на свідомість суспільства. Об’єктом цього впливу є як окремі особи, групи осіб, так і цілі держави. Психологічний вплив здійснюється за допомогою засобів масової інформації, а основою використання такого впливу є легкість сприйняття і поверховість. Створення масових інформаційних атак, ботів, фейків, як свідчать сучасні реалії, є ефективними інструментами дезорієнтації суспільства, залякування, маніпулювання та паніки. Спеціально створені інформаційні ресурси привчають людину бездумно сприймати інформацію і вірити в неї [1, с. 290].

Питання забезпечення інформаційної безпеки є вкрай важливими для української держави на етапі російсько-української війни, що, насамперед, обумовлено необхідністю протистояти протиправним посяганням на інформаційний простір України, збереження інформаційних ресурсів, захисту населення від негативного інформаційного впливу тощо.

Інформаційна безпека України - складова частина національної безпеки України, стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, інших життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, за якого належним чином забезпечуються конституційні права і свободи людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, доступ до достовірної та об'єктивної інформації, існує ефективна система захисту і протидії нанесенню шкоди через поширення негативних інформаційних впливів, у тому числі скоординоване поширення недостовірної інформації, деструктивної пропаганди, інших інформаційних операцій, несанкціоноване розповсюдження, використання й порушення цілісності інформації з обмеженим доступом.

Правову основу інформаційної безпеки становлять Конституція України, Закони України «Про основи національної безпеки України» «Про інформацію», «Про науково-технічну інформацію», «Про Національну програму інформатизації», «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», «Про Концепцію Національної програми інформатизації» та інші закони України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

В умовах воєнного стану країни особливо актуальним постало питання необхідності єдиної інформаційної політики. У зв’язку із цим Президент України

підписав Указ № 152/2022, яким увів в дію Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану». Такий крок став надзвичайно ефективним та забезпечив вчасне та правдиве інформування населення про перебіг війни на території України та недопущення державою-агресором дезінформації та викривлення відомостей.

Однак на даний момент актуальними загрозами національним інтересам та національній безпеці України в інформаційній сфері залишаються:

– здійснення спеціальних інформаційних операцій, спрямованих на підрив обороноздатності, деморалізацію особового складу Збройних Сил України та інших військових формувань, провокування екстремістських проявів, підживлення панічних настроїв, загострення і дестабілізацію суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації, розпалювання міжетнічних і міжконфесійних конфліктів в Україні;

– проведення державою-агресором спеціальних інформаційних операцій в інших державах з метою створення негативного іміджу України у світі;

– інформаційна експансія держави-агресора та контрольованих нею структур, зокрема шляхом розширення власної інформаційної інфраструктури на території України та в інших державах;

– недостатня розвиненість національної інформаційної інфраструктури, що обмежує можливості України ефективно протидіяти інформаційній агресії та проактивно діяти в інформаційній сфері для реалізації національних інтересів України;

– неефективність державної інформаційної політики, недосконаліть законодавства стосовно регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері, невизначеність стратегічного наративу, недостатній рівень медіа-культури суспільства;

– поширення закликів до радикальних дій, пропаганда ізоляціоністських та автономістських концепцій співіснування регіонів в Україні [2].

На нашу думку, питання інформаційної безпеки буде набирати свою актуальність з кожним роком і тому перед державою постає виклик в реалізації дієвих механізмів захисту інформації, як основі національної безпеки України. Цей механізм повинен включати: правові фактори; технічні фактори; психологічні фактори; фактори своєчасного оповіщення про інформаційну небезпеку; фактори інформаційної гігієни населення; динамічність інформаційної сфери; стан інформаційно-комунікаційного розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лизанчук В.В. Інформаційна безпека України: теорія і практика: підручник. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2017. 725 с

2. Про затвердження Доктрини інформаційної безпеки України. Указ Президента України від 25.02.2017 № 47/2017. Офіційний вісник України. 2017. № 20. Ст. 554.

ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ VR-ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ РЯТУВАЛЬНИКІВ ДСНС УКРАЇНИ

Юлія ПАНІМАШ, канд. пед. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Інтерактивне навчання – це навчання, яке відбувається за умови постійної, активної, творчої взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Це спільне та взаємне навчання в колективі, групі, де і здобувач освіти, і викладач є рівноправними суб'єктами освітнього процесу, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють здійснювати [1, с. 10].

За результатами досліджень Національного тренінгового центру США ефективність активного залучення здобувачів у освітній процес підтверджується результатами досліджень, які свідчать, що людина засвоює 5–10 % інформації, яку чує; 50 % – бачить; 70 % – проговорює та 90 % – активно відтворює і застосовує. Дані результати є ще одним підтвердженням, що педагогам варто впроваджувати інтерактивні технології в освітній процес. У певному сенсі, навчання студентів та курсантів за допомогою інтерактивних технологій стало схожим на розмову з ними їхньою рідною мовою. Це світ, у якому вони живуть, світ, який, на їхню думку, вони можуть контролювати, і в якому вони можуть досягти успіху.

Надзвичайно прогресивними та дієвими інтерактивними технологіями XXI сторіччя стали VR-технології (Virtual Reality, VR).

Навчання у віртуальній реальності пропонує численні переваги порівняно з традиційними методами навчання рятувальників. Завдяки використанню технологій занурення, VR-навчання покращує навички рятувальників способами, які раніше були неможливими або непрактичними. Переваги цього інноваційного підходу є далекосяжними та мають потенціал революціонізувати підготовку персоналу екстрених служб до виконання своїх складних ролей.

Однією з головних переваг VR-тренувань є його здатність імітувати сценарії високого стресу та ризику, які важко або небезпечно імітувати в реальному житті. Наприклад, здобувачі можуть практикуватися в гасінні інтенсивних пожеж у різних спорудах, від висотних будівель до промислових комплексів, без необхідності виникнення справжніх пожеж. Це дозволяє їм отримати цінний досвід в оцінці ситуацій, прийнятті рішень за секунди та виконанні належних технік у безпечному середовищі.

VR-тренування також допомагають здобувачам розвивати м’язову пам’ять та інстинктивні реакції на критичні ситуації. Багаторазово відпрацьовуючи вправи та протоколи в реалістичному віртуальному середовищі, майбутні рятувальники можуть засвоїти своє навчання ефективніше, ніж через традиційні аудиторні заняття чи епізодичні живі навчання. Ця м’язова пам’ять може виявитися неоціненною під час зіткнення з реальними надзвичайними ситуаціями, де швидкі та рішучі дії часто є вирішальними.

Ще однією значною перевагою VR-тренінгів є їх здатність надавати негайний зворотний зв'язок та аналіз ефективності. Викладачі можуть спостерігати за діями здобувачів у режимі реального часу та пропонувати рекомендації або виправлення за потреби. Крім того, VR-системи можуть відстежувати та записувати різні показники, такі як час реакції, процеси прийняття рішень та дотримання протоколів. Ці дані можна використовувати для аналізу помилок та прийнятих невдалих рішень.

VR-заняття також пропонують економічно ефективну альтернативу традиційним методам навчання . Хоча початкові інвестиції в VR-технології можуть бути значними, вони можуть призвести до значної довгострокової економії. Віртуальні симуляції усувають потребу в дорогому реквізиті, транспортних засобах або

обладнанні, які можуть знадобитися для навчальних вправ у реальному часі. Крім того, VR-заняття можна проводити частіше та з меншими логістичними витратами, що дозволяє більш регулярно закріплювати навички та практикуватися.

Гнучкість VR-тренувань є ще однією ключовою перевагою. Сценарії навчання можна легко змінювати або оновлювати, щоб відображати нові процедури, обладнання або нові загрози. Така адаптивність дозволяє проводити навчання зі здобувачами різного рівня підготовки.

Однією з найважливіших переваг VR-тренувань є його здатність зменшувати кількість травм, пов'язаних з навчанням. Традиційні навчальні вправи в реальному часі можуть призводити до нещасних випадків або травм. VR-тренування усуває ці ризики, водночас забезпечуючи реалістичний та складний навчальний досвід.

На нашу думку, VR-тренування можуть допомогти здобувачам краще справлятися з психологічним навантаженням, пов'язаним з їхньою майбутньою професійною діяльністю.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Тополя Л. Інтерактивне навчання у вищій школі з використанням комп’ютерних технологій/

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПОЖЕЖНОЇ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УСТАНОВАХ ЗБЕРІГАННЯ ДОКУМЕНТІВ, КУЛЬТУРНИХ ТА ІСТОРИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ

Юлія ПОГРІБНА, ад’юнкт докторантури-ад’юнктури
НК – Роман ШЕВЧЕНКО, д-р техн. наук, професор
Національний університет цивільного захисту України

Міста на сьогодні є осередком ділового, культурного, наукового, економічного та соціального життя населення багатьох країн. Розвиток технологій та перехід суспільства до Індустрії 5.0 сприяють появі різноманітних засобів, приладів та концепцій, що включають застосування Інтернету речей (Internet of Things – IoT) та розвиток цифрового середовища. Сучасні цифрові впровадження відбуваються як на рівні міста, так і окремих будинків, промислових напрямків чи систем, наприклад, пожежогасіння. З іншого боку, наявність різноманітних ситуацій, які безпосередньо негативно впливають на населення та території, мають додаткові наслідки від каскадних ефектів та відстрочені опосередковані впливи, що підкреслює важливість варіабельності застосування інструментаріїв та підходів для їх попередження та мінімізації їх наслідків.

Слід відмітити, що умовах військового конфлікту, який триває в Україні з 2022 р., спостерігається зростання втрат серед населення України, збільшення рівня економічних та екологічних збитків. В той же час, порушення роботи критичної та цивільної інфраструктури внаслідок обстрілів чи їх наслідків, першочерговість безпекових питань в цих випадках, значно ускладнюють запобігання, детектування та попередження потенційних надзвичайних ситуацій в будівлях. Це стосується, в тому числі, й місць зберігання документів, культурних, матеріальних та історичних цінностей.

Впровадження цифрових технологій дозволяє отримувати інформацію в режимі реального часу, оптимізувати та корегувати роботу. Ці технології знайшли своє відображення в концепції smart technology («розумні технології») – Smart City, Smart

Home тощо. Ці технології також використовуються для візуалізації інформації, створення цифрових двійників, зберігання та розповсюдження інформації – створення так званого цифрового простору.

Такий підхід активно застосовується для зберігання та поширення культурної, історичної інформації та відтворення документів. Зокрема, багато музеїв, галерей, бібліотек, архівів мають як безпосередньо свої представництва в мережі Інтернет, так і спеціалізовані віртуальні тури для відвідування онлайн.

При цьому всі відповідні установи та заклади мають фізичні (матеріальні) локації, де зберігаються оригінали – цінні експонати, книги та документи тощо, що дозволяють відтворювати та підтверджувати чинність цифрових копій. Зазначене потребує забезпечення їх захисту від надзвичайних ситуацій на фізичному рівні, з підтримкою задовільного рівня пожежної та екологічної безпеки.

Враховуючи цінність та крихкість матеріалів та експонатів, що зберігаються, для таких закладів зазвичай використовуються газові системи пожежогасіння, хоча ДБН В.2.5-56:2014 «Системи протипожежного захисту» вказують на можливості застосування й інших видів пожежогасіння. Правила пожежної безпеки для архівних установ України, в свою чергу, регламентують загальні правила пожежної безпеки для цих установ. Слід відзначити, що ДБН В.2.5-56:2014 регламентує обладнання музеїв, архівів та бібліотек лише димовими та (або) комбінованими оповіщувачами. Причому останні, зазвичай, складаються з оповіщувачів диму та тепла. Цей ДБН також відзначає, що автоматична система пожежогасіння для бібліотек з фондом зберігання до 500 тис. умовних одиниць обладнується в приміщеннях сховищ бібліотек, архівів, комор, ремонтних майстерень, палітурно-брошурувальних, збирання та оброблення макулатури, розташовані в будинках з умовною висотою 26,5 м і більше, а також у будинках державних органів влади, виконкомів рад народних депутатів областей, міст, районів, а архіви площею менше 400 м^2 взагалі нею не обладнуються. Це створює додаткові ризики з пожежної небезпеки для цих приміщень. Питання екологічної безпеки для вищезазначених закладів взагалі не розглядаються, крім вимог до світильників, що повинні відповідати вимогам чинних норм з екології.

Враховуючи викладене, можна відзначити, що наявні нормативні вимоги з пожежної безпеки архівів, музеїв, бібліотек не враховують останні технологічні досягнення, як в частині цифрових технологій, так і технологій детектування та гасіння пожеж. В умовах сучасних небезпек, пов’язаних з військовими конфліктами, терористичними актами, стихійними лихами та природними катаклізмами важливо також мати альтернативні системи забезпечення пожежної та екологічної безпеки цих закладів, які, з одного боку, містять цінні матеріали, а з іншого, - не є об’єктами критичної інфраструктури.

Використання технічних засобів на засадах штучного інтелекту, інтернету речей та цифрового простору виступає важливим елементом функціонування систем детектування пожеж та систем пожежогасіння. Відмічається, що цифровізація, використання мережі Інтернет та впровадження Штучного Інтелекту (Artificial Intellect-AI) на сьогодні є як частиною цивільного захисту загалом, так і окремих його напрямків, наприклад, протимінної діяльності, пожежогасіння, детектування пожеж, ліквідації наслідків тощо. Активно розробляються напрямки віддаленого моніторингу та ліквідації пожеж з використанням роботизованих механізмів, застосування новітніх технологій детектування та гасіння пожеж, пов'язаних з акустичною технологією (в тому числі, й для об'єктів культурної та історичної спадщини), комп’ютерним зором, Інтернетом речей, машинним навчанням та штучним інтелектом, або поєднанням цих напрямків. Наприклад, для музеїв пропонується використовувати поєднання акустичного пожежогасіння (fire suppression) та IoT. Для детектування пожеж різноманітний набір сенсорів - термічні, газові, димові, акустичні, ті, що застосовують

системи штучного зору тощо. В їх основі лежать різні фізичні чи хімічні явища, але вони всі дозволяють детектувати пожежу.

Для відстежування стану екологічної безпеки середовища також використовуються різноманітні датчики, які надалі з використанням інтернету речей дозволяють оптимізувати процеси моніторингу, відстежувати якість стану повітря у внутрішніх приміщеннях, через спеціальний додаток сповіщувати персонал.

Таким чином наявні нормативні вимоги з пожежної безпеки до місць зберігання документів, культурних, матеріальних та історичних цінностей не враховують сучасних технологічних досягнень у сфері цифрових технологій, детектування та гасіння пожеж. В умовах посилення ризиків пов'язаних з військовою агресією, терористичними актами та природними катаклізмами, існує необхідність впровадження альтернативних, високотехнологічних систем пожежної та екологічної безпеки для закладів, які містять унікальні культурні та історичні цінності. Застосування роботизованих пристроїв, систем на основі Інтернету речей та штучного інтелекту для забезпечення детектування й гасіння пожеж місць зберігання документів, культурних, матеріальних та історичних цінностей, що є актуальним для збереження культурної спадщини, в умовах військового конфлікту та періоду відбудови.

УСТАНОВКА ДЛЯ СУШІННЯ БОЙОВОГО ОДЯГУ В УМОВАХ ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ

Максим ПОНОМАР, ННІ ПтаТБ, ПБк-23-2
НК – Валентин МЕЛЬНИК, канд. техн. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Під час ліквідації надзвичайних подій (пожежі, заливання, роботи в умовах підвищеної вологості) екіпірування пожежників швидко втрачає експлуатаційні властивості через вологу. Швидке та безпечне відновлення бойового одягу – критична операція для підтримки боєготовності особового складу та мінімізації ризиків охолоджувальних/конденсаційних пошкоджень матеріалів.

Портативний пристрій для сушіння захисного одягу пожежника призначений для оперативного та ефективного видалення вологи з елементів екіпірування після його використання в умовах підвищеної вологості або після гасіння пожеж [1]. Конструкція пристрою передбачає його застосування безпосередньо на місці події або в умовах обмеженого простору, без необхідності використання стаціонарних сушильних камер.

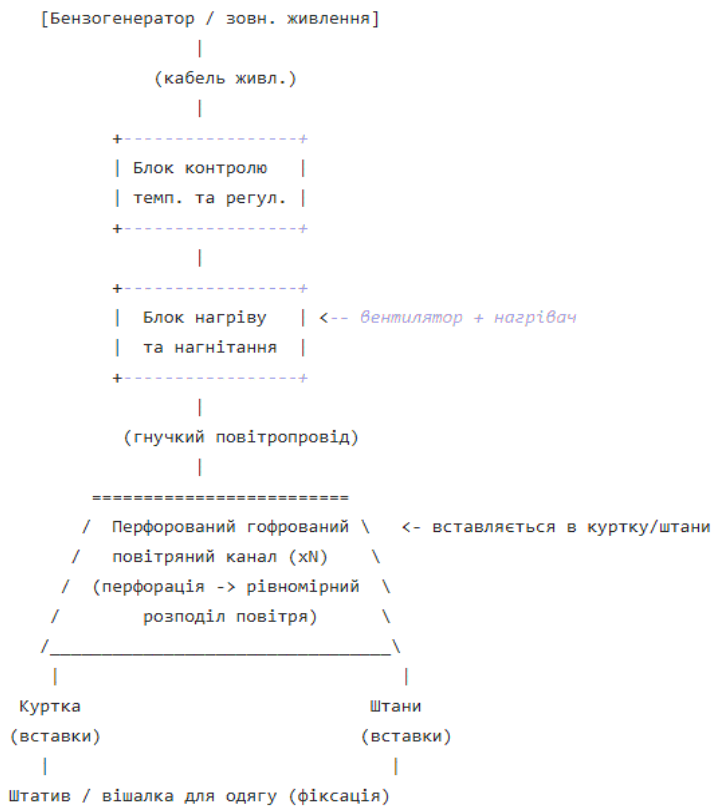

Рисунок 1 – Примітивна схема установки для сушіння захисного одягу пожежника в умовах ліквідації надзвичайної ситуації

Дослідна установка складається з блоку контролю температур, регулятора напруги, штативу, вимірювальних приладів та самого портативного пристрою для сушіння захисного одягу. Основним елементами пристрою є блок нагрівання та нагнітання повітря, система повітроводів та перфоровані гофровані повітряні канали. Блок нагрівання та нагнітання забезпечує безперервний потік теплого повітря, необхідного для ефективного сушіння. Повітря подається через систему повітроводів до гофрованих каналів, які мають перфоровану структуру та розміщуються безпосередньо всередині елементів захисного одягу, таких як куртка та штани. Завдяки перфорації нагріте повітря рівномірно розподіляється по внутрішній поверхні тканини, забезпечуючи прискорене випаровування залишкової вологи.

Блок нагрівання та нагнітання повітря розташовується поза межами одягу, що забезпечує зручність у використанні та безпеку експлуатації, зменшуючи ризик пошкодження теплових елементів або перевантаження матеріалу. Вся система адаптована до гнучкого використання, повітроводи можна легко згортати, транспортувати та встановлювати відповідно до конфігурації конкретного елемента екіпірування.

Пристрій передбачає роботу від зовнішнього джерела живлення, наприклад бензогенератор, що дозволяє забезпечити його роботу в польових умовах.

Запропонований підхід дозволяє значно скоротити час відновлення захисного одягу до експлуатаційного стану, зберігаючи термічні та водовідштовхувальні властивості матеріалів, а також підвищуючи загальну боєготовність особового складу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. ДСТУ EN 469:2017. Захисний одяг для пожежників. Вимоги щодо показників якості : нац. стандарт України. Затвердж. порядком, що дія. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2017.

ДОСЛІДЖЕННЯ ШВИДКОСТІ РУХУ МАЛОМОБІЛЬНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ У ЗАХИСНИХ СПОРУДАХ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Тетяна ПОНОМАРЬОВА, ННІ ПтаТБ, ПБк-24-1
Максим ПОНОМАР, ННІ ПтаТБ, ПБк-23-2
НК – Олександр НУЯНЗІН, д-р. техн. наук, професор
Національний університет цивільного захисту України

В умовах сьогодення усі громадські, державні та інші організації України мають забезпечувати виконання рішень Ради безбар'єрності при Президентові України [1].

У більшості випадків вимоги норм для громадських, виробничих та житлових будівлях та спорудах в період проектування та будівництва в ХХ столітті не відповідають чинним вимогам норм та вимогам для доступності маломобільної групи населення. Евакуація осіб з інвалідністю різних груп мобільності часто обмежені жорсткими вимогами для шляхів евакуації у захисних спорудах цивільного захисту.

Розрахункову тривалість евакуації людей (t_p) визначають як суму тривалість руху людського потоку по окремих ділянках шляху (t_i) за формулою:

$$t_p = t_1 + t_2 + t_3 + \cdots + t_i \quad (1)$$

де: t_1 – тривалість руху людського потоку на першій (початковій) ділянці, що найбільш віддалена від евакуаційного виходу, хв;

$t_2 + t_3 + \cdots t_i$ – тривалість руху людського потоку на кожній із наступних після першої ділянки шляху, хв.

Швидкість руху людського потоку на ділянках шляху, наступних після першого, приймають за [2] залежно від інтенсивності руху людського потоку кожною із цих ділянок шляху, яку обчислюють для всіх ділянок шляху, і для дверних прорізів включно, за формулою:

$$q_i = \frac{q_{i-1} \cdot b_{i-1}}{b_i}, \quad (2)$$

де: b_i, b_{i-1} – ширина розглянутої і-ї та попередньої їй ділянці шляху, м;

q_i, q_{i-1} – інтенсивність руху людського потоку розглянутою і-ою і попередньою ділянками шляху, м/хв (інтенсивність руху людського потоку першою ділянкою шляху визначається за [2].

Якщо значення q_i, визначене за формулою (2), більше q_{max}, то ширину b_i даної ділянки шляху слід збільшувати на таке значення, за якого дотримується умова:

$$q_i \leq q_{max}, \quad (3)$$

За неможливості виконання умови (3) інтенсивність і швидкість руху людського потоку ділянкою і визначають за [2] за значення щільності потоку – 0,9 і більше. При цьому слід враховувати час затримки руху людей через їх скупчення, відповідно до [2].

Під час моделювання використання розумних пристосувань час руху склав: назовні – 631,8 с, спуску – 784,3 с, а застосування додаткового обладнання (ліфти або підйомники) час руху склав: назовні – 609 с, спуску – 575,5 с.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія від 14.04.2021 № 366-р.
2. ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту».

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ХІМІЧНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сергій СІНКЕВИЧ, канд. пед. наук, професор
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Повномасштабне вторгнення «військ» російської федерації на територію України з початкового його етапу характеризується порушенням правил ведення війни, визначених міжнародним гуманітарним правом. Країна-агресорка демонструє якісну та кількісну зміну показників хімічної загрози, що виявляється в точковому застосуванні хімічних боєприпасів за допомогою безпілотних літальних апаратів, а також навмисним руйнувань об’єктів з хімічно небезпечними компонентами. Задекларованe знищення російською федерацією власних арсеналів хімічної зброї є фейком, а практично щоденне застосування хімічних боєприпасів на лінії бойового зіткнення – реаліями сьогодення.

Якщо до 24 лютого 2022 року хімічна небезпека розглядалася переважно як ризик техногенних аварій на об’єктах підвищеної небезпеки, що регулюються Кодексом цивільного захисту України, то в умовах війни вона набула цілеспрямованого та систематичного характеру. Наразі хімічна загроза класифікується не лише як ймовірний наслідок надзвичайної ситуації природного чи техногенного характеру, але й як прямий наслідок бойових дій.

Результати досліджень показують, що з початку повномасштабного вторгнення зафіксовано значну кількість фактів застосування противником хімічної зброї по підрозділам Сил оборони України на фронті: це відбувається шляхом скидання з безпілотних літальних апаратів хімічних гранат К-51, РГ-Во та РГР, що переважно містять газ CS (2-Хлоробензальмалононітрил), який належить до бойових отруйних речовин подразнювальної дії (іритантів). Застосування хімічних засобів боротьби із заворушеннями як засобу ведення війни заборонено Женевським протоколом 1925 року та Конвенцією про хімічну зброю, підписантом якої є й російська федерація.

Окрім прямого застосування хімічної зброї, особливої ваги набули техногенні катастрофи, спричинені обстрілами підприємств, що працюють з небезпечними хімічними речовинами. Яскравими прикладами є аварія 21 березня 2022 року, коли внаслідок обстрілу російськими військами був зруйнований резервуар з аміаком (ПАТ «Сумихімпром»), а також пошкодження 12 вересня 2025 року гілки аміакопроводу, що сполучала головний канал аміакопроводу з концерном «Стирол» (ПАТ «Аміакопровід Одеса-Горлівка-Тольяті»). Зазначені інциденти продемонстрували критичну вразливість цивільної інфраструктури в умовах бойових дій. Така ситуація вимагає ґрунтовного перегляду підходів до організації та реалізації хімічного захисту.

Формальне включення військового командування до ієрархії управління цивільним захистом, як це передбачено Законом України «Про правовий режим воєнного стану», несе як переваги (наприклад, зменшення часу на прийняття рішень), так і ризики. Передавання повноважень від цивільних органів (комісії з питань евакуації) до військових може порушити усталені канали зв’язку та протоколи, що

діяли в мирний час. Управління евакуацією з пункту управління, який приводиться в готовність за одну годину, може виявитися недостатньо швидким в умовах ракетних ударів чи хімічних атак. Це підкреслює необхідність розробки уніфікованих військово-цивільних протоколів і програм тренувань для забезпечення такої взаємодії.

Системи оповіщення населення про хімічну небезпеку в умовах воєнного стану функціонують з урахуванням нових викликів. Якщо в мирний час використовувалися сигнали «Увага всім!» та «Аварія на хімічно небезпечному об'єкті» , то в умовах бойових дій оповіщення може відбуватися за загальним сигналом «Хімічна небезпека». Розбіжності підкреслюють необхідність надання конкретних, адаптованих інструкцій залежно від виду хімічної небезпеки в конкретному регіоні. Загальний сигнал «Хімічна небезпека» може бути неефективним без супровідної інформації щодо типу речовини. Наявність кількох типів загроз (ракетний обстріл, артилерійський обстріл, хімічна атака) вимагає не просто оповіщення, а чітких, інтуїтивно зрозумілих інструкцій, що відрізняються залежно від конкретного типу небезпеки.

Ґрунтуючись на виявлених проблемах, пропонуємо такі рекомендації для вдосконалення системи хімічного захисту:

необхідним є вдосконалення правової бази щодо військово-цивільної взаємодії з питань цивільного захисту. Це має бути реалізовано шляхом розробки й імплементації спільних протоколів і процедур управління та координації між військовим командуванням, військовими адміністраціями й органами Єдиної державної системи цивільного захисту, що дозволить уникнути дублювання та порушення каналів зв'язку;

слід переорієнтувати логістику хімічного захисту на принципи децентралізації та мобільності, відмовитися від вразливої централізованої моделі: створення малих, розосереджених складів і розробку альтернативних маршрутів постачання. Важливо посилити співпрацю з волонтерськими та приватними гуманітарними організаціями, які вже довели свою ефективність в умовах війни;

критично важливим є посилення інформаційно-роз'яснювальної роботи з населенням, акцентувати увагу на специфічних ризиках воєнного часу. Навчальні програми й інструкції мають надавати чіткі алгоритми дій, включаючи інструкції щодо укриття та першої допомоги, диференційовані за типом хімічної загрози;

необхідною є й адаптація тренувальних програм для особового складу Сил оборони та Сил цивільного захисту з урахуванням нових видів хімічних загроз, зокрема застосування хімічних речовин за допомогою дронів та надання першої допомоги при ураженні хімічно небезпечними речовинами, що використовуються в ході бойових дій.

ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ДЛЯ ІНФОРМУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ

Олександр СОБКО, факультет безпеки державного кордону,
242 навчальна група
Сергій ЖУК, канд. військ. наук
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

У сучасних умовах ведення війни соціальні мережі набули значення стратегічного інструменту оперативної комунікації між державними структурами та цивільним населенням. Їх широке використання зумовлене високою швидкістю поширення інформації, доступністю для аудиторії, можливістю встановлення зворотного зв'язку, а також мобільністю у кризових ситуаціях. Проте паралельно з позитивними характеристиками виникає низка проблем, які вимагають врегулювання [1].

Основною проблемою є відсутність нормативно-уніфікованих стандартів використання соціальних мереж у військовій сфері. На сьогодні державні інституції, органи військового управління та органи місцевого самоврядування діють у межах фрагментарної, неузгодженої інформаційної політики. Це призводить до дублювання або суперечливого контенту, а також до зниження довіри населення до офіційних джерел.

У сучасних умовах ведення війни соціальні мережі перетворилися на стратегічно важливий інструмент військової справи, особливо в аспекті комунікації з цивільним населенням. Платформи на кшталт Telegram**,** Facebook**,** Twitter (X)**,** Instagram**,** YouTube стали не лише засобами поширення інформації, а й ефективною складовою інформаційно-психологічної операції [2, С. 45–53].

Однією з критично важливих функцій соціальних мереж стало своєчасне інформування населення про загрозу ракетних ударів, обстрілів та повітряної небезпеки.

- Telegram є основною платформою для таких повідомлень. Зокрема, офіційні канали, як-от «Оповіщення_Київ», «Повітряна тривога», «ДСНС України» – публікують дані про початок і закінчення тривог, імовірні напрямки ударів, та рекомендації щодо дій населення.
- Боти на кшталт «Повітряна тривога» працюють синхронно з системами оповіщення та дублюють тривоги, що надходять через офіційні канали.
- Завдяки мобільності Telegram-повідомлень, ця система швидше за традиційне радіо чи телебачення доводить інформацію до мільйонів користувачів [3].
- Соціальні мережі активно використовуються для демонстрації успіхів Збройних Сил України, а також інформування про втрати противника, що виконує низку функцій:
- Моральна підтримка українців – щоденні зведення Генерального штабу ЗСУ про втрати ворога публікуються на Facebook, Telegram, Instagram, TikTok, де швидко поширюються аудиторією.
- Психологічний тиск на ворога – відео з ураженням техніки, полоненими, знищеними позиціями є елементом деморалізації супротивника.
- Розвінчання російської пропаганди – соціальні мережі дозволяють миттєво реагувати на фейки, поширюючи правдиву інформацію з офіційних джерел.
- Соцмережі активно використовуються для залучення добровольців, мотиваційних кампаній і роз'яснення мобілізаційних процесів:
- Facebook і Instagram стали майданчиками для запуску офіційних кампаній на кшталт «Хто, якщо не ти?», «Гвардія наступу» тощо.
- Через YouTube та TikTok публікуються відеоролики з ветеранами, захисниками, які мотивують доєднуватися до сил оборони.
- Telegram використовується як канал прямої комунікації: боти допомагають дізнатися, де можна вступити до ТРО, Гвардії наступу, зареєструватися тощо.

Цей напрям має не лише інформаційний, а й стратегічно мобілізаційний характер [1].

Соціальні мережі дозволяють державним і військовим органам:

- оперативно коментувати ситуації, що викликають суспільний резонанс (падіння уламків, вибухи, загроза ядерного терору);
- розвінчувати фейкові повідомлення, запущені ворожими ІПСО;
- знижувати рівень паніки в критичні моменти.

Такі функції реалізуються через офіційні сторінки Міноборони, Генштабу, СБУ, ДСНС, Нацгвардії, а також через регіональні військові адміністрації.

Велике значення має участь військових блогерів, лідерів думок і фронтових журналістів**,** які транслюють перевірену інформацію в зрозумілій формі:

• Instagram, TikTok, YouTube стали каналами для популяризації історій героїв, волонтерів, бойових підрозділів.

Особливу загрозу становить поширення ворожих інформаційно-психологічних операцій, спрямованих на дестабілізацію морально-психологічного стану суспільства. Через анонімність і слабкий контроль контенту соціальні платформи використовуються противником як ефективний інструмент для дезінформації, маніпуляції громадською думкою та підриву внутрішньої безпеки.

Окрему проблему становить неконтрольоване поширення чутливої або потенційно стратегічної інформації. Внаслідок низького рівня цифрової грамотності користувачів, а іноді й порушення інформаційної дисципліни з боку самих військовослужбовців, у відкритий доступ потрапляють фото, відео, геолокаційні дані, що можуть бути використані ворогом для розвідки або коригування вогню [3].

Отже, наявність значного потенціалу соціальних мереж як засобу інформування у військовій сфері супроводжується численними викликами, що вимагають формування цілісної державної стратегії цифрової безпеки, створення єдиних стандартів комунікації та впровадження інформаційно-освітніх програм для громадян і представників сил безпеки й оборони [1].

Соціальні мережі в умовах війни стали невіддільною частиною військової комунікації та безпеки. Вони виконують оперативно-інформаційну**,** мобілізаційну**,** морально-психологічну та пропагандистську функції. Ефективне використання цифрових платформ вимагає професійного підходу, злагодженої комунікації між силовими структурами та дотримання високих стандартів інформаційної безпеки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Калашнікова Л., Безуглова В. Проблеми структурно-функціонального аналізу комунікативного потенціалу соціальних онлайн-мереж. Габітус. 2022. Вип. 39. С. 43 – 48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ habit_2022_39_9 (дата звернення: 06.07.2025).

2. Кириченко, О. В. Соціальні мережі як засіб інформаційної боротьби: сучасні виклики та загрози // *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. – 2022. – № 1. – С. 45 – 53.

3. Медіаспоживання українців: другий рік повномасштабної війни. Опитування ОПОРИ. URL: https://www.oporaua.org/polit_ad/mediaspozhivanniaukrayintsiv-drugii-rik-povnomasshtabnoyi-viini-24796 (дата звернення: 06.07.2025).

СПОСІБ ОПЕРАТИВНОЇ ІЗОЛЯЦІЇ РОЗЛИВІВ ХІМІЧНОНЕБЕЗПЕЧНИХ РІДИН

Андрій СОКОЛОВ, інститут інженерної та спеціальної підготовки,
ХТк-24-1
НК – Максим КУСТОВ, д-р техн. наук, професор
Національний університет цивільного захисту України

На сьогодні у світі використовується близько 6 мільйонів токсичних речовин для різних виробничих і побутових потреб, серед яких понад 500 належать до групи небезпечних хімічних речовин (НХР). Хімічно небезпечні об’єкти становлить потенційну техногенну загрозу, оскільки у разі аварій на них можливе масове ураження людей, тварин і рослин. Найбільші перспективи має технологія утворення швидкотвердіючих пін (ШТП) [1], які мають підвищену стійкість у часі під впливом зовнішніх факторів. В якості основи для швидкотвердіючих пін запропоновано

використання гелеутворюючих складів на основі рідких силікатів, водних розчинів лугу та піноутворювачів. Оптимізація їх хімічного складу проведена в роботі [1].

З метою формування швидкотвердіючої піни безпосередньо в зоні розливу хімічно небезпечної рідини та її подачу на поверхню розливу нами запропоновано спосіб, який полягає у використанні ранцевої установки із трьома балонами (рис. 1).

Рисунок 1 – Ранцева установка для ізоляції розливів хімічно небезпечних рідин

В двох балонах для рідини знаходяться розчини рідких силікатів, лугу та піноутворювача. При цьому розчини силікату та лугу повинні знаходитись у різних ємностях для попередження передчасного гелеутворення. В третьому балоні знаходиться стиснуте повітря. Повітря під тиском по гнучким трубопроводом подається у балони для витискання рідин у подаючий патрубок. У розпилюю чому стволі рідини змішуються та починається процес гелеутворення. З метою піноутворення додатково на стволі встановлено піно генеруючу насадку. Балон із стиснутим повітрям має додатковий роз'їм для під'єднання дихальної маски.

Таким чином запропонований спосіб оперативної ізоляції розливів хімічно небезпечних рідин дозволяє безпечно працювати рятувальнику у непридатному для дихання середовище та формувати швидкотвердіючу піну, яка ізолює поверхню небезпечної рідини та попереджає випаровування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Пєтухов Р. А., Трегубов Д. Г., Жернокльов К. В., Савченко О. В. Підвищення ефективності локалізації надзвичайних ситуацій пов'язаних з розливом летучих токсичних рідин шляхом використання пін із заданим часом тверднення //Проблеми надзвичайних ситуацій. 2019. №29. С. 4 – 8.

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ: ВІД РАННЬОГО ВИЯВЛЕННЯ ДО ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Володимир СОКОЛОВ, навчально-науковий інститут
інженерної та спеціальної підготовки, група ОПс-22
Юлія ПАНІМАШ, канд. пед. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

У сучасних умовах стрімкого зростання кількості та масштабу надзвичайних ситуацій природного, техногенного та соціального характеру все більшої актуальності набуває питання цифровізації системи цивільного захисту.

Традиційні засоби управління та реагування часто виявляються недостатньо ефективними в умовах високої динаміки кризових подій, тому інтеграція цифрових технологій розглядається як необхідна умова забезпечення оперативного реагування, точного прогнозування і зменшення негативних наслідків НС. Цифрові рішення, зокрема технології великих даних (Big Data), штучного інтелекту (AI), автоматизованого моніторингу, супутникового спостереження та геоінформаційних систем (GIS), дозволяють значно підвищити ефективність усіх етапів управління ризиками: від попередження та ідентифікації загроз до ліквідації наслідків і відновлення інфраструктури. Одним із найперспективніших напрямів є впровадження інтелектуальних систем раннього виявлення загроз, які здатні автоматично аналізувати дані з численних джерел у реальному часі, включаючи метеодані, сейсмічну активність, рівень радіації, хімічне забруднення тощо.

У країнах Європейського Союзу та Північної Америки доведено, що впровадження таких технологій дозволяє скоротити час реагування на 30 – 40%, що безпосередньо впливає на зменшення кількості жертв та економічних втрат. Водночас в Україні цифровізація сфери цивільного захисту лише набирає обертів. Запроваджуються пілотні проєкти, створюються єдині бази даних, формується нормативно-правова база для обміну інформацією між органами влади, підрозділами ДСНС, місцевим самоврядуванням та громадськістю.

Проте існує низка системних викликів, зокрема: нерівномірний доступ до сучасного обладнання, недостатнє фінансування, низький рівень цифрової грамотності серед частини населення та застаріла матеріально-технічна база в регіонах. Вирішення цих проблем вимагає комплексного підходу, який включає як технічну модернізацію, так і проведення широкомасштабної освітньої кампанії серед населення. У підсумку слід зазначити, що цифрові технології є не просто додатковим інструментом у сфері цивільного захисту, а необхідною умовою ефективного функціонування всієї системи національної безпеки. Вони дозволяють не лише оперативно реагувати на виклики, а й формувати стійке суспільство, здатне ефективно протистояти загрозам різного походження[1].

У XXI столітті системи цивільного захисту стикаються з новими викликами, що зумовлені зростанням кількості та складності загроз природного, техногенного та соціального характеру. Глобальні зміни клімату, урбанізація, інтенсивне використання ресурсів, інформаційні та гібридні війни, включно з досвідом України в умовах повномасштабного вторгнення, актуалізували потребу в глибокій модернізації механізмів прогнозування, реагування та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. У цьому контексті особливої ваги набуває інтеграція цифрових технологій як інструменту, що змінює принципи функціонування системи цивільного захисту. Цифрові рішення дають змогу значно підвищити швидкість обробки інформації, точність прогнозування, ефективність комунікації між структурами, а також оперативність дій у кризових умовах. Мова йде про широкий спектр технологій, таких як штучний інтелект, машинне навчання, автоматизовані системи раннього виявлення,

цифрові платформи моніторингу, супутникове зондування Землі, геоінформаційні системи (GIS), цифрові карти ризиків, мобільні додатки для населення, хмарні сервіси управління даними, роботизовані комплекси, дрони та багато іншого. На етапі попередження загроз цифрові технології дають змогу створювати прогностичні моделі поведінки природних явищ (повені, землетруси, шторми), техногенних аварій (викиди, вибухи, пожежі), біологічних небезпек (епідемії, біозагрози), а також здійснювати аналітику ризиків у масштабах цілих регіонів. Штучний інтелект дозволяє аналізувати історичні дані, виявляти приховані закономірності, прогнозувати сценарії розвитку подій.

Наприклад, уже сьогодні низка країн впровадила AI-системи, що на основі даних метеостанцій, стану ґрунтів і рівня річок передбачають паводки з точністю до 90%. GIS-системи дозволяють візуалізувати зони потенційної небезпеки та будувати цифрові моделі реагування на конкретних локаціях. У поєднанні з IoT-технологіями (Internet of Things) можливо автоматично фіксувати зміну параметрів середовища (газові викиди, радіаційний фон, температуру, вологість, тиск), що є особливо актуальним для моніторингу техногенно небезпечних об'єктів.

У багатьох містах Європи, зокрема в Нідерландах та Німеччині, вже функціонують системи "розумного міста" із вбудованими сенсорами безпеки, які автоматично запускають системи оповіщення, закриття шлюзів або перенаправлення транспорту в разі загроз. На етапі реагування на надзвичайні ситуації цифрові інструменти забезпечують оперативну координацію рятувальних служб, швидку обробку запитів, розгортання мобільних центрів управління, а також точну логістику. Наприклад, дрони дозволяють проводити повітряну розвідку зон лиха без ризику для життя рятувальників, визначати масштаби руйнувань та знаходити постраждалих [2].

В умовах бойових дій в Україні такі безпілотники активно використовуються для виявлення пожеж, обстріляних об'єктів, транспортування медикаментів. Важливе значення має впровадження єдиних цифрових платформ (наприклад, державна система інформаційного обміну «Єдиний державний вебпортал безпеки»), які об'єднують інформацію від різних суб'єктів – ДСНС, МОЗ, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, волонтерських організацій. Завдяки цьому забезпечується спільне управління ресурсами, швидкий обмін оперативними даними, виключення дублювання зусиль.

Особливої уваги заслуговує напрям взаємодії з населенням. Успішність будь-якої системи цивільного захисту залежить не лише від техніки, але й від рівня готовності людей діяти правильно в умовах стресу. Мобільні додатки на кшталт «Повідомлення про небезпеку», «Тривога», інтерактивні інструкції, чат-боти в Telegram або Viber, масові розсилки через GSM-мережі – усе це є важливими каналами цифрової комунікації. Вони дозволяють не лише попередити населення, а й надати точні алгоритми дій у реальному часі. Інформація про евакуаційні маршрути, укриття, місця збору, гарячі лінії – усе має бути доступне онлайн. Для підвищення ефективності комунікації необхідна також цифрова освіта: навички медіаграмотності, вміння працювати з онлайн-інструментами, критичне сприйняття інформації, кібергігієна. Однак не менш важливим є етап після надзвичайної ситуації – етап ліквідації наслідків [3].

Цифрові технології допомагають проводити оцінку збитків, планувати відновлення інфраструктури, координувати гуманітарну допомогу. У цьому контексті важливими є платформи типу «єВідновлення», електронні карти руйнувань, бази даних про переміщених осіб, онлайн-портали для звітності про потреби в конкретних регіонах.

Водночас цифровізація цивільного захисту повинна супроводжуватись кіберзахистом. Уразливість інфраструктури до хакерських атак, особливо під час воєнного стану, є серйозною загрозою. Атаки на енергосистеми, телекомунікаційні мережі, сервери служб порятунку можуть паралізувати роботу всієї системи. Тому

цифрові інструменти мають бути побудовані на принципах стійкості, резервування, захищеного зв'язку та контролю доступу.

На нашу думку, цифрові технології вже сьогодні стають фундаментальним чинником ефективного функціонування сучасної системи цивільного захисту. Їх застосування охоплює всі фази управління надзвичайними ситуаціями – від попередження до відновлення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про Національну систему кібербезпеки України: Закон України від 13.07.2021 № 1630-IX // Відомості Верховної Ради України. – 2021. – № 40. – Ст. 330.

2. Digital technologies in disaster risk reduction and management: current trends and future perspectives / UNDRR Global Platform 2022 Report. – Geneva: United Nations Office for Disaster Risk Reduction, 2022. – 54 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.undrr.org/publication

3. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 р. № 11 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 4. – Ст. 117.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ІНЖЕНЕРНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ЗА УМОВ ВОЄННИХ ТА ТЕХНОГЕННИХ РИЗИКІВ

Микита ТКАЧ, навчально-науковий інститут цивільного захисту
НК – Роман ЧЕРНИШ, канд. техн. наук
Національний університет цивільного захисту України

Збройний конфлікт та поєднання військових і техногенних загроз висувають нові вимоги до систем інженерного захисту населення. Інженерний захист стає не лише інструментом превенції природних і техногенних НС, але й критичною складовою стратегії виживання населення в умовах бойових дій: укріплення критичної інфраструктури, облаштування захисних споруд, створення швидко мобілізованих інженерних бар'єрів та забезпечення сталості життєзабезпечення. Цей контекст визначає завдання синхронізації технічних рішень, нормативного забезпечення та оперативного управління [1].

Сучасна система регулювання інженерного захисту в Україні базується на положеннях Кодексу цивільного захисту та профільних ДБН, які встановлюють вимоги до проєктування захисних споруд і заходів інженерного захисту територій. Зокрема, ДБН В.2.2-5:2023 формалізує вимоги до захисних споруд цивільного захисту і визначає їхні технічні характеристики, що є базисом для практичних рішень у період воєнного часу. Наразі державні стратегії передбачають формування фонду захисних споруд і оперативні плани його розвитку до 2034 р., що створює основу для понятійної та інституційної інтеграції інженерних заходів у систему безпеки [2] [3].

Сучасні підходи – ключові вектори. На практиці доцільно виокремити три взаємопов'язані вектори дій:

Забезпечення модульності захисних споруд і застосування проєктних рішень, що допускають швидке переобладнання під різні види загроз (вибуховий, хімічний, пожежний фактор). Це передбачає уніфікацію вузлів герметизації, вентиляції та енергоносіїв, а також використання мобільних блок-модулів для оперативного розгортання. Такий підхід дозволяє зменшити час реагування та підвищити життєздатність інфраструктури в кризі [2].

Інженерні заходи мають бути зкоординовані з планами забезпечення водопостачання, енергопостачання, санітарної обробки й евакуаційними маршрутами. Практичний ефект досягається через створення модульних рішень, сумісних з польовими системами життєзабезпечення, та резервування автономних енергетичних джерел для об'єктів подвійного призначення. Це сприяє мінімізації деградації базових послуг під час комбінованих загроз [3].

Впровадження оперативних процедур (SOP), регіональних планів розміщення захисних споруд і контролю їхнього стану є критично важливим. Ефективна комунікація між центрами управління, місцевими адміністраціями та підрозділами цивільного захисту дозволяє оперативно приймати рішення щодо евакуації, розгортання інженерних бар'єрів та розподілу ресурсів. Державні ініціативи щодо розвитку фонду захисних споруд мають містити чіткі показники готовності й механізми аудиту реалізації планів [3].

Технічні рішення втрачають ефективність без підготовленого персоналу: інженерів, рятувальників, міських інспекторів. Сучасний підхід – це поєднання модульних тренінгів, практичних вправ із залученням реальних сценаріїв та цифрових симуляцій, що відпрацьовують алгоритми роботи в умовах одночасних загроз. Особлива увага має приділятися міжвідомчій взаємодії та інтегрованим тренінгам, які відтворюють реальні комбінації ризиків (військовий удар + техногенне руйнування). Це підвищує швидкість і якість прийняття рішень на місцях [1] [4].

На підставі вищевикладеного пропоную концентрувати зусилля на: (1) розробці та впровадженні модульних технічних рішень для захисних споруд; (2) інтеграції інженерних заходів з планами життєзабезпечення та критичною інфраструктурою; (3) нормативному забезпеченні створення регіональних резервів споруд і матеріалів; (4) регулярних міжвідомчих навчаннях і аудиті готовності. Реалізація цих заходів дозволить підвищити резильєнтність територій, скоротити шкоду для цивільного населення та забезпечити швидке відновлення нормальної життєдіяльності в посткризовий період.

Інженерний захист населення в умовах комбінованих загроз вимагає системного, міждисциплінарного підходу: синергії нормативів, адаптивних технічних рішень і підготовлених кадрів. Лише комплексна імплементація цих складових здатна забезпечити оперативну стійкість суспільства перед новими викликами безпеки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України : Кодекс України від 02.10.2012 № 5403-VI. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/go/5403-17.

2. ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту». – Режим доступу (PDF): https://dreamdim.ua/wp-content/uploads/2023/08/DBN_V_2_2_5-2023.pdf.

3. Розпорядження/Стратегія розвитку фонду захисних споруд цивільного захисту (схвалено 04.03.2025, №183-р). – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/go/183-2025-р.

4. Фаренюк Г. «Актуальні питання інженерного захисту в умовах воєнних дій» // Наука і будівництво, 2025. – Режим доступу: (журнал) https://journal-ndibk.com.ua

ВИКОРИСТАННЯ ФУНКЦІЙ HSTACK І VSTACK У GOOGLE SHEETS ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО ІМПОРТУ ТА ОБРОБКИ ДАНИХ

Олександр ТКАЧОВ, навчально-науковий інститут
оперативно-рятувальних сил
НК – Владислав ДЕНДАРЕНКО, канд. техн. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

Сучасні організації дедалі активніше використовують електронні таблиці як основний інструмент для роботи з інформацією. Google Sheets та Microsoft Excel займають провідні позиції серед користувачів завдяки простоті використання, багатому набору функцій і широкими можливостями інтеграції з іншими сервісами. Особливу цінність ці сервіси мають у командній роботі, коли різні співробітники одночасно працюють із даними, де б вони не знаходились.

В останні роки в Google Sheets з'явився новий набір функцій для роботи з масивами, серед яких особливу увагу заслуговують HSTACK та VSTACK, які призначені для горизонтального та вертикального поєднання масивів даних. Вони дозволяють швидко об'єднувати дані з різних діапазонів, що значно спрощує підготовку зведених таблиць і створення інформаційних панелей. Такі можливості особливо важливі для офісних працівників, викладачів, дослідників та аналітиків, які щодня мають справу з великими обсягами інформації.

Поява функцій HSTACK і VSTACK

Функції HSTACK і VSTACK були додані в Google Sheets у 2022 році. Це оновлення стало частиною ширшого пакета нових інструментів для роботи з масивами, який також включав WRAPROWS, WRAPCOLS, TOROW і TOCOL. Метою нових функцій було надати користувачам зручні способи формувати таблиці без необхідності вдаватися до складних формул чи написання скриптів.

У Microsoft Excel подібні можливості з'явилися пізніше – з 2023 року, спершу у версії Microsoft 365. Вони також увійшли до групи динамічних масивів, які розширюють традиційні можливості Excel. Таким чином, можна констатувати, що Google реалізував ці інструменти раніше, але зараз вони стали доступними і в середовищі Excel, що свідчить про їхню актуальність та затребуваність.

Призначення та принцип роботи

VSTACK (Vertical Stack) використовується для об'єднання діапазонів у вертикальному напрямку. Іншими словами, він розміщує дані один під одним, створюючи спільний стовпець. Приклад:

=VSTACK(A1:A5; C1:C5)

В результаті користувач отримує один стовпець із даними, які раніше були розташовані в різних частинах аркуша.

HSTACK (Horizontal Stack) об'єднує діапазони горизонтально, тобто поруч у рядку.

=HSTACK(A1:A5; C1:C5)

Результатом є один рядок або розширена таблиця, де дані з кількох діапазонів зводяться в єдину структуру.

У поєднанні з іншими функціями масивів HSTACK і VSTACK дозволяють будувати складні конструкції, формуючи цілі зведені таблиці без проміжних кроків.

Інші функції для імпорту даних у Google Sheets.

Google Sheets давно має набір функцій для імпорту даних з інших джерел, до яких відносяться такі як:

- IMPORTRANGE – забезпечує підключення до іншої таблиці Google Sheets за посиланням та імпортує дані за заданим діапазоном.
- IMPORTDATA – служить для організації імпорту даних із файлів CSV чи TSV, що розміщені в інтернеті без потреби викачування в локальний дисковий простір комп'ютера.
- IMPORTHTML – імпортує таблиці або списки із веб-сторінок.
- IMPORTXML – отримує дані за допомогою XPath-запитів із HTML або XML.
- QUERY – універсальний інструмент для фільтрації, групування та сортування імпортованих масивів, працює за принципом мови запитів до баз даних SQL.

Традиційно, після використання цих функцій виникала потреба вручну поєднувати отримані дані. З появою HSTACK і VSTACK цей процес став значно простішим і прозорішим, а особливості on-line програмного забезпечення дали змогу отримати оновлення одразу після їх релізу без потреби повторної інсталяції на коп'ютер.

До прикладів практичного використання можна віднести:

- *Зведення результатів із кількох Google Форм.* Якщо організація проводить опитування в різних підрозділах, кожна форма створює окремий аркуш із відповідями. HSTACK та VSTACK дозволяють швидко сформувати єдину базу для аналізу.
- *Агрегація даних із відділів.* Кожен відділ може вести власну таблицю, але керівництво потребує узагальненої інформації. Об'єднання діапазонів дає можливість сформувати зведений звіт без ручної роботи.
- *Порівняння показників у динаміці.* Дані з попередніх періодів і нові записи можна легко поєднувати для створення аналітичних таблиць.
- *Автоматизація дашбордів.* Використання HSTACK/VSTACK у комбінації з QUERY та IMPORTRANGE дає можливість підготувати «єдину таблицю даних» для подальшої інтеграції з Looker Studio чи Power BI.

Під час застосування функцій HSTACK і VSTACK можна відмітити низку практичних переваг:

- Більше немає потреби копіювати та вставляти дані вручну, що констатує підвищення швидкості обробки даних.
- Формули мають простий синтаксис, зрозумілий навіть користувачам-початківцям, що веде до зручності використання.
- При зміні вихідних даних зведені таблиці змінюються автоматично.
- Можливість комбінувати нові функції з іншими інструментами Google Sheets додає гнучкості в роботі та збільшує кількість варіантів виконанні тої, чи іншої задачі.
- Покращена співпраця. Усі учасники команди можуть працювати з централізованими зведеними даними, що знижує ризик помилок та покращує умови співпраці.

У результаті, офісні працівники витрачають менше часу на рутинні дії й можуть зосередитися на аналізі інформації та прийнятті рішень.

Висновки:

Функції HSTACK і VSTACK стали важливим доповненням до інструментарію Google Sheets та Microsoft Excel. Вони забезпечують простий і водночас ефективний спосіб об'єднання даних, що особливо актуально в умовах зростання обсягів інформації та потреби в автоматизації робочих процесів. Використання цих функцій дозволяє не лише спростити щоденну роботу з таблицями, але й зробити її більш системною та продуктивною.

Таким чином, HSTACK і VSTACK можна розглядати як інструменти, що підвищують рівень цифрової грамотності користувачів і відкривають нові можливості

для оптимізації офісних завдань. Їхнє впровадження є ще одним кроком на шляху до формування ефективного середовища роботи з даними.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дендаренко В. Ю., Удовенко М. Ю. Автоматизація процесів під час перевезення нафти та нафтопродуктів // Збірник наукових праць «Надзвичайні ситуації: попередження та ліквідація». – Черкаси: ЧІПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2023. – Том 7. № 2. – С. 71-80.

2. Bricks (TheBricks.com). *How to Use VSTACK in Google Sheets: A Step-by-Step Guide.* — July 11, 2025. — Режим доступу: https://www.thebricks.com/resources/how-to-use-vstack-in-google-sheets-a-step-by-step-guide?utm_source.

3. HowToExcel.net. *Use VSTACK and HSTACK in Excel and Google Sheets to Consolidate Lists.* — June 2023. — Режим доступу: https://howtoexcel.net/2023/06/use-vstack-and-hstack-in-excel-and-google-sheets-to-consolidate-lists.html?utm_source.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ P2P ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ЗВ'ЯЗКУ В СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Ярослав ЧЕБАНОВ, ННІ пожежної та техногенної безпеки,
ПБк-24-1
НК – Мурат МАЛЯРОВ, канд. техн. наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

У сучасній системі цивільного захисту одним із найважливіших завдань є максимально швидке й ефективне реагування на будь-які надзвичайні ситуації – будь то природні катастрофи, техногенні аварії, пожежі, а в умовах сьогодення і воєнні дії. Все це становить загрозу для життя та здоров'я людей. Від того, наскільки злагоджено та оперативно працюють усі служби й підрозділи, безпосередньо залежить не лише успішність ліквідації наслідків, а й кількість урятованих життів.

Ключовою умовою для досягнення такого рівня взаємодії є надійний, стійкий і якісний зв'язок [1]. Саме зв'язок забезпечує можливість координації між рятувальними підрозділами ДСНС, медичними бригадами, поліцією, військовими, органами місцевого самоврядування та іншими учасниками операцій. Якщо зв'язок нестабільний або відсутній зовсім, це може спричинити хаос, дублювання зусиль, виникнення критичних затримок та, як наслідок, зменшення ефективності реагування.

Варто підкреслити, що оперативність у надзвичайних обставинах має вирішальне значення. Ситуація на місці подій може змінюватись буквально щохвилини: нові загрози, зміни у структурі руйнувань, поява додаткових осередків небезпеки. Тому керівництво має отримувати актуальну інформацію в режимі реального часу та негайно передавати розпорядження виконавцям. Відсутність такої можливості призводить до втрати контролю над ситуацією й підвищує ризики як для особового складу, так і для постраждалих.

Надійний канал комунікації стає також запорукою безпеки для рятувальників та інших учасників ліквідації наслідків. Працюючи у небезпечних умовах – під час гасіння пожеж, розбору завалів, у зонах хімічного чи радіаційного ураження, – люди мають мати змогу швидко викликати допомогу, повідомити про зміну обстановки чи отримати вказівки щодо безпечних дій.

Не менш важливою є функція інформування населення. Сучасні системи оповіщення повинні працювати безперебійно, навіть якщо основна інфраструктура

пошкоджена чи перевантажена. Від злагодженості й своєчасності сповіщень залежить організованість евакуації, запобігання паніці та збереження громадського порядку.

Окрім цього, у випадку великих катастроф до ліквідації наслідків часто залучають міжнародні гуманітарні й рятувальні місії. Для ефективної співпраці з іноземними партнерами важливо забезпечити сумісність каналів зв'язку, уникнути непорозумінь і забезпечити чітке виконання спільних дій.

Таким чином, сучасна система цивільного захисту неможлива без надійного та багаторівневого зв'язку. А забезпечення його стабільності й ефективності є актуальною задачею, від якої залежить не тільки організація рятувальних робіт, а й життя людей, швидкість відновлення критичної інфраструктури та загальна стійкість суспільства до надзвичайних викликів.

Однією з технологій, здатних забезпечити сталий і надійний канал комунікації, є P2P (Point-to-Point, «точка-точка») [1, 2]. Це спосіб організації зв'язку, при якому два вузли — наприклад, мобільні комплекси, базові станції, ретранслятори або навіть мобільні телефони у спеціальних режимах – з'єднані напряму, без участі проміжних вузлів чи центрального сервера [2].

Сутність P2P-з'єднання полягає у створенні прямого каналу обміну даними між двома пристроями, що дозволяє мінімізувати затримки передачі інформації та уникати залежності від зовнішньої інфраструктури. Це особливо важливо в умовах надзвичайних ситуацій, коли частина мережевого обладнання може бути виведена з ладу через пошкодження чи відсутність електроживлення. Технологія P2P характеризується кількома ключовими перевагами [3]:

– Стабільність: Прямий зв'язок між пристроями дозволяє зберігати якість комунікації навіть у разі порушення основної мережі або магістральних каналів. Це підвищує надійність обміну критично важливою інформацією під час рятувальних операцій.

– Висока пропускна здатність: Відсутність проміжних вузлів зменшує навантаження на мережу та дозволяє передавати великі обсяги даних (наприклад, відео з місця подій, карти, дані з сенсорів) із мінімальними затримками.

– Незалежність від інфраструктури: P2P-зв'язок не потребує функціонування серверів або центральних комутаторів, що робить його ідеальним рішенням у польових умовах, під час стихійних лих, аварій чи воєнних дій, коли традиційна інфраструктура часто недоступна або пошкоджена.

– Гнучкість і простота розгортання: Для організації P2P-каналу достатньо мати два пристрої з відповідними модулями зв'язку (наприклад, Wi-Fi Direct, Bluetooth, радіомодулі), що дозволяє швидко створювати тимчасові або резервні канали обміну інформацією.

Окрім цього, P2P-технології легко інтегруються з іншими типами зв'язку (радіо, супутниковий, мобільний), що дозволяє будувати багаторівневу систему комунікації для підвищення загальної стійкості мережі. P2P-з'єднання особливо актуальні у випадках, коли традиційна мережа зруйнована або недоступна. Наприклад, під час аварії можна швидко організувати канал зв'язку між штабом і рятувальною групою в епіцентрі подій, використовуючи спрямовані антени або мобільні термінали [3]. Завдяки прямому характеру з'єднання, P2P менш вразливий до радіо перешкод та забезпечує стійкий зв'язок навіть при обмеженому покритті.

Таким чином, забезпечення сталого зв'язку в умовах надзвичайних ситуацій — це не просто технічна, а життєво важлива задача. Використання P2P-технологій дозволяє створити надійну, живучу та автономну мережеву інфраструктуру, яка зможе функціонувати навіть в умовах руйнування традиційних мереж. Впровадження P2P-рішень у системи цивільного захисту значно підвищить ефективність рятувальних операцій, сприятиме координації дій та допоможе зберегти життя людей. Це стратегічно важливий напрямок для розвитку сучасних систем безпеки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Фещенко А. Б. Телекомунікаційні системи та інформаційні технології у сфері цивільного захисту: підручник /А.Б. Фещенко, Л.В. Борисова, О.В. Закора, В.О. Собина, Д.В. Тарадуда, М.О. Дement, І.М. Неклонський. – Х.: НУЦЗУ, 2021. – 728 с.

2. Гузей Д.Е. Застосування P2P технологій у автоматизованих системах підтримки прийняття рішень під час надзвичайних ситуацій / Д.Е. Гузей, О.С. Антоненко // Інформатика, інформаційні системи та технології : тези доп. двадцятої Всеукр. конф. студентів і молодих науковців (Одеса, 28 квіт. 2023 р.). – Одеса, 2023. – С. 190–193.

3. Блозва А.І., Матус Ю.В., Касаткін Д.Ю. Комп'ютерні мережі [підручник, том.1] / А.І.Блозва, Ю.В.Матус, Д.Ю.Касаткін // - К.: Компрінт, 2019.- 483с.

Секція 8. Організаційно-правові засади забезпечення безпеки та стійкості об'єктів критичної інфраструктури України в умовах ведення воєнних дій

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Віталіна БУРЛАКА, 421 навчальна група,
НК - Ірина МІЩИНСЬКА,
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Критична інфраструктура – це різні об'єкти, системи, побудови, які необхідні для забезпечення належного життя громадян будь-якої країни, адже вони підтримують функціонування економіки, безпеки населення та розвитку самої держави. Пошкодження, виведення з ладу чи знищення об'єктів інфраструктури загрожує життєдіяльності людей та призводить до страшних наслідків, що є надзвичайно серйозним викликом в наш час, особливо в воєнний період. Об'єкти КІ стають цілями ворога, підлягають значній кількості ракетних ударів, кібератак, що тягне за собою низку проблем з водопостачанням, транспортом, енергопостачанням та пошкоджень житлово-комунальної сфери.

Українське законодавство та нормативно-правова база мають достатню кількість положень, які стосуються захисту критичної інфраструктури, в тому числі в умовах війни.

Перелік основних законів:

Закон України «Про критичну інфраструктуру» від 16 листопада 2021 року № 1882IX. Визначає поняття, об'єкти, операторів, права і обов'язки.

Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 5 жовтня 2017 року № 2163VIII. Він встановлює правові й організаційні засади кібербезпеки, в тому числі для кіберзахисту об'єктів критичної та критичної інформаційної інфраструктури.

Постанови, накази, розпорядження:

Постанова Кабінету Міністрів України № 1109 від 09 жовтня 2020 р. «Деякі питання об'єктів критичної інфраструктури»;

Постанова КМУ № 821 від 22 липня 2022 р. «Про затвердження Порядку проведення моніторингу рівня безпеки об'єктів критичної інфраструктури»;

Постанова КМУ від 4 серпня 2023 р. № 818 «Деякі питання паспортизації об'єктів критичної інфраструктури»;

Наказ Адміністрації Держспецзв'язку від 15 січня 2021 № 23 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо категоризації об'єктів критичної інфраструктури».

Документи, зосереджені на умовах війни:

Указ Президента України № 695/2023 про рішення Ради національної безпеки і оборони від 17 жовтня 2023 року «Про організацію захисту та забезпечення безпеки функціонування об'єктів критичної інфраструктури та енергетики України в умовах ведення воєнних дій».

На основі зазначених законів, постанов та документів сформовано організаційні засади для захисту та забезпечення безпеки функціонування об'єктів критичної інфраструктури та енергетики України. Зокрема, оператори критичної інфраструктури

– це державні або приватні суб'єкти, які експлуатують об'єкти КІ згідно з чинним законодавством. В їх обов'язки входить виконування нормативних вимог з безпеки, паспортизації, категоризації, захисту інформації.

Уповноважені органи державної влади – Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації (Держспецзв'язку), міністерства, секторні органи влади.

Рада національної безпеки і оборони України (РНБО) – координує політику, ухвалює рішення, особливо в умовах воєнного стану. Прецедент: рішення РНБО від 17.10.2023 (Указ 695/2023) щодо об'єктів КІ в умовах війни, категоризації, захисту інформації.

Уповноважені органи державної влади – Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації (Держспецзв'язку), міністерства, секторні органи влади.

Рада національної безпеки і оборони України (РНБО) координує політику, ухвалює рішення, особливо в умовах воєнного стану. Прецедент: рішення РНБО від 17.10.2023 (Указ 695/2023) щодо об'єктів КІ в умовах війни.

Держорганам необхідно співпрацювати задля укріплення інфраструктури та розробки схем дій в різних ситуаціях, які нашкодили б КІ. Необхідні певні заходи для оцінки ризиків з урахуванням непередбачуваності дій противника, а саме: розширення засобів захисту від уламків, мінування, укріплення споруд, облаштування сховищ, укриттів. Ворог веде війну в Інтернет просторі також, тому кібербезпека має бути на належному рівні: захист ІТ мереж, систем зв'язку та різних технологічних процесів. Розроблення плану дій, запас матеріалів, пального, особливо під час воєнного стану допоможе оперативно діяти в разі небезпеки та, можливо, уникнути катастроф. Персонал, який пов'язаний в своїй роботі з КІ має проходити певне навчання, тренінги та бути психологічно підготовленим, стійким та рішучим.

Згідно законодавства відбувається реалізація вирішення проблеми захисту та забезпечення безпеки функціонування об'єктів критичної інфраструктури та енергетики України на практиці. Створений державний реєстр об'єктів критичної інфраструктури за постановою КМУ від 28 квітня 2023 року № 415. Це дає змогу точно знати які об'єкти слід забезпечувати захистом. Проведена паспортизація об'єктів КІ (постанова КМУ № 818 від 4 серпня 2023). Це важливо для планування захисних та превентивних заходів.

Наша держава має великий обсяг законодавчої бази стосовно критичної інфраструктури, але все має проходити адаптацію та сприйняття. Не варто забувати про чітке визначення суб'єктів відповідальності, механізмів координації, взаємодії держави, місцевих органів, операторів КІ. Міжнародна співпраця, отримання матеріально-технічної допомоги, обмін досвідом, відбудова – складові збереження КІ.

Згідно зі статистичними та регіональними даними, з початку повномасштабного вторгнення рф в Україну (2022-кінець 2022) понад 700 об'єктів критичної інфраструктури постраждали; загалом знищено понад 35 000 об'єктів цивільної інфраструктури. Кількість кіберзагроз у 2024 порівняно з 2023 зросла майже на 70 %: з 2 541 до 4 315 атак. Відбуваються атаки по об'єктах енергетики/газу (дрони, ракети), наприклад, 27 серпня 2025 ворог наніс удари по енерго/газовій інфраструктурі в 6 регіонах; понад 100 000 людей залишилися без електроенергії; українська ППО збила 74 з 95 дронів.

Наведемо регіональні приклади: Донецька та Луганська області зазнала понад 5 000 атак від початку війни. Харківська область – понад 11 700 атак до кінця 2022 року. У результаті масштабного авіа удару в 2025 році по всій Україні від Києва до Дніпра, Запоріжжя, Сумської та Дніпропетровської областей ушкоджені енергетичні об'єкти.

Необхідно назвати заходи захисту критичної інфраструктури у воєнний час. Так, компанія DTEK інвестувала €125 млн. у шість систем акумуляторного зберігання в Києві та Дніпропетровській області – 400 МВт-годин потужності, здатні живити

~600 000 домогосподарств протягом 2 годин при аварійному відключенні. Це посилює стійкість енергетичної системи.

Однак, під час атаки 27 серпня 2025 року відбулися значні пошкодження газових транспортних і електростанцій в Полтавській, Сумській, Чернігівській та інших областях, з порушенням електропостачання і роботи водопостачальних та медичних закладів.

Внаслідок одного з великих ударів з дронів і ракет 7 вересня 2025 році пошкоджено урядове приміщення в Києві. Наслідком зазначеного удару були загибель цивільних, зокрема мами з немовлям, значні руйнування в різних районах столиці та інших містах (Дніпро, Запоріжжя, Харків тощо).

Взаємодія та прагнення до суспільного розвитку допоможе обійти певні ситуації, тому необхідно звертати увагу на всі аспекти діяльності уповноважених органів та операторів критичної інфраструктури.

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ У ФОРМУВАННІ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Вікторія ДЕНИСЕНКО, ЦЗк-23-1,
ННІ цивільного захисту
Юлія КУХТІНА, ЦЗк-23-1,
ННІ цивільного захисту
НК- Дарина КАРПОВА,
Національний університет цивільного захисту України

Захист критичної інфраструктури України в умовах зростаючих загроз набуває особливого значення, і в цьому процесі ключову роль відіграють міжнародно-правові стандарти. Вони забезпечують основу для формування єдиного підходу до організації безпеки, визначають принципи, норми та механізми, які держава може інтегрувати у власну правову систему [1]. У сучасному світі, де ризики охоплюють як терористичні прояви, так і кібератаки, міжнародні стандарти стають інструментом підвищення ефективності захисту та стійкості критичної інфраструктури. Їхнє впровадження сприяє гармонізації національного законодавства з європейськими та глобальними підходами, що, у свою чергу, зміцнює можливості України протидіяти викликам та забезпечувати безперервне функціонування об’єктів, від яких залежить національна безпека та життєдіяльність суспільства.

З огляду на сучасні виклики безпеки держави-члени ЄС приділяють значну увагу зміцненню стійкості критичної інфраструктури. З цією метою уряди європейських країн формують комплекс стратегічних завдань інституційного, організаційно-економічного, фінансового та інформаційного характеру. Їхня реалізація спрямована на підвищення рівня обізнаності шляхом постійного моніторингу та обміну інформацією, запобігання збоїв завдяки впровадженню заходів безпеки й готовності, мінімізацію негативних наслідків можливих порушень шляхом оперативного реагування, створення резервних потужностей, відновлення або ремонту, а також забезпечення швидкого відновлення після кризових ситуацій через ефективне планування та підготовку. Важливо відзначити, що Європейський Союз визначив нові пріоритети політики у сфері забезпечення стійкості функціонування критичної інфраструктури та гарантування надання життєво важливих послуг на внутрішньому ринку. Ці стратегічні орієнтири конкретизовано у Рекомендаціях Ради ЄС, що спрямовані на посилення зусиль держав-членів та інституцій ЄС у зміцненні захисту та стійкості критично важливих об’єктів [2].

У 2022 році Європарламент затвердив оновлені правила, спрямовані на підвищення рівня захисту критичної інфраструктури держав-членів ЄС. Вони уніфікують визначення критичної інфраструктури, роблячи його єдиним та сумісним для всіх країн блоку, що дозволяє забезпечити узгодженість дій у цій сфері. Нове законодавство охоплює 11 ключових секторів економіки: енергетику, транспорт, банківську та фінансову інфраструктуру, цифрові мережі, водопостачання і водовідведення, харчову промисловість, охорону здоров'я, а також діяльність державних установ. Згідно з ухваленими нормами, держави-члени ЄС повинні розробити національні стратегії стійкості та забезпечити належний рівень транскордонної координації з цих питань. Важливо, що нові правила узгоджені з нещодавно прийнятою директивою з кібербезпеки, що підсилює комплексність підходу до захисту критичної інфраструктури.

На початку 2023 року Європейський Союз та НАТО оголосили про об'єднання зусиль у сфері забезпечення стійкості критичної інфраструктури. З цією метою було створено спільну Цільову групу, діяльність якої спрямована на посилення співпраці між організаціями. Наразі ця група підготувала остаточний звіт з оцінкою існуючих викликів у сфері безпеки та надала стратегічні рекомендації, спрямовані на підвищення рівня стійкості критичної інфраструктури.

У процесі вдосконалення національної нормативно-правової бази у сфері захисту критичної інфраструктури особливого значення набувають документи, спрямовані на приведення українського законодавства у відповідність до європейських стандартів. Зокрема, йдеться про адаптацію вимог щодо функціонування та безпеки об'єктів критичної інфраструктури в енергетичній та транспортній галузях відповідно до положень директив ЄС, закріплених в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом[3]:

– Директива № 2005/89/ЄС щодо заходів з забезпечення безпеки постачання електроенергії та інвестицій в інфраструктуру;

– Директива № 2004/67/ЄС та Регулювання № 994/2010 стосовно заходів щодо забезпечення безпеки постачання природного газу;

– Директива № 2005/65/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 жовтня 2005 року про посилення безпеки портів;

– Регламент (ЄС) № 725/2004 від 31 березня 2004 року про посилення безпеки суден та портових споруд;

– Директива 2004/49/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 29 квітня 2004 року про безпеку залізниць у Співтоваристві;

– Регламент (ЄС) № 336/2006 Європейського Парламенту та Ради від 15 лютого 2006 року про імплементацію Міжнародного кодексу з управління безпекою в рамках Співтовариства.

У формуванні системи захисту критичної інфраструктури України ключову роль відіграють міжнародні нормативно-правові акти, які забезпечують єдиний підхід до безпеки, визначають принципи, норми та механізми захисту. Їхнє впровадження сприяє гармонізації національного законодавства з європейськими та світовими стандартами, підвищує стійкість об'єктів критичної інфраструктури та забезпечує здатність держави ефективно протидіяти сучасним загрозам, включно з терористичними та кібератаками. Таким чином, інтеграція міжнародних норм є фундаментом для розвитку ефективної, комплексної та сучасної системи безпеки критично важливих об'єктів України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кизим М. О., Хаустова В. Є., Трушкіна Н. В. Сутність поняття «критична інфраструктура» з позицій національної безпеки України. Бізнес Інформ. 2022. № 12.С. 58-78. https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-12-58-78.;

2. Krister Pursiainen and Eero Kyutomaa. From European critical infrastructure protection to the resilience of European critical entities: what does 185 it mean? Sustainable and Resilient Infrastructure, 2023. 8:sup1, 85-101, DOI: 10.1080/23789689.2022.2128562;
3. GREEN PAPER ON A EUROPEAN PROGRAMME FOR CRITICAL INFRASTRUCTURE PROTECTION, https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2005/com2005_0576en01.pdf.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПИТАНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Олексій ЗАГРЕБІН, ЗМЦЗ-24,
навчально-науковий інститут цивільного захисту
НК – Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ, канд. техн. наук, доц.
Національний університет цивільного захисту України

Держава активно та постійно опікується питаннями посилення захисту об'єктів критичної інфраструктури. Повний перелік таких об'єктів ухвалює Уряд України, виходячи із таких критеріїв, як соціальна, політична, економічна значущість для забезпечення оборони країни та безпеки суспільства, рівень уразливості таких об'єктів.

Так, Постановою Кабінету Міністрів України від 16.12.22 р. № 1384 [1] викладено в новій редакції «Порядок віднесення об'єктів до критичної інфраструктури», затверджений Постановою Уряду України від 09.10.20 р. № 1109. В оновленому форматі викладено механізми віднесення об'єктів до критичної інфраструктури та їх категоризації та визначено Перелік секторів (підсекторів), основних послуг критичної інфраструктури держави. Зокрема, до Переліку секторів критичної інфраструктури відносяться: паливно-енергетичний сектор, цифрові технології, захист інформації, харчова промисловість та агропромисловий комплекс, державний матеріальний резерв, охорона здоров'я, ринок капіталу та організованих товарних ринків, фінансовий сектор, транспорт і пошта, промисловість, сектор громадської безпеки, цивільний захист населення і територій, охорона навколишнього природного середовища, сектор оборони, національна безпека, правосуддя тощо. Загалом задекларовано, що відомості про об'єкти критичної інфраструктури, що містяться у зведеному переліку об'єктів критичної інфраструктури та секторальних переліках об'єктів критичної інфраструктури, є інформацією з обмеженим доступом, захист якої забезпечується відповідно до вимог законодавства.

Актуалізація питань забезпечення безпеки об'єктів критичної інфраструктури на державному рівні призвела до необхідності визначення уповноваженого та відповідального органу в сфері захисту критичної інфраструктури. Постановою Кабінету Міністрів України від 12.07.22 р. № 787 «Про утворення Державної служби захисту критичної інфраструктури та забезпечення національної системи стійкості» [2] було утворено центральний орган виконавчої влади із спеціальним статусом, діяльність якого спрямовується і координується Урядом України. Цей орган забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері захисту критичної інфраструктури та забезпечення національної системи стійкості.

Враховуючи той факт, що інституційне становлення новоствореного державного органу потребує значного часу, 5 грудня 2022 року набув чинності Закон України № 2684-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень уповноваженого органу у сфері захисту критичної інфраструктури України» [3]. Вказаний законодавчий акт було розроблено з метою належного забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері критичної інфраструктури. Він

спрямований на створення сприятливих передумов щодо виконання функцій уповноваженого органу з питань захисту критичної інфраструктури.

Нормативно встановлено, що під час дії воєнного стану, а також протягом 12 місяців після його припинення чи скасування повноваження уповноваженого органу у сфері захисту критичної інфраструктури України, здійснюються саме Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України.

Російські хакери здійснюють кожного дня у середньому понад десять кібератак на Україну. Це різні типи кібератак, іноді дійсно масові, іноді досить витончені. Цілі у них доволі різні: державні ресурси, об'єкти критичної інфраструктури тощо. Це вимагає від відповідальних державних та правоохоронних органів успішної системної протидії зухвалому та нахабному ворогу і в кіберпросторі. За таких умов держава має посилити захист об'єктів критичної інфраструктури від атак російських окупантів, забезпечити надійний стан захищеності об'єктів критичної інфраструктури (ОКІ), сприяти покращенню комплексної взаємодії операторів ОКІ та представників сектору безпеки і оборони України.

У рамках повноважень вітчизняні спецслужби розслідують кібератаки на об'єкти критичної інфраструктури України. Зокрема, діяльність Служби безпеки України зосереджена на контррозвідувальному, контртерористичному та протидиверсійному захисті об'єктів енергетики, транспортного комплексу, інших стратегічно важливих галузей. Саме вітчизняна спецслужба блокує та запобігає кібератакам ворога, використовуючи наявний власний потенціал та ресурси.

Служба постійно блокує:

- спровоковані агресором нештатні й аварійні ситуації;
- перебої в роботі об'єктів життєдіяльності;
- маніпуляції у фінансово-банківському секторі;
- запобігає спробам знищити ліквідні і стратегічні підприємства.

Серед пріоритетних завдань Служби безпеки України в галузі захисту ОКІ значна увага приділяється протидії іноземній економічній експансії, недопущенню використання фінансових інструментів для створення системних кризових явищ в українській економіці тощо [4].

Так, у 2020 році СБУ зафіксувала 800 кібератак, у 2021 році – близько двох тисяч.

Проте вже після повномасштабного вторгнення РФ в Україну їх зафіксували понад 4 500. Станом на 2024 рік Служба безпеки України відбила понад 550 атак російських хакерів. Держава-агресор продовжує тримати темп і масованість в кібератаках, але абсолютну більшість українські спеціалісти зупиняють ще на початкових етапах.

Найчастіше вони спрямовані на об'єкти логістики і транспорту, паливно-енергетичну галузь та військові об'єкти [5].

З метою посилення контрдиверсійного захисту об'єктів критичної інфраструктури спецслужба неодноразово проводила відповідні оперативні та контррозвідувальні заходи.

Мета – посилення контрдиверсійного захисту об'єктів критичної інфраструктури та підвищення безпеки громадян в умовах російської збройної агресії проти України.

Служба безпеки України також вживає контрдиверсійних заходів з метою нейтралізації загроз розвідувально-підривної діяльності проти державної безпеки України. До спільних профілактичних заходів залучаються на постійній основі підрозділи Нацполіції, Нацгвардії та Державної служби з надзвичайних ситуацій. Під посиленим захистом правоохоронців – стратегічно важливі об'єкти критичної інфраструктури та місця масового скупчення й перебування населення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 р. № 1109. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.22 р. № 1384. URL: https://www.kmu.gov.ua.
2. Про утворення Державної служби захисту критичної інфраструктури та забезпечення національної системи стійкості: постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.22 р. № 787.URL: https://www.kmu.gov.ua.
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень уповноваженого органу у сфері захисту критичної інфраструктури України: Закон України від 18.10.22 р. № 2684. URL: https://ips.ligazakon.net.
4. Осипчук І.І. Правові засади діяльності Служби безпеки України як суб'єкта забезпечення критичної інфраструктури та місце серед них адміністративного законодавства. Науковий вісник публічного та приватного права. 2020. Т. 2. Вип. 6. С. 156-162.
5. Цього року СБУ уже нейтралізувала понад 500 російських кібератак. URL: https://www.slovoidilo.ua.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Каріна ЗАРІЦЬКА, навчальна група ЦЗк - 24-1,
Навчально-науковий інститут цивільного захисту
НК – Максим ДЕМЕНТ, канд. пед. наук., доц.,
Національний університет цивільного захисту України

У сучасних умовах збройної агресії українська критична інфраструктура (КІ) стикається з численними загрозами: руйнування фізичних об'єктів, кібератаки, перебої в енергопостачанні, порушення логістичних і комунікаційних ланцюгів. Безпечність та стійкість КІ – це не просто компонент ефектів державної безпеки, а життєво необхідна передумова виживання держави і суспільства. Відповідно, роль організаційно-правових засад у захисті КІ зростає, оскільки вони забезпечують нормативний фундамент, визначають обов'язки й механізми боротьби з загрозами, гарантують координацію дій між державою, операторами й іншими зацікавленими сторонами.

Критична інфраструктура (КІ) – це сукупність об'єктів, систем і частин, які є важливими для державного устрою, економіки, безпеки, населення та інших життєво важливих функцій. Закон України «Про критичну інфраструктуру» від 16 листопада 2021 року (зі змінами від 21.09.2024 року) чітко визначає термінологію, цілі, завдання і суб'єктів захисту КІ. До нормативно-правових актів, що регулюють захист КІ, належать: Постанова Кабінету Міністрів № 1109 від 09.10.2020 «Деякі питання об'єктів критичної інфраструктури», Постанова КМУ № 821 від 22.07.2022 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу рівня безпеки об'єктів критичної інфраструктури», Постанова КМУ № 1174 від 14.10.2022 «Про затвердження Регламенту обміну інформацією між суб'єктами національної системи захисту критичної інфраструктури», Постанова КМУ № 1175 від 14.10.2022 «Деякі питання подання інформації у сфері захисту критичної інфраструктури». [1]

Створення національної системи захисту критичної інфраструктури передбачає участь центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та операторів критичних об'єктів. При цьому законодавство чітко визначає розподіл відповідальності, функції та роль кожного з учасників. Важливим елементом є категоризація та паспортизація об'єктів, що включає класифікацію за

рівнями критичності, проведення оцінки ризиків та розроблення паспортів безпеки. Для підтримання належного рівня захищеності здійснюється постійний моніторинг, який охоплює регулярні перевірки, аудит, контроль відповідності встановленим нормативам і своєчасне реагування на виявлені порушення. Не менш значущим є налагодження ефективного обміну інформацією та координації між державними структурами і операторами критичної інфраструктури, що реалізується через створення регламентів взаємодії, внутрішніх планів захисту та процедур реагування на надзвичайні ситуації.

Воєнні дії кардинально ускладнюють безпеку КІ: прямі атаки, руйнування комунікацій, порушення логістичних зв'язків, а також підвищення частоти та інтенсивності кібератак. Закон «Про критичну інфраструктуру» та інші нормативні акти передбачають, що захист об'єктів має охоплювати діяльність до, під час та після загрози: виявлення, запобігання, нейтралізацію, мінімізацію наслідків. За умов воєнного стану можуть вводитися спеціальні режими функціонування, прискорені процедури реагування, посилені заходи безпеки, мобілізація ресурсів і взаємодія з міжнародними партнерами.

Захист життя і здоров'я населення, а також забезпечення стабільного функціонування державних служб та базових послуг є ключовими завданнями у сфері захисту критичної інфраструктури. Особлива увага приділяється запобіганню кризовим ситуаціям та підвищенню стійкості об'єктів, що дозволяє гарантувати безперервність виконання життєво важливих функцій, зокрема у сферах енергопостачання, комунікацій, транспорту, водопостачання та інших. Важливим напрямом є розвиток систем кіберзахисту та захист інформаційної інфраструктури, що набуває особливої актуальності в умовах гібридних загроз. Правове забезпечення у цій сфері спрямоване на чітке регулювання обов'язків операторів та державних органів, визначення санкцій, стандартів і вимог до захисту, що реалізується через закони, постанови Кабінету Міністрів України, регламенти та методичні рекомендації.

Організаційно-правові засади захисту критичної інфраструктури в Україні вже сформовані на основі сучасного законодавства, що включає Закон України «Про критичну інфраструктуру», а також постанови, регламенти та інші підзаконні акти. Водночас реалізація цих засад у воєнних умовах потребує оперативної адаптації, постійного вдосконалення нормативної бази та належного ресурсного забезпечення. Особливої ваги набуває розвиток систем кіберзахисту, налагодження ефективної взаємодії державного та приватного секторів, а також підготовка висококваліфікованих фахівців і вдосконалення технічних засобів для гарантування стійкості об'єктів. Ефективність функціонування системи захисту критичної інфраструктури значною мірою залежить від належного виконання законодавчих норм, дисципліни та відповідальності операторів і державних структур, а також від своєчасності та адекватності реагування на загрози.

Забезпечення стійкості та безпеки об'єктів критичної інфраструктури України в умовах воєнних дій є комплексним завданням, що потребує узгоджених дій на законодавчому, організаційному та технічному рівнях. У сучасних умовах першочергового значення набуває не лише вдосконалення нормативної бази, а й її практична реалізація, постійний контроль і швидка адаптація до змін безпекового середовища. Подальший розвиток системи захисту має спиратися на посилення кіберзахисту, упровадження сучасних технологій моніторингу й управління ризиками, а також на активізацію державно-приватного партнерства. Важливим напрямом є формування культури безпеки серед персоналу, регулярна підготовка фахівців і забезпечення їх сучасними засобами захисту. Лише комплексний підхід і відповідальне виконання обов'язків усіма суб'єктами системи дозволять гарантувати належний рівень стійкості критичної інфраструктури та стабільність держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Нормативно-правова база у сфері захисту об’єктів критичної інфраструктури України [Електронний ресурс]. – Доступно: https://csirt.csi.cip.gov.ua/uk/pages/cio (дата звернення: 23.09.2025).
2. Про критичну інфраструктуру: Закон України від 16.11.2021 № 1882-IX [Електронний ресурс]. – Доступно: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text (дата звернення: 23.09.2025).
3. Актуальні питання нормативно-правового регулювання захисту критичної інфраструктури в умовах воєнного стану в Україні [Електронний ресурс] // *Проблеми міжнародних відносин та права*. – 2022. – № 6. – С. 101 – 109. – Доступно: https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2022-6-01-09 (дата звернення: 23.09.2025).

ПРОЄКТУВАННЯ БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНИХ СПОРУД ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ З ІНТЕГРОВАНИМИ СИСТЕМАМИ УКРИТТЯ

Роман ІЛЛЮЩЕНКО, 1-24,
Навчально-науковий інститут цивільного захисту
НК – Олег МИРОШНИК д-р. техн. наук, проф.,
Національний університет цивільного захисту України

Сучасні загрози безпеці держави та населення вимагають переосмислення підходів до формування інфраструктури цивільного захисту. В умовах воєнних дій, техногенних катастроф та природних катаклізмів особливого значення набуває створення таких будівель і споруд, які здатні поєднувати оперативне управління силами і засобами цивільного захисту з функціями укриття населення. Йдеться про багатофункціональні споруди, інтегровані в єдину систему безпеки громади чи регіону. Їхня концепція полягає у поєднанні службових приміщень для підрозділів ДСНС, технічних баз для зберігання спеціальної техніки та обладнання, навчально-тренувальних комплексів і захисних споруд цивільного захисту – сховищ чи протирадіаційних укриттів.

Важливість таких споруд обумовлюється необхідністю забезпечення подвійного призначення. У мирний час вони можуть виконувати роль адміністративних будівель, навчальних центрів, комунальних об’єктів для громадських потреб. Проте у випадку надзвичайної ситуації чи воєнної загрози вони трансформуються в укриття для населення та одночасно слугують командними пунктами для органів управління цивільного захисту. Такий підхід відповідає світовим тенденціям багатофункціонального будівництва, коли інженерні об’єкти максимально ефективно використовуються протягом усього життєвого циклу.

Проєктування багатофункціональних споруд має враховувати низку важливих чинників. По-перше, це відповідність чинним будівельним нормам і стандартам. Зокрема, ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту» визначає ключові вимоги до конструкцій, систем життєзабезпечення, захисту від радіаційних, хімічних і вибухових факторів. ДБН В.1.1-7:2016 «Пожежна безпека об’єктів будівництва» регламентує вимоги щодо протипожежного захисту, застосування вогнестійких матеріалів, автоматичних систем пожежогасіння та оповіщення. По-друге, необхідним є використання сучасних технологій енергоефективності, автономного енергозабезпечення та інформаційно-комунікаційних систем для забезпечення стабільного функціонування об’єкта у надзвичайних умовах.

Особливу увагу слід приділяти інтеграції систем життєзабезпечення. Вентиляція, водопостачання, каналізація, енергопостачання мають бути спроєктовані за принципом резервування, що забезпечує роботу споруди навіть у разі відключення основних мереж. Важливим є впровадження системи незалежного енергоживлення (дизель-генератори, акумуляторні станції, альтернативні джерела енергії), що дозволяє підтримувати життєдіяльність людей у захисних укриттях протягом тривалого часу.

Функціональне зонування таких споруд передбачає чітке розділення на три групи приміщень: адміністративно-оперативні, технічні та захисні. Адміністративно-оперативна частина включає командні зали, ситуаційні кімнати, засоби зв'язку та інформаційного забезпечення. Технічна зона містить бокси для пожежно-рятувальної техніки, майстерні та склади обладнання. Захисна частина призначена для укриття населення і може бути реалізована як сховище чи протирадіаційне укриття, обладнане місцями для сидіння і лежання, системами фільтрації повітря, запасами води і продовольства.

Ефективність багатофункціональних споруд значною мірою залежить від їхньої інтеграції у систему цивільного захисту громади та регіону. Вони можуть стати опорними пунктами Єдиної державної системи цивільного захисту, забезпечуючи зв'язок між місцевими органами влади, службами ДСНС та населенням. Крім того, такі об'єкти можуть використовуватись для підготовки персоналу, проведення тренувань та навчань із реагування на надзвичайні ситуації, що підвищує рівень готовності як підрозділів, так і населення.

Варто зазначити, що проєктування подібних споруд має і соціальний ефект. Вони створюють відчуття захищеності у громадян, стають центрами комунікації та безпеки, підвищують престиж регіону та сприяють розвитку інфраструктури. У містобудівному аспекті багатофункціональні будівлі можуть гармонійно інтегруватися в архітектурний простір, виконуючи не лише захисні, а й соціальні функції.

Таким чином, проєктування багатофункціональних споруд для підрозділів цивільного захисту з інтегрованими системами укриття є актуальним завданням, яке поєднує інженерно-технічні, організаційні та соціальні аспекти. Реалізація таких проєктів сприятиме підвищенню ефективності роботи рятувальних підрозділів, оптимізації використання матеріальних і фінансових ресурсів, а головне – забезпеченню надійного захисту населення у кризових ситуаціях. Це відповідає сучасним вимогам безпеки держави і є важливим кроком у напрямі зміцнення системи цивільного захисту України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. ДБН В.2.2-5:2023. Захисні споруди цивільного захисту. – Київ: Мінрегіон України, 2023. – 122 с.

2. ДБН В.1.1-7:2016. Пожежна безпека об'єктів будівництва. Загальні вимоги. – Київ: Мінрегіон України, 2017. – 66 с.

3. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 2 жовт. 2012 р. № 5403-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 34 – 35. – Ст. 458.

4. Гончаренко Ю. Ю., Попов О. О., Мірошник О. М. Інформаційно-технічний метод попередження надзвичайних ситуацій терористичного характеру на критично важливих об'єктах // Моделювання та інформаційні технології. – 2016. – Вип. 77. – С. 43 – 51.

5. Кузьменко І. І., Руснак В. М., Труш О. І. Модернізація системи цивільного захисту в умовах воєнних викликів: проблеми та перспективи // Науковий вісник ЧІПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗУ. – 2023. – № 2. – С. 15–24.

6. Koptev V., Yatsyna M. Civil protection in construction: study guide. – Kharkiv: NUCZU, 2021. – 144 p.

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ СТІЙКОСТІ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ

Світлана КОСЯК, канд. істор. наук, доц.,
доцент кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін,
Національний університет цивільного захисту України

Повномасштабна війна завдала значних руйнувань критичній інфраструктурі України, що є життєво важливою для функціонування держави та суспільства. Масштаб руйнувань критичної інфраструктури України є безпрецедентним. За даними KSE Institute, загальні прямі збитки станом на кінець 2024 року становлять майже 170 млрд доларів США. Порівняно з початком 2024 року, ця сума зросла на 12,6 млрд доларів, або на 8%. Найбільша частка збитків припадає на житлові будівлі ($60 млрд) та транспортну інфраструктуру ($38,5 млрд). Втрати в енергетичному секторі сягнули $14,6 млрд, тоді як промислові, сервісні та будівельні активи втратили $14,4 млрд [1].

Аналіз руйнувань за секторами свідчить про цілеспрямовану стратегію ворога. Зростання збитків в енергетичному секторі на 46% та в цифровій інфраструктурі на 140% є найбільш динамічним [2]. Це вказує на те, що ворог цілеспрямовано атакує об'єкти, що мають ключове значення для функціонування держави. Було зруйновано кілька великих електростанцій, а станом на червень 2024 року 73% енергоблоків теплових електростанцій та 20 гідроагрегатів на гідроелектростанціях були виведені з ладу [3]. Такі атаки не лише спричиняють фізичні руйнування, а й мають на меті дезорганізацію економіки, логістики та управління країною, паралізуючи її життєдіяльність. Отже, заходи з відновлення не можуть обмежуватися простим ремонтом, а мають включати стратегії, що забезпечують асиметричну та децентралізовану стійкість.

У контексті цього виникає двоїстий виклик. З одного боку, існує величезна потреба у залученні інвестицій для відбудови, а з іншого – високі воєнні, економічні та правові ризики, що створюють значні перешкоди для приватних інвесторів [4, 9]. Ця ситуація вимагає розробки та впровадження ефективного механізму, здатного не лише залучити необхідний капітал, а й справедливо розподілити ризики та винагороди між публічним і приватним секторами [5, 63]. Публічно-приватне партнерство (далі – ППП) є одним із ключових правових інструментів, що дозволяє об'єднати зусилля обох секторів для вирішення цих завдань.

Публічно-приватне партнерство у воєнних умовах в Україні набуло практичного виміру, виходячи за рамки класичних інфраструктурних проєктів. Фактично ППП трансформувалося у систему спільної відповідальності держави та бізнесу за безпеку, стійкість і відновлюваність стратегічних об’єктів [6, 19]. Яскравим прикладом є співпраця держави з енергетичними компаніями. Зокрема, ДТЕК та інші приватні оператори в координації з Міністерством енергетики, НЕК «Укренерго» та міжнародними донорами забезпечили термінові ремонти пошкоджених електростанцій і підстанцій, організували постачання обладнання з країн ЄС і США, що дозволило уникнути колапсу енергосистеми під час масованих атак восени 2022 – взимку 2023 років [3].

У транспортній сфері «Укрзалізниця» стала прикладом унікального симбіозу державного та приватного сектору. Компанія забезпечувала евакуацію мільйонів громадян, перевезення гуманітарних вантажів і військових ресурсів. При цьому вона активно взаємодіяла з приватними підрядниками, міжнародними фінансовими інституціями та благодійними фондами, що дозволило не лише зберегти функціонування транспортної системи, а й підвищити її стійкість у кризових умовах.

У сфері телекомунікацій приватні оператори, такі як «Київстар» та «Vodafone Україна», оперативно відновлювали пошкоджені мережі та забезпечували зв'язок у критично важливих регіонах, а впровадження технологій Starlink стало прикладом міжнародного публічно-приватного партнерства, що дало змогу підтримувати функціонування систем управління та оборони навіть у випадках повної втрати традиційних каналів зв'язку.

Правове підґрунтя взаємодії держави та бізнесу у сфері захисту критичної інфраструктури визначається низкою нормативних актів. Закон України «Про критичну інфраструктуру» (2021) закріплює принципи багаторівневої взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та операторів критичної інфраструктури, зокрема в частині обміну інформацією, управління ризиками, забезпечення кіберзахисту та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

У 2025 р. Верховна Рада ухвалила Закон «Про публічно-приватне партнерство» (законопроєкт № 7508), який створює нормативні умови для розширення сфер застосування ППП у стратегічних секторах, визначає коло публічних партнерів, вводить нові інструменти фінансування (у тому числі із залученням міжнародних донорів) і спрощує процедури підготовки проєктів. Таким чином, закладено правові передумови для інституалізації ППП у системі цивільного захисту та відбудови критичної інфраструктури.

Міжнародний досвід підтверджує, що ефективні системи цивільного захисту у кризових ситуаціях базуються на трикутнику «держава – бізнес – громадянське суспільство». Україна вже отримала значну підтримку від програм USAID, Європейського Союзу, Світового банку, НАТО, спрямованих на відновлення енергетики, кіберстійкість та розвиток транспортних коридорів. При цьому саме через механізми ППП відбувається інтеграція міжнародних ресурсів у національну систему безпеки та стійкості. У цьому контексті публічно-приватне партнерство розглядається як ключовий інструмент для залучення необхідних інвестицій та ефективного розподілу ризиків між публічним і приватним секторами [6, 21].

Таким чином, розвиток публічно-приватного партнерства для підвищення стійкості критичної інфраструктури України є не лише організаційною, а й стратегічною необхідністю. В умовах війни ППП стало інструментом виживання та адаптації, а в перспективі має перетворитися на інституційну основу відбудови країни. Важливими напрямами подальшого розвитку є вдосконалення законодавчої бази, створення спеціальних механізмів воєнних і післявоєнних ППП, забезпечення фінансових гарантій для приватного сектору, розвиток кіберстійкості та зміцнення міжнародного співробітництва. Лише синергія державних і приватних зусиль дозволить забезпечити ефективний захист та відновлення критичної інфраструктури, а також сформувати модель її стійкого розвитку у післявоєнний період.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. KSE Institute. Звіт. Ukraine's Rapid Damage and Needs Assessment : аналіт. доповідь, листопад 2024. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/02/KSE_Damages_Report-November-2024-UA.pdf.

2. Нікітенко Р. Державно-приватне партнерство у відбудові критичної інфраструктури України: юридичний путівник для інвесторів. ЛІГА.net. URL: https://blog.liga.net/user/rnikitenko/article/56875.

3. Міністерство розвитку громад та територій України. Відбудова України через державно-приватне партнерство: [офіц. сайт]. URL: https://mindev.gov.ua/news/vidbudova-ukrainy-cherez-derzhavno-pryvatne-partnerstvo.

4. Макуха С. М. Державно-приватне партнерство: проблеми та перспективи для України. Вісник соціально-економічних досліджень. 2022. № 1 – 2 (80 – 81). С. 9 – 23.

5. Запатріна І. В. Публічно-приватне партнерство в Україні: перспективи застосуваннядля реалізації інфраструктурних проектів і надання публічних послуг. Економіка і прогнозування. 2010. № 4. С. 62 – 86.

6. Забаштанський М. М., Сідор І. П. Державно-приватне партнерство у забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку територіальних громад. Інвестиції: практика та досвід. 2023. № 6. С.18 – 23.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ЯДЕРНОЇ ЕНЕРГІЇ І ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЯДЕРНОЇ ТА РАДІАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Анатолій МУДИК, ЗМХТ-24,
навчально-науковий інститут інженерної та спеціальної підготовки,
НК – Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ канд. техн. наук., доц.,
Національний університет цивільного захисту України

Після набуття незалежності в Україні розпочалось реформування державного управління у сфері використання ядерної енергії у відповідності до міжнародних принципів розподілу відповідальності [1 – 3].

Була відмічена важливість схвалення Верховною Радою України постанови від 25 січня 1994 року «Про Концепцію державного регулювання безпеки та управління ядерною галуззю в Україні» [4]. У Концепції, зокрема, була запропонована структура державних органів, що враховує досвід країн з розвинутою атомною енергетикою, а також максимально інтегрує вже існуючі в Україні державні установи.

Подальший розвиток правового регулювання в галузі ядерної енергетики передбачає налаштування роботи органів державного управління та регулювання на реалізацію основних принципів політики у цій сфері, закріплених у статті 5 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» [5]. Це включає, зокрема, пріоритетний захист здоров'я людини та довкілля від іонізуючого випромінювання, а також стимулювання соціальноекономічної зацікавленості місцевих органів влади та самоврядування на територіях, де розміщені ядерні об'єкти та установки для поводження з радіоактивними відходами. Важливими завданнями є визначення відповідальності за порушення правил безпеки у сфері ядерної енергетики, чітке розмежування функцій державного управління в галузі використання ядерної енергії та регулювання ядерної і радіаційної безпеки, а також забезпечення низьких норм опромінення, що враховують економічні та соціальні умови країни. Крім того, передбачено виконання міжнародних угод, розвиток співпраці з іншими державами у сфері мирного використання ядерної енергії та зміцнення міжнародної безпеки і радіаційного захисту населення, а також регулювання процесів захоронення радіоактивних відходів [5].

Державна політика в сфері використання ядерної енергії здійснюється через створення та підтримку ефективної системи управління, що охоплює питання ядерної та радіаційної безпеки. Це включає розробку та реалізацію державних програм безпеки, зокрема заходів для захисту населення, яке проживає в зоні спостереження. Окрім того, держава забезпечує участь громадян та їхніх об'єднань у формуванні та здійсненні політики в галузі ядерної енергетики [6].

Структуру органів державного регулювання безпеки та управління у сфері використання ядерної енергії, радіаційно небезпечних технологій і матеріалів в Україні можна подати наступним чином:

- законодавчий рівень Верховна Рада України;

- виконавчий рівень Кабінет Міністрів України, включаючи органи державного управління – Міністерство енергетики України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Мінекономіки України;
- експлуатуюча організація;
- органи регулювання і нагляду за радіаційною і ядерною безпекою Міндовкілля України, МОЗ України, Державна інспекція ядерного регулювання України, НКРЗУ.

Сьогодні в Україні органом державного управління в ядерній енергетиці є Міненерго. Згідно Положенню про Міненерго, яке затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2020 р. № 507 [7] до основних завдань Міненерго, зокрема, належить державне управління у сфері використання ядерної енергії та радіаційної безпеки здійснюється через Міністерство енергетики, яке також створює організації, що відповідають за безпечну експлуатацію ядерних установок. Крім того, формуються спеціалізовані підприємства для поводження з радіоактивними відходами, їх довгострокового зберігання та захоронення. Міністерство розробляє та реалізує програми з використання ядерної енергії, підвищення рівня безпеки в ядерній та радіаційній сферах, а також планує заходи для мінімізації утворення радіоактивних відходів на об'єктах атомної промисловості. Воно також забезпечує безпечне поводження з такими відходами, включаючи їх збирання, переробку та зберігання до передачі на захоронення. Міністерство формує систему для готовності до ліквідації аварій на ядерних установках і об'єктах, які поводяться з радіоактивними відходами або джерелами іонізуючого випромінювання. Також воно гарантує виконання міжнародних зобов'язань України, зокрема гарантій МАГАТЕ щодо безпеки на ядерних об'єктах.

В межах своєї компетенції, Міненерго відповідає за реалізацію державної політики з фізичного захисту ядерних установок, матеріалів та радіоактивних відходів об'єктів, що належать до сфери управління Міненерго, та стосовно суб'єктів господарювання, визначених Кабінетом Міністрів України, перевезень вантажів радіоактивних матеріалів та здійснює контроль за її реалізацією.

На сьогодні в Україні органом державного управління у сфері ядерної енергетики є Міністерство енергетики. Згідно з Положенням про Міністерство, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2020 року № 507 [7], основними завданнями Міністерства є реалізація державного управління у сфері використання ядерної енергії та радіаційної безпеки. Міністерство енергетики також відповідальне за створення експлуатуючих організацій для забезпечення безпечної експлуатації ядерних установок, а також спеціалізованих підприємств для поводження з радіоактивними відходами, їх зберігання та захоронення.

Окрім цього, Міненерго розробляє і реалізує державні програми щодо використання ядерної енергії, підвищення ядерної та радіаційної безпеки, а також планує заходи, спрямовані на мінімізацію утворення радіоактивних відходів під час експлуатації ядерних установок та об'єктів атомної промисловості. Міністерство енергетики також відповідає за забезпечення безпечного поводження з радіоактивними відходами, що включає їх збирання, переробку та зберігання до їх подальшого захоронення.

Міненерго розробляє та впроваджує комплекс заходів для забезпечення готовності до ліквідації аварій на ядерних установках і об'єктах, що займаються поводженням з радіоактивними відходами і джерелами іонізуючого випромінювання. Міністерство здійснює реалізацію міжнародних гарантій МАГАТЕ на об'єктах атомної енергетики та атомної промисловості та здійснює контроль за виконанням державної політики у сфері фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів і вантажів, що містять радіоактивні матеріали, на об'єктах, управління якими належать до його компетенції.

Створення у 1996 році ДП «НАЕК «Енергоатом»» відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про створення Національної атомної енергогенеруючої компанії «Енергоатом» від 17.10.1996 № 1268 [8] на базі майна атомних електростанцій та їх інфраструктури – «Запорізька АЕС», «Рівненська АЕС», «Південноукраїнська АЕС», «Хмельницька АЕС» та «Чорнобильська АЕС» є ключовим елементом у системі управління ядерною енергетикою України.

Згідно з Законом України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» [5], функції експлуатуючої організації (оператора), яка відповідає за безпеку всіх атомних електростанцій країни, покладені на ДП НАЕК «Енергоатом». Це підприємство є оператором чотирьох АЕС в Україні – Запорізької, Рівненської, Південноукраїнської та Хмельницької, на яких експлуатуються 15 енергоблоків (13 блоків типу ВВЕР1000 та два – ВВЕР440) з загальною встановленою потужністю 13 835 МВт.

До складу компанії також входять Ташлицька ГАЕС (потужністю 453 МВт), Олександрівська ГЕС (25 МВт) та Централізоване сховище відпрацьованого ядерного палива в Чорнобильській зоні. ДП «НАЕК «Енергоатом» включає 12 відокремлених підрозділів, які забезпечують власну науковотехнічну базу, а також здійснюють розробки й виробництво для підвищення якості та оперативності обслуговування АЕС, що дозволяє зменшити залежність від підрядників та ефективно вирішувати питання імпортозаміщення.

Окрім зазначеного, ДП НАЕК «Енергоатом» також займається будівництвом нових та реконструкцією існуючих енергетичних потужностей, закупівлею свіжого ядерного палива і вивезенням відпрацьованого, а також створенням національної інфраструктури для поводження з відпрацьованим ядерним паливом і радіоактивними відходами. Крім того, компанія відповідає за фізичний захист об'єктів атомної енергетики, перепідготовку та підвищення кваліфікації персоналу. ДП НАЕК «Енергоатом» підпорядковується Міністерству енергетики України. Головною метою компанії є збільшення виробництва електричної енергії на атомних електростанціях при забезпеченні постійного підвищення рівня безпеки їх експлуатації [8].

Сьогодні, згідно Закону України «Про акціонерне товариство «Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом»» від 6 лютого 2023 року [9] було утворено АТ «НАЕК Енергоатом», 100 відсотків акцій якого належать державі. Єдиним засновником та акціонером товариства є держава в особі Кабінету Міністрів України.

Державне регулювання діяльності ядерної галузі, перш за все АТ «НАЕК Енергоатом» здійснюється Державною інспекцію ядерного регулювання України, НКРЕ КП, Державною регуляторною службою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна служба України з надзвичайних ситуацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.dsns.gov.ua/.

2. Офіційний сайт ДП «НАЕК «Енергоатом»». URL: https:// old.energoatom.com.ua.

3. Матвійчук А. О. Правове регулювання ядерної та радіаційної безпеки при експлуатації атомних електричних станцій: дис. док. філ. 081. Київ, 2024. – 210 с.

4. Про Концепцію державного регулювання безпеки та управління ядерною галуззю в Україні: Постанова Верховної Ради України від 25 січня 1994 року №3871XII. Офіц. вебпортал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua.

5. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку. Закону України від 8 лютого 1995 року № 39/95-ВР. Офіц. вебпортал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua.

6. Балюк Г.І. Світоглядні та екологоправові засади взаємодії людини і природи. Екологічне право України. 2017. №. 12. С. – 813. URL: http://nbuv.gov.ua.

7. Про затвердження Положення про Міністерство енергетики України: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2020 р. № 507. // Офіц. вебпортал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua.

8. Про створення Національної атомної енергогенеруючої компанії «Енергоатом»: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.10.1996 № 1268 Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua.

9. Про акціонерне товариство «Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом»»: Закон України від 6 лютого 2023 року № 2896IX. Офіц. вебпортал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ТА СТІЙКОСТІ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ ВОЄННИХ ДІЙ (СТАНОМ НА ЖОВТЕНЬ 2025 РОКУ)

Олександр ПОЛІВАНОВ, PhD,
Національний університет цивільного захисту України

Критична інфраструктура (КІ) України охоплює сектори, що забезпечують життєво важливі функції суспільства та держави, такі як енергетика, транспорт, зв'язок, водопостачання, охорона здоров'я, фінансова система та урядове управління. Умови воєнного стану (введеного Указом Президента № 64/2022 від 24.02.2022 та продовженого до щонайменше листопада 2025 року) посилюють загрози для КІ через фізичні атаки, кібератаки, мінування та окупацію, що призводить до руйнувань (наприклад, понад 50% енергетичної інфраструктури пошкоджено). Організаційно-правові засади спрямовані на створення національної системи захисту, забезпечення стійкості (здатності відновлюватися після інцидентів) та координацію зусиль держави, суб'єктів КІ та міжнародних партнерів (ЄС, НАТО).

Правове регулювання КІ в умовах воєнного стану базується на комбінації загальних законів про національну безпеку та спеціалізованих норм, адаптованих до воєнного часу [1]. Основні акти:

1. Закон України "Про критичну інфраструктуру" № 1882-IX від 18.11.2021 (зі змінами): визначає правові засади функціонування та захисту КІ, класифікацію об'єктів (секторальна та функціональна), обов'язки суб'єктів (власників об'єктів) щодо оцінки ризиків, планування реагування та повідомлення про інциденти. У воєнний стан акцентує на пріоритетному захисті від фізичних і кіберзагроз, з оновленнями 2025 року щодо інтеграції з новим законодавством про кібербезпеку.

2. Закон України "Про основні засади забезпечення кібербезпеки України" № 2163-VIII від 05.10.2017 (зі змінами): регулює кіберзахист КІ, включаючи критерії віднесення об'єктів до КІ, вимоги до кіберзахисту (огляди, сертифікація) та координацію через РНБО. Оновлення 2025 року вводить суттєві інституційні, процедурні та комплаєнс-змін, посилюючи протидію гібридним загрозам (кібератаки РФ).

3. Закон України "Про правовий режим воєнного стану" № 389-VIII від 12.05.2015**(** зі змінами): Дозволяє обмеження функціонування КІ для безпеки, введення режимів підвищеної готовності та мобілізацію ресурсів для захисту, з продовженням до листопада 2025 року.

Інші ключові акти:

– Закон "Про національну безпеку України" № 2469-VIII від 21.06.2018: Встановлює державну політику захисту КІ як складової нацбезпеки.

– Закон "Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень уповноваженого органу у сфері захисту критичної інфраструктури України" № 2684-IX

від 18.10.2022: Передає повноваження Держспецзв'язку, з продовженням на період воєнного стану +12 місяців.

– Постанова КМУ № 825-р від 19.09.2023: Національний план захисту КІ, що включає заходи з моніторингу ризиків, навчання та відновлення, з оновленнями 2025 року щодо інтеграції з новим кіберзаконом.

– Закон № 4321-XI від серпня 2025 року: Вносить зміни до регулювання міського розвитку, що впливає на захист інфраструктури в урбаністичних зонах.

Ці норми узгоджуються з міжнародними стандартами (директиви ЄС 2008/114/ЕС, 2016/1148) та Стратегією кібербезпеки України (Указ Президента № 96/2016 від 26.01.2017, оновлена 2021 та 2025 роками).

Координація здійснюється через ієрархічну систему органів, з акцентом на централізоване управління в воєнний час:

– Рада національної безпеки і оборони України (РНБО): Координує загальну політику, затверджує переліки об'єктів КІ та стратегії. У 2025 році РНБО ініціювала щорічні аудити стійкості КІ, з фокусом на кіберзагрози.

– Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України (Держспецзв'язку): Уповноважений орган з 2022 року (тимчасово, на період воєнного стану +12 місяців). Відповідає за реєстрацію об'єктів КІ, оцінку ризиків, моніторинг кіберзагроз та координацію секторальних органів (Міненерго, Мінцифри, МВС). У 2025 році акцентує на сертифікації фахівців з кібербезпеки (перші випуски в січні 2025) та реформі навчання для підвищення стійкості КІ.

– Секторальні органи: Кожен сектор КІ (енергетика – Міненерго; транспорт – Мінтранс; ІТ – Мінцифри) має координаторів для локального захисту. СБУ, ЗСУ та ДСНС забезпечують фізичний та оперативний захист.

– Суб'єкти КІ: Власники об'єктів (підприємства) зобов'язані проводити самооцінку ризиків, розробляти плани реагування та звітувати до Держспецзв'язку.

Планувалося створення окремої Державної служби захисту КІ (Постанова КМУ № 787 від 12.07.2022), але відкладено через воєнний стан.

Заходи поділяються на превентивні, оперативні та відновлювальні, з урахуванням воєнних ризиків (атаки дронів, кіберзагрози, окупація):

1. Організаційні: Взаємодія суб'єктів через єдину систему моніторингу (інтеграція з Єдиним реєстром КІ). Навчання персоналу (щорічні симуляції) та міжнародна співпраця (з НАТО, ЄС для обміну розвідданими). У 2025 році акцент на сертифікації ІТ-спеціалістів для посилення кіберстійкості [2]. Фізичний та інженерно-технічний захист: Встановлення датчиків виявлення ракет/дронів на об'єктах (енергетика, транспорт), укріплення периметрів, резервування джерел живлення. У 2025 році запроваджено режим "червоний" для ключових об'єктів (автоматичне відключення при загрозі), з урахуванням змін до законів про міське планування. Кібербезпека: Огляди стану захисту (Постанова КМУ № 1176 від 11.11.2020), сертифікація систем, протидія гібридним атакам (зростання на 300% у 2024 – 2025). Новий закон 2025 року посилює інституційні механізми та комплаєнс. Стійкість та відновлення: Розробка планів BCDR (Business Continuity/Disaster Recovery), резервування ресурсів (генератори, альтернативні маршрути). Національний план 2023 передбачає фінансування на 5 млрд грн для відновлення (програма "єВідновлення"), з оновленнями 2025 року щодо PPP для інфраструктурних проектів (спрощений режим під час воєнного стану +7 років) [3]. Моніторинг та контроль: Щорічна оцінка ризиків, звітність до РНБО. У воєнний стан — посилений режим для окупованих/прифронтових зон.

Згідно з аналізом можливо зазначити виклики: недостатнє фінансування (лише 30% плану 2023 реалізовано), брак кадрів, гібридні загрози РФ. Перспективи: Інтеграція з ЄС (директива NIS2), створення повноцінної Держслужби КІ після війни, інвестиції в AI для моніторингу (пілотні проекти 2025), реформи PPP для відновлення.

Організаційно-правові засади захисту КІ України адаптовані до умов війни, з акцентом на кібербезпеку та швидке відновлення. Вони забезпечують стійкість через централізовану координацію, міжнародну співпрацю та сучасні технології, але потребують додаткових ресурсів і кадрів для повної реалізації. Система є основою для протидії сучасним загрозам і відновлення інфраструктури після війни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналіз закону від Мінрегіону (серпень 2025) Посилання: mviskarada.gov.ua/news/item/4533-zakon-4321ix-tse-pro-rozvytok-z-urakhuvanniam-interesiv-kozhnoho-meshkantsia.

2. NATO CCDCOE: Ukraine's Critical Infrastructure Protection (2024) Посилання: ccdcoe.org/news/2024/ukraines-critical-infrastructure-protection-lessons-learned/ Опис: Аналіз співпраці з НАТО, обмін розвідданими для захисту КІ.

3. OSCE: Protection of Critical Infrastructure in Ukraine (2025) Посилання: osce.org/files/f/documents/8/9/562345.pdf.

АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Аліна ПОМАЗА-ПОНОМАРЕНКО, д-р. держ. упр., старший дослідник,
Національний університет цивільного захисту України
Дмитро ТАРАДУДА, канд. техн.наук, доц.,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Забезпечення безпеки та стійкості об'єктів критичної інфраструктури є одним із ключових завдань національної безпеки України, особливо в умовах повномасштабної воєнної агресії. Пошкодження чи виведення з ладу енергетичних, транспортних, водопровідних, медичних та інформаційних систем має не лише економічні, але й соціально-політичні наслідки, що підсилюють руйнівний ефект воєнних дій. Тому розробка та впровадження дієвих організаційно-правових механізмів захисту об'єктів критичної інфраструктури (далі – КІ) є пріоритетом державної політики.

Основним нормативно-правовим актом, що закладає правові та організаційні засади формування національної системи захисту критичної інфраструктури, є Закон України «Про критичну інфраструктуру» (набув чинності у 2021 р.) [1]. Цей закон визначає поняття «критична інфраструктура», регламентує принципи категоризації об'єктів, встановлює повноваження уповноважених та секторальних органів у сфері захисту КІ та закладає правові підстави для створення реєстру об'єктів критичної інфраструктури. Законодавство України

Паралельно з цим державні інструменти деталізуються в нормативних актах Кабінету Міністрів (наприклад, порядок ведення реєстру об'єктів КІ, порядок взаємодії секторальних органів), а також у Національному плані захисту та забезпечення безпеки і стійкості КІ, затвердженому Кабінетом Міністрів України (Національний план визначає стратегічні цілі, заходи та відповідальних виконавців).

У контексті воєнних дій важливим правовим інструментом є законодавство щодо основ національного спротиву та територіальної оборони, яке встановлює додаткові обов'язки для суб'єктів захисту та взаємодію цивільних і оборонних структур у кризовий період. Закон «Про основи національного спротиву» [1] закладає механізми мобілізації ресурсів та широку кооперацію з громадянським суспільством.

Останніми роками законодавство активно оновлюється: уряд вносить зміни до процедур категоризації, складення секторних переліків та взаємодії органів, що

відображено в низці постанов та змін до підзаконних актів (зокрема, зміни 2024–2025 рр. щодо уточнення повноважень та процедур). Це свідчить про прагнення держави адаптувати регулювання до реалій військового часу.

На практиці національна система захисту КІ будується як багатоступенева мережа співпраці між державними органами, операторами інфраструктури та місцевими органами влади. У рамках чинного законодавства виділяється кілька ключових інституційних елементів системи забезпечення стійкого функціонування КІ, а саме:

1. Уповноважений орган у сфері захисту КІ, який координує формування політики, контролює виконання заходів та взаємодіє з секторальними органами. До речі, уУповноваженим органом визнано Держспецзв'язку, за яким свого часу було закріплено повноваження щодо ведення реєстру об'єктів КІ (сектор кібер- та інфобезпеки).

2. Секторальні органи відповідають за визначення секторних переліків об'єктів, проведення категоризації та реалізацію секторних заходів захисту (наприклад, енергетика, транспорт, охорона здоров'я тощо). Нещодавні зміни підкреслюють обов'язок секторальних органів оперативно подавати оновлені переліки.

3. Оператори критичної інфраструктури – власники/управлінці об'єктів КІ, які зобов'язані впроваджувати заходи безпеки, здійснювати сповіщення та взаємодіяти з компетентними органами.

4. Місцеві органи самоврядування, які відповідають за забезпечення безпеки на територіях та координацію локальної стійкості інфраструктури.

Окремий блок інституційного забезпечення стійкості функціонування об'єктів КІ представлений реєстром таких об'єктів. Він ведеться відповідно до встановленого порядку, має стати джерелом для планування захисних заходів, пріоритезації ресурсів та швидкого прийняття рішень у разі ударів по інфраструктурі. Як відомо, постанови КМУ та дотичні правові акти деталізують процедуру включення об'єктів КІ до реєстру та механізми категоризації.

Щодо особливостей забезпечення безпеки КІ в умовах воєнних дій, то воєнний стан висуває додаткові вимоги до забезпечення стійкості КІ, а саме:

1. Пріоритезація та категоризація. В умовах обмежених ресурсів необхідно чітко визначити критичні об'єкти, які забезпечують життєдіяльність населення (енергетика, водопостачання, медицина, транспорт, телекомунікації тощо). Чинне законодавство України закладає принципи пріоритезації, що мають враховувати операційну важливість об'єкта для національної безпеки [1].

2. Оперативне управління ризиками. Під час воєнних дій потрібні швидкі процедури прийняття рішень, які дозволяють переорієнтувати ресурси, ввести тимчасові регламенти та мобілізувати персонал. Законодавче визначення можливості повторної категоризації та ініціювання перевірок секторальними органами сприяє гнучкості у відповідь на динамічну ситуацію.

3. Міжвідомча координація. Ефективний захист КІ вимагає скоординованих дій між оборонними структурами, ДСНС, органами місцевої влади й операторами. Чинне законодавство України підкреслює необхідність створення координаційних механізмів та процедур оперативного обміну інформацією.

4. Резервування та диверсифікація ресурсів. Передбачається забезпечення резервних потужностей, альтернативних маршрутів постачання та запасів матеріалів, що дозволяє мінімізувати наслідки руйнувань. Частина заходів належить до компетенції операторів КІ; держава має сприяти плануванню та фінансуванню таких заходів у мирний час.

5. Захист інформаційної та кіберінфраструктури. Ворожі засоби впливу на ІТ-системи можуть паралізувати управління критично важливими послугами; тому інтеграція заходів кібербезпеки у плани захисту КІ є обов'язковою. Хоча питання

кіберзахисту регулюється і окремими актами, взаємодія з секторною політикою КІ є необхідною складовою.

На підставі аналізу пропонується низка практичних заходів щодо вдосконалення організаційно-правових засад щодо забезпечення стійкості функціонування КІ, а саме:

1. Уніфікація й оперативне оновлення підзаконних актів [4]. Необхідно забезпечити механізм швидкого внесення змін до порядків та регламентів у разі зміни обстановки (особливо в період воєнних дій), а також стандартизувати формати взаємодії між секторальними органами. (Реалізація цього заходу можлива через відповідні постанови КМУ та накази уповноваженого органу).

2. Розробка фінансових інструментів із підтримки заходів стійкості функціонування КІ. Держава має передбачити програми субсидування чи часткового відшкодування витрат операторів КІ на відновлення об'єктів КІ, резервування, модернізацію та захисні заходи [2]; а також можливе залучення міжнародної допомоги та кредитних інституцій. У цьому контексті пропонується включити до Національного плану дій окремий розділ фінансування операторів КІ. Реалізацію цього заходу доречно покласти на Кабінет Міністрів України.

3. Посилення міжвідомчої координації та створення оперативних штабів. Для швидкої реагування в бойових умовах необхідні спільні міжвідомчі штаби з чітко визначеними повноваженнями, процедурами обміну інформацією та повноваженнями на переорієнтацію ресурсів.

4. Інтеграція кіберзахисту в стратегію захисту КІ. Забезпечити обов'язковість проведення оцінок кіберризиків операторів КІ, впровадження стандартів і тренінгів, а також налагодження швидких каналів реагування на кіберінциденти. Реалізацію цього заходу доречно покласти на Кабінет Міністрів України.

5. Правова регламентація співпраці з приватним сектором, який володіє значною частиною об'єктів КІ в Україні. Слід активніше розвивати механізми публічно-приватного партнерства, захищені процедури обміну інформацією та стимули для приватних операторів КІ до інвестування у стійкість [3].

6. Запровадження регулярних навчань і перевірок стійкості об'єктів КІ. Секторальні тренування, спільні навчання з місцевими адміністраціями та операторами мають стати обов'язковими, з метою відпрацювання сценаріїв відновлення функціонування критичних послуг.

Отже, правове та організаційне забезпечення (що оформлюється в інституційний механізм) у сфері захисту критичної інфраструктури в Україні має достатньо міцну нормативну основу, закладену Законом України «Про критичну інфраструктуру» та супровідними актами вітчизняного уряду. Проте практичне забезпечення стійкості у воєнних умовах висуває нові вимоги щодо оперативності оновлення процедур, гнучкості категоризації, фінансування та координації між органами публічної влади та операторами критичної інфраструктури. Виконання запропонованих заходів передбачає уніфікацію чинних правових норм, у т.ч. у напрямку підвищення фінансової підтримки операторів КІ, створення оперативних механізмів координації, публічно-приватного партнерства, інтеграції кіберзахисту й активізації співпраці з приватним сектором. Усе це покликано сприяти підвищенню готовності та стійкості функціонування КІ України в умовах сучасних воєнних загроз.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Законодавство // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws.

2. Помаза-Пономаренко А. Л. Збитки, нанесені бойовими діями об'єктам критичної інфраструктури в україні: механізми оцінювання та відновлення // Успіхи і досягнення в науці. 2025. Вип. 1 (1). С. 601 – 61.

3. Помаза-Пономаренко А. Л., Тарадуда Д. В. Забезпечення стійкості системи державного регулювання об'єктів підвищеної небезпеки // Державне управління:

удосконалення та розвиток. 2024. № 4. URL: https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/3461.

4. Помаза-Пономаренко А. Л., Тарадуда Д. В. Перспективи розвитку публічного адміністрування як критичної інфраструктури // Матеріали XI Міжнародної науково-практичної он-лайн конференції «Стан та перспективи розвитку адміністративного права України» (24.10.2024, м. Одеса). С. 131 – 133.

5. Помаза-Пономаренко А. Л., Тарадуда Д. В. Управлінські підходи до попередження надзвичайних ситуацій на об’єктах критичної інфраструктури та підвищеної небезпеки // Державне управління: удосконалення та розвиток. 2025. № 1. URL: https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/5502/5557.

ІНСТИТУЦІЙНА СПРОМОЖНІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ ППП-ПРОЄКТІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Марина ПОРОКА, аспірант,
Національний університет цивільного захисту України
НК – Світлана ДОМБРОВСЬКА, д-р. держ. упр., проф.,
Національний університет цивільного захисту України

Масштабні руйнування критичної інфраструктури України внаслідок російської агресії актуалізують питання пошуку ефективних механізмів її відновлення та забезпечення стійкості [1]. Публічно-приватне партнерство (ППП) розглядається як один із ключових інструментів залучення приватних інвестицій та експертизи до процесів відбудови [2]. Однак успішність реалізації ППП-проєктів у сфері критичної інфраструктури безпосередньо залежить від спроможності інституційного середовища, яке формують органи публічної влади, спеціалізовані агенції та координаційні структури. В умовах воєнного стану та постійних трансформацій системи публічного управління питання діагностики інституційної спроможності набуває особливого значення для забезпечення ефективності використання обмежених ресурсів та створення передумов для масштабного залучення приватного сектору до відновлення стратегічно важливих об'єктів.

Інституційна архітектура публічно-приватного партнерства в Україні характеризується фрагментарністю повноважень та відсутністю єдиного координаційного центру [3]. На центральному рівні функції розподілені між Міністерством економіки України, Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури, галузевими міністерствами та Фондом державного майна. Відсутність спеціалізованого агентства з ППП, яке б концентрувало експертизу, методологічну підтримку та координацію проєктів, призводить до дублювання функцій, неузгодженості дій та зниження ефективності підготовки і реалізації проєктів. На місцевому рівні органи самоврядування часто не мають достатніх кадрових та фінансових ресурсів для якісної підготовки ППП-проєктів, що особливо критично для об'єктів критичної інфраструктури комунального підпорядкування.

Виявлена фрагментація інституційної системи безпосередньо впливає на управлінську спроможність реалізації ППП-проєктів. Ця спроможність проявляється через кілька ключових аспектів. По-перше, кадрова складова демонструє дефіцит фахівців з досвідом структурування складних інфраструктурних проєктів, фінансового моделювання та управління контрактами ППП. По-друге, методологічне забезпечення є недостатнім – відсутні адаптовані до умов воєнного стану методики оцінки доцільності ППП для об'єктів критичної інфраструктури, розподілу ризиків та визначення ціни за гроші. По-третє, координаційні механізми між різними рівнями влади та між

державними органами є слабкими, що ускладнює реалізацію міжгалузевих проєктів відновлення критичної інфраструктури, які часто потребують узгодження інтересів множини стейкхолдерів.

Описані обмеження управлінської спроможності набувають особливого значення при роботі з об'єктами критичної інфраструктури, які висувають специфічні вимоги до інституційного забезпечення. Критична інфраструктура має особливості, які висувають додаткові вимоги до інституційної спроможності. Об'єкти енергетики, водопостачання, транспорту та телекомунікацій характеризуються високим рівнем технічної складності, тривалими термінами окупності, значними капітальними витратами та необхідністю забезпечення безперервності послуг [4]. В умовах воєнного стану додаються вимоги до стійкості об'єктів, можливості швидкого відновлення після пошкоджень, резервування потужностей та інтеграції в національну систему цивільного захисту [5]. Це потребує від інституцій ППП здатності здійснювати комплексну оцінку не лише фінансово-економічних показників проєктів, але й їх впливу на національну безпеку, критичність для функціонування інших систем та відповідність стратегічним пріоритетам відбудови.

Аналіз практики показує, що інституції часто не володіють необхідними компетенціями для оцінки технічних рішень щодо підвищення стійкості інфраструктури, не мають механізмів координації з органами, відповідальними за безпеку критичної інфраструктури, та не здатні забезпечити належний моніторинг виконання приватним партнером зобов'язань щодо безперервності критично важливих послуг. Відсутність єдиного реєстру об'єктів критичної інфраструктури з класифікацією за пріоритетністю відновлення ускладнює стратегічне планування ППП-проєктів та раціональний розподіл обмежених ресурсів публічного сектору.

Пошук шляхів вирішення виявлених інституційних проблем потребує звернення до міжнародного досвіду країн, які успішно застосовують ППП для модернізації критичної інфраструктури. Досвід країн Європейського Союзу демонструє важливість створення спеціалізованих інституцій для підтримки ППП у критичній інфраструктурі. Великобританія має Infrastructure and Projects Authority, яка забезпечує методологічну підтримку та експертизу складних проєктів. Франція створила Mission d'appui au financement des infrastructures для координації фінансування інфраструктурних проєктів [6]. Ці інституції акумулюють експертизу, забезпечують стандартизацію процедур та сприяють передачі знань між проєктами. Для України критично важливим є вивчення досвіду країн Центральної та Східної Європи, які здійснювали модернізацію критичної інфраструктури в умовах обмежених бюджетних ресурсів та необхідності швидких трансформацій.

Узагальнення проаналізованих проблем українського інституційного середовища та кращих міжнародних практик дозволяє сформулювати пріоритетні напрями посилення інституційної спроможності для реалізації ППП-проєктів у відновленні критичної інфраструктури. На основі проведеного аналізу можна визначити кілька критичних напрямів удосконалення інституційного середовища ППП для відновлення критичної інфраструктури. Першочерговим є створення спеціалізованої інституції (агентства, центру компетенцій) з відновлення критичної інфраструктури через механізми ППП, яка б концентрувала експертизу, забезпечувала методологічну підтримку публічних партнерів та координувала взаємодію з донорами та міжнародними фінансовими інституціями. Необхідним є формування міжвідомчого координаційного механізму, який би забезпечував узгодження пріоритетів відновлення критичної інфраструктури, оцінку доцільності використання ППП для конкретних об'єктів та моніторинг реалізації проєктів з позиції забезпечення національної безпеки.

Важливим напрямом є розбудова спроможності на місцевому рівні через створення регіональних центрів підтримки ППП, які б надавали консультаційну допомогу органам місцевого самоврядування у підготовці проєктів, залученні

фінансування та управлінні контрактами. Необхідним є також розвиток механізмів державної підтримки ППП-проєктів у критичній інфраструктурі, включаючи гарантії, співфінансування на конкурсній основі та механізми компенсації додаткових ризиків, пов'язаних з воєнним станом. Критично важливою є розробка адаптованих методологій оцінки проєктів ППП у критичній інфраструктурі, які б враховували специфіку воєнного стану, вимоги до стійкості об'єктів та необхідність швидкого відновлення. Реалізація цих напрямів створить передумови для системного підходу до залучення приватного сектору у відновлення критичної інфраструктури та забезпечить ефективне використання обмежених ресурсів держави.

Проведений аналіз свідчить, що наразі інституційна спроможність реалізації ППП-проєктів у сфері відновлення критичної інфраструктури України є недостатньою для масштабного та ефективного залучення приватного сектору до процесів відбудови. Фрагментація повноважень, дефіцит компетенцій, відсутність спеціалізованих координаційних механізмів та адаптованих методологій створюють значні бар'єри для реалізації потенціалу ППП. Водночас існують чіткі шляхи посилення інституційної спроможності через створення спеціалізованих інституцій, розбудову міжвідомчої координації, розвиток компетенцій на місцевому рівні та адаптацію кращих міжнародних практик до українського контексту.

Результати дослідження вказують на доцільність подальшого поглибленого вивчення механізмів удосконалення інституційної архітектури ППП в Україні з фокусом на критичній інфраструктурі. Перспективними напрямами наукового пошуку є розробка моделі спеціалізованої інституції з підтримки ППП у критичній інфраструктурі, дослідження оптимального розподілу повноважень між центральними та місцевими органами влади, формування методології оцінки інституційної спроможності для реалізації конкретних типів ППП-проєктів, а також вивчення механізмів трансферу знань та розбудови компетенцій у сфері ППП. Особливої уваги потребує дослідження інституційних аспектів координації національних зусиль з відновлення з міжнародною технічною та фінансовою підтримкою, а також механізмів інтеграції вимог національної безпеки та стійкості в процеси підготовки та реалізації ППП-проєктів у критичній інфраструктурі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Національна рада з відновлення України. План відновлення України. Київ. URL: https://recovery.gov.ua (дата звернення 22.09.2025);

2. Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 № 2404-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17 (дата звернення 22.09.2025);

3. Запатріна І. В. Публічно-приватне партнерство в Україні: перспективи застосування для реалізації інфраструктурних проектів і надання публічних послуг. Економіка і прогнозування. 2010. № 4. С. 62 – 86;

4. European PPP Expertise Centre (EPEC). PPP and Critical Infrastructure. Luxembourg: European Investment Bank, 2021. 84 p.;

5. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання об’єктів критичної інформаційної інфраструктури» від 09.10.2020 № 943. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/943-2020-п (дата звернення 22.09.2025);

6. World Bank. Public-Private Partnerships Reference Guide Version 3.0. Washington, DC: World Bank Group, 2023. 318 p.

АНАЛІЗ ЗАХОДІВ ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ БЕЗПЕКИ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Катерина РУСЕНКО,
Національний університет цивільного захисту України

Питання захисту об'єктів критичної інфраструктури особливої актуальності набули із введенням в Україні 24 лютого 2022 року воєнного стану. Успішність їх вирішення здебільшого залежить від ефективності формування та реалізації державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури та забезпечення національної системи стійкості України, належної організації державного управління у цій сфері, оперативного вдосконалення національного законодавства з цих питань. [1]

Важливими етапами формування державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури є ухвалення Закону України від 16.11.2021 № 1882-IX «Про критичну інфраструктуру» [2] та видання Указу Президента України від 27.09.2021 № 479/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року національної системи стійкості"» [3]. Згідно із Законом України «Про критичну інфраструктуру» створено умови для формування та ефективної реалізації державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури, сформовано позитивний вплив не тільки на розбудову національної системи стійкості, а й на архітектуру світової безпеки, враховуючи європейський та євроатлантичний вибір України.

Упроваджена на виконання Указу Президента України національна система стійкості передбачає забезпечення функціонування таких базових елементів, як безпека та захищеність об'єктів критичної інфраструктури, зокрема: стійке постачання продовольства, водопостачання, енергопостачання, постачання теплової енергії; стале функціонування транспортних систем; кібербезпека; захищеність та безперебійне функціонування інформаційних та комунікаційних послуг; забезпечення оборони та правопорядку; здатність системи охорони здоров'я функціонувати в умовах посилених навантажень. Одним із пріоритетних на сьогодні серед базових елементів національної системи стійкості є спроможність єдиної державної системи цивільного захисту до дій в умовах загрози чи виникнення надзвичайних ситуацій.

У таблиці 1 відображено визначені національним законодавством уповноважені органи з питань захисту критичної інфраструктури в Україні.

Таблиця 1 – Уповноважені органи з питань захисту критичної інфраструктури в Україні

У мирний час	Під час дії воєнного стану (а також протягом 12 місяців після його припинення чи скасування)
Державна служба захисту критичної інфрастуктури та забезпечення національної стійкості України	Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України

Джерело: розроблено на основі [4 – 5]

Варто зазначити, що в умовах воєнного стану триває удосконалення законодавства щодо захисту критичної інфраструктури

На мою думку, одним із перших завдань удосконалення національної системи захисту критичної інфраструктури на найближчу перспективу повинно бути саме запровадити чіткий механізм щодо функціонування визначених секторів критичної інфраструктури та секторальних органів у сфері захисту критичної інфраструктури,

виконання передбачених законодавством завдань захисту об'єктів критичної інфраструктури, а саме відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28 квітня 2023 р. № 415:

1. процедуру формування і ведення Реєстру об'єктів критичної інфраструктури;
2. включення об'єктів критичної інфраструктури до Реєстру;
3. внесення інформації про об'єкти критичної інфраструктури та їх виключення;
4. доступ та надання інформації з Реєстру.

Одним із суб'єктів національної системи захисту критичної інфраструктури є і Державна служба України з надзвичайних ситуацій – центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Органи і підрозділи цивільного захисту лише впродовж 2023 року 1 тис. 436 разів залучалися до проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків ведення бойових дій та ракетних ударів на об'єктах цивільної інфраструктури. Усього з початку збройної агресії підрозділи ДСНС здійснили понад 131 тис. 720 виїздів на ліквідацію наслідків обстрілів населених пунктів, під час яких врятовано життя 4 тис. 522 особам та ліквідували понад 17 тис. 390 пожеж [6].

Найбільш перспективним напрямом щодо вдосконалення захисту об'єктів критичної інфраструктури є міжнародне співробітництво у сфері захисту критичної інфраструктури, забезпечення взаємодії національної системи захисту критичної інфраструктури з відповідними міжнародними системами, насамперед європейськими та євроатлантичними. Певний досвід цієї роботи накопичений в рамках участі України в Механізмі цивільного захисту Європейського Союзу та співпраці з НАТО.

Також необхідно враховувати досвід посилення стійкості критичної інфраструктури через удосконалення управління, представлений у звіті Організації економічного співробітництва та розвитку (далі - ОЕСБ) - міжнародної організації, що об'єднує 37 країн світу, більшість з яких є країнами з високим доходом громадян і високим індексом людського розвитку та розглядаються як розвинені. [7]

Можна вважати, що перспективними залишаються дослідження щодо:

– посилення стійкості національної системи захисту критичної інфраструктури через удосконалення управління на всіх рівнях;

– удосконалення взаємодії і координації між суб'єктами національної системи захисту критичної інфраструктури;

– підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації, тренування працівників національної системи захисту критичної інфраструктури;

– розширення міжнародного співробітництва у сфері захисту критичної інфраструктури, забезпечення взаємодії національної системи захисту критичної інфраструктури з відповідними міжнародними системами, насамперед європейськими та євроатлантичними.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бойко О. Державна політика та державне управління у сфері захисту критичної інфраструктури. Науковий вісник: Державне управління. 2024. № 2(16), ст. 137.

2. Яременко О. І., Страхніцький Я. О. Теоретико-методичні основи забезпечення системи захисту критичної інфраструктури держави. Державне управління: удосконалення та розвиток, електронне видання, 2022. № 1. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2610 (дата звернення : 16.09.2025).

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року «Про запровадження національної системи стійкості» : Указ Президента України від 27.09.2021 р. № 479/2021. Офіційний вебпортал парламенту України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479/2021#n5 (дата звернення : 16.09.2025).

4. Про утворення Державної служби захисту критичної інфраструктури та забезпечення національної стійкості України : постанова Кабінету Міністрів України

від 12.07.2022 р. № 787. Офіційний вебпортал парламенту України. URL : https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/787-2022-%D0%BF#Textt (дата звернення : 16.09.2025).

5. Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень уповноваженого органу у сфері захисту критичної інфраструктури України : Закон України від 18.10.2022 р. № 2684-ІХ. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2684-20#Text (дата звернення : 16.09.2025).

6. Звіт про основні результати діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій у 2023 році. Офіційний вебсайт Державної служби України з надзвичайних ситуацій. URL : https://dsns.gov.ua/upload/2/0/4/5/2/3/6/zvit-pro-osnovni-rezultati-diialnostidsns-u-2023-roci.pdf (дата звернення : 16.09.2025).

7. OECD. Good Governance for Critical Infrastructure Resilience, OECD Reviews of Risk Management Policies, OECD Publishing, Paris. 2019. DOI : https://doi.org/10.1787/02f0e5a0-en.

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ШКІДЛИВИХ РЕЧОВИН НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДЕЙ ВНАСЛІДОК ПОШКОДЖЕНЬ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Катерина РУСЕНКО,
Національний університет цивільного захисту України

Повномасштабне вторгнення військ рф в Україну призвело до численних руйнувань об'єктів інфраструктури, що призвели до енергетичної кризи в країні і вказали на її незбалансованість та «вузькі місця». Аналогічної точки зору дотримуються й міжнародні дослідники, що було відображено в оприлюдненому 6 грудня 2022 року звіті «Відновлювальна енергетика 2022» Міжнародного енергетичного агентства, в рамках Організації економічного співробітництва та розвитку [1].

Таблиця 1 – Прямі збитки внаслідок повномасштабної агресії РФ станом на середину 2024 року (Джерело [2])

Сектор	Прямі збитки, $ млн
Розподіл електроенергії	801
Передача електроенергії	2100
Генерація електроенергії, в тому числі:	8462
АЕС	843
ТЕС	3588
ТЕЦ	1433
ГЕС та ГАЕС	2378
ВДЕ	282
Всього електроенергетика	11425

Заразом є цілком очевидним і зрозумілим, що кожен об'єкт критичної інфраструктури, процес виробництва чи надання ним послуг можуть зазнавати дестабілізуючої дії від впливу тих чи інших загроз, або можуть самі бути джерелом загрози. Безпека об'єктів критичної інфраструктури в Україні критичну інфраструктуру та її захист» застосовується три безпекових поняття:

1) безпека критичної інфраструктури – стан захищеності критичної інфраструктури,

за якого забезпечується функціональність, безперервність роботи, цілісність і стійкість критичної інфраструктури;

2) захист критичної інфраструктури – всі види діяльності, спрямовані на своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізацію загроз безпеці об'єктів критичної інфраструктури, а також мінімізацію та ліквідацію наслідків у разі їх реалізації;

3) державна система захисту критичної інфраструктури – система суб'єктів із забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури [4].

Пошкодження об'єктів енергетичної інфраструктури, таких як теплові електростанції, нафтобази та високовольтні підстанції, призводить до неконтрольованого викиду різноманітних токсичних речовин. Ці викиди становлять значну загрозу для здоров'я людини, екосистем і кліматичної стабільності.

Вплив на довкілля та здоров'я:

1. Хімічні та радіаційні ризики: Пошкодження хімічних підприємств або сховищ радіоактивних відходів може спричинити викид токсичних речовин або радіації, що призведе до забруднення ґрунтів, води та повітря.

2. Небезпека для населення: Таке забруднення може мати серйозні наслідки для здоров'я людей, спричиняючи отруєння, променеву хворобу або інші хронічні захворювання, що вимагає евакуації населення з уражених територій, що є основними видами забруднюючих речовин та їх вплив на організм людини при руйнуванні об'єктів критичної інфраструктури

3. Важкі метали: Руйнування енергооб'єктів може вивільняти важкі метали, як-от свинець, ртуть, кадмій та миш'як, що містяться в акумуляторах, трансформаторному обладнанні та золі від згоряння палива. Ці метали є стійкими в навколишньому середовищі, можуть накопичуватися в харчових ланцюгах і спричиняти довготривалі захворювання, зокрема ураження нервової системи та нирок.

4. Нафтопродукти та продукти горіння: Знищення нафтобаз і НПЗ призводить до витоку нафти, бензину та інших нафтопродуктів. Пожежі, що виникають внаслідок цього, викидають в атмосферу поліциклічні ароматичні вуглеводні (ПАВ), бензол і діоксини. Ці речовини є відомими канцерогенами і можуть забруднювати ґрунт і водні ресурси, створюючи загрозу для здоров'я людини і водних екосистем.

5. Оксиди сірки та азоту: Неконтрольоване горіння палива на пошкоджених об'єктах призводить до викидів великих обсягів діоксиду сірки (SO_2) та оксидів азоту (N_x O_y). Ці гази є основними компонентами, що спричиняють кислотні дощі, які ушкоджують ліси, водойми та будівлі. Також вони сприяють утворенню смогу, що викликає респіраторні захворювання.

6. Оксиди вуглецю: Пожежі на енергетичних об'єктах вивільняють значні обсяги оксиду вуглецю (CO) – високотоксичного газу, що знижує здатність крові переносити кисень. Крім того, неконтрольоване спалювання палива є джерелом діоксиду вуглецю (CO_2), основного парникового газу, що прискорює глобальні кліматичні зміни. [3].

Крім того є ще і екологічні наслідки:

1) забруднення води та ґрунту: витоки нафтопродуктів та осідання важких металів і інших забруднювачів можуть зробити ґрунт і воду непридатними для сільського господарства та споживання на десятиліття. Це має серйозні наслідки для продовольчої безпеки та здоров'я населення;

2) забруднення повітря та респіраторні захворювання: викиди твердих частинок, оксидів сірки та азоту значно погіршують якість повітря, що призводить до зростання респіраторних і серцево-судинних захворювань серед місцевого населення.

3. Втрата біорізноманіття: токсичні речовини безпосередньо отруюють тварин і руйнують їхні місця існування. Наприклад, розливи нафти можуть знищити популяції

птахів і морських тварин, а кислотні дощі – призвести до зникнення цілих видів риб у водоймах.

Заходи по зменшенню впливу шкідливих речовин при руйнуванні об'єктів критичної інфраструктури:

1. споживання енергії через ефективне використання ресурсів;
2. проведення енергетичної модернізації будівель;
3. впровадження енергоощадних технологій у промисловості;
4. освітні програми для населення з призначенням формування культури енергоефективності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Renewables 2022. Analysis and forecast to 2027 (December 2022). International Energy Agency. France. Retrived from https://iea.blob.core.windows. net/assets/64c27e00-c6cb-48f1-a8f0-082054e3ece6/Renewables2022.pdf.
2. Вплив війни на енергетику України. Київська школа економіки (KSE). 2024. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/06/KSE_-Vpliv-vii--ni-na-energetiku_UA-1.pdf (дата звернення 21.03.2025).
3. https://ecoaction.org.ua/pryroda-ta-vijna.html
4. Про критичну інфраструктуру та її захист : проєкт Закону України. URL: https://zakon.rada.gov.ua.

ОПТИМІЗАЦІЯ ДІЙ ПІДРОЗДІЛІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПІД ЧАС ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ НА ОБ'ЄКТАХ ТЕПЛОВОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Дмитро ТОВПИШКО, 1-24,
Навчально-науковий інститут цивільного захисту
НК – Олег МИРОШНИК д-р. техн. наук,, проф.,
Національний університет цивільного захисту України

Сфера теплової енергетики є однією з найважливіших складових енергетичної безпеки держави, оскільки забезпечує стабільне постачання електроенергії та тепла для промисловості й населення. Водночас теплові електростанції (ТЕС), котельні, теплоелектроцентралі (ТЕЦ) належать до категорії об'єктів підвищеної небезпеки, де можливі аварії з тяжкими наслідками для людей, довкілля та економіки. Найбільш поширеними надзвичайними ситуаціями на таких об'єктах є пожежі у котельних відділеннях, вибухи паливних систем, аварії з викидом продуктів згоряння, витоки небезпечних речовин, руйнування обладнання під тиском.

У цих умовах ефективність дій підрозділів цивільного захисту визначається рівнем їх підготовки, наявністю сучасних технічних засобів, злагодженістю роботи та оптимальністю застосування тактичних прийомів. Проте практика показує, що ліквідація наслідків аварій на об'єктах теплової енергетики часто ускладнюється низкою факторів: масштабністю виробничих споруд, високою температурою обладнання, швидким поширенням пожежі через наявність легкозаймистих матеріалів, а також небезпекою вторинних вибухів.

Оптимізація дій підрозділів цивільного захисту має базуватися на поєднанні організаційних, технічних та інноваційних рішень. Одним із ключових напрямів є розробка та застосування математичних моделей, які дозволяють прогнозувати розвиток аварій та визначати найефективніші варіанти реагування. Наприклад, моделювання поширення пожежі в котельному цеху з урахуванням температурних

режимів та руху потоків повітря дає можливість оптимально розташувати сили і засоби для локалізації вогню.

Важливим елементом є впровадження систем підтримки прийняття рішень для керівників гасіння пожежі чи ліквідації аварії. Такі системи дозволяють у режимі реального часу аналізувати дані про стан об'єкта, інтенсивність розвитку події, можливість вторинних уражальних факторів і пропонувати оптимальні варіанти тактичних дій. Це особливо актуально на ТЕС, де затримка навіть на кілька хвилин може призвести до руйнування обладнання і зупинки виробничого процесу.

Окрему увагу слід приділяти технічному забезпеченню підрозділів цивільного захисту. Використання спеціалізованих мобільних установок для подачі піни, роботизованих комплексів для гасіння пожеж у важкодоступних місцях, тепловізорів і дронів для розвідки значно підвищує ефективність реагування. Поєднання традиційних засобів пожежогасіння з інноваційними технологіями дозволяє зменшити ризики для особового складу та скоротити час ліквідації наслідків.

Важливим напрямом оптимізації є організаційна підготовка персоналу. Проведення регулярних навчань та тренувань на об'єктах теплової енергетики із залученням аварійно-рятувальних підрозділів дозволяє відпрацювати алгоритми взаємодії, уточнити плани локалізації та ліквідації аварійних ситуацій (ПЛАС), сформувати чітке розуміння особливостей об'єкта. Така підготовка створює умови для скорочення часу на ухвалення рішень у реальних умовах.

Особливе місце займає інтеграція інформаційних технологій у діяльність підрозділів цивільного захисту. Використання систем моніторингу та прогнозування техногенних загроз дозволяє завчасно виявляти небезпечні тенденції, а також проводити оцінку ризиків на енергетичних підприємствах. Це сприяє не лише швидшій ліквідації наслідків, а й профілактиці надзвичайних ситуацій.

Не менш важливою є координація дій між підрозділами ДСНС, адміністрацією об'єкта та іншими службами (медичними, правоохоронними, екологічними). Оптимізація в цьому випадку полягає у впровадженні єдиних стандартів управління, що відповідають міжнародним вимогам, зокрема ISO 22320:2018 та NFPA 1600:2019, які регламентують алгоритми реагування на надзвичайні ситуації.

Таким чином, оптимізація дій підрозділів цивільного захисту під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на об'єктах теплової енергетики є багатокомпонентним процесом. Вона включає застосування математичних моделей і систем підтримки прийняття рішень, використання сучасних технічних засобів, удосконалення організаційної підготовки та впровадження міжнародних стандартів управління. Реалізація цих заходів дозволить значно підвищити ефективність і безпеку ліквідації аварій, мінімізувати втрати для населення, довкілля та економіки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 2 жовт. 2012 р. № 5403-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 34 – 35. – Ст. 458.

2. ДСТУ ISO 22320:2022. Безпека та адаптивність. Управління в надзвичайних ситуаціях. Настанови щодо управління інцидентами (ISO 22320:2018, IDT). – Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2022. – 30 с.

3. ДСТУ ISO 31000:2018. Менеджмент ризиків. Принципи та настанови (ISO 31000:2018, IDT). – Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2019. – 34 с.

4. Мирошник О., Землянський О., Дендаренко В., Зажома В. Оцінка ефективності системи цивільного захисту з попередження та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у прикордонних районах України // *Надзвичайні ситуації: попередження та ліквідація*. – 2025. – № 1. – С. 105 – 114.

5. Мирошник О. М. Технологія експертного визначення рівня техногенної безпеки житла у будинках підвищеної поверховості // Вісник Черкаського державного технологічного університету. 2018. No 1. С. 136 – 141.

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Єгор ЧЕРЕДНИК, ЦЗк - навчальна група 22-1,
навчально-науковий інститут цивільного захисту
НК – Андрій МЕЛЬНИЧЕНКО, д-р філос., доц.,
Національний університет цивільного захисту України

Вступ

В умовах воєнного стану, введеного в Україні з лютого 2022 року, захист об'єктів критичної інфраструктури (ОКІ) набув стратегічного значення для забезпечення національної безпеки та стійкості держави. Критична інфраструктура охоплює енергетику, транспорт, комунікації, водопостачання та інші системи, від яких залежить функціонування суспільства [1, 1]. Правові механізми захисту ОКІ базуються на національному законодавстві та міжнародних стандартах, адаптованих до воєнних реалій. Актуальність теми зумовлена зростанням загроз, таких як фізичні атаки, кібератаки та диверсії, що вимагають комплексного правового регулювання для ефективного реагування та відновлення [2, 2].

Основні правові механізми захисту.

Правові механізми захисту ОКІ в Україні регулюються Законом України «Про критичну інфраструктуру», який визначає процедури ідентифікації, категоризації та захисту об'єктів. В умовах воєнного стану ці механізми посилюються положеннями Закону «Про правовий режим воєнного стану», що дозволяє військовим адміністраціям впроваджувати спеціальні заходи, такі як посилений контроль та мобілізація ресурсів [3, 3]. Наприклад, державні органи, як-от Міністерство інфраструктури та Служба безпеки України, координують дії для захисту енергетичних об'єктів, впроваджуючи режим обмеженого доступу та антидиверсійні протоколи.

Міжнародні аспекти включають інтеграцію з нормами НАТО та ЄС, зокрема Директивою ЄС 2008/114/ЄС про захист критичної інфраструктури, що сприяє гармонізації українських стандартів. В Україні це проявляється у створенні Національного центру управління та контролю критичною інфраструктурою, який забезпечує моніторинг і реагування на загрози [4, 4]. Ці механізми дозволяють оперативно реагувати на атаки, як-от на енергетичну систему, забезпечуючи стійкість та мінімізуючи наслідки.

Виклики та проблеми правового регулювання.

Незважаючи на наявність правової бази, захист ОКІ стикається з викликами в умовах війни. Застаріла інфраструктура та брак ресурсів ускладнюють впровадження сучасних механізмів, таких як кібербезпека, передбачених Законом «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [5, 5]. Воєнний стан посилює ризики, оскільки атаки на ОКІ, як-от ракетні удари по електростанціях, вимагають швидкого правового реагування, але бюрократичні процедури гальмують це. Наприклад, у 2023 році понад 40% енергетичних об'єктів зазнали пошкоджень, що висвітлило прогалини в координації між державними та приватними операторами [1, 6].

Крім того, відсутність єдиних стандартів для приватних об'єктів КІ призводить до нерівномірного захисту, що вимагає вдосконалення законодавства для посилення відповідальності операторів.

Рекомендації щодо вдосконалення.

Для посилення правових механізмів захисту ОКІ необхідно оновити законодавство, включивши положення про гібридні загрози та міжнародну співпрацю. Створення спеціалізованих військово-цивільних груп для моніторингу ОКІ допоможе оперативно реагувати на атаки [2, 7]. Крім того, впровадження програм навчання для операторів та інтеграція з системами НАТО підвищить стійкість. Фінансові стимули, такі як державні гарантії для інвестицій у модернізацію, сприятимуть залученню приватного сектору до захисту КІ.

Висновки.

Правові механізми захисту об'єктів критичної інфраструктури в умовах воєнного стану є основою національної безпеки України, забезпечуючи стійкість ключових систем. Вони поєднують національне законодавство з міжнародними стандартами для ефективного реагування на загрози. Наукова новизна доповіді полягає в аналізі адаптації правових механізмів до гібридних воєнних загроз, з пропозиціями щодо інтеграції кібербезпеки та міжнародної співпраці для післявоєнного відновлення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Національний інститут стратегічних досліджень. (2020). Державна система захисту критичної інфраструктури в системі національної безпеки України. Доступно за: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-08/dopovid-systema-zahystu-krytychnoyi-infrastructury_0.pdf.
2. Міністерство економіки України. (2022). Правовий режим воєнного стану. Доступно за: https://me.gov.ua/Files/Download?id=bdbdfc75-abf5-425c-bdc9-094b24a3debc.
3. Національний інститут стратегічних досліджень. (2012). Захист критичної інфраструктури. Доступно за: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2012-09/zah_ynfrastr-b98c0.pdf.
4. IFES Ukraine. (2021). Правова база кібербезпеки в Україні. Доступно за: https://ifesukraine.org/wp-content/uploads/2021/04/IFES-Ukraine-Cybersecurity-Legal-Framework-Overview-2020-v2-2021-04-01-Ukr.pdf.
5. Кабінет Міністрів України. (2022). Регламент інформаційної взаємодії суб'єктів національної системи захисту критичної інфраструктури. Доступно за: https://www.cip.gov.ua/services/cm/api/attachment/download?id=68023.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ЯДЕРНОЇ ЕНЕРГІЇ І ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЯДЕРНОЇ ТА РАДІАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Євген ШУМСЬКИЙ, ЗМХТ-24,
навчально-науковий інститут інженерної та спеціальної підготовки
НК – Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ канд. техн. наук., доц.,
Національний університет цивільного захисту України

Кількість діючих нормативних актів є надзвичайно великою, що може призводити до їх дублювання. На жаль, діюча нормативно-правова база з безпеки в Україні містить багато неточностей і суперечностей, а в ряді випадків не відповідає сучасним вимогам до забезпечення безпеки. Це пояснюється складнощами становлення незалежної держави та процесами правотворення [1].

Враховуючи ці обставини, надзвичайно важливо покращити правове регулювання у цій сфері. На нашу думку, необхідно на законодавчому рівні закріпити

статус повноцінного органу державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки як центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом (Національна комісія), який повністю відповідає вимогам Європейського Союзу, стандартам МАГАТЕ та набутому досвіду у сфері державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки.

Держатомрегулювання виступило ініціатором та розробником законодавчої пропозиції – проєкту Закону України «Про Національну комісію ядерного регулювання» [2], який, зокрема, передбачає законодавче закріплення статусу органу як колегіального державного органу виконавчої влади зі спеціальним статусом, що відповідає вимогам Конвенції про ядерну безпеку [3], Об'єднаної конвенції про безпеку поводження з відпрацьованим паливом та радіоактивними відходами [4], Конвенції про фізичний захист ядерного матеріалу та установок [5], а також Директивам 2011/70/Євроатом [6] та 2014/87/Євроатом [7], і Меморандуму про стратегічне енергетичне партнерство між Україною та Європейським Союзом у рамках Співтовариства з атомної енергії [8].

Законопроєкт містить Перехідні положення, що мають на меті забезпечити безперервність державного регулювання у сфері безпеки використання ядерної енергії.

Документ також включає Прикінцеві положення, які передбачають внесення змін до низки законів, зокрема до основного Закону «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» [9], що в результаті значно посилює повноваження регулятора у забезпеченні радіаційної безпеки. Це стосується також удосконалення системи державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки, що, на нашу думку, є важливим кроком.

Проте, ми вважаємо доцільним доповнити законопроєкт новою статтею, яка б регулювала питання ядерної та радіаційної безпеки в період воєнного стану. Вона має визначати умови та правові механізми для надання керівництву АЕС максимальної автономії в управлінні (зі збереженням усіх функцій, пов'язаних із забезпеченням безпеки), розподілу обов'язків між центральним апаратом і інспекціями на місці, а також мінімізації технічних рішень, що мають бути погоджені регулюючим органом, за винятком тих, що є критичними для ядерної та радіаційної безпеки.

16 листопада 2022 року в Україні набув чинності Закон «Про внесення змін до Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» [10] щодо експерта з радіаційного захисту», який відповідно до норм права Європейського Союзу, встановлює інститут експерта з радіаційного захисту.

Цей експерт здійснюватиме консультування суб'єктів діяльності у сфері ядерної енергетики, а також інших юридичних та фізичних осіб щодо дотримання вимог законодавства в області ядерної та радіаційної безпеки. Закон визначає, що експертом може стати особа, яка має вищу освіту не нижче магістерського рівня в відповідній галузі, має досвід роботи не менше п'яти років у сфері ядерної енергетики та радіаційної безпеки, а також відповідає вимогам кваліфікації за напрямами своєї компетенції. Експерт буде надавати консультації організаціям і фізичним особам, а також державним органам, допомагаючи їм у дотриманні відповідних норм і стандартів безпеки.

На нашу думку, разом із запровадженням інституту експерта, слід також створити систему незалежних консультативнодорадчих органів. Хоча їхні пропозиції будуть носити рекомендаційний характер, це дозволить визначити актуальні проблеми та запропонувати шляхи їх вирішення.

Ключовою організацією для реалізації системи науково-аналітичних і допоміжних структур ми вважаємо Національну комісію з радіаційного захисту населення України (НКРЗУ). Ця комісія є постійно діючим вищим незалежним колегіальним органом, що займається питаннями протирадіаційного захисту та радіаційної безпеки населення України. НКРЗУ була створена на основі Декларації про

державний суверенітет України від 16 липня 1990 року [11], що підкреслює важливість захисту від радіаційних загроз після Чорнобильської катастрофи.

У розділі 7 цієї декларації вказано на створення Національної комісії з радіаційного захисту населення України [11]. Діяльність Національної комісії з регулювання зв'язку та інформації України (НКРЗУ) здійснюється відповідно до українського законодавства, зокрема статті 81 Закону України «Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання» [12]. Ця стаття визначає повноваження Верховної Ради України щодо забезпечення захисту населення від впливу іонізуючого випромінювання, а також затвердження складу та положення відповідної комісії.

Основною метою діяльності НКРЗУ є розробка загальних принципів і критеріїв протирадіаційного захисту для охорони життя і здоров'я людей від негативного впливу іонізуючого випромінювання.

Згідно з Постановою Верховної Ради України від 6 жовтня 2009 року №1630-VI, НКРЗУ має право на бюджетне фінансування і може надавати рекомендації та експертні висновки Кабінету Міністрів України та іншим органам державної влади.

Вважаємо, що є доцільним залучити для розробки зазначених рекомендацій Українське ядерне товариство, Асоціацію «Український ядерний форум», Навчально-науковий центр радіаційної безпеки КНУ ім. Шевченка, Об'єднання «Ядерний страховий пул», Радіобіологічне товариство України, ГО «Центр екологічних ініціатив «Екодія»».

Ці організації добре відомі у професійному середовищі, їх представники активно беруть участь у громадських радах при державних органах і мають глибоке розуміння недоліків правового регулювання у вирішенні складних міжвідомчих питань, зокрема у сфері радіаційного захисту населення України.

Одним із важливих напрямків діяльності НКРЗУ є розробка рекомендацій для створення планів захисту як для населення, так і для персоналу на випадок радіаційних аварій на атомних електростанціях, з урахуванням нових викликів, пов'язаних з введенням воєнного стану. Особливо актуальним є оновлення Типового аварійного плану АЕС України (ПН-А.0.03.192-15) [13] і інтеграція його в аварійні плани АЕС для підтримки постійної готовності до можливих аварій.

Крім того, необхідно розробити План реагування на радіаційні аварії, а також створити єдиний і об'єктивний механізм координації дій для забезпечення радіаційної безпеки населення, включаючи оцінку ризиків, виявлення вразливих місць, забезпечення готовності, планування, оперативне реагування та відновлення.

Важливим є також визначення правових механізмів підтримки цього процесу (Рисунок 1).

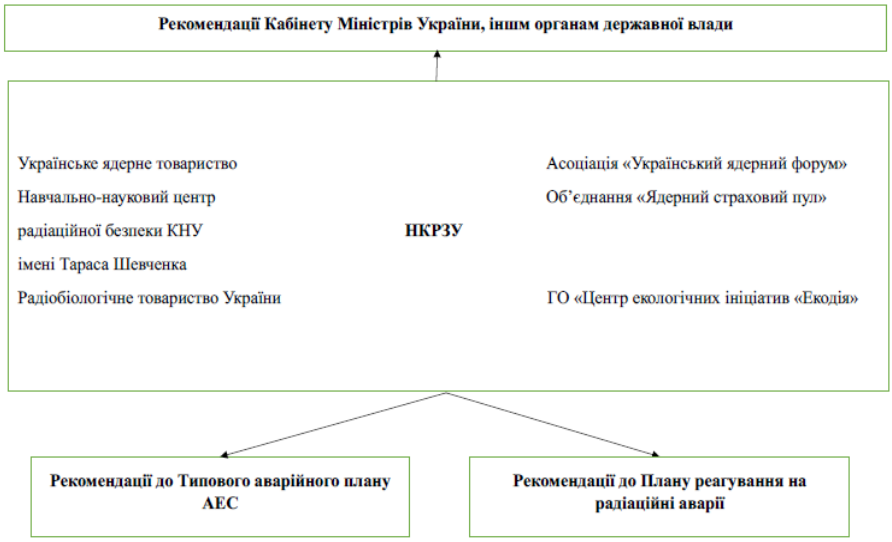

Рисунок 1 – Схема залучень громадських організацій для розробки рекомендацій органам державної влади

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Турлова Ю. А., Поліщук Г. С., Козлюк Л. Г., Злочини проти екологічної безпеки: проблемні питання систематизації ISSN 20736321. Ядерна та радіаційна безпека 2 (90). 2021. С. 4251.

2. Держінспекція ядерного регулювання України буде перетворена на Нацкомісію ядерного регулювання. Українська Енергетика › news URL: https://uaenergy.org.

3. Конвенція про ядерну безпеку від 17.06.1994 р. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua.

4. Про ратифікацію Об'єднаної конвенції про безпеку поводження з відпрацьованим паливом та про безпеку поводження з радіоактивними ІІІ // Офіц. вебпортал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua.

5. Конвенція Міжнародної організації праці про захист працюючих від іонізуючої радіації (1960) URL: https://zakon.rada.gov.ua.

6. Про запровадження рамок Співтовариства для відповідального та безпечного управління відпрацьованим паливом та радіоактивними відходами: Директива Ради 2011/70/Євроатом від 19 липня 2011 року. URL:https://zakon.rada.gov.ua.

7. Про внесення змін і доповнень до Директиви 2009/71/Євратом про встановлення рамок Співтовариства для ядерної безпеки ядерних https://zakon.rada.gov.ua.

8. Меморндум про взаєморозуміння щодо Стратегічного Енергетичного Партнерства між Україною та Європейським Союзом спільно з Європейським Співтовариством з атомної енергії. URL: https://zakon.rada.gov.ua.

9. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку. Закону України від 8 лютого 1995 року № 39/95-ВР. Офіц. вебпортал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua.

10. Про внесення змін до Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку». Закон України від 16 листопада 2022 року № 2762-IX. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua.

11. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року за № 55XII. Офіц. вебпортал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua.

12. Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання. Закон України від 14 січня 1998 року № 15/98-ВР. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua.

13. Типовий аварійний план АЕС України (ПНА.0.03.19215). https://snriu.gov.ua.

Секція 9. Міжнародне співробітництво та інтеграційні процеси у сфері цивільного захисту

УЧАСТЬ МВС ТА ДСНС УКРАЇНИ В ПРОЦЕСІ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Анна БЕРЕЗОВСЬКА,
Студентка 2-го курсу заочної форми навчання ОР "магістр"
(спеціальність 263 "Цивільна безпека")
НК – Віталій КОСТЕНКО, канд. держ. упр.,
Національний університет цивільного захисту України

Євроатлантична інтеграція України – це процес досягнення критеріїв членства в НАТО та поглиблення безпеки, що є одним зі стратегічних пріоритетів України. Вона передбачає не лише військову співпрацю, а й впровадження програм у різних галузях, як у рамках НАТО, так і через партнерство з Європейським Союзом, до якого Україна також інтегрується, прагнучи вступу та гармонізації законодавства.

Європейська та євроатлантична інтеграція є вибором українського народу, що був підтверджений під час Революції Гідності та закріплений у Конституції України [1].

Сильна і незалежна Україна має першорядне значення для стабільності на євроатлантичному просторі. Відносини між Україною і НАТО почали розвиватися ще на початку 90-х років XX ст. і відтоді стали одним з найбільш значущих партнерств НАТО. Починаючи із 2014 року, внаслідок незаконної анексії Криму Росією, співробітництво між Україною і НАТО у низці ключових галузей було активізовано. Від початку повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році як НАТО, так і держави–члени Альянсу надають Україні допомогу на безпрецедентному рівні.

22 листопада 2018 року Верховна Рада ухвалила законопроект № 9037 [2] про внесення змін до Конституції в частині закріплення стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Євросоюзі та НАТО.

Основоположними документами, що визначають зміст, характер і створюють договірно-правову основу відносин «особливого партнерства» України з НАТО та якими регулюється співробітництво України з Альянсом є Рамковий документ Програми НАТО «Партнерство заради миру» від 10 січня 1994 року, Хартія про особливе партнерство між Україною та НАТО від 9 липня 1997 року та Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01 липня 2010 року [3, 4].

МВС, як невід'ємна частина сектору безпеки і оборони України, входить до національної системи координації євроатлантичної інтеграції України та активно залучається до співробітництва зі Стороною НАТО в рамках загальнодержавного курсу на набуття членства в цій організації.

Ураховуючи євроатлантичний курс зовнішньої політики нашої держави та активізацію підтримки з боку країн-членів НАТО, співпраця з НАТО є одним із пріоритетних напрямків розвитку.

МВС та органи системи МВС (у т.ч. ДСНС України) беруть участь в багатьох ініціативах та програмах в рамках співробітництва з НАТО, а саме в:

– Процесі планування та оцінки сил (ППОС);
– Спільних з НАТО навчаннях;
– Індивідуальній програмі партнерства (ІПП);
– Програмі удосконалення військової освіти (DEEP);

– Програмі професійного розвитку цивільного персоналу (PDP);

– Роботі з трастовими фондами;

– Ініціативі НАТО з розбудови доброчесності (Ініціатива ВІ);

– Програмі НАТО «Наука заради миру та безпеки»;

– Співробітництві у галузі реагування на надзвичайні ситуації цивільного характеру;

– Платформі Україна-НАТО з питань вивчення досвіду протидії гібридній війні.

У рамках співробітництва значна увага приділяється реалізації широкого спектру напрямків, серед них, зокрема: створення ефективної системи планування та бюджетування, зниження корупційних ризиків, створення національної системи стійкості, стратегічні комунікації, протидія гібридним загрозам, кібербезпека, медична та психологічна реабілітація, захист прав людей, гендерна політика, зв'язок та інформаційні системи, досягнення оперативної взаємосумісності, гуманітарне розмінування, професійна підготовка та освіта, впровадження стандартів НАТО.

Співробітництво ДСНС з НАТО у сфері планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру у 2020 – 2021 роках ДСНС України забезпечує реалізацію державної політики у сфері євроатлантичної інтеграції за наступними напрямами:

– виконання заходів Річної національної програми під егідою Комісії Україна-НАТО;

– участь у заходах Індивідуальної програми партнерства між Україною та НАТО у рамках Програми "Партнерство заради миру";

– виконання положень Меморандуму про взаєморозуміння у галузі планування при надзвичайних ситуаціях цивільного характеру та готовності до катастроф (підписаний у 1997 році);

– виконання цілей Партнерства з НАТО у рамках Процесу планування та оцінки сил;

– участь в роботі 2-х Трастових фондів НАТО: 1. зі знешкодження вибухонебезпечних предметів (ВНП) та протидії саморобним вибуховим пристроям (СВП); 2. з удосконалення системи командування, управління, зв'язку та обміну інформацією (С4).

Не лише війна загрожує людству та миру в усьому світі, а й тероризм, екологічні катастрофи, дискримінація чи кібератаки. Та й конфлікти давно не про міряння розмірами атомних бомб та потужностями танків, а про хитросплетіння різних форм та проявів агресії. Небезпеки та загрози сучасності потребують нових рішень, міжнародної співпраці та безупинного навчання.

Комісія з питань координації євроатлантичної інтеграції України, утворена 21 липня 2016 р., є допоміжним органом при Президентові України. На забезпечення ефективного співробітництва під егідою КУН діють 4 спільних робочих групи (СРГ):

1. з воєнної реформи (СРГ ВР);

2. з оборонно-технічного співробітництва (СРГО);

3. зі співробітництва з науки і довкілля (СРГ СНД**);**

4. з планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру (СРГ ПНС).

Співробітництво у галузі цивільного захисту населення відбувається в рамках Спільної робочої групи з планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру (СРГ ПНС). В НАТО провідна роль у цій діяльності належить Комітету з планування на випадок надзвичайних ситуацій (КПНС), в структурі якого з 1998 р. функціонує Євроатлантичний координаційний центр реагування на катастрофи (ЄАКЦРК). До його основних завдань належить обмін інформацією та координація співробітництва при реагуванні на катастрофи.

Основними завданнями СРГ ПНС є планування та координація спільних заходів згідно зі сферами інтересів. Діяльність цієї СРГ розглядається як невід'ємна частина роботи КПНС та підпорядкованих йому підрозділів у форматі РЄАП.

Україна бере активну участь у міжнародних навчаннях Альянсу з реагування на катастрофи.

Наразі співпраця з НАТО на цьому напрямі підпорядкована завданню створення в Україні національної системи стійкості до викликів і загроз різного характеру. На останньому засіданні СРГ ПНС (січень 2020) йшлося про досягнення України у впровадженні на національному рівні системи стійкості на випадок надзвичайних ситуацій, а також про імплементацію рекомендацій дорадчої групи експертів НАТО (перебувала в Україні в 2019 році).

Участь представників ДСНС у навчально-практичних заходах співробітництва з НАТО позитивно впливає на фаховий рівень українських рятувальників, дозволяє оволодіти спеціальними процедурами та стандартами Альянсу, набути досвіду участі у міжнародних навчаннях та міжнародних рятувальних операціях, що в свою чергу сприяє покращенню взаємосумісності з країнами-членами і державами-партнерами Альянсу під час виконання спільних завдань з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, а також створює сприятливі умови для подальшої інтеграції України не тільки у військовополітичну, але й у цивільну систему Альянсу в контексті підготовки України до членства в НАТО.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80.

2. Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) № 9037 від 03.09.2018. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64531.

3. «Партнерство заради миру» від 10 січня 1994 року. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_001#Text.

4. Хартія про особливе партнерство між Україною та НАТО від 9 липня 1997 року. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%96%D1%8F_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0_%E2%80%94_%D0%9D%D0%90%D0%A2%D0%9E.

МЕХАНІЗМИ ІНТЕГРАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ У ГЛОБАЛЬНУ АРХІТЕКТУРУ БЕЗПЕКИ

Степан БОНДАРЕНКО,
Служба безпеки України

У сучасному світі, де масштаби та інтенсивність надзвичайних ситуацій зростають, інтеграція національних систем цивільного захисту у глобальну архітектуру безпеки набуває стратегічного значення. Кліматичні зміни, урбанізація, зростання техногенних ризиків і нові біологічні загрози, подібні до пандемії COVID-19, довели: жодна країна не здатна самостійно впоратися з викликами, що мають транскордонний характер. Саме тому міжнародна спільнота виробляє інституційні та технологічні механізми, які дозволяють об'єднувати ресурси, стандарти та оперативні можливості держав для спільної протидії катастрофам.

Одним із ключових прикладів інтеграційних процесів є створення та функціонування Механізму цивільного захисту Європейського Союзу (англ. EU Civil Protection Mechanism). Цей механізм об'єднує понад 30 країн, включно з державами-

членами ЄС та країнами-партнерами, забезпечуючи координацію допомоги у випадку надзвичайних ситуацій. Під час масштабних лісових пожеж у Греції у 2021 році до операцій залучалися рятувальники та техніка з Італії, Франції, Кіпру, Румунії та навіть з України, що продемонструвало дієвість інтегрованого підходу. Аналогічним чином у 2020 році, коли пандемія COVID-19 поставила під загрозу системи охорони здоров'я багатьох країн, ЄС вперше активував стратегічний резерв медичного обладнання «rescEU», що дозволило централізовано постачати апарати ШВЛ та засоби індивідуального захисту до найбільш постраждалих держав.

Інший приклад – діяльність Міжнародної консультативної групи пошуково-рятувальних операцій (INSARAG) під егідою ООН. Ця мережа встановлює стандарти підготовки та сертифікації пошуково-рятувальних команд, завдяки чому міжнародні підрозділи можуть працювати як єдиний організм. Так, після руйнівного землетрусу в Туреччині у лютому 2023 року, до країни прибули десятки міжнародних команд, сертифікованих за INSARAG, і змогли ефективно координувати свої дії, що врятувало сотні життів у перші критичні дні.

Інтеграція також має важливий інформаційний вимір. Одним із найпотужніших інструментів глобальної взаємодії є Глобальна система попередження про катастрофи (GDACS), яка в режимі реального часу надає дані про стихійні лиха, землетруси, цунамі та інші надзвичайні ситуації. Наприклад, після землетрусу в Непалі у 2015 році ця система забезпечила оперативне інформування міжнародних гуманітарних місій, що значно прискорило розгортання допомоги. Ще один приклад – європейська програма Copernicus Emergency Management Service, яка використовує супутникові дані для моніторингу катастроф. Її карти застосовувалися під час паводків у Німеччині та Бельгії у 2021 році, дозволяючи точно визначити масштаби затоплення та оптимізувати евакуаційні заходи.

Слід зазначити, що інтеграція національних систем цивільного захисту у глобальну архітектуру безпеки відбувається не лише через технічні інструменти чи гуманітарні місії, а й на рівні нормативно-правової бази. Конвенції ООН, угоди в межах НАТО, двосторонні та багатосторонні меморандуми формують основу для взаємного визнання стандартів та обов'язків держав. Наприклад, стаття 5 Вашингтонського договору НАТО, яка традиційно розглядається крізь призму військової безпеки, на практиці неодноразово ставала юридичною підставою для спільних дій у надзвичайних ситуаціях немілітарного характеру, включаючи реагування на терористичні атаки та кібератаки [3].

Важливим напрямом інтеграції є розвиток спільних навчань і тренувань. Регулярні міжнародні навчання EU MODEX або UNDAC Simulation Exercises дозволяють відпрацьовувати міждержавну координацію у змодельованих умовах катастроф. Наприклад, у 2019 році в Австрії було проведено масштабні тренування EU MODEX, під час яких рятувальники з понад 20 країн відпрацьовували реагування на землетрус із великою кількістю жертв. Такі навчання не лише підвищують готовність, а й формують культуру довіри та взаєморозуміння між різними національними підрозділами.

Проте інтеграція стикається й з низкою проблем. Одним із ключових викликів є політична чутливість міжнародної допомоги. Часто держави вагаються у прийнятті зовнішньої допомоги через побоювання втрати суверенітету чи політичних наслідків. Так, під час пандемії COVID-19 певні країни відмовлялися від допомоги, навіть попри критичний дефіцит ресурсів, через політичні мотиви. Другою проблемою є асиметрія ресурсів: багаті країни здатні забезпечувати високотехнологічні підрозділи, тоді як менш розвинені держави залишаються залежними від міжнародної підтримки, що створює ризик «нерівноправної інтеграції».

У майбутньому інтеграція національних систем цивільного захисту дедалі більше спиратиметься на цифрові технології та штучний інтелект. Уже сьогодні

застосовуються системи прогнозування на основі big data, алгоритми машинного навчання для оцінки пошкоджень після катастроф, а також блокчейн для прозорого розподілу гуманітарної допомоги. Це відкриває шлях до створення єдиної цифрової екосистеми цивільного захисту, яка в реальному часі поєднуватиме дані супутників, дронів, національних служб і міжнародних організацій.

Таким чином, механізми інтеграції національних систем цивільного захисту у глобальну архітектуру безпеки формуються на перетині політичних домовленостей, технологічних інновацій і спільної практики реагування. Вони не лише забезпечують ефективніше подолання наслідків катастроф, але й створюють нову форму міжнародної солідарності, де захист життя і безпеки людей стає спільним обов'язком усього людства.

Україна має унікальний і водночас драматичний досвід у сфері інтеграції своєї системи цивільного захисту до міжнародних структур. Історично наша держава неодноразово ставала епіцентром катастроф: від Чорнобильської аварії 1986 року, яка вплинула на глобальні стандарти радіаційної безпеки, до повномасштабної війни Росії проти України, що з 2022 року поставила перед системою цивільного захисту безпрецедентні виклики. Саме тому Україна активно працює над адаптацією своєї системи до міжнародних механізмів співпраці.

Важливою віхою стала участь України у програмі UCPM. У 2014 році Україна приєдналася до цієї системи як партнер, а згодом почала регулярно отримувати та надавати допомогу через її інструменти. Наприклад, у 2017 році українські пожежники допомагали гасити масштабні лісові пожежі в Португалії, доводячи спроможність України діяти в рамках європейських стандартів. Водночас у 2022–2023 роках, у розпал війни, саме цей механізм став каналом, через який понад 30 європейських країн надсилали Україні тисячі тонн гуманітарної допомоги: пожежні машини, генератори, обладнання для рятувальників. Цей досвід показав, що інтеграція має двосторонній характер, так як Україна не лише отримує допомогу, а й здатна робити внесок у спільну безпеку.

Ще одним важливим аспектом є участь українських підрозділів у міжнародних стандартах INSARAG. У 2020 році Пошуково-рятувальна служба ДСНС України отримала офіційне визнання як команда, що відповідає міжнародним критеріям. Це дозволяє Україні брати участь у міжнародних гуманітарних місіях і водночас забезпечує підвищення внутрішньої готовності до катастроф. Показово, що досвід роботи українських рятувальників у Туреччині після землетрусу 2023 року отримав високу оцінку міжнародної спільноти, адже українські спеціалісти працювали в умовах, максимально наближених до бойових.

Інтеграція в інформаційний простір міжнародного цивільного захисту теж є стратегічним напрямом. Україна активно користується інструментами GDACS і Copernicus EMS [4]. Після руйнування Каховської ГЕС у червні 2023 року дані європейських супутників Copernicus допомогли ДСНС швидко оцінити масштаби затоплення, визначити найбільш постраждалі райони та скоординувати евакуацію населення. Без такої міжнародної інтеграції швидке реагування було б неможливим.

Окремо варто відзначити внесок України у розвиток регіональної співпраці в межах Східного партнерства. У 2019 – 2021 роках у рамках програми PPRD East 3 українські фахівці брали участь у навчаннях та обмінах досвідом із колегами з Вірменії, Грузії, Молдови та білорусі [1]. Це сприяло не лише підвищенню рівня підготовки, а й формуванню спільного регіонального підходу до реагування на катастрофи.

Війна з росією стала потужним каталізатором інтеграційних процесів. Українська система цивільного захисту отримала безпрецедентну кількість міжнародної підтримки: від спеціальних пожежних модулів із Польщі та Чехії до мобільних шпиталів і сучасного обладнання від США, Канади та Японії. Водночас Україна поділилася унікальним досвідом реагування на комплексні катастрофи війни:

масовані руйнування інфраструктури, руйнування критичних об’єктів, радіаційні загрози на Запорізькій АЕС, гуманітарні кризи через примусове переселення мільйонів людей. Цей досвід вже сьогодні вивчається міжнародними партнерами як новий вимір цивільного захисту в умовах гібридних загроз.

Таким чином, український досвід доводить, що інтеграція національної системи цивільного захисту у глобальну архітектуру безпеки є не лише питанням формального співробітництва, а й питанням виживання держави. Україна поступово перетворюється з реципієнта на активного донора безпеки, вносячи свій внесок у розвиток європейської та світової системи реагування. І саме ця трансформація має стратегічне значення для майбутнього місця України у світовій безпековій архітектурі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. PPRD East 3 programme. UCP Knowledge Network. Connect. Share. Grow. URL: https://civil-protection-knowledge-network.europa.eu/projects/pprd-east-3-programme (дата звернення: 13.09.2025).

2. EU Civil Protection Mechanism. European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations. URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/civil-protection/eu-civil-protection-mechanism_en (дата звернення: 13.09.2025).

3. Північноатлантичний договір : Договір; НАТО від 04.04.1949 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/950_008 (дата звернення: 13.09.2025)

4. GDACS – Global Disaster Alert and Coordination System. *GDACS*. URL: https://gdacs.org/ (дата звернення: 13.09.2025).

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ТА ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ: ЗАСТОСУВАННЯ РОБОТИЗОВАНИХ СИСТЕМ ПОЖЕЖОГАСІННЯ

Максим ІЩУК, ад’юнкт,
Навчально-науковий інститут цивільного захисту
НК – Олег Мирошник д-р. техн. наук, проф.,
Національний університет цивільного захисту України

Сучасні виклики у сфері цивільного захисту обумовлені зростанням кількості та масштабів надзвичайних ситуацій, які мають як природний, так і техногенний характер. Особливо небезпечними є пожежі на об’єктах критичної інфраструктури, у промислових зонах та у місцях з високою щільністю населення. Традиційні методи пожежогасіння часто виявляються недостатньо ефективними через високий рівень загрози для особового складу пожежно-рятувальних підрозділів. Саме тому у світі дедалі більшої актуальності набуває використання роботизованих систем пожежогасіння, які дозволяють виконувати завдання у надзвичайно складних умовах без безпосередньої участі людини.

У сфері розвитку робототехніки для пожежогасіння ключову роль відіграє міжнародне співробітництво та інтеграційні процеси. Вони охоплюють обмін досвідом, спільні науково-дослідні проєкти, гармонізацію стандартів та організацію спільних навчань. Такий підхід сприяє створенню уніфікованої системи дій, яка дозволяє рятувальним службам різних країн працювати за єдиними правилами та використовувати сумісне обладнання.

Прикладом успішної реалізації міжнародних рішень є впровадження роботів Colossus у Франції, які застосовувалися під час пожежі у соборі Паризької Богоматері у 2019 році. Цей дистанційно-керований робот забезпечував подачу води та піни в осередок займання, де діяти людині було неможливо. У Німеччині активно використовуються системи на базі TAF35 – роботів-тракторів із потужними турбінами, здатними подавати воду та охолоджувати великі промислові споруди. Китай та Японія створюють цілі парки роботизованої пожежної техніки для роботи у хімічній промисловості, тунелях та нафтобазах. У США впроваджуються автономні гусеничні машини для гасіння лісових пожеж, де існує високий ризик загибелі рятувальників.

Україна активно інтегрує подібні технології. Експериментальні зразки пожежних роботів уже використовуються у пожежно-рятувальних підрозділах. Вони базуються на гусеничних платформах, здатних працювати у задимлених приміщеннях, подавати воду або піну та виконувати розвідку осередків пожеж. Використання таких систем є особливо актуальним у воєнний час, коли зростає небезпека пожеж на складах боєприпасів, нафтобазах, промислових підприємствах і у зонах, забруднених вибухонебезпечними предметами.

Інтеграційні процеси у цій сфері пов’язані насамперед із гармонізацією нормативно-технічної бази. Використання міжнародних стандартів, таких як ISO 22320:2018 «Управління інцидентами», NFPA 1901 «Стандарти для пожежно-рятувальної техніки», а також їх адаптація в Україні (наприклад, ДСТУ ISO 22320:2022), створює підґрунтя для впровадження єдиних вимог. Це дозволяє проводити спільні тренування, сертифікувати техніку та створювати єдині модулі реагування в рамках Європейського механізму цивільного захисту.

Водночас залишаються значні виклики. Насамперед це висока вартість роботизованих систем, яка потребує залучення міжнародного фінансування. Іншою проблемою є підготовка персоналу, здатного керувати такими комплексами, проводити їх технічне обслуговування та інтегрувати у систему управління силами і засобами. Крім того, в Україні відсутня повноцінна нормативна база, яка б регламентувала порядок використання пожежних роботів, їх сертифікацію та стандартизацію.

Перспективи розвитку міжнародного співробітництва у цій сфері можна окреслити у кількох напрямах. По-перше, це створення спільних міжнародних центрів випробувань пожежних роботів, де відпрацьовуватимуться різні сценарії ліквідації пожеж. По-друге, необхідна розробка українсько-європейських програм співробітництва, орієнтованих на підвищення безпеки критичної інфраструктури – зокрема нафтобаз, електростанцій, тунельних комунікацій. По-третє, перспективним є впровадження автономного та напівавтономного управління з використанням штучного інтелекту, що дозволить оперативніше реагувати на динамічні зміни обстановки. Нарешті, доцільним є створення єдиного реєстру роботизованої пожежної техніки у межах Європейського механізму цивільного захисту, який забезпечить швидку мобілізацію обладнання у разі масштабних надзвичайних ситуацій.

Таким чином, застосування роботизованих систем пожежогасіння є одним із найперспективніших напрямів розвитку цивільного захисту. Міжнародне співробітництво та інтеграційні процеси створюють умови для гармонізації стандартів, спільного використання техніки та обміну досвідом. Для України це шанс не лише підвищити ефективність реагування на пожежі, але й стати активним учасником глобальної системи безпеки. Роботизація пожежогасіння сприятиме збереженню життя рятувальників, підвищенню стійкості об’єктів критичної інфраструктури та інтеграції нашої держави у світову практику цивільного захисту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – [Використання роботизованої техніки – оптимальне рішення для безпеки фахівців пожежних підрозділів]. – Режим доступу: https://www.unian.ua/society/vikoristannya-robotizovanoji-tehnikioptimalne-rishennya-dlya-bezpeki-fahivciv-pozhezhnih-pidrozdiliv-andriyzaliskiy-12455592.html

2. Інструкція з експлуатації. Тактичний робот для місій Magirus Wolf R1. MAGIRUS WOLF R1, нім. REV. 02 Оригінальна інструкція з експлуатації квітень 2022.

3. Бойко О. А. «Державне управління у сфері цивільного захисту: грані міжнародного співробітництва в контексті євроінтеграції України». *Ефективність державного управління. 2019. - Вип.1(58) – Ч.1. – с. 123-132.*

4. Труш О. О. Досвід побудови та функціонування систем цивільного захисту країн-членів Європейського Союзу Центральної Європи // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. Вип. 1 (28). Харків: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2010. С. 407–8417.

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ТА ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Владислав КІРІЧЕНКО, 311 навчальна група,
факультет правоохоронної діяльності
Сергій ЖУК, к. в. н.,
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Сучасний світ ставить перед нами все складніші виклики, особливо в умовах стрімкої глобалізації. Досвід показує, що жодна країна вже не здатна самотужки впоратися з усіма загрозами безпеці своїх громадян. Саме тому міжнародна співпраця стає не просто бажаною, а життєво необхідною.

На сьогодні основу міжнародної системи цивільного захисту формують кілька ключових організацій. ООН через свої спеціалізовані підрозділи координує масштабні гуманітарні операції. Незамінну роль у наданні допомоги продовжують відігравати Червоний Хрест та Червоний Півмісяць. НАТО розбудовує систему цивільного планування через Євроатлантичний координаційний центр. Особливе місце посідає Механізм цивільного захисту ЄС, який ефективно об'єднує ресурси європейських країн для спільного реагування на кризи.

Для України 2023 рік став переломним – ми приєдналися до європейської системи цивільного захисту. Це означає не лише формальну участь у Механізмі ЄС, але й поступовий перехід на європейські стандарти роботи. ДСНС України вже активно працює як національний координатор цієї взаємодії.

Втім, на шляху інтеграції постають серйозні виклики. Нам бракує коштів на модернізацію обладнання, потрібно гармонізувати законодавство з нормами ЄС, підготувати фахівців для роботи в міжнародному форматі. Російська агресія додала нових загроз, які можна подолати лише спільними зусиллями та наполегливою працею з боку країн союзників.

Війна змусила нас по-новому поглянути на систему цивільного захисту. Подальша інтеграція України передбачає активну участь у навчаннях ЄС і НАТО, впровадження сучасних технологій (від систем раннього попередження до використання дронів), створення спільних центрів реагування на надзвичайні ситуації. Така співпраця – це не просто зниження ризиків, а запорука нашої національної

стійкості. Лише об'єднавши зусилля можна досягти успіху у вирішенні глобальних криз. Україна не є виключенням. Ми маємо брати приклад з політики країн НАТО та ЄС. Разом до перемоги!

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Kryvoshlykov S. Genesis of civil-protection systems in EU member states: a state-administrative perspective // Public Administration and Regional Development, 2024.
2. European Commission. EU Civil Protection Mechanism. – civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu.
3. Верховна Рада України. Закон України «Про ратифікацію Угоди про участь України в Механізмі цивільного захисту ЄС», 2023.
4. Кабінет Міністрів України. Постанова «Про визначення ДСНС національним координатором участі України в Механізмі цивільного захисту ЄС», 2023.
5. Feltynowski M. Union Civil Protection Mechanism as an International Policy Tool Supporting Ukraine // Polish Political Science Yearbook, 2025.
6. Shoyko V. European experience in the formation of organizational support for public administration mechanisms in the field of civil protection // Public Administration Aspects, 2023.

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ – ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Віталій НЕСПЛЯК, група ЦЗк-22-2,
навчально-науковий інститут цивільного захисту
НК – Віталій КОСТЕНКО, канд. наук держ. упр.,
Національний університет цивільного захисту України

Європейська інтеграція – це вибір українського народу, закріплений у Конституції України [1], що є одним зі стратегічних пріоритетів України, зокрема у сфері забезпечення безпеки та оборони в умовах широкомасштабної військової агресії. Цивільний захист є невід'ємною складовою сектору безпеки і оборони нашої держави.

Незважаючи на правовий режим воєнного стану процес європейської інтеграції має вирішальне значення для реформування та модернізації системи цивільного захисту України, спрямовуючи її до стандартів Європейського Союзу. Ключовим етапом на цьому шляху стало приєднання України до Механізму цивільного захисту ЄС після підписання у квітні 2023 року відповідної Угоди [2]. 8 листопада 2023 року Верховна Рада України законом офіційно ратифікувала Угоду щодо участі України в МЦЗ ЄС [3], який **28 листопада 2023 року** було підписано Президентом України [4]. **10 травня 2024 року** КМУ прийняв постанову щодо уповноваження ДСНС на здійснення функцій національного координатора участі України в МЦЗ ЄС [5]. Це дало змогу не лише отримувати координовану міжнародну допомогу у надзвичайних ситуаціях, а й посилити власну спроможність у запобіганні та реагуванні.

Серед основних напрямів реформування у сфері ЦЗ є насамперед: поступова гармонізація (адаптація) законодавства Україна до правової бази ЄС. Цей процес включає впровадження європейських технічних регламентів, стандартів та принципів управління ризиками; інтеграція в Механізм цивільного захисту ЄС, що включає співпрацю не лише у разі лиха, а й у питаннях превенції, підготовки та координації дій. Участь у цьому механізмі дозволяє Україні обмінюватися досвідом, брати участь у спільних навчаннях і отримувати обладнання та експертну підтримку тощо; удосконалення системи реагування завдяки співпраці з ЄС, в результаті якої Україна

підвищує готовність своїх спеціалізованих служб до реагування на різні види загроз, зокрема техногенні, природні та воєнні. Це особливо актуально в умовах повномасштабного вторгнення росії, коли національна система цивільного захисту зазнає значних викликів.

Надзвичайно важливим напрямком є розвиток місцевих та добровільних пожежних дружин. У рамках інтеграції з ЄС Україна розвиває систему добровільних формувань, що є частиною європейської моделі цивільного захисту, де активну роль відіграє місцева громада. У цьому нам активно допомагає Республіка Польща в рамках ефективного двостороннього співробітництва, яка є нашим надійним партнером в контексті проведення реформ у сфері цивільного захисту.

На жаль маємо і серйозні виклики на шляху євроінтеграції, це перш за все війна та гуманітарна криза. Повномасштабне вторгнення росії спричинило значні руйнування та гуманітарну кризу, що ставить перед системою цивільного захисту України безпрецедентні виклики. Європейська підтримка через Механізм цивільного захисту ЄС допомагає частково їх долати, але адаптація та реформування ускладнюються через воєнні дії. При цьому зростає і фінансове навантаження. Гармонізація стандартів та оновлення матеріально-технічної бази потребує значних інвестицій. Хоча ЄС надає фінансову підтримку, повна модернізація системи є довготривалим та витратним процесом.

Актуальним питанням залишається координація та бюрократія. Впровадження європейських механізмів вимагає чіткої координації між центральними, регіональними та місцевими органами влади. Інформаційна взаємодія та подолання бюрократичних перешкод є важливими аспектами на цьому шляху. А також маємо подолати мовний бар'єр та доступ до послуг, адже для переселенців та біженців із України в ЄС існують проблеми з доступом до соціальних та медичних послуг через мовні бар'єри та нестачу кваліфікованих перекладачів.

Перспективи та значення євроінтеграції мають критично важливу роль для нашої держави. Інтеграція в європейський простір є не лише політичним, але й практичним кроком для підвищення безпеки громадян. Вона сприяє: підвищенню рівня безпеки (впровадження ризикоорієнтованого підходу, сучасних методів регулювання та європейських стандартів мінімізує наслідки надзвичайних ситуацій); зміцненню міжнародного співробітництва (участь у Механізмі цивільного захисту ЄС робить Україну повноцінним партнером у системі колективної безпеки Європи); створенню умов для якісного життя (адаптація до європейських стандартів у сфері цивільного захисту є складовою створення якісного та безпечного середовища для життя громадян).

В умовах євроінтеграції цивільний захист в Україні передбачає адаптацію європейських стандартів та принципів, зокрема координацію через Механізм цивільного захисту ЄС, для побудови стійкої системи, що попереджає, готується до криз та швидко реагує на них. Це включає узгоджену роботу професійних служб і волонтерів, застосування спільних стандартів і принцип субсидіарності, а також використання унікального досвіду України, набутого під час війни, для вдосконалення системи.

Таким чином, євроінтеграція у сфері цивільного захисту є ключовим фактором трансформації та модернізації української системи, що дозволить ефективніше реагувати на виклики та гарантувати безпеку населення в умовах, які постійно змінюються.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80.
2. Угода між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, з іншої сторони, щодо участі України в Механізмі цивільного захисту Союзу. URL: https://zakon. rada.gov.ua/laws/show/984_002-23#Text.
3. Закон України від 8 листопада 2023 року № 3434-IX «Про ратифікацію Угоди між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, з іншої сторони, щодо участі України в Механізмі цивільного захисту Союзу». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show /3434-20#n2.
4. Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, з іншої сторони, щодо участі України в Механізмі цивільного захисту Союзу». URL: https://dsns.gov.ua/mizhnarona-diyalnist/spivrobitnictvo-z-mexanizmom-civilnogo-zaxistu-jes/ zagalna-informaciia-1.
5. Постанова КМУ від 10 травня 2024 року № 535 «Деякі питання Державної служби з надзвичайних ситуацій». URL: https://dsns.gov.ua/mizhnarona-diyalnist/spivrobitnictvo-z-mexanizmom-civilnogo-zaxistu-jes/zagalna-informaciia-1.

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД (ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД)

Любов ПАРПУЛАНСЬКА,
Студентка 2-го курсу заочної форми навчання ОР "магістр"
спеціальність 263 "Цивільна безпека", навчально-науковий інститут
цивільного захисту Національного університету цивільного захисту України
НК – Віталій КОСТЕНКО, канд. наук держ. упр.,
Національний університет цивільного захисту України

ДСНС України та її територіальні органи здійснюють активне співробітництво з відповідними установами та місцевими органами іноземних країн, з якими Україна має спільний кордон. Підтримуються постійні контакти з дипломатичними представництвами іноземних держав та міжнародних організацій, акредитованих в Україні, а також з представниками посольств країн – членів ЄС, під час яких, розглядаються питання двостороннього співробітництва у сфері надзвичайних ситуацій. Однією з таких країн – нашим стратегічним партнером, є Республіка Польща, яка надає нам активну підтримку і допомогу під час війни. Зокрема, з міжнародними партнерами постійно здійснюється взаємодія щодо розвитку добровільної пожежної охорони, що має стратегічне значення для забезпечення безпеки громад. В рамках програми «U-LEAD з Європою» ДСНС України підписано Меморандум про співпрацю з Фондом міжнародної солідарності Республіки Польща (ФМС).

Так, започатковано трирічний проєкт «Вогнеборці. Вдосконалення цивільного захисту в Україні на місцевому рівні», що реалізується Фондом міжнародної солідарності (ФМС) у рамках програми «U-LEAD з Європою» і співфінансується програмою польської співпраці задля розвитку Міністерства закордонних справ Польщі із бюджетом 16 млн. гривень, у якому беруть участь 20 громад України.

Наказом ДСНС № 669 від 07.10.2021 (у редакції наказу ДСНС 20.10.2021 № 700 [1] було створено Робочу групу з питань функціонування добровільної пожежної охорони, де за участі експертів будуть напрацьовуватись відповідні зміни в

законодавчі, нормативно-правові акти, тощо (https://dmpo.dsns.gov.ua/partnery/fond-miznarodnoyi-solidarnosti).

Представництво Фонду міжнародної солідарності в Україні (Solidarity Fund PL in Ukraine) було засновано в липні 2019 року. Метою діяльності Представництва є підтримка розвитку демократії та самоврядування в Україні, реалізація проєктів співробітництва для розвитку, підтримка секторальних реформ та наближення України до стандартів Європейського Союзу у сфері управління. Під час пандемії Covid-19 та після 24 лютого 2022 року розвиткові напрямки проєктів доповнилися наданням гуманітарної допомоги українцям (https://solidarityfund.org.ua/).

Фонд підтримує секторальні реформи у сфері соціальних послуг, системи освіти, професійної технічної освіти (vocational education training), цивільного захисту на місцевому рівні, психо-соціальної підтримки. Надає консультативну підтримку польських експертів українським державним інституціям, органам центральної влади та місцевого самоврядування. Організовує візити польських експертів до України, а також українських експертів та урядовців до Польщі.

ФМС співпрацює з об'єднаними територіальними громадами: організовує навчання, семінари та конференції для громад в Україні за участю польських та українських експертів; проводить навчальні візити до Польщі та стажування для представників ТГ; фінансово підтримує громади в рамках грантових конкурсів; надає гуманітарну допомогу громадам в кризових ситуаціях.

Діяльність Фонду у сфері цивільного захисту стала відповіддю на необхідність реформування цієї важливої сфери. В Україні у сфері цивільного захисту населення спостерігається низка проблем, в тому числі, невідповідне співвідношення кількості рятувальників до кількості мешканців: 1 особа на 1000 мешканців. Для порівняння, у Польщі цей показник всемеро більше! Це досягається завдяки добровольчому руху.

Ще одним із викликів є недостатня кількість місцевих (підрозділів) відділень для оперативного реагування на надзвичайні ситуації в сільській місцевості. Відповідно до встановлених світових стандартів час доїзду від моменту отримання виклику до місця події в сільській місцевості має становити 20 хвилин.

Ще в 2017 році цей стандарт був закріплений і в Національній Стратегії реформи служб охорони безпеки України. Але по факту у переважній частині випадків він не дотримується, і як наслідок – близько 2 тисяч осіб щороку втрачає життя в результаті пожеж, матеріальні збитки ж оцінюються в обсязі близько 160 млн. євро. Окрім цього, чинне законодавство в Україні щодо цивільного захисту населення потребує удосконалення, як на державному рівні, так і на рівні місцевого самоврядування.

У вересні 2023 року під егідою ФМС стартував проєкт «Вогнеборці. Зміцнення спроможності українських громад шляхом розвитку добровільних пожежних команд», який передбачає запровадження сучасної системи цивільного захисту на місцевому рівні, включно з протипожежним захистом та запобіганням кризовим ситуаціям, з особливим акцентом на створення повноцінних добровільних пожежних команд (ДПК) у 8 громадах України, які були відібрані на основі відкритого конкурсу. Цей проєкт, який мав тривати 13 місяців, передбачає співпрацю з громадами, яка ґрунтується на таких цілях та завданнях:

1. Вивчення польського досвіду в розбудові добровільного пожежного руху та створенні ДПК під час візитів до Польщі, організованих для 24 представників громад та місцевих відділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

2. Організація навчання 96 добровольців спеціальним знанням та практичним навичкам для проведення заходів щодо гасіння пожеж, аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт за програмою Державної служби України з надзвичайних ситуацій для працівників місцевої пожежної охорони та членів добровільної пожежної охорони.

3. Забезпечення ДПК громад-учасниць якісним пожежно-рятувальним спорядженням та спецодягом задля можливості повноцінно та безпечно виконувати функції вогнеборців.

4. Передача громадам 8 автоматичних зовнішніх дефібриляторів та наборів невідкладної домедичної допомоги з метою підвищення шансів на порятунок людей, які потребують такої допомоги.

5. Знайомство громад-учасниць проєкту з кращими практиками та історіями створення і функціонування ДПК в громадах України.

6. Надання регулярних юридичних та інформаційних консультацій на тему створення та підтримки діяльності ДПК в громаді міжнародними експертами з багаторічним досвідом вивчення питань цивільного захисту на місцевому рівні в Україні та світі.

7. Проведення низки інформативних і пізнавальних вебінарів, тренінгів та круглих столів, націлених на організаційну підтримку та активізацію громад-учасниць проєкту в питаннях розвитку системи цивільного захисту в громадах.

Проєкт реалізовується за фінансової підтримки Програми польської співпраці у сфері розвитку Міністерства закордонних справ Республіки Польща, а також Офісу Координатора програм допомоги США в Європі та Євразії Державного департаменту США в рамках 10-го раунду програми "Development Cooperation Partnership Program" [2].

З 1 червня 2021 року стартувала активна фаза нового проєкту «Вогнеборці. Вдосконалення цивільного захисту в Україні на місцевому рівні». Проєкт розрахований на 3 роки і спрямований на підтримку системи цивільного захисту населення в громадах України шляхом формування добровільних пожежних команд, допомоги громадам в розробці планів реагування на надзвичайні ситуації та навчальних візитів представників громад, Головних управлінь ДСНС України у відповідних областях громад-учасниць проєкту до Польщі для вивчення польського досвіду у вказаній сфері.

Серед ключових результатів проєкту:

39 представників громад-учасниць, а також 20 представників Державної служби України з надзвичайних ситуацій взяли участь в трьох навчальних візитах до Польщі, щоб перейняти європейський досвід у сфері цивільного захисту, створення і функціонування ДПК зокрема. 192 добровольці-вогнеборці пройшли спеціальну підготовку від Державної служби України з надзвичайних ситуацій за програмою для працівників місцевої пожежної охорони та членів добровільної пожежної охорони.

Завдяки співпраці команди проєкту з Державною службою України з надзвичайних ситуацій підготовлено пакет рекомендацій щодо необхідних змін у правовому середовищі, втілених у Законі України № 2750-IX від 16.11.2022 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування місцевої та добровільної пожежної охорони»; щодо процедури підготовки членів ДПО (передусім дистанційних форм навчання, що були практично напрацьовані спільно з ДСНС під час проєктів Фонду у 2021-2022 рр.), врахованих у Наказі МВС № 184 від 13.03.2023 р. «Про затвердження Порядку підготовки, перепідготовки членів пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення добровільної пожежної охорони» [3] та внесено зміни до бюджетної класифікації видатків, пов'язаних з діяльністю ДПК.

Але найбільша цінність в тому, що попри закінчення проєкту, громади продовжують підтримувати добровільний пожежний рух на місцевому рівні, користуючись набутими знаннями про свої можливості та права, а також про найкращі світові практики. (https://solidarityfund.org.ua/spivpraczya-z-rozvytku/czyvilnyj-zahyst/vogneborczi-vdoskonalennya-czyvilnogo-zahystu-v-ukrayini-na-misczevomu-rivni/) [4].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Наказ ДСНС № 669 від 07.10.2021 (у редакції наказу ДСНС 20.10.2021 № 700 (https://dsns.gov.ua/upload/2/1/1/0/2/2021-10-20-dodatok-do-nakazu-cklad-robocoyi-grupi-zi-zminami.pdf)/.
2. *Проєкт реалізовується за фінансової підтримки Програми польської співпраці у сфері розвитку Міністерства закордонних справ Республіки Польща, а також Офісу Координатора програм допомоги США в Європі та Євразії Державного департаменту США в рамках 10-го раунду програми "Development Cooperation Partnership Program" (https://solidarityfund.org.ua/spivpraczya-z-rozvytku/czyvilnyj-zahyst/vogneborczi-zmicznennya-spromozhnosti-ukrayinskyh-gromad-shlyahom-rozvytku-dobrovilnyh-pozhezhnyh-komand/).*
3. Наказ МВС № 184 від 13.03.2023 р. «Про затвердження Порядку підготовки, перепідготовки членів пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення добровільної пожежної охорони». https://zakon.rada.gov. ua/laws/show/z0693-23#Text.
4. Але найбільша цінність в тому, що попри закінчення проєкту, громади продовжують підтримувати добровільний пожежний рух на місцевому рівні, користуючись набутими знаннями про свої можливості та права, а також про найкращі світові практики. (https://solidarityfund.org.ua/spivpraczya-z-rozvytku/czyvilnyj-zahyst/vogneborczi-vdoskonalennya-czyvilnogo-zahystu-v-ukrayini-na-misczevomu-rivni/).

ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО НОРМ ТА СТАНДАРТІВ ЄС В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Дарія ПОКОТІЛОВА, 23ПРс групи
студентка 3 курсу, спеціальності 081 «Право»
НК – Вікторія ЧУБАНЬ, канд .економ. наук., доц.,
Національний університет цивільного захисту України

Європейська та світова правова інтеграція є важливою складовою загального процесу зближення правових систем. Після здобуття незалежності Україна активно шукає своє місце в європейських інтеграційних процесах. Членство в Європейському Союзі визнано головною стратегічною метою зовнішньої політики України. Адаптація національного законодавства до норм права ЄС є ключовим чинником успішної євроінтеграції. Процес адаптації включає розробку нових нормативно-правових актів та зміну чинного законодавства з урахуванням Європейського Союзу. Метою адаптації є досягнення високого рівня узгодженості української правової системи з європейськими стандартами [1].

З метою для підвищення інституційної спроможності та узгодження дій державних і недержавних органів у реалізації Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС було створено Координаційну раду. Її діяльність регулюється постановою Кабінету Міністрів України. Очолює Раду Прем'єр-міністр, до складу також входять віце-прем'єр-міністр з питань європейської інтеграції, керівники центральних органів виконавчої влади та, за згодою, Голова Національного банку і представники профільного парламентського комітету [4].

Закон України «Про запровадження механізму адаптації законодавства України до законодавства ЄС» започаткував офіційний механізм адаптації українського законодавства до права ЄС. Міністерство юстиції України було визначене як головний координатор цього процесу серед органів виконавчої влади [2].

Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами мала партнерський характер і передбачала не адаптацію

українського законодавства, а встановлення спільної адекватності норм у пріоритетних сферах, важливих для функціонування спільного ринку, економічного й валютного просторів [5].

Створення й ефективне функціонування належного інституційного механізму управління адаптацією сприятиме послідовному, систематизованому та відповідальному ставленню до реалізації заходів у даній галузі [3].

Адаптація законодавства у сфері поводження з відходами вимагає ретельного планування через складність процесу:

– визначення актів, що регулюють правовідносини у такій сфері;

– переклад визначених актів європейського законодавства щодо поводження з відходами українською мовою;

– комплексний порівняльний аналіз нормативно-правових актів щодо відходів і поводження з ними;

– розроблення рекомендацій стосовно адаптації законодавства України [1].

Угода про асоціацію між Україною та ЄС визначає правову основу для адаптації українського законодавства до ЄС. Стаття 124 Угоди підкреслює зобов'язання України щодо поступового приведення як чинного, так і майбутнього законодавства у відповідність до права ЄС. Для реалізації цього зобов'язання необхідним є формування надійного та ефективного інституційного механізму адаптації [2].

Адаптація українського законодавства до права ЄС передбачає поетапне ухвалення нових законів і підзаконних актів, розроблених із урахуванням норм Європейського Союзу, а також внесення змін до чинного законодавства України.

В умовах воєнного стану адаптація законодавства України до права Європейського Союзу залишається пріоритетним стратегічним напрямом державної політики. Незважаючи на виклики, пов'язані з безпековою ситуацією, Україна продовжує поступову гармонізацію національної правової системи з acquis ЄС. Ефективне функціонування інституційного механізму, злагоджена робота органів влади та міжнародна підтримка є вирішальними чинниками у забезпеченні сталого євроінтеграційного поступу навіть у кризових умовах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мар'яна Федунь. Адаптація законодавства України до стандартів Європейського Союзу у сфері поводження відходами. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2014. URL: https://surl.li/gmanfx.

2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Міжнародний Документ від 27.06.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

3. Авер'янова В.Б. Державне управління: теорія і практика. - К., 1998. Державна служба: організаційно-правові основи і шляхи розвитку. - К., 1999. Виконавча влада і адміністративне право. - К., 2002. URL: https://surl.li/gumpkl.

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.10.04 №1365 «Деякі адаптації законодавства України до Законодавства Європейського Союзу». 2004. URL: https://surl.lu/kyyyrc.

5. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариства та їх державами – членами. 1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ УПРАВЛІННЯ ЦИВІЛЬНИМ ЗАХИСТОМ В УКРАЇНІ

Станіслав ПОРОКА, докторант,
Національний університет цивільного захисту України

Євроінтеграційний курс України та набуття у 2023 року статусу повноправного учасника Механізму цивільного захисту ЄС актуалізують питання методологічного забезпечення процесів адаптації європейських стандартів до національної системи публічного управління у сфері безпеки. В умовах воєнного стану та посилення гібридних загроз особливого значення набуває розробка науково обґрунтованих методологічних підходів до імплементації кращих європейських практик, які б враховували специфіку функціонування вітчизняної Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ) [1]. Відсутність комплексного методологічного інструментарію для оцінки ефективності запозичення та впровадження європейського досвіду створює ризики формального переносу інституційних моделей без урахування національного контексту, що може знизити результативність реформ у сфері цивільного захисту [2].

Методологія імплементації європейського досвіду управління цивільним захистом має базуватися на системному підході, який дозволяє розглядати ЄДСЦЗ як складну багаторівневу систему, що взаємодіє з аналогічними структурами країн-членів ЄС. Системний аналіз передбачає дослідження взаємозв'язків між нормативно-правовими, організаційними, ресурсними та функціональними компонентами систем цивільного захисту, виявлення системних обмежень та можливостей для адаптації європейських механізмів координації, раннього попередження та швидкого реагування на надзвичайні ситуації [3].

Компаративний метод становить основу для вивчення європейського досвіду та виступає ключовим інструментом для виявлення інституційних моделей, придатних для імплементації в українських умовах. Порівняльний аналіз систем цивільного захисту країн ЄС дозволяє ідентифікувати як універсальні принципи організації (субсидіарність, пропорційність, солідарність), так і національні особливості їх реалізації [4]. Особливу увагу слід приділити досвіду країн Центрально-Східної Європи, які пройшли шлях трансформації систем цивільного захисту в процесі євроінтеграції та мають схожі з Україною виклики у сфері безпеки. Методологія компаративного дослідження має включати критерії порівняння, що охоплюють організаційно-структурні параметри, механізми фінансування, систему підготовки фахівців, технологічне забезпечення та практики міжвідомчої взаємодії [5].

Методи оцінки ефективності публічного управління у сфері цивільного захисту набувають особливого значення в контексті моніторингу процесів імплементації європейських стандартів. До ключових індикаторів ефективності належать: швидкість реагування на надзвичайні ситуації, рівень готовності населення та аварійно-рятувальних формувань, ступінь мінімізації втрат та збитків, якість міжвідомчої координації та міжнародної взаємодії. Методологія оцінювання має передбачати як кількісні показники (час реагування, обсяг залучених ресурсів, статистика надзвичайних ситуацій), так і якісні критерії (задоволеність населення, професійна компетентність персоналу, інноваційність технологічних рішень). Важливим аспектом є розробка системи бенчмаркінгу, яка дозволить порівнювати результативність української системи цивільного захисту з європейськими аналогами та відстежувати динаміку прогресу у процесі євроінтеграції.

Інструментарій дослідження взаємодії держави та громадянського суспільства у сфері цивільного захисту відображає сучасні тенденції демократизації публічного управління та посилення ролі недержавних акторів у забезпеченні безпеки.

Європейський досвід демонструє ефективність залучення волонтерських організацій, громадських об'єднань та бізнес-структур до попередження та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Методологія дослідження має включати аналіз формальних та неформальних каналів взаємодії, механізмів громадського контролю за діяльністю органів цивільного захисту, практик публічних консультацій та спільного прийняття рішень [6]. Особливої уваги потребує вивчення досвіду функціонування Європейського корпусу волонтерів з гуманітарної допомоги як інноваційної форми громадянської участі у реагуванні на кризові ситуації, що може бути адаптовано до українських реалій.

Методологічна рамка імплементації має враховувати принцип поетапності та послідовності реформ. Перший етап передбачає гармонізацію нормативно-правової бази з acquis communautaire ЄС у сфері цивільного захисту, зокрема імплементацію рішень щодо механізму rescEU, стандартів підготовки персоналу та технічних вимог до обладнання. Другий етап охоплює організаційно-структурну адаптацію, включаючи створення сумісних систем координації та обміну інформацією, впровадження європейських протоколів взаємодії та процедур запиту міжнародної допомоги. Третій етап стосується формування спільної культури безпеки, що ґрунтується на європейських цінностях превентивності, прозорості та підзвітності у сфері управління ризиками [7].

Проведене дослідження методологічних засад імплементації європейського досвіду управління цивільним захистом дозволяє констатувати необхідність формування комплексного міждисциплінарного підходу, що поєднує інструментарій системного, компаративного, інституційного та соціологічного аналізу. Набуття Україною статусу учасника Механізму цивільного захисту ЄС створює унікальну можливість для практичного застосування розроблених методологічних підходів та верифікації їх ефективності в реальних умовах співпраці з європейськими партнерами. Результати дослідження підтверджують, що успішна імплементація європейських практик можлива лише за умови адаптації універсальних принципів до національного контексту з урахуванням специфіки загроз, ресурсних можливостей та інституційної спроможності української системи цивільного захисту.

Водночас виявлено низку методологічних лакун, що потребують подальшого наукового опрацювання. Зокрема, недостатньо дослідженими залишаються питання методології оцінки інституційної спроможності для імплементації європейських стандартів, інструментарію прогнозування результатів реформ у сфері цивільного захисту, механізмів вимірювання синергетичного ефекту від інтеграції в європейські мережі безпеки. Актуальним напрямом подальших досліджень є розробка методології адаптивного управління процесами імплементації, яка дозволить оперативно коригувати стратегії реформування залежно від динаміки зовнішніх та внутрішніх умов, особливо в контексті воєнного стану та післявоєнного відновлення. Перспективним також є поглиблене вивчення методів оцінки вартості імплементації європейських стандартів та розробка моделей фінансового планування процесів гармонізації систем цивільного захисту. Подальші дослідження доцільно спрямувати на створення інтегрованої методологічної платформи, яка б забезпечила науково-методичний супровід усього циклу імплементації європейського досвіду – від компаративного аналізу та планування реформ до моніторингу результатів та оцінки довгострокових ефектів євроінтеграційних трансформацій у сфері публічного управління національною безпекою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17 (дата звернення: 20.09.2025).

2. Кропивницький В. С. Публічне управління та адміністрування у сфері цивільного захисту в Україні: теорія, методологія, практика: монографія. Харків: «Діса плюс», 2022. – 332 с.
3. EU Civil Protection Mechanism: Strengthening Europe's Resilience. European Commission, 2021. 145 p.
4. Шойко В.А. Європейський досвід формування організаційного забезпечення механізмів державного управління у сфері цивільного захисту. Актуальні проблеми державного управління. 2020. Вип. 1(57)/2020. С. 253-260
5. Benchmarking in Civil Protection: European Best Practices / ed. by M. Johnson, K. Schmidt. Brussels : EU Publications, 2022. 218 p.
6. EU Humanitarian Aid Volunteers: Impact Assessment Report. European Commission, DG ECHO, 2023. 87 p.
7. The rescEU Mechanism: Implementation Guidelines. European Commission, 2022. 156 p.

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ: ДОСВІД ЄС ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Максим СІЦІНСЬКИЙ, 441 навчальна група,
факультет забезпечення оперативно-службової діяльності
НК – Ольга ХАМАЗЮК, д-р філос. з освіт., педагог. Наук,
Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Інтеграційні процеси у сфері цивільного захисту набувають особливої актуальності для України в умовах зростання масштабів надзвичайних ситуацій, спричинених як воєнними діями, так і природними та техногенними факторами. Європейський Союз (далі – ЄС) створив дієву систему координації, взаємодопомоги та реагування на кризові події, що базується на спільних стандартах, обміні ресурсами й інформацією. Для України адаптація цього досвіду є стратегічно важливою як для підвищення ефективності власної системи цивільного захисту, так і для поступової інтеграції у європейський безпековий простір. Вивчення практик ЄС дозволить гармонізувати законодавчу базу, підвищити рівень готовності органів влади й громад, забезпечити взаємосумісність сил і засобів, а також зміцнити стійкість критичної інфраструктури, що особливо актуально у воєнний і післявоєнний період.

Генеральний Директорат Європейської Комісії з питань навколишнього середовища, що розташований у Брюсселі, відповідає за реалізацію екологічної політики ЄС, зокрема за захист навколишнього середовища, контроль у хімічній промисловості, розвиток біотехнологій і безпечне використання природних ресурсів. У 1985 році було створено комітет для координації сил цивільної оборони країн Європейського економічного співтовариства з питань запобігання та реагування на катастрофи. Вже у 1988 році в Брюсселі відбулася зустріч представників органів цивільного захисту держав ЄС, де визначили потребу в нових методах і ресурсах через зростання кількості та складності надзвичайних ситуацій. Серед чинників змін у цій сфері – підвищення загроз природного й техногенного характеру, необхідність посилення організаційних можливостей захисту населення та розвиток новітніх технологій прогнозування ризиків. Подальшого розвитку система набула у 2001 році, коли Європарламент ухвалив рішення про створення Механізму співдружності для координації цивільного захисту, до якого сьогодні входять 30 країн – 27 членів ЄС та 3 держави-партнери (Ліхтенштейн, Норвегія, Ісландія) [4, с. 254].

Цивільний захист в Україні законодавчо визначається як комплекс дій і заходів, спрямованих на безпеку населення, територій, довкілля, матеріальних і культурних цінностей від надзвичайних ситуацій, а також на запобігання їх виникненню, ліквідацію наслідків та допомогу постраждалим. Виконання цих функцій забезпечує єдина державна система цивільного захисту, що об'єднує органи влади різних рівнів, місцеве самоврядування, підприємства й організації. З початком повномасштабної агресії рф ця система була приведена у стан повної готовності до дій в умовах воєнного стану – особливого правового режиму, який запроваджується у разі нападу чи загрози незалежності й територіальній цілісності України, передбачаючи додаткові повноваження органам влади та військовому командуванню. Воєнний стан введено на всій території держави 24 лютого 2022 року Указом Президента України, після чого уряд активував план цивільного захисту на особливий період. Ним передбачено, зокрема, обов'язок обласних адміністрацій організовувати евакуацію населення та культурних цінностей із зон бойових дій і потенційної небезпеки.

23 червня 2022 року, попри повномасштабну агресію рф, Україна отримала статус кандидата на вступ до ЄС, що передбачає проведення всеосяжних реформ і поступове наближення до європейських стандартів життя та правового захисту. У цьому контексті, 5 вересня 2022 року, за підтримки Естонії, Польщі, Латвії та Литви, Україна офіційно звернулася до Єврокомісії з проханням приєднатися до Механізму цивільного захисту ЄС. Фактично, країни ЄС вже від початку війни надають Україні гуманітарну допомогу через цей інструмент, зокрема забезпечують медичну евакуацію до європейських лікарень і постачають у деокуповані регіони генератори, матеріали для тимчасового житла та товари першої необхідності [2, с. 25].

Одним із пріоритетів під час впровадження Механізму цивільного захисту ЄС є підготовка висококваліфікованих кадрів, оскільки саме вони забезпечують його ефективність поряд із функціонуванням Єдиної державної системи цивільного захисту України. Навчання фахівців слід розглядати як основу імплементації Механізму, адже цей процес є тривалим і потребує системності. Згідно зі статтею 4 Угоди, англійська мова використовується для контрактів, звітності й адміністративних процедур, що зумовлює необхідність посиленої мовної підготовки майбутніх фахівців. Водночас важливо синхронізувати національну правову базу з міжнародними стандартами у сфері цивільного захисту, що простежується у процесі історичного розвитку вітчизняного законодавства.

Участь України у Механізмі цивільного захисту ЄС здійснюється під постійним моніторингом у межах партнерства між Європейською комісією й Україною. У Додатку II до Угоди визначені правила фінансового управління, контроль, механізми відшкодування та заходи з протидії шахрайству. Документ також передбачає можливість призупинення його дії у разі часткової чи повної несплати Україною необхідного фінансового внеску. У такому випадку Комісія надсилає офіційне нагадування з вимогою погашення боргу. Якщо протягом 20 робочих днів платіж не буде здійснено, ЄС інформує про призупинення Угоди. Таке рішення набирає чинності через 15 днів після отримання Україною відповідного повідомлення [3, с. 68].

Модернізація системи цивільного захисту як невід'ємної частини національного безпекового простору в умовах євроінтеграційного курсу України вимагає не лише адаптації та впровадження напрацьованого досвіду Європейського Союзу, а й врахування трансформації самої безпекової парадигми у сфері цивільного захисту. Ця парадигма формувалася після завершення Другої світової війни в умовах тісної взаємодії європейських держав із США та розроблення концепцій колективної безпеки, які сьогодні потребують докорінного переосмислення у зв'язку з невиправданою збройною агресією рф проти України.

Аналіз законодавчих засад ЄС у сфері цивільного захисту засвідчує, що правове регулювання ґрунтується на трьох ключових актах: Договорі про функціонування ЄС,

Договорі про ЄС та Протоколі № 10. Вони визначають компетенції Союзу щодо координації та підтримки дій держав-членів у протидії надзвичайним ситуаціям. Цивільний захист у ЄС спрямований на удосконалення систем запобігання й реагування на природні та техногенні катастрофи, підготовку кадрів, а також на забезпечення швидкої співпраці між національними службами. Водночас Спільна безпекова й оборонна політика передбачає поєднання цивільних і військових інструментів для зміцнення міжнародної безпеки, що в перспективі може призвести до формування спільної оборонної політики. Таким чином, безпековий простір ЄС розподіляється на цивільну та військову складові, де цивільний захист виступає немілітарним елементом, інтегрованим у загальноєвропейську систему координації та співпраці.

Співпраця України з ЄС у сфері цивільного захисту була започаткована Адміністративною домовленістю між Міністерством надзвичайних справ України та Генеральним директоратом Єврокомісії з питань охорони довкілля, що дозволило інтегрувати Державну службу України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС України) до Механізму цивільного захисту ще до підписання Угоди про асоціацію. Документ передбачає спільний моніторинг довкілля, реагування на стихійні лиха, цілодобовий обмін інформацією та залучення експертів для оцінки готовності до з надзвичайних ситуацій. Приєднання до Механізму стало пріоритетом України у створенні національного безпекового простору та запровадженні ефективних кооперативних механізмів реагування. Досвід ЄС показує, що політика цивільного захисту реалізується на двох рівнях: загальноєвропейському, регламентованому нормами ЄС, та національному, який визначається законодавством країн-членів і двосторонніми угодами щодо реагування на надзвичайні ситуації та гуманітарної допомоги [1, с. 104].

Інтеграційні процеси у сфері цивільного захисту слід розглядати як один із ключових чинників забезпечення національної безпеки України, особливо в умовах збройної агресії та зростання кількості загроз природного і техногенного походження. Європейський досвід формування комплексної системи цивільного захисту засвідчив високу результативність завдяки уніфікації нормативно-правових стандартів, впровадженню сучасних управлінських механізмів, розвитку кадрового потенціалу та ефективній координації між державами-членами. Для України адаптація зазначених практик має наукове й практичне значення, оскільки сприяє модернізації національної системи, інтеграції у європейський безпековий простір та забезпеченню сумісності на рівні процедур, ресурсів і інституційного потенціалу.

Водночас правова модель цивільного захисту в ЄС, що базується на поєднанні наднаціонального регулювання та національних правових актів, відкриває для України можливість оптимізувати власну систему реагування на надзвичайні ситуації та підвищити її ефективність у межах кооперативної безпеки. Приєднання до Механізму цивільного захисту ЄС виступає не лише інструментом доступу до ресурсної та експертної підтримки, а й важливим етапом формування стійкої моделі управління ризиками, орієнтованої на європейські стандарти. Це визначає практичну значущість інтеграційних процесів як чинника посилення здатності держави протидіяти сучасним викликам, відновлювати критичну інфраструктуру та гарантувати належний рівень захисту населення у воєнний і післявоєнний період.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Демчук В. В. Реформування сфери цивільного захисту як складової безпекового простору в контексті європейської інтеграції України. *Науковий вісник: державне управління*. 2023. № 1. С.102 – 122.

2. Клименко Н. Г. Сутність механізму цивільного захисту ЄС та перспективи набуття Україною повноправного членства в ньому. Публічне урядування : збірник. №

5 (33)-грудень 2022. Київ: ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», 2022. С. 23-33.

3. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В., Порока С.Г. Організаційно-правові засади імплементації Механізму цивільного захисту ЄС в Україні в контексті гарантування національної безпеки. *Державне будівництво: електронний журнал*. 2023. № 2 (34). С. 67 – 79.

4. Шойко В. А. Європейський досвід формування організаційного забезпечення механізмів державного управління у сфері цивільного захисту. *Актуальні проблеми державного управління.* 2020. № 1. С. 253 – 260.

МЕХАНІЗМ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ІНСТРУМЕНТ РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ

Сергій ХРЯПАК,
Євгеній ШКОЛЯР,
Валерія ІВАНЕНКО-КИРИЛІНА,
Національний університет цивільного захисту України

Зростання кількості катастроф та їхнього впливу на суспільство спонукало до потреби в системі, яка б враховувала відповідальність держав та інших міжнародних суб'єктів у разі стихійних лих, щоб гарантувати гуманітарну допомогу постраждалому населенню. На відміну від збройних конфліктів, наразі не існує універсального та всеохоплюючого юридично обов'язкового зводу правил, що регулюють міжнародне реагування на масштабні катастрофи. Отже, так зване Міжнародне право реагування на катастрофи (МПРК), яке є зводом міжнародних правил та стандартів, що описують роль держав та інших відповідних суб'єктів у реагуванні на стихійні або техногенні катастрофи (та відновленні після них), а також у сфері ліквідації наслідків стихійних лих, залишається питанням, що стосується радше м'якого права або договірного права, ніж міжнародного звичаєвого права.

Здебільшого, міжнародне право щодо ліквідації наслідків стихійних лих спирається на багато секторів або сфер міжнародного права, а також на інструменти «м'якого права», такі як резолюції, декларації, кодекси, моделі та керівні принципи. Крім того, за останні десятиліття було прийнято низку універсальних, регіональних і навіть двосторонніх договорів, пов'язаних із реагуванням на стихійні лиха, але відповідно до двох різних тенденцій. З одного боку, до кількох універсальних договорів, які регулюють загальні питання, такі як перевезення вантажів морем або повітрям, митниця, санітарні норми, права людини, переробка відходів та особливо захист навколишнього середовища, були включені спеціальні правила для визначення конкретних обов'язків держав у разі стихійного лиха або техногенного лиха. З іншого боку, були укладені галузеві багатосторонні договори, що стосуються лише дуже специфічних питань, пов'язаних із ліквідацією наслідків стихійних лих або категорій суб'єктів, що втручаються в надзвичайні ситуації. На регіональному (та субрегіональному) рівні існують численні договори, що комплексно регулюють усі відповідні питання, пов'язані із запобіганням стихійним лихам, пом'якшенням їх наслідків, управлінням ними. Нещодавно міжнародна спільнота сприяла накопиченню двосторонніх договорів, що регулюють ліквідацію наслідків стихійних лих. Їхній зміст варіюється від простих загальних зобов'язань щодо співпраці в дослідженнях галузей, що становлять спільний інтерес, до більш детальних правил щодо прав та обов'язків держав у разі виникнення великого природного або техногенного лиха [1, 35].

Таким чином, очевидно, що міжнародне право щодо ліквідації наслідків стихійних лих характеризується високим рівнем фрагментарності [2, 10]. Більше того, детальніше дослідження різних договорів показує, що вони не завжди є узгодженими та скоординованими з огляду на їхню географічну та матеріальну сферу застосування, що обмежує ефективність реагування на проблеми населення, постраждалого від стихійного лиха. Нескоординовані дії можуть призвести до дублювання, плутанини, збільшення витрат, неефективного використання ресурсів, неналежної допомоги, а іноді можуть призвести до фатального результату, коли постраждалі від стихійного лиха особи не отримають належної допомоги в потрібний час та належним чином [3, 30]. Наприклад, IFRC зазначила, що під час великих операцій з ліквідації наслідків стихійних лих у 2004-2005 роках по всьому світу було доставлено величезну кількість непотрібної та неналежної допомоги [4, 147]. Міжнародні суб'єкти не змогли належним чином налагодити спілкування, збирати та обмінюватися інформацією про те, що надаватиме один одному та що буде потрібно, що призвело до появи великої кількості використаного та невідповідного одягу, прострочених ліків, дублюючих та непотрібних польових шпиталів, культурно неприйнятної їжі та інших невідповідних предметів. Крім того, чинні міжнародно-правові документи не регулюють належним чином роль держави, яка реагує на масштабні катастрофи, та роль інших держав міжнародного співтовариства. Згідно з міжнародним правом, реагування на катастрофи підпадає під юрисдикцію держави, на території якої сталася надзвичайна ситуація, і національні органи влади залишаються першочерговими, хто піклується про жертв. Отже, постраждала держава відіграє головну роль в ініціації, організації, координації та здійсненні гуманітарної допомоги на своїй території [5, 27]. Незважаючи на те, що в багатьох нещодавніх катастрофах спостерігається зростаюча тенденція до самоврядування, іноді у країн виникали складнощі пов’язані з реагуванням на серйозну катастрофу власними силами. Якщо масштаби та тривалість надзвичайної ситуації виходять за межі можливостей реагування країни, міжнародна співпраця для вирішення надзвичайних ситуацій та зміцнення потенціалу реагування постраждалих країн має велике значення. Але наразі міжнародно-правова база не уточнює ні того, в яких випадках постраждала держава може бути зобов'язана звертатися за допомогою, ні того, чи зобов'язані треті держави пропонувати та надавати допомогу, окрім тієї, що надається неурядовими та іншими міжнародними організаціями. Зрештою, очевидно, що взаємодія між державним суверенітетом у боротьбі з наслідками стихійного лиха та необхідністю гарантувати гуманітарну допомогу жертвам є складним питанням, яке потребує вирішення. Можливість знайти вирішення цих сумнівів проглядається в роботі, проведеній Комісією міжнародного права щодо «Захисту осіб у разі стихійних лих», яка була прийнята у другому читанні 3 червня 2016 року. У серпні 2016 року Комісія вирішила, відповідно до статті 23 свого статуту, рекомендувати Генеральній Асамблеї розробку Конвенції на основі проектів статей про захист осіб у разі стихійних лих. Такі статті, серед іншого, містять аналіз зобов'язань постраждалої держави та міжнародного співтовариства щодо рятування людей від більш серйозних наслідків стихійного лиха, включаючи таким чином обов'язок співпрацювати. Таким чином, Проект статей може стати важливим внеском у розробку corpus iuris, що застосовується у разі катастроф, або як інструмент для визначення норм права, або, можливо, як офіційне джерело міжнародного права.

Однак, попри бажання багатьох, Конвенція про міжнародне правосуддя не змогла включити ні чіткого обов'язку надавати допомогу, який залишається правом держави, ні суворого обов'язку звертатися за допомогою, який залишається підпорядкованим принципу згоди держави.

На цьому (невизначеному) міжнародному тлі видається цікавим перейти до правової системи Європейського Союзу, яка за своєю природою є унікальною на міжнародній арені з точки зору передачі суверенітету державами-членами та

необхідної солідарності між ними. Зокрема, оскільки законодавча база ЄС перетинається та повністю доповнює законодавчу базу держав-членів, варто дослідити компетенції, які поступово надаються Союзу щодо реагування на стихійні лиха, з особливою увагою до компетенції щодо цивільного захисту, яка тепер закладена в Лісабонський договір.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. De Guttry, A. (2012). Surveying the Law. In: de Guttry, A., Gestri, M., Venturini, G. (eds) International Disaster Response Law. T.M.C. Asser Press, The Hague, The Netherlands, 3- 44.

2. IFRC (2007), Law and Legal Issues in International Disaster Response: A Desk Study – Summary Version, 1-28.

3. Fischer, H. (2003): "International disaster response law treaties: trends, patterns, and lacunae", in IFRC, International Disaster Response Laws, Principles and Practice: reflections, prospects, and challenges, 24-44.

4. Reinecke, I. (2010), "International Disaster Response Law and the Coordination of International Organizations", in ANU Undergraduate Research Journal, 143-163.

5. Adinolfi, C. (2005), Humanitarian Response Review, Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), 104 p.

СПІВРОБІТНИЦТВО ТА ПОСИЛЕННЯ КООРДИНАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ ДОПОМОГИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ПОШУКОВО-РЯТУВАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ

Анастасія ЧЕГОЛЯ, група ЦЗк-22-1
навчально-науковий інститут цивільного захисту
НК – Дмитро БЕЛЮЧЕНКО, канд. техн. наук,
Національний університет цивільного захисту України

У більшості випадків, способи ведення аварійно-рятувальних робіт на висоті ґрунтуються на багаторічній практиці фахівців міжнародної організації, що спеціалізується на безпечних методах виконання робіт на висоті це – IRATA (Industrial Rope Access Trade Association), INSARAG - це глобальна мережа, що об'єднує під егідою ООН понад 90 країн і організацій, та міжнародної організації гірських рятувальних служб "ICAR".

Відповідно до [1] у 2008 році Україна приєдналася до INSARAG як учасник міжнародного рятувального співтовариства. З того часу ДСНС України бере участь у міжнародних навчаннях; обмінах досвідом; симуляційних вправах (INSARAG Exercises); адаптації до INSARAG Guidelines (рекомендацій з проведення пошуково-рятувальних операцій). Основною метою INSARAG є сприяння в питаннях координації дій між різноманітними рятувальними командами, які реагують на міжнародному рівні на надзвмчайні ситуації пов'язані з обваленням будівель і споруд, в основному, в результаті землетрусів. На навчальному полігоні мобільного рятувального центру швидкого реагування ДСНС було успішно організовано та проведено 36-годинні переатестаційні навчання з проведення пошуково-рятувальних робіт в умовах міста відповідно до норм та стандартів INSARAG. Команда Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) 4 вересня поточного року успішно пройшла переатестацію за найсуворішими стандартами ООН та підтвердила свій найвищий статус – команди важкого класу за методологією INSARAG. Це визнання означає, що

українські рятувальники можуть брати участь у місіях у будь-якій точці світу, з проведення пошуково-рятувальних робіт в умовах міста.

Після початку повномасштабної війни Україна ще тісніше співпрацює з INSARAG у напрямку гуманітарного реагування та координації міжнародної допомоги при обвалах і завалах.

У випадку виникнення надзвичайних ситуацій яка спричинена військовими діями, землетрусами, пожеж, обвалами, вибухами тощо, потерпілі можуть опинитися в напівзруйнованих будівлях або серед завалів, до яких неможливо дістатись без застосування аварійно-рятувальної техніки, спеціального верхолазного спорядження та груп професійно підготовлених рятувальників до проведення верхолазних та аварійно-рятувальних робіт, які здатні оперативно проводити рятувальні операції по спуску або підойму людей із небезпечних ділянок. В умовах, коли потрібне закріплення або створення тимчасових конструкцій на висоті, саме рятувальники-верхолази забезпечують безпечні умови для інших рятувальників

З початку повномасштабної війни в Україні у 2022 році суттєво зросла потреба у спеціалізованому висотному спорядженні для оперативно-рятувальних служб. Масові руйнування житлових і промислових об’єктів, потреба в евакуації людей з верхніх поверхів та важкодоступних місць, а також участь рятувальників у роботах на прифронтових територіях створили нові виклики для особового складу, який долучається до ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Аналіз проведення аварійно-рятувальних та висотних робіт в Україні показує, що цей напрям рятувальної діяльності активно розвивається, але ще має чимало викликів у порівнянні з більш систематизованими моделями, як, наприклад, у США чи ЄС. Водночас українські рятувальники та рятувальники-верхолази демонструють високу ефективність, адаптивність і самовідданість, навіть за обмежених ресурсів спеціального оснащення та обладнання та небезпечних, складних умов проведення висотно-рятувальних робіт.

Необхідність рятувальників-верхолазів під час робіт з розбирання пошкоджених будівельних конструкцій є критичною, особливо в умовах, коли будівлі та споруди зазнали руйнувань через військові дії, обстріли, вибухи, землетруси чи аварії. Їхня участь забезпечує безпечне виконання робіт на висоті, де інші рятувальники чи не можуть ефективно діяти.

Аналіз останніх даних показав що актуальність підготовки фахівців для проведення висотно-рятувальних робіт надзвичайно висока, особливо в умовах зростаючої кількості зруйнованих будівель і споруд, техногенних аварій та урбанізації. Ця тема є стратегічно важливою для безпеки населення, національної безпеки та ефективного реагування на надзвичайні ситуації будь якого рівня. Збільшення кількості надзвичайних ситуацій пов’язаних з випадками руйнувань цивільних та промислових будівель та споруд вимагає проведення висотних робіт кваліфікованими рятувальниками-верхолазами, здатних в складних умовах діяти швидко й ефективно.

Також акцентувати увагу на тому, що в останні роки ведеться активна спрямованість на модернізацію містобудування в галузі планування та будівництва об'єктів підвищеної поверховості, виникає велика проблема в організації та проведення висотно-рятувальних робіт на цих об'єктах у разі виникнення надзвичайних ситуацій.

В Україні, як і в інших провідних країнах світу, постійно актуальним залишається питання підвищення ефективності рятувальних робіт на висоті. При цьому нормативні вимоги до підготовки особового складу рятувальних груп, який буде виконувати такі операції, чітко визначені лише для індивідуальних занять [2], як-от спуск, підйом рятувальника, одягання страхувальних систем і в'язання спеціальних вузлів. У деяких джерелах робилися спроби конкретизувати ці вимоги, але вони стосувалися здебільшого рятувальників-висотників базового рівня підготовки. Зокрема, ними розглядалося лише рятування постраждалого без свідомості за допомогою

використання нош та пожежних засобів. Таким чином, залишається невідомо, чи потребують доопрацювання існуючі рекомендації щодо виконання вправ із порятунку людей з висоти в складі відділення, з використанням як колективного, так і індивідуального спеціального обладнання та страхувальних засобів.

На сьогоднішній день однією з важливих особливостей проведення аварійно-рятувальних робіт групами рятувальників-верхолазів є їхнє проведення в умовах можливого бойового ураження, свідченням чого є те, що кожен день вони здійснюють виїзди на ліквідацію наслідків обстрілів, виконують демонтаж нестійких будівельних конструкцій в напівзруйнованих будівлях в опарному чи безопорному просторі, проводять порятунок людей та необхідні такелажні роботи на висоті.

Все це свідчить про те, що проблема підвищення ефективності діяльності груп рятувальників верхолазів в таких умовах без зниження рівня безпеки особового складу є актуальною в усіх провідних країнах світу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРА

1. Офіційний сайт. Загальна інформація. URL: https://mrcshr.dsns.gov.ua/diialnist/komanda-mrc-ukraine/spivrobitnictvo-z-mexanizmom-civilnogo-zaxistu-jes-1/zagalna-informaciia.

2. Наказ МВС України від 15 червня 2017 року № 511 «Про затвердження Порядку організації службової підготовки осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту» (Із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства внутрішніх справ № 480 від 12.06.2023 Додаток 4 нормативи).

АНГЛІЙСЬКА МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖНАРОДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Інна ЧІКАЛО, 1к (1,6) ЦЗ/м1-24
ННІ цивільного захисту
Юлія НЕНЬКО, д-р педагог. наук,
Національний університет цивільного захисту України

Англійська мова, яка починалася як рідна мова невеликої острівної держави, сьогодні набула статусу глобальної лінгва франка [2]. Її поширення пояснюється процесами глобалізації, технологічними досягненнями та потребою різних культур у засобі комунікації (Sharifian, 2009). Це забезпечує англійській мові унікальне місце як засобу міждержавної та міжкультурної взаємодії.

У сфері цивільного захисту, яка передбачає реагування на природні катастрофи, техногенні аварії та гуманітарні кризи, саме англійська виступає універсальним комунікативним інструментом. Вона дає можливість узгоджувати дії рятувальних служб, міжнародних організацій і місцевих органів влади, що критично важливо для збереження людського життя та відновлення стабільності.

Сучасні катастрофи дедалі частіше виходять за межі національних кордонів, що зумовлює необхідність швидкої й ефективної міжнародної взаємодії. Це стосується як природних катаклізмів (землетруси, повені, урагани), так і техногенних аварій чи кризових ситуацій, спричинених воєнними діями. В усіх цих випадках англійська мова виступає універсальним інструментом комунікації, який забезпечує узгодженість дій рятувальних служб, гуманітарних організацій та державних структур різних країн.

Показовими є приклади міжнародної співпраці під час ліквідації наслідків руйнівного землетрусу на Гаїті у 2010 році та землетрусу в Туреччині у 2023 році. До

обох операцій було залучено сотні рятувальників із десятків країн світу, і саме англійська мова використовувалася як основна для координації пошуково-рятувальних робіт, ведення спільної документації та обміну критично важливою інформацією в реальному часі. Завдяки цьому вдалося уникнути хаосу в управлінні, що міг би виникнути через мовні бар'єри.

Англійська мова також закріпилася як робоча в діяльності міжнародних організацій, що безпосередньо займаються цивільним захистом. У координаційних центрах ООН, Європейського Союзу з питань гуманітарної допомоги та цивільного захисту, а також у Міжнародній федерації товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця англійська є основною мовою офіційних документів, інструкцій і звітів. Це не лише спрощує комунікацію, а й формує спільний професійний дискурс, зрозумілий для фахівців із різних країн.

Науковці підкреслюють, що використання англійської у сфері безпеки виходить за межі суто технічної функції. Комунікація англійською дозволяє фахівцям «не лише узгоджувати значення та функції мовних одиниць, а й проектувати та виражати культурні норми у міжнародних і міжкультурних контекстах» [3]. Це означає, що у кризових умовах англійська мова стає засобом досягнення взаєморозуміння, формування довіри та вироблення спільних стратегій дій, без яких неможливо забезпечити ефективне управління надзвичайними ситуаціями.

Особливої ваги англійська набуває у багатонаціональних гуманітарних місіях. Наприклад, під час евакуації цивільного населення та надання медичної допомоги у зонах воєнних конфліктів (Сирія, Афганістан, Україна) англійська є основною мовою між військовими, цивільними структурами та місцевим населенням. Це дозволяє координувати транспортування поранених, розподіл гуманітарних вантажів і забезпечення базових потреб постраждалих.

Таким чином, англійська мова у сфері цивільного захисту постає не просто засобом передачі інформації, а одним із ключових чинників глобальної безпеки. Вона сприяє швидкому прийняттю рішень, зменшує ризик непорозумінь і підвищує рівень міжнародної солідарності у протидії катастрофам [1].

Досвід міжнародних військових і гуманітарних місій показує, що без англійської мови неможливе ефективне управління багатонаціональними силами. Глобалізація конфліктів за межами національних кордонів та інтеграція особового складу у багатонаціональні коаліційні сили зумовлюють необхідність англійської як мови посередництва.

У таких операціях, як миротворчі місії ООН у Косово, Ліберії чи Південному Судані, англійська була основним інструментом комунікації між військовими підрозділами різних країн та цивільним населенням. Вона забезпечувала узгодження наказів, звітності, розподілу ресурсів, а також організацію гуманітарних конвоїв і місій з евакуації населення.

Ефективність міжнародних операцій у сфері цивільного захисту залежить не лише від мовної грамотності, а й від рівня міжкультурної комунікативної компетентності. Учасники операцій повинні не лише володіти англійською, а й уміти працювати з різними акцентами, культурними моделями та стилями спілкування. Розуміння культурних особливостей дозволяє уникнути непорозумінь, що в умовах кризової ситуації можуть коштувати людських життів.

Цей підхід уже впроваджують у навчальних програмах багатьох військових і цивільних академій. Наприклад, у Кореї у військовій академії англійська вивчається не лише як іноземна мова, а й як інструмент міжкультурної взаємодії, що включає тренування з реалістичними сценаріями міжнародних операцій.

Для України, яка сьогодні активно інтегрується у систему європейської та світової безпеки, питання мовної підготовки у сфері цивільного захисту набуває особливої ваги. Співпраця з ЄС, НАТО, ООН і Червоним Хрестом вимагає від

українських фахівців високого рівня володіння англійською мовою. Це стосується не лише військовослужбовців, а й працівників ДСНС, медичних служб, психологів, волонтерів. Участь України у спільних навчаннях із країнами-партнерами підтверджує, що знання англійської значно підвищує ефективність взаємодії та сприяє інтеграції у глобальні безпекові структури [4].

Англійська мова у сфері цивільного захисту виконує стратегічну функцію: вона є засобом швидкого обміну інформацією, інструментом координації дій та гарантією взаєморозуміння між міжнародними партнерами. Вона дозволяє інтегрувати національні системи у глобальний простір безпеки та робить можливим ефективне реагування на виклики сучасного світу.

Отже, розвиток мовної та міжкультурної компетентності фахівців цивільного захисту має стати одним із ключових напрямів освітньої політики та професійної підготовки в Україні. Акцент варто робити не на лексико-граматичній правильності, а на ефективності комунікації, гнучкості навичок і здатності працювати в умовах культурного різноманіття.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кришталь, Т. М., Костенко, В. О., Горбаченко, Ю. М. Підвищення спроможностей системи цивільного захисту України в рамках Механізму цивільного захисту ЄС. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія «Державне управління», 1(22)2025. http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/25246.

2. Ненько Ю. П., Шевченко О. Т., Кришталь Т. М. Особливості підготовки фахівців екстрених служб до професійної комунікації під час надзвичайної ситуації. «Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)»: журнал. 2023. № 10(28) 2023. С. 857. С. 328 – 341. https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-10(28)-328-340.

3. Ненько Ю. П. Теоретико-методологічні засади професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Рівне, 2018. 512 с. https://www.rshu.edu.ua/images/afto/a_008.pdf.

4. Myroshnyk, O., Nenko, Y., Zemlyansky, O., Dendarenko, V., Kutsenko, M. Assessment of the Effectiveness of the civil protection system in preventing and responding to emergencies in the border areas of Ukraine. Municipal Economy of Cities, 3(191), 551-558, 2025. https://doi.org/10.33042/2522-1809-2025-3-191-551-558.

THE INFORMATION POLICY OF THE EUROPEAN UNION

Olha DULHEROVA Phd in history
National University of Civil Protection of Ukraine

The task of building the information society has been regarded as the highest priority by the European Community since 1994 [1].

As noted in the relevant documents of the European Union, the information society will become an important driving force of economic, social and technological changes in the coming years and will affect the functioning of society as a whole and relations between individuals, groups and countries at the world level, providing wider opportunities for communication and exchange of information, in particular, at the cross-border level, through the globalization of networks and services widely available to society. This influence is important at the European level, first of all, in terms of cultural and linguistic diversity and from an economic point of view.

These phenomena necessitate a new approach to the regulation of the mass media sector, in particular, taking into account the fact that currently it is possible to carry out public and private communication through the same networks.

From 1994 to 1998, all the European Union's scientific and technical initiatives took place within the Fourth Framework Programme, the implementation of which was carried out through 18 targeted programmes. One of the most active initiatives is the actualization of a series of projects following each other aimed at the development of culture and preservation of cultural heritage [18]:

1. «Multimedia access to European cultural heritage. Memorandum of Understanding» (Multi-media Access to Europe's Cultural Heritage. A Memorandum of Understanding and European Charter. European Commission, DGXIII-B, 28th June 1996 (1995 – 1998)).

2. «Multimedia for education and employment through the integration of cultural initiatives» (Multi-media for Education and Employment Through Integrated Cultural Initiatives. Report of the fourth meeting MoU Steering Committee, Florence, 28/03/98 (from 1999 - 2002).

When considering the information policy of the European Union on construction, special mention should be made of the work established by the European Commission in February 1995, the Forum for Discussing the General Problems of Building the Information Society. The forum acts as a kind of place for the exchange of ideas, opinions and recommendations on issues related to the information society. The forum consists of 130 members, empowered for a period of three years. Half of them are appointed by the Member States and half – by the European Commission. Members of the Forum are representatives of six main socio-industrial spheres of activity, which include:

Social groups: teaching staff, employers' organizations and trade unions, youth groups, representatives of regions and cities.

Content and service providers: publishers and authors, film and TV producers, broadcast workers, computer software manufacturers and information service providers.

Network operators: fixed telecommunications, cable TV, operators of mobile and satellite networks.

Equipment manufacturers: networks, consumer electronics, computer industry.

Public and international institutions: Members of the European Parliament, economic and social organisations.

The purpose of the first years of the Forum was to monitor the process of formation of the information society in six main areas: impact on the economy and employment; basic social and democratic values in «to the virtual community»; impact on public and public services; education, retraining, training in the information society; cultural dimension and future of mass media; sustainable development, technology and infrastructure.

On 26 June 1996, after a year of intensive work, the Forum adopted the first annual report «Network for people and their communities: making the most of the Information Society in the European Union»[49, c. 175]. The ideas and recommendations of the annual report covered a wide range of social, cultural, political and economic issues of the Information Society. It also emphasized, in particular, that if Europe cannot quickly and effectively adapt, it will face not only a loss of competitiveness in front of the USA and Asian economies, but also an increase in social exclusion within the European countries themselves. The report recommended the creation of the Information Society as a lifelong learning society (Lifelong Learning Society).

The report emphasized: «– new technologies will ultimately create more jobs than they destroy; – in the future, telework will become the main occupation for millions of people;

– no person should be excluded from the information society; – individual freedom should be protected from encroachments» [49, c. 176].

The report proclaimed the anthropocentric approach (people-centered)approach), that is, attention was focused on the person and his needs, and the main priorities for the implem

entation of the information policy of the European Union were determined: «transfer to citizens the ability to use new information tools and applied tasks; building a lifelong learning society; early involvement of citizens in the development of new applications and services so that they become useful to them in everyday life; use of new technologies, with a view to including people in decision-making processes and enabling them to know what their government is doing, thereby guaranteeing pluralism and open access to information» [50, c. 97] The report noted that «neither our people, nor our institutes, nor finally, most of our companies are really ready to adopt new technologies. As long as this state of unpreparedness continues, it will remain a serious obstacle to Europe receiving the benefits they foresee: faster economic growth, wider employment and a better quality of life» [50, c. 98].

In the further work of the Forum, attention was focused on the following important issues: «impact on the organization and on the way of working in the information society; individual access in the information society; social and democratic life in the «virtual community»; more transparent and high-quality public services; cultural dimension; protection of the individual; training and instruction in the information society. [50].

In the further work of the Forum, attention was focused on the following important issues: «impact on the organization and on the way of working in the information society; individual access in the information society; social and democratic life in the «virtual community»; more transparent and high-quality public services; cultural dimension; protection of the individual; training and instruction in the information society; achieving sustainable self-sufficient global development; the future of multimedia» [50].

The Political Declaration of the fifth European Ministerial Conference on Media Policy (Thessaloniki, 11 – 12 December 1997) noted that, on the one hand, «the development of information and communication technologies has contributed to the spread of freedom of speech and information, creativity and exchanges between cultures, education and the participation of individuals in public life while observing and serving for the benefit of human rights, democratic values and social cohesion on the other hand, there is a danger that these technologies and services under appropriate circumstances can be used to the detriment of or contrary to the observance of human rights and human dignity, the protection of minors and basic democratic values. The objectivity of mass media, especially in the field of news reporting and current affairs coverage, has been preserved in the new digital environment, taking into account, in particular, the growth of the use of virtual images both in traditional electronic mass media and by new communication and information services»[29, c. 51].

Access to and participation in new information technologies: states should: promote the widest possible access of all to new information and communication services, for example, by creating a wide network of access points in public places; provide an opportunity for all citizens to play a more active role in society at the national, regional and local levels through the use of new information technologies in order to: ensure unhindered access to information about local regional and national administrative and legal services and direct relations with them; ensuring access to official texts of local, regional and national laws and regulations, international treaties and decisions of national and international judicial bodies; encourage the free exchange of information, opinions and ideas using new information technologies; encourage the development and production of cultural and educational materials and their wide distribution; encourage effective international cooperation in order to realize that benefit which bring increased access and increased transparency; to promote the creation of equal opportunities for the use of new information technologies by all European countries.

Mastering new information technologies: states should: promote a broad understanding by all strata of society of the possibilities of new information technologies; to help individuals expand their knowledge about the use of new information technologies: through training at all levels of the education system – formal and informal – and throughout life; by defining new areas of professional specialization and educational programs; thereby enable individuals to actively, consciously and intelligently use these technologies; promote

more correct and widespread use of new information technologies in the field of teaching and learning paying special attention to issues of equality between men and women; encourage the use of information networks in the field of education to promote the deepening of mutual understanding between people both at the individual and institutional levels.

Creative potential of individuals and enterprises in the field of culture: states should: encourage the use of new information technologies as a form of artistic and literary expression and as a means of forming creative partnership, in particular between art, science and industry; stimulate the disclosure of the internal creative potential of each individual through the development of literacy in the field of information technologies and the development of educational programs using new information technologies; within the framework of the processes of convergence and ongoing globalization of information networks, work with enterprises in the field of culture in order to ensure the activation of their participation in the creative process; to encourage European enterprises in the field of culture to work together in order to increase their creative potential and thereby provide a wide range of high-quality products and services in information networks.

Diversity of content and languages: states should: encourage the development of a wide range of communication and information tools, as well as a variety of content and languages, in order to promote political pluralism, cultural diversity and sustainable development; promote the full use by all, including minorities, arising from new information technologies of opportunities for the exchange of ideas and self-expression; recognize the benefit of these technologies in creating opportunities in all countries and regions of Europe to express their cultural identity; to encourage the creation of cultural, educational and other products and services in different languages and to promote the maximum possible variety of these products and services; to ensure, to the extent possible, that the materials of information systems in the administrative and legal areas take into account regional and linguistic criteria and meet the specific needs of the respective minorities.

Protection of rights and freedoms: States should: ensure respect for human rights and human dignity, in particular freedom of speech, as well as protection of minors, personal life, personal data and the individual from all forms of racist discrimination in the use and development of new information technologies through regulation and self-regulation, as well as on ways of developing technical standards and systems, codes of conduct and other measures; take measures at the national and international levels to ensure effective investigation and punishment of crimes related to information technologies, fight for elimination «shelters» for persons who commit such crimes; ensure effective protection of copyright owners whose applications are distributed through new information and communication services; encourage the establishment of international standards and guarantees necessary to ensure the validity of documents and agreements transmitted by electronic means that have binding legal validity; improve this basis of protection, including developing codes of conduct enshrining ethical principles for the use of new information technologies.

Thus, the main directions of the information policy of the European Union are: a joint approach of the EU to build an information society; state regulation of the information sphere; program and Action Plans «E-Europe»; Internet»; data protection; copyright and related rights; electronic trade; digital networks with the provision of complex services; satellite communication; radio frequencies; telecommunications and the information market.

REFERENCES

1. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти: монографія / за загальною редакцією д-ра юрид. наук, проф. Бандурки О. М. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. Справ, 2000. – 368 с.

2. Мельник М. Сутність поняття «державна політика розвитку інформаційного суспільства»: узагальнення європейських та вітчизняних трактувань. Науковий вісник

«Демократичне врядування». 2012. Вип. 9.
URL:http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik9/ fail/Melnyk.pdf

3. Ромащенко В. А. Основні напрямки правового регулювання інформаційного суспільства в Україні в умовах європейської інтеграції. Конгрес міжнародного та європейського права: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 квіт. 2019 р.). Одеса: Фенікс, 2019. С. 175 – 179.

4. Рябоконь О. Державна інформаційна політика формування інформаційного суспільства: зарубіжний досвід. Наукові праці Національної бібліотеки України імені

В. І. Вернадського. 2016. Вип. 43. С. 97 – 114.

5. Почепцов Г., Чокут С. Інформаційна політика: Навчальний посібник К. : Знання, 2006. – 663 с.

ENGLISH LANGUAGE AND EURO-ATLANTIC INTEGRATION IN THE FIELD OF CIVIL DEFENSE

Victoria GRON,
Educational and Scientific Institute of Civil Defense, Candidate of Historical Sciences
Nataliya YEREMEYEVA,
Educational and Scientific Institute of Civil Defense, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor

Despite the numerous achievements of scientific and technological progress and world civilization, natural and man-made disasters still remain an integral and ominous attribute of the existence of humanity, as it was a hundred, a thousand, and several thousand years ago.

Emergencies do not recognize state borders, occur under any political regime, and pay little attention to the status of countries and regions in the hierarchy of global value-added distribution. In the context of a common market, transnational division of labor, and global production cooperation, timely detection, cessation, elimination, and prevention of emergency situations becomes especially important. After all, an accident or natural disaster in just one part of the production chain can cause economic collapse in an entire industry, region, oblast, and even the whole world [1, p. 416]. Thus, the civil protection system of individual countries must, even simply must, be built as an international response structure.

As experts note, our country currently has an unsatisfactory situation regarding the number and scale of various accidents and disasters, “which pose a threat to the national security of Ukraine in the economic, social and environmental spheres” [2, p. 19], since risks associated with hostilities on the fronts of the Russian-Ukrainian war have been added to natural disasters and industrial incidents. The search for new means of improving civil protection mechanisms under such conditions makes it particularly relevant to use the experience of foreign partners and close cooperation between rescuers through the UN, NATO, the Council of Europe, and the European Union.

The implementation of the outlined task requires choosing a language of effective communication. This is necessary for communication and interaction both at the official level, in the field of regulatory documents, and in the field of science, during conferences, symposiums, and work on familiarizing yourself with the results of research by foreign colleagues. It is even more important to maintain an appropriate level of interaction between direct participants in training and real emergency and rescue operations.

The choice in favor of English in this context is not a random action and is determined not only by its generally recognized status as the language of international communication.

This is primarily about the specific circumstances of Ukraine's current geopolitical orientation, as well as the specifics of civil defense as an area of state responsibility to society.

Despite the importance of European economic integration, which is generally understood as the incorporation of domestic economic entities into the structures of the European Union, the main vector of cooperation with foreign partners is moving further west - to the Euro-Atlantic. This refers to Ukraine's cooperation with the North Atlantic Treaty Organization, where, unlike the EU, the dominant language is English.

The fact is that the civil defense system as a state function to ensure the vital activity of the population and the economy in the event of emergencies began to take shape in the late 1940s, when the first samples of weapons of mass destruction appeared in the arsenals of the world's leading countries (a reaction to the massive nature of the last world war). This process took place against the backdrop of the formation of military-political blocs, the first and most powerful of which was the North Atlantic Alliance - NATO.

Despite the end of the Cold War in the late 1980s and the signing of a number of international agreements banning or limiting certain types of weapons, the importance of the Alliance did not decrease, but rather transformed towards the protection of states, civilians, and vital infrastructure while maintaining the overall military-defense nature of the organization [3]. Currently, the Alliance remains the most functional platform for the exchange of experience and interaction of national civil protection systems in the world with a clear structure of bodies, institutions, forces and rapid response means. Accordingly, English remains the most universal key to accessing the tools and resources of the specified platform.

REFERENCES

1. Майстро С.В. Освітньо-наукова складова механізму міжнародного співробітництва України у сфері цивільного захисту. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/7794/1/ilovepdf_com-415-424.pdf.

2. Андрієнко М.В. Проблеми міжнародного співробітництва у сфері цивільного захисту України // Актуальні проблема управління у сфері цивільного захисту. Збірник матеріалів І науково-практичної конференції. 25 квітня 2012 року. М. Харків. URL: https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/science/konferentsii/--2012.pdf?srsltid=AfmBOoo5dv_0xfgJ_fi1hkY88rqQ-V1VBzKICYZJrFm2IijxYRJO3bh6

3. Організація цивільного захисту в зарубіжних країнах та міжнародне співробітництво України у сфері цивільного захисту. URL: https://studfile.net/preview/7359446/page:4/.

ENGLISH AS A TOOL FOR INTERNATIONAL COMMUNICATION IN THE SPHERE OF CIVIL PROTECTION

Olga KRICHKER, PhD in History
National University of Civil Protection of Ukraine

English is acknowledged for its top position in the international relations sphere and used as lingua franca for written and oral communication all over the world in every possible area of life to establish contact among representatives of different nation: the internet, business, technology, science, diplomacy, etc.

The resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of May 2023 “On Approval of the Procedure for Translating into Ukrainian Acts of the European Union’s Acquis Communautaire and into English Acts of Ukrainian Legislation Related to the Fulfilment of Ukraine’s Obligations in the Field of European Integration” has emphasized its exclusive position and has further consolidated its leadership over all the other European languages.

Heading to the EU, the Verkhovna Rada of Ukraine passed the law No. 9432 “On the Use of the English Language in Ukraine” according to which English has become the language of international communication in the state. It sets requirements for the English language proficiency for several categories of officials including the SESU personnel.

English language proficiency is undoubtedly crucial for the Civil Protection personnel in Ukraine due to the close cooperation with European countries as a participant of the European Union Civil Protection Mechanism (EU-CPM). Moreover, this consolidation has increasingly deepened under the martial law when our country is seeking for protection and help, both humanitarian and military, from the rest of the world.

There are multiple cases of mutual activities where the integration of Ukrainian and EU forces proved the necessity of English language proficiency. The most meaningful are as follows:

– involvement of Ukrainian Civil Protection personnel in joint training exercises, such as NUSAR (National Urban Search and Rescue) simulation held in 2024 in Ukraine and EU MODEX (module exercises) held in 2025 in Poland where English is official language of communication;

– aid delivery and evacuation of patients when English is a must not only for the medical care personnel but, of course, for the rescuers and management teams to interact with colleagues from around the world;

– sharing experience, as in the case when in September 2023, Ukrainian volunteer rescuers studied Estonia's experience in organizing the work of volunteer rescue teams and the interaction between state and volunteer rescue teams;

– holding strong and active position in governance and strategic dialogue with European countries, i.e. taking part in the meeting of Directors-General of the EU-CPM, etc.

Thus, considering the above-mentioned ideas it’s possible to make several conclusions. English is a language of international rescue operations and disaster response where rescuers have to coordinate their work with their international colleagues, provide fast response, etc. The biggest common activities of the 2020s Ukrainian rescuers took part were the following ones:

– in February 2023, the Heavy USAR MRC Ukraine Team eliminated the consequences of the eqrthquake in Turkey and surely English was needed for collaboration;

– 51 State Emergency Service of Ukraine rescuers took part in EU MODEX CYCLE 12 training exercises with the general number of about 500 participants from different European countries and had intensive training sessions to improve coordination with international teams;

– in September 2023, 44 representatives of the State Emergency Service of Ukraine joined international field **training on the response to radiation, chemical, biological and nuclear threats in Poland together with the** rescue teams from Poland, Lithuania, Latvia, Slovakia, the Czech Republic, Estonia and Romania;

– the 2025 International trainings supported by the Ukrainian Red Cross where volunteers of voluntary fire departments from 9 regions of Ukraine worked at six locations that simulated various emergency situations together with the specialists from Poland, the Czech Republic, and Germany, etc.

Understanding that the English language proficiency is necessary for the effective communication and implementation the best world practices, in 2024, the representatives of the National University of Civil Protection of Ukraine took part in the training project «Maximizing Learning: Developing Speaking Skills Course» organized by Slovenia Military Schools Center.

The experience of the National University of Civil Protection of Ukraine also proves the key role English plays in the sphere of civil protection as it gives the opportunity for its employees to take part in the international conferences («International Commander and Commandant Conference – 2023» in the Netherlands, «SICC Series CBRN Conference

2023», «SICC Series CBRN Conference 2023»in Italy), common projects and experience exchange ("Exchange of Civil Protection Experts – Ukraine and the Netherlands", etc.)

Any international activity or meeting requires engagement of participants into cooworking, socializing and networking, consequently the B2 level of English is compulsory to its participants. While envolvement in the international trainings guarantees interoperability between the representatives of different countries, common language provides for better understanding between the participants which makes the English language not just an important element but a key tool for cooperation for the sake of survival.

TEACHING PROFESSIONAL ENGLISH FOR INTERNATIONAL COOPERATION IN THE SPHERE OF CIVIL PROTECTION

Olga KRICHKER, PhD in History
National University of Civil Protection of Ukraine

As a part of the European Union Civil Protection Mechanism (EU-CPM), the personnel of the State Emergency Service of Ukraine (SESU) have faced new challenges due to the need in cooperation with the other participants of the system. Ukrainian firefighters and rescuers have always been there to assist in case of any disaster but now it comes not only to helping other nations who suffered from various kinds of emergencies but also about experience exchange and conferences as a member of the EU-CPM.

When it comes to any international task either related to rescuing, training or learning, the obstacle is the English language proficiency. The law No. 9432 "On the Use of the English Language in Ukraine" shifted the emphasis from empirical to practical necessity to know professional English to be able to interact with multinational community of rescuers where the lingua franca is obviously the English language. While earlier the certificate of B2 English was enough, nowadays it is the real language proficiency that matters. No certificate can help the SESU personnel interact with colleagues at emergency sites, conferences or during field exercises. They should be prepared to speak fluent English to cooperate with the international team, give and understand commands, participate in meetings, briefings, etc.

The participation of Ukrainian SESU professionals in rescuing the victims of the 2023 earthquake in Turkey can be a vivid example of the need in good command of English. There worked a multinational team from 90 countries, and their activities were coordinated by the INSARAG which means that all the reports and documentation was in English. The rescuers had to coordinate their actions and stay in touch with foreign teams (rescuers, medical and logistics personnel, and representatives of different humanitarian organizations). All safety briefings were held in English. So, English played a key role in understanding the overall situation and coordinating actions with the teams.

Although the facts prove the necessity for the personnel of the SESU, especially for the management and the rescuers, of learning professional English, unfortunately, they have not affected the SESU higher educational establishment curriculum. English is an obligatory subject but the number of classes doesn't allow learners acquire the level of proficiency needed to interact and co-work with foreign specialists. Thus, the emphasis should be shifted from talking about the importance of English to increasing the number of classes so that graduates of the SESU universities could have a good command of the language and can work with the representatives of other countries of EU-CPM and other international organizations.

The English language curriculum should reflect the needs of the learners and cover the topics related to the civil protection of the population. Taking into consideration real life situations where English can be used in their professional activities, foremost the main

competences (basic writing competence is crucial for writing reports but there's no possibility to teach it in terms of the given number of hours for the subject) should be formed:

1. Listening and speaking (for rescue radio communication, understanding commands, taking part in briefings, discussions and multinational activities);

2. Reading (to read equipment instructions, protocols and safety rules).

Minimum set of professional vocabulary phrases (speech patterns) should be memorized and automatized to be naturally and immediately used in response. Their knowledge can facilitate cooperation of Ukrainian rescuers with their foreign colleagues in the future. The vocabulary can be organized into the following clusters:

- oral communication (commands and radio communication): *Evacuate!, Proceed to sector A!, Victim located!, Requesting medical support!;*
- SAR terminology (tools and equipment, actions, navigation, etc.): *extricate, structural damage, collapse zone, void space, etc.*;
- safety and protocols (warnings, instructions): *wear your respirator and goggles before entering, Hazardous materials detected!*;
- medical support and evacuation (describing the state of the injured, asking for help): *The victim is heavy bleeding/unconscious/ needs resuscitation*;
- participating in international meetings, projects, safety briefings, situational reports (SITREP), INSARAG forms, etc.: *victim tracking, HQ requests SITREPs from all rescue teams!; Proceed as planned*;
- stress-communication (empathy patterns): *You're safe now!, Stay safe!, Good job!*

Special focus should be on learning professional acronyms/abbreviations that are most frequent in the international environment. It helps international teams facilitate their cooperation, coordinate help speedy and efficiently, and participate in multinational trainings and programs.

The handy abbreviations can be grouped in several ccategories to be included into the curriculum according to the topic studied. We offer the following categorizations:

1. tactics and commands (*SITREP* – situation report, *ETHANE* – exact location, type, hazard, access, numbers, emergency services);

2. medicine (*EMT* – emergency medical team, *MEDEVAC* – medical evacuation);

3. safety and protection (*PPE* – personal protective equipment, *ES* – emergency shelter, *SCBA* – self-contained breathing apparatus);

4. fire, search and rescue operations: (*RACE* – rescue, alarm, confine, extinguish/evacuate, *LUCAR/MUSAR/HUSAR* – heavy/medium/light/ urban search and rescue).

Professional English for civil protection specialists as an academic discipline in the SESU higher educational establishments is not just theoretical subject for the classroom. It should be treated as a stage for the future civil protection personnel to get prepared to the field training, cooperating and safety briefings with foreign colleagues. So, the main task is to create the learning environment for the learners to role-play different situations they can face in their work to successfully handle them.

ЗМІСТ

Секція 1. Організаційно-управлінські засади функціонування ЄДСЦЗ

Ірина БОНДАРЕНКО, Олег БАС
АЛГОРИТМИ КООРДИНАЦІЇ ПІДРОЗДІЛІВ ДСНС УКРАЇНИ В МІСЬКИХ УМОВАХ ПІД ЧАС ПОВІТРЯНИХ УДАРІВ 7
Сергій ВАВРЕНЮК
ФУНКЦІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ПРИ РЕАГУВАННІ І ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ 8
Катерина ГАФІНОВА, Юлія ПАНІМАШ
КУЛЬТУРА БЕЗПЕКИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА 10
Діана ГОРЛОВА, Олена ЛЯШЕВСЬКА
СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ БОЙОВИХ ДІЙ 12
Еліна ГУБАР, Тетяна КРИШТАЛЬ
ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ПРИЙОМУ ТА ПЕРЕДАЧІ СПРАВ ОСОБОВИМ СКЛАДОМ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПІД ЧАС ПЕРЕМІЩЕННЯ ПО СЛУЖБІ 13
Олександр ГУК, Олег БАС
МОДЕЛІ КООРДИНАЦІЇ ПІДРОЗДІЛІВ ДСНС У МІСЬКИХ УМОВАХ 15
Дмитро ЄРЕМЕНКО, Тетяна КРИШТАЛЬ
КАДРОВИЙ ОБЛІК ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДРОЗДІЛІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ 16
Тетяна КРИШТАЛЬ, Кирило ПАСИНЧУК
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОГО ПРОСТОРУ НА РОБОЧОМУ МІСЦІ В СИСТЕМІ ДСНС УКРАЇНИ 18
Євгеній ЛИННИК, Віталій КОСТЕНКО
ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПІДСИСТЕМИ ЄДСЦЗ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ 20
Олена ЛЯШЕВСЬКА
УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ ДСНС УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА АДАПТАЦІЯ У ВОЄННИЙ ЧАС 23
Денис МАКСИМОВ, Олена ЛЯШЕВСЬКА
АНАЛІЗ ОРГАНІВ РЕГІОНАЛЬНОГО ТА МІСЦЕВОГО УПРАВЛІННЯ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ І ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ 25
Анастасія МАКСИМОВА, Олена ЛЯШЕВСЬКА
ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 27
Родіон МАРЧЕНКО, Сергій БИЧЕНКО
ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД 29
Микита ПОСТЕРНАК, Євген ТИЩЕНКО
ПЛАНУВАННЯ ЕВАКУАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ У ВЕЛИКИХ МІСТАХ ПІД ЧАС МАСОВАНИХ РАКЕТНИХ АТАК 31

Людмила РУДЕНКО, Віталій КОСТЕНКО
ЦІЛЬОВА МОБІЛІЗАЦІЯ – ЯК ДЕРЖАВНИЙ МЕХАНІЗМ ДЛЯ ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ.....32
Дмитро СЕРЕДА, Руслан КЛИМАСЬ
ДІЯЛЬНІСТЬ ДОСЛІДНО-ВИПРОБУВАЛЬНИХ ЛАБОРАТОРІЙ У 2024 РОЦІ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ОСНОВНИХ ЗАВДАНЬ І ФУНКЦІЙ 35
Поліна ТОМЧИК, Олена ЛЯШЕВСЬКА
ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ РИЗИКІВ У ЗОНАХ БОЙОВИХ ДІЙ 39
Олег ТУДОР, Олена ЛЯШЕВСЬКА
АНАЛІЗ СИСТЕМ РАННЬОГО ОПОВІЩЕННЯ ТА ЕВАКУАЦІЇ.....40
Євгеній ФІЛІПЧУК, Богдан БЕЗКОШЕВСЬКИЙ,
Андрій МОСЯ, Іван ЧОРНОМАЗ
ДЕЯКІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ТА ПРАКТИЧНІ КОМПОНЕНТИ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ.....41
Євгеній ФІЛІПЧУК, Богдан БЕЗКОШЕВСЬКИЙ,
Андрій МОСЯ, Іван ЧОРНОМАЗ
КОМУНІКАТИВНІ ОЗНАКИ ТА АСПЕКТИ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ В ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИХ ЗАСАДАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄДСЦЗ.....44
Євгеній ФІЛІПЧУК, Богдан БЕЗКОШЕВСЬКИЙ,
Андрій МОСЯ, Іван ЧОРНОМАЗ
ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄДСЦЗ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ.....46
Роман ЧЕРНИШ
ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄДСЦЗ УКРАЇНИ.....49

Секція 2. Нормативно-правове регулювання діяльності ЄДСЦЗ

Володимир БАНІШЕВСЬКИЙ, Олена ЛЯШЕВСЬКА
АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ 51
Аліна БІЛЕКА, Анна БУША
ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ДСНС З МІСЦЕВИМИ ГРОМАДАМИ.....52
Аліна БІЛЕКА, Олександра ПАВЛОВА
ПРОБЛЕМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗАВДАНУ ШКОДУ ПІД ЧАС НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ 54
Аліна БІЛЕКА, Дарія ПОКОТІЛОВА
ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВ ТА ОБОВ'ЯЗКІВ РЯТУВАЛЬНИКІВ ТА ІНШИХ ПРАЦІВНИКІВ ДСНС ПІД ЧАС НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ 56
Аліна БІЛЕКА, Даніл ТРОХИМЕНКО
ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ 58
Аліна БІЛЕКА, Карина ЧАБАНЕНКО
ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДСНС В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ 60

Володимир ВОЛОШЕНКО, Сергій РУДАКОВ
НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИМОГ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ДО ЕВАКУАЦІЙНИХ ШЛЯХІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ З ІНКЛЮЗИВНОЮ ФОРМОЮ НАВЧАННЯ 63
Юрій ГУЛИК, Юрій ФЕЩУК
ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ РИНКОВОГО НАГЛЯДУ ЗА ОБІГОМ АЕРОЗОЛЬНИХ РОЗПИЛЮВАЧІВ 65
Руслан ДАЦЕНКО, Кирило ПАСИНЧУК
АКТУАЛЬН ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ 66
Ольга ЗІНЬОВА
ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРІВ ПІДРЯДУ, ОРЕНДИ ТА ПОСТАЧАННЯ РЕСУРСІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ 66
Дмитро ЗЯБЛЮК, Петро ДЗЮБА, Сергій ЖУК
ПРАВОВИЙ СТАТУС ДСНС УКРАЇНИ ЯК ЦЕНТРАЛЬНОГО ОРГАНУ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ 70
Іван КОВТОНЮК, Сергій ЖУК
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ТА ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 72
Інна НАЙДА
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ У КОНТЕКСТІ ЖИТЛОВОГО ПРАВА 73
Володимир НАЛИВАЙКО, Сергій БИЧЕНКО
УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 75
Кирило ПАСИНЧУК
ЮРИДИЧНА КОМПАРАТИВІСТИКА У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ: ЗАРУБІЖНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА ЙОГО ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ 77
Дарія ПОКОТІЛОВА, Вікторія ЧУБАНЬ
ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО НОРМ ТА СТАНДАРТІВ ЄС В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 79
Зоя СВІТАНА, Роман ЛЯШУК
ДО ПИТАННЯ ПРО ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ЯК СУБ'ЄКТИ ВИКОНАННЯ ЗАХОДІВ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ 81
Дмитро СТРУК, Кирило ПАСИНЧУК
ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ 83
Дмитро ХРОМЕНКОВ, Ростислав КРАВЧЕНКО
ПРО ТЕХНІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОЖЕЖНИХ РУКАВІВ 85
Інна ЧІКАЛО, Кирило ПАСИНЧУК
ОСОБЛИВОСТІ СЕРТИФІКАЦІЇ ТА ВИПРОБУВАННЯ ПРОДУКЦІЇ ПРОТИПОЖЕЖНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ 87

Секція 3. Соціально-економічне забезпечення діяльності ЄДСЦЗ

Олександр АЛЬБОЩІЙ
ПРОБЛЕМИ УТРИМАННЯ ЗАХИСНИХ СПОРУД ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ: ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ 89
Олена ВЕРБІЦЬКА, Тетяна КРИШТАЛЬ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ГУМАНІТАРНОЮ ДОПОМОГОЮ В СИСТЕМІ ДСНС 91
Олена ЛЯШЕВСЬКА
БЕЗПЕКОВІ ВИКЛИКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ПІД ВПЛИВОМ ТЕХНОГЕННИХ, ПРИРОДНИХ ТА ВІЙСЬКОВИХ ЗАГРОЗ 94
Юрій МИХАЙЛЮК
ЩОДО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЄДСЦЗ 96
Олександра ПАВЛОВА, Вікторія ЧУБАНЬ
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ 98

Секція 4. Особливості організації та реалізації заходів цивільного захисту в умовах воєнного стану

Олександр БУХАЛО, Євген ТИЩЕНКО
ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ПУНКТІВ УКРИТТЯ ДЛЯ ЕВАКУЙОВАНОГО НАСЕЛЕННЯ 100
Олександр ВЛАСЕНКО, Роман КОВАЛЕНКО, Іван НЕСЕН
РОЛЬ СУЧАСНОЇ ІНЖЕНЕРНОЇ ТА ПРОТИПОЖЕЖНОЇ ТЕХНІКИ У ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ЛІКВІДАЦІЇ ПОЖЕЖ ТА НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ 102
Іван ГЛУЗДАНЬ, Тарас ЖУРАВЕЛЬ, Сергій ЖУК
ПРОГРАМИ ОБМІНУ ДОСВІДОМ МІЖ СЛУЖБАМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ РІЗНИХ КРАЇН 103
Юлія ГОРЛЕНКО, Наталія БАТИР, Віталій СОБИНА
ЩОДО УПРАВЛІННЯ ЗАХИСТОМ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 105
Еліна ГУБАР, Іван НЕСЕН, Олександр ВЛАСЕНКО
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЖЕЖНО-РЯТУВАЛЬНОЇ ТЕХНІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 107
Артем ГУЗЬ, Роман ШЕВЧЕНКО
ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ НА ОБ'ЄКТАХ ЦИВІЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ВНАСЛІДОК ВПЛИВУ НА ЇХ ЗАХИСНІ ЕЛЕМЕНТИ УДАРНО-ІМПУЛЬСНОГО НАВАНТАЖЕННЯ 109
Катерина ГУК, Артем МАЙБОРОДА
ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АЛЮМІНІЄВОЇ СІТКИ ДЛЯ ЗНИЖЕННЯ ІНТЕНСИВНОСТІ ГОРІННЯ ТА РИЗИКУ ВИБУХУ ПАРОПОВІТРЯНИХ СУМІШЕЙ РЕЗЕРВУАРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 110
Анна ГУРИНЕНКО, Юлія ПАНІМАШ
ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 111

Олена ДМИТРИШИН, Оксана ЧОРНОМАЗ
НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА 113
Денис ЗІНЧЕНКО, Богдан СИДОРОВИЧ, Віталій СОБИНА
ЩОДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ПОЖЕЖ У ВАГОНАХ ПАСАЖИРСЬКИХ ПОЇЗДІВ 116
Валерій КОЛОМІЄЦЬ, Віталій СОБИНА
АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ГАСІННЯ ПОЖЕЖ КЛАСУ В РОЗПИЛЕНОЮ ВОДОЮ 117
Артем КРИНИЦЬКИЙ, Олена ДАНИК
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ РЯТУВАЛЬНИКІВ ПРИ ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ 119
Анастасія КУЛІКОВА, Сергій БУРБЕЛА
САМОЕФЕКТИВНІТЬ І ЗАДОВОЛЕНІСТЬ ЖИТТЯМ ЯК СКЛАДОВІ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО ЗРОСТАННЯ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ 121
Богдан ЛУКАВИЙ, Олег БАС
ОЦІНКА РИЗИКІВ АВАРІЙ НА ПОШКОДЖЕНИХ ОБ'ЄКТАХ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ 122
Аріанна МАЛЯР, Євген БАКУТІН
ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ (НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ) 124
Іван МИРОШНИЧЕНКО, Олег БАС
ОПТИМІЗАЦІЯ РЯТУВАЛЬНИХ РОБІТ У МІСТАХ ПРИ МАСОВИХ ЗАВАЛАХ 126
Ірина МОСТОВИЧ, Іван ДАЦІВ, Віталій СОБИНА
ГОТОВНІСТЬ ТА РЕАГУВАННЯ НА ЯДЕРНУ АБО РАДІОЛОГІЧНУ АВАРІЮ 128
Катерина ОВЕЗОВА, Євген БАКУТІН
ЄДИНА ДЕРЖАВНА СИСТЕМА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ З ВИКОРИСТАННЯМ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ЇХ РОЛЬ У ВІДБУДОВНИЙ ПЕРІОД 129
Сергій ОНІЩЕНКО, Олег БАС
ОРГАНІЗАЦІЯ НАЙПРОСТІШИХ УКРИТТІВ У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ 131
Олександр ОРОВЕЦЬ, Олександр ЗЕМЛЯНСЬКИЙ
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 133
Дарія ПОКОТІЛОВА, Світлана КОСЯК
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 134
Анна ПОЛОВ'ЯН, Дмитро БЕЛЮЧЕНКО
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОПЕРАТИВНОГО ЗВ'ЯЗКУ В СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 138
Сергій ПОХВАЛІТОВ, Віталій КОСТЕНКО
ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ БЕЗПЕКОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ 140

Володимир СКОВОРОДКА, Олег МИРОШНИК
ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ СИЛАМИ І ЗАСОБАМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ МОБІЛЬНОГО ОПЕРАТИВНОГО КОМПЛЕКСУ 143
Ярослав СПАСІБОЖКО, Євген ТИЩЕНКО
МЕТОДИКА РЕАГУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ ДСНС УКРАЇНИ НА РУЙНУВАННЯ ГІДРОТЕХНІЧНИХ СПОРУД 144
Анастасія ЧЕГОЛЯ, Максим ДЕМЕНТ
СИСТЕМА ОПОВІЩЕННЯ НАСЕЛЕННЯ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ 146
Оксана ЧОРНОМАЗ
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ У ПЕРІОД ДІЇ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ 148
О. ЯЩЕНКО
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЦЕНТРІВ БЕЗПЕКИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ У ПЕРІОД ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ 151
Oleksandr VLASENKO, Roman KOVALENKO, Ivan NESEN
THE ROLE OF MODERN ENGINEERING AND FIRE-FIGHTING TECHNOLOGY IN INCREASING THE EFFICIENCY OF FIRE AND EMERGENCY SITUATIONS ELIMINATION DURING MARTIAL ARTS 153

Секція 5. Соціальна реабілітація та медичне забезпечення в умовах воєнного стану

Владислав БУДНИК, Юлія КАРПЕНКО
ОСОБЛИВОСТІ ЗАСВОЄННЯ ХІМІЧНИХ ЗНАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 155
Єлизавета ВАКУЛА, Юлія ПАНІМАШ
СОЦІАЛЬНА РЕІНТЕГРАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ 156
Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ
ОСНОВОПОЛОЖНІ ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ЗА УМОВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ДСНС УКРАЇНИ 158
Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ
ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЗАХОДІВ З ЛІКВІДАЦІЇ МЕДИКО-САНІТАРНИХ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ РІЗНОГО ХАРАКТЕРУ 161
Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ
ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ СЛУЖБ МЕДИЦИНИ КАТАСТРОФ В УМОВАХ ВІЙНИ 164
Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЛІКВІДАЦІЇ МЕДИКО-САНІТАРНИХ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ 167
Ярослав ІВАНЕНКО, Андрій МЕЛЬНИЧЕНКО
РОЛЬ МЕДИЧНИХ ІННОВАЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКІСНОЇ ДОПОМОГИ ПІД ЧАС ВІЙНИ 169
Іван ЛУКОВСЬКИЙ, Сергій КОЗЛЮК, Сергій ЖУК
СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 171

Юлія КОШЕЛЬНИК, Галина СТЕПАНОВА
АДАПТАЦІЯ ПРОГРАМ ДИХАЛЬНОЇ ГІМНАСТИКИ ДЛЯ РЕСПІРАТОРНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПАЦІЄНТІВ З ХОЗЛ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 173
Андрій КРАВЧУК, Сергій ЖУК
ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІСЛЯ БОЙОВИХ ДІЙ 175
Анастасія КУЛІКОВА, Валентин БОМБЕРГЕР, Сергій ЖУК
ОРГАНІЗАЦІЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ЦИВІЛЬНОМУ НАСЕЛЕННЮ В ПРИФРОНТОВИХ ЗОНАХ 177
Інна ОВДІЄНКО, Катерина ФИСУН, Інна МАРУШ
ВИДИ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ 179
Ярослав ПІДГОРНИЙ, Андрій КРАВЕЦЬ
АДАПТИВНІ СПОРТИВНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ФІЗИЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ 181
Анна ПОЛОВ'ЯН, Максим ДЕМЕНТ
ПСИХОЛОГІЧНА ТА СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ І ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ У ВОЄННИЙ ЧАС 183
Галина СТЕПАНОВА
МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ДО СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 185
Олексій ТАРАНЕНКО, Руслан ДАНЬКО
ПОЕТАПНА МОБІЛІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВА ВІДНОВЛЕННЯ ОПОРНОЇ ФУНКЦІЇ НИЖНЬОЇ КІНЦІВКИ ПРИ МІННО-ВИБУХОВИХ ПОРАНЕННЯХ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ 188
Олександра ТОЛОЧКО, Ігор СКАЛЬКО
НЕОБХІДНІСТЬ НАВЧАННЯ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ПРАВИЛАМ НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 190
Юлія ФЕДЧЕНКО
СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ТА МЕДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ 192
Олена ХОТИНСЬКА, Валерій ЧЕРНЯК
РОЛЬ РОБОТИЗОВАНИХ СИСТЕМ ТА ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ У РЕАБІЛІТАЦІЇ ФУНКЦІЇ ХОДЬБИ ПАЦІЄНТІВ З БОЙОВИМИ ОРТОПЕДИЧНИМИ ТРАВМАМИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 193
Карина ЧАБАНЕНКО, Світлана КОСЯК
СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ТА МЕДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 196

Секція 6. Організаційно-правові основи антитерористичної безпеки держави

Кіра БАКУШИНА, Максим ДЕМЕНТ
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 198

Анна БУША, Світлана КОСЯК
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ 200
Даніела ГРИВА, Юлія ПАНІМАШ
ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ В УКРАЇНІ 201
Дар'я ДІЛАНЯН, Юлія ПАНІМАШ
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ 203
Катерина ЖИЛА, Юлія ПАНІМАШ
ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ІНФОРМАЦІЙНИМ ПРОСТОРОМ У КОНТЕКСТІ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ 205
Федір ЗАЯКІН, Олександр ЗЕМЛЯНСЬКИЙ
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ 207
Роман ІВАНОВ, Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УМОВАХ КІБЕРВІЙНИ 210
Данило МАРИНИЧ, Людмила КУЗНЕЦОВА
ПРАВОВИЙ ВИМІР ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ 213
Олександр СЄМІЛЄТОВ
ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ 215
Наталія ТОНКОПРЯД, Людмила КУЗНЕЦОВА
БЕЗПЕКА ДОРОЖНЬОГО РУХУ ЯК СОЦІАЛЬНА ЗАГРОЗА 217

Секція 7. Інноваційні технології та інформаційне забезпечення діяльності ЄДСЦЗ

Владислав ВАСИЛЕНКО, Сергій СТЕПАНОВ, Сергій ЖУК
НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РАДІАЦІЙНОЇ ХІМІЧНОЇ БІОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ 219
Антон ГАЙТАН, Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ
ВИЗНАЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ У СВІТЛІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА 220
Олена ДАНИК, Вікторія ДАГІЛЬ
ПЕРСПЕКТИВНІ ШЛЯХИ СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ БАЗИ ОБЛІКУ ТОКСИЧНИХ АНТИПІРЕНІВ 223
Дмитро ДОВГУЛЯ, Руслана ПРИЛІПКО, Сергій ГАРБУЗ
ОСНОВИ ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ НС 225
Дмитро ДОРОШЕНКО, Сергій РУДАКОВ
ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ УРБАНІЗОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ ТА РЕГІОНІВ ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ ОЦІНКИ Й УПРАВЛІННЯ ПОЖЕЖНИМИ РИЗИКАМИ 226
Ольга ДУЛГЕРОВА
ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ 228
Ольга ДУЛГЕРОВА, Вікторія ЧУБАНЬ
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ 231
Роман ІЛЛЮЩЕНКО, Олег МИРОШНИК
ПРОЄКТУВАННЯ БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНИХ СПОРУД ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ З ІНТЕГРОВАНИМИ СИСТЕМАМИ УКРИТТЯ 234

Станіслав КИСЛЕНКО, Віталій ЗАЖОМА
ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ АВТОМАТИЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ ОБРОБКИ ІНФОРМАЦІЇ ПРИ ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ 236
Ілля КРАПИВНИЙ, Сергій ГОНЧАР
ВИКОРИСТАННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ ДЛЯ МОНІТОРИНГУ ДОТРИМАННЯ ПРАВИЛ КІБЕРГІГІЄНИ В СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ 238
Віталій МОШКОВСЬКИЙ, Олег БАС
ТЕХНОЛОГІЇ БЕЗПІЛОТНИХ СИСТЕМ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЯТУВАЛЬНИХ РОБІТ 239
Юлія ПАНІМАШ
ДО ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 241
Юлія ПАНІМАШ
ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ VR-ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ РЯТУВАЛЬНИКІВ ДСНС УКРАЇНИ 243
Юлія ПОГРІБНА, Роман ШЕВЧЕНКО
ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПОЖЕЖНОЇ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УСТАНОВАХ ЗБЕРІГАННЯ ДОКУМЕНТІВ, КУЛЬТУРНИХ ТА ІСТОРИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ 244
Максим ПОНОМАР, Валентин МЕЛЬНИК
УСТАНОВКА ДЛЯ СУШІННЯ БОЙОВОГО ОДЯГУ В УМОВАХ ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ 246
Тетяна ПОНОМАРЬОВА, Максим ПОНОМАР, Олександр НУЯНЗІН
ДОСЛІДЖЕННЯ ШВИДКОСТІ РУХУ МАЛОМОБІЛЬНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ У ЗАХИСНИХ СПОРУДАХ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ 248
Сергій СІНКЕВИЧ
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ХІМІЧНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 249
Олександр СОБКО, Сергій ЖУК
ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ДЛЯ ІНФОРМУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ 250
Андрій СОКОЛОВ, Максим КУСТОВ
СПОСІБ ОПЕРАТИВНОЇ ІЗОЛЯЦІЇ РОЗЛИВІВ ХІМІЧНОНЕБЕЗПЕЧНИХ РІДИН 252
Володимир СОКОЛОВ, Юлія ПАНІМАШ
ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ: ВІД РАННЬОГО ВИЯВЛЕННЯ ДО ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ 254
Микита ТКАЧ, Роман ЧЕРНИШ
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ІНЖЕНЕРНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ЗА УМОВ ВОЄННИХ ТА ТЕХНОГЕННИХ РИЗИКІВ 256
Олександр ТКАЧОВ, Владислав ДЕНДАРЕНКО
ВИКОРИСТАННЯ ФУНКЦІЙ HSTACK І VSTACK У GOOGLE SHEETS ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО ІМПОРТУ ТА ОБРОБКИ ДАНИХ 258
Ярослав ЧЕБАНОВ, Мурат МАЛЯРОВ
ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ P2P ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ЗВ'ЯЗКУ В СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ 260

Секція 8. Організаційно-правові засади забезпечення безпеки та стійкості об'єктів критичної інфраструктури України в умовах ведення воєнних дій

Віталіна БУРЛАКА, Ірина МІЩИНСЬКА
ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ.....263
Вікторія ДЕНИСЕНКО, Юлія КУХТІНА, Дарина КАРПОВА
РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ У ФОРМУВАННІ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ.....265
Олексій ЗАГРЕБІН, Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ
АКТУАЛІЗАЦІЯ ПИТАНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ.....267
Каріна ЗАРІЦЬКА, Максим ДЕМЕНТ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....269
Роман ІЛЛЮЩЕНКО, Олег МИРОШНИК
ПРОЄКТУВАННЯ БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНИХ СПОРУД ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ З ІНТЕГРОВАНИМИ СИСТЕМАМИ УКРИТТЯ 271
Світлана КОСЯК
РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ СТІЙКОСТІ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ.....273
Анатолій МУДИК, Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ
ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ЯДЕРНОЇ ЕНЕРГІЇ І ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЯДЕРНОЇ ТА РАДІАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ.....275
Олександр ПОЛІВАНОВ
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ТА СТІЙКОСТІ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ ВОЄННИХ ДІЙ (СТАНОМ НА ЖОВТЕНЬ 2025 РОКУ).....278
Аліна ПОМАЗА-ПОНОМАРЕНКО, Дмитро ТАРАДУДА
АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ.....280
Марина ПОРОКА, Світлана ДОМБРОВСЬКА
ІНСТИТУЦІЙНА СПРОМОЖНІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ ППП-ПРОЄКТІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ.....283
Катерина РУСЕНКО
АНАЛІЗ ЗАХОДІВ ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ БЕЗПЕКИ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ.....286
Катерина РУСЕНКО
АНАЛІЗ ВПЛИВУ ШКІДЛИВИХ РЕЧОВИН НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДЕЙ ВНАСЛІДОК ПОШКОДЖЕНЬ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ.....288
Дмитро ТОВПИШКО, Олег МИРОШНИК
ОПТИМІЗАЦІЯ ДІЙ ПІДРОЗДІЛІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПІД ЧАС ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ НА ОБ'ЄКТАХ ТЕПЛОВОЇ ЕНЕРГЕТИКИ 290

Єгор ЧЕРЕДНИК, Андрій МЕЛЬНИЧЕНКО
ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 292
Євген ШУМСЬКИЙ, Дмитро ЖУРБИНСЬКИЙ
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ЯДЕРНОЇ ЕНЕРГІЇ І ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЯДЕРНОЇ ТА РАДІАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ..... 293

Секція 9. Міжнародне співробітництво та інтеграційні процеси у сфері цивільного захисту

Анна БЕРЕЗОВСЬКА, Віталій КОСТЕНКО
УЧАСТЬ МВС ТА ДСНС УКРАЇНИ В ПРОЦЕСІ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ 297
Степан БОНДАРЕНКО
МЕХАНІЗМИ ІНТЕГРАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ У ГЛОБАЛЬНУ АРХІТЕКТУРУ БЕЗПЕКИ 299
Максим ІЩУК, Олег МИРОШНИК
МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ТА ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ: ЗАСТОСУВАННЯ РОБОТИЗОВАНИХ СИСТЕМ ПОЖЕЖОГАСІННЯ 302
Владислав КІРІЧЕНКО, Сергій ЖУК
МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ТА ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ 304
Віталій НЕСПЛЯК, Віталій КОСТЕНКО
ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ – ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ 305
Любов ПАРПУЛАНСЬКА, Віталій КОСТЕНКО
СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД (ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД) 307
Дарія ПОКОТІЛОВА, Вікторія ЧУБАНЬ
ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО НОРМ ТА СТАНДАРТІВ ЄС В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 310
Станіслав ПОРОКА
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ УПРАВЛІННЯ ЦИВІЛЬНИМ ЗАХИСТОМ В УКРАЇНІ..... 312
Максим СІЦІНСЬКИЙ, Ольга ХАМАЗЮК
ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ: ДОСВІД ЄС ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ..... 314
Сергій ХРЯПАК, Євгеній ШКОЛЯР, Валерія ІВАНЕНКО-КИРИЛІНА
МЕХАНІЗМ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ІНСТРУМЕНТ РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ 317
Анастасія ЧЕГОЛЯ, Дмитро БЕЛЮЧЕНКО
СПІВРОБІТНИЦТВО ТА ПОСИЛЕННЯ КООРДИНАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ ДОПОМОГИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ПОШУКОВО-РЯТУВАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ..... 319
Інна ЧІКАЛО, Юлія НЕНЬКО
АНГЛІЙСЬКА МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖНАРОДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ 321

Olha DULHEROVA
THE INFORMATION POLICY OF THE EUROPEAN UNION.....323
Victoria GRON, Nataliya YEREMEYEVA
ENGLISH LANGUAGE AND EURO-ATLANTIC INTEGRATION IN THE FIELD OF CIVIL DEFENSE.....327
Olga KRICHKER
ENGLISH AS A TOOL FOR INTERNATIONAL COMMUNICATION IN THE SPHERE OF CIVIL PROTECTION.....328
Olga KRICHKER
TEACHING PROFESSIONAL ENGLISH FOR INTERNATIONAL COOPERATION IN THE SPHERE OF CIVIL PROTECTION.....330

Наукове видання

Організаційно-управлінське та економіко-правове забезпечення діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ)

Матеріали
X Всеукраїнської науково-практичної конференції

31 жовтня 2025 року

Редактор – ЯУЖЕВА Олена Олександрівна
Дизайн обкладинки – КОПИТІН Дмитро Едурдович

Формат 60 × 84 1/8. Ум. друк. арк. 39.99.

Видавець ТОВ «7БЦ»
03087, м. Київ, вул. Олекси Тихого, 84
e-mail: 7bc@ukr.net, тел: (044) 592-00-80
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5329 від 11.04.2017

Надруковано "ФОП Супрун Т. О."
Дата та номер запису в Єдиному державному реєстрі
23.09.2024 № 2010350000000647670
Україна, 61007, м. Харків, вул. Миру, 32
Тел.: 096 132 53 75